STO TVÁŘÍ, STO PŘÍBĚHŮ

Vybrané osobnosti v dějinách Filozofické fakulty Masarykovy univerzity

Lukáš Fasora / Jan Čermin / Jana Čerminová
Jiří Hanuš / Michaela Máliková

MASARYKOVA UNIVERZITA

MUNI
100

STO TVÁŘÍ, STO PŘÍBĚHŮ

Vybrané osobnosti v dějinách Filozofické fakulty Masarykovy univerzity

Lukáš Fasora / Jan Čermin / Jana Čerminová
Jiří Hanuš / Michaela Máliková

MASARYKOVA UNIVERZITA
BRNO | 2020

MUNI ARTS

Odborní recenzenti: PhDr. Pavel Urbášek (Archiv Univerzity Palackého v Olomouci)
Mgr. Luděk Navrátil (Archiv Masarykovy univerzity)

Publikace je součástí ediční řady MUNI ARTS 100, kterou filozofická fakulta vydává u příležitosti 100. výročí založení Masarykovy univerzity.

Poděkování

Autoři publikace děkují za pomoc zaměstnancům Archivu Masarykovy univerzity a všem, kteří přispěli radou nebo vzpomínkou k vytvoření biogramů.

Kniha je šířena pod licencí
CC BY-SA 4.0 Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0

© 2020 Masarykova univerzita, Lukáš Fasora, Jiří Hanuš
© 2020 Jan Čermin, Jana Čerminová, Michaela Máliková

ISBN 978-80-210-9382-9
ISBN 978-80-210-9605-9 (online ; pdf)
https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M210-9605-2020

Obsah

Slovo děkana ... 7
Sto let v šesti generacích ... 9
Zakladatelská generace ... 13
Meziválečná generace ... 109
Poválečná generace ... 179
Dušan Jeřábek o fakultním roce 1945 ... 272
Generace padesátých a šedesátých let ... 275
Radoslav Večerka o fakultních letech čtyřicátých a padesátých ... 359
Milan Uhde o fakultním roce 1953 ... 369
Normalizační generace ... 371
Polistopadová generace ... 421
Milan Uhde o fakultním roce 1990 ... 466
Doslovy
Léta s fakultou (Marie Krčmová) ... 469
Dílna svobodného tvůrčího myšlení (Petr Oslzlý) ... 472
Artes et scientiae (Jana Nechutová) ... 475
Prameny a literatura ... 479
Použité fotografie a jejich zdroje ... 485
Resumé ... 491
Summary ... 493
Jmenný rejstřík ... 495

Autorský kolektiv: (HČ) Jan Čermin | (JČ) Jana Čerminová | (LF) Lukáš Fasora | (JH) Jiří Hanuš | (MM) Michaela Máliková

Slovo děkana

Vážení čtenáři,

v průběhu stoleté historie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity na ní studovaly desetitisíce studentů, působily tisíce učitelů a badatelů a jejich studium a práci podporovaly další tisíce lidí mnoha jiných profesí. Tito všichni zanechali na fakultě stopu. Jsem rád, že nyní máme k dispozici publikaci, která rekapituluje celé století fakultní existence, přibližuje specifika různých období a k dokreslení šíře a pestrosti fakultní obce přináší portréty více než sta výrazných osobností spjatých tak či onak s fakultou. Výběr je vždy věcí ošidnou, ale myslím, že se v tomto případě podařil. Těší mě, že jsou mezi zvolenými tvářemi fakulty nejen zástupci akademických pracovníků a studentů, ale i představitelé neakademické části naší alma mater.

Kniha volně navazuje na publikaci vydanou k fakultním devadesátinám a nově poodkrývá četné stránky fakultního, potažmo univerzitního a celospolečenského života sledovaného období. Je poučné, někdy příjemné a jindy i trochu hořké vracet se k všemožným peripetiím, jimiž fakulta a lidé s ní spojení procházeli. Můžeme sledovat proměňující se ráz doby, střídání momentů dynamického růstu s obdobími nesnadnými. Skrze mozaiku lidských osudů vidíme uplynulých deset dekád plasticky, v jejich složitosti, nejednoznačnosti, a rozhodně ne černobíle. Díky tomu také můžeme lépe pochopit naši současnost: kam a proč jsme dospěli, na jakých základech stojíme, kam a jak bychom měli směřovat. I dnes, kdy už více jak třicet let zase můžeme žít svobodně, je to důležité. Doba je sice hektická, ale nabízí spoustu možností, o nichž se řada předchozích generací neodvažovala snad ani snít.

V roce 2019 jsme vzpomínali a slavili – a jistě byl k tomu dobrý důvod. Měli bychom ocenit vklad těch, kteří tu byli před námi, ale nemůžeme se jen ohlížet zpět. Věřím, že fakultu čeká mnoho dalších dobrých, ale také náročných let. V nich bychom měli navázat na úsilí našich předchůdců a zkvalitňovat vzdělávání i výzkum a zároveň úspěšně plnit třetí roli vysokých škol a aktivně vstupovat do veřejného prostoru. Musíme se snažit, také proto, aby o nás mohli naši následovníci, až budou sami jednou bilancovat, říci – ano, pracovali podle svých sil a můžeme na jejich odkazu stavět!

Děkuji autorům za zajímavou publikaci, čtenářům přeji inspirativní čtení a fakultě pak mnoho úspěchů do budoucna.

Milan Pol, děkan FF MU

Sto let v šesti generacích

Publikace vznikající u příležitosti 100. jubilea založení Filozofické fakulty Masarykovy univerzity by měla rezonovat slavnostním tónem a připomenout významné úspěchy, kterých škola dosáhla. Ale měla by také poskytnout podněty k zamyšlení, poučení a zhodnocení událostí minulých ve světle přítomnosti a v perspektivě dalšího možného vývoje. Právě otázky po smyslu existence univerzity, cílech její práce, a zvláště roli humanitních oborů byly tím, co provázelo školu po celých sto let její existence. Hledání odpovědí na tyto otázky bylo velmi bolestivé. Vždyť vzpomeňme, že nadšené ustavení univerzity v roce 1919 již o čtyři nebo pět let později vystřídaly vážné úvahy o jejím okleštění a omezení, podpořené argumentem finančních úspor v neustále napjatém státním rozpočtu. Dále je třeba připomenout, že tuto instituci po přibližně polovinu doby její existence ovlivňovaly režimy a společenské klima, jejichž postoj k hodnotě svobody, kritického myšlení a akademické samosprávy byl převážně či zcela negativní. Zvláště dlouhé období komunistické vlády v Československu se notně podepsalo na práci fakulty, na kariérním profilu akademiků a studentů a u řady z nich zanechalo citelné šrámy na morálce – vždyť fakulta byla tehdy politickými složkami režimu nahlížena mj. jako propagandistické pracoviště mimořádného významu a míra zapojení pracovníků a studentů do činnosti režimu tomu nutně odpovídala. Přistupujeme k této historické skutečnosti bez přikrašlování nebo zamlčování, se snahou o vyvážené hodnocení celé situace.

V centru naší pozornosti stojí zkušenost člověka spjatého s akademickou kulturou. Právě biografická a generační metoda podle našeho názoru představují nejlepší cestu k uchopení tohoto křehkého fenoménu, důležitého ovšem v tom, že právě akademická kultura je esencí činnosti univerzity, představuje težko definovatelné, ale velmi pevné předivo vztahů mezi akademiky a studenty. Ptáme se proto, jak se proměňoval habitus pedagoga a studenta v kontextu generačních změn, jak se měnily jejich vztahy, které kulturní indicie jsou pro tu každou epochu v dějinách fakulty typické a které nikoliv.

„Biografie dělají lidské životy mnohem zajímavější, než ve skutečnosti jsou." Citát z pera anglického spisovatele Juliana Barnese velmi dobře koresponduje se záměry autorů předkládané publikace. Nešlo nám totiž o pouhé shromáždění krátkých profilů významných osobností spojených tak či onak s brněnskou filozofickou fakultou. Naším cílem bylo prostřednictvím biografické metody zachytit proměny činnosti fakulty v reprezentativní šíři její práce: tedy změny ve způsobu výuky, v kultuře soužití akademické obce, učitelů a studentů a také – v neposlední řadě – pozici školy v rámci společnosti. Tomu odpovídá výběr osobností i způsob, jakým jsou jejich biogramy zpracovány. Zvolené osobnosti byly vybrány tak, aby ve svých osudech odrážely výše zmíněné proměny.

Proměna. Právě tento aspekt lidského osudu byl pro nás primárně inspirativní, hledali jsme osobnosti zajímavé pro dějiny fakulty a společnosti právě tím, že se v jejich životní dráze a díle objevují v reprezentativní míře prvky kontinuity a diskontinuity práce akademika, kariérní dráhy absolventa nebo životního osudu technického pracovníka. Představený biografický soubor není v žádném případě monumentum honoris et gloriae.

Prezentujeme zde osobnosti s pozitivním i negativním vlivem na dění na fakultě i ve společnosti, nezastíráme stinné stránky životního osudu jednotlivců, i když je výsledné hodnocení jejich díla pozitivní – a platí to i naopak. Vedle významných vědeckých osobností a excelentních pedagogů, pravých vzorů akademické i jiné profesní kariéry, pozitivně hodnocených ve všech ohledech, jsou tu osobnosti kolísající, v různém slova smyslu svérázné z pohledu jejich současníků či nástupců a s převážně negativním vlivem na své okolí.

Jednotlivý biogram, opřený o konkrétní lidský osud, by ale naše cíle naplnil jen stěží. Kromě přístupu biografického se proto snažíme dějiny fakulty uchopit cestou generační metody. Ta doplňuje biografický přístup v jednom veledůležitém aspektu: umožňuje klást si otázky po shodných znacích v horizontu zkušenosti členů věkových kohort, řazených primárně nikoliv podle ročníku narození, ale podle doby, v níž studovali či jinak působili na fakultě. Tázání na platformě generační metody, založené na díle maďarsko-německého sociologa Karla Mannheima a jeho pozdější revize, není v české historické vědě nové; jsou dobře známy jeho výhody i úskalí. Z našeho úhlu pohledu představuje generační pohled na realitu žádané osvěžení institucionálních dějin fakulty, jež se syntézy svých dějin dočkala k 90. jubileu zahájení výuky.

Generační přístup jistě není bez vad. Metodě bývá vytýkána interpretační svévole a snaha vtěsnat barvitý lidský život do kategorií vytvořených badatelem ex post. Mnohé připomínky jsou relevantní a autoři si toho jsou dobře vědomi. Neusilujeme proto o příliš rigidní interpretaci dění na fakultě i v sítích sociálních vazeb kolem ní, abychom obhájili generační přístup za každou cenu. Generaci vymezujeme prostřednictvím generačního prožitku, sestávajícího jednak z obecnější zkušenosti příznačné pro celou věkovou skupinu, jednak ze zkušenosti spojené se vstupem na univerzitní půdu a samozřejmě se studiem na fakultě.

Při vědomí určité schematičnosti zvolené periodizace se nám jako produktivní jeví dělení na šest generací. Mezníky tvoří převážně politické události, zvláště změny režimů, jejichž význam pro činnost fakulty a akademickou kulturu vnímáme jako nejdůležitější, byť se de iure projevoval obvykle se zpožděním, např. ve formě vysokoškolských zákonů. V politicky neklidné střední Evropě 20. století je tato periodizace i v oboru univerzitních dějin nejběžnějším přístupem, i když nepodceňujeme ani význam reforem studia nebo některé technologické změny, které jsou častěji používány pro periodizaci v politicky stabilnějších oblastech Západu. Například v Německu z tohoto důvodu bývá nadřazeno období 1974–1975, spojené s posílením vlivu studentů na správu škol, s masifikací studia a otevřením mnoha regionálních vysokých škol či specializovaných akademií, událostem roku 1968, jejichž význam je interpretován spíše jako kulturně-politický. Zvláště v případě prvních tří či čtyř generací je výběr osobností a s nimi spojená interpretační věrohodnost poměrně vysoká, neboť historik tu již disponuje vcelku dostatečným odstupem od analyzované látky a může se opřít o paralelní výzkumy prováděné v posledních letech v jiných akademických obcích.

Stav zpracování tématu je příznivý hlavně v německé historické vědě, odkud pocházejí také hlavní syntézy s podmíněnou platností interpretací a závěrů pro středoevropský univerzitní prostor. Za všechny zmiňme monumentální dílo početného týmu historiků vedených Walterem Rüeggem *Geschichte der Universität in Europa* (München, 1993–2010) a metodologicky podnětná zpracování dějin univerzit ve Vídni, Jeně, Greifswaldu, Lipsku nebo Tübingenu.

České historické bádání na poli univerzitních dějin a akademické kultury se v posledních dvaceti letech stalo důstojným pendantem dění na západ od našich hranic. Nad rámec institucionálních dějin vynikly práce týmu mladých historiků reflektující dění na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v éře komunistického režimu a vzbuzující četné kontroverze, podobně zaujala práce Josefa Petráně s některými autobiografickými prvky

a obecnějším cílem spočívajícím v promýšlení role intelektuála v nedemokratických režimech. Výzkum dějin brněnské univerzity navazuje na kanonickou práci týmu kolem Františka Jordána z roku 1969. K významnému posunu stavu poznání došlo při příležitosti 90. výročí, a zvláště pak v souvislosti se stým jubileem vzniku univerzity, k němuž byl vázán nejen vznik badatelských týmů jak celouniverzitního, tak fakultního rázu, ale i zapojení oborů, které do té doby stály stranou debat o univerzitní kultuře i dějinách školy obecně.

Pokud se tedy pokusíme nahlédnout shromážděný soubor biografických dat jako celek z metaperspektivy kulturních dějin univerzity, a především jejích humanitních oborů, nabízí nám řadu podnětů k zamyšlení nad proměnou habitu akademika a studenta a v širším kontextu rovněž nad tím, co společnost nebo její politické vedení od vysoké školy humanitního typu očekává. Masarykova univerzita vznikla v době naplněné v pravdě revolučním elánem neseným mladým národem, který právě dosáhl státní suverenity a překonal tak frustraci ze svého podřadného postavení trvajícího několik desetiletí. Obrovská energie vycházející ze směsi nacionalismu, republikanismu, demokratismu a ideálů o vytvoření lepšího lidství se přelila do zakládajících fakult nové univerzity a do akademické obce. Umožnila překonat mnoho problémů, které s sebou rychlé a nepříliš dobře připravené založení univerzity nutně přineslo, včetně dvou pokusů o zrušení či podstatnou redukci fakulty (1923–1925, 1932–1933). Ve velmi skromných podmínkách se v meziválečném období přece jen podařilo položit základy pro další práci fakulty, na něž bylo možné navazovat v následujících desetiletích. Ale entuziasmus a heroismus zakladatelské generace brněnské filozofické fakulty poněkud zastírá skutečnost, že univerzita a její fakulty se připojily do velké rodiny univerzit, jež od 11. století figurovaly jako nositelky starobylého konceptu *universitas*, který ovšem na sklonku 19. a ve 20. století procházel hlubokou krizí – ekonomickou, politickou a v neposlední řadě ideovou.

Založení filozofické fakulty je proto třeba posuzovat i v kontextu pochybností o tom, zda meziválečná československá společnost potřebovala humanitní vědy a absolventy filozofických fakult, kteří byli označováni za nepoužitelné na trhu práce či za vzdělaný proletariát nebezpečný svými radikálními politickými názory. Étos kultivace společnosti prostřednictvím podpory kritického myšlení jako předpokladu vyššího lidství zmizel až překvapivě rychle tváří v tvář ekonomicko-technokratickému uvažování. Tento šok z dvou pokusů o zrušení fakulty v rané fázi její existence probudil brněnskou akademickou obec a její podporovatele z iluze. Fakulta nevznikla v klidné idylické době a realitu tehdejší *universitas* nebylo možno nahlížet růžovými brýlemi. Někteří historikové se domnívají, že posledních sto let dějin humanitních oborů ve střední Evropě, a tedy i na naší fakultě, je vlastně zápasem o udržení a přiměřenou transformaci tzv. humboldtovského ideálu univerzity, neseného právě hlavně humanitními obory.

Wilhelm von Humboldt vystavěl reformu univerzit v raně moderním Prusku jednak na vizi akademické samosprávy, jednak na ideálu blahodárného propojení výuky a výzkumu. Ideovým cílem reformy, v mnoha jiných ohledech kompromisního díla, byla kultivace lidství prostřednictvím všeobecného, racionálního a kritického vzdělání, kterým měl projít každý univerzitní student – tedy i ten, který následně směřoval na dráhu jasně vymezeného profesního vzdělávání, např. v juristických nebo medicínských oborech. Humanitní vědy mu měly pomoci lépe porozumět světu a zlepšit tím jeho život. *Freiheit, Lehre und Forschung*: humboldtovské heslo bylo sice vždy spíše ideálem než realitou, přesto se stalo základním pilířem identity univerzit a jeho étos dosud stále žije v humanitních oborech pěstovaných hlavně na filozofických fakultách.

Pravda je ale taková, že fakulta vznikla v době, kdy humboldtovský ideál ve střední Evropě pohasínal, a pracovala ve století, které se v univerzitním prostředí vyznačovalo hledáním reformních i revolučních východisek

z údajné překonanosti humboldtovského ideálu. Dvě základní hrozby podkopaly v moderní a postmoderní éře dílo pruského školského reformátora a učinily jeho vize podle kritiků přežitými a zbytnými: masové vzdělávání a závislost univerzit na veřejných rozpočtech. Prudké rozšiřování okruhu zájemců o vysokoškolské vzdělávání v průběhu přibližně posledních 140 let vyhrotilo otázku, jaká očekávání vlastně mají studenti (humanitních oborů) a jaká jejich profesoři? Je to vědecká výchova? Nebo se studenti prostě jen chtějí dobře připravit na budoucí povolání (učitele, archiváře, muzejního kurátora a další)? Zajímá vůbec studenty všeobecné vzdělání, nebo jde jen o zisk diplomu? A jaká očekávání mají rodiče studentů? A jaká daňoví poplatníci, reprezentovaní politickým vedením státu? Z rozporů v odpovědích, poskytovaných na jedné straně studenty a politiky a na druhé akademiky, vyvstal obraz univerzitního profesora žijícího podivný život ve věži ze slonoviny, odtrženého od poptávky veřejnosti a rezistentního vůči každé změně. Obranným reflexem tohoto zvláštního člověka se stal právě „Humboldt“, používaný jako štít a jako varování: nevnášejme na univerzitu pravidla ekonomicko-technokratického rozhodování, braňme ji a její samosprávu před politickými tlaky i momentálními náladami ve společnosti. Univerzita je jako křehká květina, spojující ve své práci minulost, současnost a budoucnost lidstva, a je v tomto smyslu nadčasová.

Udržení akademické svobody, provázání výuky a výzkumu představuje při pohledu zvnějšku spojující téma dějin fakulty v uplynulých sto letech – ať už stála fakulta tváří v tvář nacistické politice likvidace českého vysokého školství, politice ideologizace pedagogické i výzkumné práce v režii komunistické strany či současným trendům nazývaným akademickým kapitalismem, tj. představám o řízení vysoké školy jako firmy včetně problematických a mnohdy necitlivých scientometrických nástrojů, managementu kvality a různých evaluací. Vybraný soubor biogramů v tomto světle dokládá schopnost akademické obce usilovat o rozvoj a přiměřenou transformaci starého ideálu *universitas* i mladších humboldtovských vizí a taktéž rezistenci vůči tlaku na omezení akademické svobody i spoutání ducha vědecké kritičnosti. Ukazuje ovšem i profily osob, které humboldtovský ideál nesdílely nebo z různých důvodů odmítaly, případně si jako strategii zvolily jeho přizpůsobení požadavkům režimu či jiným dobovým tlakům.

V neposlední řadě přináší předložený soubor biogramů otázky po budoucnosti humanitních a společenskovědních oborů. Navzdory nutně převažujícímu historickému přístupu se zvláště u posledních dvou generací otevírá před čtenářem několik možných cest, jimiž se fakulta a její obory mohou vydat: bude to cesta interdisciplinárně pojatého výzkumu s řešením konkrétních společenských problémů a s dopadem na praktický ráz výuky, která bude odpovědí na výtky o údajné nepraktičnosti a nepotřebnosti humanitního vzdělání? Bude touto cestou široká mezinárodní spolupráce na někdy velmi abstraktních výzkumných tématech, nebo spíše reakce na konkrétní problémy s kořeny v regionu? Půjde o směs obou v duchu hesla „myslet globálně, jednat lokálně“? Jaký bude zájem studentů o výuku – spíše všeobecný, a tedy nutně poněkud povrchní, nebo specializovaný, a tudíž nutně omezující při snaze o celostní vidění světa? Obhájí humanitní vědy v soutěži s obory profesního vzdělávání nebo s obory zaměřenými na přeměnu světa v duchu dobového pragmatismu svoji pozici oboru společensky potřebného pro porozumění světu? A co v konkurenci internetu? Bude perspektiva fakulty v angažované vědě a pedagogické práci nutně vystavena politickým výkyvům, nebo se fakulta raději přidrží cesty „čisté vědy“, apolitické, a proto v některých ohledech bezpečné, ale občas také zbytečné, a tudíž těžko obhajitelné před poskytovateli financí? Palčivých otázek není málo. Autoři publikace budou poctěni, pokud jejich práce přispěje k uvědomění si komplikovaného postavení a specifické, nezastupitelné role humanitních oborů a stane se podporou pro debaty o roli Masarykovy univerzity a humanitních oborů v akademické obci i mimo ni.

ZAKLADATELSKÁ GENERACE

Antonín Beer

Inocenc Arnošt Bláha

Eugen Dostál

Vladimír Groh

Václav Hrubý

Otokar Chlup

František Chudoba

Roman Jakobson

František Smejkal

Ferdinand Stiebitz

Emanuel Šimek

Emanuel Šrámek

Bohuslav Havránek

Prokop Miroslav Haškovec

Vladimír Helfert

Vladimír Hoppe

Leoš Janáček

Arne Novák

František Novotný

Mihajlo Rostohar

František Josef Trávníček

Otakar Zich

ZAKLADATELSKÁ GENERACE

Úvod (LF) 17

Antonín Beer (JČ) 23
Inocenc Arnošt Bláha (LF) 28
Eugen Dostál (MM) 32
Vladimír Groh (HČ) 35
Bohuslav Havránek (JČ) 38
Prokop Miroslav Haškovec (JČ) 43
Vladimír Helfert (MM) 47
Vladimír Hoppe (HČ) 52
Václav Hrubý (MM) 55
Otokar Chlup (MM) 59
František Chudoba (JH) 64
Roman Jakobson (JČ) 66
Leoš Janáček (MM) 72
Arne Novák (JČ) 77
František Novotný (JČ) 83
Mihajlo Rostohar (HČ) 88
František Smejkal (LF) 91
Ferdinand Stiebitz (MM) 93
Emanuel Šimek (HČ) 97
Emanuel Šrámek (HČ) 100
František Josef Trávníček (LF) 103
Otakar Zich (HČ) 106

Profil zakladatelských generací vykazuje velmi podobné znaky napříč institucemi různého typu a ani Filozofická fakulta MU přesmíru nevybočuje z tohoto pravidla. Není cílem této publikace postavit zakladatelskou generaci na piedestal jako Olympany, šlo o muže z masa a kostí, kteří kromě ex post přiděleného patetického označení „otcové-zakladatelé" nesli ve svých osudech znaky specifik středoevropského akademického prostředí určujícího jejich kariérní dráhy a rozhodování o možných profesních strategiích, a to se vším pozitivním a negativním, co tato skutečnost znamenala. Univerzitní prostředí ve střední Evropě procházelo v době založení Masarykovy univerzity závažnou krizí, kdy odumíraly a měnily se starší představy o podobě *universitas* a akademici i zainteresovaná neakademická veřejnost s obtížemi hledali nové vymezení poslání univerzity. Na Masarykově univerzitě nebyla zpočátku tato krize příliš znát; nová akademická obec v novém státě ztělesňovala elán právě emancipovaného národa a náznaky problémů hlubšího, systémového rázu zasahujícího celou univerzitní kulturu si příliš nepřipouštěla.

Středoevropské vysoké školy náležely k tzv. humboldtovskému okruhu univerzitní tradice, opřenému ve vlastní sebedefinici o myšlenky Wilhelma von Humboldta, Immanuela Kanta, Friedricha Schleiermachera a Johanna Gottlieba Fichteho, předních pruských a evropských intelektuálů přelomu 18. a 19. století. Ti reagovali na dobově pociťovanou krizi univerzitního vzdělání v podstatě konzervativním způsobem: odmítli francouzskou revoluční vizi profesní akademie jako hlavního pilíře vysokoškolského vzdělávání a pokusili se starobylou a tehdy notně diskreditovanou myšlenku univerzitního (tj. univerzálního) vzdělání oživit.[1] Zvláště fichtovský étos univerzity jako chrámu vědy a akademické obce jako samosprávné komunity učenců usilujících o povznesení lidství prostřednictvím celostně chápaného hledání pravdy až fascinujícím způsobem ovlivnil pruskou společnost, traumatizovanou francouzským vpádem a rozkladem pruského státu po bitvě u Jeny (1806), v uskutečňování reformy.[2] Vzor nové univerzity byl – po nemalých kompromisech uzavřených mezi „fichtovskými" idealisty a příznivci modelu profesních akademií – nalezen v berlínské (Humboldtově) univerzitě (1810), která měla být novodobou Platónskou akademií.[3]

Reforma pruského vysokého školství byla založena na dvou základních postulátech: správní autonomii vysoké školy a propojení výzkumu a výuky. Zmíněné četné kompromisy se projevovaly například v tom, že formálně

1 RÜEGG, Walter (ed.). *Geschichte der Universität in Europa. Band IV.* München: Beck Verlag, 2010, s. 27; *Hodnocení kvality vysokých škol jako světový problém*. Praha: Centrum pro studium vysokého školství, 1997, s. 105.

2 MITTELSTRASS, Jürgen. *Die unzeitgemäße Universität*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1994, s. 20–24.

3 von HUMBOLDT, Friedrich. O vnitřní a vnější organizaci vyšších vědeckých ústavů v Berlíně. In *Idea univerzity*. Jakub Jirsa (ed.). Praha: Academia, 2015, s. 31–39, zde s. 34.

univerzitu řídil její profesorský sbor, nicméně i funkce rektora a děkana měly spíše jen reprezentační obsah. Fakticky byla univerzita v hospodářských otázkách plně závislá na veřejném rozpočtu, a tedy politických elitách. Ty sice během 19. století dlouho zasahovaly do dění na univerzitě poměrně střídmě a obvykle ctily „chrám vědy", ale přece jen existoval potenciál reglementace akademické svobody. I v druhém klíčovém prvku univerzitní identity byl uzavřen kompromis. Ve struktuře univerzit byly zastoupeny fakulty a obory skutečně směřující k celostní interpretaci světa, konkrétně zvláště teologické a filozofické, ale také fakulty a obory úzce specializované a orientované v podstatě na profesní vzdělání, často se státní reglementací, tedy především obory medicínské a juristické. Role filozofických (artistických) fakult byla navíc komplikovaná v tom, že se ve struktuře jejich oborů nacházely i takové, které se postupně emancipovaly a tendovaly k přechodu do struktury přírodovědeckých fakult: geografie, matematika, fyzika, botanika atd. Prudký rozvoj přírodovědných oborů ovlivňoval strukturu filozofických fakult postupně od 70. let 19. století a přinášel napětí – v tradiční struktuře stály v popředí „celostní" obory, jako filozofie, klasická filologie, sanskrt nebo obecná jazykověda, ale opravdovou dynamiku co do zájmu studentů a přísunu financí zaznamenávaly obory vnímané v rámci fakult jako příliš specializované, technokratické, a tudíž podřadné a cizorodé, typicky vědy o Zemi.[4] Zatímco na straně „starých" oborů stály spíše tradiční měšťanské strany, na straně oborů nových se v politickém rozhodování významně angažovala levice.[5]

Ideál „humboldtovské" univerzity s významným postavením humanitních věd jako tmelu hledání komplexní pravdy o světě tak měl od svého počátku v sobě zakódované určité konflikty. Idealizace tohoto modelu vzdělávání, jež se občas objevuje v současných diskusích, je nepřiměřená realitě. V každém případě však šlo o dobově velmi úspěšný koncept. Tzv. německá univerzita se stala světově uznávaným vzorem hodným napodobování – američtí, britští či italští univerzitní hodnostáři 19. století jezdili do Berlína nebo do Göttingenu ve snaze získat inspiraci.[6] Od svého souseda se učilo také Rakousko a v letech 1849–1851 uskutečnilo tzv. Thunovu reformu vysokých škol, která sledovala většinu pruských vzorů, zavedla tedy také větší autonomii škol na státu a propojila výzkum s výukou.[7]

Na vrcholu své funkčnosti se humboldtovský koncept univerzity ocitl patrně v 70. letech. V dalších dekádách narůstaly v souvislosti s prudkou společenskou modernizací symptomy problémů a kolem roku 1900 se již otevřeně hovořilo o strukturální krizi středoevropského vysokoškolského vzdělávání.[8] Za kardinální problém je považována skutečnost, že humboldtovská univerzita byla institucí v podstatě středostavovskou a v přístupu ke vzdělání silně reglementační; připomeňme, že univerzity v Berlíně a ve Vídni měly tehdy přibližně deset tisíc

4 PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze do roku 1948*. Praha: Univerzita Karlova, 1983, s. 267–270; STINIA, Maria. *Uniwersytet Jagielloński w latach 1871–1914. Modernizacja procesu nauczania*. Kraków: Towarzystwo Wydawnicze Historia Iagellonica, 2014, s. 98–125.

5 Die Naturwissenschaften als Grundlage der Schule. *Volksfreund*, roč. 7, č. 5, 10. 3. 1887, s. 2.

6 vom BROCKE, Bernhard. Die Entstehung der deutschen Forschungsuniversität. Ihr Blüte und Krise um 1900. In *Humboldt International. Der Export der deutschen Universitätsmodells im 19. und 20. Jahrhundert.* Rainer C. von Schwinges (ed.). Basel: Schwabe Verlag, 2001, s. 367–401.

7 LENTZE, Hans. *Die Universitätsreform des Ministers Graf Leo Thun-Hohenstein*. Wien: Böhlau, 1962; ENGELBRECHT, Helmut. *Geschichte des österreichischen Bildungswesens. Bd. 4. Von 1848 bis zum Ende der Monarchie.* Wien: Österreichischer Bundesverlag, 1986, s. 221–251.

8 ANDERSON, Robert A. *European Universities from the Enlightenment to 1914*. Oxford – New York: Oxford University Press, 2004, s. 151an.; vom BROCKE, Bernhard. Wege aus der Krise. In *Konkurrenten in der Fakultät. Kultur, Wissen und Universität um 1900*. Christoph König – Eberhard Lämmert (eds.). Frankfurt am Main: Fischer, 1999, s. 191–215, zde s. 204–205.

studentů a ostatní školy se obvykle pohybovaly v rozmezí dvou až pěti tisíc studentů. Filozofické fakulty obvykle představovaly 30–40 % podílu.[9] Mnoho studentů pojímalo studium jako intelektuálně zaměřenou kratochvíli: podnětnou, osobnostně rozvíjející, ale nikoliv jako cestu k hmotnému zabezpečení a jasně narýsované kariéře.

S postupující demokratizací společnosti a politizací nižších sociálních vrstev obyvatelstva se ale začaly poměry na univerzitách dramaticky měnit. Příchodem studentů z maloměšťanských, rolnických a dělnických vrstev narostl podíl těch, které valně nezajímalo celostní hledání pravdy a univerzitní vzdělání chápali jako investici. Rodina studenta se často musela kvůli financování studia velmi uskromnit a pochopitelně očekávala, že diplom zajistí potomkovi přístup k lukrativnímu zaměstnání. Kolem roku 1900 se univerzity staly kvůli stoupajícímu počtu studentů, ale hlavně kvůli stále nákladnějším investicím do laboratoří a přístrojového vybavení investicí příliš finančně náročnou. Politické elity států a zemí je přestaly chápat jako vizitku svého managementu, ale naopak jako přítěž a bezednou díru na veřejné peníze. Politikou více zasažení daňoví poplatníci se začali ptát, co konkrétně za své peníze od univerzity získávají, a začali klást na akademické obce jednak požadavky ekonomické, směřující k větší kontrole, jednak požadavky politické, cílené na konkrétní a hmatatelné zlepšení života lidí prostřednictvím univerzitního vzdělání a výzkumu. V této atmosféře se začaly univerzity politizovat a v akademických obcích se objevovaly trhliny dříve nevídané, neboť otázky financování, přístupu ke vzdělání a vůbec témata poslání univerzity silně polarizovaly společnost. Akademickými obcemi začaly otřásat prudké debaty o tzv. buržoazním charakteru vzdělávání, o vlivu církve na podobu výuky, o nacionalistickém rázu vysokoškolského studia, o přístupu ke studiu pro neprivilegované skupiny obyvatel: Židy, ženy a osoby z nejnižších společenských vrstev.[10] Vysokoškolští studenti patřili také v Rakousku a českých zemích k nejradikálnějším elementům, připomeňme třeba jejich zapojení do hilsneriády, tzv. antiklerikálních bojů či tzv. chuchelskou řež (Kuchelbader Schlacht) mezi českými a německými studenty pražské univerzity a mnoho jiných.[11]

Kulturní habitus „otců-zakladatelů" brněnské filozofické fakulty nemohl zůstat tímto vývojem akademického prostředí nepoznamenán. Pro lidi narozené v 70.–80. letech 19. století byla univerzita nejen hájemstvím vědy, rozumu a pravdy, ale také místem ostrých konfliktů včetně brachiálního násilí, které se krok za krokem vzdalovalo ideálům definovaným na začátku 19. století. Zakladatelské osobnosti brněnských humanitních oborů zažívaly kontakt s tímto napětím nabitým prostředím zpravidla v Praze, středisku ambiciózního českého nacionalismu srážejícího se se zájmy německého národního hnutí a současně se zájmy konzervativně-katolického habsburského státu.

Úřady habsburského mocnářství měly konečné slovo při jmenování univerzitních profesorů, čímž si stát udržoval jeden z nejvýznamnějších nástrojů k ovlivňování dění v akademické sféře.[12] Úřady postupovaly

9 ENGELBRECHT, *Geschichte*, s. 236.

10 RINGER, Fritz K. *Die Gelehrten. Der Niedergang der deutschen Mandarine 1890–1933.* Stuttgart: Klett-Cotta, 1983; FRIEDLAENDER, Saul. The Demise of the German Mandarins. The German University and the Jews. In *Von der Aufgabe der Freiheit. Politische Verantwortung und bürgerliche Gesellschaft im 19. und 20. Jahrhundert. Festschrift Hans Mommsen.* Christian Jansen – Lutz Niethammer – Bernd Weisbrod (eds.). Berlin: De Gruyter, 1995, s. 69–82.

11 GRUETTNER, Michael. Machtergreifung als Generationskonflikt. Die Krise der Hochschulen und der Aufstieg der Nationalsozialismus. In *Wissenschaften und Wissenschaftspolitik*. Ruediger vom Bruch – Brigitte Kaderas (eds.). Stuttgart: Steiner, 2002, s. 339–353, zvl. s. 352; URBAN, Otto. *Česká společnost 1848–1918.* Praha: Svoboda, 1982, s. 357 an.

12 BERAN, Karel. Proč je univerzita veřejnoprávní korporací? In *Historie, současný stav a perspektivy univerzit. Úsvit nebo soumrak akademické samosprávy.* Josef Staša (red.). Praha: Karolinum, 2008, s. 110–120, zde s. 118; rozvedeno WOLFF, Hans J. *Die Rechtsgestalt der Universität*. Köln: Westdeutscher Verlag, 1956.

poměrně benevolentně a ve srovnání s dalšími evropskými zeměmi zasahovaly do dění jen zřídka. Zásahy směřovaly k eliminaci nacionálních šovinistů, radikálních socialistů a ateistů, naopak v případě židovské a protestantské menšiny byly velmi tolerantní.[13] Na univerzitách tak převládaly spíše osobnosti oddané ideálu čisté vědy, tedy mužové z podstaty apolitičtí, v politických postojích vzdálení radikalismu a víceméně konzervativní – byť jejich oddanost národnímu zájmu nemohla být zpochybňována.[14] Svoji vědeckou práci vnímali především jako službu národu a usilovali o to, aby se česká věda dostala na úroveň vědy německé.[15] Ovšem i habsburskému nadnárodnímu univerzalismu bez obtíží odevzdávali, co mu náleželo, např. ve formě loajalisticky orientovaných přednášek. Jen menší část akademiků se projevovala politicky v užším slova smyslu, přičemž dobově bezpochyby čněla nad jiné prudká, polemická povaha Tomáše Masaryka.[16] Právě ten v českých poměrech prošlapal cestu k proměně habitu profesora – vedle tradičního kabinetního učence se tu začala prosazovat i podoba veřejně angažovaná. Masaryk měl však mnoho nepřátel a také v akademickém prostředí byly řady těch, kdo jej upřímně nesnášeli, velmi početné: někteří ani ne kvůli jeho politickým názorům (podpora sociální demokracie, obhajoba Leopolda Hilsnera, spory s římskokatolickou církví aj.)[17], ale kvůli zmíněnému *angažovanému* pojetí vysokoškolské práce *per se*.

Masaryk značně ovlivnil řadu pozdějších brněnských vysokoškolských učitelů, byť si k němu mnozí jeho příznivci jako studenti pražské univerzity zprvu obtížně hledali cestu. Patrně nejvýraznějším Masarykovým pokračovatelem na brněnské fakultě se stal Inocenc Arnošt Bláha, sociolog silně angažovaný v meziválečných debatách o příčinách společenských a etických problémů, člověk s celou řadou následovníků, přátel i nepřátel, jehož pojetí akademické práce se mnoha kolegům zajídalo. Konzervativci, zastoupení neméně věhlasnými učenci, jako byli Arne Novák nebo František Novotný, nahlíželi Bláhovu práci jako spíše misijní a kazatelskou než jako vědeckou. Bláha však nebyl sám, osobností spojených s režimem „Masarykovy republiky“ bylo na fakultě více. To bylo zapříčíněno samotným vznikem instituce jako výsledku politického převratu roku 1918. Tak těsnou vazbu na Hrad a prezidenta, jakou projevoval Bláha, sice u dalších zakladatelských osobností nenacházíme, ale přece jen lze na nově založené škole registrovat znaky étosu meziválečné republiky: osoby zasloužívší se o režim jako legionář František Trávníček, levicově orientované jako Vladimír Helfert, vzešlé z velmi nuzných poměrů jako Otokar Chlup, osobnosti poněkud tajemné, zapojené do sítí tajných služeb jako Roman Jakobson i profesory velmi svérázných charakterů, břitkých názorů a vystupování, připravených jít za svým přesvědčením „proti proudu“ jako Mihajlo Rostohar.

Nepodléhejme však iluzi – fakultní hlavní proud zakladatelské generace byl opřený o habitus profesora starého mocnářství, o apoštola čisté vědy, profil kabinetního učence bez výstřelků v chování, prostého ideologické předpojatosti i radikalismu a často jakýchkoliv politických názorů, profil člověka středostavovského, pevně ukotveného v sociálních sítích vzdělané měšťanské elity pozdní habsburské říše. A nic na tom nemohou změnit

13 ENGELBRECHT, *Geschichte*, s. 221–251.

14 LANGEWIESCHE, Dieter. Die „Humboldtsche Universität“ als nationaler Mythos. Zum Selbstbildt der deutschen Universität in ihren Rektoratreden im Kaiserreich und in der Weimarer Republik. *Historische Zeitschrift*, 2010, roč. 1, č. 290, s. 53–91.

15 HAVRÁNEK, Jan (red.). *Dějiny Univerzity Karlovy III. (1802–1918)*. Praha: Karolinum, 1997, s. 260–267.

16 PETRÁŇ, *Nástin*, s. 215; KUČERA, Martin. K politické činnosti historika Antonína Rezka. *Východočeské listy historické*, 1997, č. 11–12, s. 11–33.

17 TRAUNER, Karl-Reinhart. *Die Wahrmund-Affäre*. Wien: AFV, 1992.

ani některé efektní a ve fakultní paměti hluboko zapsané vzpomínky na zakladatele-výstředníky, symbolizované snad nejvíce makakem na rameni profesora Rostohara. Konzervatismus se projevoval i v neformální hierarchii oborů, z nichž už ovšem byly vyňaty obory přírodovědné, začleněné v Brně moderně do svazku přírodovědecké fakulty. Na filozofické fakultě stála v popředí filozofie, následovaná klasickou filologií, bohemistikou, slavistikou, germanistikou, romanistikou, anglistikou a historií. Teprve postupně se etablovaly obory považované za nové a dodávající fakultě moderní ráz, především archeologie, etnologie a uměnověda.[18] Tento moderní trend byl na fakultě poměrně silný – už se nepočítalo se starobylými, převážně orientalisticky orientovanými obory, ponechanými exkluzivně pouze v Praze.

Profesorský titul nebyl u této generace tak eminentně spojen s publikačními výsledky, jako je tomu dnes. Profesorské stolice tudíž dosahovali i lidé relativně mladí. Zvláště na nově založených institucích je tento znak velmi patrný – Vladimír Groh, nejmladší příslušník zakladatelské generace, dosáhl habilitace v 26 letech a řádné profesury ve věku 31 let. Cenila se přednášková činnost včetně popularizační, ve vážnosti bylo zapojení do vědecké organizační práce a recenzní aktivita (sepsání recenze nezřídka akademik věnoval i půlroční práci). Nižší publikační tempo bylo omlouváno dobově vysoce ceněnou detailní prací s pramenem a velkým objemem látky. Velmi často ovšem tyto omluvy zastíraly skutečnost, že se mnozí akademičtí výzkumníci nechali heuristickou a analytickou fází své práce zahltit a nebyli schopni dospět ani k publikování dílčích syntéz.[19] Svoji roli sehrála rovněž skutečnost, že bádání v humanitních vědách mělo solitérní ráz; univerzitní profesor podával intelektuální výkon bez podpory výzkumného týmu, bez vazby na externí zdroje financí v podobě grantového úkolu, nanejvýše mohl usilovat o některé ze stipendií pro zahraniční pobyt. Badatelská činnost byla z hlediska veřejného financování vysokých škol podřízena hlavní povinnosti profesora, totiž výuce. Za badatelské výsledky nebyli akademici z univerzitních zdrojů nijak honorováni, a dokonce s badatelskou činností nebylo počítáno ani při vymezení pracovní náplně. Nebylo divu, že výzkum byl mnohdy konán v podstatě jako dobrovolná, volnočasová aktivita. U mnoha profesorů po dosažení definitivního jmenování povážlivě klesal zájem o soustavnou badatelskou činnost na velkých úkolech.[20] I přes tento obecný generační limit, výraznější v historických a uměleckých oborech než v oborech filologických, najdeme mezi příslušníky zakladatelské generace autory po desetiletí ceněných odborných děl, v pravdě kanonických a monumentálních syntéz: připomeňme Novákovo dílo *Přehledné dějiny literatury české*, Trávníčkův *Slovník jazyka českého* nebo Novotného *O Platónovi* – v daných podmínkách se jednalo o obdivuhodné počiny.

Co však svedlo tuto skupinu zakladatelů dohromady? Vznik univerzity v Brně představoval revoluční zásah do univerzitní krajiny českých zemí. Po čtyřiceti letech osamocené existence pražské univerzity se náhle otevřely šance pro ty, kdo zůstali z různých důvodů při čekání na uplatnění v Praze opomenuti, byli v kariéře přeskočeni nebo měli tak mocné nepřátele v pražských akademických kruzích, že jejich čekání na vlastní profesorský post bylo naprosto beznadějné. Z jejich úhlu pohledu byla kariéra v Brně obvykle druhou volbou – šlo o osobnosti vázané na Prahu, které se s hlavním městem jen těžko loučily. Mnozí z nich i po letech strávených v Brně stále věřili v návrat na mnohem slavnější Univerzitu Karlovu, a některým se dokonce i podařil. Labilita vazby k Brnu

18 Srov. BAUMGARTNER, Marita. *Professoren und Universitäten im 19. Jahrhundert*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1997, zvl. s. 55–86, 93–130, 181–182, 240–243.

19 BOROVSKÝ, Tomáš (red.). *Historici na brněnské univerzitě. Devět portrétů*. Brno: Archiv města Brna, 2008, s. 32–33, 78–82.

20 MÁLEK, Ivan. *Boj nového se starým v dnešní naší vědě*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1955, s. 96–97; RINGER, *Die Gelehrten.*

byla v této generaci výrazná, podporovaly ji navíc obtíže při shánění bytu v Brně a vůbec s etablováním se ve městě, které mělo – hlavně ve svém centru – hluboko do 20. let 20. století stále výrazně německý ráz. Brněnskou příležitost vnímali namnoze jako poněkud provinční a část z nich, zvláště lidé se zahraniční zkušeností a širokým rozhledem jako šarmantní a vtipný romanista Prokop Miroslav Haškovec, byli vnímáni jako osobnosti vůči poměrům moravské metropole poměrně kontrastní. Silná, citově založená vazba k Brnu byla v této generaci zprvu ojedinělá, ale postupně se stávala důležitým motivačním faktorem pro práci. Buď se jednalo o osobnosti vzešlé z moravského prostředí (František Trávníček, Vladimir Groh, František Chudoba), nebo také o rodáky z Čech, kteří si v Brně časem dobře zvykli (Antonín Beer, Arne Novák). Společným znakem zakladatelů ovšem byl významný podíl manažerské práce, snaha sehnat finanční prostředky k vybudování knihoven, opatření lavic či personálnímu zajištění základního provozu.

Zakladatelská generace si bezprostřední vliv udržovala po celé meziválečné období, rektorskou éru Arna Nováka, uzavírající období „Masarykovy republiky“, lze považovat za mezník vlivu „zakladatelů“. Jejich vliv postupně erodoval již ve 30. letech: část byla povolána na věčnost, o slovo se začali hlásit jejich žáci – první generace absolventů brněnské univerzity, do skladby profesorského sboru dále zasáhly přesuny spojené s odchodem českých profesorů z bratislavské univerzity i úmrtí spojená s okupací a válkou. Na univerzitě však zůstávali poslední z příslušníků generace až hluboko do 50. let a výjimečně i déle, někteří na prominentních pozicích (František Trávníček, Ferdinand Stiebitz), jiní spíše jako trpěné pozůstatky starých časů (František Novotný, Antonín Beer). Konzervativní osobnosti byly konfrontovány s poválečným politickým posunem akademické veřejnosti doleva, s radikalizací metod veřejné činnosti a poptávkou po angažované vědě namísto „vědy čisté“, která byla pro většinu z nich náplní života. Jiní se rozpomněli na svoji levicovou orientaci, přeformulovali ji dle dobově žádaných pravidel a často konjunkturalisticky spolupracovali s komunistickým režimem, reflektujíce tak svůj otřes z rozkladu meziválečné republiky, zrady západních spojenců a z traumat nacistické okupace.

S výjimkami reprezentovanými třeba Františkem Trávníčkem, čelným mužem poválečné československé vědy, však komunistický režim na tuto generaci profesorů pohlížel s nedůvěrou. Nevěřil, že skutečně niterně přijali jeho ideologické zásady a oprostili se od pozitivistického přístupu k výzkumu a pedagogické práci. Z jeho pohledu byli příliš „měšťanští“, příliš „konzervativní“. Nemohl se jich ovšem jednoduše zbavit, neboť marxismem-leninismem prodchnuté mládí ještě nedozrálo k převzetí vůdčí role na fakultě. Bylo tedy nutno uzavírat různé kompromisy, v nichž Trávníčkova role byla v personálních otázkách nad jiné významná – šlo přece o profesora „starého typu“, který pochopil výzvy doby a aktivně se zapojil do budování socialismu. Trávníček dokázal mnohé politické turbulence zmírnit a učinit pro apolitické vědce existenci na fakultě snesitelnější; současně však svou osobní autoritou zaštítil četné ústrky a likvidační akty vůči politicky angažovaným osobnostem nekomunistického přesvědčení (Inocenc Arnošt Bláha) i osobám odvážně se stavějícím proti levičáckému radikalismu a nespravedlnosti vůbec (Antonín Beer, František Novotný). Přes všechno úsilí komunistického režimu o oproštění fakulty a univerzity od vlivu „starých profesorů“ tento přetrval. Hlavně v jejich žácích, kteří – ať už jakéhokoliv politického profilu a smýšlení – byli ovlivněni důstojností, šíří vzdělání a celkovým étosem této generace.

Antonín Beer

Národnost: česká

Datum narození: 8. května 1881

Místo narození: Třeboň

Datum úmrtí: 9. března 1950

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Narodil se v rodině zlatníka a hodináře. Oženil se s Milenou Braunerovou, dcerou docenta anorganické chemie na české univerzitě v Praze Bohuslava Braunera a vnučkou předního pokrokového politika v revolučním roce 1848 Františka Augustina Braunera. Měli spolu dvě děti – Milenu a Antonína.

Akademické působení

Navštěvoval gymnázium v Třeboni a poté v Praze v Křemencově ulici. Maturoval v roce 1899 a začal studovat slavistiku a germanistiku na české univerzitě v Praze. Navštěvoval například přednášky a cvičení Jana Gebauera či Václava Emanuela Mourka. Po druhém ročníku se rozhodl studovat na Vídeňské univerzitě. Zde jej nejvíce inspirovali germanisté Richard Heinzel, Max Hermann Jellinek, Carl von Kraus či Jacob Minor. Ze slavistů ho výrazně ovlivnil Vatroslav Jagić, u něhož také vypracoval práci o Václavu Hankovi. Dalším z jeho vysokoškolských zastavení byl Berlín, kde navštěvoval hodiny Andrease Heuslera, Gustava Roetha nebo Alexandra Brücknera. Jeden semestr svého studia strávil také ve Freiburgu, kde se jeho učitelem stal Friedrich Kluge. Na podzim 1903 se vrátil do Prahy, složil rigorózní zkoušky z filozofie u Tomáše Garrigua Masaryka a Františka Drtiny, na jaře 1904 pak zkoušky z germanistiky a slavistiky u Václava Emannuela Mourka, Arnošta Krause a Jana Gebauera. Zároveň předložil disertaci *H. Winclers Dativ – Theorie im Lichte der mittelhochdeutschen Verhältnisse* a byl promován na doktora filozofie. Státní zkoušky z češtiny a němčiny pak vykonal v prosinci 1905. Další roky zasvětil jednak práci středoškolského učitele, jednak studijním cestám po evropských knihovnách a univerzitách. Studoval v Berlíně, v Mnichově, v Holandsku (1912) či ve švédské Uppsale a Stockholmu (1914). Počátkem roku 1916 předložil jako svůj habilitační spis *Dějiny otázky* (vydáno už 1915), první díl z trilogie *Tři studie o videch slovesného děje v gotštině,* a 16. března 1916 se habilitoval z germánské jazykovědy na Karlově univerzitě v Praze. Jako soukromý docent přednášel například předměty Srovnávací hláskosloví jazyků germánských, Skladba jazyka gotského nebo Jazykový výklad menších památek starohornoněmeckých.

Jeho pražské působení skončilo v roce 1920, kdy byl Antonín Beer dne 9. srpna jmenován řádným profesorem germánské jazykovědy na FF MU. Měl před sebou hodně práce, protože jeho úkolem nebylo jen učit, ale společně s Janem Krejčím vybudovat germanistické pracoviště. Řádně přednášet začal až v roce 1922. Vyučoval například předměty Úvod do studia germánské jazykovědy či Dějiny jazyka německého, ale i Germánskou jazykovědu nebo Výklad památek starohornoněmeckých. V akademickém roce 1928–1929 byl zvolen děkanem FF MU, následující rok pak proděkanem; byl rovněž dlouholetým členem akademického senátu.

Antonín Beer patřil mezi vědce se širokým rozhledem. V rámci svých přednášek a cvičení se věnoval i problémům, které se germanistiky dotýkaly pouze okrajově. Beer patřil mezi náročné, ale pro svoje pedagogické umění oblíbené profesory. Pro nadanější studenty měl nad rámec svého úvazku otevřena ještě speciální seminární cvičení, která byla orientována výhradně na vědeckou práci.

V roce 1939 mu bylo nabídnuto profesorské místo a vedení katedry srovnávací germánské filologie na Karlově univerzitě, ale kvůli uzavření vysokých škol v listopadu tohoto roku jednání o přechodu nepokročila. Opětovně přišla nabídka v roce 1945, ale Beer ji z rodinných důvodů odmítl a do Prahy pouze příležitostně dojížděl. V té době také běžel habilitační proces Bohdana Chudoby, který měl kromě oficiální vědecké úrovně i politický podtext. Beer spolu s Františkem Novotným se Chudobovy habilitace zastali, obhajovali jeho práci a použili minoritní veto proti zápornému rozhodnutí komise. Pro takového obhájce čistoty vědy, jakým byl právě Beer, bylo politické jednání některých členů komise při posuzování díla uchazeče nepřijatelné. Po únoru 1948 pocítil akademickou nesvobodu sám Antonín Beer, který byl na čas odvolán ze všech funkcí na fakultě a s nímž komunisté zacházeli jako s nedůvěryhodným – byl sledován s podezřením na protistátní činnost a kvůli možné emigraci. Profesor Antonín Beer zemřel náhle uprostřed práce dne 9. března 1950.

Byl členem Národní rady badatelské. V roce 1918 se stal mimořádným členem Královské české společnosti nauk a v roce 1922 dopisovatelem této vědecké instituce. Od roku 1920 byl dopisujícím členem České akademie věd a umění, o čtyři roky později se stal členem mimořádným a od ledna 1948 řádným. V tomtéž roce se stal místopředsedou vědecké zkušební komise pro kandidáty učitelství na středních školách v Brně, přičemž v této komisi zasedal nepřetržitě v letech 1945–1950.

Největším Beerovým polem zájmu se stala gótština, ovšem jeho vědecké rozpětí bylo obsáhlé, což ukázal už v jedné ze svých prvních prací *Kleine Beiträge zur gotischen Syntax. Der gotische absolute Dativ* (1904). Zabýval se také srovnáváním syntaktických vazeb mezi řečtinou a gótštinou a jejich vzájemným ovlivňováním v Wulfilově překladu Bible, dále pak syntaktickými prvky nejen gótštiny, ale i dalších germánských jazyků. Nejobsáhleji toto téma pojednal ve svých *Třech studiích o videch slovesného děje v gotštině.* Dalším okruhem Beerových zájmů bylo vzájemné ovlivňování slovanských a germánských jazyků, v čemž spojil své dva studijní obory. V práci *O stopách vlivu německého v češtině staré* (1905) se věnoval otázkám příbuzenství baltoslovanských jazyků s germánskými se zaměřením na hláskosloví či výpůjčky z němčiny. Známá je také jeho studie *K dějinám slov böhmisch a čechisch* (1917). V neposlední řadě se zabýval také argotem a slangem.

Značná část jeho práce je spojena s vedením brněnského časopisu *Naše věda*, kde shromažďoval informace nejen o humanitních oborech, ale snažil se zachytit celou vědu. Naprostou většinu agendy časopisu obstarával sám, rozesílal dopisy se žádostmi o články, zprávy o publikacích, recenze či nekrology.

Sám publikoval své práce například v *Listech filologických*, *Časopise pro moderní filologii*, *Věstníku české akademie* či časopise *Zeitschrift für deutsche Wortforschung.*

Profesní působení

V letech 1904–1906 působil jako suplující profesor na reálce na Královských Vinohradech v Praze. Poté odešel do Českých Budějovic, kde se rovněž na reálce stal profesorem. V roce 1909 se vrátil do Prahy a až do svého jmenování do hodnosti profesora na Masarykově univerzitě vyučoval na reálce v Ječné ulici.

Veřejná činnost

Antonín Beer byl členem Zemského pomocného spolku Červeného kříže pro Království české a Spolku Zlatého kříže pro zemi moravskoslezskou v Brně.

Evaluace

Germanista Antonín Beer patřil k zakladatelům FF MU. Na nově vybudovanou fakultu přinesl evropský rozhled a vybudoval základ germanistické knihovny. Studenti k němu měli velkou úctu a on jim to oplácel svým přátelským a nápomocným přístupem.

Ohlasy

Jak se těšívali všichni žáci z toho, že prof. Beer rád navštěvoval jejich studentské podniky, že se tam s nimi velmi srdečně bavil, že se tam od srdce a až nakažlivě smál, že se tam s nimi po přátelsku veselil a že se s upřímným zájmem vyptával na osudy svých žáků, kteří již odešli z jeho učitelského dohledu do světa za svým povoláním! **\ František Rybnikář**

Nápadně štíhlá postava vystoupila za kathedru. Dlouhé ruce vylovily z hlubin náprsní kapsy přednáškové archy, popsané pevnými tahy výrazného písma, gramatických vzorců, jazykových dokladů a hypothetických hvězdiček. Chvilku jsi mohl nerušeně pozorovat výraznou hlavu temperamentně klidného učence v nejlepších letech. Z jeho modrých očí za velikým skřipcem s černou obrubou zářila mužná krása, hrdá důstojnost a sebevědomá jistota. Vlasy prokvétaly tu a tam na skráních prvním stříbrem, s nímž ladila oblíbená šeď jeho vkusně elegantního zevnějšku. [...] Kdykoliv Beer promluvil na veřejných diskusích vědeckých společností, vzbuzoval respekt jistotou úsudku, moudrou rozšafností a uhlazenou formou projevu. Nebylo v něm nic maloduše provincionálního. Jeho zjev velkého formátu okouzloval a získával. [...] Nešetřil radami, nosil svým žákům knihy, na všechny strany rozdával podněty, poučoval a pomáhal. Neměl malé požadavky a nebyl z těch, kdož slevují. Nejednou se ozvaly hromy a blesky nad liknavci nebo nad filologickou nedovtipností. A zahromovat si profesor Beer uměl s chutí a od plic, až se celý germánský seminář otřásal. **\ Julius Heidenreich**

Napjatě a se zatajeným dechem posluchači naslouchali a byli si brzy všichni jisti tím, že poměr prof. Beera k vědě je přísný a nesmlouvavý. Svědčil o tom mimo jiné i pracovní řád, vyvěšený na dveřích seminární pracovny. Při jeho výkladu žádal, vlastně spíše prosil prof. Beer posluchače, aby zacházeli s knihami, jež *„přece uchovávají tolik cenných poznatků pro celé generace“*, co nejšetrněji. Sám miloval knihy seminární pracovny, možno-li tak říci, jako své děti. [...] Navštěvoval každý den nejméně dvakrát seminární knihovnu a pracovnu, prohlížel svým bystrým zrakem ty dlouhé řady knih a nikdy si nelenil srovnati celou řadu sám, našel-li někde knihy nesprávně nebo nedbale zařazené. **\ František Rybnikář**

Rozesílal denně desítky korespondenčních lístků s naléhavými objednávkami prací, s prudkými poptávkami po nich a plnil je často i kousavou ironií, proč se nic v adresátově vědě tak dlouho neděje, že se nehlásí, nebo nakonec zvoláním: *„SOS! Váš starý Beer.“* A toto zvolání dovedl opakovat třebas i několikrát za sebou, až adresát žádané napsal. **\ Albert Pražák**

Podle všeobecného soudu přečetných jeho posluchačů z doby předválečné patřil k nejoblíbenější profesorům Masarykovy univerzity. Beer byl výborným řečníkem, který již svým přednesem dovedl zdánlivě nejsušší látku gramatickou oživit a poutavě podat. Svou přednášku začal obvykle slabším hlasem. Po úvodních větách, shrnujících stručně látku z minulého čtení, nabýval však jeho nenapodobitelný hlas zvučnosti, lahodnosti a výrazné jasnosti. Ve svých seminárních cvičeních kladl důraz na všestrannou jazykovou interpretaci textu, na souvislost mezi jazykem a kulturou a na přesné a úplné bibliografické údaje. [...] Beer byl výborným znalcem lidské duše. Měl onen úžasně vzácný a jen vyvoleným lidem Bohem přisouzený dar, že dovedl při prvním pohledu na člověka odhadnout jeho charakter. Vycítil a postřehl silné a slabé stránky svých žáků, svých známých a přátel, jejich sklony a sympatie, jejich zájmy a názory a podle toho s nimi také uměl jednat. Porozuměl jejich steskům a bolestem a pro každého nalezl v pravý čas slova útěchy. **\ Leopold Zatočil**

Mohli jsme tedy být jen poskrovnu účastni jeho svérázně a přitom tak lidsky vykládanému úvodu do tajů germanistiky a jen výjimečně poznávat prof. Beera jako nevyrovnatelného společníka, šířícího kolem sebe ovzduší podnětného a jarého optimismu a hned zas sršícího blesky své jiskřivé kritiky. **\ Josef Šedivý**

Beerova kritičnost byla tu nejhodnotnějším darem, jeho světovost naléhavým povzbuzením zajít si na zkušenou i do světa a neomezovat se hranicemi vlasti. Proto byl Beer svým žákům nezapomenutelným. [...] Byl světově suverénní, a přitom praskromný, lidově přístupný, zvlášť v semináři již jen studentův rádce a přítel. Kouzlem své lidské osobnosti, odbornou znalostí a pedagogickým umem dovedl získat kdekoho. **\ Albert Pražák**

Pokud jde o mne, nebyl jsem dalek toho uznávat devizu brněnského germanisty, profesora Antonína Beera, který říkával: *„Na cizí přednášky nechodím a na svoje jen nerad."* **\ Mirko Novák**

Prameny a literatura

FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří. *Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. Pohledy na dějiny a současnost.* Brno: Masarykova univerzita, 2010.

HEIDENREICH, Julius. Jeho lidská tvář. In *Hrst studií a vzpomínek. Prof. dr. Ant. Beerovi jeho žáci.* Leopold Zatočil (ed.). Brno: Odbočka Jednoty českých filologů, 1941, s. 121–127.

KALENDOVSKÁ, Jiřina. *Milena Beerová* [online]. 2015. [cit. 6. února 2019]. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=13625>.

MASAŘÍK, Zdeněk. Antonín Beer a široce pojatá germanistika v Brně. In *Brněnská věda a umění meziválečného období (1918–1939) v evropském kontextu. Sborník příspěvků z konference Masarykovy univerzity konané v rámci oslav 750. výročí udělení městských práv Brnu ve dnech 22.–25. září 1993*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 76–79.

MENŠÍKOVÁ, Miroslava. *Prof. PhDr. Antonín Beer* [online]. [cit. 6. února 2019]. Dostupné z: <http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=6479>.

NOVÁK, Mirko. *Úsměvné vzpomínání.* Praha: Karolinum, 1998.

PRAŽÁK, Albert. Antonín Beer a Naše věda. *Naše věda*, 1950, roč. 27, č. 5–6, s. 125–131.

RYBNIKÁŘ, František. Vzorný učitel. In *Hrst studií a vzpomínek. Prof. dr. Ant. Beerovi jeho žáci.* Leopold Zatočil (ed.). Brno: Odbočka Jednoty českých filologů, 1941, s. 128–134.

ŠLECHTOVÁ, Alena – LEVORA, Josef. *Členové České akademie věd a umění. 1890–1952.* Praha: Academia, 2004, s. 35–36.

ŠEDIVÝ, Josef. Za profesorem Dr. Antonínem Beerem. *Časopis pro moderní filologii*, 1950, roč. 33, č. 4, s. 148–151.

ŠKRDLÍKOVÁ, Jana. *Antonín Beer, profesor germánské jazykovědy a redaktor časopisu Naše věda.* Brno, 2011. Magisterská diplomová práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.

ZATOČIL, Leopold. Antonín Beer – vědec a učitel. *Naše věda*, 1950, roč. 27, č. 5–6, s. 125–131.

ZATOČIL, Leopold (ed.). *Hrst studií a vzpomínek. Prof. dr. Ant. Beerovi jeho žáci.* Brno: Odbočka jednoty českých filologů, 1941.

Inocenc Arnošt Bláha

Národnost: česká

Datum narození: 28. července 1879

Místo narození: Krasoňov u Humpolce

Datum úmrtí: 25. dubna 1960

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Narodil se jako druhé dítě ze šesti v rodině řídícího učitele. Absolvoval gymnázium v Pelhřimově a v roce 1897 na přání rodičů, z důvodu zájmu o teologii a v neposlední řadě ze sociálních důvodů nastoupil do bohosloveckého semináře v Hradci Králové. Zde se dostal do kontaktu s hnutím katolické moderny a od roku 1899 sám přispíval do časopisu *Nový život*; zapojil se zvláště do debaty o příčinách nízké kvality katolické literatury. V létě 1899 se navzdory explicitnímu zákazu zúčastnil sjezdu katolických modernistů na Velehradě. Jeho tehdy vcelku umírněné kritické názory na atmosféru v římskokatolické církvi a na chování episkopátu byly poněkud zveličeny v kontextu tehdejší antimodernistické hysterie mezi částí představitelů církve. V létě 1899 byl za trest vyloučen ze všech bohosloveckých seminářů v monarchii. Po podobných případech lačnil pokrokářský tisk, hledající záminky k útokům na tzv. klerikály v katolické církvi, který také Bláhovi přisoudil přezdívku „nový Havlíček". Bláha sám se ovšem zdráhal postavit do čela antiklerikálních, a už vůbec ne antireligiózních kampaní, i když vystoupil z církve a stal se bezvěrcem. S manželkou Eliškou, rozenou Sedláčkovou, měl děti Aleše, Danu a Soňu.

Akademické působení

V roce 1899 zahájil Bláha studia filozofie na univerzitě ve Vídni. Pro jeho změnu zaměření z teologie na transdiciplinárně chápanou filozofii, sociologii, etiku, psychologii a pedagogiku mělo studium v metropoli říše zásadní význam. Již ve Vídni se začal zajímat o otázky lidovýchovy, zvláště s ohledem na poměry v komunitě vídeňských Čechů. Na podzim roku 1900 přešel Bláha na pražskou filozofickou fakultu, kde sice formálně studoval němčinu a francouzštinu, ale zapisoval si mnoho přednášek z oborů výše zmíněných. K některým výrazným přednášejícím se silně přimkl, např. po vzoru Jaroslava Vrchlického nosil několik let neobvykle dlouhé vlasy; k Tomáši Masarykovi naopak zpočátku pociťoval nechuť až averzi, teprve později přistoupil na jeho pojetí praktické filozofie, začal se zapojovat do debat v kroužku realistů a stal se vášnivým Masarykovým příznivcem. Z dalších profesorů měli na Bláhu značný vliv František Krejčí, František Čáda a František Drtina. Na přelomu let 1902–1903 studoval v Paříži romanistiku, sociologii, politologii a psychologii; blíže se tu seznámil s pracemi Émila Durkheima, které měly podstatný vliv na jeho další vývoj jako sociologa. V té době vrcholily také jeho umělecké aktivity, napsal několik básní, povídek a román *Liduška*, literárním jazykem se vyznačovaly i jeho vědecké texty. V letech 1903–1904 ukončil studium na Univerzitě Karlo-Ferdinandově a od roku 1904 byl ustanoven řádným profesorem na reálné škole v Novém Městě na Moravě. V letech 1908–1909 dostal povolení ke studijní dovolené, kterou strávil opět v Paříži, a patrně právě tehdy se rozhodl dále věnovat především sociologii. V roce 1910 byl ustanoven prozatímním správcem Učitelského ústavu

pro dívky v Litomyšli, který se nacházel v důsledku častých personálních změn v dezolátním stavu. Bláhovi se podařilo ústav poměrně rychle konsolidovat, ale již v roce 1911 jej i na této pozici dostihla pověst bojovného antiklerikála. Pod tlakem církevních kruhů zasáhla Zemská školní rada, Bláha se musel postu správce vzdát a vrátit se na reálku do Nového Města. V letech 1911–1912 čerpal zdravotní dovolenou, kterou využil k napsání habilitačního spisu. Práci obhájil v roce 1916 na české technice v Brně – nebyl ovšem vládou potvrzen, a nadále tedy zůstával profesorem novoměstské reálky, byť udržoval čilé styky s vědeckou komunitou v Praze a méně i v Brně. V roce 1915 absolvoval krátkou vojenskou službu, z níž byl vyreklamován kvůli oční vadě. Po skončení války požádal kvůli svým vědeckým ambicím o přeložení do Prahy. V letech 1919–1921 vyučoval na gymnáziu v Křemencově ulici v Praze, současně přednášel na technice v Brně a Právnické fakultě Masarykovy univerzity. V roce 1921 byla jeho docentura přenesena na Filozofickou fakultu MU a Bláha se do Brna i s rodinou z Nového Města přestěhoval. V témže roce byl jmenován mimořádným profesorem sociologie a v roce 1924 profesorem řádným. Na filozofické fakultě vybudoval Sociologický seminář a působil řadu let na postu jeho ředitele. V letech 1931–1932 zastával funkci děkana FF MU. V roce 1939 byl pozice na fakultě zbaven a odeslán na nucenou dovolenou, v roce 1942 byl převeden do trvalé výslužby. K jeho reaktivaci došlo v roce 1945 a Bláha se hned intenzivně zapojil do debaty o reformě vysokoškolského vzdělávání v Československu. Zasazoval se zvláště o zřízení fakult orientovaných na sociální vědy, ve vedení státu však převážil názor, že prioritu má ustavení pedagogických fakult. Bláha kritizoval jejich koncept kvůli absenci sociologického a etického vzdělávání – ani zde se jeho názor neprosadil. Úspěšný byl až ve věci zřízení Vysoké školy sociální v roce 1947 a v letech 1947–1948 byl jejím rektorem. Bláhovu kariéru ukončil komunistický převrat v roce 1948, po němž byl kritizován jako typicky buržoazní vysokoškolský pedagog a vystaven různým ústrkům. V roce 1949 penzionován a v roce 1950 zbaven posledních čestných funkcí na vysokých školách. Do své smrti žil Bláha v soukromí a připravoval k vydání dílo s názvem *Sociologie*, považované dnes za Bláhův stěžejní počin. Práce vyšla posmrtně v roce 1968 a Bláha tak vlastně jejím prostřednictvím zasáhl do debaty o obnovení sociologie – označované stalinisty za buržoazní vědu.

Veřejná činnost

Bláhovým vědeckým specifikem a profilovým znakem tzv. brněnské sociologické školy, jejímž byl zakladatelem a hlavním představitelem, bylo těsné propojení výzkumné a veřejné práce. Bláha k aplikačnímu pojetí vědy inklinoval již od vysokoškolských studií, což zesílilo během působení v Novém Městě a v Litomyšli a nejvíce pak v Brně. Sociologické výzkumy se v jeho pojetí měly stát základem a praktickým návrhem k řešení společenských problémů, které nahlížel z transdisciplinární perspektivy jako téma etiky, psychologie, pedagogiky a filozofie. Bláhovy vědecké texty mají daleko k čistému vědění shromažďovanému a chráněnému pro sebe samo, jde o silně angažovaná vystoupení s politickým podtextem, byť důkladně opřená o terénní výzkum. Tento přístup, podle mnohých velmi blízký moralizujícímu kázání, nevyhovoval některým jeho kolegům na FF MU, zejména Arnu Novákovi, ani pražskému sociologickému kroužku kolem Josefa Krále.

Zaměření výzkumů signalizovalo Bláhův systematický a hluboký zájem zvláště o sociální otázky, tj. otázky sociálního profilu dělnictva, rolnictva, inteligence. Byl tuzemskou autoritou v problematice sociologie dětství a rodiny, zabýval se tématem náboženství nebo vlivu masových médií z hlediska sociologie. Bláhovým

velkým přínosem české vědě bylo založení *Sociologické revue* v roce 1930; časopis se poměrně rychle stal základní platformou pro dění v oboru a získal zahraniční renomé. Mezi Bláhovy následovníky patřili např. Bruno Zwicker nebo Bedřich Václavek, často šlo o politicky aktivní osobnosti levicového smýšlení se zájmem o sociální problematiku. Mimořádných rozměrů dosáhla Bláhova činnost v oblasti popularizace vědy a osvěty. Již v době působení v Novém Městě přednesl v regionu Českomoravské vrchoviny na 900 veřejných přednášek, v době zaměstnání v Brně více než 500. V roce 1925 spoluzaložil Masarykovu sociologickou společnost a stal se jejím místopředsedou.

Bláha opakovaně vystupoval i v ryze politických debatách, hlásil se k politice Hradu a jemu blízkých politických sil, podílel se také na sestavování jejich volebních programů. Větší elán u něj v tomto smyslu zaznamenáváme spíše ve 20. letech, v následující dekádě se více zaměřoval na oblast vědeckou. V důsledku svých politických postojů a horlivosti v jejich zastávání byl snadným terčem kritiků politiky T. G. Masaryka a Edvarda Beneše a po zhroucení režimu tzv. první republiky v roce 1938 se stala jeho osobní situace prekérní. Po okupaci českých zemí nacisty náležel mezi profesory MU, kteří byli od počátku pečlivě sledováni gestapem, byl podroben sérii výslechů, jež se podepsaly na jeho duševním zdraví. Nebyl sice během války delší dobu zadržován, nacistická perzekuce se ale dotkla mnoha lidí v jeho blízkém okolí. V letech 1945–1947 se Bláha vrátil k veřejné činnosti, byl autorem části programu Ústřední rady odborů, jeho statečnost za okupace byla oceněna vyznamenáním. Po převratu roku 1948 se Bláha stal pro komunistický režim mezi osobnostmi vědy významným, téměř exemplárním terčem. Na důkladné likvidaci jeho kariéry měly patrně zájem nejvyšší kruhy kolem ministra Zdeňka Nejedlého.

Evaluace

Sociolog a etik. Jeden z nejznámějších a nejvíce viditelných profesorů Masarykovy univerzity v jejích dějinách, výrazná postava meziválečného společenského života. Osobnost se silným poselstvím humanismu a demokracie stála na pozicích těsného propojení vědecké a veřejné práce i se všemi rozpory, které tato vazba přinášela.

Výběr z díla

Město: Sociologická studie (1914)
Mravní výchova se stanoviska sociologického (1921)
Filosofie mravnosti (1922)
K psychologii doby: Kniha studií (1922)
Současné názory mravní (1923)
Základy mravnosti (1923)
Sociologie sedláka a dělníka (1925, 1937)
Problémy lidové výchovy: Její pojem, úkoly a předpoklady (1927)
Sociologie dětství (1927, 1930, 1948)
O laický základ mravní výchovy (1929)
Dnešní krise rodinného života (1933, 1941, 1947)

Sociologie inteligence (1937)
Vědecká morálka a mravní výchova (1940)
Kultura a politika (1946, 1947)
Úkol vědy a umění v životě (1946)
Jak se dívat sociologicky na život (1947)
Ethika jako věda (1947, 1991)
Výchova k rodičovství (1947)
Sociologie (1968)

Ohlasy

A ptám-li se – dosti často – po smyslu života, připadají mi nejkrásnější odpovědi pana profesora Bláhy: *„Udělat ze sebe žádoucí dar pro jiné, pro všechny.“* \ **Leopold Pospíšil**

My studenti jsme se na jeho přednášky vždy těšívali, říkávalo se jim „svátky duší“. \ **Růžena Tesařová**

Arnošt Bláha by zase i tu nebyl Bláhou, kdyby se byl obmezil jen na pozorování. Jeho poznatky plynuly hlavně z prakse. On je v každém spolku, v němž se dal získati pro spolupráci, hlavní silou, hlavní pákou, je krystalisačním bodem, kolem něhož se soustřeďuje veškerá činorodá síla. Nebýval předsedou, nýbrž jednatelem, a to takovým, jenž opravdu jedná. Pracoval stejně oddaně ve spolku knihovním jako v sirotčím, okrašlovacím, v Sokole atd. \ **Jaroslav Kallab**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 12/223.

BOČEK, Leon (ed.). *Živá slova Arnošta Bláhy. Sborník k jeho šedesátinám*. Brno: Pokorný, 1939.

SEDLÁK, Jiří. I. A. Bláha jako pedagog. *SPFFBU*, I 28, 1994, s. 59–77.

SEDLÁK, Jiří. *Sociolog a etik I. A. Bláha jako literát. SPFFBU*, D 42, 1995, s. 113–121.

SEDLÁK, Jiří. *Inocenc Arnošt Bláha*. Brno: Masarykova univerzita, 1995.

Eugen Dostál

Národnost: česká

Datum narození: 23. prosince 1889

Místo narození: Příbor

Datum úmrtí: 27. ledna 1943

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Pocházel z rodiny učitele Jana Dostála. Jeho matka Aloisie, rozená Kleppiková, byla dcerou obchodníka. S rodiči odešel do Ostravy, později do Vídně. Roku 1940 se oženil s Olgou Heberovou.

Akademické působení

Počátky akademické dráhy Eugena Dostála jsou spjaty s Vídní. Po maturitě na gymnáziu studoval v letech 1908–1913 práva na Vídeňské univerzitě a roku 1910 nastoupil na Ústav pro rakouský dějezpyt, kde jej upoutaly přednášky o dějinách umění profesora Maxe Dvořáka, čelného představitele vídeňské uměleckohistorické školy. Zkoumání gotické architektury jej přivedlo až do Říma. V době svého studijního pobytu na Instituto storico austriaco si zamiloval Itálii i její umění, což zásadně ovlivnilo jeho pozdější dílo. Roku 1913 byl promován doktorem práv, o rok později obhájil ve Vídni disertační práci *Die gotische Architektur in Rom* a získal titul doktor filozofie.

Jeho působení na pozici koncipienta v advokátní kanceláři bylo přerušeno vypuknutím první světové války, během níž narukoval na frontu, byl několikrát raněn a skončil v ruském zajetí. Zážitky z války částečně přispěly k tomu, že opustil právnickou a diplomatickou dráhu a věnoval se pouze umění. V říjnu 1919 odešel jako zemský konzervátor pro umělecké památky do Brna. Láska k dějinám umění jej přivedla na půdu Masarykovy univerzity, kde roku 1921 obhájil habilitační práci *Problémy gotiky italské*. Od téhož roku přednášel jako soukromý docent dějiny umění na filozofické fakultě, zatím v provizorních prostorách Moravského muzea. Po vzoru vídeňského ústavu Maxe Dvořáka se snažil v Brně vybudovat uměleckohistorický seminář. Sháněl literaturu, technické pomůcky, ale i přednáškové prostory. Jeho snaha byla naplněna roku 1927, kdy byl slavnostně otevřen Seminář dějin umění a Eugen Dostál stanul v jeho čele již jako mimořádný profesor, kterým byl jmenován roku 1926. Řádné profesury pak dosáhl roku 1931. V letech 1937–1938 byl děkanem FF MU, v dalším akademickém roce pak proděkanem. Působil také jako externí profesor dějin umění na univerzitě v Bratislavě.

Jako zakladatel oboru dějin umění na brněnské univerzitě se až do konce svého života snažil systematicky budovat organizační strukturu katedry a založit řádnou knihovnu. Po delší nemoci zemřel roku 1943.

Výběr z díla

Hlavním badatelským zájmem Eugena Dostála bylo středověké umění, a to především italská gotická architektura a česká knižní malba 14. a 15. století. Přestože velmi obdivoval svého vídeňského učitele Maxe Dvořáka, hned v několika dílech kriticky vystoupil proti jeho vědeckým závěrům o původu českého iluminátorství (*Čechy a Avignon*, 1922; *Madona Vyšehradská*, 1923; *Iluminované rukopisy svatojakubské knihovny v Brně*, 1926). Se jménem Eugena Dostála pak jistě zůstane spjata *Madona z Veveří*, nádherný deskový obraz, který objevil roku 1932 (*Eine neue böhmische Madonna*).

Jeho uměleckohistorické práce se neomezovaly pouze na nejstarší dějiny, Eugen Dostál se věnoval širokému spektru témat – od památkové péče (*Kostel sv. Petra a Pavla v Řeznovicích*, 1921) až po barokní umění. Vydal rozsáhlou monografii o slavném českém rytci Václavu Hollarovi (1924), první na našem území, dále *Studie z arcibiskupské obrazárny v Kroměříži*, kde určil Tiziana jako autora obrazu *Apollo a Marsyas*. Neobvyklou podobu pak získal katalog obrazové sbírky kroměřížského zámku, jehož spoluautor, arcibiskupský archivář Antonín Breitenbacher, vedl ostrou polemiku proti závěrům Dostálovy práce.

Popularizační charakter mají dvě jeho publikace o pražských a brněnských památkách, francouzsky napsaná *L´architecture baroque de Prague*, vydaná v Paříži, a publikace *Umělecké památky města Brna*.

Ocenění vědeckou komunitou

Eugen Dostál působil velmi výrazně jako popularizátor dějin umění od 20. let až do své smrti. Roku 1928 se podílel na přípravě a průběhu Výstavy soudobé kultury ČSR. Při této příležitosti vydal průvodce po uměleckých památkách města Brna. Bedlivě sledoval brněnské výstavy a kulturní umělecké akce, k nimž se pravidelně vyjadřoval na stránkách *Pondělních* a *Moravských novin*, *Moravské orlice*, *Lidových novin*, pražských *Národních listů* a *Prager Presse*. O výtvarném životě informoval také každý týden v brněnském *Radiojournalu* v tzv. *Výtvarných aktualitách*. Úvodním slovem zahajoval každoročně výstavy soudobých umělců, které doprovázel katalogy. Pro veřejnost organizoval uměleckohistorické přednášky. Jako referent glosoval odborná díla v *Časopise Matice moravské*, od roku 1933 pak především v *Naší vědě*. Přispíval také do *Zpráv památkové péče* a bratislavského *Fora*. V lednu roku 1932 se stal členem Královské české společnosti nauk, patřil do Kruhu pro pěstování dějin umění a Klubu výtvarných umělců Aleš. Těsně před začátkem druhé světové války navštívil Londýn, kde se zúčastnil 15. mezinárodního kongresu dějin umění.

Profesní působení

Roku 1914 pracoval krátce jako koncipient v advokátní kanceláři. Po první světové válce vedly jeho kroky do Brna, kde působil jako zemský konzervátor pro umělecké památky. Aktivně se zasazoval o ochranu uměleckých památek, a proto v Brně společně s architektem Stanislavem Sochorem působil při Státním památkovém úřadu pro Moravu a Slezsko. Poté, co byl roku 1926 jmenován mimořádným profesorem, z úřadu odešel, o památkovou péči však nikdy zájem neztratil. V *Časopise Matice moravské* se dokonce pokoušel na toto téma zavést pravidelnou rubriku.

Evaluace

Eugen Dostál patří k meziválečné generaci českých historiků umění, kteří své bádání po vzoru Vídeňské školy stavěli na moderních vědeckých základech. Stál u zrodu katedry dějin umění na Masarykově univerzitě a byl jejím prvním řádným profesorem. Intenzivně se věnoval památkové péči a zasloužil se o ochranu mnoha uměleckých památek.

Ohlasy

Eugen Dostál měl vynikající paměť, skvělé řečnické schopnosti a úžasný improvizační talent.

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 2/14.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 31/702.

Archiv Masarykovy univerzity, fond B 30, Albert Kutal.

HÁLOVÁ-JAHODOVÁ, Cecílie. Nekrolog. *Časopis Matice moravské*, 1943, roč. 65, č. 1, s. 198–200.

JIRKA, Antonín. Eugen Dostál a kroměřížská obrazárna. *Bulletin Moravské galerie v Brně*, 1995, č. 51, s. 153.

KUTAL, Albert. Eugen Dostál. K dvacátému pátému výročí jeho smrti. *SPFFBU*, F 12, 1968, s. 7–12.

MILTOVÁ, Radka. Prof. PhDr. et JUDr. Eugen DOSTÁL (23. 12. 1889 Příbor – 27. 1. 1943 Brno). *Universitas*, 2013, č. 1, s. 51–52.

SAMEK, Bohumil. Eugena Dostála Umělecké památky Brna. *Bulletin Moravské galerie v Brně*, 1995, č. 51, s. 154.

SAMEK, Bohumil. Historik umění Eugen Dostál. Problém vědy a popularizace badatelských výsledků. *Bulletin Moravské galerie v Brně*, 1995 č. 51, s. 148–150.

SEDLÁK, Jan – JIRKA, Antonín. Soupis prací univ. prof. PhDr. Eugena Dostála. *SPFFBU*, F 12, 1968, s. 137–139.

SEDLÁŘ, Jaroslav. Eugen Dostál. In *Brněnská věda a umění meziválečného období (1918–1939) v evropském kontextu. Sborník příspěvků z konference konané v rámci oslav 750. výročí udělení městských práv Brnu ve dnech 22.–25. září 1993*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 121–123.

SLAVÍČEK, Lubomír. „Případ Dostálův“: K polemice Eugena Dostála a Antonína Matějčka na téma Čechy a Avignon. *SPFFBU*, F 41, 1997, s. 49–100.

SLAVÍČEK, Lubomír. K odchodu Vincence Kramáře ze Státní sbírky starého umění v roce 1939. (Dva neznámé dopisy Eugena Dostála a Alberta Kutala Kramářovi). *Umění. Časopis Ústavu dějin umění Akademie věd*, 2000, roč. 48, č. 1/2, s. 78–81.

SVRČEK, Jaroslav. Eugen Dostál zemřel. *Lidové noviny*, roč. 51, č. 27, 29.1. 1943, s. 4.

VACKOVÁ, Jarmila. Eugen Dostál zakladatel moderního českého dějepisu umění na Moravě. *Bulletin Moravské galerie v Brně*, 1995, č. 51, s. 151–153.

Vladimír Groh

Národnost: česká

Datum narození: 26. ledna 1895

Místo narození: Holešov

Datum úmrtí: 30. září 1941

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Narodil se v lednu roku 1895 do rodiny c. k. okresního soudce v Holešově, doktora Karla Groha. Jeho matka Jitka, rozená Fišerová, pocházela ze zajištěné rodiny Antonína Fišera. Své mládí prožil v Brně, kam byl jeho otec pracovně přeložen. V roce 1920 se v Praze oženil s Marií Roubalovou. Spolu měli syna Vladimíra. Vladimíru Grohovi staršímu se stala osudnou aktivita v protinacistickém odboji, v září roku 1941 byl za přípravu velezrady popraven a následně zpopelněn v brněnském krematoriu. Vladimír Groh mladší se stal lékařem a stejně jako otec se zapojil do protinacistického odboje. V roce 1973 emigroval do Norska.

Akademické působení

V deseti letech nastoupil Groh na II. české gymnázium na Starém Brně. Z gymnaziálních let vzpomínal nejvíce na své učitele – jeho akademickou dráhu ovlivnil ředitel gymnázia Tomáš Šílený, o němž se Groh vyjádřil jako o učiteli, který kladl velkou váhu na vnímání uměleckých a vůbec kulturních hodnot.

V roce 1913 maturoval a zapsal se ke studiu klasické filologie na Karlově univerzitě v Praze. Zde navštěvoval přednášky Josefa Krále, Oldřicha Hujera a dále také klasickou archeologii u Zdeňka Vysokého. V roce 1916 se zapsal také na německou univerzitu v Praze a absolvoval semináře římských dějin a papyrologie u profesorů Swobody a Steina. Zejména profesor Král mu byl velkou oporou a právě na jeho doporučení už v šestém semestru publikoval v *Listech filosofických* studii *Transitio ad plebem* o právním přestupu patriciů mezi plebeje. V roce 1918 promoval jako doktor filozofie, ale vysokoškolské semináře dále navštěvoval. Zajímaly ho historické metody a docházel na semináře Josefa Bidla, Kamila Krofty a Bedřicha Hrozného.

Během přípravy na svou habilitaci odjel na studijní cestu do Itálie, během níž se spřátelil s historikem Ettorem Paisem. Důkladně se také seznámil s dějinami a topografií Říma. Věčné město se stalo jeho největším tématem bádání. Po návratu se habilitoval jako docent starověkých dějin na FF UK prací *Státní zřízení římské* – docentem se stal ve věku pouhých 26 let. V průběhu působení na Karlově univerzitě dojížděl přednášet do Bratislavy a stál za vznikem semináře starověkých dějin na tamní Komenského univerzitě. Byl členem četných organizací, například Královské české společnosti nauk, Učené společnosti Šafaříkovy v Bratislavě, Instituto di Studi etruschi nebo Associazione romana di archeologie. Mezi jeho důležité práce z této doby patří studie *Řím. Studie o jeho počátcích* (1923).

V roce 1926 byl jmenován profesorem na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Také zde vedl sekci starověkých dějin. Úkolu vybudovat na nové univerzitě fungující pracoviště se zhostil velmi svědomitě. Zároveň

také fakultu reprezentoval na četných zahraničních konferencích a vytvářel kontakty v cizině, zejména Itálii. V roce 1930 se stal jednatelem Matice moravské a o tři roky později dokonce jejím předsedou. Sám do *Časopisu Matice moravské* také často přispíval. Ve 30. letech publikoval svou nejobsáhlejší knihu *Starý Řím.* Zestručněné verze této práce sloužily dlouho jako učebnice pro gymnázia a vysoké školy. V této době také spolupracoval s Josefem Šustou na vzniku prvních dvou svazků publikace *Dějiny lidstva od pravěku k dnešku.* V letech 1936 a 1937 byl děkanem filozofické fakulty. V této době byla budoucnost univerzity nejistá a Groh se osobně při jednání s prezidentem Benešem zasadil o udržení jednoty univerzity. Jeho vlastní vědecké bádání bylo násilně přetrženo uzavřením vysokých škol. Před zatčením ještě stihl připravit vydání dopisů Miroslava Tyrše Ctiboru Helceletovi.

Veřejná činnost

Po promoci nastoupil jako profesor na dívčí gymnázium Elišky Krásnohorské v Praze. Díky zázemí rodiny mohl v roce 1919 odjet do Itálie a studovat na Královské univerzitě v Římě. Po návratu pracoval opět na gymnáziu, tentokrát na dívčím reálném gymnáziu v Praze na Smíchově. Po přesídlení do Brna se stal členem místního Sokola, kde pravidelně cvičil. Byl náměstkem starosty a později také starostou Sokolské župy Dr. Jindry Vaníčka a členem předsednictva Československé obce sokolské.

V Brně založil populárně naučný časopis *Věda a život*, kam také sám přispíval. Na stránkách časopisu horlivě brojil proti rasismu a totalitarismu. V jednom ze svých článků se vysmíval německým teoriím o nadřazenosti nordické rasy. Byl také činný v zednářské lóži *Cestou světla*. Proto se coby levicový intelektuál a vlastenec ocitl v hledáčku nacistů. Prvního srpna roku 1940 mu byla nařízena dovolená a začal se více angažoval v protinacistických aktivitách Sokola. Jeho časté cesty do Prahy nezůstaly bez povšimnutí německé tajné policie a dne 6. února roku 1941 byl zatčen. Podle vzpomínek brněnského archiváře Jaroslava Dřímala navázal Groh spojení s generálem Josefem Bílým a hnutím Obrana národa. Po nástupu Reinharda Heydricha byl v září roku 1941 obviněn z velezrady a popraven na nádvoří Kounicových kolejí, které se změnily v nacistické vězení.

Vladimír Groh byl prvním popraveným pedagogem Masarykovy univerzity. In memoriam mu byl udělen Československý válečný kříž. Pamětní desky připomínající jeho osobnost jsou umístěny v Praze, Brně a Holešově. V Brně navíc nese jeho jméno bývalá Sirotčí ulice, dnes Grohova, která přiléhá k filozofické fakultě a kde Grohovi bydleli.

Evaluace

Patřil k nejvýznamnějším meziválečným badatelům starověkých dějin, byl zároveň popularizátorem vědy a velkým vlastencem. Svým hrdinstvím se nesmazatelně zapsal do dějin filozofické fakulty i státu.

Ohlasy

Znalost světových jazyků, řečnická pohotovost, uhlazené a jisté společenské vystupování předurčovaly Vladimíra Groha k reprezentaci naší vědy na zahraničních mezinárodních sjezdech. [...] Byl znám jako výmluvný a pohotový řečník. **\ Gabriel Hejzlar**

Groh totiž už před válkou kritizoval jednak sám, jednak umožňoval kritiku rasismu, fašismu, antisemitismu, vypjatého nacionalismu i komunismu ve *Vědě a životě*. Groh totiž totalitarismus považoval za smrt kultury. **\ Hjalmar Ludvík Kopřiva**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 4/2.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 46/1029.

ČERMÁKOVÁ, Jana – MENŠÍKOVÁ, Miroslava. *Vladimír Groh* [online]. [cit. 12. září 2018]. Dostupné z: <http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=1660>.

HEJZLAR, Gabriel. Vladimír Groh. *Časopis Matice moravské*, 1946, roč. 66, s. 98–107.

KOPŘIVA, Hjalmar. Vzpomínka na prof. dr. Vladimíra Groha (1895–1941). *Vlastivědný věstník moravský*, 1995, roč. 67, č. 3, s. 312–314.

Moravský zemský archiv. *Matriční záznamy okresu Kroměříž, sign. 7543* [online]. [cit. 12. září 2018]. Dostupné z: <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/8763/?strana=143>.

Vladimír Groh [online]. [cit. 12. září 2018]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Vladim%C3%ADr_Groh>.

Bohuslav Havránek

Národnost: česká

Datum narození: 30. ledna 1893

Místo narození: Praha

Datum úmrtí: 2. března 1978

Místo úmrtí: Praha

Sociální zařazení: Narodil se v učitelské rodině, jeho otec, původem z Valašska, byl středoškolským profesorem češtiny a klasických jazyků, matka, narozená v Praze, pocházela z hudebnické rodiny. Otce Havránek ztratil v 9 letech. Byl dvakrát ženatý, poprvé v roce 1930 za Helenu, rozenou Boháčovou, podruhé o tři roky později za Zdeňku, rozenou Svobodovou, se kterou měl syna Tomáše, matematika, informatika a statistika, docenta Vysoké školy ekonomické v Praze.

Akademické působení

Po studiu na Akademickém gymnasiu v Praze (1904–1911) odešel na Filozofickou fakultu Karlo-Ferdinandovy univerzity, kde studoval nejprve latinu a češtinu, později studium rozšířil ještě o slavistiku a srovnávací indoevropská studia. Promoval 15. června 1917 jako doktor filozofie s disertační prací *Skladba zvratných sloves slovanských, zvláště českých*. Jako hlavní obor měl slovanskou filologii a srovnávací jazykozpyt, jako vedlejší filozofii. Po první světové válce strávil jeden semestr na univerzitě v Bělehradě.

V roce 1928 se na pražské Karlově univerzitě habilitoval pro obor srovnávací slovanská jazykověda svojí prací *Genera verbi ve slovanských jazycích*. V té době už přednášel na místní slavistice a vedl staroslověnské oddělení Slovanského semináře jako soukromý docent. Další jeho kroky byly spojeny s Filozofickou fakultou Masarykovy univerzity. V jarním semestru roku 1929 se stal suplujícím profesorem. Dne 8. července 1929 byl dekretem prezidenta republiky jmenován mimořádným profesorem na FF MU a v říjnu složil přísahu. O pět let později, 19. září 1934, se stal řádným profesorem srovnávací slovanské jazykovědy.

Na FF MU dokončil své dílo *Genera verbi v slovanských jazycích* a vedle slovanské syntaxe a vztahů mezi slovanskými jazyky se zabýval i staroslověnštinou. V této době se stal spoluautorem *Mluvnice jazyka staroslověnského*, členem autorských kolektivů *Slovníku jazyka staroslověnského* a *Etymologického slovníku slovanských jazyků*. Do Havránkova brněnského působení spadá i obsáhlé dílo *Česká nářečí*, ve kterém podal soustavnou klasifikaci a výklad českých a moravských dialektů. Z bohemistických prací pak jmenujme například *Vývoj spisovného jazyka českého*.

Havránkova mnohostrannost a vědecká originalita, tak výrazná v jeho publikacích, našla odraz i v jeho přednáškách. Vyučoval a vedl cvičení staroslověnštiny či řadu komparatisticky orientovaných přednášek. Ve třicátých letech se věnoval problematice slovanských spisovných jazyků, zahrnující jejich vznik a vývoj až po současný stav. Souběžně vedl i speciální seminární oddělení pro zvlášť nadané posluchače.

V roce 1939 byl zvolen děkanem FF MU. V téže době dostal také nabídku vrátit se zpět na pražskou univerzitu. Z důvodu uzavření českých vysokých škol 17. listopadu 1939 k tomu však nedošlo a Havránek byl poslán

na dovolenou s čekatelným. Okamžitě po skončení druhé světové války se vrátil do svého úřadu v čele fakulty a pomáhal obnovit její činnost. Ovšem již 5. listopadu 1945 byl jmenován řádným profesorem srovnávací jazykovědy na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

Nejprve zastával funkci náměstka ředitele semináře a prosemináře pro slovanskou filologii, ale od roku 1950 pracoval ve vedení katedry českého jazyka, fonetiky a obecné jazykovědy. V letech 1948–1954 byl několikrát děkanem FF UK. V období let 1953–1960 byl rektorem pražské Vysoké školy ruského jazyka. Organizačně i vědecky se podílel na vybudování studia rusistiky v Praze.

Od roku 1938 byl mimořádným, od roku 1940 posléze řádným členem České akademie věd a umění. Zároveň se stal roku 1939 dopisujícím členem Královské české společnosti nauk a od června 1945 i jejím členem řádným. V únoru 1948 začal působit jako předseda jejího akčního výboru.

V roce 1946 uvedl v chod Ústav pro jazyk český Československé akademie věd a účastnil se i práce v Slovanském ústavu. Brzy byl jmenován řádným členem Československé akademie věd a zároveň se stal i ředitelem Ústavu pro jazyk český ČSAV.

V roce 1968 mu byl udělen čestný doktorát na tehdejší Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně v oboru filologických věd: slavnostně promován byl 15. srpna 1968.

Výběr z díla

Havránkovy slavistické práce se zabývají vztahy mezi slovanskými jazyky a jejich nářečími, staroslověnštinou a církevní slovanštinou, zvukovou stránkou slovanských jazyků, morfologií slovesa ve slovanských jazycích, jazykovými kontakty, balkanistickými otázkami i obecnějšími problémy slovanské filologie a lingvistiky, jazykovou kulturou, spisovným jazykem, vývojem češtiny i nářečí. Bohuslav Havránek je považován za spoluzakladatele funkční jazykovědy a za čelného představitele pražské lingvistické školy. Sestavil *Stručnou mluvnici českou* a *Českou mluvnici* a spolupracoval na úpravách českého pravopisu i na tvorbě učebnic pro základní a střední školy. Důležité jsou také jeho práce lexikologické. Podílel se na vydání *Příručního slovníku jazyka českého*, *Slovníku spisovného jazyka českého*, *Staročeského slovníku* či *Velkého rusko-českého slovníku*. Z dalších významných děl jmenujme práce *Spisovná čeština a jazyková kultura* nebo *Studie o spisovném jazyce*. V meziválečné době byl významnou osobností českého jazykovědného strukturalismu.

Ocenění vědeckou komunitou

Bohuslav Havránek byl členem mnoha zahraničních institucí, mimo jiné bulharské, srbské, rakouské, britské, německé a saské akademie věd či Jihoslovanské akademie věd a umění v Záhřebu. Získal čestné doktoráty na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně (Masarykova univerzita), Univerzitě Palackého v Olomouci, Jagellonské univerzitě v Krakově nebo na univerzitě v Lipsku.

Byl nositelem Řádu republiky, Státní ceny Klementa Gottwalda, medaile J. A. Komenského, čestné plakety Josefa Dobrovského, čestné pamětní medaile ČSAV Z. Nejedlého a bulharského Řádu Cyrila a Metoděje. K jeho 80. narozeninám mu prezidium ČSAV udělilo nejvyšší vyznamenání – zlatou plaketu Za zásluhy o vědu a lidstvo.

Stal se předsedou Československého a místopředsedou Mezinárodního komitétu slavistů. Byl členem byra Comité International Permanent des Linguistes, v Société de linguistique de Paris, v The International Linguistic Association a v Societas linguistica Europaea, dále zastával funkce předsedy Československo-polské lingvistické komise ČSAV a Polské akademie nauk. Byl velmi aktivním členem Vědeckého kolegia jazykovědy ČSAV, předsedou jeho komise pro vydávání staročeské bible, místopředsedou komise pro matematickou a aplikovanou lingvistiku a členem komise pravopisné. Zasedal ve Vědecké radě Filozofické fakulty Univerzity Karlovy.

V roce 1935 založil a do své smrti vedl časopis *Slovo a slovesnost.* Byl členem redakčních rad a redaktorem mnoha časopisů: *Slova a slovesnosti*, *Byzantinoslavie*, *Slovanského přehledu*, *Slavie*, *Naší řeči*, *Zeitschrift für Phonetik*, *Acta Linguistica Hafniensia* (Kodaň), *Word* (New York) aj. Redakčně vedl vydání *Slovníku jazyka staroslověnského*, *Příručního slovníku jazyka českého,* edic *Památky staré literatury české, Národní knihovna, Spisy B. Němcové* a mnoha slavistických sborníků.

Profesní působení

Bohuslav Havránek se po promoci aproboval jako učitel češtiny a latiny a v letech 1917–1929 působil jako středoškolský učitel na pražských reálných gymnáziích.

Byl jedním ze zakladatelů Pražského lingvistického kroužku (1926) a stal se nejprve jeho místopředsedou a později i předsedou. Reprezentoval strukturalistický přístup k vědě a metodologii. Na počátku 50. let, po Stalinově odsouzení strukturalismu a dalších přístupů, se podrobil sebekritice.

Veřejná činnost

V době svého působení v Brně se sblížil s představiteli Levé fronty. Ve 30. letech 20. století se stal předsedou Společnosti pro styky s SSSR v Brně a zůstal jím až do jejího rozpuštění v roce 1939. Spolu s dalšími levicově orientovanými intelektuály podepsal v roce 1938 manifest *Věrni zůstaneme*, který měl mobilizovat českou společnost proti nacistické agresi.

V období druhé světové války vstoupil z podnětu Vladislava Vančury do domácího odboje a podporoval morálně i hmotně své kolegy a žáky pronásledované okupační mocí, stejně jako rodiny vězněných, popravených či uprchlých kolegů. Také se snažil zachránit knihy z fakultních knihoven.

V roce 1945 se stal na návrh KSČ členem Revolučního ústředního národního výboru v Brně jako bezpartijní a až do svého odchodu do Prahy zastával funkci kulturního referenta. V poválečných letech byl ovlivněn stalinskou ideologií, která se promítla i do některých jeho prací. Vstoupil také do komunistické strany, kde zastával řadu funkcí, mj. jako člen akčních výborů Národní fronty. V roce 1946 podepsal manifest *Májové poselství kulturních pracovníků k českému lidu*, vyjadřující podporu politice KSČ. Po únoru 1948 se stal děkanem pražské filozofické fakulty a následně se horlivě účastnil *„očisty českých škol od nepřátelských živlů.“* Mimo jiné byl příčinou odchodu Václava Černého či Jana Patočky z univerzitního prostředí.

Působil také ve Slovanském výboru, Svazu Československo-sovětského přátelství nebo ve Svazu spisovatelů.

Evaluace

Bohuslav Havránek patří k nejvýznamnějším českým slavistům 20. století. S FF MU byl spojen v letech největšího rozkvětu své vědecké práce. Pro akademický rok 1939/1940 byl zvolen jejím děkanem, do své funkce znovu nastoupil po skončení druhé světové války. Staral se o obnovení činnosti fakulty, stejně jako o zpětné získání jejího majetku. Jeho působení v Praze po roce 1945 je naplněno politicky velmi kontroverzními kroky a poznamenáno příchylností ke komunistickému režimu.

Ohlasy

Zdá se mi totiž, že mimořádné dílo takové osobnosti nelze spojovat s tím nebo oním regionem, neboť činnost Havránkova vždy podobné regionální omezení přerůstala jak svou badatelskou hodnotou, tak i výzvou k následování. Ostatně vzdálenost nikdy nebránila akademiku Havránkovi, aby nevedl, neporadil, nezajímal se. Vzorně řídil významné instituce, ale v jeho hlavě i srdci zbylo dost místa pro pochopení každého člověka, se kterým se třeba jen nakrátko poznal. [...] Nevzpomněl jsem si na hodnocenou položku životní činnosti, kde by za akademikem Havránkem zůstala poznámka – nesplněno. **\ Jan Chloupek**

Dostal do vínku charakteristické vlastnosti obou rodičů: činorodost, houževnatost, cílevědomost, přemýšlivost, mravní vážnost a opravdovost spojily se v něm s pohotovostí, čilostí, pružností a lehkostí a s citovým a uměleckým založením. **\ Miloš Dokulil**

Ustanovení Jana Mukařovského rektorem a Bohuslava Havránka děkanem filozofické fakulty v té chvíli [1950] už nepřekvapilo nikoho, ale mnohé zděsila míra nízkosti, kterou tihle dva byli ochotni platit. Mne také. Lidsky jsem si sice už dávno nevážil žádného, Havránek zvlášť obecně platil za intrikána a úskočného potměšilce postranních metod. Ale vědecky jsem mezi nimi činil rozdíl, Havránka jsem měl, a mám dosud, v neposlední řadě vlivem Karcevského, za vynikajícího učence. **\ Václav Černý**

Havránek nebyl typ „narcisoidního“ vědce. Naopak: staral se až do smrti o rozvoj (tematický i personální) „svého“ oboru; „věděl“ o každém (i nejmenším) talentovaném lingvistovi od Aše až po Košice a záleželo mu na jeho uplatnění. Stručně řečeno: staral se nikoli o svou prestiž, ale o obor. [...] Havránek ani po odchodu do Prahy na Brno nezapomněl: brněnští kandidáti lingvistiky byli pro něho stejnými „dětmi“ jako kandidáti z Prahy. Vyvažoval tak moudře (trvalé) latentní napětí Praha–Brno. **\ Miroslav Grepl**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 4/9.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 54/1180.

BERNÁTEK, Martin. Věda jako jednání: pražský lingvistický kroužek, kulturní aktivismus a myšlení o divadle. *Theatralia,* 2016, roč. 19, č. 1, s. 22.

ČERNÝ, Václav. *Paměti III. 1945–1972*. Brno: Atlantis, 1992, s. 272.

ČERNÝ, Jiří – HOLEŠ, Jan. *Kdo je kdo v dějinách české lingvistiky.* Praha: Libri, 2008, s. 211–214.

DOKULIL, Miloš. 80. let akademika Bohuslava Havránka. *Slovo a slovesnost*, 1973, roč. 34, č. 1, s. 1–14.

DOKULIL, Miloš. Za akademikem Bohuslavem Havránkem. *Slovo a slovesnost*, 1978, roč. 39, č. 2, s. 81–83.

GREPL, Miroslav. Vzpomínka na Bohuslava Havránka. *Universitas*, 1998, č. 2, s. 35–36.

CHLOUPEK, Jan. Za akademikem Bohuslavem Havránkem. *Universitas*, 1978, č. 3, s. 95–96.

KUDĚLKA, Milan a kol. *Československá slavistika v letech 1918–1939.* Praha: Academia, 1977, s. 55.

PETR, Jan – TYLOVÁ, Milena. *Bohuslav Havránek. Bibliografický soupis vědeckých prací s přehledem jeho činnosti.* Praha: Univerzita Karlova, 1985, s. 3–25.

PETRÁŇ, Josef – PETRÁŇOVÁ, Lydia. *Filozofové dělají revoluci. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy během komunistického experimentu (1948–1968–1989)*. Praha: Karolinum, 2015.

VYKOUPIL, Libor. *Ecce homo – Bohuslav Havránek* [online]. [cit. 29. června 2017]. Dostupné na: <www.rozhlas.cz/brno/upozornujeme/_zprava/ecce-homo-bohuslav-havranek-1168798>.

Prokop Miroslav Haškovec

Národnost: česká

Datum narození: 1. února 1876

Místo narození: Bechyně (okres Tábor)

Datum úmrtí: 20. prosince 1935

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Otec byl obchodník. Haškovcův bratr Ladislav byl zakladatelem české neurologie, pracoval na psychiatrické klinice, ale také na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy, kde se stal i děkanem. Jako primář Nemocnice Na Františku založil první oddělení pro nervové choroby v Rakousku-Uhersku. Bratr Antonín byl profesorem keramické odborné školy v Bechyni a bratr Václav lékárníkem. Mezi jeho přátele z mládí patřil básník Otakar Březina. Prokop Miroslav Haškovec měl spolu se svou ženou Annou Josefou, rozenou Vařekovou, syna Jiřího, který působil jako sociální pedagog a v roce 1989 se podílel na naplňování dokumentu *Úmluva o právech dítěte* a na vzniku české sekce Sdružení zastánců dětských práv ČR.

Akademické působení

Prokop Miroslav Haškovec studoval na gymnáziích v Jindřichově Hradci a v Českých Budějovicích. Studium ukončil maturitou v roce 1896. Poté nastoupil ke studiu romanistiky a bohemistiky na filozofické fakultě v Praze, kde na něj měly vliv osobnosti jako Jan Gebauer, Hertvík Jarník a Jiří Polívka. Během této doby absolvoval například prázdninový kurz Alliance Française v Paříži (1902). V témže roce složil zkoušku z učitelství ve vyšších třídách středních škol z češtiny a francouzštiny. Doktorem filozofie byl promován na Karlově univerzitě 13. října 1904 na základě disertace *O vývoji moderních literatur.* Nastoupil sice do pedagogické praxe, ale univerzitní prostředí zcela neopustil. Podařilo se mu strávit zimní semestr na pařížské Sorbonně (1907/1908) a poté pobýval i v Heidelbergu (1908). Další jeho zastávkou se stala Collège de France, navštívil také univerzity v Drážďanech, Lipsku či Frankfurtu nad Mohanem. Habilitoval se 8. května 1908 na základě práce o Rabelaisovi, která byla zároveň úvodem k výboru *Rabelaisových statí výchovných* (1907), a stal se soukromým docentem na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Od roku 1908 začal přednášet dějiny francouzské literatury na Karlově univerzitě v Praze a od akademického roku 1909/1910 řídil literárně-historické oddělení romanistického semináře tamější filozofické fakulty.

V roce 1920 byl Haškovec jmenován řádným profesorem románské filologie se zvláštním zřetelem k dějinám literárním na nově vznikající Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Zároveň se stal i vedoucím románského semináře, jejž spolu s Karlem Titzem začali budovat podle svých zkušeností ze zahraničních institucí. Vtiskl semináři i fakultě originální styl práce, důraz na náročnost i nejvyšší vědeckou kvalitu.

Rozšířil záběr romanistiky z filologie o literární rozměr. Haškovcovou zásluhou byli na fakultě zaměstnáváni také zahraniční lektoři, mezi nimiž byl třeba Arturo Cronia, William Ritter či Bonaventura Tecchi. Haškovec si na ministerstvu školství a národní osvěty vymohl jejich přítomnost v československém vysokém školství, ale také se zasazoval o co nejlepší pracovní podmínky pro tyto odborníky.

On sám rovněž vyučoval, a to např. předměty Dějiny literatury francouzské od stoleté války k Montaignovi, Uvedení v studium Dantovy Božské komedie či semináře (Molière a francouzská komedie). Později se začal věnovat také literárním vztahům v románských literaturách, přednášel o Cervantesovi, Machiavellim či Petrarkovi.

V letech 1923–1924 dojížděl suplovat přednášky z romanistiky na Filozofickou fakultu Komenského univerzity v Bratislavě a stal se i ředitelem místního romanistického semináře. V akademickém roce 1925/1926 byl zvolen děkanem Filozofické fakulty Masarykovy univerzity a v následujícím roce jejím proděkanem. Haškovec velmi dobře reprezentoval fakultu na mezinárodním poli – z pověření rektora při slavnostních příležitostech oblékal děkanský talár, ačkoliv již v čele fakulty nestál.

Miroslav Prokop Haškovec zemřel nenadále 20. prosince 1935 na komplikace po operaci, která se zprvu jevila jako banální.

Zpočátku Haškovec kolísal mezi bohemistikou a romanistikou. Z bohemistické produkce je nutné zmínit práce týkající se Rokycanova rukopisu *Výklad na evangelium sv. Jana* (1902) a rozpravu *K poetice české epiky lidové* (1904).

Centrum Haškovcova vědeckého zájmu tvořila francouzská literatura 16. století. Soustavně studoval jevy starší novofrancouzské prózy. Jak dokládá téma jeho habilitačního spisu, značnou část své vědecké pozornosti věnoval osobnosti F. Rabelaise. Zabýval se rovněž francouzskými romány v dopisech. Důležité je jeho dílo *Počátky novodobého románu francouzského* (1917), v němž zkoumal proměnu francouzské epiky pod vlivem nových italských podnětů. Vzhledem ke své bohemistické průpravě se zajímal i o vzájemné ovlivňování české a francouzské literatury; z tohoto studia vznikla práce *V dvojím zrcadle* (1916), která sleduje přítomnost české tematiky ve francouzské literatuře a opačně. Z dalších děl je třeba zmínit také soubory jeho sebraných statí *Stati literární* (1913), *Proudy* (1921) a *Francouzské kapitoly* (1931). Celkově se vymyká jeho studie *Byla George Sandová v Čechách*, kde na základě pramenného studia zkoumal, jestli Sandová do Čech přijela, či ne (studii uzavírá s tím, že spisovatelka návštěvu uskutečnila).

Během své kariéry byl Haškovec mnohokrát oceněn různými vědeckými institucemi. Od roku 1916 byl dopisujícím členem České akademie věd a umění a v roce 1924 se stal jejím mimořádným členem, zároveň byl od roku 1923 dopisujícím členem Královské české společnosti nauk. Mezi zahraniční uznání jeho práce patří v roce 1920 udělení hodnosti Officier de l'instruction publique de la République française, dále byl jmenován rytířem Řádu čestné legie. Stal se rovněž dopisujícím členem Institut littéraire et ertistique de France a členem Mezinárodní komise pro literární dějiny v Paříži. Haškovec se také angažoval v různých spolcích a organizacích, ať už v Cercle français de Prague, Alliance française (byl předsedou brněnské pobočky) nebo ve Spolku Kounicových studentských kolejí.

Podílel se na vydávání několika odborných časopisů. Od založení *Časopisu pro moderní filologii* byl jeho redaktorem, zároveň pracoval v redakci *Naší vědy*. Redigoval řadu sborníků nebo brněnskou revue *Morava*.

Profesní působení

Miroslav Prokop Haškovec pracoval při svém vysokoškolském studiu jako učitel jazyků na Odborné pokračovací škole grémia knihkupců pražských (1898–1902). V roce 1900 byl jmenován suplujícím učitelem na reálce v Ječné ulici v Praze, následující rok vyučoval na gymnáziu Minerva a vyšší dívčí škole, poté se stal provizorním učitelem na pardubické reálce. Ovšem už v květnu 1903 nastoupil na místo skutečného učitele na reálce v Českých Budějovicích. O dva roky později se dostal zpět do Prahy, kde získal místo učitele na reálce v Karlíně.

Veřejná činnost

Haškovec se zapojoval také do veřejného života. Jeho orientace na frankofonní svět a kontaktů navázaných v období Rakouska-Uherska využívalo i nově vzniklé Československo. Na zahraničních cestách a konferencích tedy Haškovec vystupoval jako zástupce různých československých ministerstev.

V době před příchodem do Brna psal i eseje věnované obecným kulturním aktualitám. Zároveň se věnoval rovněž spisovatelské a básnické práci. Vydal knihu intimní lyriky, napsal několik próz a zanechal v rukopise i drama. Vždy se hlásil k jihočeské tradici a projevoval živý smysl pro regionalistické snahy rodného kraje. Při svém pobytu v Českých Budějovicích působil v Národní jednotě Pošumavské, kde vykonával menšinovou a osvětovou práci. Horlivě se účastnil i kulturního života v Brně. Dále se angažoval třeba v synodu Československé pravoslavné církve, v Česko-ruském sdružení v Brně nebo Svazu slovanských spolků, jehož byl iniciátorem a předsedou.

Evaluace

Prokop Miroslav Haškovec patří mezi „otce-zakladatele" Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Svojí prací vtiskl romanistickému semináři velmi kvalitní úroveň. Sám byl vzdělancem se širokým záběrem vědecké i organizační práce. Zároveň při svých zahraničních cestách vykonával neoficiální funkci československého diplomata.

Ohlasy

Vnesl svěží, jarý vánek v ovzduší, v němž se za Rakouska tak těžce na střední škole dýchalo. Galský temperament, vtip, nabádavá podnětnost, laskavé vystupování, srdečný poměr k studentům, věc, která na ústavě byla něčím zcela novým, to vše nás k němu přitahovalo. Těšili jsme se na jeho hodiny, na jeho výklady o Francii a její velké kultuře a největší radostí nám bylo, když jsme jej směli po hodině vyprovoditi. **\ Karel Šafář**

Prof. Haškovec se vždy osobně účastnil roztřiďování knižního fondu i namáhavých půlročních revisí a neskrýval se se svým šťastným uspokojením, když vše bylo dobré, v pořádku, připraveno pro studium. Jeho oko bylo nenápadně všude a vždy usměvavý a pružný (toto je jeho slovo) přenášel svou aktivitu, nerozlučně spojenou s lehkostí a vybroušeností pohybu i slova opravdu francouzskou, na celé seminární prostředí. **\ Bohumil Rak**

Předčasného odchodu prof. P. M. Haškovce jest litovati tím více, že odešel v něm nejenom učenec hluboké a rozsáhlé erudice, ale též člověk vzácně laskavé povahy a opravdu dobrého srdce, na kterého budeme asi mnozí vzpomínati s úctou a vděčností. **\ Otakar Levý**

Stáli jsme často oslněni nevyčerpatelným bohatstvím vysoce kultivované a jedinečně podnětné osobnosti, která neodolatelně poutala a sváděla. A přece tak rád vycházel vstříc každému z nás, obratně zjišťoval osobní záliby svých posluchačů o vědecké problémy a starostlivě o ně dbal. [...] V tomto směru razil vědomě cestu lepší výchovné praxi svých žáků, budoucích učitelů středoškolských: odsuzuje exklusivnost, povýšenost a okázalost, učil svým osobním příkladem lásce k prostotě a rozumné úměrnosti v posuzování všech jevů, jak na poli vědeckém, tak v životě. [...] Vždy a všude uplatňovala

se tato část jeho bohaté osobnosti, plodná a nezištná podnětnost, rozdávání plnýma rukama s francouzským charmem, jemu vlastním. \ **Bohumil Rak**

Bylť zesnulý nejen dobrý, svěží, duchaplný společník, ale také muž dobrého srdce, ryzího jádra i citu, zanícený pro pravdu, dobro a krásno, zvláště pak – což není zjevem tak běžným – pro čistotu osobního charakteru. Byl totiž profesor dr. P. M. Haškovec nositelem vysokých hodnot mravních, jenž bystře i ostře vystihoval a pozoroval mnohé myšlenkové proudy, které se vnášely do našeho veřejného života za posledních dob, z nichž mnohé nebyly vždy k našemu prospěchu. […] Byl to ušlechtilý muž, věrný tradicím neprůmyslových krajů jihočeských a věrný přítel a zastánce všeho, co bylo národní a slovanské. \ **Bohumil Vlček**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 52/1150.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 4/8.

Archiv Univerzity Karlovy, fond Matriky Univerzity Karlovy, inv. č. 2, Matrika doktorů české Karlo-Ferdinandovy univerzity II. (1900–1908), s. 796.

BLATNÁ, Alžběta. *Prof. PhDr. Prokop Miroslav Haškovec* [online]. 2015. [cit. 6. února 2019]. Dostupné z: <http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=14723>.

KALENDOVSKÁ, Jiřina. *PaedDr. Jiří Haškovec* [online]. 2015. [cit. 6. února 2019]. Dostupné z: <http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=26010>.

KOPAL, Josef. *Prokop Miroslav Haškovec.* Praha: Česká akademie věd a umění, 1939.

LEVÝ, Otakar. Prokop M. Haškovec. *Časopis pro moderní filologii*, 1936, roč. 22, č. 2, s. 113–119.

RAK, Bohumil. Učitel a žák. In *Melanges P. M. Haškovec. Sborník prací věnovaný památce profesora dra P. M. Haškovce.* Antonín Šesták – Antonín Dokoupil (eds.). Brno: Kroužek brněnských romanistů při Jednotě českých filologů, odbočka v Brně, 1936, s. 375–377.

SEIDL, Ivan. Brněnský románský seminář v meziválečném období. In *Brněnská věda a umění meziválečného období (1918–1939) v evropském kontextu. Sborník příspěvků z konference Masarykovy univerzity konané v rámci oslav 750. výročí udělení městských práv Brnu ve dnech 22. – 25. září 1993*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 69–71.

SEIDL, Ivan. Prokop Miroslav Haškovec. (1. 2. 1876 – 20. 12. 1935). *Universitas*, 1996, č. 1, s. 28–29.

ŠAFÁŘ, Karel. Vzpomínka na profesora P. M. Haškovce z českého jihu. In *Melanges P. M. Haškovec. Sborník prací věnovaný památce profesora dra P. M. Haškovce.* Brno: Kroužek brněnských romanistů při Jednotě českých filologů, odbočka v Brně, 1936, s. 373–375.

ŠLECHTOVÁ, Alena – LEVORA, Josef. *Členové České akademie věd a umění. 1890–1952.* Praha: Academia, 2004, s. 92.

TOMEŠ, Josef a kol. *Český biografický slovník XX. století. I. díl, A-J.* Praha: Paseka, 1999, s. 423.

vh. Drobné zprávy. *Listy filologické*, 1936, roč. 63, s. 176–177.

VLČEK, Bohumil. Profesor P. M. Haškovec a brněnská společnost. In *Melanges P. M. Haškovec. Sborník prací věnovaný památce profesora dra P. M. Haškovce.* Brno: Kroužek brněnských romanistů při Jednotě českých filologů, odbočka v Brně, 1936, s. 380–381.

Vladimír Helfert

Rodné jméno a příjmení: Vladimír Leopold Vilém z Helfertů

Národnost: česká

Datum narození: 24. března 1886

Místo narození: Plánice

Datum úmrtí: 18. května 1945

Místo úmrtí: Praha

Sociální zařazení: Pocházel ze starého šlechtického rodu, který do jižních Čech přišel ze Saska. Jeho otec Zdeněk Helfert byl inspektorem bechyňského panství, matka se jmenovala Marie Aloisie, rozená Marešová. Jeho dědeček baron Josef Alexandr Helfert působil jako právní historik a politik. Dětství strávil Vladimír Helfert ve společnosti svého dědečka a pěti sourozenců v Bechyni. V pěti letech, po náhlém úmrtí otce, se rodina přestěhovala do Prahy. Byl žákem a švagrem Zdeňka Nejedlého. Baronského titulu se zřekl, jeho bratr Josef se stal ředitelem Moravského muzea v Brně. Přežil věznění v Terezíně, ale krátce po návratu do Prahy zemřel ve věku 59 let.

Akademické působení

Vladimír Helfert navštěvoval gymnázium v Táboře, odtud však roku 1897 odešel a středoškolská studia dokončil v Praze na Smíchově. Po maturitě nastoupil v září 1904 na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy. Zde se věnoval hned několika oborům. Dějepis a zeměpis studoval pod vedením Jaroslava Golla, Josefa Pekaře a Josefa Šusty, do tajů estetiky a hudební vědy jej zasvěcovali Otakar Hostinský a Zdeněk Nejedlý. Největší zálibu měl však v hudbě – proto se vzdělával soukromě i mimo univerzitu, a to ve hře na klavír a v hudební teorii u Bohumila Vendlera. V letech 1906–1907 vycestoval jako stipendista na Humboldtovu univerzitu do Berlína, kde navštěvoval přednášky významných německých muzikologů. Roku 1908 obhájil disertační práci *Jiří Benda a Jean Jacques Rousseau* a získal titul doktor filozofie. Po ukončení první světové války, během níž aktivně působil jako odbojář ve spolku Maffie, opustil Vladimír Helfert Prahu a roku 1919 odešel na Moravu. Poválečné Brno totiž na rozdíl od hlavního města skýtalo řadu nových možností uplatnění. Živnou půdou pro badatele se přirozeně stala také druhá česká univerzita. Roku 1921 se zde Vladimír Helfert na základě spisu *Hudba na jaroměřickém zámku* habilitoval pro obor hudební vědy. Od roku 1922 organizoval na filozofické fakultě hudebněhistorická cvičení a budoval seminář hudební vědy. Roku 1926 byl jmenován mimořádným profesorem a zároveň také ředitelem hudebněvědeckého semináře. O pět let později získal řádnou profesuru. Jako děkan stanul v čele fakulty v letech 1935–1936.

Po zřízení Protektorátu se přidal k odboji a stal se jedním ze zakladatelů politické složky moravské sítě Obrany národa. Postupně byla omezována jeho činnost na univerzitě, což mimo jiné souviselo s jeho politickými názory a členstvím v Levé frontě brněnských muzikantů. Dne 14. listopadu 1939 byl zatčen gestapem a vězněn nejprve v Brně na Špilberku a v Kounicových kolejích. Poté byl převezen do Wohlau a Vratislavi, kde strávil ve vězení téměř dva roky. S podlomeným zdravím jej propustili roku 1942, podstoupil operaci v nemocnici

na Královských Vinohradech v Praze a jeho zdravotní stav se výrazně zlepšil. V době rekonvalescence se dokonce navrátil k vědecké práci. Připravoval vydání *Jistebnického kancionálu* a *Kancionálu* Komenského a přemýšlel o velkém hymnologickém díle *Thesaurus české duchovní písně*. V červnu 1944 byl však znovu zatčen. Necelý rok strávil ve vězení na Pankráci, odtud byl v dubnu 1945 převezen do Terezína, kde se nakazil skvrnitým tyfem, na jehož následky zemřel 18. května 1945 v Praze.

Výběr z díla

V díle Vladimíra Helferta se promítají především tři témata z dějin české hudby. Zabýval se českou pozdně barokní hudební kulturou 17. a 18. století – tuto skutečnost dokládají zajména díla *Hudební barok na českých zámcích* (1916) a *Hudba na jaroměřickém zámku* (1924). Problematika české hudební emigrace v době osvícenského racionalismu jej pak přivedla k dílu Jiřího Antonína Bendy, významného skladatele období klasicismu (*Jiří Benda. Příspěvek k problému české hudební emigrace,* 1929). Nevyhýbal se však ani novodobé české hudbě. Byl velkým propagátorem Bedřicha Smetany, o němž napsal řadu článků (*Smetanovské kapitoly, Motiv Smetanova Vyšehradu, Smetanisms a Wagnerianismus*). Roku 1924 vydal jubilejní brožuru pojednávající o jeho životě a díle (*Tvůrčí rozvoj Bedřicha Smetany*). Teprve v pozdějších letech se dokázal oprostit od názorů svého učitele Zdeňka Nejedlého, což se projevilo především ve zrevidování postoje k Leoši Janáčkovi či Antonínu Dvořákovi a jeho žákům. Z plánované pětidílné monografie o Janáčkovi však dokončil pouze první díl (*Leoš Janáček: Obraz životního a uměleckého boje, I. V poutech tradice)*.

Helfertův zájem se dotýkal také oblasti školství. V publikaci *Základy hudební výchovy na nehudebních školách* (1930) požadoval, aby hudba získala v rámci všeobecného vzdělání lepší postavení. Společně s Graciánem Černušákem redigoval životopisnou část *Pazdírkova hudebního slovníku naučného*, roku 1934 založil edici staré české hudby *(Musica antiqua bohemika)* a roku 1938 hudebněvědný sborník *Muzikologie.*

Ocenění vědeckou komunitou

Vladimír Helfert dokázal ve svém životě propojit veřejnou činnost s činností vědeckou a uměleckou. Psal kritiky, vyjadřoval se ke kulturnímu a hudebnímu dění, redigoval mnohé edice, působil jako referent a s jeho jménem je spjata řada významných moravských organizací. Stál u založení Hudebního archivu Zemského muzea v Brně a později se stal jeho přednostou. Působil v Národní radě badatelské, byl konzervátorem hudebních památek pro Moravu a Slezsko a po smrti Leoše Janáčka předsedou moravskoslezského výboru Státního ústavu pro lidovou píseň. Roku 1936 se stal mimořádným členem České akademie věd a umění, později působil také v Královské společnosti nauk. Roku 1924 založil Jubilejní Smetanovu nadaci, o deset let později Janáčkovu společnost. Od roku 1934 byl v předsednictvu Společnosti pro hudební výchovu a podílel se na přípravě jejího prvního kongresu. Přispíval do časopisů *Smetana*, *Česká kultura* a *Pražská lidová Revue*. Založil časopis *Hudební rozhledy* a od roku 1933 byl spoluredaktorem kulturně-politické revue *Index*. Jeho láska k hudbě se neprojevovala pouze vědecky, ale byl rovněž praktikujícím umělcem. Od roku 1920 vedl jako dirigent brněnské Orchestrální sdružení, které působí až dodnes pod názvem Helfertovo orchestrální sdružení.

Přestože Vladimír Helfert pocházel ze starého šlechtického rodu, politicky mu byla velmi blízká levice. Stal se jedním z prvních členů brněnské Společnosti pro hospodářské a kulturní sblížení s novým Ruskem a ve 30. letech se hlásil k tzv. Levé frontě, jejímž cílem bylo sjednotit levicově orientovanou inteligenci. V Brně byla založena samostatná studentská sekce, která organizovala přednášky, diskuse a veřejné projevy, a to často ve spolupráci s filozofickou fakultou. Roku 1933 však bylo hnutí pro svou politickou činnost zakázáno. Vladimír Helfert tak společně s Bedřichem Václavkem přesunul svou působnost do olomouckého *Indexu*. V době španělské občanské války se veřejně angažoval a dal podnět ke vzniku Společnosti pro pomoc demokratickému bojujícímu Španělsku.

Profesní působení

Vladimír Helfert se po získání doktorského titulu věnoval pedagogické dráze. Od roku 1909 působil jako profesor zeměpisu a dějepisu na Československé obchodní akademii v Praze. Pro své studenty často organizoval výchovné koncerty, nezapomenutelným se stalo jeho provedení Smetanova cyklu *Má vlast*. Po převratu krátce vyučoval na gymnáziu ve Vyškově. Protože byl služebně přidělen do Brna, přestoupil ještě v roce 1919 na I. českou státní reálku. Jeho posledním středoškolským působištěm se stala II. česká státní reálka v Brně, kde vyučoval v letech 1921–1926. V letech 1926–1939 zastával funkci examinátora u státních zkoušek z hudby pro učitelství na středních školách, hudebních školách a učitelských ústavech.

Evaluace

Vladimír Helfert byl významný dirigent, muzikolog a publicista, který se zasloužil o založení hudebněhistorického semináře na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Stál u vzniku mnoha význačných brněnských institucí a vychoval řadu významných muzikologů. K jeho pokračovatelům patří někteří z velikánů české hudební vědy: Bohumír Štědroň, Jan Racek, Ivan Poledňák či Rudolf Pečman.

Ohlasy

Helfertovo dirigentské gesto bylo úsporné, ale plastické. Měl v ruce dlouhou dřevěnou taktovku, na nose brýle, které mu často padaly na jeho okraj. Dirigoval vždy obezřetně maje před sebou rozevřenou partituru, ač nastudovaná hudební díla ovládal bezpečně zpaměti. **\ Robert Smetana**

Celá Helfertova postava vás naráz strhla při prvním osobním styku do světa jeho vnitřního života tak bezprostředně a cele, že jste se naráz stali jakousi součástí jeho vyhraněné osobnosti. Opravdu silná individualita, vášnivý vyznavač osobní, tvůrčí, politické svobody, ovšem zkázněné vnitřním myslitelským řádem. Zkrátka člověk vášnivě milující život v jeho plné šíři, stále hořící, zanícený pro dobrou věc. Tato zanícenost se jevila především v jeho nezapomenutelných přednáškách, členěných dlouhými mluvnými pomlkami, kdy se na chvíli extaticky zamyslil se vztyčeným ukazováčkem pravé ruky, výmluvně přiloženým k pravému koutku horního rtu. U dirigentského pultu se tato vnitřní zapálenost projevila vášnivou gestikulací, nejčastěji při

interpretaci Smetanovy *Mé vlasti*, nebo při rozmáchlé klavírní hře s rozloženými akordy, názorně ilustrujícími a podtrhujícími vše to, co nebylo možno slovy plně projádřit nebo popsat! \ **Jan Racek**

Obdivovali jsme Helfertovu podnětnost, živý zájem o každého posluchače a veliký důraz na praxi. Sám nám šel stále příkladem, překvapoval totiž stejně vědeckými činy jako uměleckou pohotovostí, s níž řídil Orchestrální sdružení, nynější Helfertovo orchestrální sdružení v Brně. \ **Bohumír Štědroň**

Přednášky prof. Helferta neměly zpravidla hotovou knižní formu a nebylo možné je v případě absence opsat od druhého. Jejich improvizační, pracovní podoba se obvykle dotvářela v atmosféře studijního kolektivu a vyžadovala pohotovosti a soustředění při pořizování zápisu. Bylo v nich vysloveno mnoho podnětných myšlenek, které nemohly ujít pozornému posluchači, i když je nestačil zcela a doslovně zachytit. Semestrální kolokvia předpokládala proto důkladné prostudování problematiky, jež byla v přednáškách stručněji formulována či jen nadhozena. \ **Theodora Straková**

Všichni, kdo jsme navštěvovali přednášky a semináře profesora Helferta, vzpomínáme na něho s úctou a vděčností. Přednášel s takovým zaujetím, že strhl všechny posluchače. Vzpřímený stál u přednášecího pultu, občas se zahleděl do okna a zamyslil se nad nějakým problémem, potom opět, jako by se vracel mezi nás, pokračoval ve výkladu. \ **Zdeňka Stavinohová**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 2/14.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 55.

ČERNUŠÁK, Gracian. Vladimír Helfert. *Svobodné noviny*, roč. 2, č. 71, 24. 3. 1946, s. 5.

DOSTÁL, Jiří. Památce Vladimíra Helferta. *Svobodné noviny*, roč. 1, č. 3, 25. 5. 1945, s. 3.

DRLÍKOVÁ, Eva. Vladimír Helfert – rod a osobnost. In *Brněnská věda a umění meziválečného období (1918-1939) v evropském kontextu. Sborník příspěvků z konference konané v rámci oslav 750. výročí udělení městských práv Brnu ve dnech 22.–25. září 1993*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 107–109.

HALAS, František X. Nacistická perzekuce na brněnské univerzitě v letech 1939–1945. *SPFFBU*, C 25–26, 1979, s. 41–70.

NOUZA, Zdeněk. Jaký vztah měl muzikolog Vladimír Helfert k tvorbě Josefa Suka? *Hudební věda*, 2006, roč. 43, č. 1, s. 27–38.

OČADLÍK, Mirko. Vladimír Helfert zemřel. *Svobodné slovo*, roč. 1, č. 9, 20. 5. 1945, s. 3.

PEČMAN, Rudolf. Ozývají se první signály k vítěznému pochodu. Korespondence Vladimíra Helferta s Olgou Jarošovou. *SPFFBU*, H 34, 1999, s. 59–87.

PEČMAN, Rudolf. Vladimír Helfert. Brno: Nadace Universitas Masarykiana – Akademické nakladatelství CERM – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA, 2003.

PEČMAN, Rudolf. Vladimír Helfert očima Roberta Smetany. In *Hudba v Olomouci. Historie a současnost 2. In honorem Robert Smetana*. Jan Vičar (ed.). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, s. 33–41.

PEČMAN, Rudolf. Vladimír Helfert 1886–1945. *Universitas*, 2006, č. 1, s. 46–47.

RACEK, Jan. Odkaz Vladimíra Helferta dnešku (k nedožitým pětasedmdesátinám). *SPFFBU*, F 6, 1962, s. 71–83.

RACEK, Jan. Vzpomínám Vladimíra Helferta. Vladimír Helfert pokrokový vědec a člověk. Studie, korespondence a vzpomínky. *Příloha SPFFBU*, H 9, 1975, s. 41–46.

STAVINOHOVÁ, Zdeňka. Vzpomínky na profesora a PhDr. Vladimíra Helferta. Vladimír Helfert pokrokový vědec a člověk. *Příloha SPFFBU*, H 9, 1975, s. 69–71.

STRAKOVÁ, Theodora. Vladimír Helfert v mých vzpomínkách. Vladimír Helfert pokrokový vědec a člověk. Studie, korespondence a vzpomínky. *Příloha SPFFBU*, H 9, 1975, s. 59–61.

ŠTĚDROŇ, Bohumír. Několik vzpomínek na mého učitele. Vladimír Helfert pokrokový vědec a člověk. Studie, korespondence a vzpomínky. *Příloha SPFFBU*, H 9, 1975, s. 47–51.

ŠTĚDROŇ, Bohumír – NOVÁČEK, Zdenko – ČERNUŠÁK, Gracián (eds.). *Československý hudební slovník osob a institucí I (A-L)*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1963, s. 418–421.

TOMEŠ, Josef a kol. *Český biografický slovník XX. století. II. díl, K–P.* Praha: Paseka, 1999, s. 443.

VYSLOUŽIL, Jiří. Vladimír Helfert. Vladimír Helfert pokrokový vědec a člověk. Studie, korespondence a vzpomínky. *Příloha SPFFBU*, H 9, 1975, s. 7–16.

Vladimír Hoppe

Národnost: česká

Datum narození: 19. srpna 1882

Místo narození: Brno

Datum úmrtí: 3. března 1931

Místo úmrtí: Praha

Sociální zařazení: Vladimír Hoppe pocházel z velmi dobře situované rodiny. Jeho otec Bedřich Hoppe byl významný brněnský politik a poslanec Moravského zemského sněmu, který se angažoval v národních spolcích moravských Čechů. Matka Olga Hoppeová, rozená Kozánková, byla dcerou kroměřížského advokáta, poslance moravské Národní strany a velkého českého vlastence. Po smrti otce se Hoppe s matkou a bratry přestěhoval do Kroměříže, kde žil u své babičky. Mládí v Kroměříži podle jeho vlastních slov předznamenalo jeho budoucí filozofickou kariéru. V roce 1901 se s matkou opět přestěhoval, tentokrát do Prahy, kde se v roce 1925 oženil s Marií Teinitzerovou, umělkyní a obchodnicí s textilem. V roce 1929 onemocněl a po dlouhé chorobě zemřel 3. března 1931 v Praze.

Akademické působení

Svá studia započal Vladimír Hoppe na kroměřížském gymnáziu, kde se zaměřoval spíše na přírodní vědy. Po absolvování šesti tříd nastoupil do lékárenské praxe. V létě roku 1902 dokončil praktické vzdělávání a v Praze složil lékárenskou tirociniální zkoušku. Teprve poté dokončil klasické vzdělání a v roce 1903 složil v Kroměříži maturitní zkoušku. Téhož roku začal navštěvovat Univerzitu Karlovu, kde si zapisoval přednášky z fyziky, chemie a botaniky.

Vášeň pro četbu ovšem převážila a Hoppe 29. září 1903 nastoupil na filozofickou fakultu pražské Karlovy univerzity. Navštěvoval přednášky a semináře například u profesorů Masaryka, Drtiny, Nováka a Krejčího. Při studiu filozofie se nejprve klonil pozitivistickému směru, ovšem po studiu děl pozitivistů začal tíhnout opačným směrem. Pozitivismus mu totiž nepřinášel odpovědi na jeho vlastní vnitřní filozofické zážitky. V roce 1907 dokončil disertaci nazvanou *Nástin sociologického světa.* Posudky od profesorů Masaryka a Drtiny byly příznivé a Hoppe téhož roku získal doktorský titul. Poté strávil zimní semestr na filozofické fakultě v Berlíně a také v Paříži.

Dále pokračoval jako soukromý badatel a na akademickou dráhu nepomýšlel. Podle jeho názoru by jej neustálými formalitami odváděla od problémů. Přesto v roce 1921 podal na FF UK žádost o udělení docentury z dějin filozofie. V této době se jeho filozofie orientuje na konfrontaci přírodních věd, kterým vytýká povrchnost a nemohoucnost při popisu hloubky osobnosti. Publikoval monografie *Noetika přírodních věd* (1908), *Příroda a věda* a *Podstata, dosah a hodnota přírodovědeckého poznání* (1914). Žádost byla profesorským sborem přijata a v roce 1922 se habilitoval jako docent filozofie dějin na FF UK spisem *Problém intelektuálního názoru a intuice u Kanta a Schopenhauera.*

V roce 1926 se na filozofické fakultě v Brně uvolnilo místo profesora a vedoucího filozofického semináře, když tehdejší vedoucí, profesor Rostohar, založil psychologický ústav. Děkan FF MU Arne Novák v osobním dopise sdělil Hoppemu, že s ním na toto místo počítá. Profesorský sbor tak dal přednost protipozitivisticky orientovanému Hoppemu před Josefem Tvrdým, toho času docentem systematické filozofie na FF MU. V této etapě se Hoppe snažil o vlastní duchovní filozofii, a to zejména v dílech *Základy duchovní filosofie* (1922) a *Přirozené a duchovní základy života a světa* (1925). V Brně přednášel filozofii Immanuela Kanta, Davida Huma, francouzských osvícenců nebo pojetí etiky Barucha Spinozy. Zároveň zde působil jako vedoucí filozofického semináře. V posledních letech života hledal Hoppe odpovědi spíše v katolickém náboženství a filozofii vnímal jen jako náboženskou propedeutiku. Po jeho smrti bylo vydáno poslední Hoppeho dílo *Předpoklady duchovní filosofie a náboženské víry* (1935).

Ocenění vědeckou komunitou

Podílel se na vzniku filozofického časopisu *Ruch filosofický*, který vznikl v roce 1920 a vymezoval se proti „nadvládě pozitivismu“ v českém filozofickém životě. Spoluzakládal a později byl čestným členem Spolku posluchačů filozofie v Brně. Po jeho smrti, dne 9. března 1933, vznikl spolek Kruh přátel filosofie Vladimíra Hoppeho, který se zabýval vydáváním jeho díla.

Evaluace

Jeden z nejosobitějších českých filozofů první třetiny 20. století, idealistický kritik pozitivismu, vedoucí filozofického semináře na FF MU.

Ohlasy

Nevím, kdo v naší filozofii novodobé byl člověkem tak absolutně, tak ryze duchovním jako Hoppe. \ **Robert Konečný**

Hoppe byl v novější filosofii bez analogie snahou o svérázný systém idealismu. Hoppe bojoval za „pravou pozitivní filosofii“ proti „negativní racionální filosofii“. \ **Jan Patočka**

Měl-li Hoppe uhájit noetickou platnost svého metafyzického zážitku, musil se snažit otřást „mythem“ vědeckého poznání, překonat vědu [...]. Chtěl ji překonat nejprve filosofií a posléze ji překování náboženstvím: odstranil rozum, aby mohl uvolnit místo víře. \ **Robert Konečný**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 5/7.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 60/1292.

Heslo Vladimír Hoppe. *Slovník českých filosofů*. Brno: Masarykova univerzita, 1998.

HOŘÍNKOVÁ KOUŘILOVÁ, Lenka. Vladimír Hoppe (1882–1931). *Studia philosophica*, 2012, roč. 59, č. 2, s. 43–61.

KONEČNÝ, Robert. *Vladimír Hoppe, příspěvek k historii a kritice iracionalismu*. Brno: UJEP, 1970.

PATOČKA, Jan. Nekrolog Vladimír Hoppe (1882–1931). *Česká mysl*, 1930, s. 165–169.

Václav Hrubý

Národnost: česká

Datum narození: 9. října 1885

Místo narození: Hradec Králové

Datum úmrtí: 15. ledna 1933

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Narodil se do rodiny strojního inženýra Václava Hrubého, který byl ředitelem Spolku pro zkoušení a přehlížení parních kotlů. Roku 1913 se oženil Miladou Zeithamlovou. Měli syny Václava (1914) a Jiřího (1922).

Akademické působení

Po ukončení studia na gymnáziu v Praze nastoupil Václav Hrubý roku 1904 na filozofickou fakultu pražské Karlo-Ferdinandovy univerzity. Zde studoval historii, z níž si oblíbil především pomocné vědy historické. Mezi jeho učiteli byli významní pražští profesoři – Jaroslav Goll, Václav Novotný či Gustav Fridrich. Zájem o pomocné vědy historické jej po dvou letech přivedl na Ústav pro rakouský dějezpyt Vídeňské univerzity. Přestože nebyl Hrubý s úrovní institutu spokojen, studia roku 1910 ukončil složením zkoušky z archivnické, knihovnické a muzejnické služby. Roku 1913 obhájil na pražské univerzitě svou disertační práci *Listina biskupů Pražských z let 1258–1343* a získal titul doktor filozofie. Roku 1920 se habilitoval v oboru pomocných věd historických, a to rozšířenou a upravenou podobou své disertace. O diplomatice přednášel nejen na Karlově univerzitě, ale také na nově založené Státní archivní škole v Praze. Jeho další kroky vedly do Brna na Masarykovu univerzitu, kde působil od roku 1925 jako mimořádný profesor pomocných věd historických. Koncem roku 1928 dosáhl řádné profesury a v Brně pobýval až do roku 1933, kdy předčasně zemřel.

Výběr z díla

Václav Hrubý se ve svých dílech zabýval zejména nejstaršími českými listinami doby přemyslovské a lucemburské (*Na okraj nového vydání kroniky Kosmovy, Inaugurační diplom krále Jana Lucemburského z roku 1310*). Mezi jeho další badatelské téma patřily počátky diplomatiky, o nichž pojednávají například studie *Falsa břevnovská* a *K listině biskupství pražského z roku 1086*. Nelze však opomenout ani několik článků o formulářových sbírkách a jejich autorství (*Příspěvek ke kritice formulářové sbírky biskupa Tobiáše z Bechyně, Zlomek formulářové sbírky Jindřicha Italského, Jindřich z Isernie a počátky městských knih pražských a desk zemských*). Současně publikoval příspěvky o padělcích *Rukopisu královédvorského* a sestavil vůbec první archivní příručku, která však byla podrobena značné kritice současníků. Jako správce Československého státního historického ústavu vydavatelského připravoval edici listin Korunního archivu českého, z níž dokončil pouze druhý díl, další sešit pak vyšel až roku 1935. Torzovité zůstaly rovněž jeho plány

na dílo *Regesta Imperii Venceslai IV*. Posmrtně bylo vydáno Hrubého pojednání *Tři studie k české diplomatice*, kde autor prezentuje řadu neotřelých, mnohdy však sporných tezí o nejstarších českých písemnostech.

Vědecké názory Václava Hrubého byly jeho současníky často vnímány jako kontroverzní, a to z několika důvodů. Volil si nelehká a mnohdy příliš široká témata, o jejichž řešení se již pokoušela řada badatelů před ním. Přestože Hrubý dokázal informace skvěle kombinovat, přílišná lehkost jej mnohdy vedla k originálním, bohužel však nesprávným domněnkám. Snaha podat za každou cenu odlišné řešení souvisela pravděpodobně také s pocitem křivdy, který zažíval vůči pražskému prostředí po odchodu do Brna. Nebyl totiž jmenován členem České akademie ani Královské společnosti nauk.

Ač měl Václav Hrubý odvážné vědecké záměry, mnohá jeho díla zůstala torzovitá, což lze jistou měrou přičítat předčasnému úmrtí. S nezdarem vytvořit ideální syntetickou práci se však nepotýkal pouze Hrubý, jednalo se o všeobecný generační problém badatelů historických věd. Hlavní chybu je možno přičítat metodologii: důraz kladený na podrobnou heuristiku nedával prostor kritice, interpretaci ani celistvějšímu uchopení tématu. Hrubý se tak nořil do důkladného studia pramenů, zatímco se jeho ideální syntéza měnila v pouhý sen.

Ocenění vědeckou komunitou

Již během studií, roku 1909, nastoupil Václav Hrubý do Archivu Muzea Království českého, kde získal skvělé podmínky pro svou vědeckou činnost. Nejprve zde působil jako asistent, po odchodu archiváře Václava Schulze získal funkci správce muzea. Od roku 1910 měl pokračovat ve vydávání erekčních knih, editorství však bylo svěřeno kanovníku metropolitní kapituly Antonínu Podlahovi. Hrubý nakonec připravoval edice listin z Korunního archivu českého.

Převrat roku 1918 přinesl mimo jiné také změny v organizaci archivnictví. Václav Hrubý byl horlivým stoupencem myšlenky zřízení Národního archivu československého, jemuž měly být podřízeny přední pražské archivy. Přestože z plánu sešlo, Hrubý se nevzdával a usiloval alespoň o připojení sbírek muzejního archivu k archivu zemskému. Tento návrh byl však odložen. Dále se Hrubý účastnil jednání o založení speciálního „dějezpytného ústavu“, který by převzal vydavatelskou činnost pražského zemského archivu. Ačkoliv se nenaplnil ani tento plán, byl na jeho základě prozatímně zřízen Československý státní historický ústav vydavatelský. Krátce po habilitaci se stal Václav Hrubý jeho tajemníkem a byl pověřen, aby pokračoval s edičním zpracováním Českomoravských regest. V rámci vydavatelského ústavu byl roku 1923 jmenován členem komise, která vedla Československý ústav historický v Římě.

V roce 1919 stál Václav Hrubý u zrodu Státní archivní školy v Praze, kde vzdělával studenty v diplomatice a byl rovněž členem zkušební komise. S jeho jménem je také spjato založení organizace československých archivářů a vznik prvního samostatného archivního časopisu (*Časopis Archivní školy*), na jehož redakci se dlouhodobě podílel. Jako znalec paleografie a diplomatiky nepřednášel Hrubý pouze na archivní škole, ale vedl také seminář na Filozofické fakultě UK a učil v knihovnických kurzech. Napsal řadu posudků o nových knihách a edicích, mnoho kritických referátů a aktivně se účastnil vědeckých diskusí. Jeho snaha o reorganizaci vydávání regest nebyla ostatními kolegy přijata, a tak se chopil nové šance a odešel na čerstvě založenou brněnskou univerzitu.

Evaluace

Václav Hrubý byl prvním profesorem pomocných věd historických na Masarykově univerzitě v Brně. Diplomatiku a paleografii nikdy nepokládal za pouhé „pomocné“ vědy historické, ale mluvil o nich jako o „základních vědách historických“, které svými vlastními metodami dosahují konečných výsledků. Přestože jeho vědecké závěry vyvolávaly v některých případech polemiku, skvělými kombinačními schopnostmi a kritickou bystrostí Hrubý značně přispěl k vědeckému poznání našich nejstarších dějin.

Ohlasy

Václav Hrubý byl milý společník, hodný člověk, ale těžký neurastenik. Malé postavy, křehkého těla, bledé tváře s malým světlým knírkem pod nosem, něžnýma dívčíma očima, chodil stále jen v krátkém fráčku, „laštovce“ s křídly, jako kdysi Jenšovský v Římě, nosil tvrdý límec a černou mašličku. Trpěl denními bolesti hlavy a stále požíval pyramidon. Pracoval neustále a někdy jako by nad prací snil. \ Karel Stloukal

Svými učiteli Václavem Novotným a Gustavem Fridrichem byl označován za velmi nadaného a nadějného studenta. Měl problematické vztahy s některými vrstevníky a na poznámky o sobě byl velmi citlivý.

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 6/4.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 68/1417.

Archiv Univerzity Karlovy, fond Matriky Univerzity Karlovy, Matrika doktorů české Karlo-Ferdinandovy univerzity III. (1908–1916), s. 1299 [online]. [cit. 30. dubna 2018]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/book/bo/1569619878951260/303/?lang=cs&pagenr2=1299 />.

BOROVSKÝ, Tomáš (ed.). *Historici na brněnské univerzitě. Devět portrétů.* Brno: Archiv Města Brna, 2008.

HEINZ, Zatschek. *Das Wiener Institut für Geschichtsforschung und die Entwicklung der historischen Hilfswissenschaften in den Sudetenländern.* Prag: Verlag der Deutschen Akademie der Wissenschaften, 1944, s. 40–43.

HOLÁT, Pavel. Václav Hrubý (1885-1933). *Akademický bulletin,* 2010, č. 2, s. 26.

HRUBÝ, František. Václav Hrubý. *Český časopis historický,* 1933, roč. 39, č. 1, s. 208–209.

KOPIČKOVÁ, Božena. Vznik a počátky Československého státního historického ústavu vydavatelského. *Bulletin Historického ústavu AV ČR*, 1995, č. 3, s. 6–7.

KRISTEN, Zdeněk. Za Václavem Hrubým. *Časopis Archivní školy*, 1934, roč. 11, s. 163–173.

KUTNAR, František – MAREK, Jaroslav. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století.* Praha: Lidové noviny, 1997, s. 842–843.

PÁTKOVÁ, Hana. „Mein Schüler Hrubý“. Drobnost k odborným počátkům pozdějšího brněnského profesora. *Studia historica Brunensia Brno*, 2013, roč. 60, č. 1–2, s. 335–338.

PÁTKOVÁ, Hana. Žák a učitelé. Václav Hrubý, Gustav Friedrich a Václav Novotný. Přínos korespondence pro poznání situace v české historiografii v první třetině 20. století. *Sborník archivních prací*, 2013, roč. 63, č. 2, s. 421–450.

STLOUKAL, Karel. *Historie mého života. Skutečnost poněkud zbásněná.* Praha: Casablanca, 2013, s. 113, 269–270, 283–284, 287–288.

SVITÁK, Zbyněk. Václav Hrubý. *Universitas*, 2013, č. 1, s. 51–52.

URBÁNEK, Rudolf. Nekrolog. *Ročenka Masarykovy univerzity v Brně*, 1935, roč. 15, s. 55–108.

Otokar Chlup

Národnost: česká

Datum narození: 30. srpna 1875

Místo narození: Boskovice

Datum úmrtí: 14. května 1965

Místo úmrtí: Praha

Sociální zařazení: Pocházel z rodiny chudého obuvníka. Přestože měl dvanáct sourozenců, dostalo se mu kvalitního vzdělání. Roku 1912 se Otokar Chlup oženil s Aloisií Bicanovou a v témže roce se manželům narodil syn Miroslav, který vystudoval Lékařskou fakultu Masarykovy univerzity v Brně.

Akademické působení

Otokar Chlup pocházel z chudé řemeslnické rodiny. I přes tíživou finanční situaci poslali rodiče talentovaného syna na studia. Vzdělával se nejprve na klasickém gymnáziu v Brně, poté na reálném gymnáziu ve Vysokém Mýtě a maturitu nakonec složil v Kolíně. Roku 1895 nastoupil na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, kde studoval češtinu a francouzštinu. Současně navštěvoval přednášky z psychologie a filozofie u profesorů Masaryka, Krejčího, Čády a Drtiny. U profesorů Durdíka a Drtiny se pak s velkým zájmem vzdělával v pedagogice a bezplatně pracoval jako knihovník v pedagogickém semináři profesora Kádnera. Věda o výchově, vzdělání a vyučování se pro něj nakonec stala osudovou.

Studium zdárně ukončil roku 1900 a po krátké pedagogické praxi se již následujícího roku vydal na první zahraniční cestu do Anglie, Belgie a Švýcarska, kde zdokonaloval své jazykové znalosti a shromažďoval studijní materiály. Po návratu obhájil disertační práci *Ideál výchovy u Montaigna a Locka*, a získal tak doktorát z filozofie. Roku 1908 se přestěhoval do Prahy, vyučoval na středních školách a zároveň navázal bližší spolupráci s univerzitou. Aby prohloubil své poznatky z experimentální psychologie, vydal se roku 1910 na druhou studijní cestu. V Německu se inspiroval přednáškami prof. Wundta a Reina, na francouzské Sorbonně pak poznal prof. Alfreda Bineta. Jeho vědecká a pedagogická činnost byla přerušena vypuknutím první světové války. Narukoval do rakousko-uherské armády a jako záložní dělostřelecký důstojník odjel na východní frontu. Pro své výborné jazykové schopnosti byl přidělen k vojenské cenzuře do Lublinu, od března 1916 působil na cenzurním úřadu na hlavní poště v Jindřišské ulici v Praze. Současně se však stal členem domácího odboje.

Vznikem samostatného Československa začala nová etapa Chlupova života. Meziválečnou dobu tak lze označit za vrchol jeho tvůrčí práce. Po převratu působil Otokar Chlup na Československém pedagogickém ústavu J. A. Komenského. S vědeckými ústavy tohoto typu neměla nová republika zkušenosti, a proto se Chlup vydal na další zahraničí cestu. V Německu, Francii a Holandsku měl získat poznatky, jak podobné instituce v cizině fungují. Roku 1920 se Otokar Chlup na Karlově univerzitě habilitoval – na základě práce *Paměť – studie z pedagogické psychologie* byl jmenován soukromým docentem na pražské filozofické fakultě, kde začal také pravidelně přednášet.

Významným mezníkem v Chlupově profesní dráze byl odchod do Brna na Masarykovu univerzitu. Na nově založené filozofické fakultě hledali vhodnou osobu, která by se ujala vedení stolice pedagogiky. Chlupovo jmenování mimořádným profesorem provázely komplikace způsobené především jeho politickými názory, které kritizovali někteří členové profesorského sboru. Jako mladý středoškolský učitel se hlásil k Masarykově realistické straně, po válce však vstoupil do levého křídla sociálně demokratické strany a konečně roku 1921 vstoupil do Komunistické strany Československa. Situace se však nakonec uklidnila, Otokar Chlup byl v květnu 1922 jmenován mimořádným profesorem pedagogiky a stanul v čele pedagogického semináře v Brně. Na fakultě se ujal přednášek z experimentální pedagogiky, dějin pedagogických teorií v novém věku a semináře věnovaného výkladu Sternovy knihy *Methodensammlung*. Současně se podílel na vzniku pedagogického semináře bratislavské univerzity, kde přednášel až do roku 1927. Přestože mu na Slovensku nabídli řádnou profesuru již v roce 1924, odmítl a počkal na obdobný návrh brněnského profesorského sboru o rok později. Ministerstvo školství však řádnou profesuru potvrdilo až roku 1927. V letech 1925–1926 působil jako přednosta Školy vysokých studií pedagogických v Brně, instituci pak nadále vedl až do jejího uzavření fašisty.

Roku 1940 byl poslán do výslužby a do veřejného pedagogického života se vrátil až po válce. Přestože mu tehdy bylo již sedmdesát let, začal znovu naplno pracovat. Společně s dalšími kolegy odjel na studijní cestu do Sovětského svazu, během níž poznal myšlenky sovětské školy a pedagogiky. Roku 1946 odešel zpět do Prahy a stal se prvním děkanem Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy. Po jejím zrušení roku 1953 přešel na filozofickou fakultu, kde stanul v čele katedry pedagogiky.

Komunistický režim využil Chlupovu vědeckou autoritu k rozšíření svých školských a pedagogických idejí, přestože on sám s některými myšlenkami nesouhlasil a podrobil je ostré kritice. Otokar Chlup byl činný až do konce svého života. Zemřel v Praze 14. května 1965 ve věku nedožitých devadesáti let.

Výběr z díla

Publikační činnost Otokara Chlupa byla značně ovlivněna myšlenkami zahraničních vědců a pedagogů, s jejichž přístupy se setkal na svých studijních cestách. Jeho tvůrčí činnost lze rozdělit na tři základní etapy. První Chlupovy práce vznikaly již v předválečném období a zabývají se především teorií pedagogiky. K nejvýznamnějším studiím z této doby patří *Kulturní boj o školu* (1908), *Mravní nemoci dětství* (1908) či *Rozhledy pro studie mravního vývoje dítěte* (1909–1910). Drobnější práce publikoval v časopisech *Pedagogické rozhledy*, *Komenský* či *Dílna lidskosti*. Před začátkem první světové války přeložil z angličtiny knihu *Duševní vývoj dětský* (1912) od Irvinga Kinga, věnoval se problematice lidské paměti a roku 1914 napsal rozsáhlou předmluvu ke spisu A. Baina *Výchova jakožto věda*.

Vrcholem Chlupovy tvorby bylo meziválečné období. Před odchodem do Brna napsal několik studií, v nichž zdůrazňuje svůj pozitivistický náhled na pedagogiku *(Rukověť přirozené mravouky ve škole, Pokusné vychovatelství*). Dějinami vědy a pedagogiky se prostřednictvím portrétů různých zahraničních a českých myslitelů zabýval ve spisu *Vývoj pedagogických ideí v novém věku* (1925). Jakožto hlavní představitel brněnského pedagogického semináře usiloval o zkvalitnění výuky budoucích učitelů, a proto sepsal dvě vysokoškolské učebnice: *Pedagogika* (1933) a *Středoškolská didaktika* (1935). Dlouhodobě také usiloval o zlepšení vzdělávání učitelů obecných a měšťanských škol. Teoreticky svou koncepci zpracoval ve studii *Vysokoškolské vzdělávání učitelstva* (1937). V letech 1938–1940 se společně s J. Uhrem a J. Kubálkem podílel na trojdílné *Pedagogické encyklopedii*.

Po druhé světové válce se názorově přiklonil k socialismu. Navzdory pokročilému věku byla i po roce 1945 jeho publikační činnost obdivuhodná. Vydal několik knih, např. *Výchova v zrcadle pramenů* (1948), *Cesta k socialistické škole* (1965), podrobil analýze jazykové učebnice pro jednotnou střední školu a z pokusných důvodů působil jako učitel češtiny v pátém ročníku na Smíchově a Hradčanech.

Ocenění vědeckou komunitou

Život Otokara Chlupa nebyl spjat pouze s univerzitním prostředím, ale také s řadou významných vědeckých institucí. Již od roku 1919 pracoval v nově zřízeném Československém pedagogickém ústavu Jana Amose Komenského v Praze. Jeho dlouholeté úsilí o kvalitnější vzdělání učitelů obecných a měšťanských škol se naplnilo roku 1921, kdy stál u zrodu Školy vysokých studií pedagogických v Praze a v Brně. Po odchodu na Moravu řídil Ústav pro experimentální pedagogiku. Roku 1923 byl jmenován zástupcem ministerstva školství v kuratoriu Ústavu pro experimentální pedagogiku v Praze a vedl také psychotechnický výzkum v Poradně pro volbu povolání při Zemské živnostenské radě moravské.

Novými směry v pedagogice obohatil rovněž univerzitní půdu. Díky jeho kontaktům navázal brněnský pedagogický seminář spolupráci s mezinárodní organizací Liga pro novou výchovu, jejíž česká odbočka Společnost Nových škol byla s Chlupovým přispěním založena roku 1925. Ještě téhož roku zřídil Otokar Chlup společně s Janem Uhrem na filozofické fakultě pokusnou třídu pro nadané děti, která svým vedením odpovídala ideám tohoto reformního hnutí. I přes pozitivní ohlas brněnské veřejnosti byla třída z finančních důvodů uzavřena roku 1932. Mezi roky 1927 až 1934/1935 šířili stoupenci Ligy své reformní myšlenky prostřednictvím časopisu *Nová škola*. V rámci pedagogického semináře založil Otokar Chlup společně s Edvardem Babákem, kolegou z lékařské fakulty, Společnost pro výzkum dítěte, kde realizoval další pedagogická bádání.

Chlupova činnost neustala ani po druhé světové válce, kdy byl jmenován akademikem nově založené Československé akademie věd a stal se prvním ředitelem Pedagogického ústavu J. A. Komenského ČSAV.

Otokar Chlup byl rovněž popularizátorem vědy. Nepřednášel pouze na univerzitě, ale často vystupoval před širokou veřejností, organizoval řadu akcí a své názory šířil také prostřednictvím rozhlasu. Jeho práce se dočkala řady ocenění. Již v roce 1925 obdržel Československou revoluční medaili za odbojovou činnost v Maffii. V padesátých letech mu byl udělen Řád republiky a medaile J. A. Komenského. Roku 1962 získal zlatou plaketu Za zásluhy o vědu a lidstvo.

Profesní působení

Učitelskou dráhu započal Otokar Chlup již ve školním roce 1899–1900. Kvůli nedostatku financí přijal místo suplenta na reálce v Karlíně. Po roce byl však přeložen do Nového Města na Moravě. Po návratu ze své první studijní cesty vyučoval na staroměstské reálce v Praze. V letech 1903–1908 působil poprvé jako řádný středoškolský profesor na reálce v Náchodě. Poté se vrátil opět do Prahy, nejdříve na reálku do Holešovic a posléze vyučoval v Libni.

Evaluace

Otokar Chlup patří mezi ústřední postavy českého školství a pedagogiky. Svými názory se řadí k reformnímu proudu, který se snažil o vybudování moderního československého školství. Zasloužil se o založení pedagogického semináře na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, kde vytvořil společně s Janem Uhrem základy pro plnohodnotný pedagogický výzkum. Stál rovněž u vzniku pedagogického pracoviště na bratislavské univerzitě. Jeho úsilí o kvalitní vzdělání učitelů všech stupňů škol se sice po roce 1948 naplnilo, avšak za zcela jiných společenských okolností. Jakožto levicově orientovaný vědec se s mnohými myšlenkami „socialistické školy" ztotožňoval, na druhou stranu však některé ideje a opatření zcela odmítal.

Ohlasy

Chlup byl posluchači oceňován proto, že přednášel jasně, srozumitelnou hovorovou řečí, a že své přednášky nečetl a že uváděl vše do dějinného sledu problémů. \ Karel Galla

Senior mezi vysokoškolskými profesory pedagogiky, v Brně působící Otokar Chlup..., tkví duchovními kořeny v době předválečné, ale univerzitní činnost zahájil a literární závažnější práce podal až po převratu. \ Arne Novák

Štíhlá, pružná postava křepce vykračujícího akademika Ot. Chlupa nijak nesvědčí tomu, že by na svých bedrech měl již osm křížků. Nedávno, když pospíchal z Troje do Prahy, skočil si do tramvaje a průvodčí usmívaje se, pokáral ho: *„Dědeček skáče?"* Svižnost udržel si po všechna léta, býval v tělocviku předcvičitelem, pracoval na zahradě, také sportoval nějaký čas v mladších letech, ale hlavně vždycky žil střídmě, jedl jen do polosyta, opíraje se o poznatky lékařské vědy, s níž se seznámil tak, že by mohl dělat rigorosa... \ František Ryšánek

Vidím ho v duchu na schodišti před Domem umělců po skončení slavnosti a kolem něho řady studentů, kteří ho znali a milovali ještě z dřívější Školy vysokých studií pedagogických... Ten, kdo ho dříve neznal, byl si vědom toho, že tu stojí dobrý člověk, nadšený učitel a občan hrdý na to, že se učitelstvu jeho vlasti dostává možnosti získat vysokoškolské vzdělání. \ Marie Mašindová

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 7/2.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 71/1489.

DOLEŽAL, Jaroslav – SEDLÁŘ, Richard (eds.). *Otokar Chlup. Sborník prací věnovaný k 80. narozeninám.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1955.

HÁLEK, Jan. Otokar Chlup (1875–1965). *Akademický bulletin,* 2015, č. 5, s. 25.

PAŘÍZEK, Vlastimil. *Otokar Chlup a perspektivy výchovy.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977.

PAŘÍZEK, Vlastimil. Otokar Chlup a dnešní škola. *Pedagogika*, 1985, č. 4, s. 377–382.

SUP, Jan. Brněnský pedagogický seminář a jeho vědecká reflexe. In *Brněnská věda a umění meziválečného období (1918–1939) v evropském kontextu. Sborník příspěvků z konference konané v rámci oslav 750. výročí udělení městských práv Brnu ve dnech 22.–25. září 1993*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 31–34.

VESELÁ, Zdenka. Vzpomínáme Otokara Chlupa. *Universitas*, 1975, č. 4, s. 106–107.

VESELÁ, Zdenka. Představitelé brněnské pedagogiky meziválečného období a jejich dílo. In *Brněnská věda a umění meziválečného období (1918–1939) v evropském kontextu. Sborník příspěvků z konference konané v rámci oslav 750. výročí udělení městských práv Brnu ve dnech 22.–25. září 1993*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 34–36.

VESELÁ, Zdenka. Osobnosti brněnského pedagogického semináře v meziválečném období. *SPFFBU*, I 28, 1994, s. 5–33.

ZOUNEK, Jiří. Osobnost české pedagogiky 20. století. Otokar Chlup (1875–1965). *Universitas*, 2000, č. 3, s. 22–24.

ZOUNEK, Jiří. Otokar Chlup. Zakladatel pedagogického semináře na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. *SPFFBU*, I 5–6, 2000–2001, s. 91–98.

František Chudoba

Národnost: česká

Datum narození: 4. června 1878

Místo narození: Dědice u Vyškova

Datum úmrtí: 7. ledna 1941

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Český anglista, literární historik a překladatel František Chudoba se narodil 4. června 1878 v Dědicích u Vyškova do rodiny mlynáře. S rodnou Moravou spojil většinu své životní dráhy i tvůrčího působení.

Akademické působení

V roce 1897 maturoval na Vyšším reálném gymnáziu v Přerově (tamnímu slavnému rodákovi Janu Blahoslavovi věnoval později svou disertaci). Po dokončení studia začal navštěvovat lékařskou fakultu v Praze. Ze zdravotních důvodů však musel studium brzy ukončit a zvolit jiný obor, i když v Praze prozatím zůstal. Studoval dále na filozofické fakultě český a německý jazyk a své studium zakončil v roce 1905 disertační prací u profesora Františka Pastrnka. Zajímavou zkušeností mu bylo setkání s významnými pedagogy a vědci: bohemistou Janem Gebauerem či germanistou a anglistou Václavem Emanuelem Mourkem. Tím však období jeho studia a osobního intelektuálního růstu neskončilo. František Chudoba ve vzdělávání pokračoval v Praze, Lipsku, Berlíně a následně i v Oxfordu. Veniam docendi získal počátkem roku 1913 a poté působil na pražské filozofické fakultě, ale i na střední škole. Anglické prostředí jej však natrvalo uchvátilo a nakonec určilo i jeho další směřování poté, co již natrvalo zakotvil v Brně. V letech 1920–1922 dokonce přednášel na King's College v Londýně a i po ukončení svého pracovního poměru přispíval do slavistického časopisu *Slavonic Review*, který vycházel péčí slavného R. W. Setona Watsona.

V roce 1920 byl Chudoba jmenován řádným profesorem anglické filologie na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, kde působil až do své smrti v roce 1941. Dostalo se mu tak příležitosti nejen budovat brněnskou anglistiku, její studijní program a zejména knihovnu, ale rovněž se podílet na utváření akademického života moravské metropole. Mimo jiné se angažoval i v několika akademických spolcích, z nichž zmiňme alespoň Matici moravskou. Psal také dobově oblíbené komentáře do kulturní rubriky *Lidových novin*. V letech 1927 až 1928 zastával funkci děkana fakulty. Vedle toho ovšem dovedl nadále pěstovat své zahraniční kontakty, které navázal během studií v mládí.

Touha hlouběji porozumět povaze anglického jazyka a kultury se u Františka Chudoby projevila hned v několika kratších i obsáhlejších pojednáních, skrze něž dovedl českému čtenáři přiblížit vícero zajímavých témat. Například v roce 1932 zaujal souborem esejů o anglické literatuře s názvem *Pod listnatým stromem*. Jistě by ale neměl zapadnout ani jeho raný spis *Básníci, věštci a bojovníci* z roku 1915, v němž zaměřil svou pozornost na studium děl předních anglických romantiků Percy Bysshe Shelleyho a Johna Keatse, k nimž připojil skotského spisovatele a historika Thomase Carlylea. Tím se však jeho zaujetí anglickou literaturou nevyčerpalo – naopak pokračovalo dále a vyvrcholilo ve dvoudílné *Knize o Shakespearovi*. První díl publikoval v roce 1941, druhý vyšel posmrtně v roce 1943 zásluhou jeho syna Bohdana.

Evaluace

František Chudoba se svým dílem i působením na Masarykově univerzitě zapsal mezi významné osobnosti brněnského kulturního života. Mezi předními českými intelektuály, umělci a vědci byl uznáván jako pracovitý, svědomitý filolog a poctivý člověk. S literárním kritikem F. X. Šaldou jej dokonce pojilo celoživotní přátelství i léta vzájemné spolupráce. To dokládá například Šaldův list vysoce oceňující Chudobova díla, datovaný 1. prosince 1920, tedy v době, kdy Chudoba uvažoval o svém brněnském angažmá: *„Podobizny literární, jak Vy je pojímáte, v Čechách jsme se ještě nedomyslili, tím méně dotvořili. V Čechách jsme posud při podobizně efektní, v divadelním postoji a nejraději přímo s bengálem. Vy naproti tomu kreslíte z nitra a jde Vám jedině o zákonnou správnost. Tak vypadá Vaše podobizna snad skromně a šedě – ale je to šeď, která uzavírá nesmírné množství odstínů právě jako život. Praví a vlastní velcí portrétisté milovali a malovali právě tuto bohatou šeď. Děkuji Vám ještě jednou a přeji Vám pohody na Vašem novém působišti.“*

Františka Chudobu je možné celkově hodnotit jako klidného, konzervativního člověka v tom nejlepším slova smyslu. Vytvářel v Brně s několika svými akademickými kolegy neformální kruh, hájící velmi náročné chápání vědecké činnosti, provázené svědomitým občanstvím.

Výběr z díla

Souborné vydání: Praha, Jan Laichter, 1941–1947, 4 svazky:
Kniha o Shakespearovi. Díl I. Prostředí a život (1941)
Básníci, věštci a bojovníci, společné vydání obou dílů (1942)
Kniha o Shakespearovi. Díl II. Dílo (1943)
Pod listnatým stromem (1947)

Prameny a literatura

ČAPEK, Jan Blahoslav. Za Františkem Chudobou. *Naše doba*, 1941, roč. 48, s. 211–215.

DRÁBEK, Pavel. Ke 130. výročí narození prof. Františka Chudoby. *Universitas*, 1998, č. 2, s. 50–51.

HANUŠ, Jiří (ed.). *František Chudoba (1978–1941), vědec a občan.* Brno: CDK, 2017.

HÝSEK, Miloslav. Drobné zprávy. *Listy filologické*, 1941, roč. 68, s. 67–69.

FRANKOVÁ, Milada. Ke 120. výročí narození profesora Františka Chudoby. *Universitas*, 1998, č. 2, s. 29–30.

PANTŮČKOVÁ, Lidmila – MIKULÁŠKOVÁ, Jana. Bibliography of Professor František Chudoba's works. *SPFFBU*, K 3, 1981, s. 95–105.

VACHEK, Josef. Chudoba František (nekrolog). *Časopis Matice moravské*, 1943, roč. 65, s. 195–196.

Roman Jakobson

Rodné jméno a příjmení: Roman Osipovič Jakobson

Národnost: židovská, státní příslušnost ruská, v druhé polovině 30. let československá

Datum narození: 11. října 1896

Místo narození: Moskva

Datum úmrtí: 18. července 1982

Místo úmrtí: Boston

Sociální zařazení: Otec byl vystudovaný inženýr, obchodník s rýží. Rodiče po ruské revoluci opustili Sovětský svaz. Jeho první ženou byla lékařka Sofija (Soňa) Nikolajevna Feldmanová. Později, během svého brněnského působení, si vzal za manželku etnografku Svatavu Pírkovou. Třetí manželkou byla polská slavistka Krystyna Pomorska.

Akademické působení

Roman Jakobson složil maturitu v roce 1914 na Lazarevském institutu východních jazyků v Moskvě. Poté pokračoval studiem na Moskevské univerzitě, kde se stal roku 1915 prvním předsedou Moskevského lingvistického kroužku. V letech 1915 a 1916 ho poslala Moskevská dialektologická komise studovat dialekty a sbírat etnografický materiál na území moskevské gubernie. Během stáže v Petrohradu, uskutečněné v roce 1916, se podílel na založení Opojazu, Společnosti pro bádání o jazyce básnickém (společně s Brikem, Eichenbaumem či Šklovským). Svá studia dokončil v roce 1918. Na začátku roku 1920 se stal profesorem Moskevské dramatické školy, ale vzápětí dostal nabídku odjet na sovětskou misi Červeného kříže a působit v diplomatických službách.

Do Československa přijel v roce 1920 a brzy začal navštěvovat bohemistické přednášky na Karlově univerzitě; studoval však na Německé univerzitě v Praze, kde v roce 1930 promoval na doktora filozofie na základě disertace *Zur vergleichenden Forschung über die slavischen Zehnsiber*. Ještě během studia mu bylo nabídnuto místo profesora obecné jazykovědy a ruské filologie na Saratoského univerzitě v Sovětském svazu, které však odmítl. Na počátku 30. let byl navržen na místo profesora na FF MU. Jeho jmenování ale bylo komplikované a táhlo se několik let. V roce 1933 se na brněnské filozofické fakultě habilitoval se spisem *Remarques sur l'evolution phonologique du russe* a byla mu uděleno veniam docendi. Nakonec navrhovatelé profesury Romana Jakobsona (Wollman, Havránek a Trávníček) uspěli a v druhé polovině roku 1934 byl ustanoven smluvním profesorem ruské filologie na FF MU s tím, že musí nejdříve získat československé státní občanství. To se mu brzy podařilo a dne 10. listopadu 1937 byl jmenován mimořádným profesorem. O rok později se stal spoluředitelem slovanského semináře a zároveň byl pověřen řízením staročeského oddělení Semináře pro slovanskou filologii FF MU. Z pověření fakulty navazoval četné vědecké kontakty v zahraničí a přispěl k rozvoji slavistiky na FF MU.

Jeho působení na Masarykově univerzitě ukončil rok 1939, kdy musel z rasových důvodů opustit Československo. Před jeho odchodem byla zorganizována přednáška na rozloučenou, která se měla konat 15. března, ale kvůli okupaci Československa Hitlerovými vojsky se neuskutečnila.

Jakobson se nejprve uchýlil do Dánska, kde přednášel na Kodaňské univerzitě a v Kodaňském lingvistickém kroužku. Brzy však musel opět uprchnout – nejprve do Norska, poté do Švédska a v roce 1941 odjel do USA. V roce 1942 začal učit obecnou jazykovědu a československá studia na École Libre des Hautes Études, kde byl jedním z jeho studentů Claude Levi-Strauss. Od roku 1943 působil i jako hostující profesor obecné jazykovědy na Kolumbijské univerzitě.

Po druhé světové válce začala jednání o tom, zda bude Jakobson jmenován řádným profesorem na FF MU. Nejprve byly vyhlídky nadějné. Jakobsonovi byla schválena neplacená dovolená určená pro práci na zakládání Masarykovy stolice československých studií na Kolumbijské univerzitě v New Yorku a zároveň dostal ujištění o svém budoucím jmenování řádným profesorem na FF MU. V roce 1948 byl skutečně jmenován řádným profesorem, ale už o dva roky později byl jeho dekret zrušen s odůvodněním, že není politicky spolehlivý a neplní povinnosti profesora. Jakobson proto proto odjel do USA, kde zůstal natrvalo. V roce 1949 se stal profesorem na Harvardské univerzitě (zde působil do roku 1967) a od roku 1957 přednášel i na Massachusettském technologickém institutu (MIT). Podílel se na činnosti Newyorského lingvistického kroužku a vydávání časopisu *Word*.

Československo se mu podařilo navštívit jen několikrát. Při návštěvě v polovině srpna 1968 mu byly uděleny čestné doktoráty na FF UK a FF MU. Během návštěv se pokoušel navázat kontakty mezi československou a americkou vědou. Podle některých jeho životopisců měl významný podíl na udělení Nobelovy ceny Jaroslavu Seifertovi – této události se však už nedožil.

Výběr z díla

Roman Jakobson byl všestranný vědec, který se zabýval ruským jazykem a literaturou, komunikačními akty, vztahem jazyka a folkloru, jazyka a psychického onemocnění (afázie).

Mezi jeho nejdůležitější díla patří: *Nejstarší české písně duchovní*, *Glosy k legendě o svatém Prokopu*, *O českém verši ve srovnání s ruským*, *K charakteristice euroasijského jazykového svazu*, *Vliv revoluce na ruský jazyk*, *Nejnovější ruská poezie*, *Základy českého verše*, *Moudrost starých Čechů*, *Kindersprache*, *Aphasie und allgemeine Lautgesetze*, *Six Lectures on Sound and Meaning*, *Linguistics and Poetics*, *Fundamentals of Language*, *Selected Writtings* (souborné osmisvazkové dílo).

Ocenění vědeckou komunitou

Jakobson figuroval od roku 1928 v redakci časopisu *Slavische Rundschau*, podílel se na vzniku časopisu *Slovo a slovesnost* či amerického časopisu *Word*. Byl členem dánské, holandské, irské, norské, polské a srbské vědecké akademie a mnoha vědeckých společností, mezi nimi Slovanského ústavu v Praze, Société de Linquistigue v Paříži, terminologické komise při Comité International Permanent de Linguistes, Mezinárodní fonologické pospolitosti, Mezinárodního komitétu slavistů. Získal řadu čestných doktorátů. Francouzské ministerstvo zahraničí mu udělilo Řád čestné legie za zásluhy ve francouzské kultuře.

Profesní působení

Roman Jakobson byl v roce 1919 členem dialektologické komise pověřené jednáním o rusko-ukrajinských hranicích. Vzápětí absolvoval krátký pobyt na sovětském zastupitelství v Tallinnu. Další jeho zastávkou v kariéře byla sovětská mise pro válečné zajatce ve Vídni. Určující pro něj byl 10. červenec 1920, kdy byl přeložen do Prahy. Zde pracoval jako tlumočník pro ruské válečné zajatce (pod hlavičkou sovětské mise Červeného kříže). Od konce roku 1921 byl zatímním smluvním tiskovým referentem sovětského zastupitelství v Praze. Pracoval jako dopisovatel agentur ROSTA a TASS. Po odchodu z diplomatických služeb v roce 1928 se věnoval pouze vědecké práci.

Stál u zrodu Pražského lingvistického kroužku a v letech 1927–1939 působil jako jeho místopředseda. Redakčně i autorsky se podílel na osmi sbornících *Travaux du Cercle Linguistique de Prague*.

Veřejná činnost

Po celou dobu svého působení v Československu byl v hledáčku policejního ředitelství kvůli své práci v sovětské misi Červeného kříže. Zatímco policii se zdál podezřelý, československé ministerstvo zahraničí se za něj po celou dobu první republiky zaručovalo. Sám o sobě vždy tvrdil, že komunistou nikdy nebyl, a záměrně se úzkostlivě vyhýbal jakékoliv politické aktivitě. Současně s vyšetřováním ze strany československých bezpečnostních složek byl pozorován i těmi sovětskými a byl několikrát pozván zpět do Sovětského svazu, kam se však nevrátil, zřejmě i proto, že měl zprávy o „mizení“ některých osobností ruské inteligence, včetně svých známých.

Během svého působení v Praze se seznámil s představiteli české a slovenské kultury, zvláště avantgardy. Byl členem uměleckého svazu Devětsil. Mezi jeho přátele patřili Vladislav Vančura, Vítězslav Nezval, Jaroslav Seifert, Laco Novomeský nebo Karel Teige.

Po nuceném odchodu do zahraničí v době druhé světové války nabídl své služby československému zahraničnímu odboji a stal se zpravodajcem pro Skandinávii. Zda i po svém odjezdu do USA pracoval pro československou rozvědku, není z pramenů úplně zřejmé.

Po druhé světové válce se Jakobson do Československa nastálo už nevrátil. Zvláště po komunistickém převratu se tato idea stala definitivně nepředstavitelnou. V souvislosti se snahou zavést marxistickou jazykovědu byl označován za viníka scestných myšlenek Pražského lingvistického kroužku, a dokonce za *„žoldáka amerických imperialistů“*. Zároveň i v USA byl na začátku 50. let podezírán ze špionáže ve prospěch Sovětského svazu. Při své návštěvě v roce 1957 byl sledován a odposlouchán StB (akce Bor).

Evaluace

Roman Jakobson byl jedním ze zakladatelů slavistiky na FF MU. Jeho práce se vztahovaly k několika oborům, jež se na fakultě v době prvních dvaceti let její existence etablovaly. Vyučoval řadu studentů, ovlivnil mnoho kolegů. Univerzitě se vždy snažil pomáhat navazováním zahraničních kontaktů. V 60. letech na svoje působení na FF MU vzpomínal: *„Práce na Masarykově univerzitě, a zvláště družná spolupráce s nadaným, svěžím a dychtivým studenstvem, byla pro mne samotného školou plnou blahodárných impulsů.“*

Ohlasy

Bránil nás proti uměleckým zápecníkům, a mnohdy dobře mířenou ranou, neboť v polemice byl nikým nedostižný. Ovládal umění soustředit kolem stolu, u něhož byl hostitelem, lidi, které by nedostal nikdo pod jednu střechu ani heverem. Nepřeháněl toto umění, a pokud se pamatuji, nikdy nedošlo u stolu, kde zvedal první číši, ke skandálu. **\ Vítězslav Nezval**

Mohutný, hlavatý, s bujnou světlou kšticí, s obličejem římského boha, který dosti nápadně hyzdilo jedno divergentně šilhající oko. Nebyl ale z těch, které podobná vada stísňuje. Kypěl živostí, mluvil se zaujetím a s temperamentní gestikulací. **\ Ludmila Vančurová**

Byl jen o několik roků starší než my a měl svůj zvláštní způsob, jak se vemluvit do přízně i do lásky. Byl tiše a neokázale laskavý a srdečný. Jeho vážnost, s kterou se nejdříve představil, se záhy změnila ve sto drobných úsměvů. **\ Jaroslav Seifert**

Pamatuji se, že Jakobson ve mně budil poněkud exotický dojem: byl jiný než ostatní, měl velkou hlavu, vlnité vlasy a byl zpravidla nedbale oblečen, až si na to jeho žena Soňa stěžovala. Žertem říkala, že si s sebou do koupelny sice bere velký necesér, ale v něm je slovník. Mluvil velmi dobře česky, mám dojem že skoro bez akcentu *(jeho ruský akcent byl však podle pamětníků výrazný* – pozn. Ivo Pospíšil). Byl to temperamentní, nesmírně společenský člověk, který okamžitě budil důvěru. Společnost, kam patřili mimo jiné také profesor Vladimír Úlehla, Bohuslav Havránek a další, se scházela také na silvestra; vzpomínám si, že Jakobson se rozhodl v rozjařené společnosti hrát černocha, natřel si obličej černým krémem na boty a nosil mě po vile. **\ Sylva Šantavá**

K mým největším fakultním zážitkům patří přednáška, kterou Roman Jakobson proslovil v roce 1958 v aule. Název zněl provokativně: *Vliv staré české literatury na ruskou*. Ve skutečnosti šlo o věcné postižení situace, kdy Češi už měli překlad *Písma* do svého rodného jazyka, zatímco Rusko na překlad teprve čekalo. [...] Jakobson mluvil bezchybnou češtinou a vyvolal velký ohlas. Dvě hodiny k nám promlouvala světová věda. Leč nedlouho potom *Rudé právo* Jakobsona obvinilo z trestného činu: pokusil se dopravit do Československa diverzní knihy. **\ Milan Uhde**

Je to pro mě den velké pocty a velké radosti, především radosti proto, že se uskutečnila slova jednoho z velikánů české vědy a jednoho z nejušlechtilejších lidí, které jsem poznal, Arne Nováka, že nemohu být odtržen od této univerzity. Stále považuji ji za svou univerzitu. Období, když jsem tady pracoval, působil, patří k nejkrásnějším obdobím mého vědeckého života. Byla to tehdy mladá univerzita a já jsem byl mladý badatel a nějak náš elán rýmoval. [...] Když jsem pod nátlakem hitlerismu musel opustit tuto univerzitu na jaře roku 1939, studenti a kolegové mně udělali největší dar, který byl pro mě povzbuzujícím darem léta a léta. To byla ta malá knížečka *Pozdrav a díkůvzdání*. Dnes je strašný datum 15. březen. Roku 1939 mě žáci vyzvali, abych 15. března měl přednášku na rozloučenou. Tato přednáška se nekonala, ale stala se podkladem knížky, kterou jsem napsal v cizině v době války, a to je knížka *Moudrost starých Čechů*. **\ projev Romana Jakobsona při udělení čestného doktorátu**

Bez jediné ze svých proslulých vad
byl bych ničím
Škála již trpělivě cvičím
nemá předepsaný prstoklad
Ty ze všech nejvíc Romane
odpovídáš mým skrytým pákám
Vyluzuji zpěv i kdákám
jak se mi namane
A když se občas jedlík postí
není to pokrytecká askese
Blesk doletí a želva doletí
Na zdraví poesie v její celistvosti

(NEZVAL, Vítězslav. Roman Jakobson. In *Romanu Jakobsonovi: pozdrav a díkůvzdání.* Brno: Spolek posluchačů filosofie Masarykovy university, 1939, s. 7.)

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 73/1518.

ČERNÝ, Jiří – HOLEŠ, Jan. *Kdo je kdo v dějinách české lingvistiky.* Praha: Libri, 2008, s. 266–271.

HAVRÁNEK, Bohuslav. Významné životní jubileum. *Slovo a slovesnost*, 1966, roč. 27, č. 3, s. 269–270.

JANÁČKOVÁ, Jaroslava. Roman Jakobson a Čechy. *Česká literatura*, 1992, roč. 40, č. 6, s. 645–647.

KUDĚLKA, Milan a kol. *Československá slavistika v letech 1918–1939.* Praha: Academia, 1977, s. 55–56.

KULDANOVÁ, Pavlína. Roman Jakobson a Československo. In *Litteraria humanitas IV. Roman Jakobson*. Danuše Kšicová – Ivo Pospíšil (eds.). Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 171–179.

MIKULÁŠEK, Alexej – ZELENKA, Miloš. Mladé zápasy Romana Jakobsona. *Universitas*, 1991, č. 5, s. 12–17.

MORÁVKOVÁ, Alena (ed.). *Roman Jakobson – z korespondence.* Praha – Litomyšl: Paseka, 1997.

PITKIN, Harvey. Jakobson's Contributions to American Linguistics. In *Roman Jakobson. Echoes of his scholarship*. Daniel Armstrong – Cornelis H. van Schooneveld (eds.). Lisse: Peter de Ridder Press, 1977, s. 357–362.

POSPÍŠIL, Ivo. Temperamentní vědec a odvážný iniciátor Roman Jakobson. *Universitas,* 2005, č. 3, s. 66–68.

POSPÍŠIL, Ivo. Malý rozhovor o prof. Romanu Jakobsonovi s doc. Sylvou Šantavou. *Universitas*, 2007, č. 4, s. 52–54.

PULEC, Jiří. Čestný doktorát Romana Jakobsona. *Universitas,* 2009, č. 2, s. 48–53.

PUTNA, Martin C. *Rusko mimo Rusko. Dějiny a kultura ruské emigrace 1917–1991.* Brno: Petrov, 1993, s. 186–188.

UHDE, Milan. *Rozpomínky. Co na sebe vím.* Praha Brno: Torst – Host, 2013.

VEČERKA, Radoslav. K výročí Romana Jakobsona. *Universitas*, 1991, č. 5, s. 10–11.

VÉVODA, Rudolf. Muž, který byl nepohodlný aneb od agenta III. internacionály k agentovi FBI (I. část). *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*, 1996, roč. 12, č. 64, s. 65–75.

VÉVODA, Rudolf. Muž, který byl nepohodlný aneb od agenta III. internacionály k agentovi FBI (II. část). *Střední Evropa. Revue pro středoevropskou kulturu a politiku*, 1996, roč. 12, č. 65, s. 88–100.

WEIMANN, Josef Mojmír. Trojí setkání s Romanem Jakobsonem. In *Litteraria humanitas IV. Roman Jakobson*. Danuše Kšicová – Ivo Pospíšil (eds.). Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 181–185.

ZELENKA, Miloš. Roman Jakobson v kontextu české slavistiky 20. let. In *Litteraria humanitas IV. Roman Jakobson*. Danuše Kšicová – Ivo Pospíšil (eds.). Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 161–170.

ZELENKA, Miloš. Roman Jakobson a literárněvědná slavistika v transformační etapě Pražského lingvistického kroužku. *Slavia*, 1997, 66, č. 3, s. 293–308.

Leoš Janáček

Národnost: česká

Datum narození: 3. července 1854

Místo narození: Hukvaldy

Datum úmrtí: 12. srpna 1928

Místo úmrtí: Ostrava

Sociální zařazení: Narodil se do početné rodiny učitele Jiřího Janáčka a Amálie, rozené Grulichové. Měl třináct sourozenců. Kolem roku 1846 se rodina přestěhovala z Příbora do Hukvald. V učitelské tradici pokračoval nejen Leoš, ale i jeho bratři Karel (1844–1919) a Josef (1858–1941). Roku 1881 se oženil se svou šestnáctiletou žákyní Zdenou Schulzovou. Po roce se jim narodila dcera Olga, roku 1888 syn Vladimír, který ve dvou letech zemřel na spálu. Dcera Olga pak v jednadvaceti letech podlehla tyfu. Tyto tragické události zanechaly výraznou stopu v Janáčkově tvorbě.

Akademické působení

Leoš Janáček strávil v rodných Hukvaldech pouze krátkou část svého dětství, v letech 1859–1865 zde navštěvoval obecnou školu. Rodina Janáčkova se však potýkala s tíživou finanční situací. Poté, co se u chlapce projevil mimořádný hudební talent, byl poslán v létě 1865 do Brna. V jedenácti letech tedy nastoupil do školy při augustiniánském klášteře na Starém Brně, kde mu bylo veškeré studium hrazeno z tzv. fundací. Získal zde velké hudební zkušenosti: do tajů hudební teorie jej zasvěcoval Pavel Křížkovský, naučil se hrát na varhany, klavír i housle, ve sboru působil jako sopranista, později altista a rovněž vypomáhal při operních inscenacích městského divadla. Chlapci ze starobrněnské fundace (tzv. modráčci) často vystupovali při mších v bazilice Nanebevzetí Panny Marie a účastnili se také různých hudebních produkcí, které se v klášteře konaly.

V letech 1866–1869 navštěvoval Leoš Janáček reálku na Starém Brně, maturitu pak složil roku 1872 na učitelském ústavu. Již během studia začal Janáček vypomáhat na kůru starobrněnského kostela a po odchodu Pavla Křížkovského se stal zástupcem ředitele (1872–1888). Během této doby studoval český jazyk a literaturu na Moravské zemské akademii v Brně (1873–1874). Hudební znalosti si poté rozšířil na varhanické škole v Praze, a to pod vedením Františka Zdeňka Skuherského a Františka Blažka. Přestože bylo studium rozděleno do tří ročníků, Janáček absolvoval již po jednom roce (1874–1875). Rozhled chtěl mladý skladatel získat v zahraničí, a proto se vydal na konzervatoře do Lipska (1879) a Vídně (1880). Protože se však nemohl smířit s tamním systémem výuky a výchovy, po pár měsících z ciziny odešel.

Podle otcova přání pokračoval Leoš Janáček v pedagogické tradici rodu. Po maturitě působil jako pomocný neplacený praktikant na slovanském učitelském ústavu v Brně. Roku 1874 vykonal zkoušku z učitelské způsobilosti, a stal se tak aprobovaným pedagogem obecných a měšťanských škol. O rok později složil v Praze státní zkoušku ze zpěvu, klavíru a varhan, roku 1878 pak ze hry na housle. Teprve poté byl jmenován skutečným

učitelem hudby. Od roku 1876 působil na učitelském ústavu v Brně, rok vyučoval na slovanském ústavu učitelek (1877–1878), v letech 1886–1902 byl zaměstnán na starobrněnském gymnáziu.

Leoš Janáček svým působením značně ovlivnil hudební život v Brně. Roku 1881 stál u zrodu brněnské varhanické školy, kterou založila Jednota na zvelebení církevní hudby na Moravě. Jako ředitel ústavu (1881–1919) vychoval dvě generace hudebníků. Po vzniku Československa se stal profesorem kompozice na brněnské pobočce mistrovské školy konzervatoře v Praze (1919–1925) a v letech 1919–1920 stanul ve funkci ředitele nově vzniklé brněnské konzervatoře.

Největšího ocenění se Janáčkovi dostalo 28. ledna 1925, kdy byl slavnostně promován čestným doktorem filozofie na Masarykově univerzitě. Čestný titul mu byl udělen za velké zásluhy o národní vzdělanost, a přestože tak nečinil přímo na půdě akademické, naplnil cíle, o které vysoké školství usiluje. Stal se tedy v historii brněnské univerzity prvním čestným doktorem.

Leoš Janáček zemřel nečekaně 12. srpna 1928 na zápal plic, když se předtím za svého prázdninového pobytu v rodných Hukvaldech nachladil.

Vřelý vztah k Masarykově univerzitě projevil Leoš Janáček nejen ve svých skladbách, ale také v poslední vůli. Po Janáčkově smrti se stala Filozofická fakulta MU držitelkou autorských práv jeho hudebních i literárních děl a jejím úkolem bylo chránit Janáčkův umělecký odkaz. Po složitém dědickém řízení se roku 1933 fakulta přihlásila k Ochrannému svazu autorskému jako jediný dědic Janáčkových autorských práv. Z výtěžku literárních a hudebních děl odkázaných filozofické fakultě byl založen Fond Leoše a Zdenky Janáčkových. Kromě toho zanechal skladatel fakultě sto tisíc korun, které byly použity ke zřízení Fondu Leoše Janáčka. Přestože autorovo přání, aby vznikl obor pro výzkum živé mluvy, nebylo doslovně naplněno, prostředky tohoto fondu se využívaly na podporu a vydávání prací o živé řeči. Roku 1934 pak Zdenka Janáčková darovala fakultě veškerou tištěnou a písemnou pozůstalost po manželovi. Památky byly pod názvem Janáčkův archiv umístěny v hudebněvědeckém semináři filozofické fakulty.

V září 1938 – po vyhlášení všeobecné mobilizace – byly materiály Janáčkova archivu přesunuty z Masarykovy univerzity do zemského muzea. Po uzavření vysokých škol pak přešla správa všech fondů a nadací v Brně pod Zemský úřad. Přestože byly po válce navráceny pravomoci do rukou původních majitelů, dar Zdenky Janáčkové, obsahující rukopisy, hudebniny, knihy, korespondenci, zápisky a jiné dokumenty, zůstal v Moravském zemském muzeu. Obnovena byla pouze Janáčkova knihovna soudobé hudby. Po únoru 1948 došlo postupně k omezování činnosti Janáčkových fondů. V 50. letech pak byly oba fondy zrušeny. Jejich právním nástupcem se stal Český hudební fond, který vedle majetku převzal také autorská práva Janáčkových děl. Přestože po sametové revoluci byl Fond Leoše Janáčka obnoven (roku 1998 přejmenován na Nadaci Leoše Janáčka), filozofická fakulta již nebyla k jeho správě přizvána.

Výběr z díla

Dílo Leoše Janáčka bylo inspirováno především moravskou lidovou písní. Ve své hudbě originálně využil tzv. nápěvky mluvy. Do not se pokoušel zapsat intonaci a rytmiku mluveného jazyka. Další podněty získával také v přírodě, hudbou se pak snažil vyjádřit například šum lesa, zvuky ptactva či mořský příboj. Leoš Janáček však nebyl pouze skladatelem, ale sepsal také mnohá teoretická díla. Hudební teorii se věnoval ve spisech *O skladbě*

souzvukův a jejich spojův (1897) a *Úplná nauka o harmonii* (1911–1912). Jeho velkou zálibou byly moravské lidové písně a tance, které celý život sbíral a zapisoval. Díky tomuto úsilí vydal ve spolupráci s dalšími autory několik edic sebraných písní: *Kytice z národních písní moravských* (společně s F. Bartošem, 1892), *Národní písně moravské* (společně s F. Bartošem, 1901), *Moravské písně milostné* (společně s P. Vášou, 1930). Napsal také řadu prací o teoretickém studiu lidové hudebnosti. Texty z této oblasti byly hromadně vydány v antologii *O lidové písni a lidové hudbě* (1955). Jako jeden z mála autorů se věnoval lidové instrumentální hudbě a lidovému tanci, a to nejen z muzikální, ale i z pohybové stránky (společně s L. Bakešovou, X. Běhálkovou a M. Zemanem sestavil tři sešity *Národních tanců na Moravě*, 1891–1893). O lidové hudbě a písni sepsal i řadu dalších odborných článků a studií, které byly roku 1955 přetištěny v publikaci *Leoš Janáček: O lidové písni a lidové hudbě. Dokumenty a studie*.

Jako skladatel na sebe Janáček poprvé více upozornil v 50. letech 19. století, kdy složil operu *Její pastorkyňa*. V jeho raných skladbách dominují především romantické motivy, což se projevilo například v cyklu osmi orchestrálních skladeb inspirovaných rodným krajem (*Lašské tance*, 1889–1890). Jako druhou etapu Janáčkova tvůrčího života lze označit období po roce 1918, kdy začal umělec využívat také avantgardní postupy.

Leoš Janáček složil celkem devět oper (např. *Šárka, Její pastorkyňa, Osud, Káťa Kabanová, Příhody lišky Bystroušky, Věc Makropulos*), několik orchestrálních skladeb (např. *Lašské tance, Taras Bulba*), řadu kantát, komorních děl, klavírních skladeb (*Po zarostlém chodníčku*), komponoval pro pěvecké sbory a je autorem baletu s názvem *Rákocz Rákoczy*.

Ocenění vědeckou komunitou

Leoš Janáček byl nejen skladatelem, ale také dirigentem, sbormistrem, kritikem a organizátorem hudebního života v Brně. V letech 1873–1876 působil jako sbormistr Řemeslnické besedy Svatopluk, odkud však odešel do Filharmonického spolku Beseda brněnská, kde se stal dirigentem. Od roku 1919 byl předsedou brněnské pobočky Státního ústavu pro lidovou píseň a Klubu moravských skladatelů. Získal členství v České akademii věd a umění (1912), Pruské akademii umění (1927) a stal se dopisujícím členem The School of Slavonic Studies v Londýně.

Roku 1895 připravoval vystoupení moravských souborů pro Národopisnou výstavu v Praze. O deset let později vytvořil a vedl Pracovní výbor pro českou národní píseň na Moravě a ve Slezsku. V rámci akce Das Volkslied in Österreich měl výbor řídit sbírání a vydání lidových písní i tanců z Moravy a Slezska. Výsledku se Janáček nedočkal, sbírka *Moravské písně milostné* vyšla až roku 1930.

Leoš Janáček zveřejňoval své články a kritiky na stránkách různých periodik. Spolupracoval s *Lidovými novinami*, přispíval do literárně kritického časopisu *Hlídka* a v letech 1884–1888 redigoval časopis *Hudební listy*. Účastnil se řady zahraničních festivalů a konferencí. Roku 1925 se podílel na Mezinárodním festivalu soudobé hudby v Praze a Benátkách, o dva roky později odjel na výstavu a festival do Frankfurtu nad Mohanem.

Leoš Janáček se nikdy netajil svým rusofilstvím. Jeho děti dostaly typická ruská jména, sám skladatel výborně ovládal ruský jazyk, se zájmem studoval ruské lidové písně, byl členem a dvakrát i předsedou Ruského kroužku v Brně. Dne 11. dubna 1927 získal Leoš Janáček belgický Řád Leopolda II.

Evaluace

Leoš Janáček byl nejen světově uznávaným skladatelem klasické hudby, ale i pedagogem, dirigentem a sbormistrem. Jeho teoretické dílo se stalo inspirací ve výzkumu hudebního folkloru. Je považován za zakladatele nové moderní opery na Moravě a ceněn je pak především jeho originální a osobitý způsob komponování, v němž užíval netradiční melodiku vycházející z lidové moravské hudby. Život a dílo Leoše Janáčka byly velmi úzce spjaty s Brnem. Od mládí zde pobýval, do moravské metropole se neustále vracel a svou hojnou činností se zasloužil o nebývalý rozvoj brněnského kulturního života. Z jeho iniciativy byla založena brněnská konzervatoř. Roku 1925 se pak stal prvním nositelem čestného doktorátu Masarykovy univerzity. Ke studiu díla Leoše Janáčka se také po několik generací hlásí Ústav hudební vědy FF MU, který rovněž spolupracuje s Mezinárodní společností Leoše Janáčka. Zájem o moravského skladatele se tedy stal tradiční součástí identity oboru a celé filozofické fakulty. Od roku 2011 se každoročně na jeho počest koná hudební festival Janáček Brno.

Ohlasy

Šel jsem na první hodinu zpěvu, jemuž nás učil Leoš Janáček, velmi zvědav. U klavíru seděl ještě mladý muž s bohatými kadeřemi, s kulatou tváří a malým hezkým knírkem, nevšímaje si nás, preludoval. A tak se probíral klávesami před každou hodinou. Temperamentní opravdu byl! Napsat někdo špatnou notu, nebyl si jist, nepřijde-li jeho hlava do styku s tabulí. Zpívali jsme u něho nejčastěji lidové písně! Nejmenší disharmonii postihl a hned měl vypátraného viníka. Až později jsem pochopil, jak úžasnou tvůrčí sílu měl tento náš učitel, který se pomalu do šedesátky musil denně řadu hodin mořit s primány a kandidáty bez hudebního sluchu a nadání, a přece jako umělec zvítězil! **\ Miloslav Hýsek**

A vidím dnes starého pána, jak kráčí brněnskými ulicemi svou kývavou chůzí (jako kachna) s těžkým „platfusem“, mohutnou hlavou a hustými bílými vlasy a říká mi: *„Na Brno zvyknete, to je jako mělnické Karlovi IV. zprvu trpké a pak na něj nikdy nezapomenete. Já už bych nikde nemohl žít mimo Brno.“* **\ Ota Zítek**

Ve fundaci starobrněnského kláštera nosil Janáček dlouhé, až k ramenům sahající kadeře, na hlavě míval sokolku, nosil vysoké boty, faldovačky. Tak kráčel den co den do ústavu, maje pod levou paží notnou porci knih... **\ fundatista ze Starého Brna**

Slavnostní promoce mistra Janáčka konala se v universitní aule zelení vyzdobené za přítomnosti celého akademického senátu, jenž zaujal místo na svých sedadlech na podiu s rektorem v čele. Slavnost byla zahájena fanfárami, které zatroubili posluchači státní konzervatoře, načež zapělo Brněnské pěvecké sdružení Foerster slavnostní sbor za řízení sbormistra Karla Vacha. První slovo měl děkan filozofické fakulty prof. dr. Arne Novák. **\ Archiv MU**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond H III, kart. 69.

Archiv Masarykovy univerzity, fond H III, kart. 207F.

BROUČEK, Stanislav – JEŘÁBEK, Richard (eds.). *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska.* Praha: Mladá fronta, 2007, s. 284.

DRLÍKOVÁ, Eva. *Leoš Janáček. Život a dílo v datech a obrazech.* Praha: Opus musicum, 2004.

MACEK, Petr. Leoš Janáček a jeho odkaz Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. In *Fenomén Janáček včera a dnes. Sborník z mezinárodní hudebněvědné konference, Konzervatoř Brno, 2004.* Praha: Togga, 2006, s. 213–218.

NOVÁK, Přemysl. Poslední vůle Leoše Janáčka. *Časopis Matice moravské*, 1956, roč. 75, č. 3–4, s. 279–299.

NOVÁK, Přemysl. Odkaz Leoše Janáčka filozofické fakultě. *SPFFBU*, F 1, 1957, s. 77–101.

Slavnostní promoce Leoše Janáčka, čestného doktora filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně 28. 1. 1925. Brno: Oldřich Pazdírek, 1925.

ŠTĚDROŇ, Bohumír. *Leoš Janáček. K jeho lidskému a uměleckému profilu.* Praha: Panton, 1976.

ŠTĚDROŇ, Bohumír (ed.). *Leoš Janáček. Vzpomínky, dokumenty, korespondence a studie*. Praha: Supraphon, 1986.

ŠTĚDROŇ, Bohumír – GREGOR, Vladimír. *Leoš Janáček. Největší hudební skladatel z Moravy*. Praha: Státní nakladatelství, 1948.

ŠTĚDROŇ, Miloš. Leoš Janáček – první čestný doktor MU. *Univerzitní noviny,* Brno, 1995, č. 9, s. 1–4.

TOMEŠ, Josef (ed.). *Český biografický slovník XX. století. I. díl, A–J.* Praha: Paseka, 1999, s. 573–574.

TRKANOVÁ, Marie. *U Janáčků. Podle vyprávění Marie Stejskalové.* Brno: Nakladatelství Šimon Ryšavý, 1998.

VAŠEK, Adolf E. *Po stopách Dra Leoše Janáčka. Kapitoly a dokumenty k jeho životu a dílu.* Brno: Brněnské knižní nakladatelství, 1930.

Arne Novák

Rodné jméno a příjmení: Arnošt Novák, literární obměnu křestního jména si zvolil podle svého oblíbeného autora, norského spisovatele Arne Gaborga

Národnost: česká

Datum narození: 2. března 1880

Místo narození: Litomyšl

Datum úmrtí: 26. listopadu 1939

Místo úmrtí: Polička

Sociální zařazení: Druhý syn středoškolského profesora, klasického filologa a bohemisty Josefa Nováka a spisovatelky Terézy Novákové. V roce 1908 se oženil s Jiřinou Haasovou (její otec se věnoval mimo jiné překladatelství), se kterou měl jediné dítě, syna Radovana (1914). Ten zemřel ve 13 letech.

Akademické působení

Od deseti let ho matka vedla k poznání německé a české poezie, která ho pak následně provázela po dalších 50 let. Svá studia započal na litomyšlském gymnáziu v roce 1890, o pět let později se s rodiči přestěhoval do Prahy, kde navštěvoval Akademické gymnázium. Po maturitě, kterou složil v roce 1898, nastoupil na pražskou filozofickou fakultu ke studiu germanistiky, bohemistiky a slavistiky. Jeho učiteli se stali například Jan Gebauer, Jaroslav Vlček, Jan Jakubec, Jan Máchal či Arnošt Kraus. V letech 1900–1901 absolvoval univerzitní studium v Berlíně; zde na něj měli největší vliv Erich Schmidt, R. M. Meyer či Max Herrmann. V této době se definitivně rozhodl věnovat se literární historii a kritice, ačkoliv původně chtěl následovat spisovatelskou dráhu své matky. V roce 1902 vykonal rigorózní zkoušky z německé filologie a dějin moderních literatur a obhájil práci *Klopstockův vliv na poesii českého národního obrození*. Poté v roce 1904 absolvoval pobyt na univerzitách v Heidelbergu a Mnichově. Původní Novákův zájem se zaměřoval především na německou literaturu, pro tento obor se také v roce 1906 na Univerzitě Karlově habilitoval spisem *Menzel, Börne, Heine a počátkové kritiky mladoněmecké.* Od té doby působil jako soukromý docent dějin německé literatury na FF UK. Svůj zájem soustředil především na studium literatury německého klasicismu, na dílo Lessingovo a literární hnutí Mladé Německo. Později se však začal více věnovat české literatuře. V tomto oboru se také habilitoval, a to na základě monografie *Jan Neruda*, která byla publikována v roce 1910. Ve stejné době vyšlo i první vydání *Stručných dějin literatury české.* Od roku 1911 působil jako soukromý docent novějších dějin české literatury na pražské univerzitě.

V roce 1920 byl Arne Novák jmenován řádným profesorem české literatury nově vznikající Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Patřil mezi 13 profesorů-zakladatelů. V následujících 20 letech pomáhal fakultu budovat nejen tím, že na ní přednášel a vedl semináře, ale také svou angažovaností v oblasti organizačních záležitostí nezbytných k zajištění chodu školy. Spolu s Václavem Vondrákem a Stanislavem Součkem stál u zrodu semináře pro slovanskou filologii, stejně jako českého literárně-historického semináře. V několika obdobích se

podílel na činnosti akademického senátu univerzity a v akademickém roce 1924–1925 se stal děkanem FF MU – právě v době, kdy fakulta musela bojovat proti snahám o její zrušení. Arne Novák se silně angažoval v kampani za zachování celistvosti Masarykovy univerzity, bránil ji v denním tisku i na protestních shromážděních konaných v různých moravských městech. Ve školním roce 1938–1939 byl zvolen rektorem. V těžkých dnech Československa se v čele univerzity osvědčil jako velká morální autorita. Z tohoto důvodu se volitelé pro další období rozhodli ho ve funkci ponechat a tím porušit zavedená pravidla o posloupnosti funkce. Jedním z faktorů, které rozhodly, byla náklonnost druhého kandidáta Rudolfa Dominika k Národní obci fašistické, již zastupoval v Národním shromáždění. V červnu 1939 byl Novák ve funkci potvrzen ministerstvem školství a národní osvěty pro další akademický rok, ovšem na začátku září, kdy se měl vrátit z prázdninového pobytu v Proseči, onemocněl zápalem plic a zánětem pohrudnice a na univerzitu už nenastoupil. Arne Novák zemřel v nemocnici 26. listopadu, aniž by se dozvěděl o uzavření českých vysokých škol.

Novák byl od ledna 1926 řádným členem České akademie věd a umění, od ledna 1931 tzv. přespolním členem Královské české společnosti nauk a účastnil se rovněž práce v Pražském lingvistickém kroužku. Byl členem redakční rady *Slova a slovesnosti*, redigoval kulturní rubriku *Lidových novin*, sborníky *Nová česká poezie* (1907), *K. H. Mácha – Osobnost, dílo, ohlas* (1937), *Podřipsko J. Vrchlickému* (1937) či knižnici *Spisy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity*. Také se podílel na vydávání *Ottova slovníku naučného nové doby* či *Meyers Lexikonu*.

První z významných literárněvědných děl napsal jako spolupracovník svého učitele Jana Jakubce – jednalo se o *Die čechische Literatur der Gegenwart* (1907). Kvůli kritickému nahlížení na dílo Aloise Jiráska, prezentovanému v tomto díle, se stal trnem v oku českým vlastencům. Následovalo další přehledové dílo *Stručné dějiny literatury české* (1910), které sepsal spolu s Janem V. Novákem. V něm rozšířil své dřívější pojednání na celou oblast novočeské literatury od obrození po současnost a zařadil také časopisectví a žurnalistiku. Ovšem jeho životním dílem se staly *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob do politického osvobození* (1936–1939), jedno ze základních děl české literární historie. Novák chtěl koncipovat kulturní dějiny, jež by přiblížily zvláště vývoj české literatury v čase, tedy propojit všechny generace a zobrazit je ve vzájemné jednotě. Ačkoliv se snažil zařadit českou uměleckou tvorbu do evropského kontextu, stejně tak se vyznačoval literárním tradicionalismem. Ten vyjadřoval například svým výběrem *„literárních předků“* a jejich začleněním do národní kultury, tak jak tomu bylo v jeho pracích *Nosiči pochodní* (1928) a *Duch a národ* (1936). Kromě toho napsal řadu studií, soustřeďujících se na českou literaturu konce 19. století, již si oblíbil nejvíce.

Zajímavý je i Novákův druhý život. Po jeho smrti vzniklo několik vzpomínkových publikací, jako byly *Zoufalství a víra* či *Morava Arnu Novákovi*. Po únoru 1948 byl označen za představitele „buržoazní vědy“ a nepřítele všech pokrokových tendencí v české literatuře či škůdce české kultury. Brněnská katedra českého jazyka a literatury uspořádala na počátku roku 1952 diskusní večer věnovaný Novákovi. Během něho měly na Novákovu adresu zaznít takové charakteristiky jako *„veskrze reakční postava české literární historiografie“*, *„kritik bojovně vystupující v zájmu velké buržoazie“*, *„podceňování naší národní kultury“*, *„krajně subjektivistické hodnocení literatury, na které doplatily především pokrokové zjevy české literatury“*. Po sametové revoluci bylo jeho dílo rehabilitováno a začala mu být věnována opět pozornost. Na Masarykově univerzitě byla v rámci edice *Osobnosti* vydána publikace *Arne Novák*.

Profesní působení

Po absolutoriu na Univerzitě Karlově byl aprobován z češtiny a němčiny pro vyšší reálky a stal se gymnaziálním profesorem v Praze II, kde zůstal dva roky. V letech 1904–1907 působil jako profesor na reálce v Praze-Karlíně, 1907–1908 pak na reálce v Kutné Hoře a 1908–1920 na reálce v Praze.

Zároveň se svou pedagogickou činností publikoval i literární kritiky. Velkým vzorem mu byl F. X. Šalda. Arne Novák měl široký rozhled, neobyčejnou vnímavost i schopnost pohotově a působivě vyjadřovat své zážitky. Právě svou kritickou praxí získal předpoklady, aby jako literární historik zvládl impozantní množství materiálu a stačil sledovat vývoj české literatury až do přítomnosti. Ze soudobé literatury mu imponovala především díla, ve kterých nacházel nejzřetelnější tvůrčí zápas o vyrovnání s myšlenkovou a duchovní problematikou doby. V popředí jeho zájmu se nacházeli především Otokar Březina nebo Antonín Sova. Z jeho prací je patrná Novákova náklonnost ke generaci 90. let 19. století, ale často se vracel i k národním obrozencům, jako byl Karel Havlíček Borovský či Božena Němcová. Spojoval svou kritiku soudobého literárního tvoření s vytříbeným smyslem pro historické dění a vývojové souvislosti.

Přátelil se se skupinou spisovatelů a kritiků kolem F. X. Šaldy a časopisu *Lumír*. Stál u zrodu Kruhu českých spisovatelů a podílel se na jeho činnosti (spolupracoval s V. Dykem na antologii *Nová česká poezie*), přispěl do *Almanachu na rok 1914*, v předválečné době přispíval pravidelně do *Přehledu* a do *Národních listů*, v roce 1917 navázal trvalou spolupráci s kulturní rubrikou *Venkova*. Věnoval se nejen literatuře, ale i dalším druhům umění, především výtvarnému. Kromě kritik psal i fejetony, sloupky či cestopisné črty.

Používal pseudonymy jako například B. Kulda, Bor, Daniel Střítezský, Ivan Dubský, Kazimír Bor, Ragnar, Renald Javor, Skapino, Sordelo, Sordello nebo Staropražan. Svoje příspěvky otiskoval dále například v *Akordu, Časopise pro moderní filologii*, *Časopise Matice moravské*, *Časopise Společnosti přátel starožitností českých*, *České mysli*, *Českém časopise historickém*, *Květech*, *Listech filologických*, *Naší řeči*, *Naší vědě*, *Rozhledech*, *Ruchu* nebo *Slawische Rundschau*. Úzkou spolupráci navázal s *Lidovými novinami*, a to po svém příchodu do Brna. Ze zahraničních periodik otiskly jeho práce třeba *Die Literatur* (Berlín), *Le Monde slave* (Paříž), *Les Annales des Nationalités* (Paříž), *Congrès international des éditeurs* (Paříž), *Letopis Matice Srpske* (Nový Sad), *The Review of Review* (Londýn), *The Saturday Review of Literature* (New York) či *Tschechoslowak Jahrbuch* (Mnichov).

Veřejná činnost

Novákův sílící vztah k národní literatuře byl podmiňován vědomím jejího významu pro zachování české národní identity. Myšlenku o potřebě navazovat na tradice vyjádřil v práci *Sestup do podsvětí*. V době Mnichova vystupoval se statečnými vlasteneckými projevy apelujícími na univerzitní i širší veřejnost, kterými burcoval síly k protiokupačnímu odporu, jako například v projevu z 4. října 1938: *„Ale starých bitev Bůh žije jen potud, pokud národ nepřestal v sebe věřit, pokud nepřijal svůj krutý osud nikoli s resignací, ale s protestem, pokud se nevzdal ochromujícímu pesimismu, tupému zoufalství, bezmocné strnulosti před osudem. Jsou životní situace, za nichž si jednotlivec vykupuje tragické právo na sebevraždu. Národ však toho práva nemá nikdy.“* Arne Novák důrazně odmítal nacistické učení o nadřazenosti ras a národů. Podle Novákova přesvědčení národ určují především hodnoty mravní a duchovní. To vyplývá např. z úvahy *Národ a plémě*, ale také z eseje *Duše Brna a jeho kultura slovesná*.

Jeho veřejná protinacistická vystoupení se pochopitelně neobešla bez pozornosti gestapa. To se hlavně na podzim 1939 po rektorovi Novákovi opakovaně dotazovalo jak na univerzitě, tak i v nemocnici. Novákův pohřeb se pak musel obejít bez velkých poct a vytrvale na něj dohlížela policie.

Evaluace

Meziválečné osudy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity jsou úzce spojeny se jménem Arna Nováka. Ten byl jedním z jejích profesorů-zakladatelů, pomáhal vybudovat její nejen literárněvědná oddělení, ale i další duchovědné semináře. Stál v čele fakulty v době, kdy se uvažovalo o jejím zrušení, a hájil ji jako svoje dítě. V kritických dnech let 1938 a 1939 se stal dokonce dvakrát rektorem, což tehdy představovalo výjimku. V době, v níž se opět schylovalo ke katastrofě brněnského univerzitního prostředí, Arne Novák těžce onemocněl a jen několik dnů po uzavření českých vysokých škol zemřel. Toto velmi úzké propojení trvá až do dnešních dnů: ulice, na níž sídlí fakulta, byla pojmenována právě po tomto muži.

Ohlasy

Na fakultě v Brně nešlo všechno hladce. Působil tam ještě konzervativní duch Arna Nováka a já byl levicového smýšlení. A tak, než byla přenesena moje „venia decendi" z Bratislavy do Brna, vzal si mě k soukromému pohovoru pan profesor Eugen Dostál, historik umění, aby mi sáhl na zub. [...] Snad zapůsobil i již těžce nemocný Arne Novák, který po Mnichově zdrcen roztržením naší vlasti a pak březnovou fašistickou okupací, jako by se probral ze svých politických sklonů a zaujal kladný postoj k pokrokové české levici. [...] Obrácení Arna Nováka se stalo, jak vyjádřil Kupka, *„pět minut po dvanácté"*, ale i tak mu sloužilo ke cti. Svědčilo o tom, že jeho vlastenectví hledělo sice do minulosti, ale mělo jen dobrý kořen, jeho srdečný vztah k národu a k české zemi a lásku k české řeči a literatuře. **\ Mirko Novák**

Ty sám jsi k sobě velmi přísný ve své zpovědi, mnohem přísnější než ke mně. [...] Vím, že po oklice zase najdeš svou cestu, nebo, že po krásné a hluboké studii potřebuješ oddechu; a vím také, že Ty neoddychuješ prázdně, nýbrž nejvýše lehčím zaměstnáním. Tedy co s těmito pracemi lehčího zrna? Dovedl bys nepsati jich, nereagovati na drobné dojmy, či odoláš svodu redaktorů a necháš je ve stolku? **\ dopis Jiřiny Novákové-Haasové Arnu Novákovi**

Dívám se na velkou fotografii malého muže s lysou hlavou a chytrýma očima za malými kulatými kostěnými brýličkami, vedle něhož stojí krásná, štíhlá a elegantní dáma – a znovu přemýšlím o této dvojici, která prožila šťastných devatenáct let, vystřídaných dalšími společnými dvanácti lety, v nichž museli nést nejtragičtější úděl rodičů: vzpomínky na jediné zemřelé dítě. **\ Olga Jeřábková**

Má-li někdo konkrétní tu největší zásluhu na zrodu kulturní metropole Brna mezi světovými válkami, pak hlavně on, ale udělal to prý nerad. Václav Černý o něm napsal, že v roce 1920 odešel na novou brněnskou univerzitu jen proto, že nedostal profesuru v Praze. Jak si tak žil ukřivděně, napadlo ho prý, že když ho v jednom centru nechtěli, nebylo by špatné vytvořit centrum nové. **\ Pavel Kosatík**

Jako kmenový kritik listu sledoval hlavně novou českou produkci. A vzbudil přitom dojem, který se udržuje ještě dnes: že ji dokázal učíst v podstatě celou. [...] O jeho pracovitosti i formulační pohotovosti se vypravovaly legendy, článek nebo nekrolog prý dokázal nadiktovat spatra, přímo do sazby, i s životopisnými daty, na kterých se potom nemusela měnit ani řádka. **\ Pavel Kosatík**

Považoval se za příslušníka *„neviditelné čety předchůdců“,* na jejímž konci ho těšilo ukázněně kráčet – bez obav, protože v cizích stopách. Možná že v tom byla podstata Novákova konzervativismu spíš než v redakčních historkách, které se na to téma o něm často vyprávěly: netykal si třeba s moderními vynálezy, odmítal používat telefon a podle Karla Čapka v životě nebyl v kině. **\ Pavel Kosatík**

Za necelé dvě desítky let svého působení na brněnské filozofické fakultě stal se Arne Novák jedním z nejvíce respektovaných profesorů, a to jak ze strany svých kolegů, tak i žáků. Jako učitel byl přísný, a proto obávaný. Ale i na sebe kladl vysoké nároky; za svůj učitelský úkol nepovažoval jen předávání svých rozsáhlých a hlubokých vědomostí. [...] Arne Novák vyžadoval od studentů píli, samostatnost úsudku a schopnost vnímat českou literaturu v jejích evropských souvislostech. **\ Dušan Jeřábek**

Postavu badatelovu ozařují vzpomínky na dobrého, předobrého člověka. Nikdy neodepřel pomoci trpícímu, nikdy neodmítl podpory ušlechtilému dílu. Byl to poctivý, rytířský protivník, věrný spolehlivý přítel. Jasná, slunná povaha, společník překypující vervy, plný životního a právního optimismu, světlá duše. **\ Jiří Horák**

Vždy nesmlouvavě přísný a spravedlivý, ale i laskavý a povzbudivý, sledoval nás jako pravý otec i v dalším rozvoji, po universitě. Učil nás vědě i umění života. Učil nás myslit. Žije v nás svou štědrou láskou a věrným přátelstvím. **\ Julius Heidenreich**

Arne Novák, universitní učitel, byl milován, obdivován, obáván. Jeho sláva v široké mase posluchačstva byla leckdy doprovázena posvátným strachem. Přednášíval v nejrozlehlejší posluchárně v přízemí, v letním semestru již od sedmi hodin ráno; a prostora sálu stěží stačívala pojmout nával posluchačstva, kde mezi občany akademickými tísnívalo se nemálo obdivovatelů a zvědavců neuniversitních. [...] Jeho požadavky na úroveň referátů a písemných prací v literárněhistorickém semináři byly z nejpřísnějších. Kdo se odhodlal požádati jej o téma k státní práci, byl ctěn jako odvážlivec. Jeho výsostnému duchu se příčilo dávati sankci ubohé průměrnosti či podprůměrnosti, i když se omlouvala pílí. Cítil přímo odpor k bezduchým dříčům, kteří nechápali vlastní smysl toho, o čem mluvili cizími slovy. Miloval však přitom své studenty pozornou otcovskou láskou a důvod sociální potřeby platil u něho vždy. **\ Věra Lišková**

Na hrobech popínavé květiny
se rozpjaly jak závoj kolem hlavy.
Spi, mrtvý, spěte, mrtví, kolem nás,
zpívej jim, matko, která vidělas
je odcházet v den onen popelavý!

Záhony rostou. Vůně za vůní
se rozztrácí a do vzpomínek mísí. A za chvíli snad nerozeznám již,
zde růže je, zde trčí nahý kříž,
čí prst, vy mrtví, dotkl se mne kdysi,

čí prst jak smyčec po duši mi táh',
krev rozezněl mi, tvar snu modeloval...
Tak s hlasem hlas se mísí na vahách,
jež Stvořitel z dne jasného v tmu stáh',
když člověk došel, dožil, domiloval.

Teď vedle sebe, ač si cizí kdys,
poselství svoje světu svorně sníte.
Jen útržek slov z věčna bloudí k nám,
a každému z nás šeptá: Nejsi sám.
Neboj se, bdíme. A vy živí – bdíte?

(HORA, Josef. Památce Arna Nováka. *Zahrada mrtvých*. Praha: V. J. Krýsa, 1940.)

Prameny a literatura

HALAS, František Xaver. Vysokoškolský učitel a vědec. Příklad „strážce tradice" Arna Nováka. In *Člověk na Moravě v první polovině 20. století.* Lukáš Fasora a kol. (eds.). Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 146–157.

HEIDENREICH, Julius. Učitel z boží milosti. *Lidové noviny*, roč. 47, č. 597, 28. 11. 1939, s. 1.

HEIDENREICH, Julius. Arne Novák. *Český časopis historický*, 1940, roč. 45, s. 53–57.

HORÁK, Jiří. Arne Novák. *Lidové noviny*, roč. 47, č. 595, 27. 11. 1939, s. 2.

JEŘÁBEK, Dušan. In memoriam Arna Nováka. *Universitas*, 1979, č. 6, s. 85–88.

JEŘÁBEK, Dušan. Literárněhistorické a kritické dílo Arne Nováka. In *Brněnská věda a umění meziválečného období (1918–1939) v evropském kontextu. Konané v rámci oslav 750. výročí udělení městských práv Brnu ve dnech 22.–25. září 1993.* Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 58–59.

JEŘÁBEK, Dušan – MALINA, Jaroslav – PAVELKA, Jiří. *Arne Novák.* Brno: Nadace Universitas Masarykiana, 1997.

JEŘÁBKOVÁ, Olga (ed.). *Mému muži, Arne Novákovi. Výběr z dopisů Jiřiny Novákové-Haasové.* Brno: Barrister & Principal, 2008.

KOSATÍK, Pavel. *Česká inteligence. Od Jaroslava Golla po Magora.* Praha: Mladá fronta, 2011.

KUTNAR, František – MAREK Jaroslav. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 889–890.

LIŠKOVÁ, Věra. Arne Novák vychovatel. *Lidové noviny*, roč. 47, č. 607, 3. 12. 1939, s. 9.

NOVÁK, Mirko. *Úsměvné vzpomínání.* Praha: Karolinum, 1998, s. 160–161.

PULEC, Jiří – KALENDOVSKÁ, Jiřina. Druhá rektorská volba Arna Nováka. *Universitas*, 1998, č. 4, s. 28–34.

RAMBOUSEK, J. Sborník o vědeckém odkazu Arna Nováka. *Universitas*, 2006, č. 1, s. 68–70.

ŠLECHTOVÁ, Alena – LEVORA, Josef. *Členové České akademie věd a umění. 1890–1952.* Praha: Academia, 2004, s. 215–216.

František Novotný

Národnost: česká

Datum narození: 29. srpna 1881

Místo narození: Hlína (okres Chrudim)

Datum úmrtí: 20. září 1964

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Otec Jan byl rolníkem. První manželku Karlu, rozenou Fedrovou, si vzal v roce 1907 a měli spolu dceru Janu, narozenou v roce 1908, pozdější středoškolskou učitelku angličtiny. Podruhé se oženil s Věrou Bakalinskou.

Akademické působení

František Novotný navštěvoval reálné a vyšší gymnázium v Chrudimi, které zakončil maturitou v roce 1899. Poté nastoupil na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, kde studoval klasickou filologii (navštěvoval přednášky profesorů Kvíčaly, Krále, Nováka, Groha nebo Vysokého), dále filozofii, sanskrt, srovnávací jazykovědu a literaturu. V roce 1905 složil státní zkoušky z klasické filologie a o rok později získal doktorát na základě práce *O Platonových stycích s dvorem syrakuským* (jeho zkoušejícím byl Tomáš Garrigue Masaryk). Vykonal zkoušku učitelské způsobilosti z klasické filologie pro vyšší gymnázia a od roku 1904 působil jako středoškolský učitel. První roční studijní dovolenou dostal v letech 1909–1910, aby se mohl věnovat tvorbě školního latinsko-českého slovníku. Na školní rok 1914–1915 dostal druhou studijní dovolenou, tentokrát za účelem pobytu na univerzitách v Lipsku a Mnichově, ale vypukla první světová válka a musel narukovat. Ačkoliv byl brzy těžce zraněn, zůstal i nadále v armádě. V roce 1918 se habilitoval na pražské filozofické fakultě spisem *Eurythmie řecké a latinské prósy* a následně působil jako docent. Ovšem již v roce 1920 byl jmenován řádným profesorem na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Spolu s prof. Karlem Svobodou dostali za úkol vytvořit zázemí pro studium a bádání o vědách antického starověku. Z jejich iniciativy do Brna přecházely i další významné osobnosti české meziválečné vědy: Groh, Stiebitz, Ludvíkovský nebo Machek. V roce 1923 se Novotný stal ředitelem semináře pro klasickou filologii, kromě toho zastával v akademickém roce 1929–1930 funkci děkana FF MU a i jinak se podílel na rozvoji univerzity. Ve svých přednáškách se věnoval řecké a latinské mluvnici, stylistice, významu a tvoření slov, metrice, ale také římskému státnímu zřízení, náboženství, mytologii či filozofii. V seminářích se zabýval antickými autory, mezi nimiž nechyběli Aischylos, Sofokles, Aristofanes, Thukydides, Aristoteles, Horatius, Boethius nebo Augustin, v proseminářích dával prostor rozborům Homéra, Xenofona, Plutarcha, Cicerona, Caesara, Vergilia či Ovidia. Vždy se snažil zachytit antiku komplexně, jako dvě neoddělitelné složky – řeckou a římskou. V roce 1931 byl pozván, aby přednášel na univerzitě v Poznani. V roce 1937 prodělal těžký oboustranný zápal plic a v následujícím zimním semestru se podrobil léčení. Po uzavření českých vysokých škol byl v roce 1940 poslán na dovolenou s čekatelným, která trvala do 1. května 1945. Po druhé světové válce se stal v akademickém roce 1946–1947 prorektorem. Od 50. let trpěl srdeční chorobou,

která mu už nedovolovala pravidelnou návštěvu fakulty, proto vyučoval semináře ve svém bytě. V roce 1956 byl jmenován doktorem věd. Do důchodu definitivně odešel v roce 1957.

Vlastními pracemi navazoval na svého učitele Josefa Krále, a to především studiemi o rytmice a Platonovi. Kromě původní vědecké činnosti se zaměřoval také na překladatelství, neboť byl přesvědčen, že badatel by se měl překladem studovaného autora odvděčit svému národu za to, že mu umožňuje se věnovat vědecké práci. Důležitá je i Novotného lexikografická produkce. Spolu se Sedláčkem a Pražákem se podílel na přípravě *Velkého školního latinsko-českého slovníku pro potřebu gymnasií a reálných gymnasií* (poprvé 1909). Toto dílo několikrát přepracoval a doplnil. Ještě před smrtí připravoval materiály pro velký akademický latinsko-český slovník, který však nikdy nevyšel. V roce 1929 dokončil svůj výzkum latinské eurytmie a vydal francouzsky psaná díla *Eurythmie řecké a latinské prosy I–II*. Novotný také připravil *Historickou mluvnici latinského jazyka* (I. díl 1946, II. díl 1955).

Nejhlubší Novotného zájem představoval Platon, na jehož osobu nahlížel prizmatem filologie, nikoli filozofie. Na jedné straně se věnoval překladům (postupně přeložil všechny Platonovy dochované spisy, což si vyžádalo vytvoření české platonské terminologie), na druhé rozboru jeho jazyka po stránce gramatické, etymologické a sémaziologické. Nejdůležitějším vědeckým výsledkem je pak důkaz pravosti autorství Platonových *Listů* (*Příspěvek k řešení otázky o pravosti listů Platonových* vyšel v *Listech filologických* v roce 1906; *Tajné učení a Platonovy listy,* 1911; *Platonovy listy a Platon,* 1926 či komentované ediční vydání *Platonis Epistulae commentariis illustratae,* 1930). Monumentálním dílem je pak čtyřsvazková monografie *O Platonovi*, jejíž první tři díly *Život, Dílo, Filozofie* vyšly v letech 1948–1949, poslední díl *Druhý život* až v roce 1970. Kromě tohoto výrazného starověkého filozofa se věnoval také antické kultuře v dílech *Gymnasion, úvahy o řecké kultuře* (1922), *Socialistické snahy ve starém Řecku* (1922), *Antické státy a náboženství* (1925) či studie *Manželství a rodina ve starověkém Řecku*.

František Novotný byl také schopným organizátorem vědy a spolkového života vědeckých pracovníků. V letech 1926–1935 stál v čele brněnské pobočky Jednoty českých filologů a pracoval v Jednotě klasických filologů. Zasadil se o uspořádání sjezdu slovanských klasických filologů v Poznani (1929) a v Praze (1931). Zasedal v Československé národní radě badatelské, založil Společnost přátel antické kultury a od roku 1943 byl jejím čestným předsedou. Byl členem Královské české společnosti nauk, v roce 1933 byl jmenován řádným členem České akademie věd a umění, od roku 1935 byl čestným členem Jednoty českých filologů a 1946 zahraničním členem Polské akademie věd v Krakově. Z redakční činnosti nelze opomenout edici *Bibliotéka klasiků řeckých a římských*, na které se od roku 1922 podílel jako člen komise pro její vydávání. O rok později se zařadil do redakčního kruhu periodika *Naše věda*. Redigoval také několik odborných sborníků.

Profesní působení a veřejná činnost

Po studiu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy nastoupil František Novotný na dráhu středoškolského učitele. Nejprve působil jako suplující učitel na gymnáziu v pražské Truhlářské ulici, kam nastoupil v roce 1904. O rok později se stal suplujícím učitelem na Akademickém gymnáziu v Praze I. První místo skutečného učitele získal v roce 1906 na gymnáziu ve Vysokém Mýtě, kde setrval do roku 1909. V letech 1910–1912 působil jako profesor na gymnáziu na Královských Vinohradech v Praze, kde vyučoval například svého pozdějšího kolegu z Masarykovy univerzity Ferdinanda Stiebitze.

Po celý život si zachoval hluboký zájem o školství a učitelství. S oblibou psal do *Věstníku českých profesorů*, později do *Střední školy*. Vedl také dlouhý boj o zachování klasických jazyků v osnovách pro gymnázia. Argumentoval tím, že odstranění latiny a řečtiny povede k nenapravitelným újmám na hloubce, přesnosti a kulturním obsahu vyučování. V období první republiky klasické jazyky na středních školách zůstaly, ovšem druhý zápas o latinu na gymnáziích už Novotný prohrál.

Ve svých pracích širšího zaměření reagoval na proměny světa po velké válce a poukazoval na důležitost hodnot antické kultury pro současnou společnost a moderního člověka.

Evaluace

Profesor František Novotný patří k „otcům-zakladatelům" Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Pomáhal etablovat klasickou filologii na fakultě a byl vedoucím klasického semináře. Do povědomí odborné veřejnosti se vryl především jako překladatel, vydavatel a také vykladatel Platona, ale rovněž svým podílem na *Latinsko-českém slovníku* určeném pro gymnázia.

Ohlasy

Vůbec je myšlení Novotného sotva čím tak zřetelně charakterizováno jako svým konservatismem zvláštního, klasického rázu. Není to konservatism v protikladu k heslu pokrokovosti, nýbrž konservatism bez protikladu, konservatism typu a formy, milující věčné a snažící se o jeho uchování v lidském životě, tj. o jeho obnovování. Není v něm předsudků a prevencí vzhledem k neantickým hodnotám; je veskrze racionální, konservativní však právě protože racionální, pevný, zaokrouhlený a v sobě spočívající. **\ Jan Patočka**

Pro profesora Novotného, vyrostlého ještě v tradicích 19. století, byla příznačná kázeň, a to nejen v tom, co ve vědě dělal, nýbrž i v tom, co si v labyrintu poznávání odpíral, na co nesměl mít čas, jak sám říkal, a co nám druhým, ze svého stanoviska právem, vytýkal. Stejně byl příznačný jeho odpor k teoretizování a k úvahám abstraktně-metodologickým. **\ Karel Janáček**

Zatímco se Macchiavelli po denním shonu oblékal večer do dvorního úboru a zasedal k milovaným klasikům, žil prof. Novotný svátečně celý den: nejen v šatech, nýbrž i v náladě. Žil v ustavičné práci, ale bez chvatu, důstojně, uznával jiné, nemluvil o sobě. I jeho řeč byla plastická, kultivovaná, byla mu vzácným nástrojem, který nesmí sloužit frázi. Kritický milovník antiky žil plně dnešním životem, velkým uměním v literatuře, hudbě a umění výtvarném. Podstatu vzdělanosti viděl v syntéze *„děl kulturní práce minulé i živé práce přítomné"*. **\ Karel Janáček**

Přímí účastníci jeho seminářů budou vždy vzpomínat na jeho bystrý vtip, ironii, ale především na mistrovsky po celý seminář vedené latinské rozmluvy, nepřipouštějící českých výrazů. František Novotný žil v činnosti, která měla pevný denní řád. Neplánoval svou práci, ale měl svou vědu rád. Proto vítal své žáky otázkou *„Na čem právě pracujete?"*. Neměl rád plané rozptylování, ale vítal účast na veřejném životě, na životě ve vědeckých společnostech, [...] živě se zajímal do posledních chvil o vědecký ruch. Přes svou ironičnost vítal diskuse a uznával právo na odlišný názor. **\ Radislav Hošek**

Odbornost organicky spojoval s kulturním rozhledem i s informovaností o výsledcích dosažených v jiných vědních disciplínách. Praktičnost prokázal znalostí těsnopisu, z něhož měl státní zkoušku a jemuž na střední škole dokonce vyučoval, a ještě v pokročilém stáří byl hrdý na to, že si nemusil na každou drobnou správku volat řemeslníka. [...] Až do pozdního věku pracoval s obdivuhodnou soustavností a hodinovou pravidelností. Pedagogická činnost byla pro něj slavnostním obřadem. Konal ji s naprostou samozřejmostí od prvního týdne semestrální výuky do týdne posledního, k posluchárně přicházel o deset minut dříve a vstupoval do ní s vteřinovou přesností. Proto se také žádný posluchač neodvážil přijít pozdě na jeho přednášku, tím méně pak do semináře. [...] Svou příslovečnou náročnost opíral o zásadu, že *„lehká škola je sociální zločin“*. Z toho také pramenila jeho přísnost, často nepříjemně opepřená ironií, v níž při svém takřka aristokratickém vystupování viděl prostředek k podnícení větší studijní píle. Nesnášel neznalost faktů, o něž opíral své fundované přednášky i učebnice. [...] Zato názorová různost nevytvářela mezi ním a jeho žáky žádnou přehradu. **\ Josef Češka**

V jeho privatissimech jsme se dovídali nejen podrobnosti o konkrétních platonských problémech, jako o Novotného vnitřním hlubokém vztahu k Platonovu světu idejí, o jeho interpretaci Platonova mýtu o Atlantidě, ale i o Novotného pozitivním vztahu k myšlenkám Pražského lingvistického kroužku či o jeho nepublikovaných materiálech z okruhu vojenského slangu rakousko-uherské monarchie. A byli jsme občas hoštěni zubrovkou z Bělověžského pralesa, neboť jeho druhá manželka pocházela z ruské emigrantské rodiny. **\ Antonín Bartoněk**

Pana profesora Novotného musel pochopitelně brát čert, když viděl, jak jde jakákoli preliminární znalost klasických jazyků nadobro „zu grund“ – byla to druhá polovina padesátých let, byli jsme již absolventy jedenáctiletky. Vždyť když s námi četl Ovidia, nemohl předpokládat ani základní jazykové porozumění textu, nemohl se věnovat interpretaci a musel se s námi zabývat tím, co text sděluje v prvním plánu. Pro nás studenty i tak velmi mnoho znamenala atmosféra, která z něho vycházela... On byl ještě takový profesor starého střihu [...] bylo jej dokonce možno vnímat jako c. k. důstojníka. Mimochodem on i prof. Ferdinand Stiebitz nám vyprávěli, že si i na polním lůžku ve světové válce četli Herodota, jen tak pro potěšení, jako beletrii, bez slovníku... Tak to my si už neumíme ani představit. [...] Byli výborní pedagogové. Pan prof. Novotný byl takový ten přísný, poněkud zkostnatělý učitel, z těch, kteří, pokud působili na gymnáziu, zejména klasickém, uměli dosáhnout toho, že když studenti maturovali, opravdu latinsky a řecky znali. Prof. Novotný byl, jak říkám, kabinetní vědec, který celý svůj život věnoval Platonovi. **\ Jana Nechutová**

Felix, qui profugus carcerei specus
umbrarumque super flammea constitit
caeli terga, Iovis sceptriferi comes
divorumque decem, nec satiabile

formis pavit ibi cor melioribus,
quam mortalia quae corpora humi scatent.
Huius seu iuvenis seu mulier bibit
voces aure, magis quam Corybantium

stant eius lacrimis lumina, palpitat
pectus, servitii paenitet, ac Deo
plenus fructum animus ferre cupit novum:
leges, iura, mele. Tam bene Marsyas

intus pulcher amat. Cingere taeniis
hoc mirabile non immerito caput
gaudet Cliniades, insipiens licet,
infelix! Sed enim quemque trahit bonum.

Sic Horti vagulae fas sit et hospitae
laudavisse magistrum hanc per imaginem,
limen Socraticum qui tetigit modo
annis et potuit dis fieri comes.

(NOVÁKOVÁ, Julie. Báseň u příležitosti sedmdesátin prof. Novotného. *Zprávy Jednoty klasických filologů*, 1965, roč. 7, č. 2, s. 69–71.)

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 11/4.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 138/2341.

Archiv Univerzity Karlovy, fond Matriky Univerzity Karlovy, inv. č. 2, Matrika doktorů české Karlo-Ferdinandovy univerzity II. (1900–1908), s. 865.

BARTONĚK, Antonín. Brněnská klasická filologie na cestě ze středoevropské izolace (1919–1939). In *Brněnská věda a umění meziválečného období (1918–1939) v evropském kontextu. Sborník příspěvků z konference Masarykovy univerzity konané v rámci oslav 750. výročí udělení městských práv Brnu ve dnech 22.–25. září 1993*, Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 59–63.

BARTONĚK, Antonín. 40 let od smrti profesora dr. Františka Novotného. *Universitas*, 2004, č. 3, s. 16–17.

BARTONĚK, Antonín. Půl století od konce životní dráhy prof. dr. Františka Novotného. *Universitas*, 2014, č. 3, s. 50–51.

ČERNÝ, Jiří – HOLEŠ, Jan. *Kdo je kdo v dějinách české lingvistiky.* Praha: Libri, 2008, s. 466–467.

ČEŠKA, Josef. Sto let od narození Františka Novotného. *Universitas*, 1981, č. 4, s. 99–101.

HEJZLAR, Gabriel. Soupis literárních prací prof. dr. Františka Novotného. *Listy filologické*, 1941, roč. 68, s. 297–310.

HOŠEK, Radislav. Za Františkem Novotným. *Zprávy Jednoty klasických filologů*, 1965, roč. 7, č. 1, s. 1–4.

HOŠEK, Radislav. *František Novotný* [online]. [cit. 6. února 2019]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/novfr.html>.

JANÁČEK, Karel. Za profesorem Františkem Novotným. *Listy filologické*, 1965, roč. 88, č. 3, s. 285–294.

KALENDOVSKÁ, Jiřina. *Prof. PhDr. František Novotný, DrSc.* [online]. [cit. 6. února 2019]. Dostupné z: <http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2521>.

KUTNAR, František – MAREK, Jaroslav. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví. Od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 779.

NECHUTOVÁ, Jana. Dědicové kánonu klasické filologie. Rozhovor s Janou Nechutovou. *Kontexty*, 2009, č. 4, s. 69–74.

NOVÁKOVÁ, Julie. Dvě quasihumanistické pocty Fr. Novotnému. *Zprávy Jednoty klasických filologů*, 1965, roč. 7, č. 2, s. 69–71.

PATOČKA, Jan. K šedesátinám Františka Novotného. *Naše doba*, roč. 48, 1941, s. 587–593.

Mihajlo Rostohar

Národnost: slovinská

Datum narození: 30. července 1878

Místo narození: Brege (dnes Slovinsko)

Datum úmrtí: 5. srpna 1966

Místo úmrtí: Golek (dnes Slovinsko)

Sociální zařazení: Mihajlo Rostohar se narodil do rolnické rodiny v malé obci Brege v dnešním Slovinsku. Jeho otec Josef Rostohar i jeho matka Anežka Rostoharová, rozená Pircová, pocházeli z chudších poměrů. Rostohar byl několikrát ženat. V roce 1907 si vzal Bertu Fischerovou, se kterou se v roce 1926 rozvedl. Ve stejném roce se oženil podruhé s Amálií Andlovicovou, také Slovinkou. Amálie zemřela v listopadu roku 1933 a o dva roky později se Rostohar oženil potřetí. Za ženu pojal Elišku Krupičkovou, o 29 let mladší učitelku z Brna. Manželství vydrželo sedm let, v roce 1942 bylo rozvedeno. V roce 1949 přebýval Rostohar krátkodobě ve Slovinsku. Ovšem poté, co došlo k mezinárodní roztržce Československa a Jugoslávie, mu nebyl z politických důvodů umožněn návrat do Brna. Jako sedmdesátník se znovu oženil a staral se o pět nezaopatřených dětí své manželky. Zemřel ve věku 88 let na svém statku v Goleku.

Akademické působení

Vystudoval gymnázium ve slovinském Kranji a poté se zapsal ke studiu filozofie a psychologie v rakouském Grazu. Později studoval také medicínu, přírodní vědy a psychologii na Vídeňské univerzitě. Studium ukončil disertační prací *O hypotézách a jejich epistemologickém významu* (1906). Zajímal se o experimentální psychologii a absolvoval stipendijní pobyt v psychologickém ústavu v Lipsku. Profesor Friedrich Jodl ho doporučil Masarykovi, u nějž se pak Rostohar v roce 1910 habilitoval prací *Teorie hypotetického soudu* (1911).

Proti jeho experimentálním psychologickým metodám měl výhrady profesor František Krejčí, který jeho snahy opakovaně kritizoval. Rostohar si tedy vybudoval vlastní psychologickou laboratoř ve fyziologickém ústavu profesora Mareše při lékařské fakultě UK. V roce 1911 to byla první podobná laboratoř na území dnešní České republiky. Jeho přístup – kromě důrazu na experiment – charakterizuje také význam, který přikládal dnes tak populární mezioborovosti. Ve své práci propojoval poznatky přírodních a humanitních věd, na těch zakládal své experimenty a kriticky hodnotil výsledky.

Když ho v Lublani odmítli jmenovat profesorem, vrátil se do Prahy, aby krátce nato, v roce 1924, přesídlil i se svou laboratoří do Brna. Na brněnské Masarykově univerzitě našel pochopení u tehdejšího rektora Eduarda Babáka, který ho pověřil založením samostatného ústavu psychologie. V roce 1924 získal na MU titul mimořádného profesora filozofie. Filozofický seminář vedl až do roku 1926, kdy konečně založil Psychologický ústav FF MU. V této době hojně experimentoval a vydal monografii *Studie z vývojové psychologie* (1928). V roce 1931 se stal prvním řádným profesorem psychologie na FF MU. Dále pokračoval ve své práci a publikoval, zejména v časopise *Psychologie*, který sám založil. Vrchol jeho akademické kariéry přišel v roce 1934 – stal se děkanem filozofické fakulty.

Rostoharovy psychologické pokusy přerušila druhá světová válka, během níž odešel do Slovinska. Po válce se vrátil zpět a v roce 1948 byl jmenován rektorem Vysoké školy sociální v Brně. Když byl o rok později donucen zůstat ve Slovinsku, našel uplatnění na Lublaňské univerzitě a vybudoval i zde psychologický ústav, kde působil až do roku 1965. Až do své smrti udržoval kontakty se svými přáteli z brněnského psychologického ústavu, zejména se svým žákem a osobním přítelem Vilémem Chmelařem. Tomu také v roce 1959 způsobil značné problémy, protože si od něj vyžádal pozvání do Československa na psychologickou konferenci pro sebe a své žáky. Celá záležitost vyděsila ministerstvo školství, které se rozhodlo občanům Jugoslávie vízum neudělit. Na zásah tehdejšího děkana Josefa Hrabáka se profesor Chmelař musel za celou záležitost omluvit.

Ocenění vědeckou komunitou

Mihajlo Rostohar velmi činným členem Společnosti pro výzkum dítěte v Brně; v roce 1926 se stal jejím předsedou. Angažoval se také ve Společnosti pedagogického muzea v Brně. V roce 1935 založil a následně vedl časopis *Psychologie*. V tehdejší Jugoslávii byl oceněn a vyznamenán Řádem Za národní zásluhy I. stupně.

Veřejná činnost

Po studiích ve Vídni pracoval dva roky jako suplující učitel na gymnáziu ve městě Bělák (dnes Villach) v Korutanech. Během první balkánské války zastával podobné stanovisko jako rakousko-uherská zahraniční politika a podporoval vznik samostatné Albánie. Během první světové války přerušil slibnou kariéru vědce a narukoval k rakouské armádě; zúčastnil se bojů na italské frontě. Poté, co s dalšími slovinskými důstojníky a vojáky dezertoval, osvobodil vlak se srbskými a ruskými zajatci. Spolu odzbrojili batalion Maďarů umístěný v kasárnách ve městě Kodeljevo. V listopadu roku 1918 pomáhal zakládat Lublaňskou univerzitu, kde působil až do roku 1920 a znovu opět od roku 1950.

Evaluace

Jeden z nejsvéráznějších profesorů FF MU. Na fakultě založil psychologický ústav a byl velkým zastáncem interdisciplinarity a celostního přístupu. Byl dlouholetým vedoucím Psychologického ústavu FF MU, prvním profesorem psychologie na FF MU a také jejím děkanem. Kromě působení na MU se také výrazně zapsal do dějin Slovinska.

Ohlasy

Často přijímal své návštěvníky s makakem v náručí. [...] No, jak makak vnímal své prostředí, to vyplývá z toho, že docentku Kolaříkovou jednou kousl do ramene. Žárlil asi. **\ Josef Švancara**

Rostohar byl v některých směrech velmi autoritativní. Někomu to vadilo, někomu to nevadilo. **\ Josef Švancara**

Co podnikl docent dr. Rostohar za pomoci fysiologického ústavu prof. dr. Mareše není psychologická laboratoř, nýbrž opatření, aby se mohlo s použitím přístrojů po ruce jsoucích vykládati o experimentální psychologii. **\ František Krejčí**

Ještě ve věku 86 let, dva roky před smrtí, zavítal v doprovodu svého 13letého syna, kterého hrdě představoval, na kongres užité psychologie, který se tehdy konal v Lublani. **\ Josef Švancara**

Ve městě Krško blízko jeho rodného Brege je po něm pojmenovaná základní škola.

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 13/1.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 170/3077.

BROŽEK, Josef – HOSKOVEC, Jiří. Mihajlo Rostohar v Praze. *SPFFBU*, P 3, 1999, s. 17–23.

Mihajlo Rostohar [online]. [cit. 17. února 2019]. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=10722>.

ŠVANCARA, Josef. K 20. výročí úmrtí Mihajla Rostohara. *Universitas*, 1986, č. 4, s. 102–104.

ŠVANCARA, Josef. Čtvrt století badatelské, pedagogické a organizační činnosti M. R. v Brně v letech 1923–1949. *SPFFBU*, P 3, 1999, s. 25–70.

ZICHOVÁ, Pavlína. *Mihajlo Rostohar, neznámý zakladatel brněnské psychologické školy* [online]. 2016. [cit. 17. února 2019]. Dostupné z: <http://www.munimedia.cz/prispevek/mihajlo-rostohar-neznamy-zakladatel-brnenske-psychologicke-skoly-10321/>.

František Smejkal

Národnost: česká

Datum narození: 28. července 1881

Místo narození: Pustina u Velkého Meziříčí

Datum úmrtí: 3. ledna 1938

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: S manželkou Františkou, rozenou Novotnou, měli syna Jaroslava (1920). Budoucí pedel Filozofické fakulty MU se narodil v rodině drobného rolníka, absolvoval pět tříd obecné školy a dvě třídy pokračovací živnostenské školy. V letech 1902–1905 sloužil jako ženista u c.k. zákopnického praporu č. 2 v hornorakouském Linci a následně přešel do svazku c.k. tělesné stráže (k.u.k. Leibwache), kde dosáhl hodnosti rotmistra a velitele malé odloučené jednotky v Bad Ischlu, oblíbeném letním sídle císaře Františka Josefa I. Při příležitosti návštěvy španělského krále v Bad Ischlu byl za vzorné služby vyznamenán španělským Záslužným vojenským křížem. Po nástupu císaře Karla na trůn proběhla v roce 1917 reorganizace provozu dvora a Smejkal byl přeřazen na post dvorního zřízence zodpovědného za výdej potravin z dvorního skladu ve Vídni; na této pozici setrval i několik měsíců po zániku monarchie. V roce 1919 se přestěhoval z Vídně do Československa a v roce 1920 přešel na pozici úředního sluhy při československém Ministerstvu pro správu Slovenska se sídlem v Bratislavě. Patrně díky zprostředkování ze strany Roberta Novotného, prvního pedela MU a také bývalého císařského gardisty, Smejkal nastoupil v roce 1920 do Brna na Filozofickou fakultu MU na post podúředníka a pedela. Ke Smejkalovým povinnostem patřila kromě péče o insignie fakulty také práce domovníka, tj. provádění drobných oprav na majetku MU ve správě filozofické fakulty, podílel se na správě telefonní centrály a obsluhoval vrátnici. Děkanát FF se k jeho pestrým pracovním povinnostem vyjádřil následovně: *„... je zaměstnán různými úkoly jako vrátný, telefonista a domovník od časných do pozdních večerních hodin.“*

Evaluace

Mezi zaměstnanci a zvláště studenty byl František Smejkal velmi oblíben pro přátelskou a otevřenou povahu; jako vysloužilý voják měl rád pořádek a řád, ale současně přistupoval hlavně k mladým lidem velmi přátelsky, rád zapřádal hovory se studenty a dokázal poradit v komplikovaných studijních i životních situacích. Mezi profesory MU byl znám pro svoji sošnou postavu, která se dobře vyjímala při akademických slavnostech; pro zahraniční návštěvníky, zvláště z USA, byli pedelové Novotný a Smejkal přitažlivou personifikací zašlé slávy monarchie. Byl vnímán jako zosobnění tradic filozofické fakulty a v souvislosti s jeho úmrtím děkanát fakulty obdržel mnoho soustrastných dopisů.

Ohlasy

Všichni bývalí žáci naší fakulty nikdy nezapomeneme na srdečné přátelství, s nímž nás Váš pedel první vítal při vstupu na fakultu a jímž nás provázel po celou dobu našich studií. Sdílel se o všechny naše naděje a úzkosti. Pro nás bude jeho statná „císařská“ postava vždy nerozlučně spojena se všemi vzpomínkami na krásné doby studií a na první léta naší fakulty. Všichni v jeho odchodu ztrácíme kus starého a milého Brna. **\ kondolenční dopis Julia Heidenreicha děkanovi fakulty**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 Filozofická fakulta II, osobní spis František Smejkal, kart. 14, č. 2

In memoriam Roberta Novotného, prvního pedela brněnské univerzity. *Universitas,* 1967, č. 5–6, s. 3.

Ferdinand Stiebitz

Národnost: česká

Datum narození: 7. července 1894

Místo narození: Velvary

Datum úmrtí: 10. října 1961

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Narodil se jako čtrnácté dítě do rodiny velvarského cukráře Ferdinanda Stiebitze, který se oženil s mladou učitelkou Marií Štefanovou. Na studia do Prahy se dostal zásluhou svého nejstaršího bratra Aloise, který jej z počátku finančně podporoval. Jeho manželka Marie Valerie Rapantová pocházela ze Slovenska a byla dcerou krejčího. Za Ferdinanda Stiebitze se provdala 27. července 1925 v Brně.

Akademické působení

Po ukončení gymnázia na Královských Vinohradech nastoupil Ferdinand Stiebitz roku 1913 na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy ke studiu klasické filologie. Během válečných let bylo jeho studium přerušeno vojenskou službou, a proto složil závěrečné zkoušky až roku 1920. Po složení závěrečných zkoušek na pražské filozofické fakultě působil Ferdinand Stiebitz jako středoškolský učitel. Roku 1920 nastoupil na vinohradské gymnázium v Praze. Na přelomu let 1921 a 1922 však školu opustil, aby se mohl plně věnovat překladatelské a literární činnosti. Krátce nato se kvůli finančním potížím do školství navrátil. Následující dva roky poté strávil na Slovensku, kde působil na dívčím reformním a reálném gymnáziu v Košicích. Poté, co získal doktorát (práce *K otázce iktu a akcentu v latinském hexametru)*, vedly jeho kroky do Brna, kde na univerzitě působil jako lektor staré řečtiny a pomocná vědecká síla. Po předložení habilitační práce *Studie o slovesném vidu v řečtině novozákonní* obdržel roku 1925 veniam docendi. Znalosti klasické filologie si následně prohloubil na berlínské univerzitě, kde pobýval jeden semestr jako člen latinského a novozákonního semináře. V Německu navštěvoval mimo jiné přednášky Ulricha von Wilamowitz-Moellendorffa a Eduarda Nordena, jejichž filozofické myšlenky ovlivnily Stiebitzovu další tvorbu. Roku 1931 se habilitoval pro obor klasická filologie a o pět let později byl jmenován mimořádným profesorem. Řádnou profesuru získal Stiebitz teprve po druhé světové válce s účinností od 28. října 1939.

Po roce 1945 se ujal uprázdněné stolice starověkých dějin po popraveném Vladimíru Grohovi. V letech 1947–1948 byl děkanem filozofické fakulty, v padesátých letech proděkanem pro vědecký výzkum a v letech 1958–1961 zastával funkci vedoucího katedry starověké kultury. Rovněž byl členem fakultní a univerzitní rady.

Svými přednáškami o antice uchvacoval generace studentů. Nevěnoval se však pouze klasické filologii, ale přednášel rovněž starověké dějiny a řadu let vyučoval úvod do antické filozofické terminologie.

Výběr z díla

Do české literární kultury se Ferdinand Stiebitz zapsal zejména svými překlady z klasických jazyků. Jeho hlavním zájmem byla antická poezie. Nejvýraznější je jeho přínos na poli lyriky a dramatu. Ve svých dílech dokázal spojit metodologické přístupy hned několika oborů – klasické filologie, literární vědy a historie. Klasickými jazykovědci je tak často vnímán spíše jako literární historik antiky a znalec antické literatury.

Stiebitzovo překladatelské nadání se projevilo již na gymnáziu, kdy publikoval své první texty. Za jeho nejvýznamnější překladatelský počin je považován obsáhlý soubor *Řecká lyrika*. Dotvořil a přebásnil Vaňorného verzi *Odyssey*, oceňovány jsou také jeho překlady Sofokla, Aischyla, Euripida či Aristofana. Tvůrčí nadání ukázal například v Aristofanově komedii *Lysistrate*, kde vystihl jazykovou odlišnost lakónštiny tak, že Sparťanka hovoří slovensky. Z římské literatury pak lze zmínit Ovidiovy *Proměny* či výbor *Římská lyrika*. Věnoval se také prozaickým dílům, z nichž si nejvíce oblíbil antickou novelistiku. Mezi jeho překlady se objevuje rovněž Janova *Apokalypsa*, legenda o svatém Vojtěchovi či popis pitvy od Jana Jesenského.

Ferdinand Stiebitz sepsal dvě středoškolské učebnice o řecké a římské literatuře, publikoval studie o Novém zákoně a přispíval do časopisu *Naše věda*. Ve 30. letech se zabýval antickým lékařstvím a vydal monografii *Biologické základy antických názorů o dědičnosti*. Sepsal také několik historicky orientovaných studií. Mezi nejvýznamnější díla v tomto směru patří stať *Osudy starověkých diktatur a diktátorů*.

Ocenění vědeckou komunitou

Ferdinand Stiebitz nebyl pouze vynikajícím překladatelem, ale také členem nejrůznějších vědeckých organizací. Stal se předsedou brněnské pobočky Jednoty českých filologů, na jejichž večerech často vystupoval. Veřejnosti zde představil mimo jiné básně *Sapfó* a *Bakchilida*. Po zřízení Jednoty klasických filologů při ČSAV byl zvolen jedním z prvních čestných členů. Dále působil v Královské české společnosti nauk a byl předsedou antické sekce Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí. Byl rovněž členem komise pro přehodnocení překladatelských zásad Josefa Krále: s výsledky revize pak vystoupil v květnu 1921 na debatním večeru Jednoty českých filologů.

Svými kritikami a referáty přispíval do nejrůznějších periodik, především pak do *Naší vědy*. Stal se vedoucím archeologicko-klasické řady *Sborníku prací filozofické fakulty*, kde současně působil v hlavní redakci. Přestože, jak o sobě sám psal, nebyl *„stvořen pro život spolkový“*, získal v letech 1938–1939 funkci místopředsedy Spolku pro podporování studentů filozofické fakulty MU. Mimo jiné si v Brně oblíbil Čtenářský spolek a Ženskou útulnu.

O politiku se Ferdinand Stiebitz příliš nezajímal. Roku 1946 vstoupil k národním socialistům a po únoru 1948 byl kandidátem KSČ, novou přihlášku však nepodal. Důvodem byl jeho špatný zdravotní stav a pracovní vytíženost na fakultě.

Evaluace

Ferdinand Stiebitz byl jedním z nejvýznamnějších překladatelů z klasických jazyků 20. století. Jako vůbec první studující získal na brněnské univerzitě titul doktor filozofie v oboru klasické filologie. V Brně vychoval několik generací výborných jazykovědců a s univerzitou spojil léta největšího rozkvětu své překladatelské činnosti.

Ohlasy

Prof. Stiebitz byl přísný a náročný učitel, oceňovali jsme přitom, jak dovedl do svých vážných výkladů občas vkloubit i zábavné historky, a to nejen ze starého Řecka a Říma, ale i ze svého života – tak např. nás pobavil, když líčil svou *„poslední zkoušku"* z řečtiny, ke které došlo poté, co se ho v noci při policejní kontrole v hotelu na Peloponésu řecký policista tázal, jaké je jeho povolání, a když mu pan profesor odpověděl, že učí na univerzitě starou řečtinu, policista chtěl od něho slyšet začátek Homéra, aby si prý ověřil, zda mluví pravdu. \ Dagmar Bartoňková

Přednášky a semináře prof. Stiebitze však všechny uchvátily, dovedl v nás vzbudit tak velký zájem o antiku, že jsme si studium klasické filologie nadosmrti zamilovali, a na tom nic nezměnilo ani to, že jsme po absolvování fakulty učili např. ruštinu, matematiku, tělocvik apod. \ Dagmar Bartoňková

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 14/4.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 192.

BAHENSKÁ, Marie. Ferdinand Stiebitz (1894–1961). *Akademický bulletin*, 2011, č. 10, s. 31.

BARTOŇKOVÁ, Dagmar. Sto deset let od narození prof. Ferdinanda Stiebitze. *Universitas*, 2004, č. 3, s. 14–15.

BARTOŇKOVÁ, Dagmar. 120 let od narození prof. dr. Ferdinanda Stiebitze. *Universitas*, 2014, č. 3, s. 54–56.

GABRIEL, Jiří. *Slovník českých filozofů.* Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 539.

HARTMANN, Antonín. Soupis děl Ferdinanda Stiebitze. Operum Ferdinandi Stiebitz conspectus. *SPFFBU,* E 14, 1969, s. 9–18.

HOŠEK, Radislav. Vzpomínka nad Stiebitzovým překladem Aristofanovy Lysistraty. *SPFFBU,* E 7, 1962, s. 5–8.

HOŠEK, Radislav. Život a dílo Ferdinanda Stiebitze. *Listy filologické*, 1995, roč. 118, č. 1–2, s. 129–140.

LUDVÍKOVSKÝ, Jaroslav. Ferdinand Stiebitz (7. 7. 1894 – 10. 10. 1961). *Listy filologické,* 1962, roč. 85, č. 1, s. 199–206.

LUDVÍKOVSKÝ, Jaroslav. Překladatelský odkaz Ferdinanda Stiebitze. *SPFFBU,* E 14, 1969, s. 19–32.

NECHUTOVÁ, Jana. Klasická filologie a česká národní kultura. In *Brněnská věda a umění meziválečného období (1918–1939) v evropském kontextu. Sborník příspěvků z konference konané v rámci oslav 750. výročí udělení městských práv Brnu ve dnech 22.–25. září 1993*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 64–67.

ŠLECHTOVÁ, Alena – LEVORA, Josef. *Členové České akademie věd a umění 1890-1952*. Praha: Academica, 2004, s. 279.

Emanuel Šimek

Národnost: česká

Datum narození: 3. dubna 1883

Místo narození: Vatětice (okres Sušice)

Datum úmrtí: 16. června 1963

Místo úmrtí: Miřenice (okres Klatovy)

Sociální zařazení: Emanuel Šimek se narodil v malé obci Vatětice, ale už ve dvou letech se s rodiči přestěhovali do nedalekých Miřenic. Jeho otec Václav Šimek zde pracoval jako lesník a spolu s manželkou Josefou, rozenou Vichrovou, měli ještě tři dcery. V roce 1920 se Šimek oženil s Marií Nečáskovou a ještě téhož roku se jim narodil syn Miroslav. Později spolu měli ještě jednoho syna, Jaroslava. Do Miřenic se Šimek později vrátil a 16. června 1963 zde také zemřel. Bylo mu 80 let.

Akademické působení

V roce 1903 odmaturoval na plzeňském gymnáziu a o tři roky později se přihlásil ke studiu na pražské filozofické fakultě. Studoval zde historii, prehistorii a geografii. Byl žákem mnoha významných osobností, mimo jiné Jaroslava Golla, Josefa Pekaře i Tomáše Garrigua Masaryka. Studium ukončil v roce 1911 disertací o pobytu Langobardů v Čechách, na jejímž základě získal doktorský titul.

Zajímal se také o klasickou archeologii a při práci ve Vídni navštěvoval ve volném čase přednášky na místní univerzitě. V rámci svého zájmu podrobně prozkoumal osídlení hradiště Děvín u Bratislavy. Do akademické sféry se vrátil v roce 1923, když se v Praze habilitoval v oboru prehistorie Evropy spisem *Čechy a Morava za doby římské* (1923). Poté přednášel římskou archeologii a raně středověké dějiny.

V roce 1931 přešel do Brna, kde byl jmenován profesorem. Působil jako ředitel nově vzniklého ústavu pro prehistorii a protohistorii. Přednášel, budoval ústav a založil jádro archeologické knihovny a sbírek. Již od roku 1909 byl členem Moravského archeologického klubu (MAK). V roce 1935 publikoval v *Časopise Matice moravské* článek *Problémy moravské prehistorie*, který se stal jakýmsi programovým prohlášením spolku, a Šimek byl zvolen jeho předsedou. Svou osobností poté propojoval činnost klubu a fakultní archeologie.

Publikoval řadu článků a soustavně pracoval na díle *Velká Germanie Klaudia Ptolemaia I–IV* (1930, 1935, 1948, 1953). Podnikal řadu zahraničních cest a v roce 1936 se stal řádným profesorem archeologie. Analyzoval česká pohřebiště z doby římské a zajímal se také o keltská oppida. Jeho bádání vyústilo v práci *Keltové a Germáni v našich zemích* (1934). Během druhé světové války byl penzionován a žil v Miřenicích.

Do Brna se vrátil v roce 1945 a kromě práce na univerzitě ihned obnovil činnost MAKu. Zúčastnil se terénních výzkumů u Kramolína, Nové Hradečné, Rény u Ivančic, Klášťova u Vysokého Pole a Černova u Ježkovic. V roce 1958 publikoval monografii *Poslední Keltové na Moravě* a ve stejném roce definitivně odešel do důchodu. Jeho přínos archeologii je nezpochybnitelný, přestože některé jeho závěry byly později terénními výzkumy vyvráceny.

Ocenění vědeckou komunitou

Od roku 1909 byl členem a později také předsedou spolku Moravský archeologický klub. Byl také členem Společnosti československých praehistoriků. Zřídil a vedl časopis *Z dávných věků* a hojně publikoval v mnoha periodikách. Zúčastnil se mnoha domácích i zahraničních konferencí a kongresů.

Veřejná činnost

Po studiu nastoupil k aktivní vojenské službě u rakouského námořnictva. Sloužil na lodích v Jaderském moři a v přístavech Istrie. Zde měl poprvé možnost seznámit se s klasickou archeologií a ve svém volnu objížděl místní četné vykopávky. V roce 1906 absolvoval námořní učiliště a byl jmenován námořním komisařem 2. třídy. Šimek se však vzdal vojenské hodnosti a raději nastoupil ke studiu na pražské Univerzitě Karlově.

Od roku 1911 pracoval ve Vídni v Ústřední komisi pro ochranu památek, přičemž jeho stíhání slovinského překupníka Jerneje Pečnika připomíná příběh z dobrodružného románu. Po vypuknutí první světové války opět narukoval k námořnictvu – nesloužil ovšem na lodi, ale v týlu. Pro armádu mimo jiné překládal do češtiny námořnickou terminologii. Na svou kariéru v námořnictvu byl hrdý a traduje se, že měl ve své kanceláři na brněnské filozofické fakultě na zdi pověšenou šavli.

Své zkušenosti s ochranou archeologických nálezů zúročil po vzniku Československa. V roce 1918 nastoupil jako vedoucí referent pro ochranu prehistorických památek na ministerstvo školství a pracoval také jako konzervátor státního památkového úřadu. Předtím, než se v roce 1923 natrvalo vrátil do akademické sféry, krátce působil jako učitel na pražské reálné škole v Ječné ulici.

Evaluace

Zakladatel archeologického ústavu na Filozofické fakultě MU. Přední odborník na dobu laténskou, římskou a raný středověk.

Ohlasy

Prof. Emanuel Šimek nebyl archeolog v pravém smyslu toho slova; byl spíše kritickým vykladačem antických i raně středověkých písemných pramenů, historickým geografem a prehistorikem v tom nejlepším slova smyslu. Přesto se dobře orientoval i v pramenech archeologických. **\ Vladimír Podborský**

V jeho poměru k posluchačům bylo kus otcovské lásky spojené s otcovskou přísností. Poznal-li opravdový zájem u některého posluchače, byl vždy ochoten podati pomocnou ruku a vésti nového adepta úskalími své zamilované vědy. V seminářích odkládal autoritativní důstojnost universitního profesora a zasedl mezi své žáky jako moudrý a zkušený mistr ke svým učedníkům. Radil, upozorňoval, povzbuzoval a neskrblil pochvalou, když se někomu podařilo rozmotati předivo problému. **\ František Kalousek**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 15/9.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 204/3744.

Emanuel Šimek [online]. [cit. 2. srpna 2018]. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmj/?acc=profil_osobnosti&load=8102>.

KALOUSEK, František. *K šedesátce univ. prof. PhDr. Emanuela Šimka*. Praha: Nákladem Moravského archeologického klubu v Brně, 1947.

PODBORSKÝ, Vladimír. Vzpomínka na profesora Emanuela Šimka. *Universitas*, 2003, č. 2, s. 17–19.

POSPÍŠILOVÁ, Eva. *Vědecká a pedagogická činnost archeologa a historického geografa Emanuela Šimka*. Olomouc, 2017. Magisterská diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci.

Emanuel Šrámek

Národnost: česká

Datum narození: 10. května 1881

Místo narození: Židenice u Brna

Datum úmrtí: 6. března 1954

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Emanuel Šrámek se narodil v roce 1881 jako nemanželský syn tovární dělnice Leopoldy Šrámkové. Jméno jeho otce není známo a v matrice nebylo zapsáno. Na studia si Šrámek musel přivydělávat sám, ale kromě matky ho podporovali také prarodiče: tesařský mistr Martin Šrámek a jeho babička Marie, rozená Prudká. Po studiích Šrámek pracoval jako učitel. Byl zapáleným vědcem a svou kariéru spojil s experimentální fonetikou. Osobní statečnost projevil během druhé světové války, kdy se ve Francii aktivně zapojil do odboje.

Akademické působení

V roce 1901 Šrámek maturoval na I. českém gymnáziu v Brně. Poté odešel studovat němčinu a francouzštinu na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy. V roce 1905 promoval a o čtyři roky později mu byl udělen doktorský titul v oboru filozofie. Již během vysokoškolského studia si přivydělával doučováním a po promoci pracoval jako suplující učitel. Po absolutoriu v roce 1909 nastoupil jako profesor II. české státní reálky v Brně. Už jako středoškolský učitel se podílel se na vzniku učebnice francouzštiny *Abrégé de Grammaire Francaisé* (1913). V roce 1919 se stal lektorem anglického jazyka na brněnské technice. O dva roky později požádal o studijní volno a poprvé odcestoval studovat do Paříže. Během této doby si přivydělával jako lektor českého jazyka.

V roce 1923 opět požádal o dlouhodobé studijní volno, které mu však uděleno nebylo. Bez povolení tedy opustil své místo řádného profesora a odjel znovu do Paříže. Zemská školní rada s ním proto vedla disciplinární řízení, které bylo později zastaveno. Na místo gymnaziálního učitele se již nevrátil a po návratu do Československa začal působit na brněnské vysoké škole. V roce 1939 znovu odjel do Paříže, kde působil mimo jiné jako místopředseda Československého národního výboru. Aktivně vystupoval v protinacistickém odboji a v roce 1944 byl uvězněn a odsouzen k smrti. Od rozsudku ho zachránilo pouze včasné osvobození Paříže Spojenci.

Mezi lety 1915 a 1916 studoval na brněnské technice matematiku a fyziku, což mu dalo dobrý základ pro jeho pozdější výzkum experimentální fonetiky. Té se začal věnovat po svém odjezdu do Francie. Od roku 1921 působil ve fonetické laboratoři zakladatele experimentální fonetiky profesora Pierra Rousselota. Brzy se stal jeho asistentem, a v roce 1924 dokonce ředitelem prací. Studoval u významného lingvisty profesora Antoina Meilleta a na jeho žádost se ujal v roce 1929 řízení fonetické laboratoře na Collège de France, kde dříve pracoval. Ve Francii také působil jako učitel na École des langues orientales vivantes (Škola východních jazyků): vedl dvousemestrální kurz o experimentální fonetice.

Po návratu do Československa se v roce 1931 habilitoval na filozofické fakultě v Brně habilitačním spisem *Pokus o stanovení jakosti českých samohlásek* (1927) v oboru fonetiky. Ve svých publikacích navazoval na předchozí články. Z nejvýznamnějších lze uvést jeho stať *Pandžábská fonetika. Experimentální studie amritsarského dialektu* (1932) o fonetice pandžábského dialektu, publikovanou v časopise *Journal of Urusvati Himylayan Research Institut of Roerich Museum,* nebo jeho článek *Dialekt v Boboščici v Albánii* (1934), jednu z prvních fonetických studií o bulharštině. Již před válkou, v roce 1935, usiloval profesorský sbor fakulty o ustanovení Šrámka řádným profesorem fonetiky. Tato iniciativa byla ovšem zastavena ministerstvem školství a zdůvodněna dostatečným množství profesorů na brněnské filozofické fakultě.

Šrámek byl profesorem tedy jmenován až po válce v roce 1946, kdy se vrátil z Francie. Učil francouzskou fonetiku, moderní francouzštinu a vedl francouzský seminář. Také navázal na svou práci v oblasti experimentální fonetiky a založil podobnou laboratoř i v Brně. Zakoupil pro ni základní přístroje a začal vybavovat fonetickou knihovnu. Zde vzniklo budoucí těsné dlouholeté sepětí fonetiky a romanistiky. Bohužel drahé přístroje nutné pro experimentální bádání byly direktivně přidělovány pouze do Prahy a Bratislavy; po smrti Šrámka v roce 1954 se laboratoř přeorientovala na ryze pedagogickou činnost.

Ocenění vědeckou komunitou

Založil brněnskou laboratoř experimentální fonetiky (a několik dalších vedl). Patřil k významným lingvistům a byl řádným členem Societé de linguistigue de Paris a Jednoty českých filologů. Za zásluhy o vědu a kulturu mu byl v Paříži v roce 1939 udělen řád Officier d'Academie, jedno z nejstarších a nejvyšších francouzských ocenění pro civilní osoby v oblasti vědy.

Evaluace

Významný odborník v oboru obecné a experimentální fonetiky. Na Masarykově univerzitě vybudoval moderní fonetickou laboratoř a knihovnu. Během druhé světové války se ve Francii aktivně zúčastnil odboje, za což byl vyznamenán válečným křížem.

Ohlasy

Šrámek působil jako sedmdesátník, ale přednášel zvučným hlasem a zaujal i ty, kdo neplanuli zájmem o konstriktivy, frikativy, hlásky retozubné, retoretné a podobné. Dodneška vidím toho bělovlasého muže před sebou. Počínal si tak, jak jsem si kdysi představoval šlechtice. **\ Milan Uhde**

Profesor Šrámek byl zaměřen příliš analyticky, aby se odvážil syntézy a závěrů, které by snad mohly více prospět jazykovědě než dílčí výsledky fonetických rozborů, v tom byl poplatný době, která měla úctu ke sbírání faktů a nechuť k jakýmkoli závěrům. Přesto jsou výsledky jeho práce cenným přínosem v těch úsecích fonetiky, ke kterým zaměřil svůj vědecký zájem. **\ Jan Chloupek**

Bylo by pro naši fakultu i československou vědu opravdovým ziskem, kdyby docent dr. Šrámek, který se svou prací na mezinárodním foru se osvědčil jako zkušený pracovník, vždy dosti kritický i v otázce dosahu a možností svého oboru, byl trvale získán pro působení v Československé republice a tím pro výzkum jazyků a nářečí našeho státu. \ **profesorský sbor FF MU**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 16/3.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 210/3864.

BARTOŠ, Lubomír. Počátky fonetiky na Filozofické fakultě MU. In *Brněnská věda a umění meziválečného období.* Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 72–73.

CHLOUPEK, Jan. Profesor Emanuel Šrámek, nekrolog. *SPFFBU*, A 2, 1954, s. 90–91.

Matrika narozených Brno-Zábrdovice, Nanebevzetí Panny Marie [online]. Rok 1881, s. 357. [cit. 17. února 2019]. Dostupné z: <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/8173/?strana=180>.

VOJTOVÁ, Jarmila. 130. výročí narození Emanuela Šrámka. *Universitas*, 2001, č. 2, s. 55–56.

František Josef Trávníček

Národnost: česká

Datum narození: 18. srpna 1888

Místo narození: Spešov (okres Blansko)

Datum úmrtí: 6. června 1961

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Jeho otcem byl František Trávníček, půlláník ve Spešově; matka Anna, rozená Fikejsová, byla dcerou familianta (tj. dědičného nájemce vrchnostenské půdy) ve Svinošicích. S manželkou Františkou, rozenou Novákovou, měli dvě děti.

Akademické působení

Život Františka Trávníčka lze rozdělit do dvou etap. V první z nich postupně stoupal po žebříčku vědeckého renomé, nezanedbával přitom politické souvislosti své práce, ale přesto zůstal v první řadě vědcem. Ve druhé části života, přibližně po roce 1945, se Trávníčkova kariéra stala výsostně politickou a také tady dokázal vyšplhat do vysokých pozic: mnozí jej označovali za spolutvůrce kulturní a vědecké politiky Československa konce 40. a 50. let, nezřídka byl vnímán (po Zdeňku Nejedlém) jako druhý nejvlivnější muž československé kultury éry stalinismu.

Po smrti matky v roce 1895 Trávníček vyrůstal u prarodičů ve Svinošicích. Ač nepocházel ze zámožných poměrů, rodina jej přesto dokázala vyslat na gymnaziální studia do Brna a potom na studia slavistiky a srovnávací jazykovědy na pražskou filozofickou fakultu, kde promoval v roce 1911. Poté nastoupil jako středoškolský profesor v Praze, ale zůstal vědecky činný a udržoval kontakt s důležitými osobnostmi pražské bohemistiky a slavistiky. V roce 1915 byl povolán do armády, kde se brzy dostal do ruského zajetí. Vstoupil do formujících se československých legií na Rusi a dosáhl hodnosti štábního kapitána – podílel se na vydávání legionářského časopisu *Československé listy,* kde kromě jiného podporoval boj proti bolševismu. Legionářská minulost se stala až do 30. let manifestovanou součástí jeho veřejného vystupování: s několika bývalými legionáři si okázale tykal a nechával se oslovovat *„bratře Františku“*. Během pobytu v Rusku ovládl na vysoké úrovni ruský jazyk a setkal se také s několika představiteli ruské slavistiky. Zvláště jej ovlivnil odborník na historickou dialektologii Alexej Alexandrovič Šachmatov.

V Praze se roku 1920 habilitoval, v roce 1921 nastoupil na post profesora dialektologie na nově zřízené Masarykově univerzitě. Jeho práce na univerzitě měla markantní politický podtext, neboť Trávníček se ze své pozice vyslovoval k otázkám vztahu mezi češtinou a slovenštinou, tedy k politicky citlivé otázce jednoty československého jazyka a dvou podobách jeho spisovného znění. V meziválečném období byl považován za jednoho z nejvýznamnějších českých intelektuálů tehdejšího Brna; známá byla jeho vysoká, kostnatá postava v zeleném hubertusu. Mezi studenty se vyprávělo o jeho pravidelných nedělních výletech do restaurace U Votrubů v Ochozi u Brna, které jej ani po letech nepřestávaly bavit, neboť *„tři sta cest vede z Brna do Ochoze“*.

V očích veřejnosti patřil Trávníček k nejviditelnějším českým humanitním vědcům meziválečného období. Napsal objemné syntetické práce o českém jazyce v celém rozpětí jeho historického vývoje od češtiny staré až po jazyk současný; zabýval se tématy od fonetiky přes gramatickou stavbu až k lexikologii a lexikografii. Mnoho pozornosti věnoval otázkám jazykové správnosti a kultury, problémům vyučování mateřštině, otázkám pravopisu, české stylistice. Mimořádnou popularitu si získala jím vedená rubrika *Jazykové zákampí* v *Lidových novinách* během okupace, v níž se vyjadřoval k správnému užívání češtiny. Získal si u veřejnosti pověst nejvyšší autority v této oblasti, jeho péče o češtinu měla na čtenáře během války posilující vliv. Z pohledu vývoje bohemistiky si trvalý význam uchovaly jeho postřehy v oblasti synchronní syntaxe, v nichž navazoval na podnětné koncepce Josefa Zubatého, svého učitele z pražské FF UK. V letech 1932–1933 byl děkanem FF MU.

Veřejné působení

Rozklad meziválečného Československa, okupace a válka přiměly Františka Trávníčka k zásadnímu přehodnocení světonázoru. V roce 1945 vstoupil do KSČ, v letech 1948–1960 byl poslancem. Již v období třetí republiky propagoval myšlenku spolupráce se slovanskými zeměmi a zvláště Sovětským svazem. Trávníček se stal jedním z nejvýznamnějších představitelů komunistického režimu na Masarykově univerzitě. V letech 1946–1948 zastával funkci děkana brněnské pedagogické fakulty, v letech 1948–1959 pak úřad rektora Masarykovy univerzity. Vedle toho byl jedním z hlavních budovatelů Československé akademie věd, která vyrostla jako hlavní výzkumně orientovaná instituce a zastínila tím podfinancované československé univerzity. Trávníček zásadním způsobem přispěl k proměně univerzity podle sovětských, resp. stalinských vzorů, včetně rozsáhlých personálních čistek a rušení ideologicky nepohodlných oborů. Stal se jedním z hlavních kritiků meziválečné tradice univerzitní kultury jako kultury tzv. buržoazní; dehonestoval meziválečnou tradici názorové tolerance a propojení výzkumu a výuky a zdůrazňoval elitářský a třídní ráz tehdejšího vzdělávání.

Trávníček se jako špičkový bohemista po roce 1945 zřekl prakticky všech svých klíčových odborných a politických stanovisek z meziválečného období a velmi se snažil prokázat svoji erudici v aplikaci marxisticko-leninských hledisek v jazykovědě. Nepřesvědčivost pokusů v tomto směru vedla Trávníčka k prosazování vlastních názorů mocenskými cestami. Studentům utkvěla jeho až fanatická adorace J. V. Stalina jako jazykovědce, vynucovaná u studentů politickými cestami a typickým vysokým a afektovaným hlasem. Trávníčkovo poválečné dílo je dnes z hlediska vědecké hodnoty považováno za nicotné. V rámci oboru je Trávníček vnímán jako člověk, který dokázal svou autoritou zaštítit některé režimu nepohodlné osobnosti; i ve vyšším věku dokázal u kolegů vycítit vědecký talent, ocenit poctivou práci a povznést se nad politická hlediska.

Evaluace

František Trávníček je reprezentantem akademické generace, která se v důsledku fundamentálních politických otřesů hodnotové dezorientace přimkla ke komunistickému politickému projektu v jeho stalinské podobě a podílela se na závažné devastaci československého vysokého školství i Masarykovy univerzity.

Ohlasy

Trávníčkovy ideologicky podmíněné názory, zvláště z posledních let života, neznehodnotily jeho filologické dílo, založené na důkladné analýze bohatého materiálu, jež zůstává trvalým zdrojem poučení o češtině a jejím vývoji. \ hodnocení v Lexikonu české literatury

Výběr z díla

Studie o českém vidu slovesném (1923)
Moravská nářečí (1926)
Neslovesné věty v češtině I–II (1930–1931)
Úvod do české fonetiky (1932)
Slovník jazyka českého I–II (1937–1952, spolu s P. Vášou)
Mluvnice spisovné češtiny I–II (1948, 1949)
Historická mluvnice česká 3: Skladba (1956)
Jazykové zákampí. Výbor statí o naší mateřštině (1961)

Prameny a literatura

ČERNÝ, Jiří – HOLEŠ, Jan. *Kdo je kdo v dějinách české lingvistiky.* Praha: Libri, 2008, s. 647–650.

JEŘÁBEK, Dušan. *Brno – kulturní město předválečné a válečné*. Brno: Barrister & Principal, 2006, s. 74–75.

MERHAUT, Luboš a kol. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 4/I. S–T*. Praha: Academia, 2008, s. 994–997.

VEČERKA, Radoslav. Trávníček, František. In *Československé práce o jazyce, dějinách a kultuře slovanských národů od r. 1760. Biograficko-bibliografický slovník.* Milan Kudělka – Zdeněk Šimeček (eds.). Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, str. 476–479.

VEČERKA, Radoslav. *Slovník českých jazykovědců v oboru bohemistiky a slavistiky*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 287–288.

Otakar Zich

Národnost: česká

Datum narození: 25. března 1879

Místo narození: Městec Králové

Datum úmrtí: 9. července 1934

Místo úmrtí: Ouběnice (okres Benešov)

Sociální zařazení: Otakar Zich se narodil do rodiny řídícího učitele Václava Zicha a Marie, rozené Drapákové. Studoval v Praze a zde se také oženil. V roce 1908 se mu narodil syn Otakar a o čtyři roky později druhý syn, Jaroslav. Oba synové následovali otcovu akademickou dráhu. Jaroslav Zich, mj. otec zpěváka Karla Zicha, byl hudebním estetikem, skladatelem a klavíristou. Otakar Zich ml. byl logik, matematik a violoncellista.

Akademické působení

Své vzdělání zahájil Zich na státním gymnáziu v Křemencově ulici v Praze. Po maturitě v roce 1897 nastoupil na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy. U Františka Studničky a Emila Weyra studoval matematiku a u Čeňka Strouhala fyziku. Nejvíce ho však ovlivnily přednášky Otakara Hostinského z estetiky a Františka Krejčího z filozofie. Sám se kromě estetiky zajímal i o hudbu a absolvoval lektorský kurz hudební kompozice u Karla Steckera. Promoval v roce 1901 matematickou prací *O některých druzích omezených integrálů*. Po studiích nastoupil jako suplent na pražskou střední školu. Později přesídlil do Domažlic, kde učil na gymnáziu. Učarovaly mu lidové tance a písně. Angažoval se také ve výboru pro českou lidovou píseň v Čechách. Zde publikoval práce, jako byly *Píseň a tanec „do kolečka" na Chodsku*. Zájem o hudební folklor Čech přitom projevoval již během středoškolských studií, kdy ho ovlivnila hudební revue *Český lid*. Během svého působení se také věnoval sběru lidových písní. Spolu s Jindřichem Jindřichem později sesbíral 516 hudebních snímků. Zichovy nahrávky patří k vůbec prvním v dějinách české folkloristiky.

V roce 1906 nastoupil na pražské gymnázium jako učitel matematiky a fyziky. V Praze se věnoval své další vášni, skládání hudby. Komponoval převážně komorní písňová díla, sbory, kantáty, ale také opery. V roce 1910 uvedlo národní divadlo jeho operu *Malířský nápad*, později také další jeho opery *Viny* a *Preciézky,* za které dokonce obdržel státní vyznamenání. Zichův styl byl ovlivněn právě poslechem české lidové písně a navazoval na tradici Bedřicha Smetany.

Brzy však začala v jeho odborných zájmech převládat témata estetická a psychologická. Profesní angažmá v Domažlicích ho přivedlo k bádání o lidových písních a tancích. Do Prahy a na FF UK se vrátil až v roce 1911, kdy se habilitoval v oboru estetiky se zřetelem na estetiku experimentální spisem *Estetické vnímání hudby.* V práci se zabýval empirickými metodami studia vnímání uměleckých skladeb. Na Karlově univerzitě poté působil jako soukromý docent a přednášel filozofii a estetiku. Cizí mu nebyla ani témata psychologická, která umně propojil s estetikou v práci *K psychologii uměleckého tvoření*.

V roce 1919 dostal nabídku stát se profesorem na nově zřízené filozofické fakultě v Brně. Zich nabídku přijal a v roce 1920 zde byl jmenován řádným profesorem filozofie a estetiky. Kromě přednášek mělo být jeho hlavním úkolem zřízení a vedení semináře filozofie. Stejně jako další pražští kolegové se musel v Brně vypořádat s odstřižením od pražské kulturní scény, rodiny a také složitým dojížděním. Zich nedostal služební byt, a tak si od fakulty alespoň vyžádal pohovku do kanceláře, na níž v týdnu přespával. Kromě přednášek z oboru filozofie, jež byly určeny všem posluchačům fakulty, přednášel také psychologii smyslů a estetiky. Jako předseda habilitační komise se podílel na habilitaci hudebního vědce Vladimíra Helferta.

Se svým brněnským pracovištěm nebyl Zich spokojený, a proto se v roce 1924 ujal úkolu obnovit a vést estetický seminář na pražské univerzitě, který byl uzavřen po smrti Otakara Hostinského. Profesorská komise v čele s Arnem Novákem vyjádřila zklamání nad ztrátou jediného řádného profesora filozofie, ovšem nijak přechodu nebránila. V čele filozofického semináře jej vystřídal Mihajlo Rostohar, který později vedl psychologický ústav. Mezi Zichovy pražské žáky patřil např. Jan Mukařovský. V Praze vydal Zich své nejvýznamnější dílo, dodnes nepřekonanou *Estetiku dramatického umění.* Jeho vědecký záběr byl velmi široký a do dějin vědy se zapsal jako filozof, estetik i hudební vědec.

Evaluace

Jeden z nejvýraznějších meziválečných estetiků, který obnovil estetický seminář na FF UK. Znalec lidových písní, umělec a hudební skladatel. Do dějin FF MU se zapsal jako první vedoucí filozofického semináře a významně přispěl k rozvoji psychologie a estetiky.

Ohlasy

Otakar Zich koncipoval a publikoval své literární práce zhruba třicet let. Vyjadřoval se klidně plynoucími pregnantními větami s minimem redundancí. Jeho studie pronikaly jako hloubkové sondy k jádru klíčově volených problémů, jejichž vyřešení zpravidla otvíralo přístup do problémové struktury vyššího řádu a širokých dimenzí. V tom byl opravdový mistr. **\ Josef Burjanek**

To, co napsal, byly zpravidla marginálie k tomu, co vskutku promyslil. **\ Jan Mukařovský**

Vždyť do Brna šel z Prahy dobrovolně a uvolil se, že, jak služební přísahou sám vyslovil, pracovati k vybudování nové university. Jestliže v době tak krátké, dříve, než mohl vybudovati filosofický seminář a vychovati vědecký dorost svého oboru, projevuje své zklamání, jestliže to, co my všichni považujeme za svou nejen přirozenou, ale i žádostnou povinnost, shledává, jak návrh praví *„vyčerpáním energie činností didaktickou a administrativní“*, pak nám nepřísluší zdržovati ho na místě, kde se cítí tak nešťastným a kde by ho další práce sotva těšila. **\ profesorský sbor FF MU**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 20/2.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 250/4695.

Matrika narozených Městec Králové [online]. Rok 1879, s. 107. [cit. 31. srpna 2017]. Dostupné z: <http://ebadatelna.soapraha.cz/d/8488/109>.

Otakar Zich. *Slovník českých filozofů.* Brno: Masarykova univerzita, 1998.

Otakar Zich [online]. [cit. 31. srpna 2017]. Dostupné z: <https://www.ceskyhudebnislovnik.cz/slovnik/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=2559>.

PEČMAN, Rudolf (ed.). *Vědecký odkaz Otakara Zicha, sborník ze sympozia v Praze*. Brno: Česká hudební společnost, 1981.

MEZIVÁLEČNÁ GENERACE

Josef Hrabák

Vilém Chmelař

Robert Konečný

Jiří Krystýnek

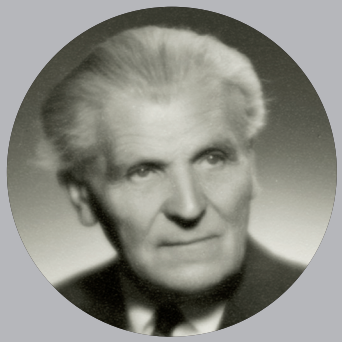

Jindřich Šebánek

Tomáš Špidlík

Josef Tvrdý

Jan Uher

Bruno Zwicker

Antonín Kříž

Josef Macůrek

František Pavelka

Stanislav Adolf Sahánek

Bedřich Václavek

Frank Wollman

Leopold Zatočil

Artur Závodský

MEZIVÁLEČNÁ GENERACE

Úvod (LF) 113

Josef Hrabák (JČ) 118
Vilém Chmelař (HČ) 122
Robert Konečný (JČ) 125
Jiří Krystýnek (MM) 129
Antonín Kříž (HČ) 133
Josef Macůrek (MM) 136
František Pavelka (HČ) 140
Stanislav Adolf Sahánek (JČ) 142
Jindřich Šebánek (JČ) 145
Tomáš Špidlík (JH) 151
Josef Tvrdý (HČ) 154
Jan Uher (MM) 157
Bedřich Václavek (HČ) 162
Frank Wollman (HČ) 165
Leopold Zatočil (MM) 168
Artur Závodský (MM) 171
Bruno Zwicker (MM) 175

V osudech příslušníků druhé akademické generace FF MU se projevovaly četné prvky stabilizace akademického prostředí v Brně – jejich studia většinou končila již v druhé dekádě existence školy – současně ovšem jejich akademickou a životní dráhu silně narušovaly politické vlivy spojené s bouřlivých obdobím let 1938–1948.

Druhá generace byla mnohem více vázána na Moravu než generace zakladatelská. Příznivě se tak projevila politika československého státu v oblasti vzdělávání, která v duchu Masarykových ideálů považovala školství za jednu ze svých vizitek. I když byly investice směřovány hlavně do sítě základních a středních škol, i v oblasti vysokého školství si režim počínal dosti velkoryse[1] a mj. zřízením univerzity na Moravě učinil vysokoškolské vzdělání podstatně dostupnějším, než tomu bylo v časech habsburského mocnářství. České obyvatelstvo Moravy v meziválečném období představovalo hlavní rezervoár studentů MU, pochopitelně s přesahem do teritoria východních Čech a západního Slovenska. Vazby k pražské univerzitě zeslábly a starší vazby moravských studentů k univerzitám ve Vídni a Krakově se staly okrajovými. Republika mírně zvýšila také prostupnost vzdělávacího systému pro příslušníky nižších sociálních vrstev obyvatelstva, což se pozitivně odrazilo i v Brně: celá řada příslušníků této generace se vymykala stále převažující představě o středostavovském profilu univerzitního studenta. Je ovšem třeba připomenout, že filozofická fakulta v tomto ohledu předbíhala ostatní fakulty MU, zvláště na lékařské a ještě více právnické fakultě byl základní měšťanský profil studentstva dotčen mnohem méně.[2] Na profilech vybraných příslušníků generace si proto povšimněme zvyšujícího se podílu příslušníků rolnického stavu a v některých případech i osob pocházejících z chudého dělnického prostředí (Jan Uher, Leopold Zatočil).

S větší přítomností studentů z nižších sociálních vrstev se dále posilovala tendence vnímat univerzitní studium jako cestu k dobrému zaměstnání, v případě FF hlavně učitelskému nebo úřednickému. Zájem o vědeckou činnost a kariéru u studentů relativně klesal a dostával se do kontrastu s podobou výuky, která měla primárně ráz vědecké přípravy a byla proto „zleva“ kritizována jako nepraktická a odtržená od společenské reality.[3] Filozofická fakulta i kvůli sociálnímu profilu svých studentů vykazovala v meziválečném období v rámci univerzity

1 JORDÁN, František a kol. *Dějiny university v Brně*. Brno: UJEP, 1969, s. 124 an.; DOLEŽALOVÁ, Antonie. Ve vleku nemožného čechoslovakismu? Financování Univerzity Komenského v meziválečném období (skrze československý státní rozpočet). In *95 rokov Filozofickej fakulty UK. Pohľad do dejín inštitúcie a jej akademickej obce*. Martin Slobodník – Marta Glossová (eds.). Bratislava: Univerzita Komenského, 2017, s. 89–103.

2 ŽILKA, Ladislav – VAŠEK, Otakar. O brněnských vysokých školách. In *Za lepší zítřek. Sborník a vzpomínek na studentské pokrokové hnutí třicátých let.* Eduard Goldstücker a kol. (eds.). Praha: SPN, 1963, s. 177–184.

3 Představujeme vám… prof. Dr. Arnošta Lamprechta. *Universitas*, 1983, č. 1, s. 48–51, zde s. 50; podobné hodnocení z UP Olomouc viz Archiv Univerzity Palackého, Filozofická fakulta, kart. 441, inv. č. 1488, sig. D/II/5.

největší levicové politické tendence, jinak např. na Právnické fakultě MU odmítané, a dokonce stigmatizované. Společně s částí studentstva české techniky tvořili studenti FF jádro levicově orientované akademické mládeže v Brně.[4] Teprve po roce 1946 přebírali tuto roli studenti nově ustavené pedagogické fakulty.[5]

Teritoriální vazbu k Moravě doprovázely i vazby citové a badatelské. Ve výzkumném profilu generace se projevuje mnohem více než u badatelů generace předchozí volba „moravských" témat, ať už se jednalo o moravská nářečí, valašskou kolonizaci východních částí země nebo moravskou německou literaturu. Láska k rodnému kraji byla u některých příslušníků této generace pověstná, vzpomeňme silný citový vztah profesora Josefa Macůrka k obci Chomýži na Kroměřížsku.[6] Nelze ovšem říci, že by se „moravská" linka ve zmiňovaných osudech stala tak dominantní, až by se přelila do moravského provincialismu. Kompletace vzdělávacího systému na Moravě, provedená zřízením univerzity, se projevila lepší dostupností vzdělání, ale nikoliv snížením jeho kvality. Spíše můžeme hovořit o snaze účelně vtělit moravskou problematiku do interpretace společenskovědní tematiky českých zemí nebo střední Evropy, jak ukazují např. Zatočilovy práce o starší německé literatuře nebo Wollmanovy práce o literatuře slovanské.

Ve výzkumné práci přetrvávalo v počátcích kariéry příslušníků této generace její podceňování ze strany státu, typické pro předchozí generaci. Patrně z tohoto důvodu řada z nich po roce 1948 přivítala některé aspekty reformy československého vysokého školství a výzkumu, směřující hlavně k posílení financování velkých výzkumných úkolů dle státních priorit.[7] Těžko se ovšem smiřovali s dogmatickou sovětizací a byrokratizací univerzitní práce a výzkumu: vždyť mnozí z nich měli stále „pod kůží" noblesu a jiskru nezávislého intelektuála s komplexním vzděláním, tolik typické pro 19. století, jež převzali od svých učitelů. Tento habituální znak se projevoval mj. úctou ke kavárenské kultuře, kde nad kávou, v kouři cigaret a obklopen vzdělanci z mnoha oborů „kraloval" třeba Frank Wollman. Stará prestiž profesorského stavu se u nich projevovala důrazem na upravený zevnějšek a gentlemanské vystupovaní, který nezastřely ani sociální a kulturní změny meziválečné republiky – a ovšem ani „soudružská kultura" poválečného lidovědemokratického režimu. Od předchozí generace přejali rovněž často dost autoritativní, elitářské vystupování; vždyť si uvykli, že profesor byl neomezeným vládcem svého semináře a jeho společenská prestiž byla vysoká (Leopold Zatočil, Jindřich Šebánek).[8] V podmínkách po roce 1948, kdy klíčová rozhodnutí o dění na fakultě přešla spíše do rukou stranických orgánů a moc profesorů a profesorských sborů de iure zanikla, bylo toto lpění na formálním oslovování, oblékání a celkovém vystupování zajímavým reliktem starých časů.

Jisté uklidnění poměrů v meziválečné akademické sféře, spojené se založením většiny seminářů FF MU, se ovšem projevovalo také stabilitou v oblasti kariérního postupu příslušníků této generace. Podobně jako u jiných akademických generací vyrůstajících v pevně ustavených poměrech se vyznačovala méně strmým posunem než u generace zakladatelské. Pokud se příslušníci zakladatelské generace vyhnuli jinak obvyklému osudu čekatele

4 ŽILKA – VAŠEK, O brněnských vysokých školách, s. 183–184.

5 HOELL, Čestmír. *Moravskoslezské vysokoškolské studentstvo ve statistice*. Brno, 1947, rukopis uložený v Archivu Masarykovy univerzity, inv. č. H III 350.

6 MACŮREK, Josef. *Úvahy o mé vědecké činnosti a vědeckých pracích*. Brno: Matice moravská, 1998.

7 MÁLEK, *Boj nového*; MÁLEK, Ivan. *Otevřené otázky naší vědy*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1966.

8 KERNBAUER, Alois. An elitist group at elitist universities. Professors, Academics an Universities in Habsburg Monarchy from the Middle of 19th Century to World War I. In *Universities and the Elite Formation in Central, Eastern and South Eastern Europe.* Florian Bieber – Harald Heppner (eds.). Zürich – Wien: LIT, 2015, s. 93–110, zvl. s. 100.

na uprázdnění profesorské stolice, zpravidla úmrtím kolegy či učitele, druhou generaci již tato běžná skutečnost akademického světa zasáhla naplno. Jen několika z nich bylo dopřáno sehrát roli zakladatelů, když dokázali prosadit ustavení specializovaného semináře (slovanských dějin, paleografie a diplomatiky). Osudem ostatních bylo spíše dlouhé čekání na posun v kariéře, vyplněné působením na středních školách, stipendijními pobyty nebo střídáním nejistých působišť na univerzitách v Brně, Bratislavě nebo Praze (Josef Tvrdý).

Stabilita kariérních cest, byť vykoupená často dlouhým čekáním, by nás ale neměla zmást. Život a kariéru meziválečné generace notně ovlivnila politika. Po mnoha letech zachycované vzpomínky na studia ve 30. letech 20. století skýtají často idylický obraz fakultního života a pro většinu tehdejších studentů, kteří se o politiku valně nezajímali, snad i takový byl. Ale tuto generaci čekala dramata 20. století, století extrémů, která někteří z nich zaplatili životem (Jan Uher, Stanislav Sahánek, Josef Tvrdý) – v tomto světle není divu, že si časy studií příslušníci generace idealizovali. Pod povrchem se ale odehrávaly prudké změny nebývalého významu. Do univerzitního prostředí se promítaly závažné sociální, kulturní a politické rozpory evropské společnosti. V provinčním Brně byly ozvuky těchto dramat méně hlasité, ale sousední akademické obce v Praze, Varšavě nebo Vídni byly turbulencemi zasaženy naplno: národnostní nenávist a násilné střety, antisemitské nepokoje, ostrakizace židovských a levicových studentů a akademiků, hrubnutí akademické kultury ve směru vyhrožování, verbálního i brachiálního násilí. Brno v tomto ohledu zůstávalo aspoň trochu klidnou oázou – s explozemi nepokojů v jiných akademických obcích (insigniáda a šovinistické manifestace v Praze, opakované antisemitské nepokoje ve Varšavě, nacistické hnutí studentů ve Vídni nebo Praze a tzv. golemiáda v Bratislavě)[9] se zdejší poměry dají stěží srovnat.

Atmosféra v brněnské akademické obci byla rámována aktivizací německého nacionálního a nacionálně-socialistického hnutí v německém obyvatelstvu města, které po útlumu ve 20. letech v době hospodářské krize rychle nabíralo na síle. Brněnští a moravští němečtí nacionalisté a nacionální socialisté se netajili tím, že brněnská univerzita je pro ně jedním ze symbolů ponížení němectví a že musí být zničena. Nástup Hitlera k moci v Německu a anšlus Rakouska učinil tento tlak velmi tíživým a nebezpečným, i když silné pozice pročeskoslovenské německé sociální demokracie v Brně jej přece jen poněkud mírnily. Spolupráce části brněnských Němců s nacisty byla ovšem považována za jeden z hlavních důvodů dobře zacíleného a velmi efektivního úderu gestapa proti univerzitě na podzim 1939.[10]

Jinou konfliktní linii tvořil levicový radikalismus části studentstva i akademiků. S hospodářskou krizí (1929–1934) byly k radikálně levicovým postojům strženy početné masy obyvatelstva a v industriálním Brně se tento radikalismus rychle přenášel i do akademické obce. Záminkami k ostrým výměnám názorů a ně-

9 DOMIN, Karel – VOJTÍŠEK, Václav – HUTTER, Josef. *Karolinum statek národní*. Praha: Univerzita Karlova, 1934; DOMIN, Karel. *Můj rektorský rok. Z bojů o Karolinum a za práva Karlovy univerzity*. Praha: Univerzita Karlova, 1934; GOLDSTÜCKER, Eduard a kol. (eds.). *Za lepší zítřek. Sborník a vzpomínek na studentské pokrokové hnutí třicátých let*. Praha: SPN, 1963; FRIEDLÄDER, The Demise; MAJEWSKI, Piotr (ed.). *Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego 1915–1945*. Warszawa: Wydawnictwo UW, 2016, s. 251–295; KUČERA, Karel – TRUC, Miroslav. Poznámky k fašizaci Německé univerzity pražské. *Acta Universitatis Pragensis*, 1960, roč. 1, sešit 1, s. 203–223; CHLUPOVÁ, Alena. K volbě rektora a prvnímu otevřenému vystoupení nacistických studentů na Německé univerzitě v Praze roku 1922. *Acta Universitatis Pragensis*, 1978, roč. 18, sešit 2, s. 78–92; PSOTOVÁ, Věra. Fašizace německého studentstva a ohlas tohoto procesu mezi německými studenty v Československu. *Acta Universitatis Pragensis*, 1980, roč. 20, sešit 1, s. 31–60; KINDL, Vladimír. Pokus o zařazení tzv. dělnického práva do výuky Právnické fakulty UK v období buržoazní ČSR. *Acta Universitatis Carolinae*, 1984, roč. 24, sešit 1, s. 45–66; KORBAŠOVÁ, Anna. Golemiáda. *Sacra*, 2014, roč. 12, č. 1–2, s. 38–59.

10 JORDÁN a kol., *Dějiny university,* s. 213.

kdy i k potyčkám byla otázka navázání diplomatických vztahů Československa se Sovětským svazem (1935), a zvláště postoj k událostem španělské občanské války (1936–1939).[11] Většina studentů a akademiků FF MU si držela od exponovaných témat odstup, ale také na fakultě existovaly radikální politické spolky (Komunistická frakce mládeže, pobočka Národní obce fašistické), které ovlivňovaly dění na fakultě a činnost hlavní a nejdůležitější studentské organizace – Spolku posluchačů filosofie. Neklid se nevyhýbal ani profesorskému sboru, byť ani tady se nedá situace srovnávat s metropolí. Srážely se tak spíše názory konzervativců, snažících se udržet fakultu stranou politické sféry, a názory těch, kteří byli nakloněni veřejnému angažmá. Přitom mezi profesory s touto generací přibylo osob identifikujících se s politikou sociální demokracie a národních socialistů, tehdy ovšem již spíše stran politického levého středu. Tématem rozprav byly např. levicové názory děkana Vladimíra Helferta a jeho podpora poskytovaná Bedřichu Václavkovi, přednímu exponentovi KSČ mezi brněnskými intelektuály, evergreenem akademické šeptandy byl poté židovský původ a nejasný vztah k SSSR u slavného lingvisty Romana Jacobsona.[12]

Se systémovou recepcí koncepčních změn, jež prodělávala tehdejší evropská a světová univerzitní krajina[13], se v Brně setkáváme jen velmi zřídka, spíše někteří brněnští intelektuálové přispívali do debat pražských. Starému humboldtovskému konceptu totiž vyrostla hned trojí konkurence. Namísto teze o čisté vědě a akademické samosprávě se prosazovala v SSSR a Německu představa univerzity pevně zapojené do úsilí o vybudování nové společnosti. Zatímco sovětští komunisté budovali společnost solidarity na beztřídním, internacionálním a sekulárním základu[14], němečtí nacisté přišli s vizí národní solidarity oproštěné od kulturně cizorodých elementů, interpretovaných hlavně rasově.[15] Společným znakem bylo podřízení univerzitního vzdělání ideologii, která prostupovala studiem a výzkumem na všech oborech, přičemž tento krok přinášel posílení role společenských věd v rámci univerzitního portfolia oborů: humanitně orientované fakulty se

---

11 VÁVRA, Jaroslav. Zapomenutá doktorská disertace o Jaroslavu Haškovi. Ke vztahům mezi posluchači a profesory Karlovy univerzity za fašistického ohrožení ČSR. *Acta Universitatis Carolinae*, 1984, roč. 24, sešit 2, s. 55–68, zde s. 59, 61; ŽILKA – VAŠEK, O brněnských vysokých školách, s. 183–184; BOREK, Zoltán – LHOTKA, Jaroslav. Studentské bouře. In *Za lepší zítřek. Sborník a vzpomínek na studentské pokrokové hnutí třicátých let.* Eduard Goldstücker a kol. (eds.). Praha: SPN, 1963, s. 96–104, zde s. 97.

12 KUBÁČEK, Vojtěch. Pokrokové tradice Univerzity Jana Evangelisty Purkyně. *Universitas*, 1979, č. 1, s. 3–5.

13 vom BRUCH, Rüdiger. Langsamer Abschied von Humboldt? Etappen deutscher Universitätsgeschichte 1810–1945. In *Mythos Humboldt. Vergangenheit und Zukunft deutscher Universitäten*. Mitchell G. Ash (ed.). Wien – Köln – Weimar: Boehlau, 1999, s. 29–57; vom BRUCH, Rüdiger. Universitätsreform als Antwort auf die Krise. Wilhelm von Humboldt und die Folgen. In *Die Idee der Universität heute*. Ulrich Sieg – Dietrich Korsch (eds.). München: De Gruyter, 2005, s. 43–55; BRZEZIŃSKI, Jerzy M. Od uniwersytetu Humboldta do e-uniwersytetu. In *Uniwersytety. Tradycje – dzień dziesiejszy – przyszłość*. Zbigniew Drozdowicz (ed.). Poznań: Wydawnictwo UAM, 2009, s. 109–122.

14 CONNELLY, John. *Zotročená univerzita: sovětizace vysokého školství ve východním Německu, v českých zemích a v Polsku v letech 1945–1956*. Praha: Karolinum, 2008, s. 166 an.; DAVID-FOX, Michael – PÉTERI, György. On the Origin and Demise of the Communist Academic Regime. In *Academia in Upheaval. Origin, Transfers, and Transformations of the Communist Academia Regime in Russia and East Central Europe.* Michael David-Fox – György Péteri (eds.). London: Praeger, 2000, s. 3–38.

15 NAGEL, Anne C. Anspruch und Wirklichkeit in der nationalsozialistischen Hochschul- und Wissenschaftspolitik. In *Wissenschaften im 20. Jahrhundert: Universitäten in der modernen Wissenschaftsgesellschaft.* Jürgen Reulecke – Volker Roelcke (eds.). Stuttgart: Steiner, 2008, s. 245–262; KONRÁD, Ota. *Dějepisectví, germanistika a slavistika na Německé univerzitě v Praze 1918–1945*. Praha: Karolinum, 2011, s. 202 an.

měly stát nástrojem efektivní režimní propagandy a vychovatelnami nových propagandistických kádrů.[16] Po desetiletích postupného poklesu významu humanitních věd v rámci vědního portfolia se oba tyto modely zdály být obratem, o němž řada vzdělanců humanitních oborů snila. Odvrácená stránka celé věci, totiž drastické omezení svobody bádání v obou režimech, byla tehdy méně známa nebo přehlížena. Se zájmem byly sledovány spíše poměrně velké sovětské a německé státní investice do výzkumu v preferovaných oborech, často však s ostře nehumanistickým kontextem a často ve službách vojensko-průmyslových komplexů.

Třetí konkurenční vizí – jak se ukázalo, tak s nejdelším trváním – byl v meziválečném období se prosazující americký model univerzity. Pokud se v 19. století zraky inovátorů vysokého školství obracely převážně do Německa, 20. století mělo v tomto směru patřit Američanům. Jejich model univerzity postupně vznikal adaptací německých vzorů[17], přičemž důraz byl kladen nikoliv na základní výzkum propojený těsně s výukou jako i u nás, ale na výzkum aplikovaný. Vstřícnost amerických univerzit vůči externím aktérům vlastní činnosti (*stakeholders*) se stala pověstnou; američtí profesoři nepsali „do šuplíku" nebo pro úzký okruh odborníků, ale reagovali na společenskou poptávku mnohem více, než bylo v tuzemsku zvykem. Rozpor efektivní výuky v počátcích studia a odborně náročného a specializovaného aplikovaného výzkumu byl v USA překlenut přesunem velké části výzkumu z vysokých škol do specializovaných a velmi dobře dotovaných výzkumných center, propojených se soukromou sférou a jejími finančními zdroji. V Československu se tyto trendy začaly projevovat v oblasti technických a přírodních věd, např. zřízením Baťova výzkumného centra ve Zlíně roku 1928, a byly provázeny silnou nevolí v univerzitních kruzích, označujících přechod akademiků do těchto center za *„prostituční chování"* a *„vědomou ztrátu statutu vědeckého pracovníka"*.[18]

Elitní americké univerzity se profilovaly hlavně důrazem na postgraduální studium a schopnost získávat talenty z celého světa. Americký model, označovaný jako tzv. akademický kapitalismus[19], se vyznačoval manažerským způsobem řízení univerzit, jednoznačnou orientací na finanční zisk, efektivitu práce s jasně určenými termíny pro plnění úkolů, evaluační řízení a vztah ke studentovi a příjemci výzkumu jako k zákazníkovi. Krajina amerického vysokého školství se stala velmi členitou: vedle přibližně desítky soukromých univerzit se na jejich úroveň dostala další desítka veřejných či poloveřejných škol, ostatní desítky a stovky vysokých škol vykazovaly ve srovnání s evropskými standardy průměrnou i hluboce podprůměrnou úroveň. Brněnské univerzitní prostředí bylo se zahraničními poměry seznámeno (pobyty Jana Uhra v USA i SSSR ad.), a byť k širší reflexi těchto vzorů před válkou na fakultě nedošlo, lze tu hovořit o počátku zájmu o nalezení východiska ze zjevných problémů tuzemských vysokých škol, a humanitních oborů zvláště.[20]

16 CONNELLY, *Zotročená univerzita*, s. 331–355.

17 SHILS, Edward – ROBERTS, John. The Diffusion of European Models outside Europe. In *A History of the University in Europe. Volume 4.* Walter Rüegg (ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 2004, s. 163–230; RÖHRS, Hermann. *Einfluss der klassischen deutschen Universitätsidee auf die Higher Education in Amerika*. Weinheim: Deutscher Studienverlag, 1995, s. 93 an.

18 MÍČEK, Martin. *Vývoj chemického výzkumu ve Zlíně (1928–1945)*. Brno, 2018. Bakalářská diplomová práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, s. 21–22; srov. vom BROCKE, Wege aus der Krise, s. 200–210.

19 MÜNCH, Richard. *Akademischer Kapitalismus. Über die politische Ökonomie der Hochschulreform*. Berlin: Suhrkamp, 2011, s. 155–180.

20 MACHÁČEK, Jaroslav. *Výzkum na vysokých školách v USA a jiných kapitalistických státech*. Praha: ÚVTEI, 1966; KOCEVOVÁ, Marie. *Přehled o aplikovaném výzkumu na univerzitách v USA*. Praha: ÚVTEI, 1978; CIPRO, Miroslav. *Idea vysoké školy. Studie o vysokém školství ve světě socialismu a kapitalismu*. Praha: ÚVTEI, 1981, s. 50–57; PAULUS, Stefan. *Vorbild USA? Amerikanisierung von Universitäten und Wissenschaft in Westdeutschland 1946–1976*. München: Oldenbourg, 2010, s. 171–203.

Josef Hrabák

Národnost: česká

Datum narození: 3. prosince 1912

Místo narození: Brno

Datum úmrtí: 6. srpna 1987

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Otec byl zaměstnán jako úředník na zemském finančním ředitelství v Brně, matka se starala o domácnost. Oženil se s JUDr. Ludmilou Radimskou, dcerou soudce a vnučkou historika, středoškolského profesora a příležitostného básníka F. J. Rypáčka. Narodila se jim dcera Marie, provdaná Krčmová, profesorka jazykovědy a bohemistiky na FF MU.

Akademické působení

Josef Hrabák absolvoval reálné gymnázium na Starém Brně. Zde jej učili například Bedřich Václavek nebo Jaromír John. V roce 1931 nastoupil na FF MU, kde studoval češtinu a francouzštinu. Navštěvoval přednášky a cvičení Arna Nováka, Bohuslava Havránka, Romana Jakobsona či Franka Wollmanna. Studium ukončil v roce 1935. O rok později podnikl studijní cestu do Polska, aby doplnil svou disertační práci o staropolském a staročeském verši. Po absolutoriu na vysoké škole začal pracovat jako středoškolský profesor. Nejprve působil na I. státní československé reálce v Brně (1935–1936). Následující školní rok strávil na reálce v Lipníku nad Bečvou. Poté se vrátil zpět do rodného města a v letech 1937–1948 učil na brněnských reálných gymnáziích. Následně se vydal na akademickou dráhu.

V akademickém roce 1936/1937 předložil disertační práci *Staropolský verš ve srovnání se staročeským* a dosáhl titulu doktora filozofie. V té době také vstoupil do Pražského lingvistického kroužku. Ještě na konci 30. let zvažoval, že se bude naplno věnovat romanistice, získal dokonce stipendium do Paříže, ale přišla druhá světová válka a ta jeho sny přerušila. V roce 1941 vydal studii *Smilova škola*, která mu byla po druhé světové válce uznána jako habilitační práce. Již v roce 1945 byl pověřen přednáškami o české literatuře na FF MU, o rok později také na nově vznikající pedagogické fakultě. Od stejného roku působil jako soukromý docent starší české literatury na FF. V roce 1948 byl jmenován řádným profesorem české a slovenské literatury na PdF MU, v akademickém roce 1950–1951 se stal proděkanem. V roce 1953 přešel na FF, kde byl jmenován profesorem české a slovenské literatury. V roce 1956 mu byla na základě práce *Studie ze starší české literatury* udělena hodnost doktora filologických věd. V roce 1954 se stal děkanem filozofické fakulty a v jejím čele zůstal až do roku 1960. Na konci padesátých let působil také jako prorektor Masarykovy univerzity. Po dlouhé roky byl vedoucím Katedry českého jazyka a literatury a později Katedry české literatury a literární vědy FF MU (1953–1970). Do penze odešel k 1. březnu 1978, přičemž byl nadále veden jako emeritní profesor.

Externě působil také na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kde v letech 1973–1974 vedl staročeský seminář. Krátce vyučoval i na Janáčkově akademii múzických umění v Brně.

Kromě svého působení na univerzitě se podílel i na činnosti ČSAV. Od založení Ústavu pro českou literaturu v roce 1952 řídil do roku 1958 jeho staročeské oddělení. Podílel se na vytvoření brněnské pobočky a externě toto pracoviště vedl po řadu let. Řídil časopisy *Listy filologické* (1961–1987) a *Česká literatura* (1970–1972), vydávané pod hlavičkou ČSAV. Působil v redakční radě časopisu *Host do domu*, byl recenzentem *Svobodného slova* a *Rovnosti*. Zastával funkci vedoucího redaktora knižnice *Památky staré literatury české*.

Střed Hrabákova vědeckého zájmu tvořila starší česká literatura, ale také teorie a metodologie literatury, komparatistika, a především versologie. Nejprve si prošel strukturalistickým obdobím, ovšem od 50. let se přiklonil při zachování strukturalistických vědeckých metod k marxistické literární vědě. K jeho nejvýznamnějším dílům patří *Úvod do teorie verše* (poprvé 1956), *Studie ze starší české literatury* (1956), *K morfologii současné prózy* (1969), *O charakteru českého verše* (1970), *Literární komparatistika* (1971), *Poetika* (poprvé 1973) či *Čtení o románu* (1981). Zabýval se i moderní českou literaturou, v této oblasti je autorem například monografií *Rudolf Těsnohlídek* (1982) a *František Kožík* (1984). Autorsky se podílel také na vydání *Průvodce po dějinách české literatury* (poprvé 1976) a vydal několik edicí staročeských památek, například *Staročeské satiry* (1947), *Staročeské drama* (1950), *Lidové drama pobělohorské* (1951). Redigoval první svazek akademických *Dějin české literatury* (1959). Mimo vědeckou práci se Hrabák zabýval i popularizací, jak ukazují jeho práce *Umíte číst poezii?* (1963) či *Umíte číst poezii a prózu?* (1971).

Sepsal řadu vysokoškolských skript, ale také učebnic pro střední školy, jako byla *Rukověť dějin literatury I.* (1972). Stal se členem časopisu *Literatura ve škole*, recenzentem Státního pedagogického nakladatelství a zasedal v komisi pro estetickou výchovu při Výzkumném ústavu pedagogickém.

Vedle toho publikoval své literární kritiky v různých odborných periodikách (*Literární měsíčník* nebo *Tvorba*).

Za svoji vědeckou činnosti obdržel bronzovou medaili slavistického sjezdu v Moskvě v roce 1958, ale také zlatou plaketu Josefa Dobrovského (1972) a dvakrát zlatou medaili ČSAV Za zásluhy o vědu a lidstvo. Z univerzitních ocenění byl držitelem zlaté medaile UJEP, která mu byla udělena v roce 1969. Od roku 1978 byl členem Assotiation internationale des critiques littéraires v Paříži. Podnikl několik přednáškových cest do SSSR, Polska, Jugoslávie, Bulharska, ale i Německa, Anglie a Francie.

Veřejná činnost

Za německé okupace byl členem Národního souručenství. Na konci ledna 1948 byl přijat do KSČ, v době únorového převratu byl členem Akčního výboru na PdF MU. Byl také zakládajícím členem Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí.

Evaluace

Josef Hrabák patří k nejvýraznějším osobnostem české versologie a také badatelům zabývajícím se starší českou literaturou. Více jak patnáct let stál v čele Katedry české literatury na FF MU a šest let byl děkanem fakulty.

Ohlasy

Při přednáškách si dovede udržet kázeň bez jakéhokoliv vynucování. Mezi posluchači a jím je odstup, který u jiných s. profesorů není. S. prof. Hrabák zůstává posluchačům stále cizí. Je to pravděpodobně způsobeno jeho povahovými rysy, výsměšností a byrokratičností. O posluchače až na některé výjimky (které se snaží potom i protežovat) nejeví zájem a nesnaží se vzbudit jejich zájem o vědeckou práci a hlubší studium. Měl na starosti studijní skupiny na fakultě. Po celý rok se o ně nestaral (ani jednou nebyli svoláni vedoucí studijních skupin). **\ kádrový posudek Československého svazu mládeže**

V písemném i ústním projevu formuluje jasně a logicky i nejsložitější problémy, má mimořádnou schopnost podat téma názorně a obecně přístupnou formou; tyto schopnosti uplatňuje se zdarem v pedagogické práci a v rozsáhlé činnosti popularizační (díky tomu bývají jeho populárně vědné spisy rychle rozebrány). **\ kádrový posudek Bořivoje Nováka**

Skoro všecko to, co profesor Hrabák oceňuje v díle Zdeňka Nejedlého, vyznačuje i jeho práci: komplexnost, podivuhodná šířka zájmů i rozhledu, důsledný historický přístup k literatuře, trvalá političnost vědecké práce i zřetel k zvláštnostem kulturního života v jednotlivých krajích. Moc reklamy jsem tím poukazem na živou souvislost s dílem Zdeňka Nejedlého profesoru Hrabákovi v tehdejších tzv. literárních kruzích samozřejmě neudělal, do módy právě přicházely jinší směry, metody, tradice a vzory. Profesoru Hrabákovi však naštěstí nikdy nešlo o to, aby se nesl na vlnách módních proudů, a i v dobách, kdy to nebylo příliš populární, prosazoval marxistický přístup k literatuře, a to přístup marxistický skutečně, ne pouze deklarativně. V důsledku toho na rozdíl od mnoha jiných Josef Hrabák může vydávat své starší studie a knihy vždy znovu bez podstatných změn, bez obrácení hodnoticích znamének, bez odvolávání starších názorů a bez odvolávání takových odvolání. **\ Milan Blahynka**

Dovede ve svých seminářích upoutat osobitým přístupem k problémům; u studentů oceňuje nikoli naplňování jeho pokynů, nýbrž samostatnost pohledu. Metodická promyšlenost výkladů jej přivedla k tvorbě vysokoškolských učebnic. [...] Konečně také Hrabákova lidská osobnost by stála za pozornost: sarkastik, který dovede pohotově a řízně glosovat jevy i lidi a může se tím zdát někomu nepříjemný, je však oproštěn od kultu vlastní osoby, a nesnáší proto lichocení, naopak vítá právě kritické připomínky. **\ Pavel Pešta**

Ve výuce využívá svých bohatých zkušeností; dovede studenty zaujmout, navodit bezprostřední kontakt s nimi, vede je k tomu, aby bezpečně zvládli nejen nezbytná fakta, ale i teoretickou problematiku oboru na úrovni nejnovějších poznatků. [...] Prof. Hrabák je náročný k sobě i k spolupracovníkům, imponuje jim mimořádnou pracovní výkonností, obětavostí a smyslem pro odpovědnost vůči společnosti, oboru i pracovišti. Všechny úkoly plní ochotně, přesně a včas (často před termínem). Dovede vytvářet dělnou atmosféru v pracovním kolektivu. **\ kádrový posudek Karla Palase**

Byl to takový autoritativní šéf, všechno se mělo řídit víceméně jeho vůlí. Pro něho jsme byli mužstvo, pro každého měl nějakou práci, abychom se tam zbytečně neváleli. Zprvu byl na katedře jediným profesorem, ale nebyl tam jedinou vědeckou veličinou. Bádal ve staročeské literatuře a opatrně se také obíral literární kritikou; od současné socrealistické literatury měl odstup, ale nedával jej jednoznačně najevo. **\ Dušan Šlosar**

Byl vědecky aktivní, nicméně byl v pětašedesáti odejit podle nového vysokoškolského zákona do důchodu. Byla to likvidace vzdělanců? Prostě museli všichni starší 65 let z vysokých škol pryč. A v pětašedesáti je to pro vysokoškolského učitele strašně brzo. Když vám řeknou *„teď a šup a hned!“*, je to velmi nefér. Zato ti, kdo neměli žádné tituly, v klidu dožívali. Asi ho to ranilo, protože učil rád, a nevím, ale lidé říkají, že učil dobře. Byl však ironický, takže to některé studenty muselo nutně popuzovat. Jak šel do let, více si uvědomoval, že studenti jsou někde na začátku odborné dráhy, a někdy to byly legrace, co s nimi zažíval.

On pak na fakultu v životě nevstoupil, pardon vstoupil jedinkrát na obhajobu kolegyně Lukavské. Mě samotnou neučil, ale odchoval žáky, tam měl kontakt se světem. Potom se věnoval jen odborné práci na rozsáhlejších dílech, z té doby jsou třeba monografie o jednotlivých spisovatelích.

Nebyl to jednoduchý život. Byl krátce děkanem, musel to přežít, a to nebyla dobrá léta, ale někdo to dělat musel, a myslím, že to zvládl, aspoň tedy nikdo nechodí a nevykládá cosi divného o jeho působení. Byl vedoucím katedry, to složil v sedmdesátém roce. Bylo to složité období, on vedení ani moc nechtěl, netěšilo ho to. Na druhou stranu byl hlavní osobností v redakčních radách, v *Listech filologických* vlastně až do smrti. **\ redigovaný rozhlasový rozhovor s Marií Krčmovou**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 25/25, Josef Hrabák.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 46/7.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 283/7, Josef Hrabák.

BLAHYNKA, Milan. Jubileum v čase dovršování. K šedesátinám Josefa Hrabáka. *Tvorba*, č. 49, 3. 12. 1972, s. 11.

BLAŽEJOVSKÁ, Alena. *Literární výročí: Josef Hrabák* [online]. 2012. [cit. 7. února 2019]. Dostupné z: <https://brno.rozhlas.cz/literarni-vyroci-josef-hrabak-6445097>.

HOMOLKOVÁ, Milada – KITZLER, Petr – SVATOŠ, Martin. Kalendárium. *Listy filologické = Folia philologica*, 2012, roč. 135, č. 3–4, s. 424–425.

KOLÁR, Jaroslav. Josef Hrabák a starší česká literatura. *Česká literatura*, 1982, roč. 30, č. 5, s. 423–428.

MENCLOVÁ, Věra – VANĚK, Václav a kol. *Slovník českých spisovatelů*. Praha: Libri, 2005, s. 258.

PEŠTA, Pavel. Jubilejní bilance (k šedesátinám prof. Josefa Hrabáka). *Listy Památníku Petra Bezruče. IV. řada*, 1972, č. 1–2, s. 17–22.

PEŠTA, Pavel. *Josef Hrabák* [online]. 1995. [cit. 7. února 2019]. Dostupné z: <http://www.slovnikceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=386>.

ŠLOSAR, Dušan. *Jaké hlavy, takový jazyk. Rozhovor o češtině a o životě vedli Jiří Trávníček a Jiří Voráč*. Brno: Host, 2008.

ŠTĚPÁNEK, Vladimír. Josef Hrabák a literární teorie. *Česká literatura*, 1982, roč. 30, č. 5, s. 419–422.

TOMEŠ, Josef a kol. *Český biografický slovník XX. století. I. díl, A–J.* Praha: Paseka, 1999, s. 509–510.

Vilém Chmelař

Národnost: česká

Datum narození: 19. listopadu 1892

Místo narození: Podolí (okres Přerov)

Datum úmrtí: 21. června 1988

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Vilém Chmelař se narodil v malé vesnici Podolí do rodiny zemědělců. V Brně se poznal s Marií Hřebáčkovou, kterou si v roce 1929 vzal. Měli spolu dvě děti, Danu Horanskou (1931), která se později stala lékařkou, a Milana Chmelaře (1937), inženýra a učitele na brněnském VUT. Chmelař byl velmi trpělivým badatelem, jehož charakterizoval opatrný přístup, který uplatňoval i v životě. V roce 1948 vstoupil do KSČ, ovšem nikdy nebyl horlivým komunistou. I v pokročilém důchodovém věku pracoval v ČSAV. Zemřel v roce 1988 ve věku 96 let.

Akademické působení

Absolvoval studium na učitelském ústavu, které dokončil v roce 1912. Později si doplnil vzdělání o maturitu na reálném gymnáziu v Přerově. Maturoval s vyznamenáním a nastoupil jako suplující učitel na obchodní školu. V roce 1920 mu ministerstvo školství udělilo studijní dovolenou k univerzitnímu studiu. Chmelař studoval filozofii, historii a geografii, přičemž se profiloval zejména v oboru psychologie. Byl žákem profesora Františka Krejčího. Dva semestry také strávil v Lipsku, kde ho uchvátila tamější experimentální laboratoř. Studium završil v roce 1925 doktorátem z filozofie.

Poté odešel do Brna a začal úzce spolupracovat s Mihajlem Rostoharem, který zde v této době budoval Psychologický ústav FF MU. V ústavu pracoval na pozici neplaceného asistenta. V roce 1939 se habilitoval jako docent psychologie spisem *Vnímání tvarů a indirektivní vidění* (1939). Pod Rostoharovým vedením se seznámil s experimentální psychologií a věnoval se problematice percepce, pozornosti a poznávacím procesům obecně, zejména u postižených dětí, se kterými pracoval v královopolském ústavu.

Po válce působil opět na FF MU, tentokrát již jako mimořádný profesor teoretické a užité psychologie. Jako profesor psychologie učil také na brněnské Vysoké škole sociální a od roku 1946 také na Pedagogické fakultě MU. Po komunistickém převratu vedl nově zřízenou Katedru psychologie a pedagogiky FF MU. Řádným profesorem se stal v roce 1949 a dál pokračoval ve zkoumání vnímání. Publikoval např. články *Poznávání zobrazených předmětů* (1948) nebo *Utváření volních kresebních pohybů u dítěte raného věku* (1948).

Ve stejném roce se také děkanem FF, kterým byl nejprve v letech 1949–1950 a podruhé v letech 1952–1954. Několikrát také zastával funkci proděkana. Jeho působení ve vrcholných fakultních funkcích je rozporuplné a lze jej charakterizovat jako opatrné vyjednávání. Nebyl zapáleným komunistou jako například Trávníček, ovšem aktivně nijak nebránil své perzekvované kolegy. Přesto svým osobitým trpělivým způsobem přispěl k zachování i rozvoji mnoha oborů na filozofické fakultě. I v důchodovém věku byl až do roku 1965 činný jako vysokoškolský učitel.

Byl rovněž velmi činný v ČSAV. Od roku 1956 byl členem korespondentem a byl také zástupcem předsedy Psychologické komise ČSAV. Po reorganizaci akademie v roce 1961 se stal členem pedagogicko-psychologického kolegia a předsedou psychologické a ediční komise. V roce 1965 mu byl udělen titul doktor věd (DrSc.). Od roku 1967 působil jako ředitel Psychologického ústavu ČSAV. Jeho zásluhou byla v roce 1970 zřízena Psychologická laboratoř ČSAV, kterou vedl až do roku 1975. Ve své práci se vyhýbal velkým syntézám a z experimentů a pedagogické praxe vyvozoval dílčí výsledky. Až do své smrti se neúnavně zajímal o nové postupy svého oboru.

Ocenění vědeckou komunitou

Aktivně pracoval ve Společnosti pro výzkum dítěte v Brně, kde spolupořádal konference a psychologické sjezdy. Jako učitel se angažoval v Pedagogické společnosti a Společnosti pedagogického muzea. Spolu s Rostoharem založil časopis *Psychologie*. Za svou práci dostal řadu ocenění, mj. Řád práce, zlatou plaketu ČSAV Za zásluhy o vědu a lidstvo a zlatou medaili UJEP.

Veřejná činnost

Po obecné škole nastoupil ke studiu na učitelském ústavu v Příboru. Po jeho absolvování učil na obecné škole v Přerově a dál si doplňoval učitelské vzdělání. Nejprve v roce 1918 získal osvědčení pro výuku na měšťanských školách a později, po vysokoškolských studiích, také zkoušku pro učitele na středních školách s aprobací filozofie, dějepis a zeměpis. Po studiích působil jeden školní rok na měšťanské škole v Přerově.

V roce 1926, poté, co se přestěhoval do Brna, začal pracovat v Ústavu pro tělesně vadné v Králově Poli. Zde zastával funkci ústavního psychologa až do roku 1931. Ve třicátých letech pracoval také jako odborný psycholog v poradně pro volbu povolání dětí. Spolupodílel se na vybudování sítě poraden – v roce 1937 jich už na Moravě fungovalo přes sedmdesát. Po nacistické okupaci učil na brněnském učitelském ústavu. V roce 1948 vstoupil do KSČ a aktivně působil v oddělení pro školství a vědu při ÚV KSČ.

Evaluace

Významný psycholog a člen ČSAV. Na brněnské filozofické fakultě udržel a rozvinul psychologii jako svébytný obor. Jako děkan i proděkan byl jednou z nejvýraznějších postav fakulty v padesátých letech.

Ohlasy

Mými učiteli byli akademik Vilém Chmelař, člen strany, pečlivý vykonavatel fakultních funkcí a svědomitý vědec, poctivý sběratel faktů, z jejichž analýzy vyvozoval skromné závěry. \ **Jiří Jindřich Diamant**

Někteří psychologové a jiní odborníci, kteří později posuzovali Chmelařův vědecký vývoj, se domnívali, že prof. Chmelař neuveřejňuje širší teoretické koncepce proto, že by mohly být napadnutelné ideologicky. Domnívám se, že tento názor je mylný. Celým svým naturelem byl prof. Chmelař badatelem „detailu“. **\ Josef Viewegh**

Jestliže někdo byl krátce po roce 1948 děkanem fakulty, svědčilo to o tom, že měl důvěru stranického vedení. Chmelař se jistě snažil využívat svého vlivu ve prospěch oboru – ovšem s příslovečnou opatrností. Zůstává otevřená otázka, co věděl o vylučování svých studentů a diskriminaci svých spolupracovníků, kteří podrželi větší distanci k novému režimu. Nelze mu vytknout, že by někomu vědomě uškodil, může však vyvstat otázka, zda vykonal v tíživých dobách vše, co mohl ve svých čelných funkcích vykonat. **\ Josef Švancara**

Jestliže ke ctnostem Rostoharovým patřila statečnost, ctností Chmelařovou byla opatrnost. Jeho nabádání *„abychom nenarazili“*, se stalo příslovečné. **\ Josef Švancara**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 7/3.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 71.

BÁRTA, Boleslav – SMÉKAL, Vladimír. Prof. dr. Vilém Chmelař sedmdesátiletý. *SPFFBU*, B 9, 1962, s. 211–228.

FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří. *Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Pohledy na dějiny a současnost*. Brno: Masarykova univerzita, 2010.

KALENDOVSKÁ, Jiřina. *Vilém Chmelař* [online]. 2017. [cit. 18. února 2019]. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=3779>.

ŠVANCARA, Josef. Vilém Chmelař (1892–1988). *Universitas*, 1998, č. 2, s. 36–37.

VIEWEGH, Josef. Sto let od narození českého psychologa univerzitního profesora PhDr. Viléma Chmelaře, DrSc., člena korespondenta ČSAV. *SPFFBU*, I 27, 1993, s. 7–15.

Robert Konečný

Národnost: česká

Datum narození: 23. dubna 1906

Místo narození: Brno

Datum úmrtí: 15. října 1981

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Narodil se jako syn natěračského dělníka a švadleny. Jeho ženou se stala učitelka a psycholožka Olga Konečná. Spolu měli dvě děti, syna Jana a dceru Olgu.

Akademické působení

Po maturitě na klasickém gymnáziu v Brně v roce 1925 se přihlásil ke studiu filozofie, češtiny a němčiny na FF MU. K učitelům, kteří jej ovlivnili, patřil J. L. Fischer, a především V. Hoppe. Druhý jmenovaný jej zaujal hlavně svým zaměřením na nitro člověka a jeho duši či svým úsilím o jednotu života a díla (Konečný dokonce založil Kruh přátel Vladimíra Hoppa). Velký zájem projevoval také o psychologii. Patřil k nejnadanějším posluchačům, již od třetího semestru ho ustanovili knihovníkem Psychologického ústavu FF MU a profesor M. Rostohar si jej vybral jako svého prvního asistenta-volontéra. Vynikal svojí angažovaností, vedl například úspěšnou kampaň proti celibátu žen ve školství (do září 1931). Absolvoval v roce 1929, kdy obhájil státní práci *City a emoce estetické*. O rok později předložil práci *Julius Zeyer. Psychologická analýza na základě studia snů v životě a díle*, na jejímž základě mu byl udělen doktorát. Ve školním roce 1930/1931 přednášel psychologii a logiku na Pedagogické akademii pokrokového učitelstva moravského v Brně. Působil také na Škole vysokých studií pedagogických, kde vyučoval kapitoly z literární psychologie a psychologii uměleckého díla. Poté se na 15 let s univerzitním prostředím rozloučil.

Znovu se na fakultu vrátil po druhé světové válce, kdy na základě dřívějšího přání Josefa Tvrdého začal na FF MU přednášet noetiku a psychologii. V prosinci 1946 se habilitoval v oboru filozofie prací *Vladimír Hoppe*. Z univerzity však musel v roce 1950 odejít – práci našel jako psycholog ve zdravotnictví.

Potřetí a naposledy se mu na FF podařilo vrátit v dubnu 1968 – v červenci byl jmenován profesorem. V této době dokonce stál v čele katedry psychologie a i za krátkou chvíli, která mu byla okolnostmi dána, se mu podařilo vnést do ní nové perspektivy. Ovšem s nástupem normalizace musel v roce 1971 opět své místo opustit.

Kromě univerzity působil také v ČSAV v Brně. V prosinci 1963 nastoupil na místo vědeckého pracovníka Pedagogického ústavu Jana Amose Komenského v Praze na pracovišti v Brně, kde se věnoval významu psychopatologie pro zkoumání normální osobnosti a zároveň působil i v Psychologické laboratoři ČSAV jako odborný a vědecký pracovník. Roku 1966 dosáhl na základě práce *Vybrané studie z psychologie* hodnosti kandidáta věd. Jako pracovník ČSAV se věnoval psychologii osobnosti a především srovnávací analýze poruchové a neporuchové činnosti. Dále se zaměřoval na zdravotnickou psychologii, literární psychologii, psychologii dítěte či vývojovou psychologii.

Výběr z díla

Mezi jeho významná díla z oboru psychologie patří *Mé úvahy o manželství a rodičovství* (1961), *Když dětem nejde učení* (1961, s O. Konečnou), *Psychologie v lékařství* (1963, s M. Bouchalem), *Starosti s dospíváním* (1966, s O. Konečnou) a překlady zahraničních děl z oboru.

Za významná díla z oblasti filozofie lze považovat *Vladimír Hoppe, příspěvek k historii a kritice iracionalismu* (1970) či stať *Víra ve filozofii* o vztahu mezi filozofií a náboženstvím.

Profesní působení

Po absolutoriu na FF v roce 1930 nastoupil na dráhu středoškolského učitele. Nejprve pár měsíců vypomáhal na reálce na Křenové ulici, později učil na reformním reálném gymnáziu v Tišnově (1931–1934), kde rozvinul i svoji činnost jakožto školní psycholog. Od poloviny 30. let působil na klasickém gymnáziu v Brně (až do svého zatčení gestapem v roce 1939).

Poté, co musel v roce 1950 opustit univerzitu, pracoval jako klinický psycholog (první na Moravě) ve Státní psychiatrické léčebně v Brně-Černovicích. Zde vytvořil nové pracoviště a stal se průkopníkem klinické psychologie a syntetické, komplexní, integrativní psychoterapie. Konečný pracoval v oddělení neuróz, psychóz, protialkoholním a dětském oddělení a všude dosahoval vynikajících úspěchů. Organizoval skupinovou a kolektivní psychoterapii, činnostní terapii, terapii rekreací, zavedl rehabilitaci psychotiků, vypracovával metody diagnostické i terapeutické.

Jedním z jeho stěžejních zájmů bylo studium duševního vývoje dětí a pubescentů. Stal se prvním československým školním psychologem schváleným úřady a působil v mnoha poradenských institucích. V rozmezí let 1927–1934 vybudoval na základě výzvy zemské školní rady v Brně studentskou poradnu při Sociální péči o středoškolské studenstvo středních a odborných škol. V letech 1932–1933 redigoval časopis *Našim dětem*. V 60. a 70. letech se podílel na pořadech s problematikou výchovy a dětské psychologie v Československé televizi Brno.

V rozmezí let 1945–1949 redigoval časopis *Psychologie*. Významně se podílel na vytvoření Československé psychologické společnosti, v níž se v roce 1957 stal členem výboru.

Veřejná činnost

Robert Konečný se od podzimu 1938 účastnil příprav k odboji. Napsal řadu úvodníků vydaných v *Lidových novinách*, stál u zrodu Kulturní rady moravské a od roku 1939 byl jedním z nejvyšších představitelů Zemského národního výboru, nejvyššího odbojového orgánu na Moravě. Jak již bylo výše naznačeno, Robert Konečný byl v listopadu 1939 pro svoji účast v odbojové organizaci Obrana národa zatčen gestapem. Jedním z důvodů pronásledování byla skutečnost, že rozhlasovou přednášku *Věrnost národní podstatě*, přednesenou již po 15. březnu, odvysílali odbojáři prostřednictvím krátkovlnné vysílačky krajanům do USA. Vězněn byl v Kounicových kolejích, ve Vratislavi a později hospitalizován na těžkém uzavřeném oddělení v Psychiatrické léčebně v Brně-Černovicích, kde uplatnil své vynikající znalosti psychopatologie a dokonale simuloval duševní chorobu. V dubnu 1945 se mu podařilo utéci. Za zásluhy v boji proti fašismu mu prezident republiky udělil v roce 1965 Pamětní medaili k 20. výročí osvobození ČSSR.

Kromě kariéry pedagoga a psychologa sklízel Robert Konečný i literární úspěchy. Již od 20. let 20. století publikoval v různých novinách a časopisech (*Jitro*, *Ruch*, *Moravské noviny*, *Národní listy*, *Lidové noviny* či *Kritický měsíčník*), a to jak svoje vlastní prozaická a básnická díla, tak i kritiky. Ještě před druhou světovou válkou mu vyšla básnická sbírka *Spáč pod plamenem* (1938), za války pak pod pseudonymem Jan Radeš próza *Studnice zapečetěná* (1944). Své zážitky z nacistického vězení publikoval jako *Písně z cely* (1945), o rok později pak vyšly básně *Má vlast*, soubor kratších povídek *Chudobky* a výbor jeho nedělních rozhlasových esejů *Živá slova* (1946). Mezi roky 1946–1948 přispíval do časopisu *Akord* nebo listu *Čin* (např. vzpomínky na pokračování z odbojářské činnosti a vězení *Jeden z vás*), zároveň byl redaktorem jeho kulturní rubriky. Konečného posledním dílem byly básně *Tůně* (1949), poté svou literární činnost ukončil, protože se odmítal zařadit mezi spisovatele pochlebující komunistickému režimu. Jeho tvorba se řadí mezi spirituální, kritikové o něm psali jako o *„básníkovi duše“* či *„básníkovi, v němž zápasí duše se světem“*. Usiloval o renesanci víry v člověka skrze víru v Boha.

Konečný se po druhé světové válce velmi angažoval v oblasti kultury a umění, stal se místopředsedou Sdružení moravských spisovatelů, jednatelem Filozofické jednoty a předsedou literární sekce Kulturní rady Zemského národního výboru v Brně. Také byl lektorem nakladatelství Zář a Rovnost. Zároveň přednášel v Československém rozhlase a přispíval do *Svobodných novin* či olomoucké revue *Archa*.

Evaluace

Robert Konečný patří k zakladatelům psychologie na FF MU. Kromě teoretických otázek propojoval své výzkumy s vlastní dlouholetou praxí přímo ve zdravotnictví. Kromě toho byl i velmi činný kulturně a jeho literární díla jsou dodnes vysoce ceněna.

Ohlasy

Jako mistr slova dovede vždy přiblížit posluchačům problém v jeho souvislostech a přenést na ně jiskru zaujetí. V jeho osobním profilu dominuje přímost, krajní ochota pomoci, bystrý postřeh, respekt k názorům druhého, silná energie, důslednost a – přes tvrdou školu života – nezdolný optimismus. **\ Josef Švancara**

Poznal jsem ho jako svého učitele na brněnském klasickém gymnasiu už jako sekundán na podzim roku 1934. Přišel – nebo spíše vběhl do naší třídy, řekl pár slov o tom, že u nás bude mít češtinu s němčinou, a hned začal zkoumat naše znalosti české gramatiky. Při vší přísnosti jednal s námi od počátku jako náš starší přítel, a pro mezery našich tehdejších znalostí mluvnice nás nezatracoval. Ostatně učitelé tehdy asi nebyli příliš vázáni školním předpisy a osnovami, a tak pan profesor Konečný brzo zanechal slovesných tříd, časování a větného rozboru, a věnoval se především tomu, co ho zajímalo nejvíc. A to byla nepochybně poezie. **\ Dušan Jeřábek**

Jeho žáci vzpomínají na živé, odborně fundované a lidstvím prozářené přednášky. Bývalí spolupracovníci si s láskou a úctou připomínají jeho odbornou a lidskou hloubku, jeho vztah k umění a široký kulturní rozhled, ochotu kdykoliv kohokoliv vyslechnout i jeho noblesní a současně demokratický styl vedení katedry. **\ Mojmír Svoboda**

Robert Konečný byl osobností s všestranným talentem, jako partner vždy otevřený ke konstruktivnímu dialogu s kýmkoli, jako psycholog tvořivě řešící problémy s vědomím humanistického poslání své disciplíny a s odpovědností za ni. **\ Josef Švancara**

(...)
Jak havran občas zakrákorá
čas na vězeňském portále:
život je jenom metafora
krásná jak salto mortale.
Však mezi ní a mnou je stora,
je smrt a všecko nestálé:
život je krásná metafora
strašná jak salto mortale,
strašná jak salto mortale.
(...)
(KONEČNÝ, Robert. *Písně z cely*. Brno: Klub Kounicových kolejí, 1946, s. 12.)

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 92/1823.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 8/14.

BLAŽÍČEK, Přemysl. *Robert Konečný.* [online]. 1995. [cit. 7. února 2019]. Dostupné z: <http://www.slovnikceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=409>.

GABRIEL, Jiří. *Robert Konečný.* [online]. [cit. 7. února 2019]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/konecr.html>.

CHMELAŘ, Vilém. Z životního díla Roberta Konečného. *SPFFBU*, I 2, 1967, s. 103–110.

JEŘÁBEK, Dušan. Básník a prozaik Robert Konečný. In *Rozhlasová univerzita Svobodné Evropy II. díl.* Antonín Kratochvíl (ed.). Mnichov – Plzeň – Brno: MOBA – Kruh přátel českého baroka – Křesťanská akademie, 1996, s. 57–62.

MENŠÍKOVÁ, Miroslava. *Prof. PhDr. Robert Konečný, CSc.* [online]. 2019. [cit. 7. února 2019]. Dostupné z: <http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=11981>.

SMÉKAL, Vladimír. Psychologie osobnosti v Brně mezi dvěma válkami. In *Brněnská věda a umění meziválečného období (1918–1939)*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 20–22.

SOLDÁN, Ladislav. Ale i meč má podobu kříže... (Esejista Robert Konečný v Akordu 1945–1947). *Akord. Revue pro literaturu, umění a život*, 2002, roč. 23, č. 6, s. 300–311.

SOLDÁN, Ladislav. Robert Konečný prozaik a esejista. *Sborník prací Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě,* A4, 2002, roč. 4, č. 4, s. 100–108.

SOLDÁN, Ladislav. Robert Konečný – literární kritik a redaktor. (K 100. výročí narození). *Literární archiv. Sborník Památníku národního písemnictví*, 2006, roč. 38, s. 115–128.

SVOBODA, Mojmír. Nedožité devadesátiny profesora Roberta Konečného. *Universitas*, 1996, č. 2, s. 34–36.

ŠVANCARA, Josef. Pětašedesátiny profesora Roberta Konečného. *Universitas*, 1971, č. 2, s. 112–113.

ŠVANCARA, Josef. Živý odkaz Roberta Konečného. *Universitas*, 2002, č. 1, s. 33–34.

Robert Konečný. [online]. [cit. 31. srpna 2017]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/wups/home/zlata-kniha/robert-konecny/>.

Jiří Krystýnek

Národnost: česká

Datum narození: 16. ledna 1913

Místo narození: Ostrava-Michálkovice

Datum úmrtí: 10. června 1991

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Narodil se do učitelské rodiny. Jeho otec Karel Krystýnek působil nejprve jako odborný učitel. Roku 1920 byl přeložen do Petřkovic na Hlučínsku, kde se stal ředitelem měšťanské školy. Zde rodina pobývala až do německé okupace Hlučínska v říjnu 1938. V lednu 1942 se oženil s dcerou soudního úředníka z Rožnova pod Radhoštěm Martou Nezdařilovou. V listopadu 1943 se manželům narodila dcera Jarmila.

Akademické působení

Po maturitě na reformním reálném gymnáziu v Ostravě-Přívoze směřovaly kroky Jiřího Krystýnka na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity, kde začal roku 1932 studovat němčinu a češtinu. Zároveň se zapsal jako mimořádný posluchač na klavírní oddělení hudební a dramatické konzervatoře. Vzdělával se pod vedením předních jazykovědců, jakými byli Frank Wollman, Arne Novák, Bohuslav Havránek či František Trávníček. Mezi jeho učitele patřili také germanisté Antonín Beer a Jan Krejčí. V neposlední řadě byl pak ovlivněn polonistou a komparatistou Marianem Szyjkowskim. Již během studia se projevil jeho hluboký zájem o slovanskou literaturu, především česko-polské vztahy.

Po absolutoriu roku 1937 působil řadu let na různých odborných a středních školách. Roku 1952 dosáhl doktorátu z filozofie obhájením dizertace *Odraz třídní ideologie v literatuře Beskydské.* Na univerzitní půdu se navrátil o dva roky později, kdy získal místo odborného asistenta katedry slavistiky. Následně absolvoval externí aspiranturu ze srovnávacích dějin slovanských literatur, kterou ukončil roku 1960 obhájením kandidátské práce (*Polské vlivy v české literatuře v období meziválečném, zvláště v letech dvacátých*) a dosažením titulu kandidát filozofických věd. Své studium obohatil rovněž několika cestami do zahraničí. Zúčastnil se letních seminářů v Bulharsku, Jugoslávii a polské Vratislavi. Dvakrát pak odjel na kurz pro zahraniční slavisty do Varšavy (1956, 1963). Na fakultě přednášel obecně o slovanských literaturách, zejména o polské, srbochorvatské a bulharské, ale také souhrnně o komparatistice. Roku 1962 předložil svou habilitaci *Z dějin polsko-českých literárních vztahů. Vlivy polské literatury a její percepce v českých zemích v letech 1914–1930* a byl jmenován docentem srovnávacích dějin slovanských literatur. Od roku 1969 působil jako vedoucí oddělení slovanských literatur na katedře slavistiky. Své působení na univerzitě ukončil roku 1978 odchodem do důchodu. V době normalizace nebyl připuštěn k profesuře, a tak zůstal do konce svého života docentem.

Výběr z díla

Badatelská činnost Jiřího Krystýnka směřovala především k regionalistice a slovanské literární komparatistice, v níž se projevil jako věrný žák svého učitele Franka Wollmana. Mezi jeho nejznámější regionalistické práce patří *Ondrášovská pověst v literatuře české a polské* (1956), *K otázce regionalismu v literatuře* (1957) a *Minulost moravského Valašska v díle Čeňka Kramoliše* (1958). V rámci literární komparatistiky se pak zabýval především česko-polskými vztahy. Roku 1966 vyšla jeho klíčová a v mnohém dodnes nepřekonaná práce *Z dějin polsko-českých vztahů*. Přestože se v knize zaobírá různými tématy, stěžejním bodem zůstává problematika recepce polské literatury v českých zemích v letech 1914–1930. Mimo to se pokusil analyzovat vliv walterscottismu ve slovanských literaturách a věnoval se historické próze západních Slovanů, staropolským spisovatelům, literární skupině Czartak a jejímu zakladateli Emilu Zegadłowiczowi. Roku 1976 pak publikoval studii o jižních Slovanech *Boj za osvobození balkánských Slovanů v bulharské literatuře 19. století.*

Ve svých dílech se zabýval také českou literaturou. Napsal studii o Šafaříkovi, Bezručovi (*Zapomenutý Bezručův epigon*, 1983) a nezapomínal ani na svého drahého učitele Franka Wollmana. Patřil k jeho předním znalcům a bibliografům. Roku 1969 sepsal jeho nekrolog *Literárněvědné dílo Franka Wollmana* a o devět let později vydal k nedožitým devadesátinám svého učitele studii *Osobnost a dílo Franka Wollmana* (1978). V redakčním kolektivu vedeném Otakarem Bartošem se podílel na tvorbě *Slovníku spisovatelů Polsko* a roku 1964 sepsal učební text *Slovanské literatury I.*

Ocenění vědeckou komunitou

Jiří Krystýnek se literatuře nevěnoval pouze vědecky, ale byl také znám jako vášnivý čtenář různorodých knih. Stal se členem Literárněvědné společnosti při ČSAV, Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a spolupracoval s Bulharským kulturním klubem. Krátce po válce působil na krajské pobočce Státního ústavu jazykového v Ostravě a od roku 1953 byl jmenován jejím správcem. Společně s Josefem Hrabákem stál u zrodu Letní školy slovanských studií (1969), kde působil do roku 1976 ve funkci ředitele, poté byl však odvolán. Během svého působení na brněnské filozofické fakultě byl dvakrát vyznamenán za pracovní zásluhy.

Profesní působení

Po absolvování filozofické fakulty nastoupil jako suplující profesor na státní vojenské reformní reálné gymnázium v Moravské Třebové. Na této škole působil i poté, co byla přesunuta do Hranic, a vyučoval zde až do jejího zrušení v září 1939. Za války pak pracoval tři měsíce jako výpomocný učitel na Reálném gymnáziu Františka Palackého ve Valašském Meziříčí. V září 1940 získal místo pomocného pedagoga na obchodní akademii v Moravské Ostravě. O dva roky později byla škola uzavřena a Jiří Krystýnek se přesunul do Vyškova na Moravě. Po válce se vrátil zpět na obchodní akademii do Ostravy, kde působil až do svého odchodu na filozofickou fakultu roku 1954.

Veřejná činnost

Roku 1948 se stal členem KSČ, kde zastával řadu funkcí. Stal se vedoucím stranické skupiny při katedře slavistiky a působil také v komisi pro přijímání členů KSČ při fakultní organizaci.

Evaluace

Jiří Krystýnek, nejstarší žák Franka Wollmana, byl významným brněnským slavistou, polonistou a balkanistou. V rámci výborných komparatistických schopností dokázal využít všeobecný rozhled a sečtělost. Společně s Jarmilem Pelikánem se zasloužil o udržení polonistiky na brněnské filozofické fakultě v poválečných letech. Patřil rovněž k předním znalcům regionální literatury a dodnes zůstává klíčovou postavou brněnské slavistiky.

Ohlasy

Mám neustále před sebou stejný obraz: usměvavý pán, humorně naladěný životní optimista, vždy přátelský a ke všem uctivý (zejména k ženám). \ Ivo Pospíšil

Když jsem jako postarší začal v Brně studovat mj. polonistiku, potkával jsem, zejména v pracovně Jarmila Pelikána, také docenta Jiřího Kristýnka. Byl tehdy už v důchodu a na filozofickou fakultu chodíval z badatelských i ryze soukromých důvodů. Vždy zdrženlivý, usměvavý, optimisticky naladěný (ač si měl právem na co stěžovat), jeden z posledních z rodu džentlmenů. \ Ludvík Štěpán

Jako zástupce školitele mě kdysi čas od času provázel na tzv. aspirantské zkoušky. [...] A vždy jsem se od doc. Krystýnka dověděl nějaké učitelské historky či „apokryfy". A také byl mým laskavým a tolerantním šéfem na Letní škole slovanských studií. [...] Mezi přáteli byl znám jako vášnivý knihomol (jak jinak!) a jako ten, kdo jako bibliofil má také některá vzácnější vydání. Kromě toho byl to také vášnivý fotbalový fanda: pamatuji si, jak jsem se s ním díval na jedno utkání v televizi v jeho bytě v Jundrově. \ Ivo Pospíšil

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 6/4.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 22/7.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 79/11.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 26/36.

BARON, Roman – MADECKI, Roman a kol. *Česká polonistická studia. Tradice a současnost (filologie, historie, politologie, právo).* Praha: Historický ústav AV ČR, 2014, s. 427–429.

PELIKÁN, Jarmil. Jiří Krystýnek. In *Slavica na Masarykově univerzitě v Brně: Literární věda, jazykověda, historiografie, uměnovědy*. Ivan Dorovský (ed.). Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 170.

POSPÍŠIL, Ivo. Pilíř brněnské slavistiky a polonistiky. K nedožitým devadesátinám Jiřího Krystýnka. *SPFFBU*, X 6, 2003, s. 161–162.

POSPÍŠIL, Ivo. Dvacetiletí od odchodu Jiřího Krystýnka. *Universitas*, 2011, č. 3–4, s. 80-81.

POSPÍŠIL, Ivo. Sté jubileum Jiřího Krystýnka (1913–1991). *Universitas*, 2013, č. 2, s. 64–66.

ŠTĚPÁN, Ludvík. Připomínka Jiřího Krystýnka. K nedožitým pětadevadesátinám pedagoga a vědce. *SPFFBU*, X 2, 2008, č. 2, s. 165–166.

Antonín Kříž

Národnost: česká

Datum narození: 25. března 1889

Místo narození: Nemotice (okres Vyškov)

Datum úmrtí: 2. dubna 1965

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Antonín Kříž se narodil v Nemoticích u Koryčan do rodiny řezníka Antonína Kříže a Anny Křížové, rozené Čížkové. V roce 1914 narukoval k rakouské armádě a dva a půl roku bojoval na italské frontě. Zákopová válka měla na vojáky devastující účinky. Kříž si z války odnesl podlomené zdraví i svalový revmatismus. Poté, co válka skončila, pracoval jako učitel v Kyjově, kde se také oženil. Po únorovém převratu byl ve vykonstruovaném procesu odsouzen za velezradu. Ve vězení se jeho zdravotní obtíže prohloubily a v roce 1958 byl po šesti letech předčasně propuštěn. Pokračoval ve své životní vášni, překladu Aristotelových spisů.

Akademické působení

Stejně jako jeho otec i dědeček se měl i Antonín stát původně řezníkem. Nakonec jej ale otec nechal zapsat na technické gymnázium v Kyjově. Zde se ale Kříž začal profilovat spíše směrem humanitním. Po maturitě v roce 1909 nastoupil ke studiu na Karlovu univerzitu, kde studoval latinu a klasickou řečtinu. Před absolutoriem vypukla první světová válka a Kříž studium dokončil až po návratu z fronty. Ke studiu se vrátil ve dvacátých letech, tentokrát již na Masarykově univerzitě. Na filozofické fakultě získal v roce 1927 doktorský titul poté, co obhájil disertační práci *Pojem setrvačnosti a vývoje u Platona* (1927).

Filozofickým proudem, ke kterému se hlásil, byl novotomismus, vycházející z papežské encykliky *Aeterni Patris* z roku 1879. Kříž sám byl věřící a jeho náboženské přesvědčení silně utvářelo jeho filozofii. Na vysoké škole byl žákem Františka Novotného, klasického filologa a zkušeného překladatele Platona. Ten v Křížovi probudil vášeň k překladům a získal jej pro překládání Aristotela. Prvním vydaným překladem byla *Etika Nikomachova* (1937), následovaná díly *Politika* (1939) a *O duši* (1942). Všechny překlady opatřoval Kříž důkladným poznámkovým aparátem. Ve své odborné činnosti se zaměřoval také na Aristotela a vydal několik statí v odborných filozofických časopisech, zejména ve *Filosofické revue* a časopise *Hlídka*.

Po druhé světové válce působil Kříž na brněnské univerzitě jako lektor staré řečtiny a latiny. Dál překládal a vydal Aristotelova díla *Metafysika* (1946), *Poetika* (1948) a *Rétorika* (1949). Na univerzitě byl aktivní až do roku 1952, kdy byl odsouzen za velezradu k dvanácti letům vězení. Po jeho smrti vydal jeho syn Jan ostatní dokončené překlady a v podstatě tak naplnil Křížovu ambici přeložit a vydat všechna hlavní Aristotelova díla.

Veřejná činnost

Téměř celý svůj profesní život pracoval Antonín Kříž jako učitel. Těsně před koncem první světové války si našel místo na znovuotevřeném kyjovském gymnáziu, kde vyučoval až do roku 1923, kdy byl přeložen na gymnázium ve Strážnici. Zde učil a také vypomáhal s agendou nemocnému řediteli gymnázia – v roce 1929 se stal prozatímním ředitelem. V roce 1932 získal místo definitivního profesora na reálném gymnáziu v Brně, kde učil až do roku 1947. Zajímal se o pedagogiku a publikoval několik článků o tělesné výchově a výchově k práci. Krátce pracoval rovněž jako zkušební komisař pro inspektory základních škol. V roce 1947 se stal zemským školním inspektorem a přednášel pedagogiku také pro důstojníky československé armády. Po komunistickém převratu byl ovšem již v roce 1948 z místa odvolán a začal opět působit jako gymnaziální profesor. O rok později byl penzionován.

V roce 1952 byl souzen ve vykonstruovaném procesu. Státní bezpečnost ho zřejmě již delší dobu sledovala kvůli jeho kontaktům s katolickým disentem. Jako záminka procesu byla využita skutečnost, že Kříž u sebe doma nechal přespat známého, který se poté neúspěšně pokusil o emigraci. Penzionovaný profesor byl následně komunisty prohlášen za vedoucího velezrádné skupiny. V procesu byl odsouzen na dvanáct let vězení, ztrátě občanských svobod a také propadnutí majetku. Vězněn byl nejprve v Brně v káznici na Cejlu, poté ve slovenské Ilavě a nakonec ve Valdicích u Jičína. Vězení zhoršilo jeho zdravotní stav a Kříž byl po šesti letech předčasně propuštěn. Po pádu komunistického režimu byl posmrtně rehabilitován.

Evaluace

Byl nejvýznamnějším překladatelem Aristotela do češtiny. Aktivně se podílel na veřejném životě a za své přesvědčení byl komunisty perzekvován a vězněn. Spolu s Františkem Novotným je považován za zakladatele tradice klasické filologie na FF MU.

Ohlasy

Byl z něho udělán vedoucí skupiny několika lidí, které vesměs viděl poprvé v životě. **\ syn Jan Kříž**

Zemřel poté, co svoje hlavní plány v podstatě dokončil – aniž měl ovšem možnost spatřit všechny své překlady vydané. Toho jsme se dožili teprve my, jeho žáci, kteří jsme mohli být svědky toho, jak dva čeští filologové, František Novotný a Antonín Kříž, oba profesně působící na Masarykově univerzitě, přeložili v rozmezí necelých prvních dvou třetin 20. století kompletní filozofické dílo obou nejplodnějších starořeckých filozofů Platona i Aristotela. **\ Antonín Bartoněk**

Dobová marxistická kritika mnohdy vytýkala Antonínu Křížovi jeho křesťanské východisko, dnes naopak oceňujeme píli a soustavnou práci tohoto skromného člověka... **\ Antonín Bartoněk**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 99/1992.

BARTONĚK, Antonín. Překladatel Aristotela dr. Antonín Kříž (1889–1965). *Universitas*, 2005, č. 3, s. 23–24.

BARTONĚK, Antonín. Půl století od úmrtí PhDr. Antonína Kříže, překladatele Aristotela a lektora staré řečtiny na FF MU. *Universitas*, 2015, č. 2–3, s. 111–112.

HUBEROVÁ, Vladimíra. *Antonín Kříž* [online]. 2015. [cit. 17. února 2019]. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=26072>.

KŘÍŽ, Jan. Antonín Kříž. *Universitas*, 1995, č. 4, s. 35–36.

Matrika narozených Nemotice. [online]. Rok 1889, s. 68. [cit. 18. února 2019]. Dostupné z: <http://actapublica.eu/matriky/brno/prohlizec/1681/?strana=36>.

Josef Macůrek

Národnost: česká

Datum narození: 31. března 1901

Místo narození: Chomýž u Kroměříže

Datum úmrtí: 20. dubna 1992

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Rodiče měli středně velké hospodářství. Otec byl chalupník, matka byla v domácnosti. Díky dobrým studijním výsledkům pobíral již na gymnáziu různá stipendia. Během studia v Praze jej finančně podporoval zámožný strýc. Roku 1938 se oženil s magistrou farmacie Marií Vozákovou, s níž měl syna Ivana a dceru Radmilu. Jeho žena poté zůstala v domácnosti a věnovala se rodině.

Akademické působení

Josef Macůrek navštěvoval v letech 1913–1921 Arcibiskupské gymnázium v Kroměříži. Zde jej ovlivnili především dva pedagogové – dějepisec a pozdější arcibiskupský archivář Josef Breitenbacher a literární historik Josef Vašica. Navzdory původnímu přání rodičů, aby nastoupil na teologii, odešel po maturitě na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, kde studoval historii a zeměpis. Mezi jeho učitele patřili například Josef Pekař, Josef Šusta či Václav Novotný. Nejvíce však Macůrka upoutal profesor Jaroslav Bidlo, který se zabýval východoevropskými dějinami a historií polabských a pobaltských Slovanů. Během studia zdokonaloval Macůrek rovněž své jazykové znalosti. Vedle němčiny, latiny, řečtiny, staroslověnštiny a ruštiny pronikal do tajů méně obvyklých jazyků, jako byla např. rumunština. Tu také využil během své první zahraniční cesty. Roku 1923 odjel na pozvání bukurešťského profesora Nicolae Iorga do Rumunska, odkud si přivezl nejen písemné materiály, heuristické zkušenosti a soupis rumunských bohemik, ale napsal zde i svou disertaci *Husitství v rumunských zemích, zvláště v Moldavsku*. Studium pak zakončil roku 1925 rigorózní zkouškou a získáním titulu doktor filozofie. Zároveň složil aprobační zkoušky, které ho opravňovaly učit na vyšších středních školách.

Macůrek však zůstal na akademické půdě. Na pražské univerzitě působil od roku 1925 jako asistent historického semináře, především pak jeho východoevropského oddělení. Ve studijním roce 1926/1927 se vydal opět do zahraničí. Během ročního pobytu v Polsku studoval na lvovské a varšavské univerzitě, bádal v archivech a seznámil se s řadou významných polských historiků. V akademickém roce 1929/1930 vyjel do Francie, zde navštěvoval přednášky z medievistiky, byzantologie, slavistiky, ale i francouzských dějin. Ze západní Evropy se v únoru 1930 krátce navrátil do Prahy – absolvoval habilitační kolokvium a přednesl habilitační přednášku *Vlivy byzantsko-slovanské v dějinách rumunského národa*. Teprve po ukončení studia v Paříži získal titul soukromý docent pro dějiny východní Evropy a Balkánského poloostrova. V následujících letech uskutečnil zahraniční cesty do Švédska, Polska a Rumunska.

Výuku po profesoru Bidlovi na pražské univerzitě pomalu převzala Milada Paulová, a tak se začal Josef Macůrek poohlížet po jiném pracovišti. Nadějí se stala nově založená brněnská univerzita. Do Brna odešel roku 1935 a byl jmenován mimořádným profesorem slovanských dějin. Protože slavistické pracoviště v Brně nemělo žádnou tradici ani vybavení, čekala zde Macůrka náročná práce. Díky svému elánu a píli vybudoval na Masarykově univerzitě Seminář dějin střední a východní Evropy.

V době nacistické okupace pracoval jako zemědělský dělník v Holešově a během zimních období pokračoval s historickými projekty a psaním velkých syntetických prací. Teprve po válce získal titul řádného profesora slovanských dějin s účinností od 28. října 1939. Josef Macůrek se zasloužil o poválečnou obnovu vědy, a to nejen v Brně, ale také v Bratislavě, kde několik let externě přednášel. Vytvořila se kolem něj skupina mladších spolupracovníků z Československa, ale i ze zahraničí, s nimiž v poválečných letech tzv. „vandroval" po Slovensku a v archivech je zasvěcoval do tajů heuristiky. V letech 1946–1947 působil jako děkan filozofické fakulty, v dalším roce se stal proděkanem. Po únoru 1948 nepatřil k prominentům nového režimu, a tak byla jeho činnost postupně omezována. Přestože byl tedy Seminář dějin střední, východní a jihovýchodní Evropy zrušen, Macůrkovi se jej podařilo roku 1957 obnovit pod názvem Katedra dějin SSSR, střední a jihovýchodní Evropy (v jejím čele stál až do roku 1970). Podílel se i na založení Kabinetu balkanistiky a hungaristiky (1966). Ačkoliv byl v době normalizace z politických důvodů penzionován, neztratil kontakt se svými žáky ani kolegy a dál pracoval. Dožil se listopadové revoluce a zemřel v Brně dne 20. dubna 1992.

Výběr z díla

Hlavním badatelským zájmem Josefa Macůrka byly dějiny národů evropského východu a jihovýchodu. Ve svých knihách kladl, na rozdíl od svého učitele Jaroslava Bidla, důraz na souvislost dějin Slovanů s vývojem jiných evropských národů. Výsledkem jeho zahraniční cesty do Rumunska bylo mnoho pramenných studií, sepsal například *Prameny k dějinám československým v archivech a knihovnách sedmihradských* (1925) a *Nové příspěvky k dějinám československým z archivů a knihoven sedmihradských* (1927).

Ve 30. letech se věnoval dějinám polsko-litevského státu, především v 16. a 17. století. Vydal monografie *Příspěvek k osvětlení snah rodu habsburského o získání koruny polské v letech 1588–1594* (1929), *Dozvuky polského bezkrálovství z r. 1587* (1929), *Zápas Polska a Habsburků o přístup k Černému moři na sklonku 16. století* (1931) či rozsáhlý článek *České povstání 1618–1620 a Polsko* (1937). Mnoho materiálů, které získal v Polsku, využil také ke kolektivnímu dílu *Češi a Poláci v minulosti (I,* 1964; *II,* 1967). Macůrek se o polské, maďarské a rumunské dějiny zajímal také v souvislosti se zahraniční politikou Československa, v níž se na jedné z čelných pozic nacházela tzv. Malá dohoda. Své snažení završil syntézami *Rumunsko ve své minulosti a přítomnosti* (1930) a *Dějiny Maďarů a uherského státu* (1934).

Během války soukromě historicky pracoval, a proto v prvních poválečných letech vydal tři velké syntézy *Dějepisectví evropského východu* (1946), třídílné *Dějiny východních Slovanů* (1947) a *Dějiny polského národa* (1948). Krátce před publikováním však byly zastaveny jeho práce *Úvod do studia dějin slovanských národů* a *Slované v minulosti*: nový režim těmto publikacím nedůvěřoval, protože šlo o díla historika „staré školy". Větší štěstí pak měla Macůrkova polonistická studie *Čechové a Poláci v 2. polovině XVI. století (1573–1589)*, která spatřila světlo světa roku 1948.

Po roce 1948 se v jeho dílech častěji vyskytovala ruská tematika. Zajímal se například o česko-ruské vztahy (*ČSR a SSSR. Pohled na dějinné styky československo-ruské*, 1947), starší ruské dějiny (*První český obraz Rusi „Kronika moskevská" r. 1590 a jeho prameny*, 1962), pozornost věnoval také ohlasu ruských revolucí v českých zemích a historii Ukrajiny.

Mimo jiné se zabýval dějinami slezských oblastí, Moravy, valašského osídlení (*Valaši v západních Karpatech v 15.–18. století*) a problematikou moravsko-slovenského pomezí (*České země a Slovensko ve století před Bílou horou*). V 50. a 60. letech se soustředil na přehledové články a domácí dějiny. V době normalizace, kdy byl penzionován, se zaměřil především na dějiny svého rodného kraje (*Pod Hostýnem a Křídlem*, 1975). Vedle rozsáhlých publikací uveřejnil řadu článků, studií, recenzí a zpráv v časopisech a sbornících.

Ocenění vědeckou komunitou

Josef Macůrek se již od mládí účastnil řady historických setkání, a to nejen na domácí půdě, ale i v zahraničí. Již během první zahraniční cesty do Rumunska se zúčastnil I. mezinárodního byzantologického kongresu v Bukurešti (1924). V červnu 1927 vycestoval do Varšavy, kde se konala ustavující konference Svazu historických společností východní Evropy. Účastnil se také porady jeho výkonného výboru roku v Praze (1932) či několika z jeho dalších zasedání. Roku 1933 se ve Varšavě uskutečnil VII. mezinárodní historický kongres. Na základě referátu, který zde Macůrek přednesl, vzešla myšlenka založit společnost podporující vzájemné poznávání historické tvorby. Přestože o její ustanovení Macůrek dlouhodobě usiloval, vznikla Československo-polská historická společnost až roku 1959. Macůrek pak přirozeně získal post prvního předsedy české části česko-polské komise historiků. Jako neoficiální zástupce moravských historiků navštívil téměř všechny konference Federace historických společností východní Evropy. Masarykovu univerzitu pak v Polsku reprezentoval na řadě slavnostních akcí, sympozií či konferencí.

Od roku 1933 byl mimořádným členem Královské české společnosti nauk, o dva roky později se stal členem řádným. Roku 1931 byl zvolen mimořádným, od roku 1945 řádným členem Slovanského ústavu ČSAV; v roce 1948 se podílel na založení jeho brněnské pobočky, kterou poté vedl. V době tzv. pražského jara vedl Ústav dějin východní Evropy ČSAV, odkud byl s nástupem normalizace odvolán. Stál u zrodu Slezského studijního ústavu a spolupracoval také s Československo-rumunským ústavem.

Josef Macůrek získal řadu zahraničních i domácích poct. V 60. letech obdržel čestný doktorát vratislavské a krakovské univerzity, Řád práce a zlatou medaili UJEP v Brně. Roku 1948 obdržel za svou tvorbu o slovanských dějinách Cenu města Brna (finanční odměnu spojenou s touto cenou odevzdal kvestuře Masarykovy univerzity). V dopise F. Trávníčkovi napsal: *„Dosud jsem podporoval heuristické práce svých žáků z vlastních prostředků. Nyní bude mi možno činiti tak z prostředků veřejných."*

Josef Macůrek působil v různých odborných časopisech. Spolupracoval s *Časopisem Matice moravské*, *Věstníkem Matice opavské*, redigoval ediční řady *Knižnice Matice moravské* a působil v redakční radě *Českého časopisu historického*. Byl také hlavním redaktorem časopisu *Slovanský přehled*.

Evaluace

Josef Macůrek byl vůdčí osobností československých dějin slavistiky. Díky svým zahraničním kontaktům pronikl do mezinárodních odborných kruhů, stal se členem řady významných institucí a jeho díla byla všeobecně uznávána. Stál u zrodu Semináře dějin střední, východní a jihovýchodní Evropy na Masarykově univerzitě. Z Brna tak vytvořil centrum slavistického bádání. Soustředil kolem sebe mladé historiky, které ve výzkumu podporoval a učil komplikované heuristické práci. Mezi jeho studenty patřili nejen čeští a slovenští badatelé, ale ovlivnil také mnohé zahraniční historiky. Macůrkovi žáci tak pokračují v odkazu svého učitele na různých historických pracovištích až dodnes.

Ohlasy

Nad četné historiky domácí i cizí vyniká Macůrek znamenitou znalostí jazyků, jmenovitě znalostí jazyka rumunského a maďarského, a to mu umožňuje uvádět do oběhu vědecké literatury historické věci dosud nepovšimnuté nebo zcela neznámé. Obdivuhodná jest jeho píle a vytrvalost ve shledávání látky rukopisné a neobyčejně rychlé její vypracování. \ Jaroslav Bidlo

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF MU, osobní spisy, kart. 10/1.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 108/2197.

BARON, Roman – MADECKI, Roman a kol. *Česká polonistická studia. Tradice a současnost (filologie, historie, politologie, právo)*. Praha: Historický ústav AV ČR, 2014, s. 427–429.

ĎURČANSKÝ, Marek. Josef Macůrek (31. 1. 1901 – 20. 4. 1992). 100. výročí narození. *Akademický bulletin*, 2001, č. 3, s. 5.

GONĚC, Vladimír (ed.). *Josepho Macůrek viginti lustra complenti oblatum. Josef Macůrek a jeho přínos k dějepisectví o střední a východní Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, 2001.

HEJL, František. Josef Macůrek – historik Moravy. *Vlastivědný věstník moravský*, 1981, roč. 33, č. 1, s. 70–74.

KUBÍČEK, Jaromír – STRÁNSKÁ, Jitka. *Josef Macůrek, 31. 3. 1901 – 20. 4. 1992. Personální bibliografie*. Brno: Státní vědecká knihovna, 1992.

NEČAS, Ctibor. Macůrkovo vandrování čili stipendijní pobyty a výzkumné cesty v zahraničí (1923–1932). *SPFFBU*, C 41, 1994, s. 133–142.

NEČAS, Ctibor. *Josef Macůrek*. Praha: Národní knihovna České republiky, 1998.

ŠŤASTNÝ, Vladislav. Profesor Josef Macůrek sedmdesátníkem. *Vlastivědný věstník moravský*, 1971, roč. 23 č. 1, s. 101–103.

VLČEK, Radomír. *Josef Macůrek*. [online]. [cit. 15. prosince 2018]. Dostupné z: <https://www.academia.cz/uploads/media/preview/0001/04/89c8bf93252c4390f44ea818f7447b8bbd537c45.pdf>.

František Pavelka

Národnost: česká

Datum narození: 29. listopadu 1920

Místo narození: Břeclav

Datum úmrtí: 11. ledna 1943

Místo úmrtí: Berlín

Sociální zařazení: František Pavelka se narodil v Břeclavi do rodiny pošťáka Antonína Pavelky a Julie Pavelkové, rozené Hergoutové. Měl dva sourozence. Po uzavření vysokých škol se aktivně zapojil do odboje, byl nucen emigrovat a následně vstoupil do výsadkářské jednotky. Byl prvním československým parašutistou, který úspěšně seskočil na území protektorátu Čechy a Morava. V roce 1941 byl zatčen gestapem a v lednu roku 1943 byl v Berlíně popraven.

Akademické působení

Po obecné škole nastoupil ke studiu na břeclavském gymnáziu. Po mnichovské krizi přestoupil na gymnázium v Hodoníně, kde v roce 1939 maturoval. Zajímal se o humanitní vědy a po maturitě se zapsal ke studiu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Kvůli uzavření vysokých škol však nestihl dostudovat ani první ročník.

Veřejná činnost

Od mládí byl členem Sokola. Po uzavření vysokých škol nastoupil jako zaměstnanec brněnské pošty na pozici telegrafního dozorce. Poté pracoval krátce jako telegrafní dělník u stavebního úřadu v Brně. Již v této době se zapojil do odboje proti nacistům, stejně jako další zaměstnanci brněnské pošty.

V lednu roku 1940 byl kvůli vyzrazení nucen odejít do exilu. Přes Slovensko, Jugoslávii, Řecko a Turecko došel až do Sýrie. Odtud se lodí dostal do francouzské Marseille, kde 4. května roku 1940 narukoval do československé armády. Byl zařazen jako vojín k 3. rotě 2. československého pěšího pluku. Zúčastnil se bojů na frontě a po porážce Francie byl evakuován do Liverpoolu. Byl reorganizován k 2. praporu československé smíšené brigády a o rok později byl povýšen na svobodníka aspiranta.

Dobrovolně se přihlásil k základnímu kurzu pro nasazení v týlu nepřítele a parakurzu. Jako zkušený telegrafista bez problémů absolvoval radiotelegrafický kurz. Mezi vrstevníky rád říkával že *„Orel letí sám“*. Jako jediný člen operace Percentage seskočil v noci ze 3. na 4. října roku 1941 poblíž Koudelova u Čáslavi. Cílem operace bylo navázat styky s domácím odbojem a zajišťovat spojení s exilovou vládou.

Kvůli špatnému počasí seskočil o 35 kilometrů jinde, než bylo zamýšleno. Okamžitě ho však ukryli místní zemědělci František Grad, Antonín Krejčí a František Kalina. Za napomáhání odboji byli všichni po Pavelkově

prozrazení zatčeni a odsouzeni k smrti. Díky pomoci členů odbojové skupiny Petiční výbor Věrni zůstaneme se dostal přes Chrudim do Prahy, kde se setkal s několika čelnými představiteli odboje. V této době Pavelka vystupoval pod falešnými doklady na jméno Petr Soukup.

Po dvaceti dnech od seskoku byl dopaden gestapem během velké vlny zatýkání osob z rozkryté části odbojové sítě. Byl prvním parašutistou, kterého se nacistům podařilo zadržet. I přes psychické i fyzické mučení Pavelka dokázal částečně zkreslit nebo zamlčet důležité informace. Po výsleších v pankrácké věznici byl převezen do Berlína. Zde byl německým soudem odsouzen k trestu smrti a ve věznici Plötzensee byl dne 11. ledna roku 1943 popraven. Jeho rodina pak byla vyzvána k zaplacení nákladů na popravu ve výši 4 318 říšských marek. Posmrtně mu byla udělena hodnost kapitána. In memoriam také třikrát obdržel Československý válečný kříž a v roce 2017 Kříž obrany státu ministra obrany ČR.

Evaluace

Hrdina protinacistického odboje. První československý parašutista vycvičený Brity, kterému se povedlo úspěšně seskočit na území Protektorátu.

Ohlasy

Operace Percentage nevyšla podle původního plánu. To ale nesnižuje hrdinství Františka Pavelky, který se s obrovskou odvahou vydal na nepřátelské území s vědomím, že jej čeká téměř jistá smrt. **\ Vojtěch Šustek**

V Břeclavi je jeho jméno uvedeno na pamětní desce věnované obětem druhé světové války v ulici 17. listopadu. V Brně se jeho jméno nachází na pamětní desce obětem okupace v budově FF MU na ulici Arna Nováka 1 a také na pamětní desce obětem okupace na ulici Kounicova 26.

Prameny a literatura

František Pavelka [online]. [cit. 11. července 2018]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/František_Pavelka>.

HAVLÍČEK, Vladimír. *Připomněli příběhy parašutisty Františka Pavelky a jeho spolupracovníků z Koudelova* [online]. 2016. [cit. 11. července 2018]. Dostupné z: <http://www.svoboda.info/zpravy/caslav/pripomneli-pribehy-parasutisty-frantiska-pavelky-a-jeho-spolupracovniku-z-koudelova/>.

MIKULKA, Jiří – MENŠÍKOVÁ, Miroslava. *František Pavelka* [online]. [cit. 11. července 2018]. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=741>.

PADEVĚT, Jiří. *Průvodce protektorátní Prahou: místa – událost – lidé*. Praha: Academia, 2013.

Stanislav Adolf Sahánek

Národnost: česká

Datum narození: 15. června 1883

Místo narození: Trávník (okres Kroměříž)

Datum úmrtí: 27. února 1942

Místo úmrtí: Mauthausen

Sociální zařazení: Otec byl řídící učitel. Stanislav Sahánek se oženil s Marií Košťálovou, se kterou měl syna Oldřicha. Ten vystudoval Lékařskou fakultu MU a stal se psychiatrem.

Akademické působení

Studoval na německém arcibiskupském gymnáziu v Kroměříži, kde v roce 1902 odmaturoval. Poté se přihlásil na germanistiku a slavistiku Univerzity Karlovy v Praze a na základě tohoto studia získal aprobaci pro vyučování češtiny a němčiny na středních školách. Tématem jeho disertace se staly *České prvky v díle Ebnerové z Eschenbachu*, rigorózní zkoušku vykonal z germanistiky. Vedle svého studia na pražské univerzitě navštěvoval také teologickou fakultu v Olomouci.

Do akademického prostředí se vrátil v roce 1921, kdy byl ustanoven lektorem německého jazyka na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Kromě toho vedl i kurzy němčiny na Právnické fakultě MU a od roku 1926 působil jako lektor němčiny a německé literatury na České vysoké škole technické v Brně. Vyučoval například předměty Základy němčiny nebo Německá mluva pro pokročilé.

V roce 1935 se habilitoval na základě práce *Ferdinand Saar* pro obor německé literatury na Univerzitě Komenského v Bratislavě a postavil se do čela literárního oddělení tamního semináře germanistiky. Během svého bratislavského působení si v Brně ponechal vyučování jednoho kurzu zaměřeného na metodiku německého jazyka a určeného pro posluchače všech fakult, především pro učitele měšťanských škol. V červnu 1938 byl navržen na jmenování mimořádným profesorem na Komenského univerzitě. K tomu však už nedošlo, protože ve spojitosti s událostmi konce 30. let musel Slovensko opustit a vrátit se do Brna. Zástupci Filozofické fakulty Masarykovy univerzity zažádali o možnost přenesení venia docendi do Brna, což se také stalo. V září 1939 profesorský sbor jednohlasně schválil žádost o jmenování Sahánka mimořádným profesorem v Brně, ale z důvodu uzavření vysokých škol v listopadu téhož roku to už nebylo možné. Stanislav Sahánek se své profesury již nedožil. V roce 1946 byl jmenován řádným profesorem in memoriam s účinností od 1. ledna 1942.

Sahánek se ve své vědecké práci zabýval německy psanou literaturou v českých zemích, zvláště pak na Moravě. V jeho odborném hledáčku se ocitla především spisovatelka Marie Ebner von Eschenbach, o jejímž díle napsal nejprve studii *Česká vesnice u Marie von Ebner-Eschenbach* (1929). Připravoval i monografii, ale ta však nebyla publikována – byla po Sahánkově zatčení zničena. Dalším polem zájmu se stal biedermeier, o kterém vydal v edici *Spisy Filozofické fakulty Univerzity Komenského* monografii *Literární biedermeier v německém písemnictví* (1938). Posledním publikovaným dílem pak byly *Přehledné dějiny německého písemnictví* (1941).

Kromě odborných prací Stanislav Sahánek připravil i několik jazykových příruček, které byly ve své době oblíbené a opakovaně vydávané, např. učebnici *Německý pravopis* (1924). Autor se zabýval také metodikou vyučování němčiny, což souviselo s jeho pedagogickou činností na univerzitách.

V letech 1928–1930 působil jako jednatel Matice moravské a angažoval se také v Musejním spolku v Brně, kde byl v roce 1946 jmenován čestným členem in memoriam.

Profesní působení

Stanislav Sahánek měl rozsáhlé pedagogické zkušenosti. Od roku 1908 působil jako gymnaziální profesor v Uherském Hradišti, později v Třebíči. Nakonec zakotvil v Brně, kde vyučoval v letech 1912–1914 na německé průmyslové škole, dále pak na pedagogické akademii nebo od 30. let na státní reálce v Brně na Křenové ulici. Zároveň se zabýval i soukromým vyučováním v německých rodinách a přednášel na brněnských vysokých školách.

Současně působil i jako examinátor němčiny při komisích pro školy obecné a učitelství na měšťanských školách v obvodu Brna. Po přesunu na Slovensko se stal členem zkušební komise pro učitelství na středních školách v Bratislavě. Jako úřední recenzent posuzoval četné cvičebnice němčiny, zvláště učebnice určené pro německé školy.

Veřejná činnost

Stanislav Sahánek spolu s ostatními členy skupiny (pod vedením Josefa Tvrdého) byl při příchodu Reinharda Heydricha do Protektorátu v roce 1941 zatčen a v únoru 1942 poslán do koncentračního tábora Mauthausen, kde po necelém měsíci zemřel. Za svoji činnost obdržel in memoriam Pamětní odznak druhého národního odboje.

Evaluace

Stanislav Sahánek byl dlouhá léta spojen s Filozofickou fakultou Masarykovy univerzity, a to především s germanistikou, kde působil jako lektor němčiny. Do povědomí dalších generací se vryl především svou činností v druhém odboji, za kterou zaplatil životem.

Ohlasy

S každým problémem, jenž se mu naskytl, dovedl se Sahánek vyrovnat poctivě, přísně vědecky a všestranně; byl to duch hloubavý, ctižádostlivý a nadmíru svědomitý, jak se lze o tom přesvědčiti na každé téměř stránce knihy o Saarovi. […] Stanislav Sahánek – idealista – patřil k onomu typu vědců, kteří se po celý život pilně učili a nezištně pracovali, aby pak v pozdních letech vydali zralé plody svých ušlechtilých snah. **\ Leopold Zatočil**

Celý život tak vlastně pracoval pro vzájemné pochopení mezi českým a německým národem (přeložil také dějiny české literatury od Arna Nováka do němčiny). S násilím páchaným nacisty na českém národě, s barbarstvím, jež bylo protikladem všech velkých hodnot německé kultury, se ovšem nesmířil a činně se zapojil do boje proti němu. V koncentračním táboře si ho pak nacističtí dozorci, kteří se záhy dozvěděli o tom, v kterém vědním oboru pracuje, vzali obzvláště „na mušku" a za jeho záslužnou činnost na poli německé literatury ho odměňovali nejhrubšími urážkami. **\ František X. Halas**

Sahánek se opravdu snažil zbytečně nedráždit okupanty, a proto věnoval [v knize *Přehledné dějiny německého písemnictví,* pozn. JK] poměrně značnou pozornost několika autorům třetího nálevu, kteří byli stoupenci Hitlerova režimu, a také šovinistům a grafomanům z řad našich Němců. A samozřejmě se nesměl a nemohl zmínit o Židu Heinrichu Heinovi ani o spisovatelích, kteří odešli do exilu. Kdo se chce přesvědčit, že Sahánek zůstal i v roce 1941 tím, čím byl dříve, totiž katolíkem, který upřímně obdivoval T. G. Masaryka, musí se začíst do řádků o Lessingově *Moudrém Nathanovi* a do rozsáhlé kapitoly o Goethovi nebo si přečíst slova o občansko-liberální tendenci Schillerova *Dona Carlose*. **\ Jiří Rambousek**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 13/7.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 175/3164.

HALAS, František X. Nacistická perzekuce na brněnské univerzitě v letech 1939–1945. *SBFFBU*, C 25/26, 1978–1979, s. 41–70.

Kalendárium Stanislav Sahánek a Vincenc Petke. [online]. [cit. 6. prosince 2017]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/brno/upozornujeme/_zprava/kalendarium-stanislav-sahanek-a-vincenc-petke--552700>.

KALENDOVSKÁ, Jiřina. *MUDr. Oldřich Sahánek* [online]. 2018. [cit. 7. února 2019]. Dostupné z: <http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=2345>.

MENŠÍKOVÁ, Miroslava – KALENDOVSKÁ, Jiřina [online]. 2018. [cit. 7. února 2019]. Dostupné z: <http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=1268>.

MUNZAR, Jiří. Významná výročí dvou brněnských germanistů. *Universitas*, 2002, č. 1, s. 31–32.

RAMBOUSEK, Jiří. 125 let od narození brněnského germanisty Stanislava Sahánka. *Universitas*, 2008, č. 4, s. 63–64.

ŠEBÁNEK, Jindřich. Válečná žeň mučednické smrti v řadách moravských vědeckých pracovníků. *Časopis Matice moravské*, 1946, roč. 66, s. 182–188.

ZATOČIL, Leopold. Univ. doc. dr. St. Sahánek. *Vlastivědný věstník moravský*, 1946, roč. 1, s. X–XII.

Jindřich Šebánek

Národnost: česká

Datum narození: 12. října 1900

Místo narození: Písek

Datum úmrtí: 14. ledna 1977

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Pocházel z rodiny státního zástupce. Dědeček z otcovy strany byl místodržitelským radou, dědeček z matčiny strany advokátem. Měl dva bratry, staršího Jana a mladšího Jaroslava, kteří vystudovali architekturu, Jan pak pracoval jako bankovní architekt v Praze, Jaroslav zůstal v jižních Čechách. Oženil se s Annou, rozenou Tamchynovou, dcerou bývalého místodržitelského tajemníka v Praze, později okresního hejtmana v Kutné Hoře a generálního tajemníka sladařského průmyslu v Praze. S manželkou měli dvě děti, syna Jiřího, profesora botaniky a fyziologie rostlin na Mendelově univerzitě, a dceru Hanu, provdanou Hrstkovou, která se stala pediatričkou se specializací na výzkum leukemie a působí na Lékařské fakultě Masarykovy univerzity.

Akademické působení

Jindřich Šebánek studoval primu až septimu na českém gymnáziu v Písku (1910–1917), oktávu však navštěvoval v Praze na Malé Straně. Odmaturoval s vyznamenáním v roce 1918. Poté nastoupil na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy ke studiu historie a archivnictví (pomocné vědy historické), které absolvoval v letech 1918–1922. Studium ukončil obhajobou disertační práce *O Krištofovi ze Švamberka, poznámky a příspěvky k dějinám českým let 1500–1534.* Složil hlavní rigorózní zkoušku z českých dějin a pomocných věd historických, vedlejší rigorózní zkoušku z filozofie a stal se roku 1923 doktorem filozofie.

Zároveň se studiem na Karlově univerzitě navštěvoval v letech 1920–1923 také Státní archivní školu v Praze. Mezi jeho učitele patřily osobnosti jako Václav Hrubý, Václav Novotný nebo Gustav Friedrich. Studium ukončil státní prací *Úřad desetipanský starého města pražského a jeho knihy v XVI. století.* Po studiích odešel do archivářské praxe.

Na univerzitní půdu se vrátil v roce 1934, kdy se habilitoval prací *Archivy zrušených klášterů moravských a slezských* na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Stal se soukromým docentem pomocných věd historických a zároveň stanul v čele semináře paleografie a diplomatiky. V roce 1937 byl jmenován mimořádným profesorem na základě spisu *Moderní padělky v moravském diplomatáři Bočkově do r. 1306*; řádným profesorem se stal až po druhé světové válce s platností od roku 1940. V akademickém roce 1946/1947 byl děkanem Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Jako děkan působil i na domovské Masarykově univerzitě, a to ve školním roce 1948/1949. V následujícím období zastával funkci proděkana.

Šebánek se zasloužil o otevření brněnské pobočky Státní archivní školy a zřízení tříletého archivního kurzu. Ještě před ukončením tohoto kurzu se začalo vyučovat archivnictví jako studijní obor přímo na Filozofické

fakultě Masarykovy univerzity (od roku 1949), přičemž jeho vedoucím učitelem se stal právě Jindřich Šebánek. V letech 1954–1959 vedl brněnskou katedru dějin československých, obecných a pomocných věd historických. Podstatná je i Šebánkova pedagogická činnost. Své žáky zapojoval do projektů, na kterých se podílel, a zároveň je podněcoval k vlastní tvůrčí činnosti. Za tímto účelem zřídil na archivnictví platformu pro vydávání studentských prací *Folia diplomatica*. Velký přínos pro studenty měly také odborné exkurze do různých archivů, které pomáhaly posluchačům jednak po praktické, jednak po společenské stránce.

V roce 1957 mu byl na základě úspěšně obhájené doktorské disertační práce *Studie k českému diplomatáři* udělen titul doktora historických věd.

V roce 1970 byla zrušena katedra archivnictví, v jejímž čele Šebánek léta stál, a všichni pracovníci byli převedeni pod katedru československých a obecných dějin. V tomto roce byl Šebánek penzionován, ovšem z vědeckého života neodešel – stal se pracovníkem Ústavu československých a světových dějin Československé akademie věd a externím spolupracovníkem FF MU. Jeho práci přerušila až náhlá smrt v roce 1977.

Šebánkovo vědecké zaměření se soustředilo na přemyslovskou diplomatiku. Ačkoliv napsal řadu studií věnovaných různým listinám z této doby, do povědomí historiků a archivářů se zapsal především jako jeden z tvůrců edice pramenů *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*, základní edice diplomatického materiálu k přemyslovskému období. Již ve 30. letech se podílel na vydávaných svazcích, ovšem po smrti editora Gustava Friedricha se zasadil o to, aby se stal dalším hlavním sestavovatelem. Po dlouhých vyjednáváních se mu podařilo prosadit svoji koncepci vydávání a redakce *Českého diplomatáře* se přestěhovala z Prahy do Brna. Šebánek vytvořil rozsáhlý vědecký aparát pro publikování, obsáhlou kartotéku poznámek k listinnému materiálu a fotobanku. Do přípravných prací aktivně zapojoval i své studenty. V letech 1962–1982 spolu se svou kolegyní Sášou Duškovou vydali 5 svazků zahrnujících listiny z let 1241–1278. Zároveň publikovali četné doprovodné studie jako *Kritický komentář k Moravskému diplomatáři* (1952), *Česká listina doby přemyslovské* (1956), *Panovnická a biskupská listina v českém státě doby Václava I.* (1961), *Listina v českém státě doby Václava I. u nižších feudálů a u měst* (1963) a *Das Urkundenwesen König Ottokars II. von Böhmen* (1968, 1969).

Druhou důležitou oblastí v Šebánkově práci byla kritika tzv. Bočkových falz v *Moravském diplomatáři*. Přispěl tak k definitivnímu rozřešení sporu o pravosti některých listin na základě Bočkovy písemné pozůstalosti. O velký rozvoj se zasloužil především v rámci metodologie středověké diplomatiky. Kladl důraz na dokonalý grafický a stylistický rozbor jako základní bod práce s listinami. Do diplomatiky zavedl pojem vztah k listině jako východiska ke zjišťování její společenské funkce. Toto téma pokrývají jeho studie *Notář Otakarus 5 a nejstarší listiny oslavanské a velehradské* a *Po stopách díla notáře Heřmana*.

Šebánek přednášel i v zahraničí, nejčastěji v Německé demokratické republice (především v Lipsku), dále pak v Německé spolkové republice, Rakousku, Itálii nebo ve Švýcarsku. Publikoval práce v nejpřednějších evropských vědeckých periodikách, jako *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft, Le Moyen Age, Mitteilungen des Instituts v. Österreich, Geschichtsforschung, Commentationes* či *Archiv für Diplomatik.*

Jindřich Šebánek byl uznávaným odborníkem na diplomatiku v Československu i v zahraničí. Na jeho podnět vznikla Mezinárodní komise pro diplomatiku, jejímž byl viceprezidentem. Při zasedání komise pak prosazoval důležitost vydávání národních diplomatářů. Na domácím poli se stal v roce 1940 dopisujícím členem Královské české společnosti nauk a o šest let později mimořádným členem České akademie věd a umění. V roce 1954 předsedal Komisi pro vydávání středověkých historických pramenů při Historickém ústavu ČSAV. V letech 1956–1970 byl pověřen členstvím ve Vědecké archivní radě ministerstva vnitra. V roce 1969 mu Univerzita Palac-

kého v Olomouci udělila čestný doktorát z historických věd a Masarykova univerzita odměnila jeho práci zlatou medailí. Stal se také nositelem Řádu práce.

Působil rovněž v Matici moravské, zasloužil se především o reorganizaci spolkové činnosti a její celkové povznesení. Zároveň byl redaktorem *Časopisu Matice moravské*, jehož vydávání se mu podařilo udržet i v průběhu druhé světové války. V roce 1948 na uvedené matiční funkce rezignoval.

Profesní působení

Během studií získal praxi v Archivu hlavního města Prahy. Po absolvování vysokoškolských studií (1923) nastoupil jako konceptní adjunkt do Zemského archivu v Brně. V roce 1928 se stal na stejném pracovišti zemským archivářem. Dostal na starost katalogizační práce, především uspořádání archiválií z nejstarších dob. V Moravském zemském archivu vytrval až do roku 1937, kdy nastoupil na post univerzitního profesora.

Po dobu uzavření vysokých škol za Protektorátu pracoval u svého švagra ve farmaceutické továrně Interfarma jako správce rozdělovny léků.

V roce 1945 byl jmenován členem Státní archivní rady při ministerstvu školství a stal se předsedou archivní komise při brněnském zemském archivu.

Veřejná činnost

Po skončení druhé světové války byl členem národně socialistické strany, v roce 1948 vstoupil do komunistické strany. Již roku 1950 se nechal ze strany vyškrtnout, neboť nesouhlasil s politickou praxí tehdejší doby.

Kromě své vědecké práce se věnoval také výtvarnému umění, spoluorganizoval výstavy, pořádal různé kulturní akce a spolu s profesorem Janem Rackem připravil soubor koncertů *Dvořákův jubilejní rok.* V souvislosti s touto zálibou se seznámil i s malíři Antonínem a Linkou Procházkovými. Během návštěv jejich ateliéru se dostal do společnosti dalších brněnských umělců, jakými byli Jiří Mahen nebo František Halas. Další velkou láskou Jindřicha Šebánka byla hudba, a to především hra na housle (jako mladíkovi mu jeho učitel doporučil studium konzervatoře). Miloval také poezii, rád recitoval i psal básně.

Evaluace

Profesor Jindřich Šebánek založil brněnskou archivní školu a vychoval řadu následovníků. Kolem jeho osobnosti se vytvořil téměř nedotknutelný kult, který jeho žáci stále udržují. Díky jeho vytrvalé práci na *Českém diplomatáři* se podařilo tuto edici dovést do roku 1278, přičemž žáci jeho školy v práci pokračují až dodnes.

Ohlasy

Organizační talent je ostatně pro J. Šebánka příznačný [...] budiž s úctou a vděčností vzpomenuto organizátorské činnosti J. Šebánka v *Časopisu Matice moravské* (s nímž byl ostatně již od svého příchodu do Brna na podzim roku 1923 těsně spjat prostřednictvím zpráv, recenzí a studií, které zde publikoval). [...] Zaujímá-li *Časopis Matice moravské* jedno z nejvýznamnějších míst mezi našimi i zahraničními odbornými periodiky, patří značný díl zásluh právě J. Šebánkovi, který se jako redaktor staral o vysokou úroveň časopisu, a to ve všech jeho rubrikách. **\ Vladimír Vašků**

Byla by však škoda ještě větší, kdyby nezůstala nadále v platnosti ta oborová soudržnost, kterou prof. Šebánek dovedl u svých posluchačů vypěstovat a která se nejzřetelněji projevovala a projevuje na společných shromážděních všech ročníků na počátku každého studijního roku a na exkurzích podnikaných každého roku do našich archívů. **\ Sáša Dušková**

Jindřich Šebánek byl skutečnou osobností vědy, která ve svém oboru hledala nové úhly pohledu na historické prameny a prošlapávala nové metodické postupy, přestože odezva někdy byla nedůvěřivá. Právě proto jej bude nastupující generace hodnotit jako jednoho z nejvýznamnějších evropských diplomatiků 20. století. **\ Zbyněk Sviták**

Už mé první setkání s prof. Šebánkem na mne udělalo silný dojem. Bylo to v červnu roku 1964 u přijímacích pohovorů. [...] Přišel vysoký vzpřímený muž impozantního vzezření s bohatou hřívou prošedivělých vlasů. Nevím, zda jej někdo z nás znal, ale všichni jsme byli přesvědčení, že je to očekávaný profesor, který asi rozhodne o našem studijním osudu. A zřejmě také rozhodl. [...] Studium archivnictví mne zaujalo nejen svým obsahem, nýbrž i podáním našich učitelů. [...] Největší kouzlo osobnosti měl však pro mne prof. Šebánek. Od prvního ročníku nás oslovoval *„kolegové“* a v osobním styku *„kolego“*. Na katedře byl v tomto ohledu jediný. Nebudilo to ani dojem pouhé formálnosti. V dobách „budování lepších zítřků“, kdy se vyžadovalo oslovování *„soudruzi“*, byl tento způsob zvláště sympatický. Ze strany prof. Šebánka určitě nešlo o nějaký projev staromilství ani sabotování nových pořádků, nýbrž o skutečně kolegiální vztah. Z vlastní zkušenosti musím dosvědčit, že toto oslovování zavazovalo a vytvářelo sice neviditelné, o to však silnější pouto mezi studentem a profesorem. **\ Miroslav Pojsl**

Byl otcem přepečlivým a laskavým, ale přísným a vychovával vahou svého příkladu. Dovedl se bezmezně obětovat při poskytování pomocné ruky všeho druhu. Platilo to i pro pomoc v přípravě do školy, což se netýkalo jen češtiny, němčiny a latiny, ale stejně tak např. matematiky. Dovedl vést k logickému myšlení a k přesnosti ve vyjadřování. Byl při tom velmi kritický, otevřený a dovedl i od plic patřičně vyčinit. **\ Jiří Šebánek**

Vzniklo společenství, které mělo několik specifických rysů. Především jsme pociťovali obrovskou úctu k profesoru Šebánkovi. Každoročním svátkem pro nás všechny byly jeho narozeniny. Napsalo se již hodně o oslavě jeho padesátin v roce 1950, při níž jsme dokonce nacvičili dva smíšené pěvecké sbory. Ale tato oslava se pak opakovala každoročně, zvlášť slavná byla „kulatá“ výročí, na něž se později sjížděli i absolventi a hosté z Prahy a Olomouce. V době, kdy o dalším vydávání edice *Codex diplomaticus nec non epistolaris Bohemiae* vznikly spory s některými pražskými historiky, [...] jsme se pokládali za jejich jakési zbrojnoše, kteří jim bezmezně fandili. **\ Jaroslav Mezník**

Jindřich Šebánek byl typický představitel starší generace odborníků, který byl pro zachování svého oboru a postavení ochoten uzavírat s režimem nejeden kompromis, současně však dbal na udržení vysoké odborné úrovně i ve ztížených podmínkách. **\ Lukáš Fasora**

Slavíme chvíli, kdy je nutno zaplesat,
neboť šéf náš milostivý slaví padesát.
Ve vědě je detektivem velmi všetečným,
zkoumá teleobjektivem prsty notářů svých.
Sláva a láska je naše blahopřání,
to Vám přeje tahle cháska škola archívní.

(Píseň složená posluchači archivnictví k Šebánkovým padesátinám v roce 1950.)

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. č. 15/5, Jindřich Šebánek.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 201/3691, Jindřich Šebánek.

Archiv Univerzity Karlovy, fond Matriky Univerzity Karlovy, inv. č. 5, Matrika doktorů Univerzity Karlovy V., s. 2203.

BALCÁREK, Pavel. Profesor Jindřich Šebánek a Matice moravská. In *Sto let od narození profesora Jindřicha Šebánka. Sborník příspěvků.* Brno: Moravský zemský archiv, 2000, s. 7–13.

HAVEL, Dalibor. Jindřich Šebánek. In *Historici na brněnské univerzitě. Devět portrétů*. Tomáš Borovský (ed.). Brno: Archiv města Brna, 2008, s. 125–155.

DUŠKOVÁ, Sáša. Profesor Šebánek a brněnská filozofická fakulta. *SPFFBU*, C 21–22, 1975, s. 175–179.

DUŠKOVÁ, Sáša. K nedožitým osmdesátinám prof. Dr. Jindřicha Šebánka, DrSc. *Časopis Matice moravské*, 1980, roč. 99, s. 181–183.

FASORA, Lukáš. Univerzitní student. Příklad Jaroslava Mezníka a Renaty Svačinové. In *Člověk na Moravě ve druhé polovině 20. století*. Lukáš Fasora a kol. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2011, s. 284–303.

Jindřich Šebánek [online]. [cit. 7. února 2019]. Dostupné z: <http://www.archiv.muni.cz/historie-masarykovy-univerzity/osobnosti/historie-vedeni/68706-jindrich-sebanek>.

MACŮREK, Josef – ŠEBÁNEK, Jindřich – ŠINDELÁŘ, Bedřich. Deset let práce na katedře historie. *SPFFBU*, C 2, 1955, č. 2, s. 118–124.

MÁDLOVÁ, Vlasta. *Jindřich Šebánek: 100 let od narození.* [online]. [cit. 7. února 2019]. Dostupné z: <http://abicko.avcr.cz/archiv/2000/7/obsah/jindrich-sebanek-jindrich-sebanek-100-let-od-narozeni.html>.

MEZNÍK, Jaroslav. Jak vznikla píseň „Slavíme chvíli“. In *Sto let od narození profesora Jindřicha Šebánka. Sborník příspěvků.* Brno: Moravský zemský archiv, 2000, s. 27–29.

MEZNÍK, Jaroslav. *Můj život za vlády komunistů. (1948–1989)*. Brno: Matice moravská, 2005.

POJSL, Miroslav. Dobrá rada prof. Jindřicha Šebánka. In *Sto let od narození profesora Jindřicha Šebánka.* Brno: Moravský zemský archiv, 2000, s. 41–44.

SPĚVÁČEK, Jiří. Za univerzitním profesorem Jindřichem Šebánkem. *Československý časopis historický*, 1978, roč. 26, s. 155–156.

SVITÁK, Zbyněk. Jindřich Šebánek. (12. 10. 1900 – 14. 1. 1977). *Universitas*, 1997, č. 1, s. 28.

SVITÁK, Zbyněk. Sté výročí narození Jindřicha Šebánka. *Universitas*, 2000, č. 4, s. 25–26.

ŠEBÁNEK, Jiří. Jindřich Šebánek očima rodiny. In *Sto let od narození profesora Jindřicha Šebánka. Sborník příspěvků.* Brno: Moravský zemský archiv, 2000, s. 55–59.

ŠINDELÁŘ, Bedřich. Profesor Šebánek a Matice moravská. Projev na vzpomínkovém večeru na filozofické fakultě UJEP 24. 3. 1977. *Časopis Matice moravské*, 1977, roč. 96, s. 424–429.

VAŠKŮ, Vladimír. 75 let Jindřicha Šebánka. *Časopis Matice moravské*, 1975, roč. 94, s. 370–372.

VAŠKŮ, Vladimír. Jindřich Šebánek. In *Slavica na Masarykově univerzitě v Brně. Literární věda, jazykověda, historiografie, uměnovědy.* Ivan Dorovský (ed.). Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 214.

kardinál Tomáš Špidlík

Národnost: česká

Datum narození: 17. prosince 1919

Místo narození: Boskovice

Datum úmrtí: 16. dubna 2010

Místo úmrtí: Řím

Akademické působení

Narodil se 17. prosince 1919 v Boskovicích, kde v roce 1938 absolvoval gymnázium. Poté pokračoval ve studiích na brněnské Masarykově univerzitě, na filozofické fakultě studoval český jazyk a latinu. Na tato svá studia vždy rád vzpomínal, v devadesátých letech 20. století i na půdě FF v rámci svých veřejných přednášek. V roce 1939, po uzavření vysokých škol nacisty, byl však nucen studium ukončit.

V roce 1940 vstoupil do noviciátu jezuitského řádu v Benešově u Prahy, ale v roce 1942 byl také noviciát obsazen nacisty. V letech 1942–1945 proto Špidlík absolvoval řádová filozofická studia na Velehradě. V roce 1946 byl poslán do nizozemského Maastrichtu, aby absolvoval základní teologická studia. Dne 22. srpna 1949 byl vysvěcen na kněze. Do komunistického Československa se však vrátit nemohl: trvalé působiště našel v Itálii. Od roku 1951 začal pracovat v Římě ve Vatikánském rozhlase. Více než 38 let také působil jako spirituál v české koleji Nepomucenum v Římě; byl považován za největšího znalce spirituality křesťanského východu. Na římském Papežském východním institutu (Pontificio Instituto Orientale) v roce 1955 získal doktorát z teologie. V témže roce začal svoji dráhu vysokoškolského profesora, byl pověřen vedením přednášek patristické a východní spirituální teologie nejen na Papežském východním institutu, ale i na dalších univerzitách po celém světě – půl roku působil též v Africe. Paralelně se věnoval badatelské činnosti, kterou zúročil ve více než sto knižních titulech, a to v mnoha světových jazycích. V roce 2003 byl jmenován kardinálem za své zásluhy o studium a službu pro jednotu křesťanů, v roce 2005 pak pronesl řeč ke kardinálům při konkláve, tj. volbě nového papeže. V roce 1990 se Špidlík stal emeritním profesorem. Od roku 1991 žil a pracoval v římském Centru Aletti, založeném generálním představeným Tovaryšstva Ježíšova. Zemřel 16. dubna 2010, v kruhu svých blízkých přátel a spolupracovníků. Po obřadech v Olomouci byl dne 30. dubna 2010 pohřben v bazilice Panny Marie na Velehradě.

Výběr z díla

Dílo Tomáše Špidlíka představuje především příspěvek k dějinám spirituality. Tvoří organickou teologickou vizi a vyznačuje se velkou citlivostí pro současnou kulturu. Proto také úzce spolupracoval s Marko Rupnikem, který mimo jiné vyzdobil kapli Redemptoris Mater ve Vatikáně. Výstižnou charakteristiku jeho díla podal Martin C. Putna ve třetím dílu *České katolické literatury 1945–1989*: *„Při soustavnější četbě vychází najevo, že Špidlík do velké*

míry píše ‚stále jednu knihu'. Stále jde o ‚duchovní antropologii' – o rozpoznání struktury lidské duše, o systém hříchů a ctností… o cestu do nitra (srdce). Jezuita Špidlík vlastně pěstuje podobně systematizovanou nauku o vnitřním životě, jakou v české katolické kultuře pěstovali již S. M. Braito a jeho dominikánští kolegové kolem revue Na hlubinu. *Rozdíl je ve dvou aspektech: ve zdrojích a ve stylu. Za prvé, Špidlík prvotně čerpá z východních autorů, které ovšem uvádí do souladu se západními tradicemi (zejména se spiritualitou Ignáce z Loyoly, jak je u jezuitského autora přirozené). Za druhé, Špidlík nadměrně nemoralizuje a nikdy nespílá. Jeho výklad o duchovním životě je laskavý a vlídný, srozumitelný a chápavý – i když se přesně drží pravidel katolické mravouky."* Putna ještě dodává, že *„mimořádný Špidlíkův vliv je mimo diskusi… Žádný jiný český exulant se mu v tomto ohledu nemůže rovnat"*.

Celé Špidlíkovo dílo (např. *Ruská idea: jiný pohled na člověka*, 1996; *Řehoř Naziánský: úvod ke studiu jeho duchovní nauky*, 2010; *Spiritualita křesťanského východu I–IV. Refugium*, 1999–2004) spojuje v jeden celek ještě další charakteristický rys: skromnost provázená nenápadností. Jednotlivé myšlenky nepředkládá jako vlastní poznání, ale jako prověřenou moudrost starobylé křesťanské i obecně lidské tradice. Díky tomu k nám s nebývalou bezprostředností promlouvají pouštní otcové, autoři filokalických textů, myslitelé rozvažující nad Všejednotou a kristologickým smyslem dějin nebo teologové rané církve. Při četbě rychle vycítíme, že právě autorova schopnost zůstávat v pozadí a citlivý výběr pramenů svědčí o originálním a laskavém přístupu k čtenáři, jenž v těchto knihách hledá povzbuzení na své duchovní cestě. Špidlík se zabýval také otázkami po smyslu dějin i po smyslu dějin národních: upozorňuje, že dějiny jsou sice univerzální, protože je pronikají dějiny spásy obsahující cíl společný všem lidem, zároveň jsou ale uskutečňovány také skrze moment „vtělení" křesťanství do tradic jednotlivých národů, přičemž každý národ jako jedinečný úd mystického těla Kristova přijímá své vlastní povolání. V případě českého národa je dle Špidlíka obsah tohoto povolání velice tradiční a vlastně velmi prostý a zároveň nesmírně obtížný: zachovat křesťanskou víru. Poslání českého národa je tedy dáno prosbou sv. Cyrila o zachování víry a lásky k Bohu, již pronesl na smrtelném loži. Špidlík bez váhání apeluje, že *„jeho [sv. Cyrila] poslední modlitba nám byla vložena do vínku jako odkaz, ‚dědictví otců', smysl našich dějin."*

Významná ocenění

Tomáš Špidlík obdržel celou řadu ocenění a vyznamenání, např. titul Osobnost roku 1990 na institutu American Bibliographical Institute of Raleigh v Severní Karolíně. Z mnoha udělených čestných občanství zmiňme francouzské město Troyes, kde získal čestné občanství při příležitosti francouzského vydání titulu *Ruská idea* (1994). Uznání jeho vědecké práce bylo vyjádřeno mnoha doktoráty honoris causa (obdržel například v roce 1997 čestný doktorát na teologické fakultě v Cluji v Rumunsku a na Univerzitě Palackého v Olomouci; v roce 1999 čestný doktorát na Karlově univerzitě v Praze). Roku 1999 získal papežské vyznamenání Pro Ecclesia et Pontifice. V roce 1994 byl jmenován čestným členem Petrohradské akademie pro byzantská a slovanská studia. V roce 2002 mu udělila Česká biskupská konference Řád sv. Cyrila a Metoděje za celoživotní dílo. Italský prezident Carlo Azeglio Ciampi mu dne 22. listopadu 2003 předal nejvyšší italské vyznamenání Za zásluhy o kulturu a umění. Dne 28. října 1998 jej český prezident Václav Havel vyznamenal za vynikající zásluhy o demokracii a lidská práva Řádem T. G. Masaryka.

Prameny a literatura

AMBROS, Pavel. *Kardinál Tomáš Špidlík SJ – starec a teolog nerozdělené církve: kompletní bibliografie 1938–2011*. Velehrad – Roma: Refugium, 2012.

PUTNA, Martin C. *Česká katolická literatura 1945–1989*. Praha: Torst, 2017, s. 286–290.

Josef Tvrdý

Národnost: česká

Datum narození: 19. září 1877

Místo narození: Tuř (okres Jičín)

Datum úmrtí: 13. března 1942

Místo úmrtí: Mauthausen

Sociální zařazení: Josef Tvrdý se narodil do rodiny zámožného rolníka Josefa Tvrdého a Anny Tvrdé, rozené Kalinské. Jeho otec nešťastně přišel o majetek a stal se laborantem v drogerii. Díky tomu Tvrdému nebyla předurčena životní dráha rolnická, ale akademická. Po studiích se přestěhoval na Moravu, kde poznal svou budoucí manželku Miladu Balcárkovou. Jako účastník odboje byl v roce 1941 zatčen a 13. března 1942 v nedožitých 65 letech umírá v koncentračním táboře Mauthausen.

Akademické působení

V roce 1888 nastoupil na jičínské gymnázium. Zde jej velmi ovlivnil literární kroužek, v němž se spolužáky probíral Masarykovy spisy. Imponoval mu také jeho učitel Oldřich Kramář, který v něm vzbudil zájem o psychologii a filozofii. Po maturitě (1896) nastoupil na Univerzitu Karlovu ke studiu filologie, filozofie a francouzštiny. Navštěvoval semináře Masaryka, Durdíka, Krejčího a Drtiny. Ze zahraničních filozofů ho nejvíce oslovil Harald Höffding. V jeho spisech spatřoval synkrezi názorů Masaryka a Krejčího. Univerzitu absolvoval v roce 1901 státní prací *Proč učí Platon pedagogice ve spise o státě*.

Doktorát dokončil až po válce v roce na FF UK (1920), kde obhájil disertační práci *Filosofie synthesy*, která byla hodnocena jako výborná. Již v roce 1922 se habilitoval na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity jako docent systematické filozofie spisem *Filosofické problémy.* Věnoval se hlavně dějinám filozofie a publikoval práce *Filosofie náboženství* (1921) a *Úvod do filosofie* (1926). Profiloval se jako pokračovatel pozitivistické tradice reprezentované Krejčím. Odmítal přitom ale dogmatický pozitivismus, který bránil filozofii pronikat za hranice poznatelného. Odvolával se především na Masarykův realismus.

V roce 1926 byl navržen Otokarem Chlupem a Inocencem Arnoštem Bláhou na uvolněný post vedoucího filozofického semináře na Masarykově univerzitě. Profesorský sbor v čele s Arnem Novákem příliš pozitivisticky orientovaného Tvrdého neschválil. Tvrdý proto v roce 1927 přijal místo mimořádného profesora na Komenského univerzitě v Bratislavě. Zde se v roce 1930 stal řádným profesorem systematické filozofie a mezi lety 1932 a 1933 zastával funkci děkana. Na Masarykově univerzitě si nicméně ponechal místo docenta a přednášel. V souvislosti s odchodem českých profesorů ze Slovenska v roce 1939 i Tvrdý opustil bratislavskou univerzitu a získal místo profesora na FF MU – Josef Ludvík Fischer mu zde nabídl místo spoluvedoucího filozofického semináře. Tvrdý vydal práce *Teorie pravdy* (1929), *Průvodce dějinami evropské filosofie* (1932), *Nová filosofie* (1932), a především vysoce ceněný spis *Logika* (1937). S pozitivistickou tradicí zůstal i nadále spjat především prostřednictvím demokratismu a sociální angažovanosti, přestože základem jeho filozofování byla metoda racionální indukce.

Ocenění vědeckou komunitou

Tvrdý byl mimořádně aktivní. Ještě před dokončením doktorátu publikoval ve filozofickém časopise *Česká mysl*. Po příchodu do Bratislavy se stal členem Učené společnosti Šafaříkovy a přispíval do revue *Bratislava*. Od roku 1932 byl členem České akademie věd a umění, dopisujícím členem Královské české společnosti nauk a také členem Národní rady badatelské. Podílel se na založení brněnské pobočky Filozofické jednoty v Brně. V roce 1932 se stal děkanem FF KU v Bratislavě a v roce 1939 s J. L. Fischerem vedoucím filozofického semináře brněnské filozofické fakulty.

Veřejná činnost

Po absolutoriu našel zaměstnání jako učitel ve Vyškově, kde působil mezi roky 1901 a 1914. Vstoupil do České strany pokrokové, i když mu to, podle jeho vlastního vyjádření, přineslo spíše těžkosti. Během první světové války byl důstojníkem zdravotní služby, válku ukončil s hodností kapitána v záloze. V roce 1918 nastoupil jako učitel na gymnázium v Brně a od roku 1919 zastával post starosty Sokola Brno III. Jako významná pedagogická autorita vedl od roku 1931 do roku 1939 Státní pedagogickou akademii. Po okupaci a uzavření vysokých škol se zapojil do československého odboje, v prosinci roku 1941 byl zatčen a vězněn gestapem. Spolu s dalšími zadrženými odbojáři byl transportován do koncentračního tábora Mauthausen, kde také zemřel.

Evaluace

Profesor Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, přední český filozof, pedagog a člen protinacistického odboje. Byl významným představitelem meziválečného pozitivistického proudu ve filozofii.

Ohlasy

Tvrdý byl řečníkem zvučného tenorového hlasu. **\ Blahoslav Zbořil**

Bezprostředně před svým zatčením pracoval na knize o anglických filozofech a jeho spoluvězni z Kouniček, kteří přežili peklo koncentráku, později vzpomínali, jak jim zpaměti přednášel rozsáhlé partie z tohoto díla. I když se tedy Josef Tvrdý mohl s uspokojením ohlédnout na své celoživotní dílo, přece jen neřekl poslední slovo a jeho smrt v Mauthausenu byla krutě předčasná. **\ František X. Halas**

Nejtěžší ranou, kterou zasadil nacistický teror naší československé filosofii je, že vyrval z našich řad Josefa Tvrdého, jednoho z nejoriginálnějších a nejplodnějších žáků Masarykových. **\ Blahoslav Zbořil**

Od 26. září 1946 nese jeho jméno ulice Tvrdého (bývalá Lipová) a dnes také legendární studentské koleje Tvrdého. Na ulici Tvrdého a také na FF MU je umístěna pamětní deska s jeho jménem.

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 17/4.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 223/4136.

HALAS, František X. Nacistická perzekuce na brněnské univerzitě v letech 1939–1945. *SPFFBU*, C 24–25, 1978–1979, s. 41–70.

Heslo Josef Tvrdý. *Slovník českých filosofů.* Brno: Masarykova univerzita, 1998.

KALENDOVSKÁ, Jiřina – MENŠÍKOVÁ, Miroslava. *Josef Tvrdý* [online]. [cit. 25. června 2017]. Dostupné z: <http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=412>.

TVRDÝ, Josef. *Průvodce dějinami evropské filosofie*. Praha: Komenium, 1947.

Jan Uher

Národnost: česká

Datum narození: 28. ledna 1891

Místo narození: Prostějov

Datum úmrtí: 27. října 1942

Místo úmrtí: Berlín

Sociální zařazení: Pocházel z chudé rodiny továrního dělníka. Otec pracoval jako montér a matka si přivydělávala šitím. Měl čtyři sourozence. Dne 10. prosince 1921, v den svých doktorských promocí, se oženil s Miladou Nedělníkovou. O dva roky později se manželům narodil syn Boris, jenž pokračoval v otcových šlépějích. Věnoval se pedagogice, problémům školství a stal se docentem Filozofické fakulty Univerzity Karlovy.

Akademické působení

Jan Uher pocházel z chudých rodinných poměrů. Na přímluvu učitele jej rodiče poslali studovat na prostějovské gymnázium. Kvůli špatné finanční situaci však nemohl ihned po maturitě navázat vysokoškolským studiem, a tak absolvoval jednoroční abiturientský kurz na Učitelském ústavu v Brně. Během tříleté pedagogické praxe se Jan Uher věnoval dalšímu sebevzdělávání. Aniž by zanedbával učitelskou profesi, soukromě studoval cizí jazyky, zajímal se o psychologii a četl filozofické spisy. V roce 1913 složil zkoušku učitelské způsobilosti, kterou si chtěl dále doplnit o aprobaci pro školy měšťanské, což o tři roky později učinil. Po absolvování odborné zkoušky mohl vyučovat na měšťanských školách německý jazyk, zeměpis, dějepis a český jazyk.

První světová válka zastihla Jana Uhra na obecné škole v Prostějově. Roku 1914 byl povolán do rakousko-uherské armády. Ze zdravotních důvodů však nezůstal na bojišti, ale byl převelen do úřednického aparátu, kde působil v cenzuře a účetnictví. Na počátku roku 1918 se s armádou definitivně rozloučil a byl poslán jako odborný učitel na měšťanskou školu do Prostějova a později do Kostelce na Hané.

Teprve po ukončení války se zapsal na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, kde studoval filozofii a slavistiku. Díky kamarádovi z gymnaziálních let Vasilu Škrachovi získal Jan Uher místo soukromého knihovníka u prezidenta T. G. Masaryka. Práce na Hradě mu umožňovala velmi intenzivní studium a také bližší seznámení s prvním mužem republiky, jehož politické a filozofické myšlenky později sám šířil. Ač studoval filozofii a slavistiku, nejvíce času věnoval pedagogickému semináři Otakara Kádnera. Na jeho doporučení se Jan Uher nezdržoval skládáním státních učitelských zkoušek, ale přešel rovnou k rigorózu. Roku 1921 obhájil disertační práci s názvem *G. A. Lindner a jeho vývoj od Herberta k Spencerovi.*

Po získání doktorského titulu odešel pracovat na ministerstvo školství a národní osvěty, kde byl zaměstnán jako referent. Působil v reformní komisi, účastnil se tvorby osnov nově zaváděného předmětu občanská nauka a měl na starost několik mladých učitelů, kterým zároveň přednášel na nově založené Škole vysokých studií pedagogických. Stanul tak přímo ve středu budování moderního československého školství a podílel se na vzdělávání učitelů v duchu nových reformních směrů.

Ve dvacátých letech podnikl Jan Uher několik zahraničních cest. Ze studijního pobytu v Německu a Švýcarsku si přivezl nové zkušenosti, poznatky, ale i kontakty, které využil v řadě odborných studií. Po návratu se také rozhodl přepracovat svou disertaci, jejíž nová verze měla být podkladem pro habilitaci na Karlově univerzitě. Otakar Kádner však spis *Myšlenkové dílo Lindnerovo* nepřijal, a to s odůvodněním, že Uher nemá dostatek zkušeností s výukou na střední škole. Jan Uher se tedy obrátil na brněnskou univerzitu, kde se nakonec roku 1925 habilitoval na základě monografie *Problém kázně*. Poté začal pracovat jako soukromý docent v pedagogickém semináři Otokara Chlupa a již v zimním semestru 1925/1926 navštěvovali posluchači filozofické fakulty jeho první přednášky.

V letech 1926–1927 vycestoval do Ameriky, kde se vzdělával v mezinárodním ústavu při Teachers College Kolumbijské univerzity v New Yorku. Nejen, že se zde seznámil s předními osobnostmi americké psychologie a pedagogiky, ale velmi podrobně se také zabýval pedagogickou praxí Spojených států a tamějším životem vůbec. Zajímavé postřehy si přivezl také o čtyři roky později z prázdninového pobytu v Sovětském svazu.

Třicátá léta byla pro Jana Uhra dobou bohaté tvůrčí činnosti. Přednášel na univerzitě, publikoval a zapojoval se aktivně do reformního školského hnutí. Poté, co byl roku 1935 jmenován mimořádným profesorem pedagogiky, stanul společně s Otokarem Chlupem v čele pedagogického semináře v Brně. O dva roky později získal profesorský titul na univerzitě v Bratislavě, kde působil až do roku 1938 na stolici pedagogiky. S nástupem autonomistických snah a fašistických projevů Slovensko opustil, stejně jako řada jiných demokraticky orientovaných činitelů. Po Mnichovu a okupaci v březnu 1939 se Jan Uher aktivně zapojil do domácího odboje jako člen ilegální organizace Obrana národa. První schůzky odbojářů v Brně se konaly právě v pedagogickém semináři na filozofické fakultě. Jan Uher jako krajský vedoucí Obrany národa pro Brno-venkov získal pro odboj mnoho dalších přívrženců, a to zejména z řad pedagogů a Sokola. Tři dny po uzavření vysokých škol byl Jan Uher zatčen a vězněn v sídle gestapa na Mozartově ulici, poté na Špilberku a v Kounicových kolejích. V lednu 1940 byl převezen do Vratislavi, o rok později do věznice v Diezu an der Lahn. V den Heydrichova pohřbu stanul před berlínským soudem, jenž ho jako *„vůdce české inteligence“* odsoudil k trestu smrti. Epitafem *„že i smrtí sloužíme vyšším cílům, nejen životem a prací“* se rozloučil se světem v berlínské věznici Plötzensee v předvečer 28. října 1942.

Výběr z díla

Hlavní badatelský zájem Jana Uhra tvořila praktická pedagogika, psychologie dospívající mládeže, didaktika, školská reforma a dějiny výchovy. Řada jeho děl byla myšlenkově inspirována humanitními principy Husa, Komenského či Masaryka a v mnohých spisech propagoval mezioborovost pedagogiky. Za svůj život vydal několik set odborných článků, řadu studií a několik monografií.

První významnější díla sepsal Jan Uher po návratu ze studijního pobytu v Německu a Švýcarsku. Novými poznatky obohatil svou disertaci, kterou vydal pod názvem *Myšlenkové dílo Lindnerovo* (1923), jako habilitační práci pak na Masarykově univerzitě předložil výše zmíněnou rozsáhlejší monografii *Problém kázně* (1924). V souvislosti s tvorbou osnov občanské nauky vydal roku 1923 studii *Občanská nauka a výchova* a společně s J. Kopečkem sepsal učebnici tohoto předmětu (*Za novým životem. Občanská nauka a výchova pro školy měšťanské*, 1934).

Přestože byl Jan Uher zpočátku stoupencem Tolstého a myšlenek idealismu, názorově se později přiklonil k ideám humanismu a začal se zabývat Komenským, jednotou bratrskou, Tyršem a českými osvícenci. Roku 1931

vydal s podporou Ústředního spolku jednot učitelských na Moravě studii *Komenského Praxis Pietatis* (1931). Několik spisů věnoval také praktickým problémům, s nimiž se učitelé ve školství potýkali *(Pracovní princip ve škole*, 1926*; Jak působí pochopení záhady pohlaví na dospívající mládež*, 1934). Své postřehy z Ameriky pak zpracoval v monografii *Základy americké výchovy* (1930). Ačkoliv mnohé prvky amerického školství přijal, nebál se kritiky a objektivního hodnocení. Z osobní zkušenosti vycházela také kniha *Několik pohledů na SSSR* (1934), v níž se snažil o spravedlivé ocenění sovětského života a školy.

Krátce před uzavřením vysokých škol vydal Jan Uher své nejrozsáhlejší dílo *Středoškolský student a jeho svět. Příspěvek k psychologii moravského studenta* (1939), v němž se zabýval především problematikou profilu učitele a jeho rolí. Součástí knihy byl rozsáhlý dotazníkový výzkum názorů, hodnot a zájmů středoškolských studentů. V letech 1938–1940 se společně s O. Chlupem a J. Kubálkem podílel na trojdílné *Pedagogické encyklopedii*. Vědecké činnosti se nevzdal ani po svém zatčení v listopadu 1939. Ve vratislavské věznici sepsal studii *Vývojová psychologie* a spis *Systém psychologie*. Své poslední dílo, torzo *Filozofie národní výchovy*, pak vpisoval mezi řádky výtisku *Bible kralické*.

Ocenění vědeckou komunitou

Jan Uher byl neobyčejně činný člověk, který se významně společensky i vědecky angažoval. Stál v čele řady institucí (studentská poradna, sekce pro úchylnou mládež aj.), vyučoval na pedagogické akademii, brněnské konzervatoři či na Škole vysokých studií pedagogických v Praze, Brně a později i v Bratislavě, kde sám inicioval založení tohoto ústavu. Podílel se na činnosti České zemské péče o mládež na Moravě a spolupracoval rovněž s její německou odnoží. Stal se předsedou Pedagogického centra v Brně, členem Ústředí Československého červeného kříže, organizace YMCA a redakčních rad *Psychologie* a *Sociologie*.

Velmi blízké byly Janu Uhrovi myšlenky mezinárodní organizace Liga pro novou výchovu – stal se místopředsedou její české odbočky a spoluredaktorem časopisu *Nová škola*. V rámci pedagogického semináře zřídil společně s Otokarem Chlupem pokusnou třídu pro nadané děti, která byla vedena ideami tohoto reformního hnutí.

Jan Uher byl také neodmyslitelně spjat se Sokolem, v němž nespatřoval pouze tělovýchovnou instituci, ale oceňoval především jeho široce pojatý výchovný program. Patřil mezi jeho přední činitele, angažoval se v předsednictvu vzdělavatelského sboru Československé obce sokolské a od roku 1937 působil jako redaktor časopisu *Sokolský vzdělavatel*.

Podstatnou část života zasvětil Jan Uher reformní práci. Stal se předsedou pražského Reformního školského sboru, jehož cílem bylo vypracovat koncepci reorganizace školského systému. Nezůstal však u pouhého teoretizování a zaměřil se na samotné učitele, pro něž pořádal prázdninové kurzy, přednášel na poradách učitelských jednot či organizoval zájezdy do zahraničí. Z mladých učitelů pak vytvořil pedagogické sdružení, které čerstvým absolventům nabízelo kontakt s vysokoškolským prostředím. Roku 1931 se zúčastnil experimentu na měšťanské škole v Černé Hoře. O rok později jej ministerstvo školství pověřilo, aby sledoval zavádění nových osnov na Kroměřížsku. Jeho reformní úsilí bylo završeno roku 1939, kdy vypracoval rámcový návrh na změnu dosavadního systému školství. Roku 1992 získal Jan Uher Řád T. G. Masaryka II. stupně in memoriam.

Profesní působení a veřejná činnost

Od roku 1911 vyučoval na obecné škole ve Výšovicích na Hané, kde neúspěšně experimentoval s myšlenkami Tolstého volné školy. Role pedagoga se však nevztahovala pouze na samotnou výuku, její součástí byla také osvětová činnost, kterou Jan Uher vykonával s velkým nadšením. Organizoval různé kulturní akce, vedl pěvecký kroužek, hrál s dětmi divadlo a v obci pomohl založit sokolskou jednotu. Před začátkem první světové války byl přeložen na školu do Prostějova. Počátkem roku 1918 opustil vojenskou službu a stal se odborným učitelem na měšťanské škole v Prostějově a později v Kostelci na Hané. Po návratu z Ameriky působil na několika středních školách, a to na ženském učitelském ústavu v Praze, ženském a mužském učitelském ústavu v Brně a později na brněnské konzervatoři.

Evaluace

Jan Uher patří mezi významné osobnosti české meziválečné pedagogiky. Podílel se na budování pedagogického semináře filozofické fakulty v Brně a později také univerzity v Bratislavě. Své celoživotní úsilí věnoval snahám o vnitřní reformu školství, která měla respektovat národní tradice, ideály demokracie a zásady humanismu. Se svými kolegy bojoval za kvalitnější vzdělání učitelů všech stupňů škol. Na počátku druhé světové války pak sehrál významnou roli v domácím odboji a za své ideály položil život.

Ohlasy

Vyslovit jméno Jan Uher, znamená současně vyslovit slova: počátky moravského národního odboje vůbec a psát o jeho účasti v něm znamená v podstatě nastínit jeho historii. […] Jan Uher se musil do čela podzemního hnutí moravského dostat zcela přirozenou nutnou zákonitostí člověka, jehož celá linie životní, celý jeho zájem pracovní, celé jeho zaměření filosofické a kulturní, a především celý jeho opravdový charakter nepodplatně mravní, ryzí a čistý, opravdový a pravdivý, byly v pravém opaku s tím, co měl přijmout národ jako záchranu a novou orientaci hned po oněch strašných dnech podzimu roku 1938 a pak, v míře, která ještě stupňovala hanebnost a podlost ústupků až po ztrátu národní cti, po 15. březnu 1939. \ Robert Konečný

Ve svých čtyřech stěnách založil si svobodnou říši myšlenkovou. Tam nezavládla beznaděje, ani nevstoupil únik do světa snů, tam panoval kritický rozum. \ Josef Hendrich

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 17/5.

BRUNNEROVÁ, Jaroslava. *Prof. dr. Jan Uher (1891–1942)*. Praha: Pedagogické muzeum Jana Amose Komenského, 1992.

GABRIEL, Jiří. *Slovník českých filozofů*. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 599–600.

PERSTICKÁ, Dagmar. *Osobnosti. Nositelé Řádu Tomáše Garrigue Masaryka 1991 a 1992.* Brno: Státní vědecká knihovna, 1993, s. 364.

RÝDL, Karel. Jan Uher a reformní pedagogické hnutí. *Pedagogika*, 1992, roč. 42, č. 3, s. 361–368.

SCHAUEROVÁ, Alena. Jan Uher a jeho filozofie výchovy. *SPFFBU*, I 28, 1994, s. 47–50.

SPOUSTA, Vladimír. 60. výročí úmrtí pedagoga Jana Uhra. *Pedagogika*, 2002, roč. 52, č. 4, s. 465–468.

UHER, Boris. Jan Uher. O svém otci ke 100. výročí. *SPFFBU*, I 28, 1994, s. 35–46.

UHER, Boris – UHLÍŘOVÁ-UHROVÁ, Jana. *Jan Uher (1891–1942)*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 1993.

UHLÍŘ, Jan Boris. Prof. Jan Uher a počátky moravské protinacistické rezistence. In *Sokol, jeho vznik, vývoj a význam. Mezinárodní konference. Praha září 1997. Sborník příspěvků.* Marek Waic (ed.). Praha: Organizační výbor mezinárodní konference, 1998, s. 35–40.

VESELÁ, Zdenka. Osobnosti brněnského pedagogického semináře v meziválečném období. *SPFFBU*, I 28, 1994, s. 5–33.

Bedřich Václavek

Národnost: česká

Datum narození: 10. ledna 1897

Místo narození: Čáslavice

Datum úmrtí: 5. března 1943

Místo úmrtí: Osvětim

Sociální zařazení: Jeho otec František Václavek pracoval jako lesní kontrolor a jeho matka Františka byla ženou v domácnosti. V roce 1924 se v Praze oženil s Jaroslavou Nickmannovou, literární historičkou a pozdější ředitelkou Památníku národního písemnictví. Byl levicově orientovaným intelektuálem a komunistou. Během druhé světové války se aktivně zapojil do protinacistického odboje. V roce 1942 byl zatčen a transportován do koncentračního tábora Osvětim, kde také zemřel. Bylo mu 46 let.

Akademické působení

Nastoupil na gymnázium v Třebíči, kde v roce 1915 složil maturitu. Ve Vídni rok studoval filozofii, ale poté jeho studia přerušila první světová válka. Ihned po jejím konci se Václavek zapsal ke studiu na filozofické fakultě v Praze, kde navštěvoval předměty slovanské a germánské filologie. Krátce studoval také v Berlíně. V roce 1923 ukončil studium ziskem doktorského titulu na základě disertace *České světské písně zlidovělé* (1923). Jeho učiteli byli tehdejší přední lingvisté a folkloristé: Otokar Fischer, Čeněk Zíbrt a Zdeněk Nejedlý.

Na přelomu dvacátých a třicátých let vydal publikaci *Od umění k tvorbě* (1928), kde sledoval tvůrčí proces bratří Čapků, Durycha nebo Wolkera, a sociologicky laděnou práci *Poezie v rozpacích* (1930). Jeho literárněvědné studie byly vědeckou obcí vždy přijímány rozporuplně. Koncepci v jeho velké syntéze *Česká literatura XX. století* (1935) naprosto odmítl například Arne Novák; jiní, především příznivci kulturní avantgardy, ji ovšem nadšeně přivítali (např. F. X. Šalda).

V roce 1939 požádal o habilitaci na základně spisu *Písemnictví a lidová tradice* (1938) a udělení titulu docent novější české literatury. Komise ve složení Arne Novák, Frank Wollman a Vladimír Helfert navrhla ministerstvu vyřídit žádost kladně, ovšem do habilitačního řízení zasáhla druhá světová válka a titul nebyl ministerstvem nikdy uznán. Posmrtně mu ovšem byl udělen titul řádného profesora Masarykovy univerzity.

Ocenění vědeckou komunitou

Podílel se na vzniku a vydávání velkého množství časopisů. Redigoval *Studentskou revue*, *Index* a *Sociologický časopis*. Spoluredigoval časopisy *Pásmo*, *Šlehy*, *ReD*, *U-Blok* a *Středisko*. Zúčastnil se mezinárodní konference proletářských revolučních spisovatelů v Charkově.

Veřejná činnost

V roce 1923 nastoupil jako prozatímní profesor na reálné gymnázium v Brně, kde učil dva roky. Následně pracoval jako praktikant v Zemské a univerzitní knihovně (dnes Moravská zemská knihovna) a již koncem roku 1924 byl ustaven komisařem archivní a spisové služby. Ve školních letech 1926 až 1931 si přivydělával výukou českého jazyka na hudební a dramatické konzervatoři. V Brně působil až do roku 1933 – poté byl kvůli své politické činnosti přeložen do univerzitní knihovny v Olomouci, kde pracoval na stejné pozici. Později zcela převzal budování předmětového katalogu. Jeho encyklopedické znalosti, jazyková vybavenost, důslednost a píle se projevily v kvantitě i v kvalitě práce.

Zapojil se do činnosti brněnského Devětsilu, na ustavující schůzi v roce 1929 byl zvolen jeho předsedou. O rok později vstoupil do komunistické strany. Vy svých článcích vyslovoval sympatie stávkovým hnutím a byl velmi zapáleným marxistou. Spoluzakládal také organizaci Levá fronta, která ve třicátých letech nahradila Devětsil. V roce 1936 se podílel na založení literární skupinu Blok. Psal pod pseudonymy Petr Bok, J. Schneider, J. Vlk a jeho bibliografie obsahuje přes 2 700 záznamů.

Po vypuknutí druhé světové války odešel do ilegality a pobýval střídavě v Moravské Nové Vsi, v Poříčí u Litomyšle, na Zbraslavi a v Praze. Žil pod jménem Svoboda a později používal jméno František Hrdina. Na rozdíl od většiny komunistů se aktivně zapojoval do protinacistického odboje ještě před vstupem SSSR do války. V Praze byl v roce 1942 zatčen a uvězněn v pankrácké věznici. Poté byl transportován do koncentračního tábora v Osvětimi, kde za necelý rok po příjezdu zemřel.

Evaluace

Jeden z nejvýznamnějších představitelů levice v literární vědě dvacátých a třicátých let. Zakladatel brněnské sekce Devětsilu a aktivní účastník protinacistického odboje umučený v koncentračním táboře Osvětim.

Ohlasy

Charakter nadevše vzácný a pevný. \ **Václav Černý**

Byl tím nejpilnějším mezi tisíci pilnými a pracoval v každé volné chvíli ráno před a večer po své knihovnické službě, ráno před a večer po nedělním výletě, zkrátka nepřetržitě a všude. Někde na procházce promýšlel své problémy, na výletech prohovořoval společné otázky a celý týden seděl neúnavně za svým velikým psacím stolem. \ **Robert Smetana**

Je po něm pojmenována jedna z kolejí olomoucké univerzity, jeho rodný dům v Čáslavicích a také ulice v Brně-Židenicích. V Brně se nachází jeho busta od akad. sochaře Josefa Malejovského. Busta byla původně umístěna v centru města na Žerotínově náměstí, ale v roce 1995 byla přesunuta do parku v ulici Bubeníčkova, kde je dodnes.

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 3/1.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 227/4198.

Bedřich Václavek [online]. 2009. [cit. 17. května 2018]. Dostupné z: <https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000399&local_base=SCK>.

Bedřich Václavek [online]. [cit. 17. května 2018]. Dostupné z: <https://ticbrno.cz/kam-v-brne/brnenske-kalendarium/bedrich-vaclavek>.

Heslo Bedřich Václavek. *Slovník českých filosofů*. Brno: Masarykova univerzita, 1998.

MENŠÍKOVÁ, Miroslava. *Bedřich Václavek* [online]. [cit. 17. května 2018]. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=737>.

SMETANA, Robert. Za Dr. Bedřichem Václavkem. *Sociologická revue*, 1946, č. 2–3, s. 13–19.

Frank Wollman

Rodné jméno a příjmení: František Wollman

Národnost: česká

Datum narození: 5. května 1888

Místo narození: Bohušovice nad Ohří

Datum úmrtí: 9. května 1969

Místo úmrtí: Praha

Sociální zařazení: František Wollman se narodil v roce 1888 do rodiny obchodníka Františka Wollmana a Marie Wollmanové, rozené Čečelínové. V roce 1923 se v Praze oženil s Annou Fajnorovou. O dva roky později, v roce 1925, se jim narodil syn Slavomír Wollman. Ten šel v otcových šlépějích a stal se sám literárním vědcem a slavistou. Manželství ale bylo koncem třicátých let rozvedeno a Wollman se již poté nikdy neoženil. Za svou prací byl nucen často cestovat mezi Prahou, Brnem a Bratislavou, kde provizorně přespával ve své kanceláři. V Bratislavě později dostal služební byt, ovšem kvůli bytové situaci v Brně musel ještě v roce 1947 nocovat na pohovce v kanceláři. Ve volných chvílích se aktivně věnoval divadlu a psal také vlastní hry (*Rastislav, Velká Morava* aj.). Pod pseudonymem Frank Vlnovský vydal sbírku básní *Bludný kámen*. Zemřel v Praze ve věku 81 let.

Akademické působení

V roce 1907 maturoval na akademickém gymnáziu v Praze a poté se zapsal ke studiu filologie na filozofické fakultě na Karlově univerzitě. V roce 1912 podstoupil státní zkoušku z českého a také z německého jazyka, který později vyučoval na střední škole na pražském Žižkově a jako suplent rovněž v Jičíně.

V roce 1912 odešel do Berlína, kde studoval komparativní slavistiku. Jeho doktorát pozdržela první světová válka, protože byl na dva roky odveden k vojsku. Studium po válce dokončil a v roce 1917 obdržel doktorský titul. Mezi jeho první práce patří studie z dějin folkloristiky *Pověst o bílé paní v literatuře a tradicích českého lidu* (1912) či *Vampyrické pověsti v oblasti středoevropské* (1926).

Na Karlově univerzitě se také habilitoval, a to v listopadu roku 1922 v oboru srovnávací dějiny slovanských literatur. Poprvé přednášel v letním semestru roku 1923 na univerzitě v Bratislavě. V roce 1926 byl v Bratislavě jmenován mimořádným profesorem a o dva roky později řádným profesorem filologie na FF MU v Brně.

Jako profesor navázal na dřívější badatelský záměr zkoumat dějin jihoslovanského divadla. Postupně publikoval monografie z dějin srbochorvatského, slovinského a bulharského dramatu a celé bádání završil soubornou prací *Dramatika slovanského jihu* (1930). V oboru komparatistiky slovanských literatur publikoval v roce 1928 rozsáhlou syntézu *Slovesnost Slovanů*. Srovnávání založil na myšlence jednoty slovanských literatur, které jsou ovšem vnitřně diferencované různými vnějšími i vnitřními vlivy. V této práci stíral rozdíly mezi ústní a písemnou slovesností a hledal jednoticí prvky v rovině tematické.

Svou srovnávací literárněvědnou metodu představil na sjezdu slovanských filologů v Praze v roce 1929 v přednášce *Problémy srovnávacího studia literatur slovanských a lidového podání. Eidografická metoda.* Problematiku metodologie svých prací dále osvětlil ve studii *Věda o slovesnosti* (1935). V roce 1930 byl pozván, aby se stal profesorem na Kolumbijské univerzitě v USA, což ovšem odmítl.

Po druhé světové válce učil zároveň v Praze, Brně, Olomouci i Bratislavě. S dojížděním měl proto neustálé problémy a několikrát mu také bylo brněnským profesorským sborem vytýkáno, že si v Brně nenašel stabilní ubytování. Na Moravě a na Slovensku vedl filologické předměty, v Praze přednášel dva roky dějiny ruské literatury na pedagogické fakultě. V roce 1948 omezil své úvazky v Praze a Olomouci a byl jmenován děkanem na dramatickém odboru JAMU v Brně, kde byl zároveň prorektorem. Na univerzitě aktivně působil až do roku 1959, kdy odešel do důchodu.

Ocenění vědeckou komunitou

Jako redaktor přispíval do časopisů *Slavia* a *Slovesná věda*. Patřil mezi zakladatele spolku Koliba, obce sdružující literáty a výtvarníky z východní části Moravy. Jako člen byl angažován v Královské české společnosti nauk, České akademii věd a umění, Slovinské akademii věd a také v Pražském lingvistickém kroužku. Zúčastnil se mnoha mezinárodních sjezdů slavistů, kde vystupoval zejména s referáty o vědeckých metodách své práce. Od roku 1948 spolu s Janem Mukařovským vedl Ústav pro českou literaturu. Za svou práci byl mnohokrát oceněn, např. v roce 1968 získal Řád práce. In memoriam mu byl udělen čestný doktorát věd o umění.

Evaluace

Významný slavista a teatrolog. Vědec s mezinárodním věhlasem, jehož zájem zasahoval od prací folkloristických až po otázky obecné literární vědy. Ve srovnávací vědě vymezil slovanskou otázku a z mezislovanské slovesnosti učinil badatelský zájem dějin světové literatury.

Ohlasy

Nadhledem nad ideologickými zápasy a evropským rozhledem se vyznačuje naprostá většina Wollmanova textu. **\ Petr Kučera**

Franku Wollmanovi, ako jednému z najvýznamnejších česko-slovenských slavistov a komparatistov sa začala venovať systematická a dostatočná pozornosť najmä po roku 1989, v období, keď sa ukázala nevyhnutnosť metodologických návratov ku koreňom vedných disciplín... **\ Anna Zelenková**

Jako jediná zajímavá osobnost se projevil Frank Wollman. Jestli jsem se něco na rusistice naučil, tak to bylo od něj. Ovšem když jsem se naučil poctivě na zkoušku ze slovanských literatur, on mi potom položil otázku: *„Co myslíš, soudruhu, žil Kristus, nebo ne?“* Dovedete si představit, jak mi po také otázce bylo? Tak jsem řekl z rozpaků, že vlastně nevím. A on říkal: *„Správně.*

Nikdy vlastně nemůžeme jednoznačně tvrdit, že to byla historická postava, že to není jenom konglomerát z těch proroků, kteří chodili po Sinajské poušti...“ **\ Dušan Šlosar**

Jeho jméno dnes nese brněnská ulice Wollmanova a také Společnost Franka Wollmana, občanské sdružení zabývající se srovnávací literárněvědnou slavistikou při Ústavu slavistiky FF MU v Brně.

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 19/9.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 244/4585.

SOA Litoměřice, fond N, inv. č. 368, sg. 11/12. Křestní kniha, rok 1888, f. 108. [online]. [cit. 18. února 2019]. Dostupné z: <http://vademecum.soalitomerice.cz/vademecum/permalink?xid=09ddd7cea03b9b8d:-1b1ffbd2:1261cfe24ad:-7fdc&scan=116#scan116>.

BAHENSKÁ, Marie. Frank Wollman. *Akademický bulletin*, 2013, č. 5, s. 28.

ČERMÁKOVÁ, Jana. *Frank Wollman* [online]. [cit. 18. února 2019]. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=1698>.

FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří. *Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. Pohledy na dějiny a současnost*. Brno: Masarykova univerzita, 2010.

SOLDÁN, Ladislav. Slavista Frank Wollman (40 let od jeho smrti). *Universitas*, 2009, č. 2, s. 60–62.

Leopold Zatočil

Národnost: česká

Datum narození: 17. října 1905

Místo narození: Židlochovice

Datum úmrtí: 9. ledna 1992

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Narodil se jako čtvrté dítě do rodiny cukrovarnického dělníka Rudolfa Zatočila. Se svou první ženou Marií, rozenou Bandouchovou, se oženil roku 1936. O tři roky později se jim narodil syn Petr Leopold. Poté ovdověl a druhý sňatek s Matyldou (rozenou Burkertovou) se uskutečnil roku 1959.

Akademické působení

Leopold Zatočil prožil své mládí v Rakouském Slezsku, kde navštěvoval obecnou školu s polským vyučovacím jazykem. Na německé gymnázium v Bielsku docházel pouze krátce, rodina se totiž roku 1919 přestěhovala do Československa. Zde nastoupil na německé gymnázium v Uničově, maturitu však složil roku 1926 v Olomouci. V témže roce se přihlásil na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity, kde studoval germanistiku a slavistiku. Po složení státních zkoušek z němčiny a češtiny vycestoval na stipendijní pobyt do Berlína (1929–1930). Navštěvoval přednášky předních německých filologů Arthura Hübnera a Julia Petersena, do tajů komparatistiky jej zasvětil Wilhelm Schulze a zájem o evropský sever v něm probudil nordista Gustav Neckel.

Po návratu z Německa obhájil disertační práci *Beiträge zur gotischen und mittelhochdeutschen Syntax* a roku 1931 získal titul doktor filozofie. O rok později složil zkoušku učitelské způsobilosti pro střední školy. Filozofickou fakultu však neopustil a na akademické půdě zůstal jako asistent germánského semináře. Díky stipendiu německé vlády pak mohl do Berlína vycestovat ještě podruhé, a to v letech 1934–1935. Roku 1937 předložil habilitační práci *Der Neusohler Cato. Ein kritischer Beitrag zur Entwicklungsgeschichte der deutschen Catobearbeitungen*, na jejímž základě byl jmenován soukromým docentem německého jazyka a staré německé literatury. Zároveň působil jako lektor němčiny.

Po uzavření českých vysokých škol v listopadu 1939 byl zaměstnán jako středoškolský profesor. Od roku 1940 učil na Městském dívčím reformním reálném gymnáziu a zároveň vyučoval německou mluvnici a konverzaci v kurzech pro přípravu pedagogů ke zkouškám způsobilosti pro hlavní školy.

Ihned po osvobození obnovil svou činnost na fakultě. Vedl přednášky a cvičení z germánské jazykovědy. Po tragické smrti svého kolegy, literárního historika Stanislava Sahánka, převzal rovněž výuku dějin německé literatury. Mimořádným profesorem pro obor germánské jazykovědy byl jmenován 9. listopadu 1945, a to s účinností od 1. května 1940. V letech 1948–1953 vyučoval na Filozofické fakultě UK – věnoval se zde budování nově vznikajících oborů, nordistiky a nederlandistiky. Značné pracovní vytížení se podepsalo na jeho zdravotním stavu. Roku 1951 utrpěl těžký kolaps, jehož následkem byl hospitalizován v nemocnici. Na naléhání tehdejšího děkana

FF UK Bohuslava Havránka s výukou v Praze neskončil, do hlavního města dojížděl až do roku 1953. V té době usilovala pražská fakulta o to, aby Leopold Zatočil přestoupil na Karlovu univerzitu definitivně. S tímto návrhem však nesouhlasil tehdejší brněnský rektor František Trávníček, a tak výborný germanista zůstal věrný své alma mater. S Prahou se ovšem nerozloučil nadobro, často sem zajížděl jako oponent ke kandidátským zkouškám a obhajobám. V letech 1947–1957 absolvoval delší pobyty ve Švédsku a Dánsku.

Roku 1950 se stal ředitelem germánského semináře na brněnské filozofické fakultě a od roku 1963 stanul v čele katedry germanistiky a nordistiky. Ústav měl výbornou pověst; mnoho slovenských germanistů obhajovalo titul kandidáta věd právě v Brně, jelikož na svých domovských pracovištích neměli dostatek kvalifikovaných komisí.

Vedle vědecké a pedagogické činnosti zastával Zatočil také různé funkce v komisích. Byl členem komise pro obhajobu doktorských disertací na FF UK, v Brně se stal předsedou komise pro obhajobu a udělování hodností kandidátů filologických věd. Dlouhodobě působil také ve Vědecké radě FF MU. Roku 1971, v šedesáti šesti letech, odešel do důchodu.

Výběr z díla

Badatelské zájmy Leopolda Zatočila byly velmi rozsáhlé. Ve svých dílech se nezaměřoval pouze na lingvistiku, ale věnoval se rovněž filologicky orientované literární historii. Již v době svých studií publikoval článek *Zur Hypotaxe bei Hartman von Aue* (1932). Velký zájem v zahraničí pak vzbudily Zatočilovy práce, které popisovaly problematiku básnických převodů Catonových distich. Výsledky tohoto bádání shrnul v monografii *Cato a Facetus* (1952).

V mnohých dílech Leopolda Zatočila byly tematizovány německo-české vztahy, kterými se zabýval jak z literární, tak z lingvistické stránky. Zkoumal česká slova v německých nářečích na Moravě a ve Slezsku (*Drei tschechische Wörter in den deutschen Mundarten Mährens und Schlesiens*, 1934), doložil nezávislost české *Alexandreidy* na tvorbě minesengra Ulricha z Eschenbachu a vysvětlil význam staročeského díla *Tkadleček* pro německou skladbu *Ackermann aus Böhmen*. Velký ohlas vyvolaly rovněž jeho komentované překlady starogermánských ság *Gutasagy* a *Ságy o Volsunzích*. Tematicky se však Zatočil neomezoval pouze na německy mluvící teritorium, řadu studií věnoval také nordistice. K jeho oblíbeným tématům patřily staroseverské ságy a vymřelý germánský jazyk gótština.

Leopold Zatočil přispíval nejen do českých periodik, jeho články vycházely rovněž na stránkách zahraničních časopisů (např. *Český časopis filologický*, *Časopis Matice moravské*, *Naše věda*, *Beiträge zur Geschichteder deutschzen Sprache und Literatur*, *Zeitschrift für deutschen Altertum und deutsche Literatur*).

Ocenění vědeckou komunitou

Leopold Zatočil zastával také řadu funkcí mimo univerzitu. Na návrh pražského germanisty profesora Josefa Janka byl v lednu 1946 zvolen dopisujícím členem bývalé Královské české společnosti nauk. Od roku 1954 působil jako předseda brněnské odbočky Kruhu moderních filologů při ČSAV. Organizoval řadu přednášek o moderní filologii, které vedli nejen domácí, ale i zahraniční hosté. Byl členem Vědecké rady Kabinetu pro moderní filologii

při ČSAV v Praze, Jazykovědného sdružení či nizozemské vědecké společnosti Maatsschappij der Nederlandse Letterkunde v Leidenu. Působil také v redakčních radách pražského *Časopisu pro moderní filologii*, *Sborníku prací FF UJEP* a *Spisů FF UJEP*.

Roku 1967 byl obdržel stříbrnou medaili brněnské univerzity, později se dočkal také zlaté medaile Filozofické fakulty MU.

Evaluace

Leopold Zatočil byl vynikající germanista a jazykovědec s neobvykle širokým záběrem, v němž dokázal spojit oblast lingvistickou i literární. Aktivně ovládal několik řečí, pasivně pak rozuměl všem germánským jazykům a patřil mezi znalce gótštiny. Byl dlouholetým vedoucím nynějšího Ústavu germanistiky, nordistiky a nederlandistiky Filozofické fakulty MU. Na půdě brněnské univerzity vychoval řadu odborníků a učitelů německého jazyka. Jeho vědecké práce vzbudily velký ohlas za hranicemi Československa, kde se stal uznávaným odborníkem. Leopold Zatočil tak povznesl českou filologii na mezinárodní úroveň.

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, habilitace a profesury, kart. 4/13.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 353/1.

PODBORSKÝ, Vladimír. Leopold Zatočil. In *Slavica na Masarykově univerzitě v Brně: Literární věda, jazykověda, historiografie, uměnovědy*. Ivan Dorovský (ed.). Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 237–238.

Profesor Leopold Zatočil šedesátiletý. *SPFFBU,* A 13, 1965, s. 5–10.

Soupis prací prof. L. Zatočila. *SPFFBU*, A 23–24, 1974-1975, s. 7–8.

ŠKRDLÍKOVÁ, Jana. *Antonín Beer, profesor germánské jazykovědy a redaktor časopisu Naše věda.* Brno, 2011. Magisterská diplomová práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.

UHROVÁ, Eva. Deset let od úmrtí profesora Leopolda Zatočila. *Universitas,* 2002, č. 1, s. 32–33.

ZEMAN, Jaromír. Prof. PhDr. Leopold Zatočil, DrSc., zum 80. Geburtstag. *SPFFBU*, K 6, 1984, s. 7–9.

Artur Závodský

Národnost: česká

Datum narození: 19. prosince 1912

Místo narození: Martinov (okres Ostrava)

Datum úmrtí: 2. května 1982

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Jeho otec Viktor Závodský byl hostinský v Martinově. Matka Františka, rozená Vítečková, pocházela z malozemědělské rodiny. Měl dva bratry. Roku 1941 se oženil se středoškolskou profesorkou Květoslavou Baslovou, která pocházela z rodiny geometra. Jejich syn Vít byl profesorem na střední knihovnické škole v Brně, syn Prokop se stal odborným asistentem Vysoké školy ekonomické v Praze, syn Aleš vystudoval lékařskou fakultu v Brně.

Akademické působení

Maturitu složil roku 1931 na státním reálném gymnáziu v Hlučíně. Poté nastoupil na filozofickou fakultu do Prahy, kde studoval filozofii, češtinu a estetiku(byl mj. žákem Zdeňka Nejedlého). K levicově orientované politice se dostal již během studií, kdy se stal členem Kostufry a Levé fronty. Po absolutoriu roku 1936 vyučoval na brněnských gymnáziích. Během svého pobytu v moravské metropoli obhájil na FF MU roku 1938 disertační práci *Dobrý občan moderní obce Paul Bureau* a stal se doktorem filozofie. V letech 1939–1950 vyučoval na reálném gymnáziu v Hranicích a čile se účastnil místního kulturního života: podílel se na založení Beskydského divadla a Hudebních střed. Roku 1944 byl po čtyři měsíce totálně nasazen jako dělník v továrně Kunz. Kvůli pobuřování spolupracovníků, sabotážím a šíření komunistických myšlenek ho zatklo gestapo. Byl vězněn v Přerově a v Kounicových kolejích. Poté jej převezli do koncentračního tábora ve Flossenbürgu. Odtud se pochodem smrti dostal do Dachau, kde se nakazil skvrnitým tyfem. Zpět do Československa se vrátil v červnu 1945.

Roku 1950 se habilitoval pro obor dějiny české literatury, a to na základě práce *Fr. L. Čelakovský a jeho umělecké dílo*. Od roku 1950 začal přednášet na brněnské filozofické fakultě a Janáčkově akademii múzických umění, stále však dojížděl z Hranic, což bylo pro jeho pedagogickou činnost časově náročné. O rok později se přestěhoval do Brna. Přednášel zejména literární vědu, dějiny české literatury a světového dramatu, teorii dramatu či dějiny teorie divadla. Roku 1952 se stal odborným asistentem, o rok později byl ustanoven docentem filozofické fakulty. Roku 1956 obhájil kandidátskou disertační práci *Studie o Petru Bezručovi*, na jejímž základě obdržel titul CSc. Roku 1960 byl jmenován profesorem a o tři roky později předložil práci *Gabriela Preissová* a získal hodnost doktora věd.

V letech 1956–1961 zastával funkci proděkana pro vědeckou činnost Filozofické fakulty UJEP. Stál u zrodu katedry slovanských literatur, divadelní a filmové vědy, kterou řídil v letech 1963–1973. Prosadil zde vznik nového oboru – teatrologie. Po reorganizaci katedry roku 1973 stanul v čele oddělení divadelní a filmové vědy na katedře věd o umění. O pět let později odešel do důchodu.

Výběr z díla

Ve své vědecké činnosti se zabýval především literární a divadelní teorií, kritikou a dějinami české literatury. Již během gymnaziálních studií uveřejňoval první kritiky a články, a to v měsíčníku *Kampaň*, který založil společně se svými spolužáky. Poté svými kritikami a recenzemi přispíval do deníků *Práce* či *Nová svoboda*. Po roce 1945 psal do časopisů a novin *Kulturní list*, *Nová Lubina*, *Slezský sborník*, *Host do domu*, *Divadlo*, *Filologické listy*, *Česká literatura* aj. Ze zahraničních periodik lze zmínit například odborný časopis *Maske und Kothurn*, *Zagadnienia rozdzajów literackich* a *Slavjanska filologia*.

Ve svých literárněhistorických dílech se zaměřoval především na autory z Ostravska a Moravy (Vojtěch Martínek, Vilém Závada, Gabriela Preissová, bratři Mrštíkové, Jiří Mahen, Jindřich Uher). Mezi jeho hlavní zájmy však patřilo dílo Petra Bezruče, ve kterém zkoumal především věcný základ a významovou kompozici jeho básní, a také Bezručovy vztahy k domácí a zahraniční literatuře a folkloru (např. *Studie o Petru Bezručovi*, 1947). Artur Závodský obohatil bádání o Bezručovi objevem jeho třetí inspirátorky Františky Tomkové. Této problematice se věnoval například ve studii *O Labutince* (1957), *Slezském sborníku* (1957) a v knize *V blízkosti básníka* (1977). K vydání připravil také řadu edic korespondence významných spisovatelů (dopisy Petra Bezruče, Vojtěcha Martínka, Viléma Závady, Jiřího Wolkera či Karla Teigeho). Pozornost věnoval rovněž dalším předním osobnostem české literatury: roku 1982 vyšla jeho rozsáhlá monografie *František Ladislav Čelakovský*.

V rámci literární teorie se zabýval rolí kulturního dědictví v literárním procesu, literárními žánry a názvoslovím. Od 60. let se pak soustředil na divadelní problematiku (*Drama jako struktura*, 1971). O teatralogii napsal dokonce několik skript (*Úvod do divadelní vědy*, 1972). Kromě toho vedl edice *Van* (Klub revoluční kultury, Ostrava 1946–1949) a *Plamen divadla* (Státní divadlo v Brně, 1969). Ve spolupráci s dalšími autory přeložil také řadu významných zahraničních prací (např. *Teorie dramatu*, 1973).

Ocenění vědeckou komunitou

Svoji vědeckou práci doplňoval rovněž veřejnou činností. Byl členem redakční rady *Sovětské literatury* a *Slezského sborníku*, redigoval literárněvědnou řadu *Sborníku filozofické fakulty brněnské univerzity* a řadu *Otázky divadla a filmu*. Působil ve Vědecké radě Památníku Petra Bezruče, byl mimořádným členem Slovanského ústavu v Praze, zasedal v předsednictvu sekce Jazyk a literatura při Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí. Vypracoval řadu literárních pásem, přednášek a fejetonů pro pražský, brněnský a ostravský rozhlas; navázal také spolupráci s vídeňským Institutem pro divadelnictví. Na katedře českého jazyka a literatury vedl budovatelskou akci Horník v literatuře Ostravska, a to v součinnosti se Slezským studijním ústavem.

Během svého pobytu v Hranicích se stal horlivým organizátorem tamního kulturního života. V letech 1945–1946 předsedal Kulturní radě, stanul v čele Lidové akademie, která v Hranicích organizovala řadu přednášek a kurzů. Inicioval založení Družstva pro postavení kulturního domu, jehož předsedou byl až do svého odchodu do Brna. V letech 1946–1948 působil jako redaktor týdeníku Okresního výboru KSČ *Ruch*.

Za svou politickou, pedagogickou a vědeckou činnost získal řadu ocenění. Roku 1947 mu byla udělena československá vojenská medaile Za zásluhy I. stupně, poté obdržel pamětní medaili k 20. výročí osvobození ČSSR

(1965) a pamětní plaketu k 50. výročí vzniku ČSR (1968). Za svou dlouholetou pedagogickou činnost byl oceněn roku 1954 titulem vzorný učitel.

Přestože byl roku 1970 vyškrtnut z KSČ, ve veřejné činnosti nadále pokračoval. Zastával funkci člena výboru Svazu československo-sovětského přátelství a byl členem poradního sboru pro divadlo při Krajském kulturním středisku, pro nějž redigoval *Listy o divadle*.

Veřejná činnost

Již před válkou, za studií na filozofické fakultě Karlovy univerzity byl členem levicových studentských organizací Kostufra a Levá fronta. V červnu 1945 vstoupil do KSČ, kde zastával řadu funkcí. Po příchodu do Brna se přihlásil do závodní organizace KSČ na filozofické fakultě, kde působil jako agitátor a později místopředseda. Pravidelně přispíval do *Rudého práva* a *Rovnosti*.

Evaluace

Artur Závodský byl významný literární vědec a teatrolog. Jeho badatelské zájmy však byly mnohem širší: snažil se o popularizaci vědy prostřednictvím veřejných přednášek, rozhlasových relací a novinových článků. V povědomí brněnského kulturního života je zapsán jako pravidelný hodnotitel divadelních představení. Třicet let jeho života pak bylo spojeno s filozofickou fakultou v Brně. Zde po několik let zastával funkci proděkana pro vědecký výzkum a vedl katedru slovanských literatur, divadelní a filmové vědy. Jeho zásluhou vznikl na fakultě nový obor – teatrologie.

Ohlasy

Když jsem vstoupil do jeho pracovny, spatřil jsem robustní postavu sedící za stolem zavaleným knihami, texty, papírky, tužkami a různými dalšími věcmi. Pozval mě dál, vybídl, abych si sedl na židli vedle jeho stolu, pousmál se na mne. Viděl, že mám trému a že se stydím. Převzal můj text a řekl mi, že mi dá vědět, zda jej do sborníku zařadí. Asi po týdnu mi zavolal, abych si přišel pro svou recenzi. Moc nadějí na její přijetí jsem si nedělal. On mi ji však podal a řekl, abych ji podle jeho úprav přepsal a donesl mu ji co nejdříve. Když jsem ji až na kolejích na Gorkého ulici, kde jsem tehdy bydlel, viděl, v první chvíli jsem se zděsil. Tužkou byly opraveny všechny moje pravopisné chyby i stylistické neobratnosti. Dal si s tím nesmírnou práci, věnoval tomu mnoho času [...] Denně četl denní a periodický tisk. V kapsičce saka nosil malou tužtičku, jíž si zapisoval na útržky papíru všechny informace, které ho zaujaly. [...] Pro mne byl a napořád zůstane Artur Závodský rozvážný, laskavý, velice taktní, cílevědomý a nesmírně pracovitý člověk, který celý svůj život věnoval vědě, literatuře a divadlu. **\ Ivan Dorovský**

Ale – profesor Artur Závodský! Byl to pro mne šedovlasý mudřec, ačkoliv mu nebylo asi ani padesát let. Ale herce moc a moc miloval! Avšak měl dobré zázemí ve své rodině. Nemohu si pomoci, ale musím při této příležitosti vzpomenout na paní Závodskou. To byl pevný bod v jeho rodině. Sluníčko, které se pořád usmívalo – i na nás, žáčky – *„bosé a hloupé“*. A tak nás *„der schöne Artur“* dovedl k dospělosti. Bylo to fajn. **\ Libuše Billová**

S panem profesorem Arturem Závodským jsem se osobně setkal asi dvakrát, ale s jeho kritikami jsem se „setkával“ častěji. Profesor Závodský měl u nás přezdívku *„der schöne Artur“*. A právem. Byl to pěkný pán, takového patriarchálního typu. On nechodil, ale kráčel, pomalu a rozvážně mluvil. A ta rozvážnost se projevovala i v jeho kritikách. Nikdy se nesnížil k ostrým odsudkům, ale snažil se najít příčinu případného nezdaru. Někdy přišel na čtenou zkoušku, někdy jsme ho zahlédli na generálce, sedícího v poslední řadě. Jeho bílá hlava svítila v potemnělém hledišti. Když po premiéře hodnotil představení, nikdy neimprovizoval, ale vždycky měl své hodnocení promyšlené. A když někdy musel zvednout prst, vždycky s jistým taktem. Protože nahlédl do naší divadelní kuchyně, jistě nechtěl té křehké herecké duši ublížit. Měl rád divadlo, a jsem přesvědčen, že i nás – augusty! **\ Jiří Dušek**

Když hereckou šatnou zaznělo: *„Pánové, hrajte dobře, v sále sedí schöne Artur,“* všechno ztichlo a pacička s pudrem se mi rozklepala v prstech. Počítal jsem vždycky do desíti, abych se uklidnil. Profesor Závodský totiž patřil k těm nejpřísnějším kritikům, kteří kdy do divadla zavítali. Byl velkou osobností a dbal na „honor“... Vždy čistě oholen, elegantně oblečen si vykračoval městem s nezbytnou aktovkou plnou zápisníků pod paždí. Jeho ostřížímu zraku neušlo nic. Nová divadelní akvizice, knížka ve výloze či hezká dívčí tvář. Tradovalo se, že pan profesor byl vskutku velkým znalcem i milovníkem života, a především pak divadla. **\ Mojmír Heger**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, A2 FF, osobní spisy, kart. 48/6.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 248/4653.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 353/4.

BURIAN, Jaroslav (ed.). *Na křižovatce umění.* Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1973.

HORÁKOVÁ-HASHEMI, Michaela. Dvojí výročí Artura Závodského. *Universitas*, 2013, č. 1, s. 56–58.

KRYSTÝNEK, Jiří. Šedesát let Artura Závodského. *SPFFBU*, D 20, 1973, č. 20, s. 294–296.

PEŠTA, Pavel. *Artur Závodský* [online]. [cit. 30. dubna 2018]. Dostupné z: <http://www.slovnikceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1197>.

PLEŠÁK, Miroslav – HASHEMI, Michaela (eds.). *Jubilejní benefice pro Artura Závodského. Sborník ke 100. výročí narození prof. PhDr. Artura Závodského, DrSc.* Brno: Masarykova univerzita, 2012.

SRNA, Zdeněk. Ohlédnutí za Arturem Závodským. *Universitas*, 1982, č. 4, s. 96–98.

Bruno Zwicker

Národnost: židovská

Datum narození: 17. února 1907

Místo narození: Knínice u Boskovic

Datum úmrtí: 29. či 30. září 1944

Místo úmrtí: Osvětim

Sociální zařazení: Pocházel ze skromných poměrů židovské kupecké rodiny, kde se mluvilo česky. Měl dvě sestry, Hildu a Olgu.

Akademické působení

Po maturitě na reálném gymnáziu v Boskovicích nastoupil roku 1926 na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně, kde se věnoval hned několika oborům – historii, filozofii a zeměpisu. Během studia se však začal intenzivně zabývat obecnou a speciální sociologií, která se stala jeho hlavním vědeckým zájmem. Mimo to se věnoval také pedagogice. Od roku 1929 působil jako knihovník Chlupova pedagogického semináře, odkud později přestoupil do knihovny semináře sociologického. O rok později získal na fakultě místo asistenta a pomocné vědecké síly u profesora Inocence Arnošta Bláhy, který stál v čele sociologického semináře. Roku 1933 obhájil disertační práci, z níž se bohužel zachoval pouze dotazník *Sociologie práce*. Poté, co se stal doktorem filozofie, rozšířil svou působnost pomocné vědecké síly také na pedagogický seminář. Roku 1934 získal po složení zkoušek vysvědčení učitelské způsobilosti z dějepisu a filozofie jako hlavních předmětů a zeměpisu jako vedlejšího předmětu. Teprve po dvou letech byl povýšen na nehonorovaného asistenta sociologického semináře. Kvůli špatné finanční situaci vyučoval před začátkem války (roku 1938) na klasickém a později na nově zřízeném židovském gymnáziu v Brně. Přestože se již zjevně projevovaly protižidovské represe, snažil se nadále udržovat kontakt s filozofickou fakultou. Jeho úspěšně započatou vědeckou kariéru však přerušil začátek druhé světové války. Na podzim 1942 byl odvezen s rodiči a sestrou do Terezína, kde se v omezených podmínkách věnoval dalšímu studiu a vyučoval děti. Až do konce svého života byl plný optimismu a humanistických ideálů. Přestože se do Terezína šířily neblahé zvěsti o existenci plynových komor, on jim odmítal uvěřit až do poslední chvíle. Dne 28. září 1944 byl deportován do Osvětimi. Zde zemřel v noci z 29. na 30. září 1944 v plynové komoře.

Výběr z díla

V oboru sociologie byl spíše samoukem. Protože ovládal několik světových jazyků, mohl se inspirovat díly předních zahraničních autorů (Poincaré, Hennequin, Guyau, Lessing, Sombart, Briefs a Dunkman). Velmi si vážil svého učitele I. A. Bláhy, na jehož výzkumy také navázal. Věnoval se především hospodářské sociologii, z jejíchž

témat mu byla nejbližší otázka práce, dělnictva a nezaměstnanosti. V rámci svých dotazníkových šetření tak nejednou zavítal i mezi brněnské dělníky.

Od roku 1930 spolupracoval se *Sociologickou revue*, v níž publikoval většinu svých prací. Podle svého učitele I. A. Bláhy byl *„hlavní hybnou silou vší práce, již nová revue vyžadovala“*. Přestože se během 30. let stal členem redakčního kruhu, nebyl nikdy kmenovým autorem. Po okupaci uveřejňoval své články pod pseudonymem Z. Bystrý. Bruno Zwicker napsal během svého krátkého vědeckého působení velké množství referátů, recenzí a informativních statí. Nepodařilo se mu však publikovat větší syntézu, což lze přičítat jednak jeho brzkému úmrtí, ale také údajné nechuti k velkým syntetickým dílům. Roku 1935 vyšla v *Sociologické revui* jeho zásadní studie *K sociologii nezaměstnanosti*, která je založena na kombinaci základních kvantitativních postupů a rozhovorů s nezaměstnanými – jednalo se o jeden z mála dobových článků k dané problematice. Mezi jeho další významné práce lze řadit studie *Nezaměstnanost* (1933), *Problém práce* (1935), *Psychiatrie a studium společenských poruch* (1937) či *Soustava a metoda* (1939, pod pseudonymem Z. Bystrý). Podílel se také na tvorbě některých hesel do *Pedagogické encyklopedie* a *Dodatků Ottova slovníku naučného*.

Na stránkách *Sociologické revue* byla otištěna řada Zwickerových recenzí. Pravidelně zde také uveřejňoval roční přehledy české i zahraniční sociologické produkce a čtenáře informoval o novinkách západoevropské, americké a německé sociologie. Pouze výjimečně věnoval svou pozornost jiným nežli ekonomickým tématům (výjimku představuje například recenze knihy *Empirische Soziologie* od Otty Neuratha).

Svými názory i badatelskými tématy se Bruno Zwicker řadil k levicově orientovaným autorům, není tedy překvapivé, že se zapojil do Výboru pro pomoc demokratickému Španělsku.

Evaluace

Přestože Bruno Zwicker zemřel v pouhých třiceti sedmi letech, nelze mu upřít důležité místo v dějinách předválečné sociologie na FF MU. Byl spolutvůrcem časopisu *Sociologická revue*, pokračovatelem I. A. Bláhy a významným představitelem levicově orientované větve brněnské sociologické školy.

Ohlasy

[...] měl schopnost neutonout na faktové mikrologii, nýbrž skrze konkrétní vidět abstraktní a skrze abstraktno proniknout do konkrétna. **\ Inocenc Arnošt Bláha**

[...] na veřejných diskusích (např. ve Filosofické jednotě) se debat nezúčastňoval (říkával o sobě, že je *„adebatní“*), tím úspěšněji však diskutoval v úzkém kroužku. Jedinečné bývaly jeho reprodukce a rozbor zahraničního rozhlasu. Byl velmi sebekritický, ale stále činný, o všechno se zajímal a stále něco plánoval i uskutečňoval. **\ Miloš Trapl**

Nevyučoval podle běžných vzorů, neliboval si v tom, aby z výšky katedry ukázal, že to neb ono nedovedeme. Účelem jeho vyučování nebylo žáka zdeptat, ale povzbudit ho. Jeho přednáška nás nabádala k vlastní práci. Přinášel literaturu a upozorňoval, nabádal, spokojil se s tím, že téma naznačil v hrubých rysech a nám pak přenechal, abychom se s problémem sami vypořádali. Jeho přednášky měly být jen vodítkem k vlastnímu studiu. Nesnažil se nám „naočkovat“ svůj politický názor – on nás k socialismu vedl... **\ jeden z Zwickerových středoškolských studentů**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 20/4.

BRÁNSKÝ, Jaroslav. *Židé v Boskovicích.* Boskovice: Albert, 1999, s. 259–260.

FLOSS, Pavel. *Sborník k dějinám českého školství a učitelstva na Moravě.* Přerov: Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského, 1979, s. 30–70.

HÁJEK, Mojmír. Dr. Bruno Zwicker, významný představitel brněnské sociologické školy. *SPFFBU*, G 15, 1971, s. 49–64.

KÖTTNER, Mojmír. Upřesněný pohled na Bruno Zwickera. *Universitas*, 1981, č. 2, s. 17–21.

KÖTTNER, Mojmír a kol. Biografie B. Zwickera v dokumentech archívu UJEP. K nedožitým 75. narozeninám brněnského sociologa. *SPFFBU*, G 26, 1982, s. 99–104.

LIŠNOVSKÁ, Dagmar. *Bruno Zwicker 1907–1944. Bibliografie.* Brno: Státní pedagogická knihovna, 1968.

NEŠPOR, Zdeněk R. a kol. *Slovník českých sociologů.* Praha: Academica, 2013, s. 459–462.

PELUNĚK, Lukáš F. Bruno Zwicker (1907–1944). Připomenutí nadějného, leč krátkého života. *Universitas*, 2015, č. 1, s. 53–54.

PhDr. Bruno Zwicker [online]. [cit. 15. května 2018]. Dostupné z: <http://holocaust.cz/databaze-obeti/obet/136518-bruno-zwicker/>.

SEDLÁK, Jiří. Tři sociologové z Bláhovy Brněnské sociologické školy. *Universitas*, 2010, č. 1, s. 53–59.

POVÁLEČNÁ GENERACE

Antonín Bartoněk

Jan Firbas

Emilie Halašková

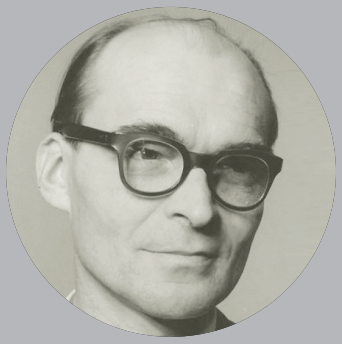

František Hejl

Jessie Kocmanová

Jaroslav Kudrna

Ludvík Kundera

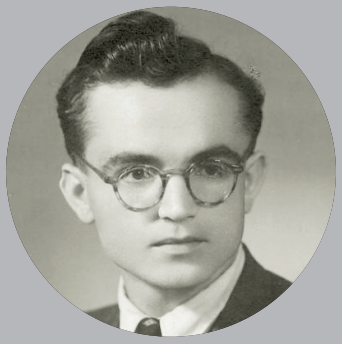

Arnošt Lamprecht

Josef Poulík

Liběna Skálová

Zdeněk Smejkal

Oleg Sus

Radislav Hošek

Milan Jelínek

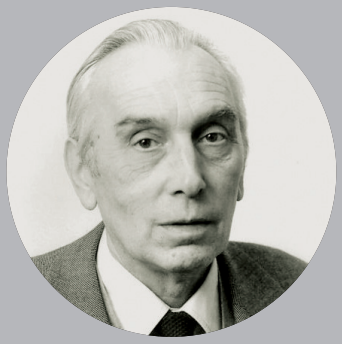

Dušan Jeřábek

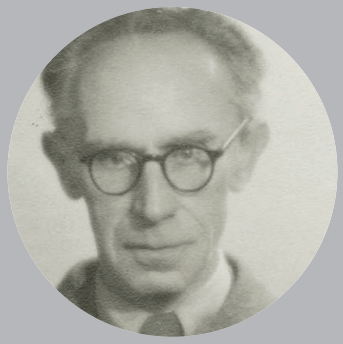

Josef Jirásek

Josef Macháček

Jaroslav Mezník

Radovan Perka

Radko Martin Pernička

Jaroslav Šabata

Bedřich Šindelář

Ludvík Tošenovský

Josef Válka

POVÁLEČNÁ GENERACE

POVÁLEČNÁ GENERACE

Úvod (LF) 183

Antonín Bartoněk (JČ) 189
Jan Firbas (MM) 194
Emilie Halašková (LF) 198
František Hejl (HČ) 200
Radislav Hošek (HČ) 203
Milan Jelínek (JH) 206
Dušan Jeřábek (JČ) 208
Josef Jirásek (MM) 213
Jessie Kocmanová (MM) 216
Jaroslav Kudrna (JH) 220
Ludvík Kundera (MM) 222
Arnošt Lamprecht (JČ) 226
Josef Macháček (HČ) 230
Jaroslav Mezník (JČ) 233
Radovan Perka (JH) 239
Radko Martin Pernička (MM) 241
Josef Poulík (MM) 245
Liběna Skálová (JČ) 249
Zdeněk Smejkal (MM) 252
Oleg Sus (JČ) 256
Jaroslav Šabata (JH) 262
Bedřich Šindelář (LF) 264
Ludvík Tošenovský (HČ) 267
Josef Válka (HČ) 269

Dušan Jeřábek o fakultním roce 1945 272

Formativním prožitkem poválečné akademické generace bylo trauma nacistické okupace a světové války: většina jejích příslušníků prošla různými formami působení ve válečném hospodářství, někteří se zapojili do protinacistického odboje a další celoživotně zápolili s podezřením z nečestného jednání za okupace, nebo dokonce z kolaborace s nacisty. Jejich studijní cesta byla klikatá, mnoho z nich muselo válečná léta mezi maturitou a studiem na FF MU trávit zcela mimo intelektuální prostředí, část byla postižena přerušením studia v důsledku uzavření českých vysokých škol v roce 1939. Pro mladé lidi na vrcholu politické a sociální kognitivity znamenaly tyto zážitky a otřesy důvod k hlubokému přehodnocení paradigmat platných pro předchozí generace a hledání nových cest pro rozvoj jak osobní, tak celospolečenský nebo národní. Ve srovnání s předchozí generací bylo mezi příslušníky poválečné generace více osob pocházejících z nižších sociálních vrstev; pro radikální obrat v hodnocení světa tu tedy bylo také sociální zázemí. Profil (malo)měšťanský, do té doby běžný a ještě v meziválečném období převažující, se stal menšinovým. Právě tato generace zpřetrhala mnohé vazby ke vzdělanecké kultuře 19. století, doznívající v meziválečném období. Pojem akademika či profesora tu dostal v četných ohledech jinou náplň než dříve. Starší role vědce a učitele trvají, jen poněkud ustupují do pozadí. Na významu prudce nabývají role profesora-politika a propagandisty, tedy osoby bdící nad správným ideologickým vývojem mladé generace.

Stojí tu před námi generace levicová. Ať už se jednalo o sympatizanty demokratické levice, jako byl Jaroslav Mezník, nebo ideologicky střízlivé, umírněné komunisty jako Jaroslav Poulík, nebo pravé komunistické dogmatiky, v některých ohledech až fanatické vyznavače učení Marxe, Lenina a Stalina, jakými byli Josef Macháček, Bedřich Šindelář nebo František Hejl. Reprezentanti opozičních, tj. nesocialistických světonázorových proudů, se na filozofické fakultě potýkali s problémy již záhy po roce 1945, nikoliv až po komunistickém převratu v roce 1948, jak ukazuje proslulý spor o habilitaci Bohdana Chudoby[1]. K hrstce špičkových intelektuálů s celoživotní distancí vůči režimu a jeho ideologii můžeme počítat Olega Suse nebo Jana Firbase – každý z nich se na fakultě držel tak trochu v ústraní. Zvláště katolicky orientovaní akademici a studenti, na Moravě pochopitelně početní, se stali v lepším případě podmíněně trpěnou, po většinu času spíše utiskovanou, ba proskribovanou skupinou (Radovan Perka). Hledáme-li oběti komunistického režimu v řadách fakultní veřejnosti a vyjadřujeme-li nad jejich osudy politování, měli bychom vždy mít na paměti, že je nalezneme hlavně mezi těmi, kterým nebylo dlouho z politických důvodů umožněno na fakultu vůbec vstoupit (od roku 1949 a tzv. studijních prověrek již zcela zjevně) – což platí nejen pro poválečnou generaci, ale ještě mnohem více pro dvě generace následující.

1 FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří. *Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. Pohledy na dějiny a současnost*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 40–44.

Poválečná generace, více než která jiná, propadala politickému aktivismu. Tak vysoký počet mladých lidí zapojených do budovatelského úsilí, ve svém podtextu pochopitelně politického, bychom v jiných generacích našli stěží. Jsme svědky jednoho z největších generačních konfliktů v dějinách fakulty. Zpráva Krajského výboru KSČ o kádrové situaci z roku 1952 hovoří jasně: *„Ve vedení školy jsou mladší, iniciativnější soudruzi, kteří však nemají dostatečnou vědeckou autoritu a jejichž nedostatkem je, že vedoucí kateder, kteří mnohdy byli jejich učiteli, jsou odborně mnohem výše. Profesorský a docentský sbor je složen ze školských pracovníků starého typu, kteří si jen zřídka osvojují pokrokové, politické a vědecké znalosti, aby je přenášeli do svých vědních oborů.“*[2] Fakultní veřejnost byla rozdělena do tří skupin. První tvořili členové KSČ, kterým byla (tehdy ještě) vyjádřena apriorní důvěra. Ve druhé se nacházeli *„starší profesoři, kteří žijí jen pro svoji vědeckou práci a jejichž pedagogická a odborná práce trpí naprostou apolitičností“*; ve třetí oportunisté, kteří *„budou sloužit každému režimu a zástěrku odbornosti využívají k tomu, aby odmítali jakoukoliv politickou a veřejnou činnost. Snaží se dávat najevo souhlas s lidovědemokratickým zřízením, avšak ve své každodenní činnosti ukazují, že zájmy pracujícího lidu jsou jim cizí, nevidí rádi na svých katedrách komunisty…“*[3] Nahlédnout generační konflikt lze i z druhé strany – „starý profesor“ Rudolf Holinka si měl postesknout nad svým soužitím s poválečnou generací: *„Co já mám s těmi mladými komunisty dělat? Já jim aspoň půjčuji knihy, ať si čtou…“*[4]

Mobilizace mládeže měla masový ráz a strhávala i osobnosti jinak bytostně apolitické a střízlivé. Snaha odčinit škody války a vybudovat „novou společnost“ měla fascinující vliv. Ale levicové smýšlení nebylo v Československu ve 2. polovině 20. století u inteligentních a vzdělaných lidí pojistkou bezpečné kariéry. Léta 1956, a zvláště 1968 znamenala pro poválečnou generaci traumatické vystřízlivění, často životní otřes. Někteří původně nadšení straníci v důsledku poznání ustoupili z veřejného dění vůbec a soustředili se výhradně na pedagogickou a výzkumnou práci (Antonín Bartoněk). Jiní se stáhli do ústraní spíše pod tlakem kritiky svého počínání v době vrcholného stalinismu, přečkali politické změny let 1968–1969 a s počátkem normalizace, jako tzv. pravověrní komunisté, znovu zaujali významná místa na fakultě i ve veřejném dění (Josef Macháček, František Hejl). A jiní – a jejich osudy jsou v paměti fakultní veřejnosti zapsány nejvýraznějším písmem – se nejprve podíleli na budování komunismu a stalinismu, později se připojili k reformnímu úsilí, aby v letech normalizace za tento svůj obrat tvrdě zaplatili; přičemž rehabilitace se dočkali až na sklonku života po roce 1989 (Milan Jelínek, Jaroslav Šabata, Ludvík Tošenovský).

Jistě, celou tuto spleť politických veletočů lze nahlížet jako svého druhu absurdní divadlo 20. století. Jízlivý komentátor, poučený znalostí vývoje revolucí od francouzské po bolševickou, by poznamenal *nihil novi sub sole*: komunisté na fakultě nejprve zlikvidovali názorové oponenty a pak se začali likvidovat navzájem. John Connelly na srovnání sovětizace univerzit v Československu, Německé demokratické republice a Polsku ukazuje, že se tuzemskému komunistickému režimu podařilo ve srovnání s polským akademickou komunitu rozštěpit: část oponentů zlikvidovat, část zastrašit a část získat ke spolupráci. Polští akademici si naopak udrželi vysokou soudržnost, opřenou o tradiční exkluzivitu vlastního sociálního postavení a o velké zásluhy (a oběti) v rámci protinacistického odboje.[5] Pochopit postoje poválečné generace k vlastní roli ve společnosti a k instituci komunismu není pro současníka snadné; snaha absolutně uplatnit současná etická kritéria je pomýlená. Tato generace

2 Moravský zemský archiv, fond G560 KSČ – krajský výbor Brno, kart. 55, inv. č. 420, fol. 54.

3 Tamtéž, fol. 53.

4 FASORA – HANUŠ, *Filozofická fakulta*, s. 158.

5 CONNELLY, *Zotročená univerzita*, s. 125–130.

nastavila na fakultě poměry dříve nevídané, kdy členství v KSČ, tedy jediné vládnoucí straně ve státu a společnosti, bylo něčím zcela samozřejmým a nepřekvapujícím – asi jako fakt, že v zimě nosí lidé čepice. Po někdejším názorovém pluralismu bylo veta. KSČ se stala – alespoň pro většinu příslušníků této generace – dědičkou *veškerých* pokrokových tradic českého národa, tedy stranou, do které vkládali naděje na obrodu. A ta byla žádána jako důsledek jejich znechucení realitou prožitou v mládí, jako důsledek odvratu do kapitalismu, zastupitelské demokracie, Západu atd. Bylo to s ohledem na generační prožitek patrně pochopitelné. Neochota nebo neschopnost vidět některé zjevné nedostatky a chyby komunistického režimu ale provázela příslušníky této generace někdy až překvapivě dlouho. Vystřízlivění z původního nadšení nebo aspoň sympatií se projevovalo podle charakterových vlastností dané osoby, nelze tu hledat jednotný vzorec a je také chybné uplatňovat pouze politická kritéria. Šlo o lidi, kteří k sobě navzájem, ke svým politickým postojům a bolestnému hledání pravdy – připomeňme si fichtovsko-humboldtovský ideál *universitas* jako cesty k pravdě – měli mnohem více pochopení, než se dnes, s odstupem času, může zdát. Nacházíme tu četné případy celoživotního pevného přátelství mezi osobnostmi, které by spolu teoreticky kvůli ideologickým rozdílům neměly nikdy zasednout ani u jednoho stolu (Jaroslav Mezník – Josef Válka). Vidíme široce založenou úctu k lidem, kteří se po část svého života projevovali jako političtí funkcionáři a aktivisté (Jaroslav Kudrna, Jaroslav Šabata), někdy dokonce velmi nebezpeční svému okolí.

Pokud se snažíme tyto jevy a snad nečekaný vývoj sítí sociálních kontaktů pochopit, zdá se, že u kořenů někdy stěží pochopitelného jednání konkrétních osob a jeho hodnocení stojí úsilí zachovat jednotu a prestiž fakulty, resp. oboru. Akademická veřejnost se znovu projevovala jako komunita, jejíž fungování je řízeno specifickými pravidly – intelektuální výkon, vědecká potence, obětavost pro obor, pro pracoviště, nasazení v práci se studenty, to vše sloužilo za určitých okolností jako „omluvenky" pro politické přešlapy.[6] Německý historik Rüdiger vom Bruch poznamenává, že pokud se politicky angažovaný akademik dokázal při očistě univerzity od ideologických kádrů v letech 1989–1990 odvolat na pomoc poskytnutou některému ze známých odpůrců režimu, pak měl vyhráno a trestu se vyhnul.[7] Akademické komunity všude v Evropě fungovaly při účtování s minulostí velmi solidárně a pouze tlak radikálních studentů je přiměl k ad hoc porušení tohoto pravidla. Odtud pramení shovívavé, či dokonce pozitivní hodnocení Kudrnova nebo Šabatova rozporuplného životního díla. A skutečně, setkání s těmito lidmi působilo na studenty či kolegy až uhrančivě, šíře jejich vzdělání a nadšení pro obor omlouvaly to, čeho se dotyčný jako *homo politicus* dopustil nebo u čeho přinejmenším asistoval.

Toto semknutí akademické komunity tváří v tvář politickým nástrahám není zvláštností brněnské filozofické fakulty. Z principu akademické solidarity, v jejímž rámci docházelo jen ke střídmému užití politické síly vůči kolegům vykazujícím badatelskou potenci, vybočovalo několik akademiků, skutečných horlivců komunistického režimu (Josef Macháček, Bedřich Šindelář), jež akademická komunita za své nepřijímala a nepřijímá. Zajímavější je však „šedá zóna", tedy příslušníci generace, kteří z pohledu nezúčastněného pozorovatele nesli všechny znaky komunistického dogmatismu a podíleli se na zákrocích proti osobám režimu nepohodlným.

6 JAREŠ, Jakub – SPURNÝ, Matěj – VOLNÁ, Katka. *S minulostí zúčtujeme. Sebereflexe Filozofické fakulty UK v dokumentech sedmdesátých a devadesátých let 20. století*. Praha: Academia, 2014, s. 604–606; WEISBROD, Bernd. Dem wandelbaren Geist. Akademisches Ideal und wissenschaftliche Transformation in der Nachkriegszeit. In *Akademische Vergangenheitspolitik: Beiträge zur Wissenschaftskultur der Nachkriegszeit.* Bernd Weisbrod (ed.). Göttingen: Wallstein, 2002, s. 23–26.

7 vom BRUCH, Rüdiger. Kommentar und Epilog. In *Akademische Vergangenheitspolitik. Beiträge zur Wissenschaftskultur der Nachkriegszeit*. Bernd Weisbrodt (ed.). Göttingen: Wallstein, 2002, s. 281–288, zde s. 286.

Přesto se i po letech objeví hlasy upozorňující na druhou, přívětivější stranu jejich osobností.[8] Zmiňována je obvykle snaha chránit obor před ingerencemi nadřízených politických složek režimu, před zásahy represivního aparátu – Kudrna, Tošenovský nebo Lamprecht jsou v tomto světle nahlíženi jako bytostní *homos academicus* a jejich politické funkce a členství v KSČ jsou viděny jako sekundární. Ano, občas museli někoho nebo něco obětovat, ale v souhrnu se mnozí postaví za tezi, že u jejich činnosti na fakultě převažují pozitiva (František Hejl) nebo že ideologicky založené zlo konali z jakési mladické nerozvážnosti, zaslepenosti (Jaroslav Šabata). Tvrdá, nemilosrdná hodnocení těchto akademiků jsou jak v české, tak středoevropské vzpomínkové kultuře výjimkou: připomeňme pro pražskou univerzitu memoáry Václava Černého, v německém prostředí pak vybočil ze všeobecné bagatelizace podílu akademiků na nacistickém režimu Karl Jaspers.[9] V prostředí brněnské filozofické fakulty najdeme řadu impulsů ke kritickému i ke shovívavému, eticky založenému hodnocení příslušníků této generace v pamětech Milana Uhdeho či Dušana Šlosara. Paměti Jaroslava Mezníka, politického vězně komunistického režimu, jsou naproti tomu typicky smířlivé.

Z vědeckého hlediska se uvedená generace profilovala pěti specifickými znaky. Prvním byla její snaha překonat pozitivismus, jenž v meziválečném období v humanitních vědách stále převažoval, prostřednictvím marxisticko-leninských přístupů. Zatímco pro příslušníky zakladatelské a meziválečné generace byl tento interpretační postoj až na výjimky (František Trávníček) nepřijatelný, část poválečné generace se skutečně snažila o jeho důslednou aplikaci. Nešlo přitom pouze o několik formálních odstavců citujících Lenina nebo Stalina v úvodu práce, kterými to bylo „odbyto“ a mohlo se pokračovat ve starém zavedeném pozitivistickém vyprávění. Někteří z příslušníků poválečné generace v počátku své kariéry viděli s opravdovostí mládí v marxisticko-leninské ideologii efektivní nástroj vědeckého uchopení světa. Pokud se tento nový horizont vědeckého poznání setkal se specifickými charakterovými vlastnostmi a temperamentem, jako např. u Josefa Války, byla výsledkem pozoruhodná, eklektická spleť tezí a antitezí, prožívaná ovšem vždy s opravdovostí a ve vášnivé celoživotní polemice se sebou samým.

Průvodní znak výzkumné práce příslušníků této generace představovalo vystřízlivění, následované hledáním nových vědeckých interpretačních přístupů a pochopitelně rovněž rozvojem a zdokonalováním různých mimikry, jejichž cílem bylo pochybnosti o marxismu-leninismu zastřít. Faktický odklon od ideologie se lépe dařilo skrývat badatelům zabývajícím se méně exponovanými tématy (Antonín Bartoněk, Radislav Hošek), naopak obory jako filozofie, slavistika nebo historie byly pod tlakem ideologie do té míry nesvobodné, že bylo velmi obtížné eliminovat soustavné vměšování politických orgánů do vědecké práce – mj. právě proto přitahovaly tyto obory politické konjunkturalisty více než jiné.

---

8 ASH, Mitchell G. Konstruierte Kontinuitäten und divergierende Neuanfänge nach 1945. In *Gebrochene Wissenschaftskulturen. Universität und Politik im 20. Jahrhundert*. Michael Grüttner – Rüdiger Hachtmann – Konrad Jarausch – Jürgen John – Matthias Middell (eds.). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2010, s. 215–245, zde s. 241; JOHN, Jürgen. Der Mythos von „rein gebliebenen Geist“: Denkmuster und Strategien des intellektuellen Neubeginns 1945. In *Hochschule im Sozialismus. Studien zur Geschichte der Friedrich-Schiller-Universität Jena (1945–1990)*. Uwe von Hoßfeld – Tobias Kaiser – Heinz Mestrup (eds.). Wien – Köln – Weimar: Böhlau, 2007, s. 19–70; JESKOW, Jan. Die Entnazifizierung des Lehrkörpers an der Universität Jena von 1945 bis 1948. In *Hochschule im Sozialismus. Studien zur Geschichte der Friedrich-Schiller-Universität Jena (1945–1990)*. Uwe von Hoßfeld – Tobias Kaiser – Heinz Mestrup (eds.). Wien – Köln – Weimar: Böhlau, 2007, s. 71–95; HERRMANN, Hans P. *Krisen. Arbeiten zur Universitätsgeschichte 1933–2010 am Beispiel Freiburg i. Br.* Berlin – Wien: Rombach, 2015, s. 79–127.

9 ČERNÝ, Václav. *Paměti III. 1945–1972*. Brno: Atlantis, 1992; JASPERS, Karl. *Erneuerung der Universität. Reden und Schriften 1945/1946*. Heidelberg: Lambert Schneider Verlag, 1986, s. 100; SPURNÝ, Matěj – JAREŠ, Jakub – VOLNÁ, Katka. *Náměstí Krasnoarmějců 2. Učitelé a studenti na Filozofické fakultě UK v období normalizace.* Praha: Togga, 2012.

Za povšimnutí stojí třeba vědecký profil Jaroslava Kudrny, který jako jeden z mála intelektuálů na fakultě dokázal s mladohegelianismem a marxismem účelně a systematicky vědecky pracovat, a to dokonce navzdory politickým výkyvům a se zahraničním ohlasem. Kudrnova kreativní práce s ožehavým tématem je v tomto světle mimořádným intelektuálním výkonem a stejně lze také nahlížet Kudrnovu strategii zastávání vysokých akademicko-politických funkcí: pro dosti roztržitého a trochu podivínského profesora snad až nepatřičných. Byly to však právě tyto funkce, co mu umožnilo cestovat na Západ a čerpat nové podněty, zvláště z italského a francouzského neomarxismu.

Druhým specifickým znakem výzkumu byla orientace na blok tzv. lidovědemokratických států. Orientaci na Východ lze označit za dominantní, přestože existovaly výjimky, v jejichž rámci byly udržovány vazby k levicovým kruhům západních států (Jessie Kocmanová, Jaroslav Kudrna). Z tohoto politického zadání samozřejmě některé obory profitovaly: odtud pocházelo preferované postavení slavistiky nebo katedry dějin východní a jihovýchodní Evropy. Zvláště pro západoevropskou filologii byla ale tato situace velmi obtížná. Germanistika saturovala alespoň část svých potřeb v Německé demokratické republice (Greifswald, Jena). Vztahy s univerzitami ve Velké Británii nebo Francii (Leeds, Dijon) rovněž přežily politicky nepříznivé období, byť v personálním smyslu ve velmi omezené formě. Celkově kontakty se západní Evropou a USA chřadly, zhoršovala se jazyková vybavenost akademiků, především studentů.[10] Z dnešního pohledu jde o jedno z hlavních negativních dědictví této éry – byť vina poválečné generace akademiků na tomto stavu je samozřejmě omezená. Ztráta kontaktu se Západem se pochopitelně neprojevovala pouze v rovině specializované výzkumné práce, ale v celkovém vnímání trendů amerického a západoevropského vysokého školství, které se zvláště ve druhé polovině 60. let začalo dramaticky měnit.

Za třetí specifikum lze považovat zapojení badatelů poválečné generace do větších výzkumů, uskutečňovaných v rámci státních plánů výzkumu a často v početných týmech. Této tendenci odpovídala také reorganizace vysokého školství podle zákona z roku 1950, přinášející podle sovětských vzorů vznik velkých, multioborových kateder. Cíle byly zřejmé, kromě lepší ideologické kontroly na velkých pracovištích (prostřednictvím režimu oddaných a k denunciaci ochotných osob i tajných spolupracovníků Státní bezpečnosti) měla být tato organizační struktura výhodnější pro realizaci větších výzkumných úkolů a také aplikovaného a interdisciplinárního výzkumu, žádaného státní politikou vědy. Badatelské úsilí v humanitních a společenských vědách nebylo tímto novým trendem organizace vědy dotčeno zdaleka tolik jako ve vědách přírodních, medicínských nebo technických a zůstávalo nadále do značné míry solitérním úsilím. Nicméně nové trendy se prosadily i na fakultě, připomeňme velké archeologické projekty Josefa Poulíka v Mikulčicích a Pohansku nebo dialektologické výzkumy Arnošta Lamprechta.

Čtvrté specifikum šlo se třetím ruku v ruce. Novým trendem výzkumu byl totiž jeho přesun z vysokých škol na pracoviště Československé akademie věd (ČSAV), resp. do státních výzkumných ústavů. Nutným důsledkem bylo, že fakulta v řadě ohledů za pracovišti akademie věd zaostávala. Situace nebyla tak markantní jako v přírodovědných oborech, kde byl univerzitním pracovištím odpírán přístup k devizovým prostředkům a nákupu drahých přístrojů. Tento stav se projevil naplno především v oblasti kvót pro nákup zahraniční literatury, pro studijní cesty do nesocialistických zemí nebo v personální rovině. Akademie věd navíc v některých oborech projevovala větší pochopení pro výzkumníky, kteří nebyli s režimem zcela zajedno, ale politicky se drželi zpátky. Při výhradně výzkumné práci, tj. bez kontaktu se studenty, byla režimem jejich ideologická „škodlivost“ hodnocena

10 FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří. *Masarykova univerzita. Příběh vzdělání a vědy ve střední Evropě*. Brno: Nakladatelství MU, 2009, s. 212.

v ČSAV lépe než v prostředí univerzity. V poválečné generaci se proto projevuje do té doby neznámá obojživelnost mezi oběma institucemi. Vztahy mezi fakultou, a zvláště brněnskými pracovišti ČSAV byly velmi těsné, částečně konkurenční, většinou ale šlo o vzájemně prospěšnou spolupráci.[11]

Posledním specifikem je odloučení vědecké produktivity od akademického postupu, tradičně opřeného o vědecko-pedagogické kompetence, nově však také o ideologickou spolehlivost. Především v 50. letech se začal projevovat trend zvyšování průměrného věku profesorů a docentů fakulty, neboť kariérní postup aspirantů zbrzdilo nebo zcela zastavilo uplatnění politických kritérií. I když se v 60. letech, a zvláště v jejich druhé polovině, s uvolněním ideologického dohledu proces habilitačního a jmenovacího řízení znovu rozběhl, normalizace vrátila věci do starých kolejí.[12] Excelentní vědci s dílem nadčasové hodnoty proto dosahovali nejvyšších akademických titulů s významným zpožděním, někteří až po pádu komunistického režimu (Jan Firbas, Josef Válka).

Vliv poválečné generace na podobu fakulty a dění v akademické obci byl bezesporu určující pro celou epochu komunistického režimu a také pro éru raných 90. let, kdy příslušníci této generace (naposledy) převzali čelné akademické funkce, a získali tak významnou možnost ovlivnit podobu fakulty a univerzity (Milan Jelínek, Jaroslav Mezník). Komplikovaný osobnostní, politický a badatelský vývoj příslušníků generace odrážel kontroverzní dějiny Československa se vším pozitivním i negativním. K dědictví poválečné generace náleží řada excelentních vědeckých i pedagogických výkonů, formujících pozitivní stránky vývoje dalších generací studentů a akademiků, ale také celá řada stínů a negativ, zapříčiněných politickým a světonázorovým tápáním jejích příslušníků, často velmi nečitelných a nejistých ve svém názorovém a etickém ukotvení, v pravdě rozervaných prožitými nadějemi a zklamáními.

11 Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF II, kart. 1, sign. CIII/3.

12 Podrobněji viz FASORA – HANUŠ, *Masarykova univerzita,* s. 198 an.; JORDÁN a kol., *Dějiny university*, s. 385–391.

Antonín Bartoněk

Národnost: česká

Datum narození: 29. října 1926

Místo narození: Brno

Datum úmrtí: 30. května 2016

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Pocházel z dělnické rodiny. Oženil se s Dagmar Hajdovou, také klasickou filoložkou. Společně měli spolu dvě dcery: Moniku a Dagmar.

Akademické působení

Antonín Bartoněk navštěvoval gymnázium na třídě Kapitána Jaroše, které ukončil maturitní zkouškou v roce 1945. Po znovuotevření českých vysokých škol nastoupil na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity ke studiu oborů latina a klasická řečtina. Jeho učiteli se staly takové osobnosti jako František Novotný, Ferdinand Stiebitz, Jaroslav Ludvíkovský nebo Josef Vachek. Později si jako třetí obor přidal ještě angličtinu. Studium zakončil v roce 1950 ziskem titulu doktor filozofie.

Od roku 1952 začal působit na své alma mater jako vědecký asistent a o tři roky později se stal odborným asistentem na katedře starověké kultury. V roce 1961 obdržel titul kandidáta věd pro obor klasické filologie a o rok později se habilitoval. V letech 1964–1966 vykonával poprvé funkci vedoucího katedry. V roce 1968 byl jmenován profesorem a o čtyři roky později získal vědeckou hodnost doktora věd. V rozmezí let 1966–1969 působil na postu proděkana. Jednou z jeho myšlenek, které se snažil prosadit, byl volnější způsob studia pro filozofické fakulty. V lednu 1969 se s děkanským řetězem na své hrudi zúčastnil pohřbu Jana Palacha. V letech 1974–1976 zastával podruhé funkci vedoucího domovského ústavu. Po sametové revoluci se angažoval během zavádění reformovaného modelu studia a zároveň se stal členem obnoveného akademického senátu a Vědecké rady FF MU. V čele Ústavu klasických studií stál – s drobnou přestávkou – až do roku 1997. Od roku 2007 působil jako výzkumný pracovník Střediska pro interdisciplinární výzkum starých jazyků a starších fází jazyků moderních při Ústavu klasických studií FF MU. Během své pedagogické činnosti vyučoval předměty jako Historická mluvnice latiny, Historická mluvnice řečtiny, Řecká dialektologie, Řecká mluvnice, Mykénština, Četba Homéra, Řecká lyrika, Kulturní topografie Řecka nebo Jazyky a písma antického Středomoří. Od roku 1990 pravidelně přednášel i na Univerzitě Palackého v Olomouci, kde byl jedním z těch, kdo se zasloužili o obnovení studia klasické filologie. Do penze odešel v roce 2013.

Během vědecké kariéry absolvoval akademické stáže na různých místech Evropy. Jako hostující profesor dlouhodobě přednášel například na Universität Wien, Ruprecht-Karls Universität v Heidelbergu, Karl-Franzens Universität v Grazu, Universiteit van Amsterdam či University of Cambridge. Kratší zahraniční pobyty strávil v Aténách, Benátkách, Neapoli, Heidelbergu nebo Řezně.

Výběr z díla

Ve své vědecké práci se zabýval nejstaršími vývojovými fázemi řečtiny a latiny, starořeckými dialekty, řeckou a mykénskou epigrafikou, řeckou a latinskou syntaxí nebo vznikem řecké abecedy a jejím šířením ve Středomoří. Pozornost věnoval rovněž srovnávání latiny s moderními jazyky nebo uplatnění moderních lingvistických metod v klasických jazycích. Snad nejvýznamnějším se stal jeho výzkum jazyka a kultury mykénské civilizace. Již na počátku vědecké kariéry se mu podařilo přispět k rozluštění lineárního písma B (určil dva znaky z této abecedy a vysledoval podobnost s řečtinou). O tomto tématu publikoval desítky studií a vydal několik monografií. K nejvýznamnějším grécistickým pracím patří *Zur Problematik der phonematischen Wertung der altgriechischen kurzen Diphtonge* (1960), *Vývoj konsonantického systému v řeckých dialektech* (1961), *Development of the Long-Vowel System in Ancient Greek Dialects* (1966), *Chronology of the First Greek Compensatory Lengthening Reexamined* (1968), *Classification of the West Greek Dialects at the Time about 350 B.C.* (1972), *Prehistorie a protohistorie řeckých dialektů* (1987) nebo *Grundzüge der altgriechischen mundartlichen Frühgeschichte* (1991). Z dalších prací věnovaných rozboru klasických jazyků lze zmínit *Koncepce větné modality a možnost jejího uplatnění v latině a řečtině* (1980), *Klasifikace latinských vedlejších vět* (1988), *Different Trends of Development in Latin and Ancient Greek Syntax* (2006), *Graeco-Roman Syntax of Dependent Clauses and their Nominal Equivalents* (2008) či *A Comparative Graeco-Latin Sentence Syntax within the European Context* (2010).

Značná část jeho publikací je zaměřena na mykénologii: *The Linear B Signs 8-A and 25-A2* (1957), *Die syllabischen Schriften des östlichen Mittelmeerraums* (1959), *Monophonemic Diphthongs in Mycenaean* (1963), *Vocalic and Diphthongal Stems of the 3rd Declension in Mycenaean Greek* (1982), *Zur Datierung der Linear-B-Texte aus dem Palastarchiv in Knossos* (1983), *Mycenaean Vocabulary in a Morphological Classification* (1992), *Il miceneo ed il greco alfabetico* (1995). Sepsal také první komplexní encyklopedii mykénské řečtiny *Handbuch des mykenischen Griechisch* (2003), kterou vydal v Heidelbergu a za niž získal zlatou medaili Masarykovy univerzity.

Neméně důležité jsou i práce vzešlé z vlastních pedagogických potřeb. Výjimečnou pozici zaujímají vysokoškolská skripta *Latina pro posluchače filologických oborů*, která se od roku 1959 dočkala více než deseti vydání. Spolu s Evou Kamínkovou a Bohumilou Mouchovou sestavil *Cvičebnici latinské syntaxe* (1973). V roce 2011 pak vyšel výbor *Chréstomatie starořeckých nářečních nápisů* určený pro studenty klasické řečtiny a obohacený o překlady a komentáře.

Kromě odborné publikační činnosti se Antonín Bartoněk věnoval také popularizaci kultury a poznatků o společnostech antického Středomoří: *Zlatá Egeis* (1969), *Odysseové na mořích historie* (1976), *Světem starých Řeků* (1977), *Zlaté Mykény* (1983). Společně se svou manželkou sestavil i řadu turistických průvodců jako *Řecko – Turecko – Kypr* (1985), *Itálie* (1988), *Řecké ostrovy* (1998).

Ocenění vědeckou komunitou

Profesor Bartoněk patřil ve svém oboru k velmi uznávaným a oceňovaným vědcům nejen v domácím prostředí, ale i v zahraničí. V roce 1976 získal Cenu děkana FF, o pět let později stříbrnou medaili FF a v roce 1986 zlatou medaili FF. Byl členem různých mezinárodních organizací, např. Comité International Permanent des Études Mycéniennes v Paříži, Görres-Gesellschaft v Mohuči, londýnské Societas Linguistica Europaea, Societa Italiana

di Glottologia v Římě, Societas Romanista Brasileira, Société Internationale de Mycéniologie. Působil v české komisi UNESCO a v poradním sboru pro jazyk a literaturu při Akreditační komisi ČR. Zasedal v redakčních radách odborných časopisů *Minos* (Salamanca), *Eirene* (Praha), *Listy filologické* (Praha) a *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity – řada archeologicko-klasická* (později vydávaný jako *Graeco-Latina Brunensia*) (Brno). V roce 2006 obdržel Cenu města Brna za oblast společenských věd.

V devadesátých letech se zasazoval o reorganizaci výuky humanitních předmětů na gymnáziích. Spolu s dalšími sestavil studijní plán pro novodobá klasická gymnázia.

Veřejná činnost

V roce 1948 vstoupil do KSČ, ve fakultním výboru KSČ se stal referentem pro práci v ČSM. Roku 1970 mu bylo ukončeno členství pro pasivitu. Od té doby se profiloval jako osoba bez politické příslušnosti. Na začátku 70. let se v souvislosti s kádrovými prověrkami jeho pozice na FF stala nejistou, ovšem nakonec zůstal na fakultě zaměstnán i nadále.

Evaluace

Antonín Bartoněk patřil ke světově uznávaným odborníkům v oblasti klasické filologie a mykénologie. Kromě vědecké činnosti byl aktivní také v organizaci vědeckého života. Angažoval se v problematice studia humanitních oborů na vysokých školách a usiloval o opětovné zavedení klasického vzdělání do osnov gymnázií.

Ohlasy

Mnohaleté působení profesora Antonína Bartoňka na filozofické fakultě (61 let) zanechalo nesmazatelnou stopu v životech mnoha jeho kolegů a studentů, které dokázal inspirovat, nadchnout pro vědu i odborně vést. Jeho nezdolná energie ho neopouštěla ani ve vysokém věku. Když jsme si s kolegy stěžovali na konci semestru, že už jsme strašně unavení, říkával s úsměvem: *„Já už jsem taky trochu unaven, ale asi to bude tím, že tohle je můj 102. semestr na této fakultě.“* \ **Daniela Urbanová**

Ať už však jeho pracovní zařazení či funkce byly jakékoliv, pan profesor byl vždy především skvělým pedagogem. Neuvěřitelně inspirativním, téměř héroem vědění, jehož znalosti a uvažování nás všechny neustále uváděly v úžas. Být po jeho boku členem komise pro státní zkoušku vždy znamenalo odnést si něco nového, neboť pan profesor i při zkoušení dokázal jakoby mimochodem zúčastněným odkrývat netušené obzory – lhostejno či v latině nebo řečtině, jichž se zkoušení týkalo, nebo němčině, angličtině anebo v úplně jiném indoevropském jazyce, který právě panu profesorovi vytanul na mysli. Pan profesor nebyl ovšem jen mimořádný vědec, pilný zaměstnanec a podnětný examinátor, ale byl současně i nad jiné trpělivý a citlivý patron svých svěřenců. Zajímal se o studenty, o jejich vítězství a pády. Do nedávna, kdy jsem s ním hovořila naposledy, byl s to jmenovat jednotlivé ročníky absolventů – u žen jejich jména dívčí i ta po sňatku, u chlapců, kterému fandili fotbalovému mužstvu apod. V každém z nás zkrátka viděl člověka hodného své pozornosti, osobu hodnou zapamatování. Velmi bych se zpronevěřila úkolu zavzpomínat na pana profesora Bartoňka, kdybych opomněla zmínit, že byl i nadšeným popularizátorem své vědy. Nevynechal

žádnou příležitost předat komukoliv střípek znalostí o milovaném Řecku. Přitom tak činil noblesně, bez jakéhokoliv náznaku, že snad poučuje nevzdělané hordy. O tom svědčí kromě řady poutavých knih i chvíle, kdy jej jako proslulého mykénologa žádali o konzultaci zájemci o určení úlovku sobotní houbařské výpravy. Pan profesor nikdy neztratil svůj vlídný, široký úsměv a jistě stále znovu trpělivě opakoval, že Pausaniás sice spojoval název Mykén s houbou – řecky ὁ μύκης –, a snad i dodal obě verze příslušné části mýtu. Nakonec však rozumně konstatoval, že mykologii, jež je odvozena od stejného řeckého ὁ μύκης, rozumí jen nedostatečně, a předal telefonní číslo na příslušnou poradnu. **\ Irena Radová**

Jako učitel [...] poutal své žáky a žačky spolehlivými, a proto i přesvědčivými vědomostmi a vládl přitom osobním kouzlem, jakému se těžko odolávalo. Svědectví o tom dodnes rádi vydávají zástupci všech generací, jež jeho školou, zejména latinského jazyka, prošli. Schopnosti badatele a systematika lingvistické vědy zde došly svého zvláštního derivátu: tento učitel si snad až do svých posledních chvil pamatoval všechny studenty a studentky všech ročníků, kteří kdy za ta dlouhá léta sedávali v jeho posluchárnách (a věděl dokonce, kdo kde a vedle koho seděl i sedával, odkud byl a kdo byli jeho rodiče nebo sourozenci). Tato pozornost k osudům jiných svědčí o vysoké lidské kvalitě svého nositele. **\ Jana Nechutová**

Když 30. května 2016 profesor Antonín Bartoněk zesnul, zaskočil tím snad všechny, kdo jej znali. Ač mu do 90. narozenin chybělo jen 5 měsíců, díky své vitalitě a schopnosti empatie, dokonalé informovanosti o nejčerstvějších novinkách v klasické filologii i myšlenkové svěžesti, kterou vkládal do svých článků i knih, vytvořil dojem, že tu bude stále. **\ Václav Blažek**

Když jsem přišel z vojny, dozvěděl jsem se, že dva Angličané vyluštili mykénské písmo z druhého tisíciletí před Kristem, tzv. lineární písmo B. Protože to bylo něco nového a já byl mladý, začal jsem se po tom pídit a na podnět profesora Stiebitze to také studovat. V roce 1957 jsem pak ve fakultním sborníku publikoval anglicky článek o mykénštině. Netušil jsem vůbec, že se náš sborník může dostat až do britské archeologické školy v Athénách. Odtud mi pak jeden z obou rozluštitelů písma John Chadwick napsal a pozval mě do Londýna na konferenci o mykénologii. Domníval se, že jsem nějaký starší vážený profesor. Měl jsem tehdy štěstí, protože jsem se tak dostal do nejlepší společnosti mykénologů, a získal dobrý výchozí bod pro uplatnění ve svém oboru. **\ Antonín Bartoněk o tom, proč se začal zabývat mykénštinou**

Prameny a literatura

Antonín Bartoněk. [online]. [cit. 29. ledna 2018]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/auth/osoba/2096#cv>.

BARTONĚK, Antonín – POVOLNÝ, David. *Latina by si zasloužila významnější postavení* [online]. 2010. [cit. 10. února 2019]. Dostupné z: <https://www.online.muni.cz/veda-a-vyzkum/1785-bartonek-latina-by-si-zaslouzila-vyznamnejsi-postaveni>.

BLAŽEK, Václav. Antonín Bartoněk (29. 10. 1926 – 30. 5. 2016). *Auriga. Zprávy Jednoty klasických filologů*, 2017, roč. 59, č. 1, s. 69–87.

Ceny Města Brna. prof. PhDr. Antonín Bartoněk, DrSc. [online]. [cit. 10. února 2019]. Dostupné z: <https://www.brno.cz/obcan/vyznamne-osoby-a-vyroci/ceny-mesta-brna/?pg=detail&idosobnosti=514>.

NECHUTOVÁ, Jana. Antonín Bartoněk (29. 10. 1926 – 30. 5. 2016). *Časopis Matice moravské*, 2016, roč. 135, č. 2, s. 520–521.

POŘÍZKOVÁ, Kateřina. K osmdesátinám profesora PhDr. Antonína Bartoňka, DrSc. *Auriga – Zprávy Jednoty klasických filologů*, 2007, roč. 49, s. 82–84.

RADOVÁ, Irena. Profesor Antonín Bartoněk zemřel. *Universitas*, 2016, č. 2, s. 70–71.

Redakční rada Listů filologických. Kalendárium. *Listy filologické*, 2006, roč. 129, 3–4, s. 400.

URBANOVÁ, Daniela. Rozloučení s Antonínem Bartoňkem, emeritním profesorem Ústavu klasických studií. *Graeco-Latina Brunensia*, 2016, roč. 21, č. 2, s. 7–9.

Jan Firbas

Národnost: česká

Datum narození: 25. března 1921

Místo narození: Brno

Datum úmrtí: 5. května 2000

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Narodil se do rodiny s dlouhou českobratrskou tradicí. Jeho otec Karel Firbas byl vojenský lékař a matka Karla, rozená Holzmannová, se starala o domácnost. Měl dva sourozence, starší bratr pracoval jako elektroinženýr, mladší sestra byla úřednicí. Roku 1949 se oženil s Helenou Kučerovou, která působila jako učitelka na jazykové škole. Roku 1951 se jim narodil syn Petr, roku 1955 syn Jiří.

Akademické působení

Po maturitě na reálném gymnáziu v Brně roku 1939 se zapsal na Lékařskou fakultu Masarykovy univerzity, aby pokračoval ve šlépějích svého otce, vojenského lékaře. Již v listopadu však byly české vysoké školy uzavřeny, a tak nastoupil na Ústav moderních řečí. Studium ukončil zkouškou učitelské způsobilosti pro výuku angličtiny a němčiny. Během války pak působil na základních odborných školách. Roku 1945 se přihlásil na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity, kde studoval angličtinu a filozofii. Stal se jedním z prvních brněnských žáků profesora Vachka. Protože bylo vysokoškolské studium kvůli válce zkráceno, absolvoval již roku 1947. Akademickou půdu však neopustil a získal místo asistenta v anglickém semináři. Na brněnské anglistice pak působil až do konce svého života.

V roce 1948 obhájil disertační práci *A Lingusitic Characterology of the English System of Punctuation* a získal doktorát z anglické a germánské filologie. Poté vyjel na zahraniční pobyt do Leedsu a Londýna. Firbas se teprve mnohem později dozvěděl, že kdyby svůj odjezd posunul o pouhý den, pravděpodobně by se do západní Evropy nepodíval. Vedoucí pracovník ministerstva měl totiž v zásuvce pokyn, aby Firbase za hranice nepustili. V Anglii studoval u profesorů Gimsona a J. D. O'Connora – zaměřil se především na fonetiku. Po návratu nastoupil opět na místo odborného asistenta na filozofické fakultě. Firbas byl uchvácen myšlenkami Pražského lingvistického kroužku; pokračoval ve studiu Mathesiova aktuálního členění. Jeho vědeckou kariéru však ničila dlouhodobá politická nepřízeň. Nebyl členem komunistické strany, nepocházel z kádrově přijatelné rodiny a hlásil se k českobratrské církvi evangelické, kde navíc v letech 1950–1973 aktivně působil v nejvyšším orgánu, Staršovstvu.

Roku 1956 byl Firbas navržen pro habilitační řízení, vědecká rada žádost schválila, avšak po událostech v Maďarsku došlo k jejímu odvolání. V té době již Firbas sepisoval kandidátskou práci o slovese ve funkční větné perspektivě, a proto se ke kandidátským zkouškám přihlásil do Prahy. Titulu kandidát věd tak po mnoha nesnázích dosáhl roku 1959. O rok později byl povolán k religiózním prověrkám: oproti očekávání se veřejně přihlásil k evangelické víře. Vše nasvědčovalo tomu, že se Firbasovo působení na fakultě blíží ke konci. První polovina

60. let ale přinesla zmírnění politického klimatu, a tak roku 1963 obhájil habilitační práci *Šest kapitol o funkční perspektivě větné se zvláštním zřetelem k angličtině* a byl jmenován docentem (1964).

V době pražského jara proběhlo Firbasovo profesorské řízení, které však bylo na ministerstvu pozastaveno. Disertační práci (*Souhra činitelů aktuálního členění větného*) k získání titulu DrSc. předložil na Karlově univerzitě roku 1971, obhajoba byla odložena na rok 1974. Na ministerský pokyn pak Firbas předložil roku 1978 disertaci v nové podobě, nicméně povolení k obhajobě získal až o dvanáct let později. V roce 1970 se stal vedoucím katedry, ale již o tři roky později byl funkce zbaven. Roku 1987 byl penzionován a na fakultě pak působil pouze externě. Řádným profesorem byl jmenován teprve po pádu železné opony (1990). Zemřel o deset let později, 5. května 2000.

Výběr z díla

Jan Firbas věnoval velkou část svého vědeckého bádání teorii funkční větné perspektivy, zabýval se také problematikou syntaxe ze synchronního i diachronního pohledu a zvukovou strukturou jazyka. Ve svém výzkumu užíval principy pražské lingvistické školy, a stal se proto v druhé polovině 20. století jedním z mála pokračovatelů lingvistického odkazu Viléma Mathesia. Přestože ovládal několik jazyků (angličtinu, němčinu, francouzštinu a ruštinu), zkoumal hlavně angličtinu a často ji srovnával s jinými jazyky, především češtinou. O funkční větné perspektivě napsal řadu odborných článků a studií, praktické i teoretické výsledky svého bádání pak shrnul v rozsáhlé monografii *Functional Sentences Perspective in Writen and Spoken Communication* (1992). Během studijního pobytu v Holandsku napsal dvě významné studie *A study in the functional sentence perspective of the English and the Slavonic interrogative sentence* (1976) a *The functional view of 'ORDO NATURALIS'* (1979). Další oblastí jeho zájmu byla anglická interpunkce, které se věnoval například v textech *Anglická větná interpunkce. Pokus o její lingvistický výklad* (1954) a *K otázce hlavního činitele v anglické větné interpunkci* (1955). Kromě toho studoval sdělovací hodnotu anglického slovesa a vztah mezi pořádkem slov ve větě a aktuálním členěním. V rámci pobytu na Department of English University College London připomínkoval vydání zkrácené univerzitní verze velké vědecké mluvnice angličtiny.

Jan Firbas publikoval přes 150 studií, recenzí a zpráv, které se objevovaly na stránkách československých, ale i zahraničních periodik. Celé jeho dílo je zpřístupněno v publikaci Nakladatelství Masarykovy univerzity *Collected Works of Jan Firbas.*

Ocenění vědeckou komunitou

Jan Firbas patřil v předlistopadovém režimu k nedoceněným vědcům, jehož badatelské výsledky přitom vzbuzovaly velkou pozornost za hranicemi Československa. V 60. letech mu bylo umožněno vycestovat na kratší přednáškové pobyty a kongresy do Polska, Anglie, Rakouska, Rumunska a západního Německa. V letech 1969–1970 působil jako hostující profesor na univerzitě v Erlangen, roku 1971 přednášel na lingvistickém institutu v Buffalu a v letech 1973–1974 získal vědecké stipendium v Holandsku. Vycestoval rovněž do Indie, v 80. letech navštívil se svými přednáškami řadu německých univerzit a rok pracoval na londýnské University College. Přestože požíval

v zahraničí značné vědecké autority, dlouhodobé pobyty v cizině vždy odmítl. O mnohých pozvánkách se však ani nedozvěděl. Po sametové revoluci ve svých studijních cestách pokračoval.

Byl členem státní zkušební komise, působil ve zkušebních komisích pro rigorózní a kandidátské zkoušky na FF MU i v komisi pro obhajoby doktorských disertací pro obor germánských jazyků na Karlově univerzitě. Od letního semestru 1950 vedl řadu jazykových lektorských kurzů, v nichž se zaměřoval především na výslovnost a konverzaci. Jan Firbas se věnoval rovněž popularizaci vědy. Organizoval přednášky pro absolventy a učitele angličtiny a pro Státní pedagogické nakladatelství recenzoval různé jazykové příručky a učebnice angličtiny. Působil v kolegiu jazykovědy ČSAV, v České asociaci anglistů, pracoval v hlavním výboru Kruhu moderních filologů, byl členem redakční rady časopisu *Slovo a slovesnost* a dlouholetým předsedou redakční rady *Brno Studies in English.*

Získal řadu mezinárodních ocenění. Mezi nejvýznamnější uznání lze zařadit tři čestné doktoráty, které Firbasovi udělila univerzity v Leedsu (1986), univerzita v Lovani (1986) a univerzita v Turku (2000).

Evaluace

Jan Firbas byl předním českým jazykovědcem v oboru anglistiky, srovnávací lingvistiky i obecné jazykovědy. Jeho práce o funkční větné perspektivě rozvíjejí průkopnické myšlenky pražské lingvistické školy. Ačkoliv nebyl před rokem 1989 dostatečně oceněn na domácí půdě, o to více pozornosti se mu dostalo v zahraničí. Přichystal půdu pro další bádání v oblasti analýzy diskurzu, textové lingvistiky a pragmalingvistiky. Jeho vědecké působení je neodmyslitelně spjato s brněnskou filozofickou fakultou, kde byl znám jako výtečný pedagog, který vychoval celou generaci anglistů, ale i středoškolských a vysokoškolských učitelů.

Ohlasy

Za studentských dob jsme mu říkali Uncle Firbas a obraceli se na něj jako na hodného strýčka, který je na světě jen proto, aby svému okolí laskavě naslouchal a slovem i činem pomáhal. Se svými kolegy na katedře, se zahraničními hosty a vůbec se zájemci o funkční lingvistiku strávil tisíce hodin, které mnohdy tak nutně potřeboval pro vlastní práci. Před několika týdny se mě po odborné konzultaci zeptal jeden americký kolega (působící na mém pracovišti), co je za konzultaci dlužen. Bezděky jsem si přitom uvědomil, co asi já jsem Firbasovi dlužen a co jsou mu dlužni všichni jeho žáci a kolegové. Je to ten zvláštní druh dluhu, který můžeme jeho věřiteli splácet jedině tím, že se ve vztahu ke svému okolí budeme snažit být – když už ne vědecky, tak alespoň lidsky – jako on. **\ Aleš Svoboda**

Nikdy potom jsem se už nesetkala s člověkem, jehož písmo by bylo tak naprosto jedinečné, nezaměnitelné svou úhledností, na první pohled působící klidně, vyrovnaně, laskavě. Pokud rukopis může něco vypovídat o člověku, pak v tomto případě se v něm nejvíce zrcadlí harmonie, pevná vůle, důslednost a nezdolná energie. A ještě něco bylo pro profesora Firbase charakteristické: nikdy nepsal osobní dopisy na psacím stroji. **\ Ludmila Uhlířová**

Poprvé jsem se s profesorem Firbasem setkal tváří v tvář na semináři Funkční větná perspektiva ve třetím ročníku. Dodnes si vzpomínám, jak dovedl nás, studenty, doslova strhnout svým výkladem a zároveň kolegiálním přístupem a skromností. Hodiny

s ním ubíhaly neuvěřitelně rychle. Kromě poutavého obsahu seminářů bych se chtěl zmínit také o pověstné angličtině pana profesora – bylo pro nás vždy požitkem zaposlouchat se do jazyka, který se v jeho ústech měnil na skutečný skvost, stěží rozeznatelný od projevu rodilého mluvčího. Svou dokonalou výslovností, intonací a v neposlední řadě bohatou frazeologií pro nás byl profesor Firbas nedostižným vzorem. \ **Martin Adam**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, doktoráty, kart. 3/3.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, habilitace a profesury, kart. 7/4.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, habilitace a profesury, kart. 17/2.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, habilitace a profesury, kart. 20/10.

DRÁPELA, Martin. Aktuální členění stále aktuální, zejména zásluhou významného brněnského anglisty. *Universitas*, 2011, č. 2, s. 64–65.

GOLKOVÁ, Eva. Jan Firbas´s publications. *SPFFBU,* K 2, 1981, s. 15–22.

CHAMONIKOLASOVÁ, Jana. In memory of Jan Firbas. *SPFFBU,* S 7, 2001, s. 7–9.

KROUPA, Jiří (ed.). *Jan Firbas ve vzpomínkách.* Brno: Masarykova univerzita, 2003.

SVOBODA, Aleš. Jan Firbas sedmdesátiletý. *Slovo a slovesnost*, 1991, roč. 52, č. 4, s. 306–308.

VACHEK, Josef. Jan Firbas – A sexagenarian? *SPFFBU,* K 2, 1981, s. 11–14.

Zemřel Jan Firbas. *Slovo a slovesnost*, 2000, roč. 61, č. 4, s. 317.

Emilie Halašková

Rodné jméno a příjmení: Emilie Drápalová

Národnost: česká

Datum narození: 1. ledna 1925

Místo narození: Doubravník

Sociální zařazení: Narodila se v rodině četníka, později příslušníka Sboru národní bezpečnosti. V roce 1944 absolvovala reálné gymnázium v Moravských Budějovicích a v letech 1944–1945 působila jako vedoucí dětského útulku Okresní péče o mládež tamtéž. V letech 1945–1948 vystudovala Filozofickou fakultu MU, obor čeština a dějepis, a ihned po promoci absolvovala také školu pro vysokoškolské administrativní pracovníky v Žinkovech. V období 1948–1950 působila v různých nižších referentských funkcích v oblasti personalistiky a propagandy při školských úřadech v Brně a ve firmě Merkuria, podniku zahraničního obchodu. Jejím manželem byl František Halaška, soustružník, poté armádní důstojník (politický pracovník), od roku 1970 dělník. Emilie Halašková působila v letech 1950–1994 jako tajemnice, vedoucí kádrového oddělení a knihovnice filozofické fakulty.

Akademické působení

Její kariéru urychlilo členství v KSČ (od roku 1946) a velká horlivost v plnění drobnějších stranických úkolů, např. několikaměsíční účast na studentské brigádě při opravě trati Brčko–Baranovići v Jugoslávii. Na doporučení fakultní organizace KSČ a osobní přímluvu Františka Hejla, předního představitele poúnorového režimu na fakultě, nastoupila v roce 1950 na post tajemnice fakulty. K její pracovní náplni náleželo řízení administrativního aparátu fakulty. S ohledem na režim centrálně plánovaného direktivního hospodaření nebyla hlavní tíže práce v rovině ekonomického managementu, ale spíše dohledu nad kádrovou prací a studijní administrativou. Z důvodu zhoršujícího se zdravotního stavu byla v roce 1960 převedena na post vedoucí referentky kádrového oddělení fakulty, kde osvědčila jednak svůj pevný politický profil, jednak klidnou povahu vhodnou pro konání administrativní práce a jednání s lidmi. Činnost kádrových oddělení na univerzitě byla jedním z terčů kritiky představitelů tzv. reformního procesu v KSČ ve druhé polovině 60. let. Halašková v této situaci vystupovala rozhodně pro zachování dosud platných předpisů kádrové politiky, nicméně v zásadních politických otázkách se neangažovala. Do procesu reforem se však vehementně zapojil její manžel, tehdy vyučující filozofie a sociologie na Vojenské akademii Antonína Zápotockého v Brně. Po okupaci Československa vojsky Varšavského paktu a nástupu normalizace byl Halaška vyloučen z KSČ a od roku 1970 pracoval v dělnických profesích. Emilie Halašková v důsledku politické nespolehlivosti manžela nemohla nadále zastávat post kádrové referentky, i když její osobní věrnost politice KSČ zpochybněna nebyla. V roce 1969 proto přešla do struktury Ústřední knihovny FF na post referentky zodpovědné za katalogizaci, kde setrvala až do svého odchodu z fakulty v roce 1994.

Evaluace

Emilie Halašková byla na fakultě oblíbená, a navzdory své práci, úzce spojené s politikou KSČ, nebyla vnímána jako člověk nebezpečný svým kolegům; pouze jako osoba, která v administrativním procesu vykonává rozhodnutí nadřízených orgánů: *„Dovede soustředěně a cílevědomě pracovat a její vyrovnaná povaha působí na pracovišti veskrze pozitivně.“* Z původního nadšení pro komunistický režim, tolik rozšířeného v její generaci silně poznamenané nacistickou okupací, se u ní stalo po letech spíše střízlivé vykonávání administrativních povinností ve službě režimu bez domýšlení politických konsekvencí vlastní práce. Její pozdější práce v ústřední knihovně byla všeobecně oceňována, přestože se původně jednalo jen o východisko z nouze.

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 435/9.

František Hejl

Národnost: česká

Datum narození: 16. března 1920

Místo narození: Kněževísko (dnes Letovice)

Datum úmrtí: 11. ledna 2016

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: František Hejl se narodil do rodiny kamnáře Jana Hejla a Františky, rozené Konopáčové. Vyrostl na vesnici a během druhé světové války byl totálně nasazen ve Vídni, Štrasburku a nakonec v Dubnici nad Váhom. Připojil se k protinacistickému odboji a díky své znalosti francouzštiny pomáhal jako překladatel Slovenskému národnímu povstání. Po válce se oženil s Alenou Vojtovičovou. V roce 1951 se jim narodila dcera Alena a o tři roky později druhá dcera Jarmila. Jeho život byl úzce spjat s komunistickou stranou, ze které nevystoupil ani po roce 1989.

Akademické působení

Navštěvoval reálné gymnázium v Boskovicích. Po válce se zapsal ke studiu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v oboru historie a anglistika. Brzy se stal pomocnou vědeckou silou a ještě před ukončením studia také asistentem na katedře historie. Ve strmém vzestupu po kariérním žebříčku mu pomáhalo členství ve fakultních organizacích komunistické strany. V roce 1949 se stal stipendistou polské univerzity ve Vratislavi, kde pracoval na své disertaci o Horním Slezsku a česko-polských vztazích v 16. a 17. století. Tu o tři roky později úspěšně obhájil a získal doktorský titul.

Na univerzitě studoval u Josefa Macůrka a podobně jako on se věnoval především dějinám východní Evropy. Od svého učitele se odlišoval zejména pojetím dějin, kdy se velmi inspiroval sovětskou historiografií. Zabýval se širokým spektrem problémů, psal o dějinách Velké Moravy, hospodářských dějinách 17. století nebo dějinách Sovětského svazu. Rozpolcenost a neschopnost uchopit zevrubně jedno téma je pro Hejla charakteristická. V roce 1962 se navzdory tomu stal kandidátem historických věd a mezi lety 1960 a 1966 poprvé působil na dnešní Masarykově univerzitě jako prorektor.

V roce 1968 byl jmenován mimořádným profesorem a během normalizačních let vedl katedru historie a etnografie střední, východní a jihovýchodní Evropy (až do roku 1985). Řádným profesorem slovanských dějin se stal v roce 1979. O šest let později odešel do důchodu a na fakultě působil již jen jako profesor konzultant. Publikoval poměrně zřídka, různé funkce a organizování veřejného života mu ubíraly čas i energii. Spíše, než aby vydával vlastních monografie, raději přispíval do kolektivních děl, jakými byly například *Dějiny SSSR od nejstarších dob do roku 1917* (1977) nebo *Kapitoly z dějin polské historiografie* (1982).

I po odchodu do důchodu se dál věnoval historickému bádání. Osobní zkušenost ho inspirovala k výzkumu protinacistického odboje, pracoval také na studiích o školství a životních osudech profesorů a žáků Masarykovy univerzity, kteří byli umučeni nacisty. Publikoval například obsáhlou studii *Z dějin bojů o národní školství* (2005).

Ocenění vědeckou komunitou

Podílel se na redakci několika časopisů a sborníků. Byl vedoucím redaktorem časopisů *Byzantinoslavica* a *Sovětská věda: historie*. Působil v celé řadě organizací a institucí. Byl místopředsedou vědeckého kolegia ČSAV, členem Matice moravské, Muzejní a vlastivědné společnosti v Brně, Společnosti pro hospodářské dějiny AV ČR, Komise historiků ČSSR a SSSR. Za svoji činnost byl oceněn stříbrnou medailí UJEP.

Veřejná činnost

Již během gymnaziálního studia se zapojil do protinacistického odboje v rámci odbojové skupiny Za svobodu. Po maturitě pracoval jako úředník nejprve v Gremiální nemocenské pojišťovně a poté v chemické továrně. Za války byl totálně nasazen a po vypuknutí Slovenského národního povstání se do něj okamžitě zapojil. Od září roku 1944 byl v 3. rotě partyzánské brigády Jana Žižky z Trocnova; později využil svou znalost francouzštiny a koordinoval přechod Francouzů z Dubnice nad Váhom do Valašské Lehoty. Odbojovou činnost ukončil s hodností poručíka.

Stejně jako jeho rodiče byl levicově politicky orientován a vstoupil do KSČ. Na fakultě aktivně vystupoval v rámci akčního výboru a prosazoval tvrdé čistky. V šedesátých letech – podobně jako mnozí dříve aktivní komunisté – se příliš neprojevoval, ovšem během normalizace opět zastával nařízenou stranickou linii. V jednání projevoval jistou schizofrenii, kdy na jednu stranu bránil fakultu i katedru historie, a na druhou stranu se podřizoval výsledkům stranických schůzí a jednání. Komunistou zůstal i po sametové revoluci.

Za svoji odbojovou činnosti byl několikrát oceněn a vyznamenán. Získal československou medaili Za chrabrost (1946), pamětní medaili k 20. výročí Slovenského národního povstání (1964), pamětní medaili Ministerstva obrany Slovenské republiky, Cenu Jihomoravského kraje a v roce 2013 také pamětní medaili III. stupně Československé obce legionářské.

Evaluace

Dlouholetý fakultní funkcionář, který se významně podílel na chodu filozofické fakulty v Brně. Aktivní účastník protinacistického odboje, historik a redaktor.

Ohlasy

Byl tvrdý komunista a lidé se ho báli. Ale nebyl úskočný, člověk si ho musel pro jeho přímost vážit. Jeho někdejší soudruzi sice o něm říkají, že nebyl na něho vždy úplný spoleh, když se v zájmu odborné práce na fakultě střetali s vyššími stranickými orgány. Byl skutečně někdy poněkud nevypočitatelný, přesto se domnívám, že celkově fakultě i historické katedře více pomohl, než uškodil. Souviselo to i s tím, že mu záleželo na prestiži fakulty i oboru historie. **\ Jaroslav Mezník**

Prakticky celý život až do dnešních dnů mimořádně hluboce vnímá události roku 1939 a následující válečnou epopej jako dějiny podvedeného národa. Národa poníženého, ukřižovaného, oloupeného o všechny jeho hodnoty. **\ Jan Kux**

Kdo snesl jeho teatrální styl, byl s ním zadobře s tím rizikem, že on se o své následovníky nikdy nepostaral. Popravdě asi Hejl nesnesl, aby vedle něj byl někdo dobrý, nebo dokonce lepší. Díky němu a jemu podobným ale Brno oproti Praze nikdy nezažilo brutální čistky až na dřeň. \ **Libor Vykoupil**

Právě příliš široký časový i tematický záběr Hejlova badatelského zaměření je třeba označit za problematický. Nutně nedovoloval systematické a fundované zpracování zvoleného tématu. \ **Pavel Boček**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 374/3.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 51/28.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, habilitace František Hejl, kart. 15/7.

BOČEK, Pavel. Zemřel profesor František Hejl. *Časopis Matice moravské*, 2016, roč. 135, č.1, s. 226–227.

DOROVSKÝ, Ivan. František Hejl. (16. března 1920 – 12. ledna 2016). *Český časopis historický*, 2016, roč. 114, č. 1, s. 252–253.

František Hejl [online]. 2016. [cit. 30. května 2018]. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=27571>.

František Hejl [online]. [cit. 30. května 2018]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/František_Hejl>.

KOLEJKA, Josef. František Hejl šedesátníkem. *SPFFBU*, C 27, 1980, s. 8–14.

KUX, Jan. Zasloužené pocty válečnému veteránovi Františku Hejlovi. *Zrcadlo Blanenska a Boskovicka*, roč. 7, číslo 9, 30. 4. 2013, s. 4.

Radislav Hošek

Národnost: česká

Datum narození: 13. března 1922

Místo narození: Brno

Datum úmrtí: 27. dubna 2005

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Narodil se v Brně do rodiny bývalého legionáře, administrativního ředitele Karla Hoška, a jeho ruské manželky Heleny Juškevičové. Dětství prožil doslova na akademické půdě, protože jeho otci patřil služební byt v areálu filozofické fakulty. Poprvé se oženil v roce 1949, ovšem s první manželkou strávil jen rok. Celkem se oženil čtyřikrát a jeho poslední ženou byla profesorka Jana Nechutová, klasická filoložka a překladatelka z latiny a řečtiny. Rád cestoval, a to zejména do Bulharska, kde ho fascinovaly vykopávky antické archeologie. Zemřel v roce 2005 a až do své smrti udržoval pravidelné kontakty s kolegy a vědeckým životem.

Akademické působení

Studoval klasické gymnázium v Brně (dnešní gymnázium na třídě Kpt. Jaroše) a v roce 1941 úspěšně odmaturoval. Kvůli druhé světové válce nemohl nastoupit na přírodovědeckou fakultu, kam původně směřoval. Nakonec se v roce 1945 zapsal ke studiu klasické filologie (latiny a řečtiny) na brněnské filozofické fakultě. Jeho učitelem byl zpočátku profesor a klasický filolog František Novotný, znalec antické filozofie a překladatel Platona.

V roce 1949 studium dokončil a stal se nejprve asistentem a poté odborným asistentem. Jeho doktorská disertační práce se – stejně jako práce závěrečná – věnovala antickému náboženství (později vyšla v přepracované podobě jako monografie *Aurelius Augustinus – Říman, vědec, světec*, 2000). Ve zkoumání tématu dále pokračoval a publikoval dvě souborné práce: *Náboženství starého Řecka* a *Římské náboženství*. V roce 1961 byl jmenován vedoucím katedry starověké kultury a v následujícím roce se stal proděkanem pro vědecký výzkum. V šedesátých letech se habilitoval, a to spisem *Lidovost a lidové motivy u Aristofana* (1962) – k tématu antické poezie a dramatu přivedl Hoška jeho učitel a odborník na antickou poezii Ferdinand Stiebitz. Jen o čtyři roky později byl jmenován profesorem klasické filologie.

Poté, co dosáhl hodnosti profesora, odešel pracovat na filozofickou fakultu do Prahy, kde přednášel až do důchodového věku. Publikoval monografii *Země bohů a lidí* (1972), přispíval do *Encyklopedie antiky* (1973) a podílel se na vydání *Slovníku antické kultury* (1974). Zajímal se především o oblast starověkých dějin a také klasickou archeologii. O problematice náboženství v latinské nápisné dokumentaci Thráků uveřejnil v osmdesátých a devadesátých letech postupně celou řadu prací. Mezi lety 2000 a 2004 také dojížděl přednášet na Trnavskou univerzitu a také na filozofickou fakultu do Olomouce.

Ocenění vědeckou komunitou

Spolu s Arturem Závodským stál u zrodu časopisu *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*, jehož redakční radu dlouho dobu vedl. Jako člen redakční rady se také podílel na vydávání časopisu *Věda a život*. Od roku 1969 vedl v Praze edici překladů z řečtiny a latiny *Antická knihovna*. Za svůj překlad Platonovy *Ústavy* byl v roce 1994 oceněn Cenou Josefa Jungmanna.

Veřejná činnost

Po maturitě nastoupil v roce 1941 do Zemského archivu v Brně a o rok později do Úřadu ochrany práce, kde pracoval celý zbytek války. Po válce pomáhal díky znalosti ruštiny překládat u velitelství sovětské armády a později krátce pracoval jako styčný úředník mezi Úřadem ochrany práce a Rudou armádou. Krátce nato vstoupil do KSČ a straníkem byl až do osmdesátých let. Díky tomu mohl často cestovat za hranice Československa.

Udržoval četné kontakty s osobnostmi vědeckého života u nás i v cizině. Jeho blízký přítel z oboru Rudolf Mertlík publikoval pod jeho jménem, když sám byl nežádoucím autorem. Hošek vydával překlady z latiny, řečtiny, ale i z ruštiny a popularizoval vědu a antiku. Ještě v pozdním věku přednášel na univerzitě třetího věku při pražské Univerzitě Karlově.

Evaluace

Významný klasický filolog, překladatel z řečtiny, latiny a odborník na antiku. Dlouholetý pedagog, spoluzakladatel periodika *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*.

Ohlasy

Prof. R. Hošek byl doslova dítětem Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, protože jeho otec, pan Karel Hošek, byl ředitelem kanceláře děkanátu fakulty, na fakultě měl služební byt. Své dětství tudíž prožil prof. R. Hošek přímo v budově filozofické fakulty. Odtud se datovala téměř nepřeberná zásoba jeho historek, týkajících se velkých zakladatelských osobností Filozofické fakulty Masarykovy univerzity... **\ Petr Horák**

Byl zároveň spolehlivou záštitou svých kolegů učitelů, pro něž měl vždy pohotově nějaký vhodný citát z antiky či ze současného života. Dodnes sám používám některé citáty z jeho repertoáru a plně si vždy uvědomuji, že Radislav Hošek by měl mít na ten či onen z nich copyright. **\ Antonín Bartoněk**

Styky dr. Hoška s bulharským lidem mu přinesly zajímavé zkušenosti. Velmi často prý viděl opilé mladé lidi. Podle toho ovšem nechce generalizovat. Při styku s lidmi na vesnicích zjistil, že muži si neváží žen a vyjadřují se, že jsou jen pro práci, a na ženách je to i vidět. [...] Při každém setkání s pracujícími byl přímo zahrnut otázkami, jak je v Československu a hlavně co tam stojí hodinky a co všechno se buduje, jak se staví a je-li dost potravin. **\ ze zprávy československého velvyslance v Bulharsku Ladislava Šimonoviče**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 21/2, 15/16, 22/8.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 63/1343.

BARTONĚK, Antonín. Vzpomínka na životní dílo prof. dr. Radislava Hoška (1922–2005) po desíti letech. *Universitas*, 2015, č. 2–3, s. 115–116.

Heslo Josef Tvrdý. *Slovník českých filosofů*. Brno: Masarykova univerzita, 1998.

HORÁK, Petr. Za Radislavem Hoškem. *Universitas*, 2005, č. 2, s. 31–32.

HUBEROVÁ, Vladimíra – MÁTLOVÁ, Simona. *Radislav Hošek* [online]. [cit. 19. května 2018]. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=26260>.

Milan Jelínek

Národnost: česká

Datum narození: 22. června 1923

Místo narození: Brno

Datum úmrtí: 30. ledna 2014

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Významná část osobního i profesního života M. Jelínka je spjata s Brnem. Po maturitě roku 1942 byl totálně nasazen, aktivně se zapojil do protinacistického odboje, byl zatčen a vězněn gestapem, nakonec se mu však podařilo vrátit se domů.

Akademické působení

Po válce zahájil vysokoškolská studia na Filozofické fakultě MU – vystudoval češtinu, ruštinu a srbochorvatštinu. Po absolutoriu působil jako středoškolský profesor, poté nastoupil do Ústavu pro jazyk český ČSAV a pak na brněnskou filozofickou fakultu (1958). V roce 1960 se habilitoval, v roce 1964 byl jmenován profesorem. Zastával také funkci děkana filozofické fakulty (1962–1964) a prorektora brněnské univerzity (1966–1969). V těchto funkcích byl veřejně činný, například publicisticky, což mu po roce 1968 způsobilo problémy, jež nakonec vyústily v jeho nucený odchod z univerzity a zákaz publikování. Uplatnění našel v brněnské pobočce Ústavu pro jazyk český ČSAV, jeho studie většinou vycházely jen v interních tiscích nebo pod jmény přátel; jak napsal M. Křístek v nekrologu, k těm, kdo mu v té době poskytli krytí svým jménem, patřili např. J. Balhar, O. Ševčík a také jeho manželka Jana Jelínková. Po odchodu do penze v roce 1983 se profesor Jelínek intenzivně věnoval aktivitám v rámci brněnského disentu, vydávání samizdatové literatury a organizaci bytových seminářů.

Do veřejného života, k pedagogické a k publikační činnosti se prof. Jelínek vrátil až po listopadu 1989. V letech 1990–1992 byl rektorem MU, v letech 1991–1992 zastával rovněž funkci předsedy kolegia rektorů vysokých škol, podílel se také na zrodu Slezské univerzity v Opavě, účastnil se mnoha domácích i zahraničních konferencí. Po odborné stránce se M. Jelínek věnoval především stylistice, problematice purismu a jazykové kultuře. Z takto zaměřených prací připomeňme kapitolu *Stylistika* v *Příruční mluvnici češtiny* (poprvé 1995, zde v ucelené podobě představil svou původní koncepci oboru) nebo rozsáhlejší studii *Purismus* v knize *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky* (2007); desítky jazykových sloupků publikoval časopisecky. Pracoval také na vlastních pamětech. Odborné i osobní zásluhy M. Jelínka byly oceněny domácími i zahraničními vyznamenáními (např. zlatá pamětní medaile Masarykovy univerzity – 1991, francouzský řád Commandeur dans l'Ordre des Palmes académiques – 1992); v roce 2004 obdržel čestný doktorát Slezské univerzity v Opavě.

Veřejná činnost

Připomeňme Jelínkovy vzpomínky na pobyt v Paříži v polovině šedesátých let, které prozrazují mnoho detailů nejen z tehdejšího vysokoškolského života na Sorbonně, ale také celkovou situaci kulturní politiky Československa, úroveň naší slavistiky a samozřejmě pedagogický zápal, s nímž přistupoval Jelínek ke svému úkolu:

„V letním semestru r. 1965 chodilo do mých různých kurzů asi 40 studentů, z toho bylo 30 Francouzů. Po některých přednáškách jsem nabídl studentům posedění v kavárně a diskusi o tématech, která jsme mohli v kurzu probrat jen povrchně. Často mě mladí lidé žádali, abych jim vysvětlil některé zvláštnosti komunistických režimů v Sovětském svazu a ve státech na SSSR závislých. Byl jsem v odpovědích hodně kritický, nezamlčoval jsem nedostatky státního zřízení v těchto zemích. Snažil jsem se navazovat styky s pařížskými slavisty. Navštívil jsem profesora André Mazona a ten mi s trpkostí vyprávěl, jak z nedbalosti československého ministerstva školství a kultury zanikl na Sorbonně český lektorát. Setkal jsem se s Markem Veyem, bavili jsme se zvlášť o významu českého frekvenčního slovníku, který vyšel roku 1961. Byl jsem představen profesoru Emilu Benvenistovi, čelnému indoevropeistovi, a získal jsem od něho příslib, že mě bude zvát na lingvistická shromáždění. Spřátelil jsem se s profesory Lépissierem, Veyrankem a řadou dalších francouzských jazykovědců. Všichni mě ujistili, že budou podporovat zřízení trvalé katedry českého jazyka.“

V Jelínkových pamětech pak zvláštní pozornost zaslouží zmínky o setkáních s českými emigranty, z nichž jsou významné opakované schůzky s Pavlem Tigridem, redaktorem časopisu *Svědectví*, který Jelínka zásoboval exilovou literaturou, a zvláště pak ojedinělé setkání s prozaikem Janem Čepem, jenž před Jelínkem neskrýval své emoce a vzpomínal na přátele a známé v Československu, kam se nemohl vrátit.

Evaluace

Na Milana Jelínka vzpomínají jeho žáci i přátelé jako na velmi vzdělaného, přitom skromného a k diskusi i radě vždy ochotného akademika. Patří ke generaci, která mohla v době normalizace i po roce 1989 využít svých zkušeností nabytých v šedesátých letech v zahraničí. Jeho aktivity v osmdesátých letech jsou dokladem jeho osobní statečnosti.

Prameny a literatura

JELÍNEK, Milan. *O jazyku a stylu novin.* Praha: Rudé právo, 1957.

JELÍNEK, Milan. *Stylistické studie II.* Praha, ČSAV, 1974.

JELÍNEK, Milan. *O češtině každodenní.* Brno: Blok, 1984.

JELÍNEK, Milan. *Český jazyk a jeho užití v propagačních textech.* Brno: Dům techniky ČSVTS, 1989.

JELÍNEK, Milan. Stylistika. In *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: NLN, 1995.

JELÍNEK, Milan. *Argumentace a umění komunikovat*. Brno: PedF MU, 1999.

Dušan Jeřábek

Národnost: česká

Datum narození: 14. března 1922

Místo narození: Brno

Datum úmrtí: 18. června 2004

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Rodinná kulturní tradice v rodině Jeřábkových sahá hluboko do minulosti – jeho rod vlastnil knihtiskárnu v Litomyšli. Dědeček Viktor Kamil byl spisovatelem, stejně jako jeho otec Čestmír. Díky svému otci se už v dětství seznámil s řadou osobností brněnského společenského, kulturního i akademického života (např. A. Novák či R. Konečný). Jeho manželkou se stala teatroložka a kulturní redaktorka Československého rozhlasu v Brně Zdenka Halbichová. Měli spolu dvě děti, dcera Olga působila jako kulturní a literární redaktorka v Českém rozhlase Brno a syn Mojmír byl kulturním atašé v Německu, později vedoucím Odboru zahraničních vztahů na brněnském magistrátu a ředitelem Českého centra ve Vídni.

Akademické působení

Dušan Jeřábek ukončil klasické gymnázium v roce 1941 a nastoupil na dramatické oddělení brněnské konzervatoře v Brně, kde se věnoval hlavně dramaturgii. Zde se stal jeho hlavním profesorem Rudolf Walter. O rok později však byl totálně nasazen v kuřimské Zbrojovce a později Královopolské strojírně – studium byl nucen přerušit. V letech 1949–1950 pracoval jako vědecký pracovník v Archivu pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce v Brně.

Po válce absolvoval na konzervatoři a začal studovat na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity dvouobor čeština a filozofie. Věnoval se rovněž divadelní vědě a estetice. Mezi učitele, kteří Jeřábka během studijních let ovlivnili, patřili například Frank Wollman, Mirko Novák, Josef Ludvík Fischer nebo Antonín Grund. V průběhu studia působil jako knihovník a později jako pomocná vědecká síla na domovském ústavu. V roce 1949 promoval a o rok později obhájil disertační práci *Karolina Světlá, básnířka kraje ještědského* a stal se odborným asistentem slovanského semináře brněnské filozofické fakulty. V roce 1957 získal na základě práce *Vítězslav Hálek jako literární kritik* hodnost kandidáta filologických věd a v roce 1960 se habilitoval monografií *Vítězslav Hálek a jeho úloha ve vývoji české literární kritiky 19. století.* O rok později strávil jeden semestr přednáškovou činností na univerzitě v Greifswaldu. Zároveň byl v roce 1966 jmenován profesorem novočeské literatury.

V polovině 60. let se Dušan Jeřábek stal proděkanem a následně v letech 1966–1970 děkanem FF MU, stál tedy v čele fakulty i v bouřlivém roce 1968. V průběhu první poloviny onoho roku se léčil z komplikovaného zápalu plic a později odjel na studijní cestu do Anglie, ovšem i přesto jako vůbec první děkan na univerzitě zahájil rehabilitace studentů vyloučených na základě tzv. akčního řízení nebo politicko-studijních prověrek v letech 1949–1950. V době srpnové okupace byl na dovolené v Jugoslávii.

Na počátku normalizace prošel kádrovými prověrkami, po prvním, spíše bezproblémovém pohovoru v roce 1970 přišly komplikace o dva roky později, kdy se znovu vyšetřovala činnost představitelů fakulty v roce 1968.

Ovšem i druhé kolo prověrek Jeřábek ustál, a na univerzitě mohl zůstat. V roce 1987 mu vědecká rada udělila na základě úspěšné obhajoby práce *Tradice a osobnosti. K problematice české literatury 19. století* hodnost doktora věd. Ve stejném roce Dušan Jeřábek odešel do penze, ale na fakultě působil nadále jako konzultant.

Počátkem 50. let přednášel kromě Masarykovy univerzity i na Janáčkově akademii múzických umění – věnoval se především dějinám české a slovenské literatury. Své studenty vždy učil lásce k české literatuře a odpovědnému postoji k práci. Pro účely výuky sepsal publikaci *Česká literatura od konce obrození do roku 1918*, ale také několik dílčích skript o české literatuře po roce 1945.

Výběr z díla

Dušan Jeřábek se ve své odborné práci zaměřoval na novodobou českou literaturu, konkrétně na období 19. století, romantismus, naturalismus, realismus, spisovatele Karela Havlíčka Borovského, Jana Nerudu nebo Vítězslava Hálka. Z jeho děl lze jmenovat například *Nedoceněné stránky díla Vítězslava Hálka* (1955), *Hálek a Shakespeare* (1958), *Vítězslav Hálek a jeho úloha ve vývoji české literární kritiky* (1959), *Karolina Světlá a Jan Neruda* (1959), *K některým problémům Hřbitovního kvítí Jana Nerudy* (1966) či práci o díle Josefa Václava Friče *Básník svobody* (1979). O tom, že se Jeřábek nevěnoval pouze literatuře samotné, ale snažil se ji zařadit do širšího kulturního i historického kontextu, svědčí dílo *Václav Vladivoj Tomek a Karel Havlíček v letech bachovské reakce* (1979). Zabýval se rovněž literaturou 20. století, např. spisovateli Josefem Merhautem nebo Stanislavem Kostkou Neumannem.

Mezi Jeřábkovy syntetické práce patří publikace *Tradice a osobnosti*, v níž se zaměřil na úsilí české literatury o dosažení svobody myšlení, práva na národní sebeurčení a dosažení sociální spravedlnosti. Byl rovněž spoluautorem *Průvodce po dějinách české literatury* (1976), kde zpracoval problematiku druhé poloviny 19. století. Zajímal se i o dějiny české literární kritiky a vztahy mezi evropskými literaturami – českou, slovenskou, ruskou, německou a francouzskou.

Velkou péči věnoval i vydávání děl českých spisovatelů 19. století, jako byl Kulda, Herrmann, Winter, Merhaut, Klostermann či Těsnohlídek. Fascinovala jej také osobnost Arna Nováka – v roce 1997 publikoval monografii pojmenovanou po tomto literárním vědci, jíž však předcházely studie *Arne Novák a jeho pojetí tradice v české literatuře* (1989) a *Literárněhistorické a kritické dílo Arne Nováka* (1993). Kulturní prostředí Brna před rokem 1948 zachytil v memoárech *Brněnská romance* (1997).

Kromě literatury mu učarovalo také divadlo. Psal teatrologické práce o divadle z historického i obecně teoretického pohledu. Z kritiků se zaměřil především na Bedřicha Václavka.

Dušan Jeřábek byl členem Svazu českých spisovatelů, členem redakční rady časopisu *Česká literatura*, vedoucím redaktorem *Sborníku prací filozofické fakulty brněnské univerzity* a *Spisů filozofické fakulty brněnské univerzity* a předsedou brněnské pobočky Literárněvědné společnosti při ČSAV. Spolupracoval s rozhlasem a svými kritikami přispíval do různých novin. Za svou činnost byl oceněn stříbrnou medailí FF (1979), zlatou medailí FF (1982), získal také Cenu vzorného pracovníka UJEP (1981).

Veřejná činnost

V době středoškolských studií cvičil v Sokole, po okupaci byl připraven pracovat v odbojové skupině svého učitele Roberta Konečného a roznášet letáky a zakázané knihy. K tomu však kvůli zatčení pedagoga nikdy nedošlo. Po druhé světové válce vstoupil do sociální demokracie a v červenci 1948 se stal členem KSČ. Později byl členem výboru fakultní organizace KSČ, kde zastával funkci tiskového referenta. V akademickém roce 1958/1959 předsedal fakultnímu výboru KSČ.

V období pražského jara, jak již bylo zmíněno, byl dlouhodobě nemocný, ovšem zúčastnil se například schůze Svazu československých spisovatelů, na které se jednalo o textu *2 000 slov*. Svou účast však později, v období prověrek, označil jako pasivní a distancoval se od ní. V sedmdesátých letech byl vedoucím stranické skupiny bohemistiky a anglistiky, předsedou Literárněvědné společnosti v Brně, stálým lektorem Společnosti pro vědu nebo spolupracovníkem *Rovnosti*. Širší veřejnosti se vepsal do povědomí svou kulturně-publicistickou, literárně- a divadelněkritickou činností v kulturních rubrikách brněnských periodik. Kromě toho pracoval i v brněnské pobočce Československého rozhlasu nebo připravoval přednášky z oblasti české literatury a divadla pro Společnost pro šíření politických a vědeckých znalostí. Pracovna Dušana Jeřábka byla po srpnové okupaci využita pro vysílání Československého rozhlasu. Zajímavým počinem se stal i pořad *Rozhlasová univerzita Svobodné Evropy*.

Evaluace

Dušan Jeřábek patřil k významným postavám bohemistiky, ale také kulturního života v Brně. Ačkoliv se zaměřoval především na literaturu 19. století, jeho kritiky se věnovaly současnému umění, a to nejen literárnímu, ale i divadelnímu.

Ohlasy

Soudr. Jeřábka jsem poznala v době jeho novinářské činnosti. Jako filmový referent *Činu* propagoval již od roku 1945 ruské filmy a ruskou kulturu vůbec, ze západnických oceňoval pak zvláště Chaplina, protože se nebál postavit do služeb ideologie. Z nečetných debat se mi jeví soudr. Jeřábek jako disciplinovaný a ideologicky značně vyspělý člen strany, pro kterou poctivě pracuje (všimla jsem si ho na bramborové brigádě jako neobyčejně horlivého pracovníka). **\ posudek Drahomíry Cinciové z roku 1948**

Jeřábek je náročný učitel, který dosahuje velmi dobrých výsledků. Jeho přednášky jsou věcné a mají vysokou hodnotu nejen odbornou, ale i politickovýchovnou. Seznamují posluchače s nejnovějšími výsledky našeho bádání a vhodně aktualizují látku. Posluchače vede k samostatné práci a k účasti na kulturním životě i k aktivní účasti na veřejně prospěšné práci. [...] Dovede stmelovat kolektiv a dobře organizovat. [...] Klady: Velmi pracovitý a obětavý, vytrvalý, důsledný. Má dobrý smysl pro kolektiv. Zasloužil se o výchovu posluchačů k odpovědnosti. Patří k nejlepším učitelům katedry, živě se zajímá o politické děni a o metody vysokoškolské práce. Má dobré schopnosti organizační. Velmi autokritický. Zápory: Nedovede se dost prosazovat, přílišná skromnost ho vede často k sebepodceňování. **\ návrh Ludvíka Tošenovského a Theodora Martince na jmenování Dušana Jeřábka profesorem**

Je to učitel náročný, ale s lidským přístupem, který sleduje činnost svých žáků i po absolutoriu na vysoké škole. Předává jim to, co je příznačné pro celou jeho odbornou činnost: vždy pracovat s fakty, s důkladně shromážděným a prostudovaným materiálem, poctivě, být náročný sám k sobě, abys mohl být náročný k jiným. Jeho elegantní vystupování a chování i jeho odborné znalosti nikoho nenechají na pochybách, že profesor Jeřábek je výrazná osobnost. **\ Vlastimil Válek**

Vzpomínám si na něho jako kolegu ze studií češtiny a filozofie na filozofické fakultě v letech 1945–1948, kdy nás už v prvním ročníku udivoval svými nadprůměrnými znalostmi z dějin české literatury. Nebylo proto překvapující, že se brzy stal asistentem prof. A. Grunda, který byl žákem Arne Nováka. **\ Jiří Sedlák**

Dušan Jeřábek je profesí pedagog a vědec. Rodem je dědic spisovatelského umu svého děda a otce. To umělecké s vědeckým se jistě projevovalo u Jeřábka pedagoga, jak jinak, když je zřejmé i v jeho odborných a literárních pracích. Jeřábek se dobře čte, jeho jazyk je lahodný, není přetížen terminologií, která je u mnohých útěkem před jasností, stávajíc se bezobsažnou hantýrkou. Možná to je dáno také Jeřábkovou praxí filmového a divadelního referenta a jeho prací pro rozhlas. **\ Vladimír Justl**

Poznal jsem jej ke svému osudovému štěstí jako beán v polovině sedmdesátých let dnes již minulého století. [...] Profesor Jeřábek v těchto souřadnicích působil jako monolit: báli jsme se ho všici. Tu pověst si u nás studentů nižších ročníků bezděčně utvrzoval na svých přednáškách z české literatury druhé poloviny devatenáctého století; tázal se nás na skutečnosti elementární z jeho pohledu, ale zcela neznámé absolventům gymnázií prvé poloviny sedmdesátých let. Teprve mnohem později jsem nahlédl, že v tomto z našeho tehdejšího hlediska útrpném doptávání je skryta ve své podstatě optimistická důvěra k partnerovi v dialogu o věcech odborných: *„vím-li já, víš tedy jistě alespoň do určité míry také ty“*. Má druhá zkušenost se váže k diplomovému projektu. [...] Konzultace nad diplomním projektem měly pro mne zpočátku překvapivý průběh. Místo hloubavých debat jsem byl směrován k elementárním dovednostem řemesla; nevykvašené náznaky konceptů si profesor Jeřábek s laskavou trpělivostí vyslechl, příliš je nevyvracel, ale o to naléhavěji požadoval alespoň zárodek napsané kapitoly. Její korekce se nejprve soustředily převážně ke stylu: vlnovkou podtrhaných řádek byl bezpočet. [...] Nad tužkou poškrtanými a glosovanými stránkami jsem zároveň pozvolna začal vnímat další velmi příznačné vlastnosti kdysi obávaného profesora: uměřenou, kultivovanou noblesu a chápavý respekt k druhému. Všechny příležitosti ke shovívavě povýšenému poučování či dokonce k ironii zdůrazňující převahu učitele nad žákovskou neobratností zůstaly naprosto nevyužity – a že jich bylo. V obecně obávaném masivním křesle, do něhož byli usazováni adepti zkoušek či konzultací, jsem se postupně začal cítit stále uvolněněji; později, to už jako student postgraduální a ještě později jako habilitant, jsem se tu cítil přímo domácky. To však nikdy neplynulo z familiární ležérnosti – vlastnosti Dušanu Jeřábkovi naprosto cizí a na hony vzdálené; i jeho srdečnost se vždy vyznačovala nevtíravou uměřeností. **\ Dalibor Tureček**

Profesor Dušan Jeřábek svým vědeckým dílem podstatně obohatil naši literární vědu. Výsledky své činnosti, zápalem, s jakým promlouval o české literatuře, odpovědným přístupem k odborné práci, která musí vycházet z důkladné znalosti materiálu, i svými lidskými vlastnostmi, kterými působil na své kolegy i žáky, bude ještě dlouho ovlivňovat práci badatelů působících v oblasti české literatury. **\ Vlastimil Válek**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 25/34, Dušan Jeřábek.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, Kádrové a stranické spisy – studenti a zaměstnanci, kart. 27/6, Dušan Jeřábek.

Archiv Masarykovy univerzity, fond B107, Dušan Jeřábek, kart. 2/17, Stranické záležitosti.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 586/9, Dušan Jeřábek.

FORST, Vladimír. Šedesát let Dušana Jeřábka. *Česká literatura*, 1982, roč. 30, č. 4, s. 381–383.

JUSTL, Vladimír. Před stínem věčnosti. *SPFFBU*, V 4, 2001, s. 5–7.

KOPECKÝ, Milan. Jubileum literárního vědce. *Literární měsíčník*, 1982, roč. 11, č. 3, s. 116.

KOPECKÝ, Milan. Pětasedmdesátiny Dušana Jeřábka. *Proglas. Revue pro politiku a kulturu*, 1997, roč. 7, č. 7, s. XX.

KUDRNÁČ, Jiří. Za profesorem Dušanem Jeřábkem. *Rovnost – deník pro Brno-město a Brno-venkov*, roč. 14, č. 146, 23. 6. 2004, s. 25.

kul. *Česká centra v Bruselu a Vídni mají nové šéfy, nástupce Páleníčka v Paříži znám není* [online]. 2017. [cit. 11. února 2019]. Dostupné z: <http://ihned.cz/c1-65735320-ceske-centrum-panek-jurkova-jerabek-pariz>.

Mojmír Jeřábek [online]. [cit. 31. října 2017]. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=8735>.

NAVRÁTIL, Luděk. Studentské spolky na brněnské univerzitě v letech 1968–1969. Příspěvek k vybraným otázkám. *Securitas imperii*, 2016, roč. 29, č. 2, s. 105.

PALAS, Karel. K šedesátinám prof. Dušana Jeřábka. *SPFFBU*, D 29, 1982, s. 7–10.

PALAS, Karel. Dušan Jeřábek. In *Slavica na Masarykově univerzitě v Brně. Literární věda, jazykověda, historiografie, uměnovědy.* 2. doplněné a rozšířené vydání. Ivan Dorovský (ed.). Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 149–150.

PEŠTA, Pavel – BLÁHOVÁ, Kateřina. *Dušan Jeřábek* [online]. 2006. [cit. 11. února 2019]. Dostupné z: <http://www.slovnikceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=399>.

PhDr. Olga Jeřábková [online]. 2015. [cit. 11. února 2019]. Dostupné z: <http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=8734>.

PhDr. Zdenka Jeřábková [online]. 2015. [cit. 10. února 2019]. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=8736>.

SEDLÁK, Jiří. K jubileu D. Jeřábka. *Brněnský večerník*, roč. 7, č. 50, 12. 3. 1997, s. 7.

SOLDÁN, Ladislav. Za profesorem Dušanem Jeřábkem. *Host*, 2004, roč. 20, č. 7, s. 102–103.

SOLDÁN, Ladislav. K nedožitým devadesátinám literárního historika a kritika. *Duha* [online], 2012, č. 2. [cit. 31. října 2017]. Dostupné z: <http://duha.mzk.cz/clanky/k-nedozitym-devadesatinam-literarniho-historika-kritika>.

TUREČEK, Dalibor. Laudis et gratiae relatio. *SPFFBU*, V 4, 2001, s. 9–12.

VÁLEK, Vlastimil. Pětasedmdesátiny Dušana Jeřábka. *SPFFBU*, D 44, 1997, s. 129–134.

VÁLEK, Vlastimil. Za profesorem Dušanem Jeřábkem. *Universitas*, 2004, č. 3, s. 19–20.

Josef Jirásek

Národnost: česká

Datum narození: 11. července 1884

Místo narození: Rtyně

Datum úmrtí: 7. dubna 1972

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Narodil se do havířské rodiny. Jeho syn JUDr. Miroslav Jirásek byl po únorovém převratu komunistickým režimem vězněn.

Akademické působení

Josef Jirásek se narodil do chudé havířské rodiny. Kvůli finančním potížím rodiny nastoupil na gymnázium v Hradci Králové až ve čtrnácti letech. Po maturitě roku 1906 se přihlásil na filozofickou fakultu Karlovy univerzity, kde se věnoval germanistice a slavistice. Během studií vyjel na krátký stipendijní pobyt do Vídně, kde si rozšiřoval vědomosti v oboru slavistiky. Přestože musel čelit značným materiálním problémům, absolvoval již roku 1911. Poté učil na středních školách v Příboře, Telči, Hodoníně a Brně. Dvacet let svého života pak strávil na Slovensku, kam odešel roku 1919. V Bratislavě získal místo středoškolského profesora a roku 1924 obhájil na Komenského univerzitě disertační práci *Slováci a Rusko*. Ke konci 30. let došlo k radikalizaci slovenské společnosti, a mnoho českých vzdělanců proto Slovensko opustilo. Roku 1939 z Bratislavy odešel rovněž Josef Jirásek. Jeho další kroky vedly do Brna, s nímž natrvalo spojil svůj život. Roku 1945 začal na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity externě přednášet ruskou a sovětskou literaturu. Na univerzitě však nepůsobil příliš dlouho: jako introvert s vlastními názory, který kladl důraz na mimoliterární fakta, nezapadl do akademického prostředí. Z fakulty tedy roku 1958 odešel.

Výběr z díla

Hlavní oblastí jeho vědeckého zájmu byla problematika vzájemných slovanských literárních vztahů. K tomuto tématu se dostal již během studií na vysoké škole, a to díky profesorům Františku Pastrnkovi a Václavu Vondrákovi. Do Jiráskových prací se promítl také jeho dvacetiletý pobyt v Bratislavě. Ve svých textech se často zabýval slovensko-ruskými a slovensko-ukrajinskými literárními vztahy. Roku 1929 vyšla jeho první velká analýza československo-ruských vztahů *Rusko a my*. Tato studie sehrála důležitou roli v české recepci Ruska a díky své univerzálnosti, přehlednosti a racionalitě nebyla dodnes překonána. O čtyři roky později napsal knihu *Češi, Slováci a my*. Značnou pozornost věnoval také moderní literatuře, především sovětské, kterou srovnával s literaturou světovou (*Sovětská literatura ruská*, 1937). Ve čtyřsvazkové publikaci *Přehledné dějiny ruské literatury* (1946) pak

popsal literární vývoj od Kyjevské Rusi po Velkou vlasteneckou válku. Přestože se nejednalo o podrobnou studii, těšila se kniha velké popularitě v 60. a 70. letech 20. století – v době hledání původních českých pramenů k dějinám ruské literatury.

Typickým rysem Jiráskových prací bylo kritické vnímání česko-ruských vztahů a výborný způsob komparace, kdy dokázal propojit i nestejnorodou problematiku. Přestože autor velmi kladně oceňoval ruskou kulturní misi ve střední Evropě, nenechal se po roce 1945 strhnout prosovětským nadšením a dále si všímal i negativních stránek tohoto vztahu.

Josef Jirásek přispíval také do řady periodik. Jeho články vycházely na stránkách *Moravsko-slezského sborníku*, *Naší doby*, *Slovanského přehledu* či *České mysli*. Významná byla rovněž jeho ediční činnost. Zasloužil se o vydání německy napsaného traktátu Ľudovíta Štúra *Das Slawenthum und die Welt der Zukunft* (1931). Jiráskova bratislavská edice vyšla jako druhý svazek edice *Prameny* Učené společnosti Šafaříkovy v Bratislavě. Po celý život shromažďoval pozůstalosti slovanských spisovatelů, filozofů a vědců. Roku 1971 pak vyšel soubor *Slovanská korespondence K. J. Erbena.* Josef Jirásek působil také jako editor či koeditor řady sborníků. K nejvýznamnějším patří sborník *Slovenská miscellanea,* který byl věnován literární činnosti Alberta Pražáka. O širokém tvůrčím záběru autora svědčí také jeho vlastní literární tvorba; umělecky se realizoval jak v próze a poezii, tak v dramatu.

Ocenění vědeckou komunitou

Josef Jirásek byl členem Učené společnosti Šafaříkovy, která fungovala v prvorepublikové Bratislavě jako nositelka myšlenek čechoslovakismu. Přestože zde působili především Češi (Slováci se příliš nezapojovali), docházelo v organizaci k hojným sporům mezi oběma národy. Slovákům nejčastěji vadilo, že Češi přednášeli na bratislavské univerzitě převážně ve své mateřštině, nebo velmi špatnou slovenštinou. Kromě členství v Šafaříkově učené společnosti byl Jirásek členem Umeleckej besedy slovenskej, Slovanského ústavu v Praze, Slovanského literárního klubu a americké společnosti Society of Arts and Sciences. Během svého pobytu na Slovensku stál u zrodu Robotnické akademie a stal se předsedou jejího výboru.

Evaluace

Josef Jirásek byl významný český rusista, slovakista a komparatista. Literaturu zkoumal v širším kulturním kontextu. Svými metodami a strukturou práce se tak značně přiblížil dnešním filologicko-areálovým studiím, které se vyznačují studiem jazykovědy s přesahy do jiných oborů, jako například sociologie, geografie, historie či politologie. Ač nepůsobil na Masarykově univerzitě příliš dlouho, v Jiráskově osobě můžeme sledovat prolínání akademické a neakademické rusistiky, které mělo v Brně dlouhou tradici. Josef Jirásek nadále zůstává nedoceněným odborníkem, přestože jeho „bratislavské práce“ hrají v české slovakistice klíčovou roli.

Ohlasy

Starý pán (dědeček) pořád něco psal. Člověk si spíše všímal vlastních dětí, [...] ale byl to moc hodný pán. **\ vzpomínka snachy Jiráskovy dcery Věry**

Josef Jirásek se projevoval spíše nevýrazně, někdy až introvertně a melancholicky. Podle dalších výpovědí byl kantorem, který stavěl svůj výklad na četných vtipech o literátech.

Prameny a literatura

FRANTA, Vladimír – POSPÍŠIL, Ivo. *Josef Jirásek jako rusista, slovakista a umělec slova.* Brno: Tribun EU, 2009.

POSPÍŠIL, Ivo. Josef Jirásek jako slovakista a souvislosti. *Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského – Philologica*, 2011, roč. 67, s. 233–231.

POSPÍŠIL, Ivo. Profesor Jiří F. Franěk jako rusista (k 85. narozeninám významného českého literárního vědce, překladatele a editora). *Slavica litteraria*, 2008, roč. 11, č. 1, s. 131–133.

POSPÍŠIL, Ivo. Rusista a slovakista Josef Jirásek. *Universitas*, 2014, č. 3, s. 52–54.

VLAŠÍNOVÁ, Vlasta. In memoriam Josefa Jiráska. *Universitas*, 1972, č. 3, s. 98–99.

Jessie Kocmanová

Rodné jméno a příjmení: Jessie Scott

Národnost: britská

Datum narození: 5. října 1914

Místo narození: Edinburgh

Datum úmrtí: 19. prosince 1985

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Narodila se do skromných poměrů. Její otec Henry Scott byl nemanželským synem chudé venkovské ženy. Později díky svému nadání získal místo státního úředníka a v šestnácti letech odjel do Londýna. Intenzivně se zajímal o komunistické hnutí. Matka Christina Scottová pocházela ze severního Skotska. Přestože byla dcerou zedníka, získala stipendium a stala se učitelkou. Henry a Christina se znali od dětství, roku 1913 se vzali a odstěhovali se do Edinburghu. Christina zůstala v domácnosti, starala se o rodinu a výchovu syna Williama a dcery Jessie. Manželé Scottovi se dlouhodobě zajímali o Československo. Henri se dokonce naučil česky a byl aktivním členem výboru Společnosti anglo-československého přátelství. Christina se po manželově smrti přestěhovala za dcerou do Československa. Záhy však zemřela během chřipkové epidemie. Manžel Jessie Scottové Vincenc Kocman se narodil roku 1917 do rodiny lesního dělníka. Členem komunistické strany byl od roku 1939. Vincenc Kocman bojoval jako interbrigadista ve španělské občanské válce a účastnil se rovněž československého odboje ve Francii, kde byl vězněn v koncentračním táboře pro interbrigadisty. Poté působil jako bojový letec u 311. československé bombardovací perutě Královského letectva ve Velké Británii, kde se seznámil se svou manželkou. Po válce získal Řád bílého lva a Řád rudé hvězdy, působil jako odborný asistent na katedře marxismu-leninismu Vysoké školy zemědělské v Brně. Roku 1968 zemřel na leukemii. Jessie Kocmanová měla s manželem čtyři děti, Vincence (1942), Kristu (1946), Annu (1948) a Jindřicha (1951).

Akademické působení

Jessie Kocmanová pocházela z chudých poměrů, avšak díky systému skotských prospěchových stipendií dosáhla kvalitního vzdělání. Roku 1932 absolvovala gymnázium Watson's Ladies' College v Edinburghu. V roce 1933 nastoupila na tamní univerzitu, kde studovala jako hlavní obor anglickou literaturu a okrajově se věnovala anglické filologii, dějinám a němčině. Roku 1937 získala hodnost magistra svobodných umění (M. A. Honours). V letech 1937–1938 působila ve skotské národní knihovně v Edinburghu. Za účelem doplnění praktických znalostí z psychologie přijala v srpnu 1938 místo ředitelky personálu v obchodním domě Lewis's Ltd. v Glasgow. V říjnu 1939 se vrátila zpět na edinburskou univerzitu, aby dokončila postgraduální studium pedagogiky a učitelské praxe. Následně získala místo profesorky angličtiny a latiny na nižší střední pokusné škole při pedagogickém ústavu v Edinburghu. Roku 1941 se provdala za československého letce Vincence Kocmana. Poté opustila zaměstnání a věnovala se rodině.

Od září 1944 pracovala jako sociální pracovnice Československého červeného kříže. V srpnu 1945 se s rodinou přestěhovala do Československa, kde nabídla své odborné znalosti anglického jazyka a literatury Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Přestože začala ihned vyučovat, její diplomy z Edinburghu byly nostrifikovány teprve roku 1948. V plném rozsahu musela také vykonat zkoušku z českého jazyka.

Na fakultě působila zpočátku jako lektorka, vedla cvičení z anglického jazyka a reálií. Současně učila na jazykové škole v Brně, s níž pak dlouhodobě spolupracovala při státních zkouškách z angličtiny. Od roku 1948 vedla literární seminář a přednášela o anglické a americké kultuře. Roku 1950 se stala odbornou asistentkou. V roce 1963 obhájila kandidátskou disertační práci o zralejší básnické tvorbě Williama Morrise, na jejímž základě získala titul CSc. O tři roky později se habilitovala prací *The Aesthetic Purpose of William Morris* a byla jmenována docentkou pro anglickou a americkou literaturu.

Literaturu vyučovala zcela odlišným způsobem, než jak bylo v Československu zvykem. Nekladla důraz na letopočty a názvy literárních děl, ale jednotlivé knihy a autory předávala studentům prostřednictvím vlastních poznatků, které získávala opakovaným čtením. Další zálibou Jessie Kocmanové bylo divadlo. Již roku 1947 režírovala v zahradě Anglického institutu v Pisárkách zdařilou inscenaci *Sen noci svatojánské*. Roku 1965 se účastnila prvního intenzivního kurzu katedry na Cikháji, kde se studenty rovněž připravila divadelní představení. Vystoupení mělo velký úspěch; následně vedla na katedře anglistiky dramatickou skupinu Gypsywood Players.

Od roku 1957 navštěvovala pravidelně Velkou Británii – setkávala se s příbuznými a zároveň studovala v Britském muzeu. Spolupracovala téměř se všemi anglistickými pracovišti v Československu. Působení na filozofické fakultě ukončila až její smrt v prosinci 1985.

Výběr z díla

Ve svém výzkumu se Jessie Kocmanová soustředila především na moderní anglickou a americkou literaturu. Věnovala se například anglickému spisovateli Williamu Morrisovi, o němž publikovala několik studií (*Two Uses of the Dream Form: William Morris a Svatopluk Čech*, 1960; *The Poetic Maturing of William Morris*, 1964), které vzbudily ohlas také v zahraničním tisku. Psala rovněž o skotském básníkovi Hughovi MacDiarmidovi. Dále se zabývala literaturou koloniálních zemí britského impéria, moderním anglickým románem či skotskou literaturou.

Vypracovala řadu učebních pomůcek a skript, jako například *Úvod do dějin a kultury Velké Británie a USA* a *Dějiny anglické literatury 19. století*. Rozsáhlá byla rovněž její překladatelská činnost. Překládala nejen články kolegů z filozofické fakulty, ale i literární texty. Zasloužila se o anglickou verzi knihy *Rudá záře nad Kladnem* od Antonína Zápotockého, povídky Svatopluka Čecha *Nový epochální výlet pana Broučka, tentokráte do XV. století*, ale i moderních českých básníků, Holana, Mikuláška a Skácela. Pozoruhodná byla rovněž její vlastní literární činnost: publikovala několik básní.

Na filozofické fakultě se jako rodilá Skotka zabývala tzv. „lallans“ neboli jihoskotskou angličtinou. Byla přesvědčena, že se nejedná o pouhý dialekt, ale o samostatný jazyk, jehož literární tradice sahá až do středověku.

Ocenění vědeckou komunitou

Své články uveřejňovala v časopisu *Philologia Pragensia*, ve *Sborníku prací filozofické fakulty brněnské univerzity*, a především pak v *Brno studies in English*. Přispívala také do zahraničních periodik, k nejznámějším patří *Victorian Poetry* či *Modern Quarterly*. Přednášela ve Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí a na jazykové škole. V létě 1967 byla pozvána, aby zhodnotila dílo básníka Hugha MacDiarmida při oslavách jeho pětasedmdesátin. Věnovala se rovněž popularizační činnosti, spolupracovala s tiskem a Československým rozhlasem.

Veřejná činnost

Již během univerzitních studií v Edinburghu se podílela na činnosti studentského socialistického klubu a zastávala funkci místopředsedkyně mírové rady. Od roku 1943 byla členkou Komunistické strany Velké Británie, od roku 1945 členkou KSČ. Zastávala řadu funkcí: působila jako vedoucí agitačního střediska, na filozofické fakultě pracovala jako pokladní, referentka pro stranické skupiny posluchačů, referentka pro přijímání nových členů a kandidátů do strany. Kromě toho přednášela pro Socialistickou akademii. Zapojila se také do práce v ROH a ve Svazu protifašistických bojovníků. Po roce 1968 její nadšení pro komunismus ochladlo a roku 1970 byla z KSČ vyškrtnuta.

Evaluace

Literární historička a překladatelka Jessie Kocmanová vyučovala na filozofické fakultě v Brně čtyřicet let. Její semináře, přednášky a cvičení navštěvovaly všechny poválečné generace anglistů. K výuce literatury přistupovala netradičně, preferovala poznávání autorů skrze jejich díla. Jako milovnice divadla stála u zrodu dramatické skupiny Gypsywood Players, kde jednotlivé inscenace nacvičovali studenti anglistiky.

Ohlasy

Její vlastní knihovna obsahovala na pět tisíc svazků, většina z nich s desítkami vepsaných komentářů a různých poznámek… A k tomu všemu byla obdařena fenomenální pamětí. Vzpomínám si, jak za mnou kdysi přišel jeden student JAMU, který chtěl sestavit jevištní koláž, v níž by ústřední postavou byl tulák. Požádal mě, abych mu navrhl některé autory a jména knih, z nichž by mohl čerpat. Asi po půl hodině přemýšlení jsem dokázal uvést jen tři čtyři. Navrhl jsem mu, aby požádal o radu Jessie. Za třicet minut vyšel z její kanceláře nejen asi s dvaceti jmény autorů a knih, ale i s malým dárečkem od Jessie – s jasným nástinem celé produkce. \ Don Sparling

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 8/11.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 46/11.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, habilitace a profesury, kart. 25/11.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, habilitace a profesury, kart. 22/3.

HLADKÝ, Josef. Za Jessie Kocmanovou. *Universitas,* 1986, č. 2, s. 105–106.

PANTŮČKOVÁ, Lidmila. Bibliography of the published work of Jessie Kocmanová, M.A., PhD., CSc. *SPFFBU*, S 7, 1985, s. 167–180.

SPARLING, Don. Jessie Kocmanová (5. 10. 1914 Edinburgh – 19. 12. 1985 Brno). Osobní vzpomínky. *Universitas*, 2014, č. 4, s. 56–57.

Rudičtí letci v Bitvě o Británii [online]. [cit. 17. února 2018]. Dostupné z: <http://www.rudice.cz/index.php?page=osobnosti>.

Jaroslav Kudrna

Národnost: česká

Datum narození: 31. října 1926

Místo narození: Vlkanov

Datum úmrtí: 21. března 1996

Místo úmrtí: Brno

Akademické působení

Jaroslav Kudrna patřil k nejvzdělanějším a současně nejzajímavějším historikům na Filozofické fakultě MU (UJEP), byl bytostným marxistou s celoživotním zájmem o „buržoazní vědy".

Narodil se do učitelské rodiny v malé vesnici Vlkanově na Ledečsku v české části Českomoravské vrchoviny. Maturoval na gymnáziu v Chrudimi v roce 1945 a poté začal studovat historii, italštinu a španělštinu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Záhy se u něj projevil jazykový talent a zájem o teoretické otázky, zejména o dějiny myšlení. Na brněnskou filozofickou fakultu nastoupil v roce 1953, po učitelském působení na středních školách v Karlových Varech. Byl přijat na vědecké místo aspiranta obecných dějin středověku – tento obor patřil k profilovým až do konce jeho pedagogického a vědeckého působení. Zabýval se totiž tzv. barbarskými zákoníky v jižním Německu (bavorským a alemanským), což vyžadovalo značnou intelektuální a jazykovou erudici. Kandidátskou práci na toto téma obhájil v Praze. Brzy se však začal zabývat i jinými oblastmi výzkumu; jednalo se především o filozofické myšlení 19. století (Hegel) a italské renesance (Vico, Machiavelli, Guicciardini, Marsilius z Padovy). Kariéra Jaroslava Kudrny se též projevila na institucní úrovni – v letech 1966–1969 působil jako proděkan FF pro vědeckovýzkumnou činnost a v následujících čtyřech letech (tedy v době nastupující normalizace) vedl týž resort jako prorektor univerzity.

Výběr z díla

Jaroslav Kudrna byl ve své době proslulým autorem skript, která byla psána ovšem spíše jako vědecká díla. Pro studenty představovala vysoko nastavenou laťku, a to zejména pro poměrně komplikovaný styl psaní, kterým byl jejich autor pověstný. Dnes by si tento styl zasloužil odbornou analýzu, a to po stránce odborné i jazykové. Kudrna tímto žánrem pokryl všechny oblasti svého odborného studia: barbarské zákoníky (*Úvod do problematiky pramenů raného feudalismu v západní Evropě*, 1957); německé, italské, francouzské a španělské dějiny (*Materiály k německým dějinám ve středověku*, 1958; *Materiály k dějinám středověkého Španělska*, 1971; *Dějiny středověké Francie*, 1974 aj.); dějiny dějepisectví (*Čítanka k dějinám dějepisectví*, spolu s J. Petráněm, 1983); italskou renesanci v širokých souvislostech (*Politické a historické názory italské renesance*, 1972). Tato skripta byla v průběhu času autorem inovována a stále znovu vydávána: byla využívána například na jazykových katedrách jako doporučená literatura ke studiu kultury a dějin západoevropských států. Fenomén skript dosáhl v činnosti Jaroslava Kudrny jeden ze svých vrcholů. Spojovaly učební text s monografií, čímž vytvářely specifický žánr.

Evaluace

Jaroslav Kudrna byl rozhodně myšlenkově inspirujícím profesorem (titul získal v roce 1968) a jeho texty a občasné rozhovory zůstávají i po letech podnětné. Protože se dokázal přizpůsobit poměrům panujícím jak před okupací 1968, tak po ní, mohl i ojediněle vycestovat do zahraničí, zejména na italské vědecké kongresy, což mu zprostředkovalo nejen plodnou konfrontaci se západní vědou, ale i zisk jistého společenského rozhledu, který mu umožňoval výrazně převyšovat fakultní prostředí. Tento rozhled například dokládají jeho rozhovory z počátku 70. let pro univerzitní časopisy, v nichž se kompetentně vyjadřoval k otázkám italského školství, jeho reforem, nové levice a marxismu na Západě. Kudrna představuje typ marxistického intelektuála, který se udržel ve svých pozicích na fakultě díky svému talentu, pracovitosti a určité profesorské „jinakosti". Svou roli zde ale sehrála i ochota ke kompromisům a ústupkům vzhledem k panujícímu režimu, který byl mnohokrát v rozporu i se svou vlastní ideologií, již Kudrna v podstatě sdílel. Zůstává tak v paměti filozofické fakulty, a zejména jejího historického ústavu, jako kontroverzní postava, jejíž vědecká erudice je však nezpochybnitelná. Patří k lidem, na něž pamětníci rádi vzpomínají, mimo jiné pro jeho způsob vyjadřování a profesorsky nepraktický životní styl, který se projevoval například při studentských exkurzích do (socialistického) zahraničí.

Prameny a literatura

KUDRNA, Jaroslav. *Historie, filozofie, politika v NSR*. Praha: Nakl. Politické literatury, 1964.

KUDRNA, Jaroslav. *Stát a společnost na úsvitě italské renesance*. Praha: ČSAV, 1964.

KUDRNA, Jaroslav. *Studie k Hegelovu pojetí historie* Praha: ČSAV, 1964.

KUDRNA, Jaroslav. *K otázce jednoty Machiavelliho díla*. Praha: Karolinum, 1965.

KUDRNA, Jaroslav. *Machiavelli a Guicciardini. K typologii historickopolitického myšlení pozdní italské renesance*. Brno: UJEP, 1967.

KUDRNA, Jaroslav. *Kapitoly z dějin historiografie a filozofie dějin*. Brno: UJEP, 1972.

KUDRNA, Jaroslav. *Ke kritice pozitivismu v současné buržoazní německé, francouzské a italské historiografii 19., 20. stol.* Brno: UJEP, 1983.

KUDRNA, Jaroslav a kol. *Průvodce dějinami evropského myšlení*. Praha: Panorama, 1985.

Ludvík Kundera

Národnost: česká

Datum narození: 22. března 1920

Místo narození: Brno

Datum úmrtí: 17. srpna 2010

Místo úmrtí: Boskovice

Sociální zařazení: Jeho otec Antonín Kundera byl vyšším armádním důstojníkem, matka Ilona (Helena) Jauernicková pocházela z Rakouska a teprve několik let po svatbě se naučila česky. Díky rakouským kořenům pak Kundera ovládal němčinu stejně dobře jako češtinu. Jeho strýcem byl klavírista a hudební pedagog Ludvík Kundera (1891–1971), spisovatel Milan Kundera je jeho bratranec. Roku 1949 se seznámil s Jiřinou Marešovou, rodačkou z Kunštátu. Ještě téhož roku se s ní oženil a později se do Kunštátu přestěhovali.

Akademické působení

Roku 1930 nastoupil na reálné gymnázium v Praze, o osm let později však odmaturoval v Litoměřicích. Češtinu a němčinu začal studovat v Praze na Karlově univerzitě. Přestože zde strávil pouhé dva semestry, silně jej ovlivnily přednášky Vojtěcha Jiráta a Jana Mukařovského. Po záboru Sudet odešla celá rodina na Moravu, a Kunderův život byl tedy od roku 1939 spjat s Brnem. Poté, co rodina změnila své bydliště, přestoupil na Masarykovu univerzitu. Zde započal třetí semestr studia, avšak již v listopadu 1939 byly české vysoké školy uzavřeny. Během okupace se učil drogistou, v letech 1940–1941 získal zaměstnání kresliče a následně působil jako korespondent a mzdový účetní v rousínovské továrně na nábytek. Roku 1943 byl totálně nasazen jako pomocný dělník ve skladu. Po téměř ročním pobytu ve Špandavě u Berlína onemocněl záškrtem a vrátil do Brna, kde prožil zbytek války.

Po osvobození znovu nastoupil na filozofickou fakultu. Zde jej zaujaly především semináře Antonína Grunda, který se specializoval na 19. století, a zejména tvorbu Karla Jaromíra Erbena. Studium ukončil roku 1946, vzápětí však navázal doktorským studiem. Tématem jeho disertační práce se stal básník František Halas, kterého velmi obdivoval. Poprvé se s ním osobně setkal roku 1945 v Kunštátu a celoživotně se k němu hlásil jako ke svému učiteli. Přestože Kundera postupoval při psaní disertace úspěšně, přišla roku 1949 nečekaná rána – František Halas zemřel a jako básník upadl v nemilost režimu. Doktorskou práci tedy Kundera nedokončil a z fakulty odešel. Roku 1954 odjel na zahraniční cestu do východního Německa, kde se osobně setkal s Bertoltem Brechtem. Po návratu působil jako překladatel a spisovatel na volné noze.

Teprve roku 1990 získal čestný doktorát Masarykovy univerzity. V devadesátých letech pak přednášel na filozofických fakultách brněnské a olomoucké univerzity – přednášky zaměřoval na barokní literaturu, expresionismu a dadaismus či vybrané německé dramatiky (Büchner, Kleist a Grabbe). Ve funkci profesora pak působil také na Janáčkově akademii múzických umění, kde mu byl roku 1997 udělen titul doctor artis dramaticae honoris causa.

Výběr z díla

Literární tvorba Ludvíka Kundery je velmi pestrá. Již na litoměřickém gymnáziu se podílel na tvorbě několika třídních časopisů. Vlastními verši poprvé debutoval roku 1938 ve studentském časopisu *Mladá kultura*. Teprve za okupace začal publikovat knižně v tzv. poloilegálních tiscích (sborník *Roztrhané panenky*, 1942; báseň *Rýha smrti*, 1944). Jeho prvotiny tak vznikaly pod bezprostředním vlivem surrealistické skupiny Ra, která působila do roku 1948.

Ludvík Kundera napsal několik básnických sbírek, řadu divadelních her, dvě operní libreta, sedm televizních a devět rozhlasových her a několik dramatizací. Řada jeho inscenací byla přeložena do cizích jazyků a dosáhla úspěchu na zahraničních jevištích (například *Labyrint světa lusthauz srdce*).

Významná byla i Kunderova překladatelská činnost. Překládal z němčiny, ale i z francouzštiny, polštiny, bulharštiny a ruštiny. Společně s Rudolfem Vápeníkem byl předním českým překladatelem Bertolta Brechta – tato skutečnost jej v sedmdesátých letech zachránila před úplným publikačním zákazem. Českou literaturu, především pak poezii, propagoval prostřednictvím svých překladů také v Německu. Nejvýznamnějším počinem byla antologie české poezie *Süss ist es zu leben* (2006) či výbor jeho vlastní tvorby *El do Ra(da)* (2007).

Z jeho dramatických děl mělo největší ohlas scénické pásmo o mladých lidech nasazených na práci v Německu (*Totální kuropění*, 1961). Osudy významných brněnských osobností líčí *Hra o Janáčkovi*, *Korzár* či *Brány do podsvětí*. Mimo jiné vytvářel Ludvík Kundera také adaptace jevištních dramat různých autorů (Shakespearův *Král Lear*, 1969; Klicperův *Zlý jelen*, 1973; Mahenův *Nasreddin*, 1976). Mnohé jeho úpravy divadelních textů, ale i vlastní rozhlasové hry (*Zvědavost*, 1964; *Večer všech dnů*, 1966; *Naprosto lhostejné*, 1967) byly uvedeny Československým rozhlasem.

Vedle literárních aktivit se zabýval také vědeckou prací. Věnoval se především divadelní a literární problematice a otázkám výtvarného umění. Napsal několik teoretických knih a studií o české a německé literatuře. Celý jeho badatelský život však provázelo jedno velké téma, a to básník František Halas, o jehož rehabilitaci dlouhodobě usiloval. Roku 1957 byl editorem Halasovy poslední sbírky *A co?*, v letech 1968–1988 se podílel na pětisvazkové edici *Dílo Františka Halase*, vydal rovněž řadu statí o jeho tvorbě a roku 1999 dokončil o tomto básníkovi monografii.

V 70. letech byla Kunderova publikační činnost z politických důvodů omezena. Podílel se tedy na řadě samizdatových zahraničních projektů, kterých se účastnili čeští i němečtí básníci, výtvarníci a fotografové. Kromě psaní se zabýval také ilustrováním.

Přispíval do mnoha deníků – *Rovnosti*, *Mladé fronty* či *Lidové demokracie*. Publikoval v periodikách *Blok*, *Doba*, *Kvart*, *Literární noviny* či *Host do domu*. Po roce 1989 se jeho články objevovaly na stránkách *Přítomnosti*, *Tvaru*, *Tvorby*, *Kunštátských novin* a řady dalších. Psal také do zahraničních časopisů, jmenujme například *Romboid* (Bratislava), *Plan* (Vídeň), *Akzente* (Mnichov), *Sinn und Form*, *Sonntag* (Berlín), *Palaestra* (Amsterodam), *Die Tat* (Curych), *Modern Poetry in Translation* (Londýn), *Phases* (Paříž).

Ocenění vědeckou komunitou

Ludvík Kundera nebyl pouze spisovatelem a překladatelem. Organizační schopnosti a umělecký talent jej přivedly na půdu Mahenovy činohry Státního divadla v Brně, kde v letech 1968–1970 působil jako hlavní dramaturg.

Mimo to spolupracoval s Divadlem na provázku či zlínským Divadlem pracujících. Patřil do surrealistické literární skupiny Ra a roku 1967 se podílel na vzniku uměleckého Sdružení Q. Byl členem mezinárodního PEN klubu, Akademie umění v Lipsku, Mnichově a Drážďanech. Z Kunderova podnětu bylo v Kunštátu roku 1969 uspořádáno sympozium o Františku Halasovi; v tradici tzv. Halasova Kunštátu se pokračuje až dodnes.

Ludvík Kundera řídil edice *Pochod* a *Hlasy*, redigoval časopisy *Blok* (1946–1949) a *Host do domu* (1953–1955). Kromě toho se podílel na vedení časopisu Státního divadla v Brně *Meandr* (1968–1970), *Almanachu Q* (1970, poté znovu od 1991) a *Kunštátských novin* (1990–1993).

Za svou literární a překladatelskou činnost byl Ludvík Kundera mnohokrát oceněn. Do roku 1970 obdržel například krajskou Cenu J. Mahena za knihu studií *Německé portréty* (1957), Cenu Svazu čs. spisovatelů za překlady B. Brechta (1963) či Cenu nakladatelství Blok za básnickou sbírku *Fragment* (1968). Po revoluci získal Státní cenu za překladatelské dílo (1996), Uměleckou cenu česko-německého porozumění (Kunstpreis zur deutsch-tschechischen Verständnis), medaili Za zásluhy v oblasti kultury a umění (2007) a stal se laureátem Ceny Jaroslava Seiferta, a to za celoživotní literární dílo, vydávané ve *Spisech L. K.* (2009).

Evaluace

Ludvík Kundera byl překladatel, básník, prozaik, dramatik, novinář, dramaturg, literární vědec a editor, ale také výtvarný experimentátor, grafik a kolážista. Svými překlady popularizoval českou literaturu v zahraničí, především pak v Německu, kde je dodnes velmi ceněn. Patří mezi literární vědce, kteří se zasloužili o rehabilitaci básnického odkazu Františka Halase, který byl v 50. letech na seznamu zapovězených spisovatelů. Ludvíka Kunderu lze tedy zařadit mezi nejvýznamnější brněnské umělce druhé poloviny 20. století, a to nejen v kontextu české, ale i zahraniční kultury.

Ohlasy

Seděli jsme v Kunštátě v jeho pracovně a já dostal sklenici s čajem. V hnědavě zlatém kouři se vznášelo několik rozvíjejících se lístků. Mluvili jsme o raistech a já se pokoušel Ludvíka Kunderu vést svými otázkami do první poloviny čtyřicátých let a někam na přelom let padesátých. On odpovídal a potom sem tam pohlédl na sklenici s čajem. Čím dál tím vyčítavěji. A já se stále ptal, on trpělivě vyprávěl. [...] V jednu chvíli Kundera vstal, odnesl můj čaj, vylil jej do umyvadla a posmutněle autoritativním hlasem pravil: *„Teď už se to stejně nedá pít."* **\ Tomáš Kubíček**

Dodnes žasnu jak jeden člověk (tím je Ludvík) ovládá tolik profesí. Je překladatel, básník, prozaik, dramatik, malíř a znalec výtvarného umění. Zahajoval stovky výstav a vydal desítky knih. Nevím, kdy mohl ty stovky stránek stvořit. [...] Ačkoliv je už důstojný kmet, říkám mu stále *„kluku"*. Vždycky na mě působil chlapecky a stárnutím se moc neměnil. Při vernisáži jeho výstavy obrazů v malovaném domě v Třebíči jsem se zeptala jeho ženy Jiřinky: *„Prosím tě, jak to ten Ludvík dělá, že pořád tak dobře vypadá?"* Ona se zasmála a řekla: *„To je jednoduchý. Dělá, co ho baví, ostatní dělám já."* [...] Do nedávna jezdil z Kunštátu jednou týdně do brněnské sauny. Mohli jste ho potkávat, jak s naditou taškou čiperně spěchá ulicí, aby stihl autobus domů. Nikdo by nevěřil, že ten muž je vrstevník stařečka Karola Wojtyly, papeže římského. **\ Věra Mikulášková**

Kunderovi bydleli v činžáku číslo dvanáct na ulici, která se tehdy jmenovala Dimitrovova. Obývací pokoj, který zároveň sloužil za básníkovu pracovnu, mě na první pohled uchvátil. Byl plný knih, a kde na stěnách nebyly knižní police, visely obrazy. V ničem se nepodobaly výtvarným dílům, která jsem znal z dobových výstav a reprodukcí. [...] U Kunderů jsem dostal první skutečnou černou kávu v životě a paní Jiřina Kunderová, která se mnohem více podobala studentce než básníkově manželce a matce jeho dcery, se mnou zacházela jako s opravdovým hostem. [...] Můj pan Kundera byl pro mě strhujícím příkladem obrovské píle a šíře i hloubky zájmů. Promlouval na výstavách, sám se stal výtvarníkem, psal doslovy, kromě toho překládal geniálně z němčiny, a to nejen Brechta, tvořil verše, prózy, hry pro divadlo, pro rozhlas a pro televizi, korespondoval. [...] Sršel nápady, vařil čaje a znalecky je popisoval. Nevšiml jsem si, že by se opakoval. [...] Básníkův nezměněný mladý hlas a energie zpochybňují pravdu, že je mu pětaosmdesát. **\ Milan Uhde**

Ludvíka Kunderu provázely životem dvě velké vášně, a to sauna a čaj. K tajemství čajů se dostal pravděpodobně již za okupace, kdy pracoval jako drogista a experimentoval s různými látkami. Po roce 1948 si nechával přivážet kvalitní čaje ze zahraničí a díky své zálibě dokonce sepsal knihu *Piju čaj*. V nelehké době normalizace si pak Ludvík Kundera oblíbil saunování. Každý čtvrtek se v sauně potkával s přáteli a využíval ji nejen k odpočinku, ale i tvorbě nových divadelních her.

Prameny a literatura

DRLÍK, Vojen – MACHÁČKOVÁ, Romana. *Ludvík Kundera – texty, dokumenty, knihy, obrazy* [online]. 2010. [cit. 4. dubna 2018]. Dostupné z: <http://www.nusl.cz/ntk/nusl-174409>.

HABEŠ, Miroslav. Jubilant Ludvík Kundera. *Sborník Muzea Blansko*, 2005, s. 105–106.

HEK, Jiří. Ludvík Kundera – život a dílo v tvůrčím pohybu. *Duha. Informace o knihách a knihovnách z Jihomoravského kraje,* 1990, č. 1, s. 17–19.

HOBLÍK, Jiří. *Zlomky L. K. 166 otázek Ludvíku Kunderovi (s 18 apendixy)*. Brno: Masarykova univerzita, 1993.

LESOVÁ, Pavlína. Zemřel Ludvík Kundera. *Sborník Muzea Blansko*, 2010, s. 93–94.

MED, Jaroslav. *Ludvík Kundera* [online]. [cit. 5. dubna 2018]. Dostupné z: <http://spisovatele.upol.cz/ludvik-kundera/>.

MIKULÁŠKOVÁ, Věra. *Zrcadlo vzpomínek*. Brno: Šimon Ryšavý, 2009, s. 62–63.

ONDRÁČKOVÁ, Jana – ONDRÁČEK, Vít (eds.). *Ludvíku Kunderovi k pětaosmdesátinám.* Brno: Host, 2005.

RAMBOUSEK, Jiří. Za Ludvíkem Kunderou. *Universitas*, 2010, č. 4, s. 66–68.

Arnošt Lamprecht

Národnost: česká

Datum narození: 19. října 1919

Místo narození: Štítina u Opavy

Datum úmrtí: 2. května 1985

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Pocházel z rodiny zedníka. Otec byl za války zatčen gestapem za činnost v ilegální komunistické organizaci a na počátku roku 1943 umučen. Po skončení války mu byl udělen Československý válečný kříž 1939 in memoriam. Lamprecht byl dvakrát ženatý, s manželkou Drahomírou měl tři syny. Jeho druhou manželkou se stala Věra Michálková, dialektoložka působící řadu let jako vědecká pracovnice brněnské pobočky Ústavu pro jazyk český ČSAV.

Akademické působení

Arnošt Lamprecht nastoupil na FF MU ve školním roce 1938–1939 s cílem studovat českou a německou filologii. Tady se Lamprecht poprvé setkal s učiteli, kteří jej dále formovali – Havránkem, Trávníčkem, Kellnerem, Machkem či Wollmanem. Ovšem už následující školní rok došlo k uzavření vysokých škol. V době druhé světové války a nuceného přerušení studia se živil jako dělník na telegrafním stavebním úřadě v Uherském Hradišti. V květnu až červnu 1945 byl tlumočníkem ruského jazyka na ředitelství pošt v Brně. Po skončení druhé světové války Arnošt Lamprecht znovu nastoupil na FF MU ke studiu české, a tentokrát už ruské filologie ve zkráceném letním semestru 1945. Studium ukončil závěrečnou zkouškou 10. března 1947. Po ukončení vysoké školy začal vyučovat na reálném gymnáziu v Brně-Husovicích, kde pracoval v letech 1947–1949.

Jako asistent slovanského semináře byl na fakultě zaměstnán v roce 1949, aby vedl přípravné a organizační práce spojené s dialektologickým výzkumem Moravy a Slezska, zejména zpracováním nasbíraného materiálu. O rok později získal titul PhDr. a stal se odborným asistentem. V letech 1951–1954 zastával pozici vědeckého aspiranta. V roce 1955 získal jako jeden z prvních na brněnské univerzitě titul CSc. a docentem se stal již o dva roky později. V roce 1962 mu byla udělena profesura pro obor českého jazyka a slovanské dialektologie a v 1. prosince 1970 titul doktora filologických věd.

Výběr z díla

Lamprechtovo vědecké dílo můžeme rozdělit do několika větších tematických okruhů. Prvním z nich je dialektologie, přičemž zpočátku se zabýval především svojí rodnou nářeční oblastí a jejím okolím. Vznikla mj. díla *Středoopavské nářečí* (1953) a *Slovník středoopavského nářečí* (1963), redigoval rovněž *České nářeční texty* (1976). Dalším polem jeho působnosti byla paleoslavistika, konkrétně historická fonologie – vztah fonologického

a morfologického systému či fonologický vývoj v západoslovanských i východoslovanských jazycích. Jeho životním dílem je posmrtně vydaná syntéza *Praslovanština* (1987). Dále se věnoval i vývoji češtiny (*Vývoj fonologického systému českého jazyka*, 1966). Spolu s kolegy Šlosarem a Bauerem připravili vysokoškolskou učebnici *Historický vývoj češtiny* (1977). Zabýval se také indoevropskými jazyky a jejich rodinami, spolu s Erhartem a Čejkou domýšleli nostratickou hypotézu. Lamprecht se podílel i na přípravách *Českého jazykového atlasu* či *Slovanského jazykového atlasu*.

Ocenění vědeckou komunitou

Arnošt Lamprecht se stal v akademickém roce 1958/1959 proděkanem pro výuku. Od června 1959 do října 1962 působil jako prorektor pro pedagogickou (a politickovýchovnou) práci. Dlouhá léta zastával funkci člena vědecké rady univerzity i filozofické fakulty. Od roku 1963 působil téměř až do své smrti jako vedoucí katedry českého jazyka, slovanské, indoevropské a obecné jazykovědy. Univerzita jej ocenila stříbrnou pamětní medaili a filozofická fakulta zlatou pamětní medaili.

Zároveň byl externím vedoucím brněnské pobočky Ústavu pro jazyk český ČSAV, členem kolegia jazykovědy ČSAV, komise pro posuzování vědecké kvalifikace při presidiu ČSAV, působil v Československém komitétu slavistů a v roce 1979 byl jmenován předsedou celostátní komise pro obhajoby doktorských prací v oboru slovanské jazyky. Získal ocenění stříbrnou a zlatou medailí J. Dobrovského Za zásluhy v jazykovědě.

Zasedal v redakční radě *Slova a slovesnosti*, jazykovědné řady *Sborníku prací filozofické fakulty brněnské univerzity*, *Časopisu Moravského muzea* i příležitostných sborníků a byl členem výboru Jazykovědného sdružení.

Veřejná činnost

Už z rodiny si přinesl levicové smýšlení. V letech 1938–1939 byl ve Straně práce, v květnu 1945 pak vstoupil do KSČ, kde zastával různé stranické funkce.

Evaluace

Arnošt Lamprecht významně přispěl k poznání vzájemných vztahů slovanských jazyků a jejich fonologického vývoje, přičemž zvláštní důraz kladl na češtinu a její vývoj. V rámci FF MU byla nejdůležitější jeho funkce dlouholetého vedoucího katedry českého jazyka, slovanské, indoevropské a obecné jazykovědy.

Ohlasy

Přes svou zásadovost je v jednání s lidmi taktní, takže je v kolektivu fakulty oblíben. Dovede však v případě potřeby i zvednout hlas. Své organizační schopnosti prokázal v četných funkcích. **\ posudek Milana Kopeckého**

K charakteristice jeho tvůrčího typu patří specifická dvojdomost: Na jedné straně zná Lamprecht výborně cenu jazykového dokladu a neváhá k jeho získání podniknout i expedici do terénu, na druhé straně jeho lingvistické duchaplnosti nestojí pouhá vnější deskripce, samo konstatování fakt za publikování; inspirativním způsobem proniká k podstatě zkoumaných jevů a odkrývá jejich neočekávané souvislosti způsobem hutným a zdánlivě prostým a samozřejmým jako příslovečné Kolumbovo vejce. **\ Radoslav Večerka**

Své posluchače dovede získat svým temperamentním a zajímavým přednesem pro svůj obor a jeho prostřednictvím i pro myšlenky budování rozvinutého socialismu. **\ posudek Jana Chloupka**

Lamprechtovo vědecké dílo, ač takto monumentálně završeno, je předčasným odchodem autorovým přece jen přerušené. Dobře si to uvědomují zejména jeho spolupracovníci, kteří s ním byli po dlouhá léta v každodenním kontaktu, i jeho početní žáci. Stále budou postrádat inspirující rozhovory, povzbudivá slova a zejména hluboce lidský, přátelský vztah svého učitele, spolupracovníka či kolegy profesora Arnošta Lamprechta. Odešel v něm nejen velký lingvista, nýbrž i velký člověk. **\ Dušan Šlosar**

Smysl pro spravedlnost platil vůbec k základním povahovým rysům Arnošta Lamprechta. Vždy se nebojácně zastával těch, kteří byli nespravedlivě postiženi, a otevřeně na schůzích kritizoval různé nedostatky a nešvary, které kolem sebe na fakultě i jinde viděl. Činil tak s příslovečnou živostí a temperamentem, přitom však jeho projevy nikdy nepostrádaly vnitřní logiku a smysl pro realitu. Tato jeho letora se projevovala i v přednáškách a seminářích, kde zaujímal posluchače živým, často vtipným, někdy až příliš hlasitým přednesem. To také zavdalo podnět k různým anekdotickým příběhům, které o něm po fakultě kolovaly. **\ Adolf Erhart**

Stovky, ba snad tisíce absolventů oboru čeština mají patrně v živé paměti Lamprechta jako učitele přednášejícího svůj možná poněkud nezáživný obor zajímavě a s temperamentem jemu vlastním i jako přísného, ale spravedlivého examinátora. **\ Adolf Erhart**

Kdo měl to štěstí s ním spolupracovat, ví, že to byl moudrý, mimořádně laskavý člověk, na nějž se nezapomíná. **\ Jarmila Vojtová**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 47/2.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 25/48.

ČERNÝ, Jiří – HOLEŠ, Jan. *Kdo je kdo v dějinách české lingvistiky.* Praha: Libri, 2008, s. 377–380.

DOROVSKÝ, Ivan – LAMPRECHT, Arnošt. Představujeme vám prof. dr. Arnošta Lamprechta, DrSc. *Universitas*, 1983, č. 1, s. 48–51.

ERHART, Adolf. Vzpomínka na Arnošta Lamprechta. *Universitas*, 1995, č. 2, s. 27–28.

CHLOUPEK, Jan. Zemřel Arnošt Lamprecht. *Universitas*, 1985, č. 4, s. 107–108.

LAMPRECHT, Arnošt. *Ke kořenům jazyků.* Brno: Host, 2016.

ŠLOSAR, Dušan. Profesor Arnošt Lamprecht zemřel. *SPFFBU*, A 34, 1986, s. 137–138.

VEČERKA, Radoslav. Arnošt Lamprecht. In *Slavica na Universitě J. E. Purkyně v Brně (filologie, literární věda, historiografie, umě-novědy)*. Ivan Dorovský a kol. (eds.). Brno: Masarykova univerzita, 1973, s. 206–208.

VEČERKA, Radoslav. Arnošt Lamprecht šedesátiletý. *SPFFBU*, A 27, 1979, s. 8–10.

VEČERKA, Radoslav. Šedesáté životní jubileum Arnošta Lamprechta. *Universitas*, 1979, roč. 12, č. 5, s. 97–98.

VEČERKA, Radoslav. K šedesátinám Arnošta Lamprechta. *Slovo a slovesnost*, 1980, roč. 41, č. 1, s. 75–78.

VEČERKA, Radoslav. Za profesorem Arnoštem Lamprechtem. *Slovo a slovesnost*, 1985, roč. 46, č. 4, s. 340–342.

Josef Macháček

Národnost: česká

Datum narození: 4. prosince 1917

Místo narození: Brno

Datum úmrtí: 12. července 1984

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Josef Macháček se narodil 4. prosince roku 1917 v Brně. Jeho otec byl dělníkem v brněnské Zbrojovce a matka Marie, rozená Hlístová, pracovala rovněž jako dělnice. Macháček měl jednoho sourozence, o dva roky mladší sestru Jarmilu. V neklidných časech druhé světové války se oženil s Marií Zoufalou a v roce 1950 se jim narodil syn Jan. Ten ale nenásledoval otcovu akademickou kariéru a po studiích nastoupil jako vyšetřovatel k brněnské městské prokuratuře.

Akademická působení

Po gymnáziu, které absolvoval v Brně-Husovicích, začal v roce 1936 Macháček navštěvovat Právnickou fakultu Masarykovy univerzity. O dva roky později, v roce 1938, nastoupil také ke studiu filozofie a logiky na filozofické fakultě. Obě studia přerušilo uzavření vysokých škol a válka. Studia tak Macháček dokončil až v roce 1945. Během druhé světové války se živil jako překladatel a doučoval cizí jazyky. V únoru roku 1944 začal pracovat jako učitel ruštiny na základní odborné škole v Tišnově. V Tišnově také později působil jako profesor na místním gymnáziu. Po ukončení studia absolvoval Macháček další dva semestry studia filozofie a logiky ve Velké Británii na univerzitě v Edinburghu.

V roce 1948 se vrátil do Československa, kde v roce 1949 začal přednášet na pedagogické a filozofické fakultě v Brně. Od 1. listopadu 1950 byl odborným asistentem marxismu-leninismu na pedagogické fakultě. Krátce poté vyměnil působení na pedagogické fakultě za fakultu filozofickou a nastoupil na pozici odborného asistenta v oboru logiky a dějin filozofie. Jako jeden z nejvzdělanějších činných komunistů byl už v roce 1954 jmenován docentem dějin filozofie a logiky a také vedoucím katedry. V prosinci roku 1962 se stal na brněnské univerzitě, nově přejmenované na UJEP, profesorem dějin filozofie. Od roku 1960 do roku 1962 na filozofické fakultě také zastával funkci děkana.

V druhé polovině 60. let byl kolegy označen za dogmatika marxismu a odstaven od rozhodování na fakultě. Na vývoj v roce 1968 reagoval Macháček jako přesvědčený komunista stažením se z politického života a dál se věnoval pouze svému filozofickému kroužku. V 70. letech se opět politicky angažoval, zejména v Socialistické akademii v Brně, a vedl propagandistické přednášky na fakultách MU i na jiných vysokých školách. Podílel se na konsolidaci filozofické fakulty i katedry filozofie. Za jeho působení odešla z fakulty řada schopných pedagogů. S ohledem na svůj zdravotní stav v roce 1979 jako vedoucí katedry skončil a v roce 1983 odešel do důchodu. Navzdory nemoci pracoval na fakultě jako konzultant až do června roku 1984.

Ve své vědecké práci se věnoval logice a etice. Odmítal tendenční představy o marxistické filozofii a vždy se pokoušel o vlastní výklad. Měl důkladné znalosti o dějinách filozofie a hovořil německy, anglicky, rusky a francouzsky. Spolutvořil skupinu, která se tradičně označuje jako „brněnská historickofilozofická škola". Ve svých odborných článcích se snažil ukázat marxistickou filozofii jako potřebnou pro každodenní problémy jednotlivce. Spíše než jako vědec se ale Macháček realizoval jako pedagog. Vedl vlastní filozofický kroužek a množství absolventských prací. Soustředil se především na přednášky pro studenty – publikování článků a monografií přehlížel, je však autorem řady slovníkových hesel. To mu také bylo velmi často vytýkáno kolegy i nadřízenými. Od roku 1965 pracoval na monografii *Filosofie a světový názor,* kterou ovšem nikdy nedokončil. Pouze v rukopisu také zůstala jeho nejvýznamnější práce *Filosofický deník*. Sám o sobě Macháček napsal: *„Nepopírám ani dnes, že jsem profesor politický, tj. profesor, který za svou kariéru vděčí víc své politické, organizační a pedagogické činnosti nežli své práci vědecké."*

Veřejná činnost

Po válce vstoupil Macháček do KSČ a od počátku se v ní velmi angažoval. Stal se předsedou MNV Vohančice u Tišnova a odtud v roce 1946 přešel do rady ONV Tišnov. V roce 1948 předsedal okresnímu akčnímu výboru NF a v roce 1950 působil jako soudce z lidu.

Jako straník byl členem pléna KV KSČ Brno. Až do nástupu na fakultu předsedal tišnovskému okresnímu a městskému výboru KSČ. Poté, co začal pracovat na vysoké škole, se ve straně začal angažovat jako ideolog. V roce 1962 byl členem ideologické komise a byl také aktivistou městského výboru KSČ. Prezidentem republiky mu bylo uděleno vyznamenání Za zásluhy o výstavbu.

V druhé polovině 60. let se z veřejné činnosti stáhl a znovu se do veřejného působení vrátil až během let normalizačních. Obdržel medaili k 25. výročí Vítězného února a celou další řadu čestných uznání. Byl navrhován také do vyšších funkcí, ovšem ze zdravotních důvodů zůstal u činnosti ideologické, propagační a pedagogické. Zřejmě mu nepomohl ani vlažný vztah, který měla ke straně jeho manželka. Ta byla v roce 1968 ze strany vyloučena pro svou neaktivitu a Macháček o ní následně mluvil jako o *„bezpartijní komunistce"*.

Evaluace

Josef Macháček byl dlouholetým pracovníkem Filozofické fakulty MU a také jejím děkanem. Jako komunista z přesvědčení je prototypem politického profesora minulého režimu. Přestože nebyl příliš aktivním vědcem, jako pedagog ovlivňoval po třicet let posluchače filozofické fakulty.

Ohlasy

Během více než dvacetiletého působení na fakultě nenechal snad ještě opakovat ročník ani jednoho ze svých posluchačů.
\ Jiří Cetl

A místo filosofie jsme měli takzvané společenské vědy, což byl marxismus. Učil nás to… Josef Macháček. V semináři se s ním dostal do sporu jeden náš kolega, posluchač, který býval mnichem. A on začal Macháčkovi fundovaně oponovat nějakou citací z církevního práva. Načež Macháček se na něho rozeřval, místo diskuse na něho chrlil nadávky. A co bylo horší, na konci prvního ročníku tohoto kolegu samozřejmě vyhodili. \ **Dušan Šlosar**

Ve všech předchozích hodnoceních soudruha Macháčka byl vždy zejména zdůrazňován jeho příkladný přístup k práci a lidem. […] Jeho nepravidelná životospráva a silný nikotinismus zhoršuje však jeho ostatní potíže do té míry, že to, co jsme si zvykli hodnotit jako jeho klad, se nám jeví víc a víc jako zbytečné plýtvání silami a nezodpovědný hazard. \ **Bořivoj Novák**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 36/11, 47/5.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 427/1.

CETL, Jiří – GABRIEL, Jiří. K odkazu profesora Macháčka. *SPFFBU*, B 31, 1984, s. 81–83.

GABRIEL, Jiří (ed.). *Josef Macháček, marxistický filozof života.* Brno: Filozofická fakulta UJEP, 1987.

FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří. *Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. Pohledy na dějiny a současnost*. Brno: Masarykova univerzita, 2010.

Heslo Josef Macháček. *Slovník českých filosofů*. Brno: Masarykova univerzita, 1998.

Jaroslav Mezník

Národnost: česká

Datum narození: 31. prosince 1928

Místo narození: Bratislava

Datum úmrtí: 28. listopadu 2008

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Mezníkovi předci byli za habsburské monarchie čelnými moravskými politiky. Otec Jaroslav působil jako vysoký státní úředník na Slovensku a v letech 1933–1938 se stal viceprezidentem Podkarpatské Rusi, v roce 1941 byl poté jmenován moravským zemským prezidentem. Na podzim stejného roku ho zatklo gestapo a po týdnu ve vězení zemřel. Jaroslav Mezník mladší měl tři starší sestry. Oženil se s Vlastou, rozenou Potměšilovou, tehdy ještě studentkou medicíny. Po téměř dvaceti letech manželství se rozvedli. Měli spolu dceru Dagmar, provdanou Kalmusovou, podnikatelku. Podruhé se Mezník oženil s Irenou Hrabětovou, historičkou a archivářkou, jež řadu let na působila Ústavu polonistiky a slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity.

Akademické působení

Jaroslav Mezník vystudoval klasické gymnázium v Brně, které ukončil maturitou v roce 1948. Následně se mu navzdory sociálnímu původu podařilo projít sítem kádrového posudkového řízení a nastoupit ke studiu historie, filozofie a občanské nauky na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Už v prvním ročníku jej oslovil profesor Jindřich Šebánek, zda by nechtěl vypomáhat jako knihovník semináře pro paleografii a diplomatiku. Tak se Mezník stal nejen knihovníkem, ale i pomocnou vědeckou silou. V následujícím akademickém roce byl zřízen obor archivnictví; Mezník se rozhodl zanechat studia filozofie a občanské nauky a za hlavní obor si zvolil archivnictví. Po dobu svého studia pracoval jako pomocná vědecká síla a podílel se na přípravných pracích pro *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*. To ho také přivedlo k sepsání disertační práce *Studie k počátkům dějin města Jihlavy.* V roce 1953 obdržel – jako jeden z posledních – titul doktora filozofie, poté se stal podle reformy vysokoškolských titulů i promovaným historikem.

V roce 1956 se Mezníkovi podařilo získat místo vědeckého aspiranta na brněnské pobočce Historického ústavu ČSAV. V roce 1960 získal titul kandidáta věd na základě práce, která byla později publikována pod názvem *Brněnský patriciát a boje o vládu města ve 14. a 15. století*. Od té doby působil jako vědecký pracovník, zabýval se dějinami měst, zejména Prahy. Zároveň začal externě přednášet na své alma mater. V roce 1968 se habilitoval na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy prací *Cesta Prahy k husitské revoluci.* Na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity přednášel do roku 1971. O rok později Mezníkovi vypršela pracovní smlouva na ČSAV a s přihlédnutím k jeho původu, veřejné a politické činnosti mu už nebyla prodloužena. Krátce poté byl dokonce uvězněn. Následně se vědecké práci nemohl věnovat jinak než ve volném čase.

Do akademického prostředí se Jaroslav Mezník vrátil až po sametové revoluci, kdy se stal zástupcem ředitele Historického ústavu ČSAV a vedoucím jeho brněnské pobočky. V roce 1992 byl jmenován profesorem starších obecných dějin na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Podílel se mj. na úpravách výuky historie ve svobodném státě. V akademickém roce 1994/1995 se postavil do čela fakulty jako děkan. V roce 1996 odešel do důchodu, byť na univerzitě dále přednášel. Kromě seminářů ze středověkých dějin vedl také předmět zabývající se *Chartou 77* a disentem v období komunismu. Jak napsal Martin Wihoda, sestavil program semináře bez špetky zloby a *„provázel posluchače po místech naší novodobé paměti, aby se občas sám proměnil v pamětníka, a dodal tak svému výkladu neodolatelné kouzlo bezprostřednosti."*

Hlavní Mezníkovou vědeckou parketou byly dějiny vrcholného středověku v českých zemích, dějiny měst a Morava za lucemburských markrabat. Z významných prací vydaných ještě v době jeho působení na Historickém ústavu ČSAV lze jmenovat např. *Venkovské statky pražských měšťanů v době předhusitské a husitské* (1965). Publikování v 70. a 80. letech mu bylo znemožněno, v samizdatové edici *Petlice* však otiskl studii *Jeroným Šrol – Úvahy o osudech jednoho husity* (1979). Pod jménem Františka Matějky mu vyšly studie *Vývoj feudálního majetku na jihovýchodní Moravě ve 14. a 15. století* (1980) či *Města, městečka a vesnice na Brněnsku ve 14. a 15. století* (1984). Publikoval také v samizdatovém periodiku *Historické studie a recenze* a některé jeho práce vyšly i v zahraničí. Jeho velká díla pak mohla vyjít až v devadesátých letech: *Praha před husitskou revolucí* (1990), *Čechy a Morava ve 14. století* (1991), *Lucemburská Morava 1310–1412* (1999) nebo výbor jeho článků a studií *Tvář stárnoucího středověku* (2008). Pro své studenty připravil skripta *Přehled dějin středověké západní Evropy I.* (1995). Zmínit je třeba rovněž i vzpomínkovou knihu *Můj život za vlády komunistů (1948–1989)*.

Za svoji (nejen) vědeckou činnost byl v roce 1998 oceněn Řádem Tomáše Garrigua Masaryka. V roce 1995 mu byla udělena zlatá medaile Masarykovy univerzity a o pět let později i Cena rektora Masarykovy univerzity. Od Akademie věd ČR obdržel medaili Františka Palackého Za zásluhy o společenské vědy. Získal také Cenu města Brna za společenské vědy (2000) a o čtyři roky později mu byla za celoživotní činnost v oblasti historie udělena pamětní medaile městské části Brno – Královo Pole.

V 90. letech 20. století byl členem Vědecké rady Masarykovy univerzity, Vědecké rady Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, dále Vědecké rady Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě či Vědecké rady Masarykovy společnosti. Působil v různých komisích, například v akreditační subkomisi ministerstva školství. Zasedal také v redakčních radách různých periodik – již v 60. letech *Vlastivědného věstníku moravského*, v 90. letech pak i *Českého časopisu historického* a spolu s Jaroslavem Pánkem se stal vedoucím redaktorem sborníku *Historica*. Působil také v Muzejním spolku v Brně, kde vykonával i organizační činnost. Muzejní a vlastivědná společnost v Brně Mezníkovi v roce 2008 udělila čestné členství.

Profesní působení

Již během posledního roku vysokoškolského studia získal Jaroslav Mezník práci v Krajském archivu Olomouckého kraje v Janovicích u Rýmařova. Jeho působení zde bylo přerušeno prezenční vojenskou službou, roce 1956 získal práci na Historickém ústavu ČSAV a archiv natrvalo opustil. Ovšem i během svého krátkého působení v Janovicích se zasloužil o vznik tištěného archivního průvodce, usnadňujícího badatelům orientaci v místních

fondech a sbírkách. Po propuštění z vězení v polovině 70. let začal pracovat jako skladový dělník v továrně na výtahy Transporta. Od ledna do června 1990 byl poslancem Federálního shromáždění ČSFR. V roce 1996 neúspěšně kandidoval do Senátu Parlamentu ČR.

Veřejná činnost

Jaroslav Mezník byl po celý život politicky a veřejně angažovaný, už během gymnaziálních let (1946–1948) se stal členem mládeže Československé strany národně socialistické. Povedlo se mu vystudovat vysokou školu, aniž by musel vstoupit do Českého svazu mládeže a aniž by předstíral, že přijal komunistickou stranou prosazovaný světonázor – naopak často v seminářích s vyučujícími na toto téma polemizoval. Na počátku 50. let poprvé vstoupil do ilegální protikomunistické skupiny a stál rovnou v jejím čele. Jednalo se o skupinu mladých lidí, většinou Mezníkových spolužáků z gymnázia a fakulty, kteří si říkali Socialistické podzemní hnutí a psali protikomunistické nápisy na silnicích, rozvěšovali plakáty a vylepovali po městě různá hesla.

Především kvůli svému rodinnému původu strávil vojenskou službu (1953–1955) u pomocných technických praporů. Nejprve pracoval několik týdnů na stavbě v Klimentově, pak byl převelen do hlubinného dolu Julius Fučík v Petřvaldě, kde po dva roky fáral na šachtě.

V 60. letech 20. století se stal v rámci dobových možností i politikem, promlouval k publiku a formuloval politické programy. V duchu rodinné tradice se profiloval jako liberální demokrat.

V roce 1968 vstoupil Jaroslav Mezník do Československé strany socialistické, které pomáhal vymanit se z komunistického vlivu. I po roce 1969 rozšiřoval letáky, distribuoval samizdat a spolu se svými kolegy sestavil *Malý akční program Československého hnutí za demokratický socialismus.* Za tuto svoji politickou činnost byl v lednu 1972 zatčen a uvězněn na základě zákona o podvracení republiky na tři a půl roku v Bohunicích, na Borech a v Litoměřicích.

Ani po podmínečném propuštění v prosinci 1974 svoji politickou činností neukončil. Zařadil se do řad disentu, kde zaujímal významné funkce, stál u zrodu různých iniciativ a byl jedním z hlavních organizátorů nezávislého intelektuálního dění v Brně. Stal se signatářem *Charty 77*, redaktorem samizdatových *Historických listů*, účastnil se podzemní brněnské univerzity. Za tuto aktivitu byl několikrát vyslýchán Státní bezpečností a dvakrát krátce uvězněn. V roce 1988 participoval na obnově činnosti Masarykovy společnosti a stanul v čele její brněnské pobočky. Ve stejném roce se angažoval v Hnutí za občanskou svobodu. V listopadových dnech 1989 spoluzakládal Občanské fórum v Brně, v prosinci vstoupil do Československé sociální demokracie a podílel se na jejím obnovení. V lednu 1990 se pak stal poslancem Sněmovny národů Federálního shromáždění ČSFR a byl členem zahraničního výboru.

Evaluace

Jaroslav Mezník je považován nejen za uznávaného odborníka v oblasti středověkých dějin, ale také za velkou morální autoritu.

Ohlasy

V případě Jaroslava Mezníka se přímo vnucuje otázka: Proč byl člověk tak laskavý, noblesní a otevřený postižen takovými nepřízněmi osudu. Když se zamyslíme hlouběji, zjistíme, že právě tyto kladné vlastnosti byly příčinou Mezníkových trampot. [...] Sociální cítění je dalším z rysů, který oslavence provází. Mezník je ochoten finančně podpořit kdekterého kolegu, který se dostane do materiální tísně a činí tak způsobem přirozeným a jen jakoby mimochodem. Úzkostně ovšem chrání i státní finance a tak, když poprvé žádal o grant, uvedl částku tak nízkou, že se zdála podezřelou a grant mu nepřiznali. **\ Libor Jan**

Musel jsem žasnout nad tím, s jakým stoickým klidem o životě ve věznicích mluvil a s jakou jasnou myslí vězení přežil. Dověděl jsem se pak od jednoho z jeho spoluvězňů, jakým požehnáním bylo sdílet s ním celu. Svědectví o této době patrně podá sám. Já vím jen to, že se snažil udržovat kontakt s historií aspoň prostřednictvím vězeňské knihovny a že se dokonce pokoušel psát v cele studii o Joštu Lucemburském. Řekl mi také, že ve vězení poznal, že je především historikem a pokusí se do vědy vrátit. **\ Josef Válka**

Po celá desetiletí můj přítel viděl svůj ideál nikoli ve studiu, vedoucím ke spisování, ale k dvojkolejné dráze, která byla do poloviny 20. století samozřejmá. V působení vysokoškolského profesora i badatele v jedné osobě, fascinujícího své žáky a působícího na ně už i nadšením, se kterým přistupuje k práci. Koneckonců to i učinil. Jde tam, kde může uplatnit svůj přístup k posluchačům – a také jim imponovat. Na samém konci své akademické kariéry dostal tedy příležitost dělat to, co chtěl. **\ Jaroslav Marek**

Blízký Mezníkův kolega Jaroslav Marek svého času poznamenal, že kdyby byly u městských bran postaveny kádě, v něž by odkládali příchozí svůj majetek jako v Táboře, byl by jeho přítel první v řadě. Vlídně míněný příměr glosuje nejen pozoruhodně chladný vztah Jaroslava Mezníka k hmotným statkům, ale také jeho úžasnou velkorysost, s níž omlouvá nejrůznější lidské slabosti. Bez špetky shovívavosti však vždy pranýřoval neúctu k pravdě, etice, morálce a vůbec ke všem zdánlivě nedůležitým (abstraktním) hodnotám, s nimiž stojí a padá civilizovaná společnost. Jaroslav Mezník vždy okouzloval svou bezprostředností, nestrojenou skromností a ohleduplností. Také proto si vydobyl přirozenou úctu a respekt studentů i spolupracovníků. **\ Martin Wihoda**

Jaroslav Mezník spravoval stolici středověkých dějin s nevšední velkorysostí. Chránil a na vědeckých radách obhajoval nás, začínající asistenty, nicméně zároveň nám ponechával naprostou volnost, a to jak ve výuce, tak vědeckém životě. Žádal po nás vlastně jen jediné: urychlené odevzdání doktorských prací a poctivě odvedenou práci před i za katedrou. Byl to však vztah plný kritické otevřenosti a důvěry. **\ Martin Wihoda**

V první polovině 90. let minulého století, kdy jsem se začal s Jaroslavem Mezníkem pravidelně setkávat, se s nevšedním zápalem i vážností věnoval výuce mladých adeptů historie. Obecné dějiny evropského středověku vnímal v neobvyklé šíři a nebylo jednoduché se na ně připravit; když jsem s ním zkoušel, sám jsem byl často překvapen, do jakých podrobností a souvislostí Jaroslav dokáže jít a co vše po svých studentech požaduje. Examinátorem byl přísným, ale navýsost spravedlivým. Celým svým jednáním a vystupováním vyrůstal z doby mezi dvěma válkami, svým způsobem jakoby ani nepatřil do konce 20. století, resp. připomínal všem, co byli kolem něj, že kdysi panovaly časy, v nichž se ctila slušnost, elegance, odbornost a přímost. **\ Libor Jan**

Tento slušný a laskavý člověk byl patrně nejšlechetnější postavou brněnské opozice. **\ Jana Soukupová**

Prameny a literatura

FASORA, Lukáš. Univerzitní student. Příklad Jaroslava Mezníka a Renaty Svačinové. In *Člověk na Moravě ve druhé polovině 20. století*. Lukáš Fasora a kol. (eds.). Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2011, s. 284–303.

Hrabětová, Irena, 1939– [online]. [cit. 12. února 2019]. Dostupné z: <http://biblio.hiu.cas.cz/authorities/249956>.

JAN, Libor. Jaroslav Mezník jubiluje. *Časopis Matice moravské*, 2003, roč. 122, č. 2, s. 637–639.

JAN, Libor. Zemřel Jaroslav Mezník. *Jižní Morava. Vlastivědný sborník*, 2009, roč. 45, sv. 48, s. 296–298.

JANÁK, Jan. Jaroslav Mezník. *Universitas*, 1993, č. 4, s. 65.

JANÁK, Jan. Sedmdesát let prof. PhDr. Jaroslava Mezníka, CSc. *Jižní Morava. Vlastivědný sborník*, 1998, roč. 34, sv. 37, s. 317–318.

Jaroslav Mezník [online]. [cit. 12. února 2018]. Dostupné z: <http://www.archiv.muni.cz/historie-masarykovy-univerzity/osobnosti/historie-vedeni/1176-jaroslav-meznik>.

Jaroslav Mezník [online]. [cit. 12. února 2018]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Jaroslav_Mezník>.

KUBÍČEK, Jaromír. Jaroslav Mezník čestným členem Muzejní a vlastivědné společnosti v Brně. *Vlastivědný věstník moravský*, 2008, roč. 60, č. 3, s. 326–327.

LIPOVSKI, Radek – DOKOUPIL, Lumír – ZÁŘICKÝ, Aleš. *Lexikon českých historiků 2010*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2012.

MAREČKOVÁ, Marie. Pocta profesoru Jaroslavu Mezníkovi. *Univerzitní noviny*, 2002, roč. 9, č. 9, s. 47–48.

MAREK, Jaroslav. Skica k portrétu. *Časopis Matice moravské*, 1998, roč. 117, č. 2, s. 266–271.

MENSOVÁ, Kateřina – TERZIJSKI, Pavel – ŽÁK, Michal. Ceny města Brna pro rok 2000. *Univerzitní noviny*, 2001, roč. 8, č. 2, s. 1–4.

MEZNÍK, Jaroslav. Jak jsem seděl v parlamentě. *Universitas*, 1990, č. 4, s. 61–63.

MEZNÍK, Jaroslav. *Můj život za vlády komunistů. (1948–1989)*. Brno: Matice moravská, 2005.

NOVOTNÁ, Jana a kol. *111 příběhů královopolských osobností. Vydáno při příležitosti 100. výročí povýšení Králova Pole na město.* Brno: [s. n.], 2005, s. 91.

POŽÁROVÁ, Jana. *Osudy profesora Jaroslava Mezníka se zaměřením na období komunismu*. Brno, 2016. Magisterská diplomová práce. Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity.

Prof. PhDr. Jaroslav Mezník, CSc. [online]. 2018. [cit. 12. února 2019]. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=5144>.

SOUKUPOVÁ, Jana. *Nepoddajní aneb nešlo to jinak. Příběhy jihomoravských disidentů v 70. a 80 letech 20. století.* Brno: Host, 2010, s. 48–53.

ŠMAHEL, František. Jaroslav Mezník (31. 12. 1928 – 28. 11. 2008). *Český časopis historický*, 2009, roč. 107, č. 1, s. 226–228.

TOMEŠ, Josef a kol. *Český biografický slovník XX. století. II. díl, K–P.* Praha – Litomyšl: Paseka, 1999, s. 381–382.

TŘEŠTÍK, Michael (ed.). *Kdo je kdo. Osobnosti české současnosti. 5000 životopisů.* Praha: Agentura Kdo je kdo, 2002, s. 422.

VÁLKA, Josef. Jaroslav Mezník pětašedesátník. *Vlastivědný věstník moravský*, 1994, roč. 46, č. 1, s. 71–73.

Volby do Senátu 1996 [online]. [cit. 12. února 2019]. Dostupné z: <http://www.senat.cz/senat/volby/v1996.php?ke_dni=30.06.2017&O=11>.

WIHODA, Martin. Jaroslav Mezník pětasedmdesátiletý, pokus o předběžný portrét. *Jižní Morava. Vlastivědný sborník*, 2003, roč. 39, sv. 42, s. 300–301.

WIHODA, Martin. Nezapomenutelný Jaroslav Mezník. In *Ad vitam et honorem. Profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám.* Tomáš Borovský – Libor Jan – Martin Wihoda (eds.). Brno: Matice moravská, 2003, s. 15–19.

WIHODA, Martin. Historik v soukolí dějin. Za Jaroslavem Mezníkem. *Dějiny a současnost*, 2009, č. 1, s. 7.

Radovan Perka

Národnost: česká

Datum narození: 13. srpna 1931

Místo narození: Brno

Datum úmrtí: 26. července 1991

Místo úmrtí: Praha

Akademické působení

Radovan Perka maturoval na brněnském gymnáziu dr. Josefa Kudely v roce 1950. Již v té době byl aktivně zapojen do činnosti Katolické akce v Brně – k jeho formaci přispěli tehdy aktivní kněží, kteří byli po roce 1948 perzekvováni a vězněni: Dominik Pecka a Václav Razik. Křesťanskému poslání a laickému aktivismu zůstal Perka věrný celý život. Po návratu z vojenské služby u „černých baronů" (PTP) v roce 1954 se přihlásil na Masarykovu univerzitu (UJEP) a byl přijat ke studiu archivnictví. Svůj aktivismus projevil v letech 1956–1957, po tzv. maďarských událostech, kdy rozmnožoval studentské rezoluce a účastnil se veřejných debat. Jedna z nich – o roli komunistického tisku – se mu stala osudnou. Dostal se do konfliktu s tehdejším předsedou KSČ na fakultě, dr. Jaroslavem Šabatou, který se rozhodl v Perkově případě zasáhnout a označil ho za *„antikomunistu"*. I když se R. Perka bránil, byl nakonec přinucen fakultu opustit. „Perkova aféra" se stala nadlouho jednou z tradovaných a nikdy úplně nevysvětlených příhod. Perkův pozdější přítel Pavel Švanda, známý brněnský esejista a spisovatel, o tom napsal: *„Již v roce 1956 se projevil jako jedna z vůdčích osobností studentského hnutí… Organizoval a distribuoval tehdejší ‚studentskou rezoluci' brněnské filosofické fakulty. Proto byl o rok později vybrán jako exemplární příklad k potrestání, jehož cílem bylo ukázat mladé inteligenci, kdo zůstává v domě pánem. Perkovo utkání s některými brněnskými komunistickými intelektuály začalo veřejnou debatou o významu slova lid a skončilo vynuceným odchodem ze studií. Měl tenkrát na vybranou buď opustit fakultu, nebo očekávat zatčení a další soud, který by asi neskončil podmíněným rozsudkem. Přesný a úplný průběh tehdejších událostí však nebyl jasný ani blízkým očitým svědkům, což odpovídalo atmosféře doby a vžité opatrnosti, která vedla k utajování všeho a ze všech stran."* (*Lidová demokracie*, 5. 7. 1992).

Profesní působení

Po odchodu z fakulty pracoval Perka na brněnském výstavišti, na maloměřickém seřazovacím nádraží, byl skladníkem a prodával v Mototechně. V letech 1968–1970 se živě zajímal o politiku, zejména o akce obnovované Československé strany lidové, do nichž se zapojil. Dosáhl formální rehabilitace a stihl externě dostudovat filozofickou fakultu. V době normalizace pracoval na jazykové škole v Brně, kvůli kádrovému profilu však pouze jako tajemník. Příležitostně se věnoval studiu církevních dějin. Tato studia zúročil ve své publikaci o poutních místech, která však mohla vyjít až po roce 1989.

Veřejná činnost

R. Perka v sedmdesátých a osmdesátých letech spoluvytvářel malou katolickou brněnskou enklávu, která se angažovala na poli křesťanského samizdatu (M. Razik, R. Malý, P. Švanda, Z. Rotrekl). V roce 1990 začal pracovat na odboru církví na Ministerstvu kultury ČR, po zrušení starého komunistického Sekretariátu pro věci církevní. Angažoval se při přípravě nových zákonů zabezpečujících svobodu církví a náboženských společností a zákonů o navrácení majetku církvím a řádům. V této práci zužitkoval svá oficiální i neoficiální historická studia, například při řešení případů klášterů v Rajhradě a Teplé a jejich knihoven, kdy vycházel z příkladu fungujících klášterů v Rakousku a Bavorsku. Politicky byl stále činný v Československé straně lidové a neváhal se zapojit do obhajoby této strany a jejího tehdejšího vedení proti útokům ze strany radikálního křídla Občanského fóra i některých tehdejších kleriků. Ve své úřednické funkci však vytrval pouze jeden rok. Zemřel neočekávaně po krátké nemoci v nedožitých 61 letech.

Prameny a literatura

CHMEL, Zdeněk. *Galerie brněnských osobností 2.* Brno: Ante, 1999, s. 143–144.

Odpovídá dr. Radovan Perka. *Lidová demokracie*, 1991, roč. 46, č. 13.

ŠVANDA, Pavel. *Portréty. Portrét mého přítele P.* Brno: Atlantis, 1994.

Radko Martin Pernička

Národnost: česká

Datum narození: 25. března 1922

Místo narození: Brno

Datum úmrtí: 11. února 1986

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Jeho otec Viktor Pernička působil jako vysoký poštovní úředník. Matka se jmenovala Ludmila (rozená Bártová). R. M. Pernička měl dva sourozence. Jeho první manželka se jmenovala Yvonne Lavalová. Druhé manželství pak uzavřel s Boženou Zahradeckou. Měl tři děti – Martina (1946), Nikolu (1953) a Nikitu (1958). O jeho mladším synovi kolovala na univerzitě informace, že byl pojmenován podle sovětského vůdce Chruščova. Nikita Pernička se však svému jmenovci ani v nejmenším nepodobal, zvolil si zcela odlišnou životní cestu. Odmítl rodinný ateismus, byl vysvěcen katolickým knězem a přijal řádové jméno Martin.

Akademické působení

V době Protektorátu dokončil středoškolská studia na reálném gymnáziu v Brně-Žabovřeskách. Po maturitě roku 1942 byl totálně nasazen. Přestože pocházel z tradičního měšťanského prostředí, přiklonil se po válce k marxistické ideologii a vstoupil do Komunistické strany Československa. Příčinou jeho politického obratu byl jednak pobyt na nucených pracích v Německu, ale také celková deziluze české společnosti za druhé světové války. Roku 1945 nastoupil na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity, kde studoval v semináři profesora Gabriela Hejzlara klasickou archeologii a dějiny umění. Již roku 1949 dosáhl titulu doktor filozofie obhájením disertační práce *Římská stanice na Hradisku u Mušova na jižní Moravě*. V pozici asistenta, později odborného asistenta, zůstal na katedře dějin umění. Koncem roku 1954 se mu naskytla možnost přestoupit na nové pracoviště. Protože si s profesorem Hejzlarem přestával rozumět, nabídku uvítal a začal působit na katedře prehistorie, v jejímž čele stál profesor František Kalousek. Přestupem Perničky, tehdy už významného komunistického funkcionáře, se zvýšila politická prestiž pracoviště (mezi obory se tehdy „soutěžilo“ o to, kdo bude mít více zaměstnanců z řad KSČ). Perničkovi se podařilo dohnat náskok kolegů na archeologii, a tak zakrátko nepřednášel pouze pomocná témata (technologie pravěké výroby, numismatika pro archeology, laboratorní praktikum, terénní teorie), ale vedl klíčové semináře protohistorie (doba laténská, římská, stěhování národů). Pernička však neměl pouze teoretické znalosti, vyznal se rovněž v geodetických pracích a fotodokumentaci. Aktivně se tak mohl účastnit archeologických terénních výzkumů ve Znojmě, Těšeticích, Prosiměřicích, na Pohansku či v Šitbořicích. V letech 1955–1960 pak zastával funkci tajemníka katedry.

Roku 1963 obhájil kandidátskou dizertační práci *Die Keramik der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren*. O šest let později předložil jako svou habilitaci soubor článků a studií vztahujících se k problematice doby římské na Moravě a byl jmenován docentem pro obor protohistorické archeologie. Mnohým studentům vedl diplomové

práce, oponoval je a stal se členem zkušební a rigorózní komise pro obor prehistorie. Po odchodu Františka Kalouska (1970) stanul v čele nově zformované katedry archeologie a muzeologie. Perničkovi však bylo vyčítáno, že nedokázal zabránit redukci pracoviště, které zažívalo za jeho předchůdce největší personální rozmach. Tato výtka však byla neoprávněná, k omezení katedry by došlo za jakýchkoli podmínek. Na fakultě pak zastával řadu dalších funkcí, v letech 1973–1976 působil jako proděkan, stal se členem vědeckých rad FF a UJEP, byl také činný ve federální komisi pro obhajoby kandidátských disertačních prací.

V 70. a 80. letech Pernička vědeckou činnost značně omezil, a to hlavně kvůli svému zahlcení stranickými funkcemi a politickou prací na katedře. Skvělý archeolog tak ve výzkumu ztrácel sebevědomí a začal přehodnocovat svůj pohled na náboženství. Vliv syna a příznaky vážné nemoci vedly Perničku k přijetí víry. Roku 1986 zemřel na rakovinu plic. Po jeho smrti pak samostatná katedra archeologie a muzejnictví zanikla – kvůli nedostatku politicky spolehlivých osob se stala součástí historického ústavu.

Výběr z díla

Na počátku své vědecké dráhy se Pernička zajímal o egejskou kulturu a římské umění doby císařské. Kvůli omezeným možnostem poznávat originální památky změnil svůj zájem a začal se věnovat středoevropské problematice, především pak době římské na Moravě. Velmi rychle si osvojil metodiku terénního výzkumu, a tak se již v letech 1957 a 1958 zhostil samostatného badatelského úkolu v Prosiměřicích na Znojemsku, kde jako první v ČSR vyzkoušel leteckou prospekci archeologických lokalit a kde odkryl unikátní eneolitickou hrobku nositelů kultury zvoncovitých pohárů. Velmi oceňován je rovněž jeho výzkum žárového pohřebiště v Šitbořicích.

Radko Martin Pernička napsal více než devadesát studií, recenzí a zpráv. Velkou pozornost vzbudila například jeho práce o středodunajských prstencových miskách (*Zur Verbreitung und Typologie der römerzeitlichen Ringschüsseln*, 1958), kterou sepsal na základě své studijní cesty do Maďarska. Kromě publikování jednotlivých nálezů se zabýval rovněž historickým pozadím rané doby římské ve střední Evropě, zejména pak Marobudovou říší. Roku 1966 vydal svou jedinou monografii *O keramice starší doby římské na Moravě*, která byla později přeložena do němčiny. O rok později sepsal studii *K problematice středoevropského vývoje hřebenů v době laténské a římské se zvláštní zřetelem k moravským nálezům*. Kladně byly přijaty rovněž jeho poznatky o ekonomických a historických poměrech na Moravě (např. *Archeologické svědectví o dávné minulosti Chrlic a nejnovější nálezy*, 1969).

Ocenění vědeckou komunitou

Radko Martin Pernička se svému oboru věnoval i mimo akademickou půdu. Byl členem Archeologické společnosti při ČSAV a členem Oborové komise při presidiu ČSAV. Mimo to působil ve výboru Moravského archeologického klubu a zastupoval pracoviště v Československém národním archeologickém komitétu. Spolupracoval s Ústavem klasické archeologie UK v Praze, se Svazem československých výtvarníků v Brně či Společností pro šíření politických a vědeckých znalostí. Roku 1951 se podílel na výstavě Antického umění v brněnském Státním

umělecko-průmyslovém muzeu. Roku 1967 odjel přednášet do východního Německa o vývoji germánských kmenů.

Archeologii se snažil popularizovat prostřednictvím rozhlasu, televize a veřejných přednášek. Pravidelná nedělní setkání se konala například ve sbírkách Moravského muzea v Brně. Kromě toho stál u počátku *Sborníku prací filozofické fakulty brněnské univerzity*, jehož archeologickou řadu redigoval více než dvacet let.

Za svou dlouholetou práci získal řadu ocenění. Byl nositelem stříbrné medaile UJEP, zlaté a stříbrné medaile FF a záslužné medaile Moravského muzea v Brně.

Veřejná činnost

Roku 1945 vstoupil do Komunistické strany Československa, v níž si brzy vybudoval významnou pozici. Zastával nejrůznější funkce ve fakultních i místních organizacích a okresních výborech strany. V letech 1948–1955 působil jako předseda závodní rady ROH na FF MU a stal se školitelem civilní obrany. Byl oceněn pamětní medailí k 50. výročí založení KSČ, k 25. výročí Vítězného února a k 40. výročí osvobození.

Evaluace

Radko Martin Pernička byl významný český archeolog, který svým působením značně ovlivnil prehistorické pracoviště Masarykovy univerzity, a to hlavně v 50.–70. letech. Díky rozsáhlému pedagogickému úvazku vychoval řadu teoreticky i prakticky zdatných archeologů. Přestože patřil mezi důležité komunistické funkcionáře, svůj vliv dokázal využít ve prospěch kolegů. Při politických prověrkách roku 1970 zachránil řadu spolupracovníků tím, že „vyloučení“ z KSČ bylo na jeho přímluvu upraveno na „vyškrtnutí“. Díky Perničkovi tak zůstala řada vědců na akademické půdě. Ačkoliv nemohli vyučovat a jezdit do ciziny, pokračovali ve svých badatelských výzkumech.

Ohlasy

Mezi studenty nebyl příliš oblíbený. Své žáky nutil, aby vstoupili do ČSM a KSČ, choval se k nim arogantně, zásadně je tituloval jako *„soudruhy“* a nevytvořil si k nim bližší vztah.

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, habilitace a profesury, kart. 31/8.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 411/6.

PODBORSKÝ, Vladimír. Post mortem Radka Martina Perničky. *SPFFBU,* E 3, 1986, s. 7–16.

PODBORSKÝ, Vladimír. Nedožité sedmdesátiny Radko Martina Perničky. *Pravěk*, 1992, č. 2, s. 381–382.

PODBORSKÝ, Vladimír. Nedožité osmdesátiny docenta Radko M. Perničky. *Pravěk*, 2002, č. 12, s. 449–450.

PODBORSKÝ, Vladimír. Třicáté výročí úmrtí docenta Radko Martina Perničky (25. 3. 1922 – 11. 2. 1986). *Universitas*, 2016, č. 1, s. 54–55.

SKLENÁŘ, Karel – SKLENÁŘOVÁ, Zuzana. *Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů.* Praha: Libri, 2005, s. 431–432.

Josef Poulík

Národnost: česká

Datum narození: 6. října 1910

Místo narození: Jiříkovice (okres Brno-venkov)

Datum úmrtí: 28. února 1998

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Pocházel ze skromných poměrů. Jeho otec Josef působil nejprve jako tovaryš, poté si zřídil menší stolařskou dílnu, v níž pracoval sám, později se dvěma dělníky. Jeho matka Marie, rozená Šuryová, onemocněla roku 1922 tuberkulózou, a proto zůstala v domácnosti. Roku 1943 se oženil s Julií Schnebergrovou. Jeho manželka byla původně učitelka ruštiny na střední škole. Roku 1950 se stala profesorkou na pedagogickém gymnáziu v Brně a vyučovala pedagogiku a psychologii. Od roku 1945 byla členkou KSČ, ale roku 1953 požádala kvůli nervové nemoci o vyškrtnutí.

Akademické působení

Josef Poulík se zajímal o vlastivědu a archeologii již na obecné škole, kterou navštěvoval v Jiříkovicích u Brna. Čtyři třídy měšťanské školy pak absolvoval ve Šlapanicích. Na přání rodičů vystudoval Vyšší průmyslovou školu textilní v Brně (1926–1930). Po maturitě nastoupil do textilní továrny v Doudlebách nad Orlicí, odkud jej však záhy propustili. Bez práce byl až do podzimu 1932, kdy nastoupil vojenskou službu. V březnu 1934 pak získal zaměstnání v Zemském muzeu, nejprve jako bezplatný hospitant u správce pravěkého oddělení dr. Josefa Skutila, poté jako pomocný zaměstnanec. Zájem o archeologii a starší dějiny jej vedl k dalšímu vzdělávání. Roku 1937 externě maturoval na II. státní reálce v Brně a krátce nato si doplnil maturitu z latiny na III. státním reálném gymnáziu v Brně. Od roku 1934 byl mimořádným, později řádným posluchačem Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, kde studoval archeologii, klasickou archeologii a české dějiny. V listopadu 1939 však došlo k uzavření českých vysokých škol. Josef Poulík odešel v době německé okupace z Moravského muzea a začal pracovat na nově zřízené pobočce Státního ústavu archeologického v Brně. Po válce dokončil vysokoškolské vzdělání na Karlově univerzitě v Praze u slavisty Pavla Eisnera, což předznamenalo také jeho vědecké zaměření. Roku 1946 získal titul doktor filozofie. Roku 1961 obhájil disertační práci *Nejstarší Slované na Moravě*, na jejímž základě mu byl udělen doktorát historických věd. V témže roce získal titul DrSc., o rok později byl jmenován docentem pro slovanskou archeologii. Podkladem jeho habilitačního řízení se staly tři práce – obsáhlá monograficky laděná zpráva o výzkumech v Mikulčicích (*Výsledky výzkumu na velkomoravském hradišti Valy u Mikulčic*) a dvě studie o nejnovějších výsledcích bádání na velkomoravských hradištích. Řádným profesorem byl jmenován roku 1966.

Značné vědecké a kulturně-politické vytížení nedovolovalo Josefu Poulíkovi pravidelnou pedagogickou činnost. Od roku 1948 externě přednášel na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, v 50. letech vedl na brněnské katedře prehistorie laboratorní praktika a cvičení z terénní praxe, později pak pouze výběrové přednášky ze slovanské archeologie. Byl častým oponentem diplomových, kandidátských a doktorských prací,

předsedou zkušebních komisí a dlouholetým členem Vědecké rady UJEP a Univerzity Karlovy. Přestože byl roku 1990 penzionován, věnoval se i nadále vědecké práci a činnosti spojené s archeologickým ústavem na brněnské univerzitě. Ani pokročilý věk jej neodradil od návštěv terénu a setkávání se s mladší generací archeologů. Ještě roku 1997 se v rámci povinné praxe studentů Slezské univerzity v Opavě účastnil odkrývání rondelu v Šumicích u Pohořelic. O rok později, v únoru 1998, zemřel po krátké nemoci.

Výběr z díla

Ve vědecké činnosti se profesor Poulík soustředil na slovanskou, především pak velkomoravskou archeologii. Nikdy se však nepřestal zajímat o pravěké a mimoslovanské památky. První odbornou stať o předhradištních hrobech na území Blučiny napsal roku 1941. Slovanská tematika se pak stala ústředním prvkem řady jeho monografií (*Velká Morava. Cyrilo-metodějská mise*, 1985; *O románské rotundě ve Znojmě*, 1987). Již v letech 1948–1958 publikoval dvě stěžejní práce *Staroslovanská Morava* a *Jižní Morava – země dávných Slovanů*, na jejichž stránkách poprvé formuloval své představy o etnogenezi Slovanů.

Jako ředitel Státního archeologického ústavu v Brně měl možnost vést řadu terénních výzkumů. Pozornost vzbudil například nálezem žárového pohřebiště v Přítlukách na dolním toku Dyje, svými objevy na hradišti Staré Zámky u Líšně a na velkomoravském pohřebišti u Dolních Věstonic. Na podzim roku 1949 vedl také záchranné práce ve Starém Městě u Uherského Hradiště v lokalitě Na Špitálkách, kde hrozilo zničení pozůstatků zděného kostela. Jeho životním dílem se však stal dlouholetý výzkum centra Velkomoravské říše a Mikulčic, jimž věnoval řadu odborných i populárně naučných statí, knih a přednášek (*Výsledky výzkumu na velkomoravském hradišti Valy u Mikulčic;* monografie *Velkomoravské hradiště Mikulčice*, 1959; kniha *Dvě velkomoravské rotundy v Mikulčicích*, 1963; syntéza *Mikulčice. Sídlo a pevnost knížat velkomoravských*, 1975). Obec Mikulčice si jeho badatelských výsledků velmi cenila – profesor Poulík byl jmenován jejím čestným občanem. V mnoha publikacích ztotožňoval Mikulčice s mocenským ústředím Velkomoravské říše, a dokonce je považoval za středisko moravského arcibiskupství. Tyto názory způsobily ochladnutí dobrých vztahů s dalším předním českým archeologem Vilémem Hrubým.

Josef Poulík nebyl pouze exaktní vědec, ale také popularizátor svého oboru. O archeologii psal pro širokou veřejnost, což dokládají populárně historické knihy *Z hlubin věků* (1956), velká obrazová monografie *Pravěké umění* (1956) či *Staří Moravané budují svůj stát* (1960). Připravil a redigoval také řadu sborníků a katalogů výstav (např. *Velká Morava a počátky československé státnosti*, 1985).

Ocenění vědeckou komunitou

Kromě toho, že byl Josef Poulík skvělým archeologem, zastával také řadu významných funkcí a svůj obor dokázal výborně prezentovat široké veřejnosti. Po druhé světové válce stanul v čele brněnské pobočky Státního archeologického ústavu, později Archeologického ústavu ČSAV, který se pod jeho vedením přeměnil na samostatnou instituci. Organizaci řídil od roku 1945 do roku 1990. V letech 1975–1982 působil současně jako ředitel pražského Archeologického ústavu ČSAV. Stal se předsedou Československého národního archeologického komitétu, Archeologické oborové komise, Národního komitétu slavistů a Krajské památkové komise v Brně. Byl jmenován

čestným členem Moravsko-slezského archeologického klubu, Muzejní a vlastivědné společnosti v Brně a Moravské akademie pro vzdělávání, vědu a umění. Mimo to se stal členem archeologického ústavu ve Frankfurtu nad Mohanem a předsedal Komisi historiků ČSSR a SSSR. Roku 1955 stál u zrodu opavské pobočky Archeologického ústavu ČSAV a zajímal se rovněž o činnost Slezského ústavu ČSAV v Opavě.

Od roku 1968 zastával funkci člena korespondenta Československé akademie věd, o čtyři roky později se stal jejím řádným členem a v letech 1972–1977 zde působil jako místopředseda. Díky své vědecké činnosti se uplatnil i ve vrcholných mezinárodních organizacích. Byl prezidentem Mezinárodní unie věd slovanských (UIAS) a členem stálé rady Mezinárodní unie věd prehistorických a protohistorických (UISPP).

Jeho archeologická činnost byla oceněna řadou vyznamenání. Roku 1947 obdržel Zemskou cenu osvobození za práci *Staroslovanská Morava*, roku 1949 získal Státní cenu za slovanské objevy. V 50. letech byl vyznamenán Československou akademií věd za teoretickou práci o objevech v Mikulčicích. V 70. letech získal Řád práce, Řád Klementa Gottwalda a Řád Vítězného února. Olomoucká univerzita jej ocenila medailí Františka Palackého. Stal se zahraničním členem Německé akademie věd v Berlíně, Saské akademie věd v Lipsku a Bulharské akademie věd v Sofii. Byl jmenován čestným členem Archeologické společnosti Jugoslávie, řádným členem Archeologického ústavu Rakouska a SRN. Roku 1998 jej vyznamenala univerzita v Lodži čestným doktorátem.

Profesor Poulík byl také vynikajícím popularizátorem archeologie. Protože disponoval výbornými řečnickými schopnostmi, navštěvovaly jeho přednášky o velkomoravských objevech stovky posluchačů. Velký zájem o něj měla rovněž televize, rozhlas a denní tisk. Své výsledky často prezentoval v zahraničí, několikrát navštívil Sovětský svaz, přednášel ale také v Polsku, Maďarsku, Bulharsku, NDR, NSR a Rakousku. Unikátem se stala výstava, kterou zorganizoval roku 1963 u příležitosti 1100. výročí příchodu Konstantina a Metoděje na Moravu. Během 60. a 70. let procestovala expozice celou Evropu, putovala od brněnského Domu umění až do Londýna, přičemž všude sklízela neobyčejný úspěch. Výstava, kterou si prohlédly desetitisíce návštěvníků, byla doplněna Poulíkovými výklady a přednáškami.

Veřejná činnost

Roku 1945 vstoupil do KSČ. Působil v ROH, Svazu československo-sovětského přátelství a stal se předsedou krajského výboru Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí. Díky členství ve straně zachránil v 70. letech před propuštěním řadu kolegů, kteří byli pro režim politicky nespolehliví. Svým zásahem také zabránil zrušení oficiálního orgánu české archeologie Památky archeologické.

Evaluace

Josef Poulík byl dlouhá léta vůdčí postavou československé archeologie. Malou pobočku Archeologického ústavu ČSAV v Brně přeměnil na pracoviště evropské úrovně. Před sametovou revolucí zde působilo více než sto zaměstnanců, z toho asi 45 archeologů. Po roce 1989 z ústavu odešel a již se nepodílel na jeho transformaci. Na jeho koncepci navazovaly dvě nově vzniklé organizace: Archeologický ústav Akademie věd ČR a Ústav archeologické památkové péče v Brně. Značný úspěch zažíval na poli terénních výzkumů. Poulíkovy objevy povýšily Mikulčice

na prestižní archeologickou lokalitu, jejíž sláva se rozšířila až za hranice Československa. Z rozsáhlých velkomoravských nálezů těží až dodnes tým Poulíkových žáků.

Ohlasy

Při svém prestižním postavení v naší vědě zůstal laskavým a přátelským člověkem, vzbuzujícím již svým vztahem k lidem a svým vystupováním sympatie. Jako dlouholetý ředitel ústavů naplněných osobnostmi často značně protichůdných vlastností se snažil vytvářet na pracovištích dělnou a nekonfliktní atmosféru a být svým podřízeným spíše přítelem než obávaným šéfem. Řadě lidí také v nelehkém období kádrových prověrek a nomenklaturních omezení skutečně pomohl z existenčních nejistot.
\ Vladimír Podborský

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, habilitace a profesury, kart. 6/4.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, habilitace a profesury, kart. 4/9.

GALUŠKA, Luděk. Zemřel archeolog Josef Poulík. *Slovácko. Společenskovědní sborník pro moravsko-slovenské pomezí Uherské Hradiště*, 1998, č. 40, s. 135–136.

GALUŠKA, Luděk. Zemřel profesor Josef Poulík. *Časopis Moravského muzea – vědy společenské*, 1998, roč. 83, č. 1/2, s. 185–186.

MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk. K životnímu jubileu akademika Josefa Poulíka. *Vlastivědný věstník moravský Brno*, 1990, roč. 42, č. 2, s. 260–262.

PODBORSKÝ, Vladimír. Profesor Josef Poulík – živoucí legenda naší archeologie. *Pravěk. Časopis moravských a slezských archeologů. Nová řada*, 1995, č. 5, s. 280–281.

PODBORSKÝ, Vladimír. Nedožité sté narozeniny profesora Josefa Poulíka. *Universitas*, 2010, č. 3, s. 63–65.

POLÁČEK, Lumír. Zemřel profesor Josef Poulík. Malovaný kraj. *Národopisný a vlastivědný časopis Slovácka*, 1998, roč. 34, č. 3, s. 48.

POULÍK, Josef – HANÁK, Jaromír. *Prof. PhDr. Josef Poulík, DrSc., rodák jiříkovický.* Jiříkovice: Obecní úřad, 1999.

Před sto lety se narodil prof. Josef Poulík. *Malovaný kraj. Národopisný a vlastivědný časopis Slovácka*, 2010, roč. 46, č. 5, s. 11.

STUCHLÍK, Stanislav. Odešel Josef Poulík. *Časopis Slezského zemského muzea. Série B – vědy historické*, 1998, roč. 47, č. 2, s. 191–192.

ZAPLETAL, Vladislav. Akademik Josef Poulík a archeologie v Olomouci. *Vlastivědný věstník moravský*, 1980, roč. 32, č. 2, s. 228–231.

Liběna Skálová

Rodné jméno a příjmení: Liběna Weimannová

Národnost: česká

Datum narození: 17. května 1924

Místo narození: Brno

Datum úmrtí: 4. února 2014

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Provdala se za Miroslava Skálu, literárního redaktora brněnského rozhlasu, dramaturga divadla Večerní Brno, spisovatele a překladatele. Měli spolu dvě děti: Jiřího a Alenu. Literárně činný byl i její bratr Josef. Druhý bratr Jiří zahynul v koncentračním táboře.

Akademické působení

Po absolvování reálného gymnázia v Brně, které ukončila maturitou v roce 1943, nemohla z důvodu uzavření českých vysokých škol nastoupit na univerzitu. Tuto možnost dostala až po druhé světové válce, kdy v letech 1945–1949 studovala na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity češtinu a ruštinu. V roce 1949 získala učitelskou aprobaci. V padesátých letech pracovala ve školství, především na jazykových a jedenáctiletých školách. Zaměstnána byla i na Vojenské akademii Antonína Zápotockého v Brně, kde se podílela na vědecké práci, spolupracovala na tvorbě vysokoškolských učebnic i odborných textů. Zpracovávala také témata z ruské morfologie.

Znovu se na Masarykovu univerzitu (tehdy UJEP) vrátila v roce 1963, kdy nastoupila jako odborná asistentka pro ruskou literaturu na pedagogickou fakultu. V roce 1968 vstoupila do externí aspirantury na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. V roce 1973 získala na základě disertační práce *Historické prózy J. Tyňanova – morfologická studie*, kterou obhájila na Filozofické fakultě MU, titul PhDr. Obhajoba kandidátské práce, plánovaná na rok 1975, nebyla z politických důvodů povolena. Ve své odborné práci se zabývala klasickou ruskou literaturou a sovětskou literaturou pro děti a mládež. Z pedagogické činnosti lze uvést vedení seminářů z ruské literatury 19. století a ze sovětské literatury. Pro studenty organizovala různé akce, např. studentskou vědeckou konferenci nebo recitační soutěž Puškinův památník. Kromě odborné činnosti měla v rámci katedry na starosti příruční knihovnu a budovala fonotéku a diskotéku uměleckých textů. Absolvovala několik stáží v Sovětském svazu, dvakrát tříměsíční pobyt v Petrohradu a půlroční pobyt v Moskvě. Liběna Skálová odešla do penze v září 1979.

Profesní působení

Liběna Skálová byla po maturitě totálně nasazená v Kuřimi u firmy Glöckner jako dělnice. Po vysoké škole pracovala nejprve jako pedagogická vedoucí v Domě pionýrů Brno. V roce 1951 působila jako redaktorka nakladatelství Rovnost Brno a v následujícím roce jako lektorka ruského jazyka na Vojenské akademii Antonína Zápotockého v Brně. Ve školním roce 1952–1953 učila na Vojenské průmyslové škole Jana Žižky a následující tři roky na Jazykové škole Brno. Poté působila na jedenáctiletkách. V letech 1961–1963 byla metodičkou v Domě kultury a osvěty Brno, kde organizovala tzv. Lidovou univerzitu. V následujících letech působila především na Pedagogické fakultě MU.

Kromě pedagogické činnosti se věnovala také překládům z ruštiny a němčiny. Pro brněnské studio Československé televize tak připravila překlady některých cizojazyčných filmů, především pro děti a mládež, stejně tak překládala i hry pro divadlo Radost nebo Národní divadlo Brno. Spolupracovala s Československým rozhlasem, pro který sestavila několik úspěšných pásem a relací věnovaných mimoškolní výchově dětí a mládeže.

Po odchodu z univerzity se zabývala kromě překladů i vlastní tvorbou. Napsala knihy *My s Hankou* (1980), *Ondrova sázka aneb Dobrodružství s kobylkou Šimlou* (2006) a *Terezka a dvojčata* (2009). Podílela se na antologii pro děti *Skořepinka mezi zvířátky a jiná vyprávění* (1987). Pro děti připravila rovněž miniportréty slavných osobností vědeckého a kulturního světa, určené pro ilustrované kalendáře pro školáky, které vyšly pod názvem *Kalendář do školní brašny* (1982–1997).

Veřejná činnost

Pracovala jako předsedkyně komise pro práci s dětmi v ZV ROH, později se stala i členkou politickovýchovné komise ROH na Pedagogické fakultě MU.

V důsledku svých aktivit spojených s pražským jarem byla Liběna Skálová v roce 1970 vyškrtnuta z komunistické strany, ovšem na rozdíl od svého manžela nemusela odejít z místa na univerzitě. Postihům v zaměstnání se však nevyhnula – její pracovní smlouvy byly uzavírány pouze na omezenou dobu jednoho či dvou let. Bezprostředně po dosažení důchodového věku musela odejít do penze, ačkoliv tato praxe u univerzitních pracovníků nebyla běžná.

Zajímavostí je, že se Liběna Skálová stala předlohou jedné z hlavních postav knihy *Svatební cesta do Jiljí*, později úspěšně zfilmované, jejímž autorem byl její manžel Miroslav Skála.

Evaluace

Liběna Skálová pracovala nejen v akademické sféře, ale působila řadu let jako překladatelka pro brněnská divadla a Československou televizi. Kromě toho se věnovala také vlastní tvorbě pro děti a mládež.

Ohlasy

Na Skálovou a její přátelský a otevřený vztah ke studentům mnozí absolventi brněnské univerzity rádi vzpomínají. […] Liběna Skálová nikdy nevolila postranní cesty, byla přímá, vždy citlivá k problémům druhých a ochotná jim pomoci, jestliže to potřebovali. **\ Jiří Rambousek**

Skálová velmi dobře zvládla humorný a zároveň důvěrný tón vyprávění běžný v moderní literatuře pro mládež a uměla do svých příběhů také nenásilně ukrýt výchovné motivy. V knize *My s Hankou* se jedné z děvčat rozvádějí rodiče, jiné žákyni se děti smějí, protože se zprvu chová povýšeně, je afektovaná a chlubí se drahými dárky. Organickou součástí syžetů knížek je i zamyšlení nad vztahem k zdravotně postiženým dětem, vztah k mladším sourozencům, ale také ke zvířatům aj. **\ Jiří Rambousek**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 408/8.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A4 PdF, osobní spisy, kart. 28/3.

CHOCHOLATÝ, Miroslav. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež. II. Čeští spisovatelé.* Praha: Libri, 2012.

Miroslav Skála [online]. [cit. 13. února 2019]. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=6314>.

RAMBOUSEK, Jiří. Za Liběnou Skálovou. *Universitas*, 2014, č. 2, s. 71–72.

Zdeněk Smejkal

Národnost: česká

Datum narození: 12. ledna 1927

Místo narození: Veselí nad Moravou

Datum úmrtí: 29. září 2020

Místo úmrtí: Powell River (Kanada)

Sociální zařazení: Jeho otec Karel pracoval jako strojvůdce ČSD. Matka se jmenovala Antonie, rozená Lorencová. Jeho manželkou se stala Zdeňka Janoštíková, narozená roku 1929. Měli dvě dcery: Šárku (1954) a Hanu (1958), které se provdaly do Kanady.

Akademické působení

Zdeněk Smejkal absolvoval obecnou školu ve Veselí nad Moravou a reálné gymnázium ve Strážnici, kde odmaturoval roku 1946. Po maturitě nastoupil na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity – studoval češtinu a ruštinu se širším zaměřením na slovanské literatury a dramatické umění. Od roku 1947 působil jako knihovník v slovanském semináři a od roku 1949 jako pomocná vědecká síla. O tři roky později předložil písemnou státní práci o vztahu Viléma Mrštíka k ruské revolučně demokratické kritice a složil státní zkoušky. Na podzim téhož roku odjel do Polska, kde působil jako lektor českého jazyka a literatury na univerzitě v Poznani (1952–1955) a ve Varšavě (1955–1958). Na varšavském Ústavu umění Polské akademie věd absolvoval dvouleté postgraduální studium teorie a dějin filmu u Jerzyho Toeplitze a Aleksandera Jackiewicze.

Po návratu do Brna se stal odborným asistentem na katedře slavistiky. Ihned začal vyučovat (zaměřoval se na dějiny polské literatury staršího a novějšího období), od roku 1961 pak vedl také výběrové přednášky o filmu. Roku 1963 přestoupil na nově zřízenou Katedru slovanských literatur, divadelní vědy a filmové vědy UJEP. Zajišťoval zde fakultativní výuku filmové vědy, pro niž vypracoval nejen systém přednášek a cvičení, ale zajistil rovněž potřebné technické pomůcky a přístroje. Koncem 60. let zde studovalo již 25 posluchačů. Velkou popularitu si mezi studenty získaly Smejkalovy filmové projekce, jež doplňoval zasvěcenými komentáři a poutavým výkladem. Díky jeho zahraničním kontaktům zde mohli posluchači všech fakult zhlédnout špičková díla světové kinematografie. S podporou profesora Antonína Sychry docílil toho, že brněnská filozofická fakulta získala roku 1966 oprávnění udělovat doktorát z oboru filmová věda.

V letech 1964–1967 přednášel jako externista na katedře filmové vědy pražské FAMU, do konce šedesátých let pak také působil na katedře operního zpěvu a režie brněnské JAMU. Přednášel dějiny a teorii filmu, přičemž využíval nejnovější poznatky svého oboru a prezentoval i výsledky vlastního bádání. Pokud nebyla dostupná vhodná studijní literatura, potřebné texty sám vypracoval nebo přeložil.

Roku 1968 obhájil disertační práci *Film jako předmět školní výuky* a získal titul PhDr. z oboru filmová věda. Do roku 1970 složil všechny předepsané kandidátské zkoušky, ale k obhajobě kandidátské disertace o Karlu Smržovi nebyl z kádrových důvodů připuštěn. V první polovině 70. let dostal zákaz přednášet, a proto zaniklo také

studium filmové vědy. Dále však pořádal filmové cykly, doprovázené rozšířenými proslovy, které částečně nahrazovaly zrušené přednášky. Jako samostatný odborný pracovník byl převeden na výzkumnou práci v rámci nově vytvořené katedry věd o umění. Od poloviny 80. let působil na postgraduálním studiu umělecké kritiky. Ve studijním roce 1988/1989 mu bylo umožněno, aby vedl volnou přednášku o problémech současného filmu. Protože byl o tuto problematiku mezi posluchači velký zájem, pokračoval v letním semestru již jako externista. Roku 1990 zorganizoval na pedagogické fakultě krátký cyklus přednášek o tzv. trezorových filmech. Po sametové revoluci byl rehabilitován a jmenován docentem teorie filmu. Roku 1993, kdy odešel do důchodu, byla zřízena samostatná katedra s názvem Seminář divadelní a filmové vědy.

Roku 2008 se přestěhoval za svými dcerami do Kanady, kde žije dodnes. V zahraničí se zapojil do kulturního života, navázal kontakty s tamní filmovou vědou a přispívá do krajanských listů. Do vlasti se krátce navrátil roku 2013, kdy se konaly oslavy 50. výročí založení filmové vědy na FF MU.

Výběr z díla

Původním zájmem Zdeňka Smejkala byla literatura a divadlo. Během svého zahraničního pobytu v Polsku se však začal věnovat problematice filmu a televize. Přestože byly jeho publikační možnosti od 70. let značně omezeny, uveřejnil řadu statí a článků v odborném tisku, sbornících i časopisech.

Roku 1974 vypracoval klíčové pojmy pro *Malou encyklopedii filmu*, sestavil *Rusko-český a česko-ruský slovník pro televizní pracovníky a překladatele* (1980), přeložil a vydal knihy *Filmová řeč* J. Płażevského (1967), *Televizní pořad* S. Kuszewského (1973), *O televizní kritice* (1978) a *Komunikační situace televize* A. Kumera (1986). Roku 1986 pak uveřejnil společně s Miladou Hábovou sborník o Karlu Zemanovi (*Karel Zeman: Sborník studií a dokumentů*). Pozornost věnoval také teoretickým aspektům filmové a televizní kritiky (*Rozprava o metodě televizní kritiky,* 1976; *Úvod ke sborníku Problémy filmovej kritiky,* 1979; *Praktické a teoretické předpoklady filmové a televizní kritiky v Brně*, 1980). Usilovně pracoval na českém vydání šestisvazkových *Dějin filmu* J. Toeplitze, jejichž první část, rozšířená o texty věnované českému a slovenskému filmu, vyšla na sklonku roku 1989.

Od konce 70. let se začal znovu věnovat divadelní tematice. Vypracoval řadu hesel pro *Slovník české hudební kultury* a pro publikaci *Postavy brněnského jeviště*, podílel se na tvorbě *Dějin brněnského divadelnictví 1884–1984*. Roku 1999 vydal historickou studii o kdysi slavném satirickém divadle Večerní Brno (*Bylo nebylo. Satirické divadlo Večerní Brno, 1959–1992*). Kromě toho přispíval do řady periodik, již během studia působil v kulturní rubrice brněnské *Práce* a *Rovnosti*, později publikoval v *Hostu do domu*, *Filmu a době*, *Televizních a filmových novinách*, *Indexu* a dalších.

Ocenění vědeckou komunitou

Zdeněk Smejkal se věnoval filmové vědě také mimo akademické prostředí. Přednášel na výročních festivalech filmů o umění v Kroměříži, krátkého filmu v Karlových Varech, dětského filmu ve Zlíně a vědeckého filmu v Brně. Pro širší veřejnost a filmové kluby zorganizoval desítky populárně vědeckých přednášek a uspořádal řadu besed s významnými tvůrci (Elmar Klos, Radúz Činčera, Evald Schorm, Jiří Menzel, Antonín Máša aj.). Stal se členem

umělecké rady a filmového studia ve Zlíně, působil v umělecké radě studia krátkých filmů v Bratislavě a roku 1963 byl přijat do Vědecké rady Československého filmového ústavu v Praze.

Zdeněk Smejkal navazoval kontakty s mnoha amatérskými filmaři, jejichž práce si cenil a považoval ji za součást národní kinematografie. Zasedal v předsednictvu Českého svazu pro film a video a při filmařských soutěžích amatérů vykonával funkci porotce. V 70. letech byl kvůli svým postojům a názorům vyloučen z řad externích pracovníků Programové rady ČST.

Několik let pracoval v redakční radě časopisů *Estetika* a *Televizní tvorba*. Působil jako externí překladatel dětské nemocnice v Brně. Často pak také navštěvoval nejrůznější konference, festivaly a diskuse.

Veřejná činnost

Od května 1945 působil v Československém svazu mládeže a jako cvičitel v Sokole ve Veselí nad Moravou. Roku 1948 vstoupil do KSČ a po únorových událostech byl zvolen jednatelem základní organizace.

Při kádrových prověrkách na počátku 70. let byl z KSČ vyloučen. Aby mohl dále pedagogicky působit, byly filmové přednášky oficiálně vedeny A. Závodským, prakticky je však realizoval Smejkal. Roku 1974 byl podvod odhalen a Smejkal byl přesunut na pozici odborného pracovníka (nesměl tedy vůbec vyučovat ani publikovat).

Evaluace

Zdeněk Smejkal byl přední český filmolog a představitel filmové vědy na brněnské filozofické fakultě. Zasloužil se o vznik fakultativního studia filmové vědy a jako jeden z prvních získal v tomto oboru doktorát. Přestože nemohl od 70. let vyučovat, popularizoval svůj obor v řadě publikací, především však prostřednictvím filmových projekcí, které pořádal nejprve pro své studenty, později i pro širší veřejnost.

Ohlasy

Zdeňkovy zasvěcené komentáře k filmům pak byly skvělým doplněním audiovizuálních zážitků, přičemž za zmínku stojí i jeho smysl pro humor. Na tomto místě si proto neodpustím coby potvrzení tohoto tvrzení jednu historku – nikoli z natáčení (jak bývá zvykem), ale z promítání filmu *Barbarella* (režiséra Rogera Vadima), což je fantastická komedie s komiksovou hrdinkou. Úvodní titulky filmu byly vkopírovány do sekvence, v níž se krásná a sexy Jane Fondová převléká; po skončení filmu se Zdeněk vyptával diváků na hlavní tvůrce uvedené v titulcích – zjistil pak, že každý sledoval svlékající se krásku a po titulcích nikdo ani nevzdechl… Připomínám, že se tehdy psala šedesátá léta dvacátého století, kdy pšenka kvetla i v československé kinematografii. Na naše kvalitní filmy se tedy dalo běžně chodit do kin, i když díla režisérů Formana, Passera, Máši, Jireše, Schorma, Chytilové, Menzla, Vláčila, Němce, Bočana, Juráčka, Schmidta a dalších byla k vidění spíše v kinech určených tzv. náročnému divákovi. Smejkalovy přednášky i jeho články nám výrazně napomáhaly k hlubšímu pochopení těchto děl, po jejichž spatření sice mnozí vedoucí státní a straničtí představitelé lezli po zdi, ale jež dnes patří do zlatého fondu naší filmové tvorby. **\ Jan Mervart**

Často jsme chodili hrávat tenis a po urputných zápasech jsme si dopřáli příjemné posezení u sklenice plzeňského, při němž jsme si povídali o televizi, filmu i o životě. A když jsme někdy hráli na kurtech hned vedle tehdejšího Zdeňkova bydliště v Brně-Černovicích, byl jsem zván k němu domů, kde na nás čekaly třeba skvělé ovocné knedlíky, připravené velice příjemnou a rovněž sportovně založenou Zdeňkovou manželkou... \ **Jan Mervart**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, habilitace a profesury, kart. 37/13.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 186/3380.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 386/11.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 520/17.

MERVART, Jan – ŠTĚPANÍK, Jaroslav. *Třikrát o otci brněnské filmové vědy. Docent PhDr. Zdeněk Smejkal mladistvě oslavil v Kanadě své devadesátiny* [online]. 2017. [cit. 20. června 2018]. Dostupné z: <http://www.brnozurnal.cz/rozhovory-vzpominky-medailonky/trikrat-o-otci-brnenske-filmove-vedy/>.

O našich přátelích v zahraničí – PhDr. Zdeněk Smejkal [online]. [cit. 19. června 2018]. Dostupné z: <http://www.filmdat.cz/2014040007-o-nasich-pratelich-v-zahranici-phdr-zdenek-smejkal>.

SRNA, Zdeněk. *Divadelní věda a filmová věda*. In *Slavica na Universitě J. E. Purkyně v Brně (filologie, literární věda, historiografie, uměnovědy)*. František Hejl (ed.). Brno: Masarykova univerzita, 1973, s. 132–135.

VORÁČ, Jiří. *Rozhovor se Zdeňkem Smejkalem* [online]. [cit. 19. června 2018]. Dostupné z: <http://kronika-fav-brno.cz/data/rozhovory/Smejkal_Zdenek.pdf>.

Oleg Sus

Národnost: česká

Datum narození: 9. září 1924

Místo narození: Brno

Datum úmrtí: 22. listopadu 1982

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Otec pocházel z rolnické rodiny kubáňských kozáků – přišel do Československa v roce 1921 z Istanbulu a pracoval jako pomocný dělník na stavbách, později jako montér. Matka byla celý život v domácnosti. V roce 1952 se Oleg Sus oženil s Miladou Vaverkovou, pozdější učitelkou na Osvětové škole v Brně. Měli dvě dcery, Lenku a Olgu.

Akademické působení

Maturoval na reálném gymnáziu v Brně-Husovicích v roce 1944, po dobu války pokračoval soukromým studiem. V roce 1943 se stal členem Sociologické společnosti v Praze, pro kterou v brněnské univerzitní knihovně zpracovával německou a anglickou literaturu o čínské revoluci. Po otevření vysokých škol se přihlásil na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity. Studoval bohemistiku, literární vědu a estetiku. Kromě toho se zabýval také estetikou filmového umění, sociologií nebo ekonomií filmové tvorby. V období svých studií, konkrétně v letech 1945–1947, byl členem Masarykovy společnosti sociologické v Brně. Studium ukončil v roce 1949. O rok později se stal doktorem filozofie na základě disertace *Film v kapitalistické společnosti a některé otázky filmové teorie* a interním aspirantem pro moderní estetiku u prof. Mirko Nováka. V roce 1954 byl jmenován odborným asistentem na katedře dějin umění. Jeho přednášky se týkaly širokého okruhu témat z oblasti estetiky, uměnověd a kritiky. V roce 1961 získal titul kandidáta věd na základě práce *Příspěvky ke genezi teorie významu v české strukturalistické estetice*. Habilitační spis *Studie k problémům integrace a systémovosti v moderní české estetice* obhájil v roce 1964 a poté do roku 1971 působil jako docent estetiky se zvláštním zřetelem k literární vědě. Po profesoru Mirku Novákovi se stal ředitelem estetického semináře, včleněného do tehdejší katedry dějin umění. V šedesátých letech přešel na katedru české a slovenské literatury. Před Vánocemi v roce 1968 se na fakultě konala studentská stávka, ve které se Oleg Sus angažoval při pořádání diskusních kroužků.

V době kádrových prověrek na počátku 70. let se Oleg Sus dostal pro svou dřívější činnost do hledáčku univerzitních čistek. V roce 1970 se vážnějším následkům ještě vyhnul, a to díky dobrému posudku od fakultní konsolidační komise, která vyzvedla jeho odbornou práci, neúčast na protirežimních akcích i provedenou sebekritiku a poukázala na nedorozumění v souvislosti se Susovou povahou ironika a cynického komentátora. Ovšem pracovní poměr mu byl prodloužen pouze o rok, na jaře 1971 dostal definitivní výpověď. Oficiálním důvodem jeho odchodu byla probíhající racionalizační opatření a s nimi spojené zrušení výuky estetiky. Reálným důvodem byl neúspěšný průchod prověrkami, zdůvodněný slovy, že se dopustil vážných politicko-ideologických chyb tím, že napsal publicistické články a glosy, v nichž *„neosvědčil marxisticko-leninské postoje“* a *„nezajistil správné ideové zaměření časopisu* Věda a život*“*, jehož byl šéfredaktorem. Nesměl tedy už nadále učit.

O jeho chování během prověrek se traduje několik historek: údajně se u nich choval vzpurně a při odchodu si zády ke komisi dlouho zapínal v předklonu aktovku. Jiné vzpomínky zase uvádějí, že při pohovoru používal svůj jadrný slovník. Nejprve mu nabídli místo pomocného knihovníka či údržbáře, což odmítl; poté byl propuštěn. Do konce života nebyl nikde oficiálně zaměstnán. Postupně dostal zákaz publikovat v časopisech a sbornících. Ještě nějakou dobu se mu dařilo psát pod cizími jmény, ale i to bylo brzy odhaleno. Oleg Sus zemřel v roce 1982 po návratu z pražské oslavy narozenin Miroslava Červenky.

Po sametové revoluci se jej pokusili někteří bývalí kolegové rehabilitovat na vědeckém poli. V lednu 1990 podali prostřednictvím vedoucího Katedry české literatury FF MU návrh na jeho jmenování profesorem literární vědy a estetiky in memoriam. Bohužel ministerstvo školství tento návrh zamítlo.

Susovými hlavními oblastmi zájmu byla estetika, obecná teorie umění a literární věda, dále pak kritika a publicistika. Zaměřil se na problematiku a dějiny teorií formálních škol 19. a 20. století a na otázky strukturalismu, sémiologie a sémantiky, dále zkoumal otázky spojené s evropskou avantgardou. Po roce 1971 své studie a články uveřejňoval leckdy potají, v zahraničí například v polské revui *Zagadnenia rodzajów literackich*, časopise *Izraz*, vydávaném v Sarajevu, v *Die Welt der Slawen* a dalších časopisech a sbornících v Rakousku, Spolkové republice Německo, ve Francii, Itálii, Holandsku či USA.

Za svou odbornou činnost nebyl uznáván pouze svými kolegy z akademického prostředí, ale dostal se i do povědomí širší veřejnosti, o čemž svědčí i skutečnost, že v roce 1968 obdržel Cenu osvobození města Brna.

Výběr z díla

Mezi jeho nejvýznamnější díla pak patří soubor sedmi studií o satiře a humoru *Metamorfózy smíchu a vzteku* (poprvé 1963), dále pak *Geneze sémantiky hudby a básnictví v moderní české estetice. Dvě studie o Otakaru Zichovi* (připraveno 1971, vyšlo až 1992) a soubor *Estetické problémy pod napětím. Meziválečná avantgarda, surrealismus, levice* (připraveno 1971, vyšlo 1992).

Po smrti přátelé Olega Suse samizdatem vydali jemu věnované sborníky, složené převážně z esteticky zaměřených prací: *In Memoriam (Oleg Sus 1924–1982)* a *Památce Olega Suse*. V roce 1992, u příležitosti výročí deseti let od Susova úmrtí, se na filozofické fakultě uskutečnila vědecká a zároveň vzpomínková konference zaměřená na jeho dílo.

Profesní působení

Oleg Sus po absolvování vysokoškolského studia (1949–1951) externě spolupracoval s Československým státním filmem, konkrétně s pracovištěm Krátký film v Brně, kde byl členem tvůrčího kolektivu, autorem nebo společně se svým přítelem z gymnaziálních let Františkem Vláčilem spoluautorem filmových námětů a scénářů.

Ovšem jeho hlavní činnost mimo půdu univerzity se soustředila na literární kritiku. Po celou dobu vydávání časopisu *Host do domu* v něm publikoval; měl v něm dokonce několik vlastních rubrik (*Glosář*, *Periodika*, kritické minirubriky *Lektýrník* a *Třináct*, později *Sedm řádků Olega Suse*). Dlouhé roky řídil kritickou část časopisu. Dále publikoval v *Květnu*, *Plamenu*, *Kultuře*, *Literárních novinách*, *Literárních listech*, *Dialogu*, *Divadle* a v řadě slovenských časopisů a revuí. Jako šifry používal gs, Olaf, ajlavník, A. Arché, D. Bredon, De Death, Larsen či Tlalok.

Pracoval také v redakci časopisu *Věda a život* a v letech 1968–1969 řídil vydávání *Indexu*.

Poté, co byl donucen odejít z fakulty, se marně pokoušel sehnat práci. Byl ochoten pracovat v kanceláři, psát na stroji nebo provádět korektury. Ovšem na jakoukoli žádost o zaměstnání se dočkal vždy zamítavé odpovědi – jako důvod byla často uvedena jeho příliš vysoká kvalifikace. Rodinu proto živila svým pravidelným příjmem většinou jeho manželka Milada.

Veřejná činnost

Oleg Sus nebyl členem žádné politické strany. Někteří jeho kolegové se o něm však vyjadřovali jako o levicově smýšlejícím. V jeho habilitačním řízení byla, pravděpodobně částečně pro účely řízení, popsána jeho politická charakteristika jako: *„Je politicky vyspělý, má hluboké znalosti marxismu-leninismu, aktivně se účastní politického a kulturního života.“* Oleg Sus vynikal svou pracovitostí, upřímností a nadáním pro vědeckou i publicistickou práci, jeho kolegové na něm oceňovali také jeho přínos při práci v kolektivu.

Evaluace

Oleg Sus patřil k lidem, kteří na brněnské filozofické fakultě rozvíjeli literárněvědnou estetiku, ve své době byl jedním z nejznámějších a nejoriginálnějších intelektuálů. Dlouhou dobu byl jediným, kdo zde estetiku vyučoval. O jeho pracovitosti svědčí nejen výčet jeho publikovaných děl, ale především bibliografie jeho drobnějších prací věnovaných literatuře v mnohých kulturních periodikách. V době nastupující normalizace se stal nepohodlným a musel univerzitní prostředí opustit. S jeho odchodem došlo i ke zrušení estetického semináře.

Ohlasy

Oleg Sus byl vlastně člověk nesmírně ostýchavý, nepraktický, nezištný, mimořádně pracovitý, se smyslem pro úmornou černou práci bez ohledu na čas – na fakultě, v redakci *Hosta* či *Vědy a života*. Jestliže stíhal své studenty (tvrdá a drsná škola!) a nebo autory rozmanitých literárních výplodů, pak vždy to bylo pro obhajobu hodnot vědecké a kritické práce, nikoli pro sebeafirmaci, pro samolibé vyzdvižení své vlastní osoby. **\ Lubomír Nový**

Olega Suse zlobili, že je knižní člověk a zda prý už někdy viděl borovici. Myslím, že viděl, ale jistě to bylo hodně dávno. Dovolenou, pokud vím, si nikdy v životě nevybral. Knihy mu byly vším, i přírodou. Ale ačkoli své žáky cvičil v respektu k umělecké imanenci, prvním a posledním měřítkem díla mu byla životní pravda. **\ Milan Uhde**

Byl útočný, ale po mém soudu nebyl exhibicionista, ani nechtěl být – jak někteří tvrdili – Ersatz-Šaldou. Občas vybuchl, protože byl křehká nádoba v přetlaku. Rozpačitý v přítomnosti příliš mnoha lidí, strašně nerad cestující, zato však autor nesčíslného množství dopisů a písemných vzkazů. **\ Lubomír Nový**

Do nevídaného rozměru se rozrostly Susovy kontakty zahraniční: výměna knih, separátů, zasílání příspěvků a také časopisů, které u nás vycházely. Neboť Sus byl vždy – dosvědčí mi to mnozí – také Oleg Kramerius Sus, který byl jeho největším domácím odběratelem i dokázal zásobovat knihami a časopisy mnohé potřebné doma i za hranicemi. **\ Ladislav Soldán**

Byl a vždy zůstal v první řadě mužem vědy s neutuchající pílí a pracovitostí. Práci nad rukopisy svými i jiných, nad knihami a časopisy, podřídil rytmus svého života, vpravdě to byl život celý „věnovaný dílu"; nikdy nebyl na prázdninách, nesvětil ani soboty ani neděle. **\ Ladislav Soldán**

Estetický seminář zde vedl „nelaskavý docent" Oleg Sus. O přednáškách, ruce za zády, pendloval od okna ke dveřím, a nás v lavicích snad ani neregistroval. Chrlil ze sebe tolik vědomostí, ironizoval pro nás svaté veličiny vědy a nebál se před námi používat slovníku, který nás šokoval. [...] Tehdy se nám zdálo, jako by měl přímo radost ukázat se nám, studentům, ze své horší stránky. Myslím, že u mnohých se mu to podařilo. **\ Božena Víchová**

Nesobecky nám umožnil prosadit se i tam, kde by to hravě dokázal on sám. Měl upřímnou radost z každého našeho úspěchu nejen pracovního, ale i životního. Když jsme prohrávali, dokázal nás povzbudit a neúspěch obrátit v žert. Jeho posedlost po knížkách a psaní nás všechny kolem něj nakazila a jeho „slovník" nás nadlouho ovlivnil. Považovali jsme to za čest, že jsme směli být v jeho blízkosti. **\ Božena Víchová**

Olegovi všichni nadávali, že je bordelář. On vždycky přiklusal se dvěma aktovkami plnými nových knížek, naházel to na stůl, trhal z novin takové proužky, a jak ty knihy četl, tak si na zajímavá místa dával ty proužky. A pak si sedl a napsal o tom třináct řádků recenze. To jsem obdivoval. Ne tu metodu, ale tu jeho úspornost vyjádření. [...] Jednou jsem s ním jel do Prahy, seděli jsme spolu v kupé, sedadla i zavazadlové police, vše bylo zavalené knížkami s útržky. Tam už si nikdo netroufal, takže jsme jeli až do Prahy sami. **\ Dušan Šlosar**

V jeho pracovně byl vzduch plný prachu z knih. Ležely nejen na policích lemujících stěny s výjimkou okenní, ale válely se i po zemi, místy až po kolena. **\ Milan Uhde**

Cením si ho především jako kritika – vtipného, místy i velmi jízlivého; v každém případě nebojácného. Líbí se mi jeho klaunský naturel, tedy to, že kritiku bral jako svého druhu show či osvobodivou hru. Sus při tom byl možná předvádivý, ale nikoli povrchní. **\ Jiří Trávníček**

On byl i jako učitel svérázný v mnoha ohledech. Nebyl takový, že by jen předčítal, nýbrž chodil po učebně a nejenom přednášel, ale všelijak vykřikoval. Vím, že v seminářích se někdy choval dost nevybíravě. Na některou slečnu posluchačku dokázal i zařvat, když se mu nelíbil způsob, jakým reaguje, jaké má poznámky k věci. Byl v tomhle ohledu, řekl bych, dost divoký, ale nevím o tom, že by se některá ta slečna urazila... **\ Milan Suchomel**

Oleg
Ludvík Kundera

Nádražní pošta v křeči řečí.
Vánoce rozváté, všude samá pěna.
U přepážek starci píšou žádosti o alkohol,
zatímco děti bez přestání telefonují.
Náhle se zjevuje Oleg Sus:
s polozavřenýma očima
rozesílá po světě vědu:
do Itálie studii nadvakrát

(+ půldruhého kila poznámkového aparátu)
k sousedům esej jak býti má
do Tramtárie recenzi
z Brna do Brna stoh korektur
a ještě cosi ještě cosi

Doporučuji přidat k tomu depeši baronce Ebner von Eschenbach
výzvu pro pátera Bratranka
(aby prohloubil klad Fausta a opatřil víno)
a hanopis na básníka Strzemchu (témuž)

Chechtá se tomu
nešetře spostými slůvky,
tak laskavými.
Poté míříme opačnými směry
na rozdílná nástupiště.
Po sedmi metrech se otáčí a volá:
Seru na vesmír!
V 15 totéž, v 25 totéž,
v 33 metrech se zastavuje a volá s významnou změnou:
Sereme na vesmír'
Víckrát jsem ho nespatřil.

(KUNDERA, Ludvík. *Sny též* [online]. Praha: Atlantis, 2008.
Dostupné z: <https://www.petr-fabian.cz/antologie/index_off.html>.)

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2, FF, osobní spisy, kart. 15/3.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2, FF, habilitace a profesury, kart. 24/6, Oleg Sus.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 196/3593.

JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945–1989. III., 1958–1969*. Praha: Academia, 2008.

J. R. Oleg Sus v samizdatech. *Universitas*, 1991, č. 3, s. 18–20.

SOLDÁN, Ladislav. Dílo jednoho života aneb život v díle. In *Oleg Sus redivivus*. Rudolf Pečman – Petr Osolsobě (eds.). Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 29–36.

SOLDÁN, Ladislav. *Oleg Sus* [online]. [cit. 13. února 2019]. Dostupné z: <http://www.slovnikceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=568&hl=Oleg+Sus+>.

ŠLOSAR, Dušan. *Jaké hlavy, takový jazyk. Rozhovor o češtině a o životě vedli Jiří Trávníček a Jiří Voráč.* Brno: Host, 2008.

UHDE, Milan. Útržky jednoho života. *Universitas*, 1991, č. 3, s. 21.

UHDE, Milan. *Rozpomínky. Co na sebe vím*. Praha – Brno: Torst – Host, 2013.

VELÍSEK, Vojtěch. Geneze Olega Suse aneb život kozáckého kritika a estetika. *Pulsy*, 2014, roč. 1, č. 1, s. 11–16.

VELÍSEK, Vojtěch. Student, aspirant, pedagog Oleg Sus. *Pulsy*, 2014, roč. 1, č. 1, s. 35–53.

VÍCHOVÁ, Božena. Oleg Sus – pedagog. In *Oleg Sus redivivus*. Rudolf Pečman – Petr Osolsobě (eds.). Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 85–86.

Jaroslav Šabata

Národnost: česká

Datum narození: 2. listopadu 1927

Místo narození: Dolenice (okres Znojmo)

Datum úmrtí: 14. června 2012

Místo úmrtí: Brno

Akademické působení

Jaroslav Šabata nebyl jen učitelem na FF UJEP (MU) a v letech 1964–1968 vedoucím katedry psychologie. Byl bytostným politikem, patřil k nejvýznamnějším reformním komunistům, byl mužem roku „68“, předním účastníkem Vysočanského sjezdu KSČ, vězněm svědomí, chartistou a klíčovým brněnským disidentem (spolu s Jiřím Müllerem, Jaroslavem Šimsou a Jaroslavem Mezníkem), stoupencem Václava Havla, ministrem ve vládě Petra Pitharta, důsledným oponentem Václava Klause, autorem konceptu tzv. neodemokracie. Jeho pedagogické schopnosti, ale i kontroverznost dokládá vzpomínka T. Nováka v časopise *Universitas*: *„Mohu jen připomenout, že jeho přednášky z dějin psychologie byly vynikající. Přednášky ze sociální psychologie byly, pokud je to vůbec možné, ještě lepší. To ovšem nebylo nic proti Šabatovi rétorovi na akcích typu ‚hovoříme s mládeží‘. Dokázal brilantně analyzovat a zajímavě formulovat. Populistou nebyl. V roce 1965 například kritizoval na půdě FF Lidové milice. Horoval proti jejich přezbrojování moderními zbraněmi. To se – mimochodem – tenkrát kritizovat nesmělo…“* Jeho obdivovatelé a přátelé připomínají bouřlivé diskuse v padesátých a šedesátých letech v semináři, kam chodil údajně v roce 1953 v montérkách (jeho oblíbeným slovem bylo prý „charašo“) – přehrával zde se studenty debaty v ruské dumě, bolševiků s menševiky a podobně. Jeho působení v padesátých letech je více než problematické – působil totiž v poúnorových akčních komisích. Pravda je také, že psychologii nevystudoval, ač ji (úspěšně) učil. Vynikal ale v několika oborech, samozřejmě především v evropské a české filozofii. V rámci svého působení na fakultě působil i jako agitátor, přesvědčil několik svých talentovaných studentů, že má smysl reformovat komunistickou stranu zevnitř, a umožnil jim vstup do KSČ. To popisuje rovněž spisovatel Milan Uhde, který vzpomíná na seminář z dějin Všesvazové komunistické strany bolševiků z roku 1953 (to měl Šabata dvacet šest let), kdy přednášející vystřihl skvělé argumentační cvičení, kdy *„mrtvá historie začala ožívat“* a studenti byli vlákáni do zákoutí politických rozhodování. Nic nebylo předem jasné, vše bylo ve hře. Týž Uhde ovšem podal svědectví o jejich pozdější rozmluvě o členství ve straně. Psal se rok 1956 a rozmluva se týkala maďarských událostí. Šabata tehdy Uhdemu ironicky připomněl, že komunisté nebojují za pravdu, ale proti buržoazii; rozhovor si však ponechal pro sebe a jejich debata se stala východiskem pro dlouhé (a posléze přátelské) diskuse mezi učitelem a žákem, trvající až do smrti staršího z nich.

Veřejná činnost

O Jaroslavu Šabatovi vypověděli mnoho dobrého i jeho další přátelé. Jedno z nejcennějších svědectví podal již zmíněný Jaroslav Mezník, přední brněnský historik, který se s brněnským komunistou setkal ve vězení na Borech v roce 1973. Ve svých vzpomínkách líčí Šabatu jako bytostného politika, který vytvořil jakýsi „ústřední bod", kolem něhož se seskupili vězni různých politických názorů a diskutovali o domácí i zahraniční politice. Z vězeňské cely se dokonce pokusil navázat dialog s představiteli tehdejšího normalizačního režimu, tedy se svými vězniteli, a poslal dopis generálnímu tajemníkovi strany Gustávu Husákovi, ve kterém požadoval revizi politických procesů. K Husákově odpovědi a vysněnému dialogu samozřejmě nedošlo. Uvedená situace, detailně vylíčená Mezníkem, dokládá Šabatovu neústupnost a snahu o pěstování politiky i v naprosto degradujícím a bezvýchodném postavení. Nemůže být divu, že právě Jaroslav Mezník se vyjadřoval o Šabatovi vždy s úctou a pochopením, i když s ním nemohl sdílet jeho politické přesvědčení.

Šabata byl svou podstatou politik. I z tohoto důvodu po revoluci 1989 neměl zájem o návrat na katedru, z níž byl jako „reformátor" po pražském jaru odstraněn. Chtěl se věnovat naplno politice, ať již ve vládě, nebo v opozici. Z této doby ovšem pochází i jeho politický testament v podobě dvou velkých předmluv ke knihám Tomáše G. Masaryka *Nová Evropa* (1994) a Lva Trockého *Zrazená revoluce* (1995, s doslovem P. Uhla). Z nich vyplývá Šabatovo politické krédo: novodemokratická, proevropská, proekologická a prosociální politika a určitými křesťanskými prvky.

Evaluace

Jaroslav Šabata se stal pro brněnskou kulturu ikonickou postavou, symbolem opozičního komunisty, kterého životně zaujal marxismus; posléze ale dal přednost demokratické myšlence, zpracované arci – jak jinak – po šabatovsku.

Ohlasy

Nikdy sám nesměřoval k partajním výhodám, neboť podle rodinného rčení pro něj byla politika něco jako pytlácká vášeň a pravý pytlák nikdy nestřílí pro obživu. \ **nekrolog Jany Soukupové**

Prameny a literatura

Když se řekne Šabata… Opožděný sborník k 70. narozeninám. Brno: Doplněk, 1997.

ŠABATA, Jaroslav. *Češi a Němci – věční sousedé*. Praha: Nadace B. Bolzana, 2013.

ŠABATA, Jaroslav. *I Marx i Havel.* Brno: Doplněk, 2013.

TICHÁK, Tomáš – BURIAN, Václav. *Sedmkrát sedm kruhů. Jaroslav Šabata – příběh paradoxního politika.* Olomouc: Votobia, 1997.

Bedřich Šindelář

Národnost: česká

Datum narození: 7. července 1917

Místo narození: Sarajevo

Datum úmrtí: 28. dubna 1996

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Oženil se s Vlastou Gajdovou. Spolu měli dva syny: Pavla, který pracoval jako kameraman Československé televize, a Petra, jenž byl zaměstnán v Archeologickém ústavu ČSAV. Pocházel z velmi chudých poměrů, jeho předkové pracovali na Šumpersku v nádenických a dělnických profesích; otec Rudolf Šindelář pracoval jako textilní dělník a později jako holičský pomocník. Ve snaze o sociální vzestup vstoupil do c. a k. telegrafního vojska (k.u.k. Telegraphentruppe) jako déleslouží cí poddůstojník a několik let působil v jižních provinciích mocnářství. V Dubrovníku se oženil s Rosalií Kovačićovou, dcerou rolníka slovinského původu. Bedřich byl třetím synem manželů, jeho dva sourozenci zemřeli v dětském věku. Otec v meziválečném období pracoval u československé pošty a po nacistické okupaci českých zemí v roce 1939 se přihlásil k německé národnosti; k témuž přinutil i svoji manželku, která si ještě ve 30. letech držela identitu slovinskou. Se synem Bedřichem a zbytkem rodiny, která se již po dvě generace hlásila k české národnosti, Rudolf Šindelář přetrhal kontakty. Bedřich se po dobu války stýkal s matkou bez otcova vědomí. Manželé Šindelářovi v roce 1945 ukončili život sebevraždou, veškerý jejich majetek propadl státu. Rodinná tragédie poznamenala další život Bedřicha Šindeláře, který byl opakovaně až do 60. let vystavován denunciacím z kolaborace s nacisty; resp. odsudku za svou distanci od rodičů a vinu na jejich osudu. Problémy s rodinnou historií významně zbrzdily Šindelářovu akademickou kariéru a přinesly mu řadu traumat v podobě opakovaného prověřování, přerušování kvalifikačních řízení apod. Jeho reakcí v hledání jistoty bylo pevné přimknutí k vládnoucímu komunistickému režimu a mimořádná zatvrzelost v jeho obhajobě, když si inteligentní a pracovitý Šindelář navenek nepřipouštěl pochybnosti o správnosti vývoje společnosti a ještě v době zjevné krize režimu ve druhé polovině 80. let stál neochvějně na pozicích komunistického dogmatismu.

Akademické působení

Po maturitě na přerovském reálném gymnáziu nastoupil v roce 1937 na FF MU a studoval obory historie a německý jazyk. Uzavření českých vysokých škol v roce 1939 spolu s krizí v rodině vedlo Šindeláře k hledání obživy v dělnických profesích a velmi těžkému životu v materiální nouzi a nejistotě. Situace se stabilizovala v roce 1940, kdy získal dobré místo pomocného učitele na obchodní akademii v Moravské Ostravě. Současně tu ale byl vystaven tlaku na své připojení k programu germanizace obyvatelstva regionu. V letech 1943–1945 působil jako referent při odborové ústředně. Právě poměrně pohodlně strávená léta okupace vyvolávala v poválečném období četné pochybnosti o Šindelářově vztahu k okupačnímu režimu. V roce 1945 se vrátil na FF MU, dokončil studium a v roce 1946 obhájil doktorskou práci na téma čarodějnických procesů; současně od září téhož roku pracoval jako asistent při historickém semináři. Šindelář se přihlásil k levicovému programu proměny vědy a vysokých

škol a náležel k mladé generaci učitelů a vědců, kteří na fakultě horovali pro důslednou aplikaci marxistických metod a sovětských zkušeností. V tomto směru vyvíjel tlak i na své učitele, přičemž se s úctou hlásil k dědictví badatelského díla Julia Glücklicha a Rudolfa Urbánka. V roce 1948 byl jedním z předních aktérů komunistického převratu na FF MU, zastával funkce v Akčním výboru Národní fronty a v Základní organizaci KSČ. Již v roce 1950 požádal o habilitaci z oboru všeobecných dějin kapitalismu, jak byly tehdy nazývány dějiny západní Evropy. Habilitace dosáhl až v roce 1953 z důvodu výše zmíněných kádrových komplikací a také proto, že jeho publikační činnost byla označena za nedostatečnou a bez vazby k oboru habilitace. Šindelář reagoval zintenzivněním vědecké práce, vedle děl s tematikou dějin dělnického hnutí a revoluce roku 1848 se usilovně pustil do výzkumu problematiky třicetileté války. Ambiciózní badatel se se záštitou v některých tezích Zdeňka Nejedlého pokusil vstoupit do debaty špičkových evropských historiků o závažném tématu vestfálského míru marxistickou interpretací konfliktu a mírových jednání při důrazu na českou otázku. Šlo o cíl velmi nesnadný, mj. pro odtržení československé historické vědy od tehdy se rychle rozvíjejícího výzkumu německého, nizozemského nebo švédského. Šindelář navíc s ideologickými předsudky striktně odmítl ve své interpretaci zohlednit práce konzervativně-katolických historiků, z domácích zvláště Bohdana Chudoby, který dobové poznání tzv. české otázky obohatil výzkumy ve španělských archivech. I Šindelářovi podporovatelé, jako Josef Polišenský, na Šindelářových dílech k tématu oceňovali spíše důslednost v uplatnění marxistických tezí než pečlivost v práci s pramenem nebo jazykovou erudici, kterou si toto eminentně náročné téma žádalo. Přestože práce nezaznamenaly v západní a severní Evropě ohlas, byl v roce 1963 Šindelář – opět po průtazích trvajících čtyři roky – jmenován profesorem. Z této pozice se stal jedním z určujících aktérů historické práce v Brně a na Moravě, a to nejen na brněnské univerzitě, ale také jako šéfredaktor *Časopisu Matice moravské* a člen Komise historiků ČSSR a NDR. Po vstupu vojsk Varšavské smlouvy do Československa v roce 1968 Šindelář znovu přijal roli nemilosrdného dohlížitele nad ideovou pevností pracovníků fakulty, zasedal v prověrkových komisích a podílel se na vnitrostranických čistkách na úrovni fakultních a městských struktur KSČ. Větší kariéru v řadách normalizátorů Šindelářovi znemožnilo chatrné zdraví, na kterém se patrně podepsala dlouhodobá traumata – první mozkovou mrtvicí byl stižen již v roce 1953, později se přidalo onemocnění jater a glykemie. Přesto Šindelář převzal některé funkce ve strukturách brněnské KSČ a v letech 1976–1980 zastával post děkana FF. Na fakultě vyučoval do roku 1990, v samém závěru kariéry vystupoval jako bodrý starý pán se zajímavými historkami o čarodějnických procesech, svém celoživotně nejoblíbenějším tématu.

Veřejná činnost

Šindelář byl členem KSČ od roku 1948 a velmi aktivním pracovníkem ideologických složek komunistického režimu, jak na úrovni akademické (působení na ústavech marxismu-leninismu MU a Vysoké školy dopravní v Žilině), tak v grémiích osvěty a propagandistické práce. Zvláštní iniciativu směřoval k založení Komise pro boj s antikomunismem a v letech politických zvratů působil v prověrkových komisích při Městském výboru KSČ. Nabídky dalších funkcí odmítal s odkazem na svůj zdravotní stav; z téhož důvodu s ním v roce 1972 městské orgány strany již pro další práci nepočítaly. Obdržel četná vyznamenání, v roce 1953 Cenu osvobození města Brna, v roce 1979 plaketu Zasloužilého učitele a několik čestných uznání od městských a krajských představitelů režimu.

Evaluace

Temperamentní, prudké vystupování, nepředvídatelnost i pro blízké spolupracovníky, stínem rodinné tragédie poznamenané vztahy k lidem, těsné vazby k režimní nomenklatuře a ideologický dogmatismus, tento amalgám činil ze Šindeláře jednoho z nejobávanějších představitelů komunistické moci na FF, především v době normalizace. Jeho vědecké dílo vynikalo urputností v aplikaci tezí marxismu-leninismu; až šokující podobu nabývala tato zatvrzelost v pozdních dílech. Jeho nejznámější práce *Hon na čarodějnice* (1986) byla pro své protizápadní a antiklerikální výpady ve své době vnímána jako kontrapunkt k dílům českých badatelů, jež signalizovala slábnutí vlivu ideologie na historickou vědu. Šindelář náleží mezi české historiky, kteří se nejvíce podíleli na devastaci historické vědy v době komunistického režimu.

Ohlasy

... vidíme autorovu upřímnou snahu, aby byl historický materialismus skutečně, a ne jen frázemi, teoretickým základem jeho prací... **\ posudek habilitačního spisu**

Na jeho práci jsou stopy chvatu a netrpělivosti průkopníka, jsou však mnohonásobně vyváženy klady práce historika, pro něhož kulturní revoluce není prázdným slovem. **\ Josef Polišenský**

Výbor z díla

Z dějin dělnického hnutí na Brněnsku. Od nejstarších dob do založení KSČ (1956)

Ohlas maďarské revoluce 1848–1849: O sympatiích našeho lidu k maďarské revoluci a Kossuthovi (1957)

Comenius und der Westfällische Friedenskongress (1963)

Vestfálský mír a česká otázka (1968)

Hon na čarodějnice: západní a střední Evropa v 16.–17. století (1986)

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 406/1.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 44/2, 15/10.

Archiv města Brna, Přihláška trvalého pobytu občana, Bedřich Šindelář.

Ludvík Tošenovský

Národnost: česká

Datum narození: 24. prosince 1917

Místo narození: Sýkorec (okres Nový Jičín)

Datum úmrtí: 7. března 2012

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Ludvík Tošenovský se narodil na Štědrý den roku 1917. Otec Ludvík i matka Anežka, rozená Boháčková, pracovali jako dělníci v Kopřivnici. Ludvík měl staršího bratra Hynka a mladší sestru Josefu. Oba bratři se během druhé světové války zapojili do domácího odboje. V roce 1944 byl Hynek Tošenovský nacisty popraven. Ludvík dál pokračoval v odboji a vedl ilegální buňku KSČ ve Frenštátu pod Radhoštěm. Zde také potkal svou ženu Drahušku, rozenou Kopeckou. V roce 1943 se jim narodila dcera Taťána. Roku 1970 byli manželé Tošenovských vyloučeni z KSČ za odmítavý postoj k sovětské okupaci. Vyloučením ze strany skončila Tošenovského akademická kariéra. Po sametové revoluci byl v roce 1991 rehabilitován. Až do smrti se filozofii aktivně věnoval a psal také příležitostně básně.

Akademické působení

Po absolutoriu čtyř ročníků reálného gymnázia v Příboru přešel na učitelský ústav, kde maturoval v roce 1937 v oboru učitel národní školy. Gymnaziální vzdělání dokončil externě maturitou na gymnáziu ve Valašském Meziříčí. Po válce studoval na brněnské filozofické fakultě angličtinu a ruštinu; studium dokončil v roce 1947. Zúčastnil se měsíční studijní cesty do Anglie. V této době se začal badatelsky profilovat jako filozof.

V roce 1952 nastoupil jako odborný asistent na brněnské katedře marxismu-leninismu. Doktorát v oboru filozofie dokončil v roce 1953 a v roce 1958 začal přednášet na filozofické fakultě. V roce 1960 získal titul kandidáta věd na základě práce *Příspěvky k základním otázkám teorie pravdy*. Následně se úspěšně ucházel o habilitaci na filozofické fakultě a předložil upravenou práci o teorii pravdy. O čtyři roky později byl Tošenovský jmenován profesorem filozofie a marxismu. V letech 1965 a 1966 zastával funkci děkana FF MU. Byl také velmi aktivní v Československé akademii věd. Od roku 1967 do roku 1970 byl vedoucím kolegia filozofie a sociologie ČSAV. Přispíval do řady odborných časopisů a působil jako zástupce šéfredaktora *Filosofického časopisu*. Právě v šedesátých letech byly publikovány jeho zásadní práce *Příspěvky k základním otázkám teorie pravdy* a *Pravda ve starověké a v marxistické filosofii*.

Poslední monografická práce *Dialektika a věda* vyšla v roce 1970. Během normalizace byl pro své politické názory propuštěn. Po sametové revoluci byl zpětně rehabilitován a mohl opět publikovat ve *Filosofickém časopise*. Ve své vědecké činnosti se zevrubně zabýval teorií pravdy, teorií jazyka a dialektickou logikou. Svou filozofii a také svůj život popisuje v knize *Za pravdou ve filozofii v průvanu společenských proměn.*

Veřejná činnost

Střední škola předurčila jeho učitelskou kariéru. Jako výpomocný učitel nastoupil na národní školu v Ostravě a během války učil na různých odborných školách ve Frenštátě pod Radhoštěm. Zde se aktivně účastnil protinacistického odboje a vedl ilegální komunistickou buňku. Přesto po válce nepožádal o zpětné zapsání do KSČ, čehož později litoval. Do komunistické strany tak oficiálně vstoupil až po válce. Frenštát opustil v roce 1949, kdy odešel učit na střední školu do Brna.

V padesátých letech krátce řídil znojemské pedagogické gymnázium, ale poté už byla jeho profesní dráha spojena s Masarykovou univerzitou. Vždy se aktivně se vyjadřoval k aktuální společenské situaci. Po srpnové okupaci vojsky Varšavské smlouvy napsal v únoru roku 1969 článek otištěný v *Moravskoslezském týdnu* (*M-týden*) – kritizoval především chování sovětských vojáků. V roce 1970 byl pro své názory vyloučen z komunistické strany a byl nucen akademickou dráhu opustit. Na univerzitě ale zůstal a začal pracovat ve fakultní knihovně. Nejprve jako knihovník, ale pro svou erudici a jazykové schopnosti se později staral i o akvizice nových zahraničních knih. Z totožných politických důvodů byl také těsně před důchodem donucen rok pracovat jako pomocný dělník na stavbě dětské nemocnice v Brně.

Evaluace

Byl významným filozofem, vedoucím katedry filozofie a metodologie a děkanem FF MU. Po srpnové okupaci se nebál projevit své názory, za což byl režimem perzekvován.

Ohlasy

Jako posluchačka jeho přednášek a později i jako aspirantka na jeho katedře mohu konstatovat, že přes různé věci, které jsme mu vyčítali, byl prof. Tošenovský vždy otevřený diskusi, nesnášel nespravedlnost a všem činnostem, kterým se věnoval, věnoval se s plným nasazením. \ Ivana Holzbachová

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 37/29, 44/11.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 219/4057, 392/2.

Heslo Ludvík Tošenovský. *Slovník českých filosofů*. Brno: Masarykova univerzita, 1998.

GABRIEL, Jiří. Sedmdesátiny Ludvíka Tošenovského. *Universitas*, 1987, č. 6. 89–91.

HOLZBACHOVÁ, Ivana. Zemřel Ludvík Tošenovský. *Universitas*, 2012, č. 2, s. 60.

HUBEROVÁ, Vladimíra. *Ludvík Tošenovský* [online]. 2015. [cit. 30. srpna 2017]. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=22787>.

TOŠENOVSKÝ, Ludvík. *Učitelem za války. Vzpomínky na frenštátskou obchodní akademii.* Brno: [s. n.], 2002.

Josef Válka

Národnost: česká

Datum narození: 13. července 1929

Místo narození: Podolí u Tišnova (dnes Borač)

Datum úmrtí: 13. května 2017

Místo úmrtí: Borač (okres Tišnov)

Sociální zařazení: Narodil se do řemeslnické rodiny a mládí prožil na vesnici. Jeho otec byl stolařem a matka pracovala v zemědělství. Na univerzitě se potkal s Růženou Ostrou, romanistkou a překladatelkou, se kterou se v roce 1955 oženil. O tři roky později se jim narodila dcera Hana. Byl zapálený do všeho, co dělal, a jeho temperament strhával pozornost posluchačů. Na druhé straně byl také velmi vznětlivý a jeho výbuchy řevu byly pověstné. Rád četl, přednášel a cestoval. Miloval přírodu a často chodil na procházky do okolí rodné Borače. Zemřel po těžké nemoci v nedožitých 88 letech.

Akademické působení

Mezi lety 1940 a 1948 studoval na reálném gymnáziu v Tišnově. Po maturitě nastoupil ke studiu historie a ruštiny na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity. Ještě během studia začal přednášet starší československé dějiny a v roce 1953 získal doktorát filozofie. Mezi jeho učiteli byli přední historikové Rudolf Urbánek, Rudolf Holinka a také jeho pozdější školitel Josef Macůrek.

Po studiu pracoval dál na katedře historie jako odborný asistent, přičemž svou pozornost zaměřoval na společnost pozdního feudalismu. Na příkladu Moravy zkoumal ekonomiku, sociální poměry na venkově a selské vzpoury. Své výzkumy uceleně vydal v monografii *Hospodářská politika feudálního velkostatku na předbělohorské Moravě* (1962). V roce 1964 se habilitoval spisem *František Palacký, pojetí českých středověkých dějin a teorie dějepisectví*. Jeho badatelský zájem se tak postupně rozšiřoval také na dějiny myšlení, kultury a historiografie. Na studijní cesty jezdil do Francie a vědecky ho ovlivnila zejména tzv. nová historie. Tyto vlivy a zájmy vyústily v knihu *Předbělohorská doba* (1972), syntézu české společnosti v 15.–18. století.

V roce 1969 bylo zahájeno Válkovo profesorské řízení, ale kvůli jeho názorům na sovětskou okupaci mu profesorský titul nebyl udělen. Navíc byl zbaven práva přednášet studentům na univerzitě a nemohl ani publikovat. Sám vzpomínal, že po „zákazu“ rozmlouval svým studentům projekt pokračování jeho přednášek mimo akademickou půdu. I přes zákaz publikovat monografie dál bádal a vydal dva díly syntézy moravských dějin ve formě skript. Přehled dějiny Moravy – *Stavovská Morava 1440–1620* (1978) a *Od Velké Moravy do husitské revoluce* (1980) se staly nejrecenzovanějšími historickými pracemi té doby. Válka v nich ukázal novou formu historické syntézy dějin země.

V roce 1990 konečně získal profesorský titul. Inspirován Georgesem Dubym publikoval dvě velké syntézy moravských dějin: *Středověká Morava* (1991) a *Morava reformace, renesance a baroka* (1995). Kromě vlastní vědecké

činnosti se výrazně podílel také na organizaci vědecké práce. Byl členem vědeckých rad Filozofické fakulty Masarykovy univerzity a Univerzity Karlovy. V roce 2007 se stal emeritním profesorem Masarykovy univerzity, na níž dál příležitostně přednášel.

Ocenění vědeckou komunitou

Podílel se na chodu a organizaci mnoha společenskovědních institucí. Byl členem Akademie věd ČR a Muzea J. A. Komenského v Uherském Brodě. Dále byl dopisujícím členem Královské historické společnosti v Londýně a členem Collegia Carolina v Mnichově. Získal ocenění Jihomoravského kraje, medaili Františka Palackého Za zásluhy o společenské vědy, pamětní medaili k 650. výročí založení Univerzity Karlovy v Praze a zlatou medaili Masarykovy univerzity. V neposlední řadě byl také rytířem Řádu akademických palem Francouzské republiky. Jako redaktor pomáhal vést několik časopisů a byl dlouholetým redakčním tajemníkem historické řady *Sborníku prací filozofické fakulty brněnské univerzity*.

Veřejná činnost

Studium střední školy během válečných let ovlivnilo jeho politickou orientaci a v roce 1948 vstoupil do KSČ. Ve straně byl zpočátku velmi aktivní. Stal se místopředsedou Fakultní organizace KSČ a díky tomu dostal v roce 1950 přednost před Františkem Nesvadbou při obsazování pozice odborného asistenta historického ústavu. V šedesátých letech začal zastával myšlenky reformního komunismu a přátelil se například s Jaroslavem Šabatou.

Srpnová okupace ho silně zasáhla a k činnosti KSČ se začal velmi kriticky vyjadřovat. Během stranických čistek tak byl v roce 1970 z KSČ vyloučen. Jeho profesorské řízení bylo zastaveno a podle závěrů komplexního hodnocení se s ním nadále jako s možným profesorem nepočítalo. V roce 1974 dostal zákaz přednášet na univerzitě a také veřejně publikovat výsledky svého bádání. Některé z Válkových prací poté vyšly pod jménem jeho přítele Jaroslava Kudrny.

Po sametové revoluci byl rehabilitován a stal se členem několika vědeckých rad a institucí. Byl také členem předsednictva Grantové agentury České republiky. Kromě organizování vědeckého života byl velmi činný v oblasti publicistiky. Přispíval svými glosami a články do novin a televize. Jako pedagog a popularizátor vědy vydal několik skript a učebnic ke starším českým dějinám a úvodu do dějepisu. Celoživotně zastával názor, že věda se nedá dělat bez přednášek a diskusí se studenty.

Evaluace

Historik mezinárodního věhlasu, autor s citem pro psaní velkých syntéz dějin a emeritní profesor historie Masarykovy univerzity. Člen mnoha společenskovědních institucí a přední odborník na moravské dějiny.

Ohlasy

Patřil k nejlepším pedagogům katedry a fakulty. Spojení pedagogické a výzkumné práce u něj byly samozřejmostí, měl kultivovaný projev, dovedl studenty získat pro historii i pro vědu a diplomové a disertační práce které vedl, měly badatelskou hodnotu. **\ komise pro jmenování Josefa Války profesorem ve složení Josef Kolejka, Josef Polišenský a František Kavka**

Řev strejdy Pepka se rozléhal po staveništi i po dokončené vilce; navozoval dojem, že ten, kdo jej vyluzuje, je strašný hrubián. Ani pro zasvěcené nebylo vždy snadné pochopit, že to tak nemyslí. Řval především na svou věrnou a oddanou ženu; vyčítal jí, že s ním po okupaci nechtěla zůstat ve Francii, a tím ho přiměla k návratu do sraček. **\ Milan Uhde**

Vedle jeho knih a studií však zůstane v paměti především výjimečná, neopakovatelná osobnost rozeného syntetika a strhujícího rétora, vědce sršícího nápady, který ovlivnil přinejmenším tři generace českých historiků. Osobnost, která vytvářela mosty mezi generacemi, mezi vědními obory, mezi Moravou a Čechami i mezi českými zeměmi a Evropou. **\ Jaroslav Pánek**

Vzpomínám si, že jsme se jednou přeli o to, jaký je v dějinách vzájemný vztah mezi myšlením a výrobními vztahy. Uprostřed debaty jsem si vzpomněl, že mám lístek na koncert, tak jsem se šel honem převléci a utíkal jsem po schodech dolů. Když jsem vyšel na chodník před domem, objevil se Pepek na balkoně, zcela ještě zaujatý naším rozhovorem, a na celé náměstí křičel: *„Jarku, myšlení je součást výrobního procesu."* **\ Jaroslav Mezník**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 18/3.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, habilitace a profesury, kart. 22/5.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 231/4305.

FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří. *Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. Pohled na dějiny a současnost*. Brno: Masarykova univerzita, 2010.

FUKSA, Karel. *Dokumentární cyklus Portréty – Josef Válka* [online]. 2005. [cit. 18. února 2019]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1185083644-portrety/305296361530003-josef-valka-historik/>.

MEZNÍK, Jaroslav. *Můj život za vlády komunistů*. Brno: Matice moravská, 2005.

PÁNEK, Jaroslav. Josef Válka. (13. července 1929 – 13. května 2017). *Český časopis historický*, 2017, roč. 115, č. 3, s. 909–918.

UHDE, Milan. *Rozpomínky, co na sebe vím.* Praha – Brno: Torst – Host, 2013.

ZACPAL, Josef. Odešel historik Josef Válka. *Tišnovské noviny* [online], 28. 6. 2017. [cit. 17. září 2018]. Dostupné z: <https://tisnovskenoviny.cz/2017/06/28/odesel-historik-josef-valka/>.

Dušan Jeřábek o fakultním roce 1945

Moje první cesta vedla na filozofickou fakultu. S kamarády Hoškem, Čapkem a ostatními, s mnoha dalšími známými i neznámými jsme pomáhali, kde se dalo, aby se škola, kterou jsme už tenkrát považovali za svoji, co nejdřív vrátila opět k životu. Nebylo to nijak snadné. Seminární knihovny – více nebo méně v troskách – byly shledávány po soukromých úkrytech; že se z nich mnoho zachránilo, zvlášť z vzácné knihovny slovanského semináře, na tom měl velkou zásluhu poslední děkan fakulty před sedmnáctým listopadem devětatřicátého roku, profesor Bohuslav Havránek; a vedle něho i řada obětavých zaměstnanců školy. Daleko bolestnější než mezery v knihovnách byly ovšem ztráty mezi učitelským sborem: oběťmi nacistů se stali Vladimír Groh, Josef Tvrdý, Jan Uher, Stanislav Sahánek, Bedřich Václavek, a ještě po osvobození rozmnožila ty ztráty smrt vynikajícího muzikologa Vladimíra Helferta, který zemřel na následky věznění v Terezíně. Už v polovině června začalo se na fakultě – třeba improvizovaně – vyučovat. Budovy, pracovny a posluchárny zdaleka nebyly ještě uvolněny a připraveny, ale letní semestr přece se rozběhl. V čele fakulty stál jako děkan nadále profesor Havránek, děkanskému úřadu vládl stejně jako před válkou tajemník – pak už s titulem ředitele – Karel Hošek. U toho se také konal zápis – tehdy velice jednoduchý. Stačilo maturitní vysvědčení a vzhledem k poválečné situaci potvrzení o státní spolehlivosti. Je ovšem pravda, že značné obtíže nastaly pro nás nováčky ve chvíli, kdy jsme si do indexu měli zapsat příslušné přednášky, cvičení a semináře. Tu nezbylo než žádat o radu starší, už zkušené vysokoškoláky. Ale i to jsme zvládli – také s pomocí pana pedela Volšíka, který měl s námi trpělivost a choval se k nám všem s otcovskou laskavostí. První přednášky, které jsem začal navštěvovat, mě však pořádně vyděsily. Nejvíc to platilo o staroslověnských výkladech pana profesora Josefa Kurze. V posluchárně přeplněno, přednášejícího jsme ode dveří sotva viděli, natož slyšeli, a co jsem slyšel, to mi znělo beznadějně nesrozumitelně. A nejen mně. O přestávce, kdy se pan profesor s námi dal na chodbě do řeči, jsme se mu k tomu svému zmatku a bezradnosti přiznali; utěšil nás se svým milým úsměvem, že ho to nijak nepřekvapuje a že po prázdninách začne s námi probírat staroslověnštinu tak říkajíc od abecedy. – To jsme už v počátcích našeho vysokoškolského studia pochopili, že takový ohled na studentské začátečníky nebýval dříve nijak běžný. Univerzitán – jak jsme se dozvídali od starších kolegů – byl zpravidla hozen do proudu studia a na něm záleželo, aby se v něm neutopil. Netvrdím dnes, po těch dlouhých letech vysokoškolského působení, že to bylo správné; ale stejně tak si nemyslím, že je nutné vodit mladého člověka s maturitou od vstupu na vysokou školu tak za ruku, jak se to v minulých letech stávalo u nás dost často zvykem. Ten první, letní semestr byl krátký – trval asi jen měsíc, do poloviny července, a měl hlavně formální význam – započítával se totiž do počtu semestrů, vyžadovaných pro absolutorium. Počet se lišil podle ročníků – studenti nejvíc zdržení ve studiu nucenou přestávkou dostávali nejvyšší úlevy. Pamatuji-li se dobře, tedy posluchači postižených generací měli povinnost vykázat šest nebo – jako u mého ročníku – sedm

absolvovaných semestrů. Ale musím připomenout, že tyhle úlevy průměrnému studentovi příliš velké výhody nepřinášely: látku ke státním zkouškám musel samozřejmě zvládnout v obvyklém a předepsaném rozsahu, takže většina posluchačů – a já mezi nimi – stejně si na zkoušky troufala až po obvyklých čtyřech a osmi semestrech. Ale abych byl přesný – studijní, nejenom časovou slevu dostali jsme přece: místo vyžadovaných dvou písemných státních prací (totéž, co je dnes práce diplomová) stačila v našich „válečných" ročnících jen jediná. Skutečné, i když stále ještě ne – pokud šlo o podmínky výuky – normální studium začalo až na podzim roku 1945. Školní rok byl zahájen slavnostně v aule filozofické fakulty nástupním projevem nového děkana, profesora J. L. Fischera. Jeho zvolení do čela školy pro první rok jejího obnoveného života jistě mělo i hlubší význam. Fischer, který prožil válku v okupovaném Holandsku, patřil v předmnichovské republice k levicovému křídlu české inteligence.

(JEŘÁBEK, Dušan. *Brno – kulturní město předválečné a válečné. O divadle, literatuře, výtvarném umění a významných osobnostech univerzity v letech 1928–1948.* Brno: Barrister & Principal, 2006, s. 157–158.)

GENERACE PADESÁTÝCH A ŠEDESÁTÝCH LET

Leo Davídek

Jaroslav Hnát

František Jordán

Libor Míček

Petr Oslzlý

Ivo Osolsobě

Rudolf Pečman

Antonín Přidal

Miloš Štědroň

Libor Štukavec

Milan Uhde

Radoslav Večerka

Ivo Možný

Jana Nechutová

Lída Osecká

Pavel Osecký

Joseph Normon Rostinsky

Jaroslav Střítecký

Milan Suchomel

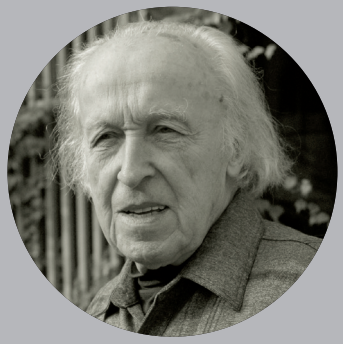

Dušan Šlosar

GENERACE PADESÁTÝCH A ŠEDESÁTÝCH LET

Úvod (LF) 279

Leo Davídek (HČ) 286
Jaroslav Hnát (HČ) 288
František Jordán (HČ) 290
Libor Míček (HČ) 293
Ivo Možný (JČ) 296
Jana Nechutová (JČ) 302
Lída Osecká (MM) 306
Pavel Osecký (MM) 309
Petr Oslzlý (JČ) 312
Ivo Osolsobě (JČ) 317
Rudolf Pečman (MM) 321
Antonín Přidal (HČ) 325
Joseph Normon Rostinsky (HČ) 328
Jaroslav Střítecký (MM) 331
Milan Suchomel (MM) 334
Dušan Šlosar (JČ) 337
Miloš Štědroň (MM) 343
Libor Štukavec (LF) 347
Milan Uhde (JČ) 349
Radoslav Večerka (JČ) 354

Radoslav Večerka o fakultních letech čtyřicátých a padesátých 359

Milan Uhde o fakultním roce 1953 369

Pro osobnosti spojené generačním prožitkem fakulty 50.–60. let není snadné nalézt společné označení tak, jak tomu bylo u generací předcházejících. Jako by tato generace stála trochu stranou či na pomezí velkých kulturních a společenských procesů. Přesněji řečeno, politické a kulturní zvraty na tyto osobnosti působily poněkud subtilnějším způsobem než na tři předchozí generace, u kterých máme co do činění s významnými dějinnými převraty, tedy světovými válkami, rozpadem, resp. vznikem státu nebo dramatickými změnami režimu. Také univerzita a její fakulty procházely prudkými změnami, nelehkou „zakladatelskou" érou a po ní brzy následujícími dopady politických událostí. V generaci studující na FF v 50. a 60. letech je situace odlišná. Její příslušníci prožili nacistickou okupaci v dětském nebo mladistvém věku, její nejmladší příslušníci se pak narodili až po jejím skončení. Také komunistický převrat roku 1948 s následujícími léty tuhého stalinismu nebyl v pravdě událostí, jež by zasáhla příslušníky sledované generace bezprostředně: spíše ji pocítili jejich rodinní příslušníci nebo starší sourozenci, ať už se s větší či menší vehemencí stavěli na stranu režimu, nebo proti němu.

Generačním prožitkem v politickém slova smyslu tak je spíše jisté společenské vystřízlivění ze stalinismu, spojené hlavně s rokem 1956, tedy událostmi XX. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu, kritikou kultu osobnosti J. V. Stalina a protikomunistickými vystoupeními v Polsku a Maďarsku, jež byly ovšem širší veřejnosti československým komunistickým režimem z velké části zamlčeny. Hlavně studenti vysokých škol citlivě reagovali na mírné uvolnění politických poměrů kritikou režimu; důkazem jsou např. majálesové oslavy roku 1956 v Bratislavě a Praze.[1] Režim se v roce 1956 zachvěl v základech, a i když se snažil znovu nalézt někdejší sebejistotu – mj. ve formě vlny perzekucí a personálních čistek proti „kolísající inteligenci" v roce 1957 i později –, již se mu to nikdy tak docela nepodařilo. Byť byly brněnské poměry roku 1956 podstatně klidnější než bratislavské nebo pražské, lze počítat s vlivem těchto událostí především na studenty a mladší učitele.

Sledovaná generace je rozkročena mezi dvěma politickými milníky, kromě roku 1956 jde jistě také o události roku 1968. Okupace země vojsky Varšavského paktu zastavila slibně se rozvíjející kariéru mnoha příslušníků zmíněné generace. Ve zvoleném vzorku osobností se však nachází poměrně málo těch, kteří by se s režimem v době normalizace dostali do otevřeného konfliktu v důsledku svého dlouhodobého tíhnutí k politickému angažmá (Milan Uhde). Typičtější je pro tuto generaci spíše pohyb či přežívání v „šedé zóně", s obtížně hájeným prostorem vlastní svobody, úspěšnými i neúspěšnými pokusy dohledu režimu tu a tam uniknout, dílem vůči režimu vysloveně nekonformními aktivitami (podíl na alternativní univerzitě u Iva Osolsobě), dílem hledáním

1 MATTHEWS, John. *Majáles 1956. Nevydařená revolta československých studentů*. Brno: Prius, 2000, zvl. s. 23–29; PERNES, Jiří. *Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008.

kompromisu s vládnoucí stranou, nejčastěji v prostředí oborově blízkém, ale bez kontaktu či s omezeným kontaktem se studenty (Ivo Možný, Lída Osecká).

Jde o generaci, která nastoupila ke studiu na fakultě až po komunistickém převratu a následných čistkách z let 1949–1950. Zažila naplno nepřehledné a chaotické období experimentů s vysokým školstvím, kterých se komunistický režim ve snaze o převzetí plné politické kontroly, zvýšení efektivity práce a přizpůsobení sovětským vzorům dopouštěl. Reforma vysokých škol v intencích vysokoškolského zákona z roku 1950 ovlivnila studijní život příslušníků sledované generace v několika ohledech.[2] Prvním, a z hlediska režimu nejdůležitějším byla politická a ideologická náplň studia, která hlavně v nižších ročnících mírou zátěže převážila nad odbornými předměty. Druhým cílem bylo utužení disciplíny studentů, tedy v podstatě reakce na vysokou studijní neúspěšnost a prodlužování studia, považované za typické znaky předchozích, liberálnějších studijních režimů. Studium v této době nabylo středoškolských parametrů, jaké neznali ani předchůdci, ani následovníci, včetně povinné a důkladně kontrolované účasti na všech přednáškách a seminářích, v některých případech dokonce hodnocením aktivity v hodinách prostřednictvím bonusů či malusů, domácích úkolů apod. Oba dva zmíněné reformní záměry splývaly v organizaci studijních kroužků s předpokládanou vzájemnou kontrolou studentů a vedoucích učitelů, ať už šlo o politicko-ideologický profil studenta, jeho mravnost podle zásad socialistické morálky, nebo o studijní prospěch.[3] Třetím reformním cílem bylo přiblížení tradičního profilu univerzitního studenta tzv. prostředí pracujících. Nešlo tu jen o banální povinnou účast na brigádách, ale hlavně o proměnu sociálního, věkového a obecně kulturního profilu studentstva. Vedle studijní dráhy vedoucí tradiční cestou, tj. maturita na gymnáziu následovaná zápisem na vysokou školu univerzitního typu, se totiž na fakultě objevilo velké množství studentů s významně odlišnou životní zkušeností a kulturním zázemím. Tradiční cesty studia byly samozřejmě notně narušeny už okupací a již v letech 1945–1947 na fakultě dokončovalo studium mnoho lidí postižených uzavřením českých vysokých škol v roce 1939 a také mládež, která nemohla v důsledku okupace, války a pracovního nasazení složit maturitu v běžném režimu, přičemž toto zpoždění následně doháněla různými provizorii a výjimkami. Po roce 1948 ale na fakultu přibyli lidé, kteří dramaticky měnili do té doby běžnou akademickou kulturu, včetně oslovování, jednání s lidmi, oblékání atd. Nejprve šlo o tzv. ádékáře, tedy absolventy dělnických kurzů, v podstatě dělníky z průmyslových závodů určené KSČ za kádrové rezervy, a to s vizí zvýšení kvalifikace formou náhražkové maturity v dělnických kurzech a následně prostřednictvím studia na fakultě. Nejenže tu šlo zpravidla o aktivní straníky, kteří do převážně politicky indiferentního nebo konzervativního fakultního prostředí vnášeli z pozice privilegovaných studentů četné novinky, jako důsledné oslovování „soudruhu“, tykání i nejstarším vyučujícím, nezřídka velmi kritické, přímé a jadrné vyjadřování, doprovázené skepsí k přemrštěnému intelektualismu profesorů.[4] Ale v ještě větším počtu naplnili posluchárny lidé studující při zaměstnání; jejich počet se udržoval vysoko až do 60. let (srov. studijní cestu Libora Štukavce) a tvořili v některých ročnících i třetinu všech studentů univerzity. Ta byla nyní konfrontována s prostředím, kde se komunistická ideologie zachytila mnohem pevněji než na fakultě:

---

2 URBÁŠEK, Pavel – PULEC, Jiří a kol. *Kapitoly z dějin univerzitního školství na Moravě v letech 1945–1990*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, s. 55–57, 102–111.

3 Tamtéž, s. 56–57.

4 MEZNÍK, Jaroslav. *Můj život za vlády komunistů*. Brno: Matice moravská, 2005, s. 33–34.

„Přišli dělničtí posluchači. Podívali se na své nové pracoviště a leccos se jim právem nelíbilo. Přišel nový ročník z gymnasií, kde již pracovaly skupiny ČSM; divili se, že na vysokých školách nemáme ještě skupiny. Bez nich by jim život připadal polovičatým…“[5]

S přiblížením tzv. světu pracujících šel ruku v ruce i čtvrtý cíl, reforma studia s důrazem na praxi. Byť se tu projevily mnohé přepjatosti režimu, jehož představitelé zhusta pojímali zvýšení praktické výuky jako prostý pobyt ve výrobním závodě[6], markantní změnou studia bylo jeho přísné rozdělení na vědeckou a učitelskou větev. Studentů s ambicemi nastoupit učitelskou dráhu bylo na řadě oborů FF vždy mnoho a patrně představovali i většinu, ale bylo s nimi zacházeno jako s poněkud podřadnými, neboť fakulta byla v intencích humboldtovského konceptu univerzity orientována výrazně na výchovu mladé vědecké generace. „Učitelští“ pak byli prostě ti, kteří z různých důvodů vědeckou kariéru nechtěli nebo nemohli nastoupit – o jejich profesní vzdělávání a celkový absolventský profil se nikdo valně nestaral.[7] S komunistickým režimem se na pořad dne dostalo profesní vzdělávání jako důležitý úkol univerzit a eminentně právě učitelské vzdělávání na filozofických, a zvláště pedagogických fakultách získalo na významu pro svůj ideologický podtext.[8] Nelze ovšem říci, že by se s reformou studia z roku 1950 učitelské vzdělávání zlepšilo výrazně, často šlo spíše o změny kosmetické nebo formální, ale přece jen začalo být vnímáno jako seriózní, alternativní studijní cesta a byl mu vytvořen určitý prostor – byť se tyto změny často děly s vědomím, že jde o ústupek z fakultních tradic a v jistém slova smyslu úlitbu režimu.

Pátým aspektem, na nějž je třeba brát zřetel, je fenomén učitelských vzorů. Před příslušníky sledované generace totiž defilovala pozoruhodná směs učitelů velmi odlišného habitu. I když je tato skutečnost v oficiálních dokumentech zmiňována zřídka, či rovnou zamlčována jako svého druhu neúspěch komunistické moci na univerzitě a na fakultě, faktem zůstává, že režim nedokázal obměnit učitelský kádr tak, jak si v době svého zrodu předsevzal.[9] Studující z 50. a 60. let tak byli konfrontováni s pedagogy sázejícími z přesvědčení nebo z konjunkturálních důvodů na příchylnost k vládnoucí ideologii, ale současně na fakultě ještě doznívaly vliv generace učitelů formovaných mezi válkami (Ferdinand Stiebitz, František Novotný, Frank Wollman). Plejáda byla po roce 1956 doplněna bývalými nadšenými komunisty a stalinisty, kteří po odhalení kultu osobnosti J. V. Stalina zmírnili svůj dogmatismus a začali jevy promýšlet v souvislostech. Někteří z nich se stáhli do ulity vědeckého pracovníka, někteří se aktivně zapojovali do nápravy předchozích chyb. A nezapomínejme, že i nadále většina učitelů fakulty zaujímala k politickým a ideologickým otázkám ambivalentní a oportunistický postoj a byla „tak trochu pro a tak trochu proti“, zabarikádovaná na pozicích v podstatě apolitického vědce.

Pokud hledáme určité výstižné označení pro formativní prožitek této generace, spojený s fakultou a studiem, pak je jistě adeptem pojem „uvolnění“. Ať už máme na mysli „tání“ studené války po roce 1956 nebo „jaro“ ve druhé polovině 60. let. Příslušníci sledované generace sice nezažili čistky z let 1949–1950, ale dotkla se jich kádrová politika, omezující přístup na univerzitu mladým lidem z rodin „třídních nepřátel“ komunistického režimu, rodin příbuzných s emigranty do kapitalistické ciziny nebo rodin známých odmítavým postojem k režimu

5 ŠAUR, Josef – VLHA, Marek a kol. *Kalendárium Masarykovy univerzity 1919–2019*. Brno: MuniPress, 2019, s. 109.

6 URBÁŠEK – PULEC, *Kapitoly*, s. 188.

7 Představujeme vám…, s. 50; URBÁŠEK – PULEC, *Kapitoly*, s. 94.

8 URBÁŠEK – PULEC, *Kapitoly*, s. 94.

9 Moravský zemský archiv, G560 KSČ – krajský výbor Brno, kart. 21, inv. č. 147, fol. 2.

pro ideologické důvody, převážně náboženského rázu. Na vybraném vzorku osobností můžeme ale sledovat, jak systém politické kontroly přijímacího řízení postupně erodoval a jak kádrově proskribovaní studenti také sami postupně nacházeli cestičky, jak si opatřit přímluvu a podporu a ideovou prověrkou projít. Nejproblematičtější z nich museli se studiem čekat, někdy i poměrně dlouho (Petr Oslzlý, Libor Štukavec). Další využili argumentu o svém prověření formou práce ve výrobním podniku, tedy v dobovém žargonu v sepětí s dělnickou třídou, a s takto vylepšeným životopisem se pokusili přijímacím řízením opětovně projít. V plném slova smyslu se této generaci podařilo užít plodů snížení politické kontroly spíše až v průběhu postgraduálního studia nebo na začátku profesní dráhy.

Na popisované generaci lze sledovat pozoruhodnou regenerační schopnost fakultního intelektuálního prostředí. Lze ji dokumentovat jak v rovině kvantitativní, tak kvalitativní, měřeno ohlasem vědecké práce. V kvantitativním srovnání je třeba připomenout, že v 50. letech prožila brněnská univerzita éru největšího útlumu: po zrušení právnické fakulty (1950), převedení farmaceutické fakulty do Bratislavy (1960) a vynětí pedagogické fakulty (1953) jako samostatného institutu se brněnská univerzita stala pouze třífakultní školou (pro léta 1960–1964). Vedle pražské a bratislavské univerzity nešlo o více než středně velký provinční ústav; z pohledu zahraničních partnerů o neplnohodnotnou univerzitu.[10] Také vývoj počtu studentů hovoří o drastické redukci. Ve studijním ročníku 1960/1961 bylo zapsáno na celé univerzitě pouhých 2 668 studentů, přibližně polovinu všech studujících představovali medici a na filozofické fakultě studovalo 517 osob. Filozofická fakulta trpěla nízkými směrnými čísly pro přijímání studentů stanovovanými ministerstvem (v roce 1958/1959 studovalo na fakultě pouhých 425 studentů). Šlo o dramatický výkyv, vždyť krátce po skončení války vykazovala fakulta více než 1 600 studentů a na konci 60. let se jejich počet začal opět blížit tisícovce.[11] Nebudeme daleko od pravdy, pokud konstatujeme, že část oborů filozofické fakulty v 50. letech doslova bojovala o přežití s jednotkami studentů a zachraňovala se pouze za cenu spojení do velkých organizačních celků, tedy kateder. Reformní plán ministerstva na přesun téměř všech filologických oborů z Brna do Olomouce, kde univerzita skomírala v této době velmi podobně a měla se na oplátku ve prospěch Brna vzdát oborů historických, byl jen jedním z dobře viditelných symptomů hluboké krize fakulty a jejích oborů.[12] Z ní se ale fakulta dokázala vzpamatovat a rychle využít uvolnění jednak směrných čísel ze strany ministerstva ve druhé polovině 60. let, jednak poněkud liberálnějšího dohledu stranických orgánů, který umožňoval přijímat i studenty s nejasným, nebo dokonce vůči režimu opozičním ideologickým profilem.

Z hlediska kvality vědeckého výzkumu se na fakultě negativně projevily dva trendy 50. let. Za prvé přesun excelentního výzkumu do gesce Československé akademie věd, za druhé zrušení pozice soukromých docentů. První změna mnohem více než humanitní obory postihla obory přírodovědné a lékařské, ale také univerzitní humanitní obory trpěly přesunem deviz a kvót na zahraniční cesty a nákup literatury mimo vysoké školy. Z období 50. let plynul komplikovaný vztah mezi fakultou a ČSAV, který osciloval mezi vztahem konkurenčním, partnerským a spojeneckým. Fakultní obory sice často se závistí hleděly na privilegia ČSAV, ale zpravidla díky těsným osobním vztahům z nich dokázaly také těžit. Mnohé osobnosti spojené s FF byly současně výzkumníky zainteresovanými v projektech ČSAV, případně na akademii strávily část své profesní dráhy. Vytvářel se vztah

10 URBÁŠEK – PULEC, *Kapitoly*, s. 52–53.

11 JORDÁN a kol., *Dějiny university v Brně*, s. 398.

12 URBÁŠEK – PULEC, *Kapitoly*, s. 49.

vzájemné potřebnosti a jisté „brněnské solidarity“ mezi FF a ústavy ČSAV dislokovanými v Brně nebo zde jinak zapojenými.[13] ČSAV měla především zájem o výchovu kvalitního vědeckého dorostu, který zůstal zákonem vymezen vysokým školám, fakulta měla zájem profitovat z privilegií ČSAV. Vztah, jenž jistě nebyl idylický, byl dotvářen skutečností, že pro talentované výzkumníky panovala v ČSAV politicky poněkud liberálnější atmosféra, a vzhledem k absenci kontaktu se studenty se tu mohl před tlakem režimu leckdo načas „skrýt“, a přesto zůstat aktivní v oboru.

Zrušení pozice soukromého docenta představovalo závažnou ránu fakultnímu výzkumu ve dvou ohledech. Soukromí docenti byli zpravidla lidé talentovaní, se zájmem o vědu a obětaví v tom smyslu, že konali výzkumnou činnost navzdory tomu, že nebyli přímo zaměstnanci fakulty. Obvykle pracovali na středních školách nebo ve veřejném sektoru, kde dostávali pro svoji spolupráci s univerzitou a pro výzkumnou činnost různé úlevy ve formě sníženého úvazku, studijního volna apod. Jejich výzkumná produkce významně zvyšovala vědeckou prestiž fakulty a byla v jistém smyslu i konkurenčním faktorem, neboť mnozí profesoři po zisku definitivy ve výzkumné činnosti polevili. Zrušením instituce soukromého docenta tak byla poškozena nejen fakulta, která takto přišla o část výzkumné aktivity, prestiže a o mnohé talenty, ale také střední školy, muzea či archivy, kde se stalo pěstování výzkumné činnosti zcela výjimečným, v podstatě okrajovým jevem.

Ve světle drastických, převážně negativních změn 50. let se revitalizace výzkumné činnosti na fakultě v 60. letech jeví jako úžas budící změna, kterou symbolicky završoval poměrně liberální a na výzkumnou činnost vysokých škol orientovaný vysokoškolský zákon z roku 1966. Rčení o Fénixovi a popelu by tu bylo eufemismem, ale přece jen je s podivem, že i v nesvobodné atmosféře 50. let zůstala fakulta inspirativním místem pro pedagogy a talentované studenty, jejichž práce s politickým uvolněním v 60. letech „rozkvetla“ a u některých zaznamenala značný ohlas v tuzemsku i zahraničí. Badatelé si kladou otázku po zdrojích tohoto obdivuhodného oživení již několik desetiletí. Zdá se, že bilance československé vysokoškolské politiky v 50.–60. letech je poměrně příznivá co do kvantitativních ukazatelů. Slabinou zůstávala kvalita vysokoškolského vzdělávání a výzkumu, notně ovlivněná organizačními excesy a politickými tlaky komunistické vlády, hlavně v letech 1949–1953 a znovu ve vlně od roku 1957. S postupným uvolněním politických tlaků na začátku 60. let se v československém vysokém školství zřejmě podařilo vytvořit prostor pro uplatnění kreativních osobností z řad nestraníků a situace celého resortu se začala v tomto směru rychle zlepšovat.

Hluboce analytická, byť hlavně na kvantitativní ukazatele zaměřená srovnávací studie vysokoškolských systémů Československa a sedmi kapitalistických států (USA, SRN, Francie, Švédsko, Velká Británie, Itálie, Rakousko) ze začátku 60. let poskytla poměrně pozitivní obraz tuzemského vysokého školství: s 3,5% podílem výdajů na celé školství Československo předstihlo Francii, SRN a Rakousko, z celého zkoumaného vzorku se dalece vymykaly USA s 5 % podílu. Také v podílu výdajů na vysoké školství Československo předstihlo Švédsko, Rakousko, Itálii a Francii; pozitivní byla i data o podílu studujících vysokých škol k počtu obyvatel.[14] Současně se ale postupně hromadily krizové symptomy: investice do vybavení vysokých škol postupně klesaly a školy nedokázaly vysokému počtu studentů nabídnout přiměřené zázemí, platy vysokoškolských pedagogů stagnovaly od roku 1956 po šest let a na začátku 60. let byla jejich průměrná výše u odborných asistentů na humanitních fakultách již

13 Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF II, sign. C III/3, kart. 1.

14 KOSTA, Jiří. Rozvoj československého vysokého školství ve světle mezinárodního srovnání. *Časopis Vysoká škola*, 1966/1967, s. 241–250.

významně nižší než u středoškolských učitelů a u kvalifikovaných dělnických profesí; v roce 1964 předsednictvo Státního výboru pro vysoké školy odmítlo nebývale vysoké množství (22 %) návrhů na jmenování profesorem pro nízkou kvalitu uchazečů atd.[15] Po značné kvantitativní dynamice vysokého školství v 50. letech se o dekádu později sektor dostal do komplikované situace vyžadující závažné a komplexní reformy – v mnoha ohledech šlo o situaci podobnou dramatickým změnám a krizi vysokoškolského vzdělávání doprovázenými studentskou revoltou na Západě, kde obrovský růst vysokoškolského sektoru a jeho prudké změny dokresluje údaj, že vysokoškolské vzdělání v roce 1967 získalo dvakrát tolik mladých lidí v ročníku než v roce 1958 (státy západní Evropy).[16] V Československu k reformě vůle nepochybně existovala, zvláště na ministerstvu školství vedeném Jiřím Hájkem, ale série změn z let 1965–1968 (zvláště vysokoškolský zákon z roku 1966)[17] a okupace země vojsky států Varšavské smlouvy tyto reformní tendence zastavila. Zatímco tedy ve druhé polovině 60. let československé vysoké školy držely svou kvalitou krok s vedoucími veřejnými univerzitami evropských kapitalistických států (nikoliv ovšem se špičkovými soukromými ústavy v USA), právě v období normalizace nastal kvůli nedokončené tuzemské reformě a naopak rychle pokračujícím změnám v zahraničí dramatický propad jejich kvality.

Situace celého vysokého školství v Československu měla svůj odraz i na brněnské filozofické fakultě. V roce 1959 fakulta například sváděla zápas s ministerstvem o kvótu na výjezd akademických pracovníků do ciziny: toho roku přečerpala přidělenou kvótu prostředků v této kapitole o 16 %. Fakulta byla podrobena kritice a bránila se poukazem na to, že se jednalo všeho všudy o dvě zahraniční cesty, z toho pouze jediná vedla do kapitalistické ciziny. Vedení fakulty dokonce ve své obraně neobvykle příkře konstatovalo, že *„k dalšímu rozvoji vědecké práce by učitelé potřebovali více zahraniční literatury a větší styk se zahraničím“*.[18] V roce 1961 již vidíme významné navýšení kvóty a realizaci celkem 22 zahraničních cest, z toho tří do kapitalistických zemí.[19] Zvláště v letech 1967–1968 se špičky vědecké práce z fakulty dokázaly prosadit i ve velkých programech mezinárodní akademické výměny, jako je Humboldt Stiftung (Radoslav Večerka). Od začátku 60. let vidíme také značné zvýšení počtu řešených státních výzkumných úkolů na celkem 40, z nichž největší objem prostředků fakulta čerpala na archeologické výzkumy ve Znojmě, v Pohansku a Těšeticích, dále na edici listin z éry pozdních Přemyslovců (*Codex diplomaticus*) a na výzkum moravských dialektů. Prudce se zvyšovala také činnost konferenční, přičemž na místo setkání konaných se silným ideologickým podtextem a někdy poněkud podivnými tématy korespondujícími s národními a komunistickými vizemi koryfeje československé vědy Zdeňka Nejedlého (v roce 1951 např. prioritní téma *Temno*) se nyní dostala velkorysá konferenční činnost se silným zahraničním ohlasem, zvláště v případě slavistiky a dlouho odstrkované klasické filologie (např. *O aktuálních otázkách verše*; *Strukturní typy slovanské věty*; *Antika a dnešek* v roce 1966).[20] Připomeňme výjimečné vědecké či umělecké počiny příslušníků této generace, zvláště vědeckou a pedagogickou proslulost a mezinárodní věhlas Jaroslava Stříteckého, Dušana Šlosara a Radoslava Večerky či uměleckou hodnotu díla Miloše Štědroně, Petra Oslzlého nebo Libora Štukavce. V oblasti stavebních investic byla situace podstatně horší, po letech tahanic a odkladů se ale konečně roku 1961 podařilo dokončit

15 URBÁŠEK – PULEC, *Kapitoly*, s. 192 an.

16 RÜEGG (ed.), *Geschichte der Universität,* s. 102.

17 URBÁŠEK – PULEC, *Kapitoly*, s. 193 an.

18 *Zpráva o činnosti Masarykovy univerzity za rok 1959*. Brno: Univerzita, 1960, s. 12.

19 Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, kart. 1, Komplexní rozbor činnosti UJEP v roce 1961, s. 39.

20 FASORA – HANUŠ, *Filozofická fakulta*, s. 91–92.

přístavbu fakultního areálu v ulici Arna Nováka, na dlouhou dobu poslední velký investiční projekt spojený s filozofickou fakultou.

V generaci 50. a 60. let se tak pozoruhodným způsobem proplétají prvky kontinuity a diskontinuity, rámované výkyvy politických tlaků a strategiemi volenými jednotlivci podle potřeby a oborových specifik k jejich usměrnění, využití nebo jen prostému přežití. Doba již dozrála k tomu, aby působení sledované generace bylo předmětem hodnocení z pera historika. To bude patrně vesměs pozitivní. Šlo o generaci, která si držela distanci k politické sféře a představovala navzdory politickým tlakům, které jejím příslušníkům převážně znesnadňovaly život, příklad schopnosti udržet si nadšení pro obor i přes nejisté, a dokonce velmi nepříznivé podmínky k badatelské i pedagogické práci.

Leo Davídek

Národnost: česká

Datum narození: 21. října 1925

Místo narození: Chrlice u Brna

Datum úmrtí: 29. srpna 1971

Místo úmrtí: Brno-Chrlice

Sociální zařazení: Leo Davídek se narodil do rodiny berního úředníka z Přerova. Měl dva sourozence a díky svému dědečkovi Felixi Stýblovi se od mala stýkal s místními vlastivědnými pracovníky a archeology. Po otci, vystudovaném lékárníkovi, zase zdědil lásku k přírodě a botanice. Jeho starší bratr Felix Davídek byl ústřední postavou tzv. skryté církve a pro své přesvědčení byl komunisty perzekvován. Leo Davídek se po povinné vojenské službě oženil v roce 1951 s Boženou Haraštovou. V roce 1953 se jim narodila dcera Anna a o pět let později také syn Pavel. Davídek byl velkým chrlickým patriotem a angažoval se v místních spolcích. Těžce nesl nedostatečnou památkovou ochranu archeologických nalezišť a často ve volném čase dobrovolně pracoval na záchranných výzkumech. V roce 1971 při jednom takovém výzkumu tragicky zahynul spolu s mladým spolupracovníkem Antonínem Bučkem, když je v nedostatečně zabezpečeném výkopu pohřbila zhroucená zemina.

Akademické působení

Studoval klasické gymnázium v Brně, ale ve čtvrtém ročníku přešel na učitelský ústav na ulici Poříčí, kde v roce 1945 odmaturoval. O rok později vykonal doplňkovou maturitu na starobrněnském gymnáziu a nastoupil ke studiu na vysoké škole zemědělské. Současně si zapsal i botaniku na přírodovědecké fakultě. Jeho akademickou dráhu přetrhla vojenská služba, kterou konal v roce 1948 – studium botaniky proto už nedokončil.

Potřebnou učitelskou kvalifikaci si doplnil na pedagogické fakultě v Ostravě. Natrvalo se do Brna vrátil v roce 1966, kdy dostal nabídku zaměstnání z brněnské univerzity. Zde jako technický pracovník zastával na katedře prehistorie funkci vedoucího keramické laboratoře. Spolu s archeology každoročně pobýval několik měsíců na slovanském hradisku Pohansko a řídil tamější terénní práce. Během zbytku roku pracoval v laboratoři – konzervoval a restauroval keramiku, ale psal rovněž odborné dokumentace.

Pro práci v keramické laboratoři vypracoval řadu nových postupů a metod v zacházení s nálezy. Mezi jinými například také speciální metodu čištění pestře malované neolitické keramiky. Ve svém volném čase se podílel na četných výzkumech v okolí Chrlic. Až do své smrti si doplňoval vzdělání jako technický pracovník i jako archeolog.

Profesní působení a veřejná činnost

Po jednoleté službě v armádě nastoupil v roce 1949 jako učitel na národní škole na Ostravsku. Krátkodobě působil jako vedoucí dětského domova v Klokočavě, kde učil děti řeckých emigrantů, kteří odešli do Československa během občanské války v Řecku. Až do roku 1959 poté vyučoval v rodných Chrlicích.

Kvůli svému náboženskému přesvědčení a perzekuci bratra Felixe nuceně přestoupil z učitelské dráhy na dráhu dělnickou. Vyučil se zámečníkem a pracoval v závodech Julia Fučíka v Brně. Během této doby se vrátil ke svému zájmu o regionální historii a inicioval vznik místního vlastivědného kroužku v Chrlicích, který také vedl. Externě spolupracoval s katedrou prehistorie a pomáhal při výzkumech v terénu. Jeho koníček se mu postupně stal také prací, když nastoupil jako technik do laboratoře katedry prehistorie.

I poté stále vedl vlastivědný kroužek a založil také zájmový kroužek archeologie při místní základní škole. Jeho snahou bylo nalézt a objasnit co nejvíce z pravěkých dějin Chrlic. V chrlické pamětní síni proto zakládal a schraňoval archeologický materiál z místních lokalit. Jeho práce se mu nakonec stala osudnou, když koncem srpna roku 1971 došlo k nehodě při záchranném výzkumu pravěkého objektu na trase vodovodu v Chrlicích.

Evaluace

I přes krátké působení se zapsal do historie fakulty jako příklad člověka nadšeného a zapáleného pro svoji práci. Na výzkumu archeologických lokalit pracoval i ve svém volném čase, což jej nakonec stálo život.

Ohlasy

Avšak nejen pro své pracovní kvality, ale zejména pro svou skromnou a tichou povahu, poctivost a důslednost si získal trvalou oblibu u svých spolupracovníků i obecně uznávanou autoritu u dělníků na výzkumu. **\ Bořivoj Dostál**

Jeho život však je pro mladé generace badatelů příkladem i varovným poučením. Jeho jméno by nemělo upadnout v zapomnění. **\ Vladimír Podborský**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 28/635.

DOSTÁL, Bořivoj. In memoriam Leo Davídek. *Vlastivědný věstník moravský*, 1971, roč. 23, č. 4, s. 437–439.

Leo Davídek. [online]. 2018. [cit. 17. května 2018]. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=8101>.

PODBORSKÝ, Vladimír. Vzpomínka na Leo Davídka. *Universitas*, 2011, č. 3–4, s. 84.

VIGNATIOVÁ, Jana. Leo Davídek, *SPFFBU*, E 17, 1972, s. 137–138.

Jaroslav Hnát

Národnost: česká

Datum narození: 6. ledna 1922

Místo narození: Plzeň

Datum úmrtí: 26. srpna 1992

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Narodil se do rodiny technického úředníka Jaroslava Hnáta a Anny Šnebergerové. Společně s mladší sestrou vyrůstal v Plzni. Studovat ale odešel do Brna, kde se také seznámil se svou budoucí ženou Bedřiškou Seidenbergerovou, pracovnicí Vysokého učení technického. Dohromady je pojila láska ke kinematografii a natočili spolu několik krátkých filmů. Kromě kinematografie byl Hnát také vášnivým fotografem a cestovatelem. Zemřel v Brně ve věku 70 let.

Akademické působení

Po maturitě na reálném gymnáziu absolvoval roční abiturientský kurz na brněnské Vyšší průmyslové škole textilní. Studoval také v Praze na Vysoké škole hospodářských věd a v roce 1950 získal titul inženýr v oboru zahraničního obchodu. Naučil se zde obstojně španělsky, anglicky, francouzsky a samozřejmě rusky.

Od roku 1951 byl členem klubu filmařů při Elektrotechnických závodech Julia Fučíka v Brně. Jeho koníčky, fotografie a film, mu pomohly získat zaměstnání: v roce 1961 uspěl v konkurzním řízení na pozici vedoucího kabinetu názorných pomůcek při rektorátu brněnské univerzity. Právě kvůli této pozici se zapsal ke studiu pedagogiky na brněnské filozofické fakultě. Studium dokončil v roce 1966 a rigorózní řízení poté absolvoval na Komenského univerzitě v Bratislavě. V roce 1969 získal doktorský titul a o rok později také titul kandidáta pedagogických věd na základě práce *Výukový film jako problém vyučovací techniky* (1970).

Jeho akademická činnost byla úzce propojena s kabinetem názorných pomůcek. Pracoval zde se svými kolegy na řadě výukových materiálů pro filozofickou fakultu, přírodovědeckou fakultu i pro kliniky fakultní nemocnice. Jeho akademický postup byl zastaven kvůli nepříznivému politickému hodnocení a jeho žádosti na obnovení habilitačního řízení nebylo vyhověno. V sedmdesátých letech bylo z pracoviště propuštěno několik jeho kolegů; sám Hnát byl již v této době dlouhodobě nemocný. Na postu vedoucího se udržel až do roku 1981, kdy bylo pracoviště zrušeno a Hnát přeložen na pedagogický ústav. Dál se zajímal zejména o využití a přípravu výukových materiálů a publikoval na toto téma několik menších studií. Na fakultě působil až do svého odchodu do důchodu v roce 1986.

Ocenění vědeckou komunitou

Byl členem Československé pedagogické společnosti při ČSAV a členem Společnosti pro vědeckou kinematografii při ČSAV.

Profesní působení a veřejná činnost

Za svůj život vystřídal Jaroslav Hnát několik profesí. Po studiu pracoval několik let v Brně jako textilní technik v obřanské přadlárně. V roce 1945 vstoupil do KSČ a na letních brigádách pracoval jako traktorista v Hanušovicích a v Jeseníku. Čtyři roky pracoval také jako revizní technik v Ústřední radě družstev v Praze.

V KSČ se angažoval v místních závodních organizacích a později také jako kulturní referent ROH. V roce 1954 nastoupil do Výzkumného ústavu vlnařského, v němž působil až do roku 1961, kdy začal pracoval na brněnské filozofické fakultě. Na vlastní žádost v roce 1967 vystoupil ze všech stranických funkcí a v roce 1968 byl v rámci čistky vyloučen z členství v komunistické straně.

Evaluace

Dlouholetý vedoucí kabinetu názorných pomůcek na filozofické fakultě v Brně. Autor mnoha výukových filmů a vášnivý milovník filmů obecně.

Ohlasy

Je nutno konstatovat zcela jednoznačně, že Ing. Jaroslav Hnát, CSc., byl nejen ve svém oboru uznávaným odborníkem, ale také milým spolupracovníkem všech členů katedry pedagogiky FF. Všem, kdož jej po léta znali, zůstal v paměti jako ušlechtilý člověk. \ Milan Pol a Marie Řehořková

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 29/18, 40/9.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, habilitace a profesury, kart. 38/10.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 432/24.

HUBEROVÁ, Vladimíra – KALENDOVSKÁ, Jiřina. *Jaroslav Hnát* [online]. 2014. [cit. 4. srpna 2018]. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmh/?acc=profil_osobnosti&load=14945>.

POL, Milan – ŘEHOŘKOVÁ, Marie. Vzpomínka na Ing. Jaroslava Hnáta, CSc. *Universitas*, 2002, č. 3, s. 78.

František Jordán

Národnost: česká

Datum narození: 21. října 1921

Místo narození: Polešovice (okres Uherské Hradiště)

Datum úmrtí: 2. června 1979

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: František Jordán se narodil v malé obci Polešovice. Jeho otec Augustin Jordán pracoval jako pomocný železniční dělník a matka Marie, rozená Obdržálková, byla v domácnosti. Měl tři sourozence. Po maturitě byl odveden na nucené práce ve štýrském Kapfenbergu. V roce 1944 utekl a přidal se k jugoslávským partyzánům – v oblasti Mariboru zformovali tzv. kapfenbergskou skupinu. Operovali převážně na území dnešního Slovinska a provedli řadu přepadení a sabotáží. V květnu roku 1945 byl reorganizován do jugoslávské lidové armády, ale již v červnu požádal o propuštění a byl repatriován do Československa. Z války si odnesl podlomené zdraví, které ho poté trápilo celý život. Oženil se s dětskou lékařkou Helenou Jordánovou, se kterou měl tři dcery, Soňu, Helenu a Janu. Zemřel ve věku 57 let.

Akademické působení

Na přímluvu učitele z měšťanky se Jordánovi rozhodli dát mladého Františka studovat na gymnázium ve Strážnici. Zde v roce 1941 odmaturoval a po válce se zapsal ke studiu oborů čeština a dějepis na filozofické fakultě v Brně. Jako nadějný mladý komunista měl dveře otevřené. Již v roce 1947 byl přijat jako pomocná vědecká síla a o rok později pracoval jako asistent v semináři u Josefa Macůrka. Ten byl také jeho školitelem a přivedl ho k zájmu o dějiny jihovýchodní Evropy, s níž ho pojila i osobní válečná zkušenost.

Během únorové krize roku 1948 stál v čele sekce akčního výboru KSČ. Spolupodílel se na sesazení a likvidaci studentského Spolku posluchačů filozofie. I Jordána se později dotkly politické zásahy na fakultě. Jako bývalý partyzán byl postižen odhalením tzv. titovštiny čili sympatií k nestalinskému modelu socialismu. Raději včas vrátil svá válečná vyznamenání, než aby riskoval razantní kariérní postih.

V této době již pracoval na katedře historie jako odborný asistent a svou disertaci *Češi a Charváti v 16. a v 1. polovině 17. století* dokončil v roce 1953. V tomto bádání pokračoval i dále a publikoval monografii *Dějiny jižních Slovanů a vzájemné vztahy s českými zeměmi. Češi a Slovinci v 19. a na počátku 20. století* (1972). Kromě dějin jihoslovanských zemí a jejich vztahů se zeměmi českými využil dobové poptávky a začal se zajímat o dějiny dělnického hnutí. Svá bádání shrnul v práci *Problémy rozkolu dělnického hnutí v českých zemích na umírněné a radikály v osmdesátých letech minulého století* (1962). Na rozdíl od některých jiných badatelů Jordán k tématu přistupoval přísně vědecky a jeho práce v této oblasti patří dodnes ke klíčovým. O dva roky později se na fakultě habilitoval jako docent novodobých československých dějin a v roce 1972 získal také titul profesorský.

Po odchodu Jindřicha Šebánka se v roce 1959 stal vedoucím katedry historie a archivnictví. Byl také členem vědecké rady fakulty a mezi lety 1960 a 1962 byl proděkanem fakulty. V roce 1969 byl dokonce zvolen děkanem,

ale kvůli svému špatnému zdravotnímu stavu na pozici nenastoupil. V šedesátých letech přednášel na četných kongresech a na univerzitách v NDR a na Ukrajině. Vedl také historické oddělení Kabinetu pro dějiny Univerzity J. E. Purkyně v Brně. Činnost historického oddělení kabinetu vyvrcholila vydáním *Dějin Univerzity v Brně* (1969).

Právě velké syntézy dějin byly Jordánovým dalším tématem. Již v roce 1961 publikoval *Dějiny Komunistické strany Československa* a spolupracoval s Václavem Pešou a Jaroslavem Dřímalem na syntéze dějin Brna. Ta vyšla ve dvou svazcích jako *Dějiny Brna 1* (1969) a *Dějiny Brna 2* (1973). Chtěl také vytvořit nové dějiny Moravy, ale před smrtí stihl publikovat pouze několik přípravných studií. Jak napovídá jeho úctyhodná bibliografie, nebyl pouze politickým prominentem, ale hlavně vynikajícím historikem s ohromným pracovním nasazením. Některé jeho práce patří dodnes k nepřekonaným.

Ocenění vědeckou komunitou

Podílel se na chodu několika časopisů a komisí. Byl členem Matice Moravské, členem vědeckého kolegia ČSAV a komise pro dějiny Brna. Za svou odbojovou činnost obdržel Řád rudé hvězdy, medaili Za chrabrost, hvězdu Čs. partyzána a několik pamětních medailí. Za svou odbornou činnost získal stříbrnou medaili Univerzity J. E. Purkyně a v roce 1970 mu byla udělena Krajská cena Bedřicha Václavka v oboru společenských věd a publicistiky.

Veřejná činnost

Po maturitě v roce 1941 byl nuceně nasazen na práci ve štýrském Kapfenbergu, kde pracoval jako skladník. V roce 1944 ze zaměstnání utekl a přidal se k jugoslávskému komunistickému odboji. Byl okouzlen komunistickými ideami, a jeho levicové smýšlení se během bojů v Jugoslávii ještě prohloubilo. V roce 1945 vstoupil do KSČ a v rodných Polešovicích pomáhal v činnosti MNV. Založil zde také Svaz české mládeže.

Po nástupu na fakultu se aktivně angažoval v komunistických organizacích a krátce také stál v čele ZO KSČ. Během komunistického převratu byl jedním z předních členů akčních výborů. Po studiu v roce 1949 pracoval jako odpovědný redaktor v nakladatelství Rovnost. Již v roce 1951 se však vrátil na fakultu jako vyučující. V sedmdesátých letech patřil na fakultě k umírněným komunistům, kteří proti režimu aktivně nevystupovali. Svou nenápadnou činností ovšem umožnil dokončit studia řadě režimu nepohodlným studentům. Přestože byla některým vyučujícím na katedře historie a archivnictví omezena činnost, za jeho vedení nikdy nedošlo k zásadním kádrovým čistkám.

Evaluace

Dlouholetý vedoucí katedry historie a archivnictví, který se nesmazatelně zapsal do dějin fakulty. Mezinárodně uznávaný odborník na dějiny dělnických hnutí. Aktivní účastník protinacistického odboje.

Ohlasy

Trvale se zapsal do dějin přerodu filozofické fakulty na socialistickou školu a významně se podílel na tom, že tento kvalitativní přerod probíhal organicky, promyšleně, perspektivně, principiálně a bez vážnějších otřesů a chyb. **\ František Hejl**

Za jeho dlouholetého vedení katedry se mu podařilo stmelit starší generaci historiků s nastupující mladou generací a vytvořit na pracovišti takové podmínky a atmosféru, aby tyto různé individuality navzájem tvořily dělný kolektiv. Bylo to umožněno i tím, že prof. Jordán přes určitou osobní uzavřenost byl člověkem velmi laskavým, vnímavým i shovívavým, který si nepotrpěl na formality a okázalost, který nenápadně uměl otupovat ostří osobních řevnivostí a který se i v dobách nepřejících serióznímu výzkumu snažil vytvářet prostor a dostatečné podmínky pro solidní bádání všech svých kolegů. **\ Jiří Malíř**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 30/27, 46/8.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, habilitace a profesury, kart. 30/27, 46/8.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 288/7.

FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří. *Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. Pohledy na dějiny a současnost.* Brno: Masarykova univerzita, 2010.

HEJL, František. In memoriam univ. prof. PhDr. František Jordán, CSc. *Slovanský přehled*, 1979, roč. 65, č. 5, s. 434–436.

JORDÁN, František. Mezi slovinskými partyzány. *Historie a vojenství*, 1966, s. 220–264.

MALÍŘ, Jiří. Před třiceti lety odešel profesor František Jordán. *Universitas*, 2009, č. 2, s. 69–70.

Libor Míček

Národnost: česká

Datum narození: 29. března 1931

Místo narození: Bystřice nad Olší

Datum úmrtí: 26. dubna 2004

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Libor Míček se narodil v roce 1931 v obci na pomezí vlivu české, polské a slovenské kultury. Jeho otec Jaroslav Míček byl praktickým lékařem a jeho matka Josefa Tomášková pracovala v ordinaci jako ošetřovatelka. V osmi letech se kvůli válce přestěhovali do nedalekého Frýdku. Jaroslav Míček se aktivně účastnil odboje a na konci války byl nacisty popraven. Poručníkem Libora Míčka se stal jeho strýc Bohumír Míček. Ten byl v roce 1953 v soudním procesu odsouzen k trestu smrti za špionáž ve prospěch cizí velmoci. Po intervencích mu byl rozsudek změněn na doživotí, ze kterého si odseděl 11 let. V roce 1962 se Libor Míček oženil s učitelkou Marií Poláškovou, se kterou měl syny Libora a Jaroslava a dceru Renatu. Zajímal se o duševní hygienu, jógu a krátce navštívil Indii. V roce 2004 zemřel ve věku 73 let.

Akademické působení

Studoval nejdříve na gymnáziu v Ostravě-Přívoze, poté v Příbrami a nakonec v roce 1950 odmaturoval na gymnáziu ve Frýdku-Místku. Neúspěšně se pokoušel o přijetí na FF v Praze a v Olomouci, a tak nastoupil na pedagogickou fakultu olomoucké univerzity. Po roce studia mu byl povolen přestup na filozofickou fakultu, kde studoval obory psychologie a filozofie a také učitelství filozofie a dějepisu. Studium ukončil v roce 1955.

Po studiích začal pracovat v brněnské pobočce Výzkumného ústavu pedagogického jako asistent oddělení mládeže vyžadující zvláštní péči. V roce 1959 byl v Olomouci na tamním pedagogickém institutu zřízen psychologický ústav, který Míček po dobu čtyř let vedl. V roce 1964 nastoupil na katedru psychologie na brněnské filozofické fakultě, kde už předtím působil jako externí učitel. Věnoval se převážně pedagogickým tématům, publikoval práci *Nervózní děti a mládež ve škole* (1959) a podílel se na tvorbě vysokoškolských skript pro studenty psychologie.

V sedmdesátých letech byl komunisty považován za nespolehlivou osobu, protože nesouhlasil s propuštěním několika kolegů. Další monografii proto publikoval až v roce 1976, kdy se na katedře psychologie změnilo vedení. Jeho zájem se obracel především na duševní hygienu. Vydal práce *Sebevýchova a duševní zdraví* (1976), *Duševní hygiena* (1984) a spolu s Vladimírem Zemanem publikoval v osmdesátých letech také různé studie o duševní hygieně a využití duševních cvičení v praktickém životě. V roce 1986 se habilitoval a v roce 1991 získal profesorský titul.

V roce 1990 byl jmenován prorektorem MU. Na žádost tehdejšího rektora Milana Jelínka pomáhal zakládat Filozofickou fakultu Slezské univerzity v Opavě a také Obchodně podnikatelskou fakultu v Karviné. Až do pozdního věku se aktivně podílel na činnosti univerzity třetího věku při Masarykově univerzitě.

Ocenění vědeckou komunitou

Byl dlouholetým předsedou sekce psychologie zdraví Českomoravské psychologické společnosti. Organizoval mnoho národních i mezinárodních konferencí a řady z nich se účastnil, například v Montrealu, Torontu, Moskvě a Halle. V roce 1990 byl jmenován mimořádným hostujícím profesorem na Mezinárodním institutu integračních humanitních věd v kanadském Torontu. Jako jeden z prvních profesorů také obdržel titul emeritní profesor Masarykovy univerzity.

Veřejná činnost

Svůj život zasvětil výuce a osvětové činnosti. Téma duševního zdraví a hygieny propagoval a rozšiřoval pomocí kurzů jógových cvičení, relaxace a hospodaření s časem. V oblasti různých spolků a sdružení zabývajících se zdravým životním stylem proto patřil k často citovaným a oblíbeným autorům. Své poznatky čerpal i z indické duchovní literatury (Indii mj. osobně navštívil). Usiloval o zavedení relaxačních cvičení pro děti ve školách a propagoval psychologii zdraví nejen v článcích, ale také v tisku, rozhlase i televizi.

Jako vedoucí rehabilitační komise Občanského fóra psychologů Jihomoravského kraje a člen rehabilitační komise brněnské filozofické fakulty se po sametové revoluci podílel na napravování křivd u osob postižených komunistickým režimem.

Evaluace

Propagátor zdravého životního stylu a duševní hygieny, po dlouhá léta spjatý s psychologickým ústavem brněnské filozofické fakulty. Významně přispěl k založení katedry psychologie a patopsychologie na Palackého univerzitě v Olomouci a také Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě.

Ohlasy

Profesor Míček představoval pro své kolegy i studenty zosobnění čestnosti a opravdovosti, nikdy nepřizpůsobil své chování těm požadavkům doby, které byly v rozporu s jeho přesvědčením. Žil tak, jak věřil, že je správné. Představoval pro své okolí pevný morální bod, kterým se mohli ostatní přeměřovat. \ **Mojmír Svoboda**

Bylo o něm známo, že své poznatky a křesťanské mravní zásady uplatňoval ve svém osobním životě. Byl sociálně vstřícný a stále připraven pomoci a poskytnout oporu zejména lidem handicapovaným, nespravedlivě osočovaným nebo pronásledovaným. \ **Rudolf Kohoutek**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 54/35, 34/19, 52/9.

KOHOUTEK, Rudolf. *Vzpomínka na profesora pedagogické psychologie Masarykovy univerzity v Brně Libora Míčka (1931–2004)* [online]. 2016. [cit. 29. dubna 2018]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1603/vzpominka-na-profesora-pedagogicke-psychologie-masarykovy-univerzity-v-brne-libora-micka-1931-2004>.

STRÁNSKÝ, Zdeněk. Vzpomínka na profesora Libora Míčka k desátému výročí jeho úmrtí. *Universitas*, 2014, č. 2, s. 69–70.

SVOBODA, Mojmír. Zemřel profesor Libor Míček. *Universitas*, 2004, č. 2, s. 30.

SVOBODA, Mojmír. Nedožité osmdesátiny prof. PhDr. Libora Míčka, CSc. *Universitas*, 2011, č. 1, s. 71–72.

Ivo Možný

Národnost: česká

Datum narození: 31. srpna 1932

Místo narození: Prostějov

Datum úmrtí: 10. září 2016

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Pocházel z prostějovské kupecké rodiny. Spolu se svou ženou Lenkou, gymnaziální profesorkou češtiny a angličtiny, měli syny Petra a Davida.

Akademické působení

Ivo Možný maturoval v roce 1949 na obchodní akademii v Prostějově. Vzhledem k sociálnímu původu však nesměl pokračovat na vysokou školu. Začal proto pracovat v ostravských hutích – jako dělník už o tři roky později nastoupit na univerzitu mohl. Zvolil si studium literární vědy, české a ruské filologie a učitelství těchto jazyků na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Studium dokončil v roce 1957. Následně odešel z univerzitního prostředí do zaměstnání. Jeho největším zájmem byla sociologie, ale tu komunistický režim příliš nepodporoval. I v následujících letech, kdy už působil na katedře sociologie, se pohyboval jinými směry než těmi, které určovala režimní politika. Tím získal osobitý rys originality a zcela odlišný přístup k problémům.

V roce 1965 se stal odborným asistentem na sociologické katedře FF MU. O dva roky později získal titul doktora sociologie. Na konci 60. let studijně pobýval v Oslu, zvažoval emigraci, ale nakonec se vrátil zpět do Československa. Po srpnové okupaci se byl vyhodnocen jako nežádoucí, a musel odejít z pedagogické praxe. Naštěstí se mu podařilo se uchýlit do Laboratoře sociologických výzkumů FF MU: nesměl sice učit ani publikovat, ale mohl se nadále sociologií zabývat. Stal se průkopníkem v oblasti kvantitativního sociologického výzkumu. Díky jeho invenci se sociologům podařilo získat přístup k tehdy jedinému počítači na univerzitě, kde mohli zpracovávat svoje data. V Laboratoři probíhala také jakási podzemní univerzita. Možný kolem sebe soustředil nadějné studenty, tajně je učil, půjčoval jim zahraniční odbornou literaturu, která se v té době v univerzitních knihovnách nevyskytovala, a seznamoval je s počítačovým zpracováním sociologických dat. Na počátku 80. let stál za vznikem brněnských sociologických sympozií Socialistický způsob života jako realita, jež se svým charakterem pohybovala v šedé zóně, tedy na hraně oficiálnosti a ilegality. V druhé polovině 80. let mohl Možný začít opět učit, publikovat a navazovat na dřívější mezinárodní kontakty. Také se mu podařilo přihlásit se na postgraduální studium na Univerzitě Karlově. Za svoji práci *Rodina vysokoškolsky vzdělaných partnerů* získal v roce 1989 titul kandidáta věd a znovu nastoupil místo asistenta na katedře sociologie.

Po sametové revoluci se brzy habilitoval spisem *Moderní rodina – mýty a skutečnost* (1990) a o dva roky později byl jmenován profesorem sociologie a sociální filozofie. V roce 1990 pobýval v Holandsku, kde napsal svoji nejznámější knihu *Proč tak snadno…* Zároveň v letech 1990–1994 zastával funkci vedoucího katedry sociologie

a budoval základy základy české moderní sociologie. V letech 1994–1998 byl proděkanem FF MU. V té době založil při fakultě Školu sociálních studií, v jejímž čele stanul. V roce 1998 se Škola osamostatnila jako nová Fakulta sociálních studií MU, jejímž děkanem se Možný na šest let stal. V době svého vzniku neměla fakulta vlastní budovu a jen málo učitelů a studentů. Děkan musel tuto situaci rychle řešit: sám se dokonce podílel na architektonickém návrhu vnitřní dispozice nové budovy na Joštově ulici. Možný se v prvních letech existence FSS zasloužil o vznik několika kateder, např. enviromentalistiky nebo žurnalistiky. V letech 2005–2010 se stal ředitelem Institutu regionální žurnalistiky a v rozmezí let 2005–2011 byl vedoucím pracovníkem Institutu pro výzkum rodiny a integrace společnosti. Pro doktorandy inicioval projekt European Graduate School for Social Sciences, fungující na principu setkávání doktorských studentů z České republiky i ze zahraničí pod dohledem mezinárodních školitelů.

Kromě svého brněnského působení se stal i předsedou oborové rady postgraduálního studia sociologie na Univerzitě Palackého v Olomouci. Dne 7. listopadu 2011 byl jmenován emeritním profesorem sociologie a sociální filozofie Masarykovy univerzity.

Ivo Možný se ve svých výzkumech věnoval především tématu české a evropské rodiny a jejím proměnám, ale také sociální politice, sociální změně, sociologii intimity a teoretickým problémům sociologie.

Mezi jeho nejvýznamnější práce patří analýza sametové revoluce *Proč tak snadno…* (poprvé 1991), ve které interpretoval události listopadu 1989 z pohledu české rodiny. Ukázal na kořeny problému v 50. letech, kdy stát vyvlastnil soukromou sféru života rodiny, což se promítlo později, kdy rodina *„kolonizovala stát“*, až nakonec ani rodiny komunistů neměly zájem na tom, aby režim přetrval. Další důležitou publikací je již zmíněná kandidátská práce *Rodiny vysokoškolsky vzdělaných partnerů* (1983), v níž podal analýzu ekonomiky lidských zdrojů v mikrosystému rodiny a ukázal mechanismy zvyšování příjmové nerovnosti. Všímal si dělby práce v rodině a důvodů přetrvávání nerovného rozdělení domácích povinností v rodinách, ale také vazby mužských a ženských rodinných rolí v zaměstnání. Na konci 90. let Možnému vyšla kniha *Sociologie rodiny – její vývoj, teorie a základní problémy* (1999) – jedná se o systematické představení této subdisciplíny v diachronním i synchronním vývoji. V roce 2002 byla publikována práce *Česká společnost*, která je výběrem statistik a výzkumů, přehledem nejdůležitějších reálií ze života české společnosti a jejich zasazení do mezinárodního kontextu. Pro své studenty napsal také skripta *Základy strojového zpracování dat pro sociology* (1984).

Ivo Možný byl členem Učené společnosti České republiky, Evropské společnosti pro vědy a umění nebo Nizozemského institutu pro pokročilá studia. Kromě výše zmíněných funkcí zasedal také v etické komisi Masarykovy univerzity. V roce 2015 získal za svoji celoživotní činnost Cenu Neuron za přínos světové vědě v oboru společenských věd. Někdejší rektor Jiří Zlatuška ho navrhl na udělení zlaté medaile Masarykovy univerzity, kterou obdržel v roce 2003. Byl rovněž členem redakční rady *Sociologického časopisu*.

Profesní působení

Protože Ivo Možný nemohl kvůli buržoaznímu původu nastoupit na vysokou školu hned po maturitě, strávil dva roky v ostravských hutích. Podle jeho vlastních slov šlo o velmi krušná léta. Ovšem i toto období jej inspirovalo v pozdější práci: v hutích prováděl intuitivní zúčastněné pozorování, což položilo základ pro jeho pozdější úvahy o struktuře české společnosti.

Po absolutoriu na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity nastoupil do redakce Československého rozhlasu. Pracoval nejprve v ostravském studiu, později v Praze a nakonec zakotvil v Brně. Byl reportérem a později i redaktorem. Mimo jiné měl na starosti vysílání pro děti a mládež (pořad *Včera mi bylo 15*). Pro starší posluchače byl určen jeho program *Jak se máte, Vondrovi?*. V rozhlase zůstal do roku 1965, tedy deset let.

V období normalizace pracoval kromě Laboratoře sociologického výzkumu FF MU také v Manželské a předmanželské poradně (1970–1982).

Veřejná činnost

Ivo Možný byl členem KSČ. V období pražského jara se angažoval pro Dubčekovo reformní hnutí. Po okupaci vojsky Varšavské smlouvy v srpnu 1968 ze strany vystoupil, což nebylo stranickými orgány akceptováno, a vyloučili ho. Odvolal se a dosáhl změny statusu na „vyškrtnutý". Od roku 1969 měl zákaz přednášet na vysokých školách.

Po roce 1989 mu řada stran nabídla své členství, žádné však nepřijal. Místo toho začal komentovat společenské dění a aktuální události v médiích, se kterými měl řadu zkušeností z období svého působení v Československém rozhlase.

Evaluace

Ivo Možný se stal zakladatelem moderní české sociologie a pomohl jí navrátit se po 40 letech ideologické deformace na pozici respektované vědy. Inicioval založení Fakulty sociálních studií MU, kterou dlouhou dobu vedl. Coby oceňovaná vědecká autorita se k řadě aktuálních problémů vyjadřoval v médiích.

Ohlasy

Náš Ivo, studenty nazývaný *„Čertíkem"* (na pérku – šup z krabičky!), dámami zbožňovaný jako intelektuální donšajn, stal se sociologem, jehož význam přesáhl hranice vnitřního i vnějšího měst Brna a sahal až do Prahy, Bratislavy, Kulířova a Egypta. Náš Možný by skutečný svou ne-možností. Taková je dialektika, kterou hluboce postřehla, procítila a najevo dala paní Magda; po léta a marně ho totiž bombardovala sérií plakátů, psaných fixem: *„Proboha, zavírejte okna a dveře, doktore, hergot!"* A dr. Možný zatím stále a s neutuchající umíněností spíše v našem prostoru vždy okna a dveře otevíral, nadán jsa duchem matematicko-kompjuter-účetnickým a současně pěstoval ducha poetického, tvůrčího, teoretického. Zkrátka vyrostl do velikosti prostějovského Anglosasa, lezoucího po horách a pádlujícího po řekách. **\ Lubomír Nový**

Možný je dialektickou jednotou řádu a neřádu, což on si pro sebe překládá termínem *„inteligentní pedant"*. Po perfektním zpracování podkladů pro počítač je schopen bezradně chodit po místnosti, v jedné ruce (elektrickou) spirálku, ve druhé hrnek a s kamenně nevinným obličejem zoufale vyzývat ostatní: *Pánové, udělejte mi někdo kávu…* Možnému není radno půjčovat nic, co se dá nosit v ruce a pak někam položit. **\ Lubomír Nový**

Zachoval si optimistický, radostný, něžně hédonistický přístup k životu, naučil se laskavé ironii i nesmlouvavé sršatosti, kdykoliv se sráží s hloupostí, nemravností a hulvátstvím. Sám, ztělesnění klasického gentlemanství nejen k dámám, ale k celé akade-

mické obci, prožil samozřejmě řadu ústrků, proher a zneuznání. Nic z toho neproměnil v patetické drama, téměř vše dokázal obrátit v laskavou hru či hříčku, což se pranic nevylučovalo a nevylučuje se zásadovostí, která jde přes všechny demarkační čáry, čáru přátelství a lásky nevyjímaje. **\ Miloslav Petrusek**

Jednou, už je to hodně dávno, jsme byli s rodinou Možných na dovolené u moře. Po prvním příchodu na pláž chtěla paní Lenka říct oběma klukům, kde a jak dlouho se mají koupat a že mají dávat pozor na pokyny rodičů. Ivo Možný ji vlídným gestem zarazil, povolal k sobě děti – a přednesl řeč o neuváženém a rizikovému pobývání v moři; zmínil se o statistických datech o počtu obětí moře, podotkl několik slov o tom, jakou roli může sehrát zrádný příliv, a zejména pak odliv; poukázal na nebezpečí, které hrozí lidskému organismu při prudkém střídání teplot venku a v moři... A dětem bylo vše jasné, samy si vyvodily zejména to, že musí být opatrné a poslouchat pokynů dospělých, aby se vůbec mohly vykoupat. **\ Ivo Plaňava**

Je inteligentní, podnětný, osobitý, zábavný a vždy dobrý společník. Je vysoce ceněným intelektuálem a akademikem doma i v zahraničí. Pro sociální vědy v České republice udělal asi více než kdokoliv jiný ve své generaci. Ale mimo to všechno – a nad to – je to skvělý přítel a člověk, který po celý život ctil to, co je na lidském duchu nejlepší. **\ Stein Ringen**

Rád studenty zdravě provokoval, byl na ně přísný, neboť vyžadoval práci a výkon, ale současně byl i moudře laskavý. **\ Ladislav Rabušic**

Obdivoval jsem na něm především to, co se do akademického životopisu snad ani nedá napsat, totiž jeho moudrost. Jakoby distancovanou, ale pak se trefující nemilosrdně přímo do jádra problému. S chápavým sarkasmem rozbíjející naše chlácholivé sebeklamy. **\ Petr Pithart**

Ivo měl, jak opakovaně říkával, život, v němž nebylo místo pro nudu. Byl to muž, který se, ač se o to mnozí snažili, nedal potopit. Navzdory nejrůznějším protivenstvím, které mu život – ale spíše režim – přinášel, vždycky našel způsob, jak z nich něco pozitivního vytěžit. [...] Ivo měl rád publikum a publikum mělo rádo jeho. Měl totiž vždycky co zajímavého říci. [...] Jeho základní otázka vždy byla: *A co teď právě čtete, pane kolego?* (to jsme si ještě vykali). Tou otázkou, Co teď čtete, pane kolego, je na fakultě pověstný. [...] Ivo Možný byl v každodenním životě ale občas i nemožný. Především jeho roztržitost byla někdy až neuvěřitelná. [...] Pro mnohé kolegy byl Možný asi i nemožný tím, jak tvrdě jako děkan trval na výkonu. **\ Ladislav Rabušic**

Byl asi mezi mými učiteli tím nejlepším, neboť abych si před ním nepřipadal jako hlupák, studoval jsem na zkoušky u něj mnohem více, než bylo nezbytné. A to je vlastně to, čeho má univerzitní učitel u svých studentů dosáhnout. Ale nepodaří se to zdaleka každému, jen autoritám, jakou byl a pro mě už vždycky zůstane Ivo Možný. **\ Mikuláš Bek**

Vždy z něj vyzařoval optimismus a jednoznačně odsuzoval neochotu pustit se do těžkých úkolů. [...] Nebál se vyjádřit ostrou kritiku, když to bylo potřeba, ale současně dovedl ostatním naslouchat. **\ Břetislav Dančák**

Uměl předvídat a neúnavně otevíral klíčová témata doby: proces transformace, proměny rodiny a klíčovou roli vzdělávacího systému. **\ Petr Matějů**

Jednou jsem jej chtěla navštívit v kanceláři, a když jsem po zaklepání otevřela dveře, vidím prázdnou místnost, na křesle tašku, na stole klíče. Bylo to jen pár dní potom, co jsme byli hromadně upozorněni na nutnost kanceláře při odchodu důsledně zamykat kvůli rizikům krádeží. Počkala jsem ve dveřích a při jeho návratu jsem mu hned za nezamčené dveře vyčinila. *„Odmítám svůj životní styl a zvyklosti přizpůsobovat lumpům,“* odpověděl mi tehdy nezlomně. Jeho sebejistota byla odzbrojující a okouzlující zároveň. **\ Lucie Vidovićová**

Všetci, ktorí sme s ním prichádzali pravidelne do styku, sme boli znovu a znovu zaskočení jeho neutíchajúcou vitalitou, britkým úsudkom i inšpirujúcou sociologickou imagináciou. Patril k tým, ktorým sa väčšinou nedarí uhádnuť vek, vyzeral mladšie a mentálne bol bližšie ľuďom v strednom veku. [...] Bol starosvetský i moderný zároveň. Dobre sa cítil medzi mladými ľuďmi, no súčasná neskorá moderna a už spomenutá prvá republika sa v ňom bila. Veľmi často začínal svoj príhovor na porade katedry slovami *„Pánové...“*, aj keď polovica ľudí v miestnosti boli ženy. **\ Michal Vašečka**

Ivo Možný byl mnoha kolegy označován za *sršatého sociologa*, což je třeba chápat jako ocenění a výraz úcty. Podobně byl označován G. B. Shaw jako sršatý dramatik a Ivo Možný s ním měl společného daleko více než jen fyzickou podobu. Byl ironický a sarkastický, pokud narazil na povrchnost a nedostatek zájmu, píle a snahy. Na druhé straně byl vstřícný a chápající, ochotný vždy podat pomocnou ruku. Každý rozhovor s ním, i banálně soukromý, měl v jistém slova smyslu výukový či výchovný podtext. [...] Přiznám se, že si nyní lámu hlavu otázkou: Pokud existuje cimrmanovské *České sociologické nebe*, zaujal v něm Ivo Možný nějakou významnou institucionální pozici, nebo se po něm volně pohybuje, trousí ironické komentáře a inspiruje či provokuje jeho členy k tvůrčímu myšlení? **\ Petr Mareš**

Nepoznal jsem diskrétnějšího člověka. Spolehlivý byl skálopevně. [...] Naprostá spolehlivost neznamenala u něho ustrnulost. Obratný byl jak ještěrka s charakterem. Uměl sebezáchovně vyklouznout z úžin a nastražených pastí. **\ Jaroslav Střítecký**

Prameny a literatura

BALÁŽ, Roman. *Ivo Možný: Silný pomáhající stát udělal člověka méně závislým na pomáhajících dětech* [online]. 2015. [cit. 20. února 2019]. Dostupné z: <http://socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=3&clanek=415>.

BENDOVÁ, Jana. *Zemřel významný český sociolog Ivo Možný. V lednu dal časopisu Reflex velký rozhovor nejen o imigraci* [online]. 2016. [cit. 20. února 2019]. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/rozhovory/74668/zemrel-vyznamny-cesky-sociolog-ivo-mozny-v-lednu-dal-casopisu-reflex-velky-rozhovor-nejen-o-imigraci.html>.

BRŮNOVÁ, Lada. *Petr Matějů: „Ivo Možný byl sociolog samouk i díky tomu se stal ikonou české sociologie“* [online]. 2016. [cit. 20. února 2019]. Dostupné z: <https://www.zet.cz/tema/petr-mateju-ivo-mozny-byl-sociolog-samouk-i-diky-tomu-se-stal-ikonou-ceske-sociologie-10192>.

Ivo Možný [online]. [cit. 13. února 2019]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/o-univerzite/vyznamenani/185>.

Ivo Možný [online]. [cit. 13. února 2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Ivo_Možný>.

Ivo Možný [online]. [cit. 28. února 2018]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/auth/osoba/mozny#cv>.

JANÁK, Dušan. *Možný Ivo* [online]. [cit. 13. února 2019]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Možný_Ivo>.

LIBROVÁ, Hana. Vzpomínka na Iva. *Sociální studia*, 2016, roč. 13, č. 3, s. 129–130.

LUŽNÝ, Dušan. Prof. Ivo Možný (31. 8. 1932 – 10. 9. 2016). *Universitas*, 2016, č. 4, s. 59–60.

MAREŠ, Petr. Ivo Možný a jeho pět zásluh. *Sociologický časopis*, 2012, roč. 48, č. 4, s. 788–792.

MAREŠ, Petr. Ivo Možný (31. 8. 1932 – 10. 9. 2016). *Sociologický časopis*, 2016, roč. 52, č. 5, s. 737–740.

MATYÁŠ, Josef. *Prof. PhDr. Ivo Možný, CSc.* [online]. [cit. 13. února 2019]. Dostupné z: <http://www.nfneuron.cz/cs/vedci/ivo-mozny>.

maw. *Zemřel přední český sociolog Ivo Možný. Za normalizace musel mlčet* [online]. 2016. [cit. 20. února 2019]. Dostupné z: <https://zpravy.idnes.cz/zemrel-sociolog-ivo-mozny-dcm-/domaci.aspx?c=A160910_141159_domaci_mav>.

MOŽNÝ, Ivo. *Lidové noviny: Ivo Možný – brouk Pytlík docentem* [online]. 2012. [cit. 13. února 2019]. Dostupné z: <https://www.online.muni.cz/napsali/2684-brouk-pytlik-docentem>.

MUSIL, Jiří. Ivo Možný – sedmdesátník. *Sociologický časopis*, 2002, roč. 38, č. 5, s. 631–634.

NOVÝ, Lubomír. Nekrolog na dr. Možného, kandidáta věd in potentia. In *Nekrology na živé.* Brno: [s. n.], 1988, s. 12–13.

PAVELKA, Jiří. Rozhovor s prof. PhDr. Ivo Možným, CSc. *Universitas*, 1999, č. 1, s. 33–37.

PETRUSEK, Miroslav. Jubileum sociologa sršatého a moudrého. K 65. narozeninám profesora Iva Možného. *Sociologický časopis*, 1997, roč. 33, č. 4, s. 487–490.

PITHART, Petr. *Ivo Možný pohledem Petra Pitharta: Sociolog s imaginací* [online]. [cit. 13. února 2019]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/salon/414816-ivo-mozny-pohledem-petra-pitharta-sociolog-s-imaginaci.html>.

PLŇAVA, Ivo. Možné(ho) teorie a praxe vydařeného soužití v rodině. *Sociální studia,* 2002, roč. 8, s. 21–25.

Poslední rozloučení s profesorem Ivem Možným [online]. 2016. [cit. 20. února 2019]. Dostupné z: <https://www.online.muni.cz/udalosti/8156-masarykova-univerzita-truchli-nad-ztratou-sociologa-iva-mozneho>.

POVOLNÝ, David. *Masové studium stvořilo minimawy a umřelky* [online]. 2011. [cit. 20. února 2019]. Dostupné z: <https://www.online.muni.cz/student/2128-masove-studium-stvorilo-minimaxy-a-umrelky>.

Přední český sociolog se stane emeritním profesorem FSS [online]. 2011. [cit. 20. února 2019]. Dostupné z: <https://www.online.muni.cz/udalosti/2501-predni-cesky-sociolog-ivo-mozny-se-stane-emeritnim-profesorem-fakulty-socialnich-studii>.

RABUŠIC, Ladislav. *Rabušic: Sociologie jako umění Možného. Smuteční řeč Ladislava Rabušice o jedné z největších osobností české sociologie Ivovi Možném* [online]. 2016. [cit. 13. února 2019]. Dostupné z: <https://www.online.muni.cz/komentare/8176-rabusic-sociologie-jako-umeni-mozneho>.

RINGEN, Stein. Ivo Možný má osmdesát. *Sociologický časopis*, 2012, roč. 48, č. 4, s. 786–788.

SIROVÁTKA, Tomáš. Jedno z ohlédnutí. *Sociální studia*, 2002, roč. 8, s. 19–20.

SKÁLOVÁ, Veronika – HOSTAČNÁ, Lucie. *Sociolog Ivo Možný: Rozvody nejsou takový problém jako muži bez zodpovědnosti* [online]. 2016. [cit. 13. února 2019]. Dostupné z: <https://brno.rozhlas.cz/sociolog-ivo-mozny-rozvody-nejsou-takovy-problem-jako-muzi-bez-odpovednosti-6457794>.

STŘÍTECKÝ, Jaroslav. Zemřel Ivo Možný. *Sociologický časopis*, 2016, roč. 52, č. 5, s. 741–743.

VAŠEČKA, Michal. Za profesorom Ivom Možným *31. 8. 1932 †10. 9. 2016. *Sociológia*, 2016, roč. 48, č. 5, s. 539–540.

VIDOVIĆOVÁ, Lucie. Soukromá vzpomínka na profesora Ivo Možného. *Sociální studia,* 2016, roč. 13, č. 3, s. 137–138.

Zemřel Ivo Možný, přední český sociolog. Bylo mu 84 let [online]. 2016. [cit. 20. únor 2019]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/zemrel-ivo-mozny-predni-cesky-sociolog/r~3354aa10774011e6a3e5002590604f2e/?redirected=1518632879>.

Zemřel sociolog Ivo Možný [online]. Dostupné z: <https://www.lidovky.cz/zemrel-sociolog-ivo-mozny-dcm-/lide.aspx?c=A160910_112750_lide_ele>.

Jana Nechutová

Národnost: česká

Datum narození: 28. listopadu 1936

Místo narození: Olomouc

Sociální zařazení: Pochází z rodiny konstruktéra a překladatelky. Právě maminka ji přivedla k nápadu věnovat se studiu klasických jazyků. Její sestra Hana Librová je bioložka, socioložka a enviromentalistka, zakladatelka Katedry enviromentálních studií na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. Vdala se za klasického filologa a překladatele Radislava Hoška, předního znalce antických reálií a náboženství. Má dvě děti: Annu Tůmovou a Karla Hoška.

Akademické působení

Jana Nechutová nastoupila na gymnázium na třídě Kapitána Jaroše v Brně. To se však v době jejího studia změnilo na jedenáctiletou střední školu Dr. Zdeňka Nejedlého. Po maturitě v roce 1955 se rozhodla studovat obory latina a řečtina na filozofické fakultě brněnské univerzity. Navštěvovala hodiny profesorů Ferdinanda Stiebitze, Františka Novotného nebo Jaroslava Ludvíkovského. Již v té době ji více než klasické antické texty začala zajímat křesťanská kultura jako syntéza antiky s judaismem. Při studiu vykonávala pomocné práce při excerpci pro *Staroslověnský slovník*, který vznikal při Slovanském ústavu ČSAV. Studium zakončila v roce 1960 diplomovou prací *Traktát Th. Caecilia Cypriana De lapsis v novém historickém osvětlení*, kterou vedl profesor Stiebitz. V letech 1959–1961 pracovala ve Státním archivu v Třeboni. Od roku 1961 svůj profesní život zasvětila akademické půdě.

Nastoupila na místo vědeckého aspiranta u Jaroslava Ludvíkovského na katedře starověké kultury: od té doby se věnuje latinské medievistice. Specializuje se na oblast latinské literatury českého středověku, ale také české reformace. V roce 1965 se stala kandidátkou věd na základě práce *Místo Mikuláše z Drážďan v raném reformačním myšlení* a o rok později jí byl udělen titul doktorky filozofie za spis *Mikuláš z Drážďan a jeho kázání „Querite primum regnum Dei“*. V dalších letech jí však nebyl umožněn další vědecký postup. Habilitovat se mohla až po sametové revoluci. Jako habilitační spis předložila práci *Učení Matěje z Janova a jeho působení* v roce 1991 a hned následujícího roku byla jmenována profesorkou. V devadesátých letech absolvovala několik akademických stáží: v Neapoli (1992), ve Vídni (1993 a 1995), Palermu (1994), Utrechtu (1996), Řezně (1997), Mnichově a Eichstättu.

V rámci své pedagogické činnosti vyučovala kurzy zaměřené na středověkou latinu a problematiku česko-latinské literatury středověku. V letech 1992–1996 stála v čele Ústavu klasických studií FF MU. V roce 1995 se stala děkankou Filozofické fakulty Masarykovy univerzity a následně v letech 1998–2000 její proděkankou. V době jejího působení na postu děkanky byla postavena nová budova ústřední knihovny fakulty. V první polovině 90. let 20. století vyučovala také na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

Výběr z díla

Centrem zájmu Jany Nechutové jsou latinsky psané české středověké texty, a to především předhusitského a husitského období. Věnovala se pracím Konráda Waldhausera, Matěje z Janova, Mikuláše z Drážďan či Jana Husa. Je autorkou základních příruček pro dějiny české středověké literatury *Latinská literatura českého středověku do roku 1400* (2000) a *Středověká latina* (2002).

Věnuje se hojně ediční činnosti. Z největších počinů na tomto poli je možné uvést edici *Nicolaus de Dresda – Querite primum regnum Dei* (1967), *Nicolai de Dresda De imaginibus* (1970), *M. Martini de Praga – Utrum circumscripta simonia* (1973–1974), *Augustinus Olomucensis – Tractatus de secta Valdensium* (1985, spolu s M. Rösslerovou), *Nicolai de Dresda Super Pater noster* (1989, spolu s R. Cegnou), *Matthiae de Janov dicti Magistri Parisiensis Regularum Veteris et Novi Testamenti* (1993, spolu s H. Krmíčkovou) nebo *Mistr Jan Hus v polemice a za katedrou* (2015, spolu s J. Fuksovou). Jedním z dlouhodobých projektů, na kterých se podílí, je vydávání spisů Jana Husa.

Další oblastí, jíž se Jana Nechutová zabývá, jsou překlady. Překládá Suetonia, Lucana či Claudiana, dále přeložila *Dialog na obranu básnictví* Augustina Olomouckého, Augustinovo *De doctrina christiana*, Claretovu *Ptačí zahrádku*; sestavila rovněž výběr raně křesťanských a středověkých autorů *Úděl a útěcha* (1995).

Kromě toho se podílela na řadě vědeckovýzkumných projektů jako Centrum pro práci s patristickými, středověkými a renesančními texty, Codex hymnologicus Moraviae (1999–2003) a Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy (od 2006), stala se hlavní řešitelkou elektronické databáze ke studiu a výzkumu řeckých a latinských autorů starověku, středověku a raného novověku v rámci projektu Informační infrastruktura výzkumu.

Jana Nechutová byla či je členkou mnoha vědeckých rad českých humanitně zaměřených fakult: Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity (v letech 1998–2000), Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze (od 1998), Filozofické fakulty Univerzity Karlovy (v letech 1999–2000), Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci (1996–2000), Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze (od 2006), dále pak vědeckých rad Masarykovy univerzity, Jihočeské univerzity České Budějovice (1997–2000), Ostravské univerzity a Ústavu pro klasická studia AV ČR (od 1994). Kromě toho působila nebo stále působí v redakčních radách několika odborných periodik, např. *Studia Comeniana et historica* (1994–1999), *Listy filologické* (od 1997), a je vedoucí redaktorkou *Slovníku středověké latiny v českých zemích* (od 1994). Předsedá komisi pro vydávání spisů M. Jana Husa při AV ČR.

Za svoji vědeckou činnost obdržela Cenu rektora Masarykovy univerzity (1995), zlatou medaili Masarykovy univerzity (1998), stříbrnou medaili Univerzity Karlovy (2004) nebo medaili Univerzity Palackého. Dále byla oceněna medailí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (1992) a medailí Jana Amose Komenského (1992). Město Brno jí v roce 2013 udělilo Cenu města Brna.

Veřejná činnost

Jana Nechutová se výrazně angažuje v Českobratrské církvi evangelické, je členkou farního sboru v Brně-Židenicích.

V mládí vstoupila do KSČ, ve které setrvala 10 let. Ze strany vystoupila v roce 1969 a poté se definovala spíše antikomunisticky. V době sametové revoluce sympatizovala s Občanským fórem.

Evaluace

Profesorka Nechutová spojila celý svůj profesní život s Filozofickou fakultou Masarykovy univerzity, dokonce stála několik let v jejím čele. Kromě četných prací týkajících se středověkých památek se věnuje především ediční činnosti latinských textů a překladům.

Ohlasy

Když se Jana po Jaroslavu Mezníkovi ucházela o místo děkanky filozofické fakulty, byl jsem v Brně právě v den, kdy představila svůj program. Vzpomněl jsem si na profesora Ludvíkovského, přál jí úspěch a tušil, že se jeho přání, aby účinně rozvíjela jeho obor, vyplní. Jana pracovala ve funkci po dvě období a věnovala svým projektům mnoho sil. Všechno nevyšlo tak, jak si přála, ale řídila fakultu s nasazením a odvahou. Úspěchy a prohry souvisely s její povahou. Jednala vždy přímo, čestně a jako silná osobnost. Dokázala se prosadit jako vědec, pedagog, žena, matka i kamarádka do nepohody. **\ Pavel Spunar**

Jsem si jist, že oslavenkyně by se na hnutí za rovnoprávnost žen – pokud by k němu u nás došlo – nepodílela, protože se nikdy za nerovnoprávnou nepokládala. Vyzařovala a vyzařuje z ní taková suverenita, že se před ní kdejaký muž cítí takhle malinký. Dovedu si ji představit jako královnu, ředitelku, šafářku, a dokonce byla děkankou, nikdy jako komornou. […] Jana v sobě má v oboru vědeckého myšlenu tuto darwinistickou krutost (že jedna vědecká teorie musí vyhubit jiné – Karl Popper) a povýšenost vysokého místa na intelektuální stupnici. Ale jak vznešeně a elegantně ji dovede uplatnit. Poznámkou, pomlkou, tónem, řečí o něčem jiném. A tu strohost vyvážit laskavostí, příjemností a rozdáváním dobré nálady. Za největší úspěch jejího děkanátu považuji to, že na fakultě dovedla udržet ovzduší přátelské kolegiality, které zde přežilo všechny režimy a čistky. Dáma ve vědě a kamarádka v životě. **\ Josef Válka**

Z prostředí brněnské filozofické fakulty a české vědecké obce známe paní profesorku Janu Nechutovou v různých rovinách a polohách, jako houževnatou badatelku, studenty respektovanou pedagožku, energickou představitelku svého pracoviště (připomeňme, že svého času byla vedoucí Ústavu klasických studií FF MU, dále děkankou, proděkankou brněnské filozofické fakulty), obětavou kolegyni. **\ Pavel Krafl**

Práce prof. Nechutové nacházely vždy odezvu bez ohledu na konfesní rozdíly a díky početní převaze spíše katolicky orientovaných zájemců vlastně častěji na katolické straně. Snad je možné při této příležitosti připomenout, že písemná doporučení prof. Nechutové otvírala v roce 1982 bezpečně cestu do knihoven Lateránské univerzity v Římě, pontifikální koleje Nepomucenum i do vatikánských archívů. **\ Dagmar Peňázová**

Asistentka dr. Nechutová byla učitelkou velmi oblíbenou. Malé, asi pětičlenné hloučky studentů, které se v té době klasické filologii mohly věnovat, představovaly jakési intimní ovzduší, v němž měla látka s nádechem atraktivity zakázaného ovoce mimořádný úspěch. […] Rozhovory s prof. Nechutovou a její schopnost pronikat do osobního života studentů a navazovat k nim bez ohledu na věkový rozdíl osobní přátelství byly tím, co nakonec studenty ovlivnilo v míře srovnatelné s její erudicí medievistickou a možná více než její práce překladatelské […] O tom, co obnáší *„nezřízená láska ke psům“,* kterou lexikon *Kdo je kdo* uvádí mezi nejdůležitějšími zálibami prof. Nechutové, se v malém domku v Brně-Židenicích, kde prof. Nechutová se svou rodinou žije, se mohlo mnoho z nich osobně snadno přesvědčit, neboť hranice mezi životem učitelským a osobním byla u ní otevřená a sotva znatelná. **\ Dagmar Peňázová**

Co nabojujeme? Aby se klasická filologie udržela jako respektovaná disciplína, aby zde zůstala úcta k dědictví antiky a konečně i k těm, kdo latinsky a řecky znají (to zatím funguje, někdy je to docela zábavné), aby lidem něco říkala jména jako Homéros, Aristofanes, Cicero nebo Vergilius, aspoň to, o to už musí usilovat naši mladí doktoři a pomalu se rodící docenti – spíš doktorky a docentky, *„timeo philologiam in manibus mulierum"*, říkávala moje maminka. Že jsou tady a že budí naděje, to je výsledek našeho boje, to jsme vybojovali na sobě, na nich i na poměrech my, Antonín Bartoněk, Daša Bartoňková a já. Máte pravdu, netajila jsem se v tomto rozhovoru tím, že klasická filologie ve své c.k. nebo i prvorepublikové podobě už není a nebude. Ale že by jí bylo odzvoněno? To jsem neřekla a to se nestane, pokud nevezme za své moderní evropská kultura. **\ rozhovor mezi Jiřím Hanušem a Janou Nechutovou o pozici klasických studií**

Pokud jsem měla jako děkan nějakou silnou stránku, tak to byla schopnost domluvit se s lidmi. Za mnou mohl každý přijít a každému jsem se snažila vyhovět, i když to bylo často velmi těžké, a tím jsem snad tu fakultu dokázala držet v jakémsi vnitřním míru a smíru – to si ovšem myslím já, nějaká část fakulty může být jiného mínění. Avšak vzhledem k tomu, že jsem neměla určité manažersko-organizační schopnosti a zkušenosti, neuměla jsem tehdy ještě velmi chudou fakultu obohatit. To musel přijít až děkan Pavlík, který z ní teprve udělal fungující hospodářský organismus. **\ Jana Nechutová**

Prameny a literatura

HANUŠ, Jiří. Dědicové kánonu klasické filologie. Rozhovor s Janou Nechutovou. *Kontexty*, 2009, roč. 1, č. 4, s. 69–74.

HOFFMANNOVÁ, Jaroslava – PRAŽÁKOVÁ, Jana. *Biografický slovník archivářů českých zemí. Praha: Libri, 2000,* s. 441.

Jana Nechutová [online]. [cit. 18. února 2019]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/nechut.html>.

KALIVODA, Jan. K životnímu jubileu prof. Jany Nechutové. *Auriga – Zprávy Jednoty klasických filologů*, 2007, roč. 49, s. 77–81.

KRAFL, Pavel. Profesorka Jana Nechutová jubilující. *Mediaevalia Historica Bohemica*, 2007, roč. 11, s. 277–278.

PEŇÁZOVÁ, Dagmar. Mulier in ecclesia. K životnímu jubileu prof. Jany Nechutové. *Mediaevalia Historica Bohemica*, 1998, roč. 5, s. 233–236.

prof. PhDr. Jana Nechutová, CSc. [online]. [cit. 18. února 2019]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/auth/osoba/506#cv>.

SPUNAR, Pavel. Amica fidelis. In *Querite primum regnum Dei. Sborník příspěvků k poctě Jany Nechutové.* Helena Krmíčková a kol. (eds.). Brno: Matice moravská, 2006, s. 29–31.

VÁLKA, Josef. Perfectissima. In *Querite primum regnum Dei. Sborník příspěvků k poctě Jany Nechutové.* Helena Krmíčková a kol. (eds.). Brno: Matice moravská, 2006, s. 33–37.

Význam latiny by se neměl hájit prvoplánovitou užitečností [online]. 2006. [cit. 18. února 2019]. Dostupné z: <https://www.online.muni.cz/veda-a-vyzkum/294-vyznam-latiny-by-se-nemel-hajit-prvoplanovitou-uzitecnosti>.

Lída Osecká

Rodné jméno a příjmení: Ludmila Štipáková

Národnost: česká

Datum narození: 6. září 1945

Místo narození: Brno

Datum úmrtí: 18. října 1999

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Její otec Karel Štipák působil jako velkoobchodník s galanterií ve Velkém Meziříčí a Brně. Roku 1941 se oženil s pokladní Zdeňkou Knechtovou z Ivanovic. V 50. letech pak rodina neblaze pocítila probíhající kolektivizaci a znárodňování. Štipákovi přišli jak o prosperující firmu, tak o většinu rodinného jmění. Rodinný původ pak také značně ovlivnil osud jejich mladší dcery Lídy. S manželem Pavlem Oseckým měla čtyři děti, dceru Veroniku (1972), syna Vojtěcha (1974) a dvojčata Terezii a Jana (1975).

Akademické působení

Lída Osecká se narodila v Brně, avšak kvůli špatnému kádrovému posudku měla v rodném městě omezené možnosti vzdělání. Maturitu proto složila na střední všeobecně vzdělávací škole v Blansku. Poté byla zaměstnána v JZD a klempířské provozovně. V polovině 60. let, v době uvolnění režimu, nastoupila na Filozofickou fakultu UJEP v Brně, kde studovala obecnou psychologii. V rámci odborného vzdělání navštěvovala také semináře statistiky a matematiky, které vedl Pavel Osecký, její budoucí manžel. Vysokou školu absolvovala roku 1971 a ještě téhož roku nastoupila do Psychologické laboratoře ČSAV v Brně. O rok později obhájila disertační práci *Formální vztah mezi Eysenckovými dimenzemi a klasickými typy*, na jejímž základě získala titul PhDr. Nástup normalizace ukončil její další studium. Roku 1987 pak byla přinucena opustit rovněž Psychologickou laboratoř ČSAV.

Situace se změnila po sametové revoluci. Vrátila se do akademie věd, kde ji čekal rychlý kariérní postup. Nejprve byla zaměstnána jako samostatný odborný pracovník, poté se stala vědeckým pracovníkem a roku 1993 byla jmenována ředitelkou Psychologického ústavu AV ČR. V roce 1991 předložila kandidátskou disertační práci *Vývoj osobnosti v adolescenci* a získala titul CSc. Na částečný úvazek pak byla zaměstnána jako odborná asistentka na Psychologickém ústavu FF MU. Roku 1992 vyjela na stáž do USA, kde spolupracovala s Oregon Research Institute. Na základě habilitační práce *Aplikace shlukové analýzy v psychologii osobnosti* byla jmenována roku 1999 docentkou obecné psychologie.

Na brněnské filozofické fakultě vedla řadu diplomových a disertačních prací. Přednášela o metodologii, statistice a sociální percepci, kromě toho poskytovala konzultace pro výzkumné projekty a matematicko-statistické zpracování dat. Na katedře sociologie a sociální práce pak vyučovala základy statistiky. Své studenty vedla k formulační exaktnosti a jasné reflexi problémů.

Stala se členkou komisí pro habilitační řízení a doktorské studium na Filozofické fakultě MU, působila ve Vědecké radě Fakulty sociálních studií MU a zasedala v hodnoticí komisi Pedagogické fakulty Hradce Králové. Zemřela nečekaně 18. října 1999 ve věku 54 let.

Výběr z díla

Badatelské zájmy Lídy Osecké byly velmi široké. Již od počátku své vědecké dráhy se zaměřovala na problematiku aplikace matematicko-statistických metod v psychologii a na psychologickou metodologii. Kromě toho se věnovala otázkám sociální percepce a osobnosti, psala o hodnotách (*Typologie hodnotových hierarchií*, 1991) či výkonové motivaci (*Vztah mezi výkonovou motivací a způsoby vyrovnávání se s náročnými životními situacemi u adolescentů,* 1997). Své znalosti shrnula v publikaci *Typologie v psychologii* (2001), která se zabývá metodami empirické klasifikace v psychologii prováděné pomocí tzv. shlukové analýzy.

Samostatně nebo ve spolupráci s jinými autory publikovala po roce 1990 více než padesát studií v českých i zahraničních časopisech a sbornících. Ve výzkumu Lídy Osecké však nešlo primárně o témata, kterými se zabývala, ale především o specifický přístup k psychologickým datům.

Ocenění vědeckou komunitou

Lída Osecká byla řešitelkou několika grantových projektů. V letech 1995–1997 vedla výzkum aplikace typologie v psychologii osobnosti, na počátku 90. let se zapojila do mnoha dalších projektů. Pod záštitou MŠMT se podílela projektu pro zkvalitnění výuky statistiky pro psychology prostřednictvím online systému a inovaci vyučování statistických metod pro psychology.

Pravidelně se účastnila českých i zahraničních konferencí, kde také velmi často sama přednášela. Stala se členkou řady zahraničních institucí, mezi něž patřily například Gesselschaft für Klassifikation, European Association of Personality Psychology, European Association of Psychological Assessment, International Society for the Study of Individual Differences a International Council of Psychologists. Od roku 1990 působila v redakční radě časopisu *Československá psychologie*. Byla členkou Vědecké rady Psychologického ústavu AV ČR v Praze, akreditační komise MŠMT a grantových komisí GA AV ČR a GA ČR. Od roku 1993 Psychologický ústav AV ČR vedla.

Profesní působení

Po maturitě pracovala jako úřednice a dělnice v JZD a v klempířské provozovně. V letech 1971–1987 zastávala funkci odborné pracovnice v Psychologické laboratoři Československé akademie věd. Kvůli nátlaku nadřízených však instituci opustila. Poté vystřídala několik zaměstnání. Dva roky pracovala v brněnské Tesle, roku 1989 nastoupila do Stavebního podniku města Brna, kde působila na pozici programátora analytika. Po roce 1989 se navrátila do Psychologického ústavu AV ČR a roku 1993 se stala jeho ředitelkou.

Evaluace

Lída Osecká patřila k předním osobnostem československé psychologie. Přestože musela čelit nepřízni komunistického režimu, vědecky působila již před rokem 1989 – do oboru však významněji zasáhla teprve po sametové revoluci. Od roku 1993 stála v čele Psychologického ústavu AV ČR. Díky svému širokému vědeckému záběru a pronikavému intelektu dokázala identifikovat stěžejní témata svého oboru, vedla řadu grantů, organizovala vědecký život a na půdě Filozofické fakulty MU vychovala mnoho špičkových psychologů.

Ohlasy

Kolegyně a kolegové vzpomínají na doc. Oseckou nejen jako na vynikající odbornici, ale také jako na vzácného člověka. Byla jí vlastní názorová tolerance různých, často i protichůdných vědeckých koncepcí, schopnost vcítit se do postojů svých spolupracovníků, laskavý přístup k lidem a v neposlední řadě i smysl pro humor. \ Marek Blatný

S Liduškou Oseckou jsem se seznámil v polovině osmdesátých let minulého století, kdy i bylo možné zahlédnout s foliantem v podpaží – někdy to byla nejnovější monografie o posledních výzkumech inteligence, jindy kniha originálního přístupu k vývoji jedince, kterou nikdo v té době v Československu neznal, často monografie o nejnovějších výzkumech osobnosti či soubory článků, někdy též beletrie (milovaná science fiction) – kterak kráčí do kavárny U Kolbaby, kde se setkávala se spřízněnými psychology, obdivovateli jejího intelektu, někdy se právem obávajícími, že nedosáhnou k jejím vědomostem, ale především se těšícími na její brilantní závěry, lapidární shrnutí někdy dlouhých intelektuálských rozprav, na myšlenkové exkurzy s vhledy ostrými jak Occamova břitva pronikající k jádru problému a někdy nastavující zrcadlo nám, kteří zbytečnými slovy zakrývali nezralost… \ Ivo Čermák

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, habilitace a profesury, kart. 47/6.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 610/8.

BLATNÝ, Marek. Doc. PhDr. Lída Osecká, CSc. *Československá psychologie*, 2000, roč. 44, č. 1, s. 77–79.

BLATNÝ, Marek. Nedožité sedmdesátiny L. Osecké. *Československá psychologie*, 2015, roč. 59, č. 4, s. 297.

BLATNÝ, Marek – ČERMÁK, Ivo – VIEWEGH, Josef. Doc. PhDr. Lída Osecká, CSc. In *Metodologie psychologického výzkumu: Konsilience v rozmanitosti.* Marek Blatný (ed.). Praha: Academia, 2006, s. 22–26.

ČERMÁK, Ivo. Přesnost myšlení a její transcendence. In *Metodologie psychologického výzkumu: Konsilience v rozmanitosti.* Marek Blatný (ed.). Praha: Academia, 2006, s. 19–21.

PhDr. Lída Osecká, CSc. (6. 9. 1945 – 18. 10. 1999). *Akademický bulletin* [online], 1993, č. 13. [cit. 20. dubna 2018]. Dostupné z: <http://abicko.avcr.cz/archiv/1999/13/obsah/phdr.-lida-osecka-csc.-6.-9.-1945-18.-10.-1999-.html>.

PILÁTOVÁ OSECKÁ, Terezie – PILÁT, Milan. Liduška a Pavel Osečtí – životní příběh v obrazech. In *Metodologie psychologického výzkumu: Konsilience v rozmanitosti.* Marek Blatný (ed.). Praha: Academia, 2006, s. 13–18.

Pavel Osecký

Národnost: česká

Datum narození: 24. ledna 1929

Místo narození: Brno

Datum úmrtí: 18. srpna 2002

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Pocházel z rodiny pojišťovacího úředníka Konráda Oseckého a úřednice Ludmily Pavlové. Se svou manželkou Lídou Štipákovou, provdanou Oseckou, měl čtyři děti, dceru Veroniku (1972), syna Vojtěcha (1974) a dvojčata Terezii a Jana (1975).

Akademické působení

Po maturitě na reálném gymnáziu na Starém Brně nastoupil roku 1948 na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity, kde začal studovat sociologii a psychologii. Po únorovém převratu však byla sociologie na čas uzavřena, a tak Pavel Osecký přestoupil na přírodovědeckou fakultu, kde se věnoval matematice a filozofii. Roku 1953 složil státní závěrečnou zkoušku, z akademické půdy však neodešel. Do roku 1958 působil jako asistent, později odborný asistent na Vojenské akademii Antonína Zápotockého v Brně. Právě tehdy se začal Pavel Osecký více zajímat o pravděpodobnost a matematickou statistiku, témata, která ho provázela celý život. Kromě toho vedl na akademii cvičení, později také přednášky a zkoušky posluchačů strojního inženýrství. Několik let vyučoval na letecké fakultě matematickou statistiku a numerické metody. Specializované přednášky mu pak byly svěřeny na elektrotechnické fakultě. Podílel se rovněž na organizaci matematických přednášek v anglickém jazyce pro egyptské studenty.

Roku 1958 přestoupil na Výzkumný ústav makromolekulární chemie, kde řídil matematickou skupinu, která řešila úkoly v oboru chemického inženýrství. Od roku 1954 začal externě spolupracovat s brněnskou univerzitou. Seznamoval posluchače psychologie a sociologie filozofické fakulty s matematickými metodami, od roku 1964 vyučoval rovněž na Přírodovědecké fakultě UJEP, a to matematickou statistiku.

Roku 1967 nastoupil jako odborný pracovník na katedru numerické (později aplikované) matematiky. V témže roce získal akademickou hodnost doktora přírodních věd – bylo mu totiž povoleno zkrácené rigorózní řízení. Jeho rigorózní práci tvořil soubor šesti studií. Dvě z nich věnoval psychologické problematice, především pak zpracování statistických údajů. Další čtyři části práce pojednávaly o různých otázkách kinetiky chemických reakcí, nejdůležitější z nich nesla název *Převod výsledků získaných se stárnoucím suspendovaným katalyzátorem, z násadového reaktoru do kontinuální kaskády*. Na katedře se podílel na tvorbě koncepce výuky matematické statistiky a pravděpodobnosti, vedl také přednášky, v nichž dokázal posluchače zaujmout rozsáhlými znalostmi, získanými v aplikovaném výzkumu. Roku 1980 byl převeden do funkce odborného asistenta.

Již od počátku svého studia působil v sociologickém semináři a na katedře psychologie. V 60. letech pak navázal spolupráci s Psychologickou laboratoří ČSAV, kde byl několik let zaměstnán na částečný úvazek. Společně s pracovní skupinou PhDr. Josefa Švancary analyzoval data o psychickém vývoji dětí školního věku z různých sociálních prostředí.

Roku 1992 úspěšně obhájil kandidátskou disertační práci a získal titul CSc. O rok později byl jmenován docentem pro obor matematika. Na univerzitě pak vedl přednášky ze statistiky pro odborné studium matematiky, matematiky a ekonomie a informatiky. Podílel se na výzkumné práci katedry, aktivně se účastnil seminářů a letních škol. Později vyučoval rovněž na Ekonomicko-správní fakultě Masarykovy univerzity. Pavel Osecký přežil svou ženu Lídu pouze o tři roky. Zemřel roku 2002 v důsledku onemocnění chřipkou.

Výběr z díla

Pavel Osecký věnoval značnou část svého vědeckého bádání aplikaci pravděpodobnostního modelování a statistických dat v různých oborech, především však uplatňoval matematicko-statistické postupy v psychologii a sociologii (např. *Raschovy stochastické metody pro výkonové testy*, 1966). Řadu studií o matematických modelech průběhu aktivní pozornosti pak sepsal ve spolupráci s profesorem V. Chmelařem (např. *Interindividual differencies in the active attention cource and corresponding mathematical model*, 1981). Své bohaté pedagogické zkušenosti a odborné znalosti uplatnil při tvorbě vysokoškolských skript. Roku 1957 byl vydán učební text *Teorie pravděpodobnosti a matematická statistika*, roku 1988 vyšla skripta *Počet pravděpodobnosti a matematická statistika*.

Během působení ve Výzkumném ústavu makromolekulární chemie v Brně spolupracoval na vydání několika mezinárodně velmi ceněných studií o průběhu přenosu tepla v promíchávaných reaktorech. Řada jeho prací se pak věnovala otázkám aplikované matematiky. Zabýval se například ohříváním, resp. chlazením míchaných nádob s vloženým teplosměnným okruhem (*Průběh nepřímého chlazení a ohřívání u míchaných nádob,* společně s M. Hrubým).

Ocenění vědeckou komunitou

Pavel Osecký se podílel na přípravě kurzu matematické statistiky pro Československou společnost pro šíření politických a vědeckých znalostí. Na odboru matematiky zastával funkci referenta pro dálkové studium. K jeho velkým zálibám náležela hudba, a proto byl dlouholetým členem pěveckého sdružení Moravan.

Evaluace

Pavel Osecký patřil mezi přední odborníky v oblasti pravděpodobnosti a statistiky, jejichž postupy uplatňoval zejména v psychologii a sociologii. Na Filozofické fakultě MU zajišťoval řadu let výuku matematických a statistických metod, překládal učební materiály, vedl diplomové práce a byl také konzultantem výzkumných projektů. Vyučoval rovněž na přírodovědecké a ekonomicko-správní fakultě v Brně. Spolupracoval s psychologickými pracovišti a podílel se na statistickém zpracování výsledků brněnského longitudinálního výzkumu.

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A6 PřF MU, osobní spisy, kart. 90/15.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A6 PřF MU, osobní spisy, kart. 59/18.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A6 PřF MU, rigoróza, kart. 19/17.

MICHÁLEK, Jaroslav. Pavel Osecký šedesátiletý. *Universitas*, 1989, č. 1, s. 99–100.

PILÁTOVÁ OSECKÁ, Terezie – PILÁT, Milan. Liduška a Pavel Osečtí – životní příběh v obrazech. In *Metodologie psychologického výzkumu: Konsilience v rozmanitosti.* Marek Blatný (ed.). Praha: Academia, 2006, s. 13–18.

Petr Oslzlý

Národnost: česká

Datum narození: 26. dubna 1945

Místo narození: Konice

Sociální zařazení: Jeho otec Albert Oslzlý byl prostějovský kožešník s moravskoslováckými a česko-židovskými kořeny. Měl továrnu na vydělávání kůže. Po druhé světové válce zakoupil nejmodernější italské stroje a vybudoval prosperující podnik. Zároveň se zajímal i o politiku, před válkou se stal nejmladším radním v Prostějově (za Národní demokracii) a chtěl v budoucnosti být členem československé vlády. Pak ale přišel komunistický převrat a továrna Alberta Oslzlého byla znárodněna – při přebírání podniku komunisté nové stroje zničili pod heslem, že jsou západní a kapitalistické. Ačkoliv se majitel tomu pokoušel zabránit, byl pak později ze zničení sám obviněn, odsouzen k náhradě škody a celá 50. a 60. léta ji musela rodina splácet. V roce 1973 se oženil s Evou Pulkrábovou, absolventkou češtiny a francouzštiny na filozofické fakultě, středoškolskou profesorkou. Mají dvě děti, scénografku Markétu a výtvarnici Martu.

Akademické působení

Petr Oslzlý nesměl po základní škole nastoupit na žádnou střední školu v Československu, jak zněl verdikt Okresního výboru KSČ v Prostějově, a tak se vyučil v Sigmě Lutín kovomodelářem. Jakožto premianta ho podnik vyslal na strojnickou průmyslovou školu v Olomouci. S uvolňujícími se politickými poměry se naskytla příležitost přihlásit se po maturitě na pražskou DAMU, úspěšně složil přijímací zkoušky, ale studium mu nebylo opět umožněno. Mohl nastoupit pouze na Vysoké učení technické v Brně, kde úspěšně ukončil dva roky. V roce 1967 se mu podařilo se studentskou divadelní skupinou Quidam poprvé vyjet do zahraničí na Mezinárodní festival studentského divadla do chorvatského Záhřebu. Studium na vysoké škole humanitního zaměření mu bylo povoleno až v roce 1968, kdy se přihlásil na divadelní vědu a dějiny umění na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, tehdy Univerzity J. E. Purkyně. Studium úspěšně ukončil v roce 1973. Během studia dál pokračoval spolu s Jiřím Pavlouškem v práci ve skupině Quidam, se kterou v roce nástupu na fakultu vystupoval měsíc a půl v londýnských divadlech Arts Laboratory a International Theatre Club. Quidam byl původně surrealistickým divadlem, ale postupem času se proměnil v divadlo performerského pohybového herectví. Mezi Oslzlého největší inspirátory na fakultě patřil dramaturg Bořivoj Srba.

Již v době svého studia na filozofické fakultě začal spolupracovat s Divadlem na provázku a na konci posledního ročníku se stal jeho stálým dramaturgem.

V devadesátých letech začal vyučovat na Divadelní fakultě Janáčkovy akademie múzických umění. Od roku 2003 zde vede jeden ze tří ateliérů režie a dramaturgie, vedle seminářů z teorie a praxe dramaturgie a režie se specializuje na výklady k nepravidelné dramaturgii a světovému alternativnímu divadlu. Od roku 1995 je uměleckým ředitelem mezinárodního festivalu divadelních škol Setkání/Encounter pořádaného Divadelní fakultou JAMU. V roce 1997 se stal proděkanem Divadelní fakulty JAMU a tuto funkci zastával až do roku 2008. V roce 2000 byl jmenován profesorem dramatických umění. V říjnu 2017 byl zvolen rektorem JAMU a od února 2018 tuto funkci vykonává.

Od roku 1992 do roku 2012 také pedagogicky působil na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, kde na katedře divadelní vědy vyučoval například předměty Alternativní divadlo, Divadlo v sociální akci, Prostor současného divadla, Karnevalové formy divadla nebo Polská divadelní režie.

Profesní působení

Petr Oslzlý již během studií spolupracoval s Husou (Divadlem) na provázku, kam se také po ukončení studia a po vojenské službě vrátil a v letech 1976–1979 a 1992–2001 byl jeho uměleckým vedoucím. Působil zde jako dramaturg (vytvořil kolem sto padesáti inscenací), jako scenárista a také jako herec. Ztvárnil více jak 60 rolí, například Ivana Karamazova, Poutníka v Komenského *Labyrintu světa* nebo Mikoláše ve Vančurově *Markétě Lazarové*. V roce 1980 byl z politických důvodů odvolán z funkce uměleckého vedoucího, ale v divadle pracoval i nadále.

V Divadle na provázku Oslzlý – jako jeho jediný dramaturg – rozvíjel program tzv. nepravidelné dramaturgie, což znamená, že hledal texty, které nebyly primárně určené pro divadlo, jako próza, poezie nebo literatura faktu. Podílel se na většině inscenací režisérů Petera Scherhaufera, Zdeňka Pospíšila a Evy Tálské. Napsal (z větší části jako spoluautor) více než tři desítky scénářů, adaptací i dramatizací, vedle jiných *Žehnej vám pánbůh, pane Rosewatere!* (1982), *Chameleon* (1984), *Rozvzpomínání* (1985), *Veličenstva Blázni – Shakespearománie I* (1988), *Báječná léta pod psa* (1996), *Babička* (1998), *Cirkus Havel* (2008). Spolupracoval na mezinárodních projektech, jako bylo Together-Společně v Kodani (1983), zorganizoval účast Divadla na provázku na 1st International Meeting of independent Theatre ve Stockholmu (1979), na světovém festivalu Theatre of Nations – Festival of Fools v Amsterdamu, na Festivalu d'Avignon (vše v roce 1980) a Festival of Fools v Kodani (1983), podílel se též na přípravě putujícího mezinárodního festivalu Mir Caravane (1989). Zasloužil se také o realizaci významných divadelních projektů v Československu, jako je Divadlo v pohybu, které vzniklo roku 1973 a pokračuje i v současnosti. V roce 2003 spolupracoval s Vladimírem Morávkem na realizaci velkého projektu Sto roků kobry, scénické variaci čtyř největších románů F. M. Dostojevského. V roce 2010 spoluzaložil mezinárodní festival Divadelní svět v Brně a v roce 2011 byl jeho uměleckým ředitelem.

Kromě Husy na provázku pracoval i pro další divadla. V Národním divadle v Praze byl například spoluautorem scénáře inscenace *Obsluhoval jsem anglického krále* (1998) a v poslední době též scénáře *Malý princ* v Laterně magice (2016).

V prosinci 1989 spoluzakládal Divadelní obec a následně se stal členem jejího vedení. V letech 1993–2018 byl ředitelem Centra experimentálního divadla v Brně. V roce 1999 pak vedl expedici Divadla Husa na provázku do Jihoafrické republiky na National Arts Festival.

Vydal několik knih s divadelní tematikou jako *Living Theatre – Divadlo života 1951–1980* (1982), *Divadlo Husa na provázku 1968(7)–1998* (1999), *Setkání 114 povídek z Divadla na provázku* (2004), *Commedia dell'arte* (2010), *LET HUSY z Brna až do Amsterodamu a Avignonu* (2017) a další. Kromě drobných prací v programech divadelních představení, programech divadel, v katalozích k výstavám je možné jmenovat stať *Revoluce českých divadel a divadelnost české revoluce* (1990), *On Stage with Velvet Revolution,* uveřejněnou v newyorském *The Drama review* (1990), *A Night of Nightmares*, jež vyšla v amsterodamském *Shifting Gears* (1998).

V roce 1983 získal cenu za herecký výkon od Českého literárního fondu a v roce 1992 čestnou cenu na The International Festival of Experimental Theatre v egyptské Káhiře za přínos k světovému experimentálnímu

divadlu. V roce 2016 mu festival Příští vlna udělil cenu Živoucí poklad a stal se i držitelem Ceny Ministerstva kultury za celoživotní autorskou, dramaturgickou i organizační práci v oblasti alternativního a studiového divadla. V roce 2004 obdržel Cenu města Brna v oboru dramatického umění.

Veřejná činnost

Petr Oslzlý měl od mládí odpor ke komunistickému režimu. Vyrůstal v rodině, která byla v období po roce 1948 perzekvována, žila v neustálé nervozitě, zda bude otec zatčen. Hluboce ho zasáhlo, když mu striktní zákaz Okresního výboru KSČ v Prostějově znemožnil studium na střední škole. Toto zoufalství se však změnilo v sílu režimu vzdorovat.

Od dětství hrál divadlo. Začínal v ochotnickém divadle Hanácká obec, u jehož zrodu stál ještě v meziválečné době jeho otec. První experimentální divadlo zakládal s přáteli v klubu prostějovských železáren, odtud je vykázali s odůvodněním, že *„klub zdestruovali“*.

Petr Oslzlý se po celé období normalizace zasazoval o tvůrčí svobodu a obnovení demokracie. Nestal se signatářem *Charty 77*, aby jeho podpis neohrozil slibně se rozjíždějící divadlo Husa na provázku. Sám Oslzlý k tomu řekl: *„Od Václava Havla jsem dostal vzkaz, abychom nepodepisovali* Chartu *77, protože zachování existence Divadla na provázku a jeho opozičního tvůrčího programu je pro společnost cennější.“* Poté však přišla oficiální výzva k podepsání *Anticharty* pro všechny členy. Celé divadlo se rozhodlo dokument nepodepsat a Oslzlý jako vedoucí to odůvodnil tím, že neznají prohlášení *Charty 77*, přestože jej již sami rozmnožovali. Následovala represivní reakce, Divadlu na provázku po přijetí restrikčního divadelního zákona hrozil zákaz další činnosti. Teprve po jednáních svou existenci obhájilo a připojilo se jako experimentální soubor k Státnímu divadlu v Brně.

V roce 1979 odmítl vstoupit do komunistické strany, což vedlo k jeho odvolání z pozice uměleckého šéfa divadla. O čtyři roky později mu byl odebrán cestovní pas. V téže době se začal aktivně zapojovat v brněnském disentu. V létě 1984 mu přední brněnský disident Jiří Müller předal organizování Podzemní univerzity, tajného bytového semináře, kde přednášeli významní profesoři a umělci z Velké Británie. Oslzlý je vydával za návštěvy svých známých. Zahraniční profesoři však byli do Československa vysíláni The Jan Hus Educational Foundation sídlící v Londýně. Sedmihodinové semináře, k nimž Oslzlý zval i vybrané soudobé studenty oficiálních škol, se konaly asi jednou za dva měsíce. Vedli je zpočátku jen filozofové a politologové, později přijížděli i spisovatelé, dramatici, básníci, výtvarníci, hudebníci či architekti. Po jedné z návštěv Oslzlého zatkli, nicméně byl po pětihodinovém bezúspěšném výslechu propuštěn. Podzemní univerzita existovala až do sametové revoluce.

V roce 1986 vytvořil spolu s Rostislavem Pospíšilem koncept nezávislé undergroundové Galerie Drogerie – Zlevněné zboží. Ten spočíval v tom, že zakázaní výtvarníci vystavovali v drogistickém obchodě, za pultem pomáhali prodavači, zatímco k tomu hrála živá hudba. Tento projekt pokračoval také až do roku 1989.

V létě 1989 se Petr Oslzlý stal jedním z prvních signatářů petice *Několik vět*. Aktivní byl také během sametové revoluce. Dne 17. prosince 1989 hrálo Divadlo na provázku a HaDivadlo v Praze v Junior klubu Na Chmelnici a poté, co za nimi přišel zmlácený účastník demonstrace na Národní třídě, přerušili představení a nechali jej na scéně o zásahu policie vypovídat. Další den odpoledne po shromáždění v Realistickém divadle Oslzlý v Junior klubu jménem obou divadel vyhlásil jako první divadelník stávku českých divadel. O den později se stal se jedním ze zakládajících signatářů Občanského fóra, v jehož Krizovém centru byl pak členem pracovní skupiny

Václava Havla. Havel ho dokonce označil za dramaturga a režiséra revoluce, protože s kolegy sestavoval scénáře demonstrací. *„Přistupoval jsem k tomu z divadelního pohledu. Šlo o časování, rytmus. Když to nějaký z řečníků natáhl, rytmus se ztrácel. Ale divadlo to nebylo, nýbrž realita, při níž mohla téct i krev. Divadelní zákonitosti v tom samozřejmě byly, ale hlavním režisérem byl Václav Havel. Já jsem byl spíše jeho asistentem, ale k tomu dramaturgovi se docela hlásím. Vnášel jsem do toho dramaturgické pohledy a svoji zkušenost."*

V letech 1990–1992 působil jako člen kolegia prezidenta republiky a jako ředitel sekce kulturní politiky prezidentské kanceláře. Od devadesátých let se profiluje jako občansky angažovaný divadelník.

Evaluace

Petr Oslzlý je dramaturg, scenárista a herec celoživotně spojený s brněnským Divadlem Husa na provázku. Je spoluzakladatelem Centra experimentálního divadla, kde v letech 1993–2018 působil jako ředitel. Od roku 1992 vyučuje na Janáčkově akademii múzických umění a v roce 2018 se stal jejím rektorem. V 80. letech spoluorganizoval brněnskou Podzemní univerzitu, za sametové revoluce zakládal Občanské fórum a spoluorganizoval velké pražské demonstrace.

Ohlasy

Pro svůj široký umělecký záběr, jímž prostupují myšlenky lidské svobody a demokracie, bývá považován za klíčovou postavu takzvané šedé zóny v Brně. **\ Lukáš Jelínek**

Od roku 1990 se v sauně ukazoval sporadicky. Že dramaturgie byla jeho životem, mi potvrdil, když vyprávěl, jak v jednom jihofrancouzském městě šel, ale až na konci představení, do divadla jenom proto, aby si vyzkoušel, jaké to je si *„vyjít z představení"*. Jen pro ten pocit. Vyjít s ostatními lidmi ven, když už je po všem. V cizím městě, v cizím divadle, s cizími lidmi. Některé pocity jsou skutečně nesdělitelné. **\ Petr Hloušek**

Petr Oslzlý patří již dávno k nejvýraznějším postavám českého i evropského divadla. Je to ale také člověk odvážný, vtipný a originální. **\ Kristián Chalupa**

Petra si velmi vážím pro jeho postoje od disentu až po současnost. Myslím si, že je to člověk velmi uvážlivý. **\ Ivo Medek**

Pro profesora Medka to je druhé funkční období, takže ze zákona nemohl kandidovat znovu. První myšlenka byla najít už někoho z té mladé generace. Petr Oslzlý patří ke generaci zakladatelů divadelní fakulty. Ale právě jeho minulost, jeho politická angažovanost a jeho nesmírné charisma je to, co v tuto chvíli potřebujeme. Aby tam byl někdo, koho budou ostatní poslouchat, vážit si ho a ctít ho za jeho dosavadní dráhu. Taková osobnost se zatím v té mladší generaci neobjevila. **\ Sylva Macková**

Na to se přece nedá zapomenout. Potkal jsem zde několik skvělých pedagogů. […] Byl to na divadelní vědě Artur Závodský, který pozval tehdy mladého asistenta z JAMU Bořivoje Srbu. Z řady dalších bych jmenoval ještě Huga Širokého, psychologa, který se zabýval divadlem, a Olega Suse, který v posledních letech mého studia již nesměl učit, ale já jsem patřil k několika studentům, jež si vybral, aby nám po osmé večer přednášel neoficiálně nahoře v hlavní budově na ulici Arna Nováka. Studium předznamenal jarní semestr 1969, v němž jsme po smrti Jana Palacha několik měsíců stávkovali. Filozofická fakulta v Brně byla pravděpodobně nejdéle stávkující školou v Československu. **\ vzpomínka Petra Oslzlého na univerzitní studia**

Prameny a literatura

BADAL, Milan – BLAŽEK, Karel – FLORIAN, Jonáš a kol. *Sauna biblio. Sauna tenet Brunam = sauna v Brně trvá.* Tišnov: Sursum, 2015.

DOSTÁLEK, Igor – OSLZLÝ, Petr. *Divadlo se nesmí stát jen zábavou* [online]. 2011. [cit. 18. února 2019]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/archiv/1273941-divadlo-se-nesmi-stat-jen-zabavou-petr-oslzly>.

HRBOLKA, Daniel. *JAMU povede Petr Oslzlý. Nově zvolený rektor působil i jako poradce Havla* [online]. 2017. [cit. 18. února 2019]. Dostupné z: <https://brnensky.denik.cz/kultura_region/jamu-povede-petr-oslzly-nove-zvoleny-rektor-pusobil-i-jako-poradce-havla-20171023.html>.

NOVOTNÁ, Iveta. *Chci na JAMU vybudovat demokratické prostředí, říká nově zvolený rektor Petr Oslzlý* [online]. 2017. [cit. 18. února 2019]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/chci-na-jamu-vybudovat-demokraticke-prostredi-rika-nove-zvoleny-rektor-petr-6482829>.

NOVOTNÁ, Jana a kol. *111 příběhů královopolských osobností. Vydáno při příležitosti 100. výročí povýšení Králova Pole na město.* Brno: [s. n.], 2005, s. 101–102.

Oslzlý Petr, prof. Mgr. [online]. [cit. 18. února 2019]. Dostupné z: <http://difa.jamu.cz/fakulta/pedagogove/oslzly.html>.

Petr Oslzlý [online]. [cit. 18. února 2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Petr_Oslzlý>.

Petr Oslzlý [online]. [cit. 18. února 2019]. Dostupné z: <http://www.ndbrno.cz/modules/theaterarchive/?h=person&a=detail&id=3239>.

Petr Oslzlý (1945) [online]. [cit. 18. února 2019]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/oslzly-petr-1945>.

Petr Oslzlý – Kalendárium [online]. [cit. 18. února 2019]. Dostupné z: <http://www.jamu.cz/img/cz/aktuality/cv-kalendrarium_oslzly2.pdf>.

Petr Oslzlý se za totality zasazoval o tvůrčí svobodu [online]. 2016. [cit. 18. února 2019]. Dostupné z: <http://moravskehospodarstvi.cz/article/kultura-a-zabava/portret-petr-oslzly-se-za-totality-zasazoval-o-tvurci-svobodu/>.

Petr Oslzlý. „Smyslem divadla nemůže být divácký úspěch“ [online]. [cit. 18. února 2019]. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/o-nas/nasi-absolventi/petr-oslzly>.

Prof. Mgr. Petr Oslzlý [online]. [cit. 18. února 2019]. Dostupné z: <https://is.jamu.cz/osoba/5096>.

SOUKUPOVÁ, Jana. *Divadelník Petr Oslzlý spolutvořil ostrůvky svobody* [online]. 2009. [cit. 18. února 2019]. Dostupné z: <https://brno.idnes.cz/divadelnik-petr-oslzly-spolutvoril-ostruvky-svobody-p1m-/brno-zpravy.aspx?c=A090623_1212569_brno_krc>.

TOMEŠ, Josef a kol. *Český biografický slovník XX. století. II. díl, K–P.* Praha – Litomyšl: Paseka, 1999, s. 499.

TŘEŠTÍK, Michael Michael (ed.). *Kdo je kdo. Osobnosti české současnosti. 5000 životopisů.* Praha: Agentura Kdo je kdo, 2002, s. 473.

Ivo Osolsobě

Národnost: česká

Datum narození: 26. března 1928

Místo narození: Brno

Datum úmrtí: 27. září 2012

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Narodil se v rodině inženýra elektrotechniky, autora řady patentů a univerzitního pedagoga Jana Osolsobě. K divadlu ho přivedla matka Žofie, která za svobodna působila jako ochotnice v rodném Rousínově. Jeho bratr Jiří odešel za druhé světové války do Anglie, kde se stal letcem RAF, válku přežil a napsal vzpomínky *Zbylo nás devět* (napsány 1947, vydány 1988). Později žil v zámoří. Ivo Osolsobě byl ženatý s Libuší, rozenou Imrichovou, a měl dva syny. Jeden z nich, Petr, působí jako profesor a vedoucí Semináře estetiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity.

Akademické působení

Po maturitě na první české reálce v Brně nastoupil v roce 1947 ke studiu anglistiky, divadelní vědy a estetiky na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity. Mezi jeho formující učitele patřili Frank Wollman (literární vědec, lingvistik a teatrolog) nebo Josef Vachek (anglista a bohemista). Studium ukončil v roce 1953 disertační prací *K základním otázkám historie a teorie operetního žánru.* Poté se na nějaký čas z univerzitního prostředí vzdálil do divadelní praxe.

Od roku 1959 začal externě přednášet divadelní vědu na brněnské filozofické fakultě a vyučoval tam až do roku 1989 (ovšem pouze v letech, kdy byl tento obor povolen). V rozmezí let 1965–1972 externě působil i na Janáčkově akademii múzických umění, konkrétně na dramaturgii. Zároveň se začal věnovat divadelní teorii a sémiologii. V této oblasti sklízel uznání odborníků ze zahraničí.

V roce 1970 se mu podařilo na pozvání bratra navštívit Spojené státy americké, které se mu pak staly inspirací v jeho divadelní tvorbě a kam se ještě několikrát vrátil. V divadelní sezóně 1980–1981 se stal stipendistou Nizozemského ústavu pro pokročilá studia ve Wassenaaru. Zhruba v té době začal přednášet v celé Evropě (Anglie, Německo, Rakousko, Nizozemí, Švýcarsko, Španělsko, Francie) i v USA, kde také publikoval své sémiotické práce.

V roce 1989 odešel z divadla oficiálně do penze. Místo odpočinku se však začal více věnovat akademické kariéře. Hned následujícího roku se stal vědeckým pracovníkem Kabinetu dějin a teorie divadla Ústavu české literatury ČSAV a také začal externě přednášet na FF MU. V roce 1993 získal stipendium na Graduate School of the City University of New York. O rok později se habilitoval a začal působit na Divadelní fakultě JAMU. V roce 2001 byl jmenován profesorem v oboru teorie a dějin divadla. Od roku 2004 přednášel v Semináři estetiky FF MU – zabýval se dějinami a metodami estetiky a teorií divadla a dramatu.

Vědeckovýzkumná činnost Iva Osolsobě se kromě už zmíněné sémiotiky soustředila i na teorii ostenze, kybernetiku a teorii komunikace, dějiny hudebního divadla, zvláště pak muzikálu, na český strukturalismus, estetiku dramatického umění nebo na kulturní antropologii a teorii reprezentace.

Výběr z díla

Mezi nejvýznamnější práce Iva Osolsobě patří kniha *Muzikál je, když …* (1967), ve které autor postihuje zvláštnosti muzikálu ve vztahu k činohře, opeře a baletu, srovnává tento žánr v Evropě a v zámoří, zmiňuje jeho počátky v českém divadle. O této problematice pojednává i další jeho práce *Divadlo, které mluví, zpívá a tančí* (1974), v níž z hlediska sémiotiky interpretoval francouzskou komickou operu, německý singspiel, operetu, revui a muzikál. V knize *Mnoho povyku pro sémiotiku* (1992) vychází vstříc pojetím sémiotiky, která mají společný jmenovatel v pojmu situace. Sémiotiku chápe jako teorii zástupného poznání. Syntetickým dílem o divadle je pak jeho dvousvazkové dílo *Marsyas, Apollón a Dionýsos. Přibližování k muzikálu* (1996). Výbor z prací I. Osolsobě vyšel pod názvem *Ostenze, hra, jazyk. Sémiotické studie* (2002) a *Principia parodica, totiž Posbírané papíry převážně o divadle* (2007). V 80. letech 20. století inicioval anglický překlad a kritické vydání *Estetiky dramatického umění* Otakara Zicha.

Od roku 1965 se stal členem Skupiny pro exaktní metody a mezioborové vztahy. V roce 1972 inicioval vznik brněnské a pražské Pracovní skupiny pro sémiotickou a matematickou lingvistiku při Československé kybernetické společnosti. Ivo Osolsobě byl čestným členem Americké sémiotické společnosti a Mezinárodní společnosti pro sémiotiku obrazu. Zúčastňoval se mezinárodních sémiotických setkání například v Miláně, Vídni, Barceloně nebo Lovani. V letech 1990–2000 působil jako prezident československého národního centra International Association of Theatre Critics. Osolsobě byl přizván k práci na kolektivním díle *Encyclopaedic Dictionary of Semiotics.* V roce 1999 obdržel Cenu města Brna v oblasti dramatického umění a za knihu *Divadlo, které mluví, zpívá a tančí* získal Cenu Supraphonu.

Profesní působení

Po absolvování vysokoškolského studia nastoupil Ivo Osolsobě na místo lektora a dramaturga do zpěvohry Státního divadla v Brně. Od sezóny 1956–1957 působil v činohře, ale v roce 1959 se vrátil na původní působiště, kde zůstal až do odchodu do penze v roce 1989. Více než 30 let uváděl na československou scénu americké muzikály, z nichž řadu sám přeložil, například *Hello Dolly!* (1966, Hudební divadlo v Karlíně), *Ty jsi jednička, Karlíku B.* (1980, Divadlo Jiřího Wolkera v Praze), *Oklahoma!* (1966, Brno), *Candide* (1980, Brno), *Annie Get Your Gun* (1982, Brno), *Sugar* (1986, Hudební divadlo v Karlíně). Některé další muzikály dokonce i režíroval. Zároveň se snažil podněcovat vznik původních českých děl a budovat kvalitní soubor pro operetu i muzikál.

V roce 1991 se stal dramaturgem Hudebního divadla Karlín. Pro redakci populární hudby rozhlasové stanice Praha připravil cyklus *Jeviště zpívá a tančí* a naučné pořady *Tajemství muzikálu*.

Veřejná činnost

Nebyl členem KSČ, za normalizace se podílel na realizaci alternativní univerzity. Jeho nekonformní postoje mu do sametové revoluce neumožňovaly se habilitovat, proto se stal docentem až v 90. letech. Příznačný je jeho mnohokrát citovaný výrok: *„V operetě i v těch nejhorších časech platilo, že člen strany nejsa tenorem nemůže zpívat tenorový part…“*

Evaluace

Dramaturg, překladatel a režisér Ivo Osolsobě českému publiku představil formát hudebně-zábavného divadla, jak se tehdy říkalo muzikálu. Zároveň byl světově uznávaným odborníkem na sémantiku.

Ohlasy

Dr. Ivo Osolsobě je osobnost mimořádně otevřená, liberální v tom nejlepším slova smyslu, je příkladem skutečné vzdělanosti ústící v jednoduchost a prostotu. Díky jemu a jeho aktivitám se Brno stalo centrem muzikálového dění v dobách, kdy tento žánr byl záměrně odsouván do pozadí. **\ odůvodnění Ceny města Brna za rok 1999**

Ivo Osolsobě je určitě jedna z nejvtipnějších a nejzajímavějších lidí, kteří se v českém divadle vyskytli. Člověk, který dokáže psát o termínech jako komunikace a ostenze mimořádně šťavnatě a napínavě a čtenář brzo zapomene, že drží v ruce seriózní vědeckou publikaci. **\ Jana Machalická**

Profesor Osolsobě miloval muzikál a operetu i proto, že je považoval v dobách nedávno minulých za jakýsi ostrov svobody. V divadle byl znám jako šprýmař s neustále dobrou náladou. Miloval klasický americký muzikál (tehdy zpívaný bez portů), k jeho nejoblíbenějším titulům patřil u nás méně známý *Music Man*. Naopak neměl rád muzikál *Hair*, který v jednom z rozhovorů označil za komunistickou protiamerickou agitku. Byl přesvědčený, že perioda systematicky zatracované operety opět přijde a její popularita se znovu vrátí. Ivo Osolsobě dokázal nevídaným způsobem skloubit práci divadelního praktika s profesí publicisty, překladatele a pedagoga, čímž se nesmazatelně zasloužil o rozvoj muzikálového žánru nejen v Brně, ale v celých Čechách. **\ Vítězslav Sladký**

Ivo Osolsobě byl rodilý Brňák, ba co víc, byl hrdým a pyšným občanem Králova Pole. […] Brno bylo jeho pravým domovem, tam patřil, i když s vtipem a moudrostí jemu vlastními dokázal poutavě, zasvěceně, se znalostí věcí hovořit o velkých cizích metropolích, zvláště pak o New Yorku, Londýně a jejich divadlech. Byl gentleman každým coulem, skvělý společník, který se dokázal naprosto suverénně pohybovat jak v nejvyšších patrech společenských salonů, tak v příjemné a útulné české anebo moravské hospůdce. Své nesmírné vzdělání nesl velmi lehce a dokázal se o ně bezprostředně podělit s každým člověkem, u něhož vycítil zájem a pochopení. […] Byl ale učitelem v původním smyslu toho slova, člověkem, který své rozsáhlé vědomosti předával ochotně a nezištně desítkám svých mladších spolupracovníků a stovkám herců, především těm, kteří zasvětili svůj život *„lehkonohé múze“*. **\ Mojmír Weimann**

Prameny a literatura

BARTŮŠKOVÁ, Sylva. *Ivo Osolsobě* [online]. [cit. 1. března 2018]. Dostupné z: <http://www.slovnikceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=944>.

Ceny města Brna. doc. PhDr. Ivo Osolsobě [online]. [cit. 18. února 2019]. Dostupné z: <https://www.brno.cz/obcan/vyznamne-osoby-a-vyroci/ceny-mesta-brna/?pg=detail&idosobnosti=21>.

DN. *Zemřel Ivo Osolsobě* [online]. 2012. [cit. 18. února 2019]. Dostupné z: <https://www.divadelni-noviny.cz/zemrel-ivo-osolsobe>.

Ivo Osolsobě [online]. [cit. 1. března 2018]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/auth/osoba/27279#cv>.

JŮZOVÁ, Markéta. Ivo Osolsobě. Opereta a muzikál je sonda do lidského chování. *Lidové noviny*, roč. 11, č. 73, 27. 3. 1998, s. 17.

MACHALICKÁ, Jana. Považuju divadlo za zázrak přírody. Rozhovor s Ivo Osolsobě. *Divadelní noviny*, roč. 10, č. 16, 2. 10. 2001, s. 10.

MAREČEK, Lubomír. *Něco pamatuju, něco si vymyslím* [online]. 2008. [cit. 18. února 2019]. Dostupné z: <https://brno.idnes.cz/neco-pamatuju-neco-si-vymyslim-dmp-/brno-zpravy.aspx?c=A080425_961295_brno_taj>.

NOVOTNÁ, Jana a kol. *111 příběhů královopolských osobností. Vydáno při příležitosti 100. výročí povýšení Králova Pole na město.* Brno: [s. n.], 2005, s. 36.

POLEDŇÁK, Ivan. *Osolsobě, Ivo* [online]. 2008. [cit. 18. února 2019]. Dostupné z: <https://www.ceskyhudebnislovnik.cz/slovnik/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=2248>.

Prof. PhDr. Ivo Osolsobě [online]. [cit. 1. března 2018]. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/estetika/osolsobe/iosol.html>.

SLADKÝ, Vítězslav. *Před pětaosmdesáti lety se narodil znalec muzikálu Ivo Osolsobě* [online]. 2013. [cit. 1. března 2018]. Dostupné z: <http://www.musical-opereta.cz/pred-petaosmdesati-lety-se-narodil-znalec-muzikalu-ivo-osolsobe/>.

WEIMANN, Mojmír. *Nedožité narozeniny Iva Osolsobě* [online]. 2013. [cit. 1. března 2018]. Dostupné z: <https://operaplus.cz/nedozite-narozeniny-iva-osolsobe/>.

Zemřel teoretik divadla, dramaturg zpěvohry a semiotik Ivo Osolsobě [online]. 2012. [cit. 18. února 2019]. Dostupné z: <https://brnensky.denik.cz/kultura_region/zemrel-teoretik-divadla-dramaturg-zpevohry-a-semiotik-ivo-osolsobe-20121004.html>.

Rudolf Pečman

Národnost: česká

Datum narození: 12. dubna 1931

Místo narození: Staré Město (okres Frýdek-Místek)

Datum úmrtí: 16. prosince 2008

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Jediný syn Vladimíra Pečmana a Otilie, rozené Jarošové. Otec se vyučil mlynářem, během první světové války byl raněn, poté nastoupil u vojenské správy jako civilní zaměstnanec. Za druhé světové války pracoval Vladimír Pečman krátce jako dělník na pile, následně byl přidělen na pracovní úřad do Frýdku-Místku.

Akademické působení

Již během studia na reálném gymnáziu ve Frýdku-Místku si Rudolf Pečman zamiloval hudbu. Nejen, že hrál na housle, ale působil také v několika orchestrech a občas dirigoval. Po maturitě roku 1950 jeho kroky vedly na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity, kde začal studovat hudební vědu a estetiku. Navštěvoval přednášky Jana Racka, Bohumíra Štědroně, Mirka Nováka či Olega Suse. Během studia pak externě působil na Vyšší hudební škole v Kroměříži. Roku 1955 dokončil studium a obhájil diplomovou práci *Slovanské prvky v díle Ludvíka van Beethovena*. Toto dílo se stalo zároveň jeho disertací, díky níž získal roku 1966 titul doktor filozofie. Již o dva roky později předložil spis *Skladatel Josef Mysliveček a jeho jevištní epilog. Listy z dějin neapolské školy*, na jehož základě byl jmenován kandidátem věd o umění. Roku 1989 pak obdržel doktorát věd o umění zásluhou práce *Jevištní dílo Ludwiga van Beethovena I*. Habilitační spis *Ke slohové analýze hudby osvícenského údobí* předložil již roku 1970, protože však nebyl členem komunistické strany, docentem se stal až o čtrnáct let později. Profesuru v oboru teorie a dějiny hudby pak získal roku 1990.

S univerzitním prostředím byl spjat celý jeho život. V semináři hudební výchovy působil nejprve jako asistent (1955–1961), později jako odborný asistent (1961–1984). Zastával funkci tajemníka (1956–1971) a zástupce vedoucího katedry (1971–1989). Během svého doktorského studia se stal školitelem a od sedmdesátých let byl často členem či předsedou komisí pro kandidaturu věd v oborech hudební věda a hudební výchova, později také komisí doktorských, které měly celorepublikovou působnost.

V letech 1989–1991 byl jmenován proděkanem Filozofické fakulty Masarykovy univerzity pro studijní záležitosti. Přestože od roku 2004 působil na filozofické fakultě pouze externě, jeho postavení se příliš nezměnilo. Byl členem či předsedou komisí doktorských, rigorózních, habilitačních a profesorských. Na těchto pozicích pak navázal spolupráci s jinými vysokými školami. Mimo muzikologické pracoviště přednášel pro seminář estetiky, akademii staré hudby a Katedru hudební výchovy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity. Jako školitel a oponent působil také na Hudební fakultě JAMU.

Výběr z díla

Hlavním badatelským zájmem Rudolfa Pečmana byly dějiny hudby. Studium pozdního baroka a klasicismu jej přivedlo k rodu Bendů, F. X. Richterovi, ale především k Josefu Myslivečkovi, o němž sepsal dvě monografie (německá publikace *Josef Mysliveček und sein Opernepilog* vyšla roku 1970, o jedenáct let později pak vydal knihu *Josef Mysliveček)*. Nevyhýbal se ani světovým skladatelům. Ludwigu van Beethovenovi, ústřední postavě německého klasicismu, se Pečman věnoval v několika dílech (*Beethoven. Růst hrdiny a bojovníka*, 1955; *Beethoven a české země*, 1964; *Beethoven dramatik*, 1978; *Jevištní dílo Ludwiga van Beethovena*, 1999). Studoval také starší italskou hudbu (*Hudební kontexty staré Itálie*, 2006), dílo Antonia Vivaldiho (*Antonio Vivaldi a jeho doba*) a byl autorem první české monografie o Georgu Fridrichu Händelovi. Pečmanův zájem se dotýkal i moderních dějin, především pak hudby první poloviny 20. století, kde se soustředil na problematiku Leoše Janáčka a Bohuslava Martinů.

Jeho muzikologické práce se však neomezovaly pouze na dějiny hudby. Zabýval se také libretistikou, teorií hudební interpretace, dějinami opery či hudební a obecnou estetikou. Ve svém díle se pak Rudolf Pečman celoživotně hlásil k brněnské muzikologické tradici. Roku 2003 sepsal monografii o Vladimíru Helfertovi, zakladateli brněnské hudební vědy, o čtyři roky později vyšla jeho poslední kniha *Člověk čistého srdce*, která byla věnována Gracianu Černušákovi.

Kvalitně dokázal zpracovat také menší monografie ke koncertním cyklům, jako například *Händel a Bach*, *Beethovenovy smyčcové kvartety* či *Franz Schubert*. Podílel se na třísvazkové *Hudební vědě* a rovněž na tvorbě *Československého slovníku osob a institucí*. Od roku 1996 pak působil jako recenzent v projektu *Ostdeutsches Musiklexikon*. Velmi cenné jsou jeho vzpomínky *Z hlubin paměti* (2006), v nichž komentoval nejen své celoživotní vědecké úsilí, ale i brněnské hudební dění.

Ocenění vědeckou komunitou

Život Rudolfa Pečmana byl velmi pestrý. Již v mládí dirigoval, zaskakoval při vedení sboru a věnoval se hře na housle. Kvůli dalším mnoha povinnostem však od aktivního provádění hudby upustil. Nezabýval se pouze vědou, byl hudebním kritikem, učitelem, popularizátorem hudby, ale také skvělým řečníkem, což se projevilo například v brněnském Kruhu přátel hudby. V letech 1957–1990 zastával nejrůznější funkce ve Svazu československých skladatelů, na několik let se stal předsedou výboru Komise pro hudební vědu a kritiku. Byl členem řady organizací, spolků či muzikologických institucí. Působil například v Umělecké radě Státní filharmonie Brno, ve Vědecké radě Filozofické fakulty MU, České společnosti pro hudební vědu či společnostech Leoše Janáčka a Bohuslava Martinů. Aktivně se zapojil do organizování mnoha konferencí, festivalů a koncertů. Společně s Jaroslavou Zapletalovou stál u zrodu brněnského Mezinárodního hudebního festivalu (dnes Moravský podzim), jehož první ročník se konal roku 1966. Tradiční součástí festivalu bylo také mezinárodní hudebněvědné kolokvium, díky kterému do Brna zavítaly velké osobnosti muzikologie jako Harnoncourt, Messiaen, Křenek a mnoho dalších. Během prvních deseti let byl Rudolf Pečman generálním tajemníkem festivalu, postupně byl však ve své funkci omezován, až byl nakonec vedení kolokvia zbaven.

Rudolf Pečman navázal kontakt také s hudebními institucemi v zahraničí. Díky znalosti němčiny se orientoval na muzikologické dění v Rakousku a Německu. Od roku 1965 působil v Georg-Fridrich-Händel-Gesellschaft

v Halle nad Sálou. Dále spolupracoval s lipskou Společností pro výzkum dějin a hudby ve střední Evropě či Voltairovou společností pro výzkum 18. století na Cambridgeské univerzitě. Od roku 1994 působil v pracovní skupině pro dějiny hudby ve střední a východní Evropě na Technické univerzitě v Saské Kamenici v Německu. Mimo jiné udržoval kontakty s dalšími vědeckými organizacemi v USA, Kanadě apod. Studijně pobýval v Římě a ve Vídni, podnikl řadu badatelských cest, účastnil se mezinárodních kongresů a přednášel na zahraničních univerzitách i vysokých hudebních školách.

Během své vědecké kariéry redigoval Rudolf Pečman také řadu sborníků, a to jak z kolokvií – např. o Otakaru Zichovi (1981) či Otakaru Hostinském (1982), tak ze sympozií a jiných hudebních akcí. V rámci hudebního Mezinárodního festivalu Brno připravil k vydání deset festivalových sborníků, jež byly přeloženy také do němčiny, angličtiny a ruštiny. Pravidelně psal texty pro programové katalogy a jednotlivé koncerty. Roku 1957 se stal výkonným redaktorem uměnovědné a později hudebněvědné řady *Sborníku prací filozofické fakulty brněnské univerzity*. Byl rovněž členem ediční rady *Spisů FF MU*, redakční rady časopisu *Opus musicum* a přispíval do mnoha dalších odborných periodik (*Estetická výchova*, *Koncertní život*, *Hudební věda*, *Host do domu*).

Důležitou roli v Pečmanově životě hrála také osvětová činnost. Podílel se na tvorbě cyklu sta přednášek *Hudba vychovává a zušlechťuje*, k veřejnosti pravidelně promlouval prostřednictvím Československého rozhlasu, objevoval se na obrazovkách televize a v neposlední řadě navázal spolupráci s Malým divadlem hudby a poezie. Od roku 1952 pravidelně přispíval svými kritikami do denních listů, zejména do *Lidové demokracie*. Jeho články se objevovaly také na stránkách *Mladé fronty*, *Rovnosti*, *Práce* či *Literárních novin*. Své statě, glosy a články uveřejňoval v časopisu *Program* Státního divadla v Brně a zpravodaji *KAM*.

Rudolf Pečman byl oceněn řadou vyznamenání. Před listopadovou revolucí obdržel od ministerstva kultury postupně Smetanovu (1984), Janáčkovu (1987) a Mozartovu (1987) medaili. Za činnost ve funkci děkana získal roku 1994 bronzovou medaili Masarykovy univerzity a o tři roky později byl oceněn Českou hudební radou.

Evaluace

Celý profesní život Rudolfa Pečmana byl spjat s brněnskou filozofickou fakultou, kde působil od roku 1950 až do své smrti roku 2008. Byl výborný řečník, redaktor a editor, ale především popularizátor hudby. Značně ceněny jsou jeho drobné monografie, které provázely posluchače jednotlivými koncertními sezónami. Patřil mezi literárně nejnadanější a nejvzdělanější české muzikology a hudební publicisty.

Ohlasy

S profesorem Pečmanem jsem přicházel do styku nejčastěji při obhajobách. Zde se Pečman projevoval jako věrný žák profesora Racka. Jeho vystupování a řízení bylo protknuuto noblesou, na jakou dnešní doba není zvyklá. Přitom nikdo nedokázal tak věrně a vtipně napodobit dikci profesorů Racka a Bohumíra Štědroně jako on. Prof. Pečman byl vždy velmi společenský. Dokázal celý večer bavit společnost příhodami, které se svými učiteli zažil. Jeho zkazky, vyprávěné s vážnou tváří, vyvolávaly bouře smíchu, jsou nezapomenutelné. Celý svět brněnských profesorů padesátých až sedmdesátých let definitivně zanikl s profesorem Pečmanem. **\ Jiří Sehnal**

U kávy jsme se vždycky dobře bavili a Rudynek překvapoval svými znalostmi a fenomenální pamětí… Vzpomínali jsme také na Pečmanovu aféru, kdy měl vyletět z fakulty. Jak se říká – za dobrotu na žebrotu. V aule fakulty byla opět oslava Velké říjnové revoluce. Na výzvu Rudynek ochotně slíbil obstarat hudební vložku. Domluvil se s jedním operním basistou a po plamenném projevu o světlých a ještě světlejších zítřcích zazněla nádherná a smutná árie z Glinkova *Ivana Susanina*. Jak vedl polská vojska do bažin, zachránil ruského cara a jeho vojsko – a sám stojí smrti blíž. Nastalo funkcionářské zděšení. Rudynek byl prohlášen za ideologického diverzanta a kádrové oddělení se pěkně vyřádilo. \ **Věra Mikulášková**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A 2 FF, osobní spisy, kart. 17 I/43.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A 2 FF, osobní spisy, kart. 9/2.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A 2 FF, osobní spisy, kart. 32/17.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A 2 FF, osobní spisy, kart. 21/7.

FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří. *Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. Pohledy na dějiny a současnost.* Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 182–183.

MACEK, Petr. Za profesorem Rudolfem Pečmanem. *Universitas*, 2009, č. 1, s. 63–64.

MICHÁLKOVÁ SLIMÁČKOVÁ, Jana. *Rudolf Pečman – profesor s laskavým srdcem* [online]. [cit. 18. února 2018]. Dostupné z: <https://www.casopisharmonie.cz/rozhovory/rudolf-pecman-profesor-s-laskavym-srdcem.html>.

MIKULÁŠKOVÁ, Věra. *Zrcadlo vzpomínek.* Brno: Šimon Ryšavý, 2009, s. 85–86.

PEČMAN, Rudolf. *Z hlubin paměti. Vzpomínky muzikologa.* Brno: Masarykova univerzita, 2007.

POLEDŇÁK, Ivan. *Rudolf Pečman* [online]. [cit. 17. února 2018]. Dostupné z: <https://www.casopisharmonie.cz/rozhovory/rudolf-pecman-profesor-s-laskavym-srdcem.html>.

SEHNAL, Jiří. Zemřel Rudolf Pečman. *Vlastivědný věstník moravský*, 2009, roč. 61, č. 2, s. 217.

SÝKORA, Pavel. Česká beethoveniana Rudolfa Pečmana. *Musicologica Brunensia*, 2015, roč. 50, č. 1, s. 45–55.

ŠTĚDROŇ, Miloš. „Imago animo sermo est“. Rudolf Pečman (12. 4. 1931 – 16. 12. 2008). *Hudební věda*, 2009, roč. 46, č. 1–2, s. 218–223.

Antonín Přidal

Národnost: česká

Datum narození: 13. října 1935

Místo narození: Prostějov

Datum úmrtí: 7. února 2017

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Pocházel z rodiny právníka a jediné dcery majitele obchodu se smíšeným zbožím. Dětství i druhou světovou válku strávil na Hané, střídavě v domácnostech prarodičů. Po válce se přestěhoval do Brna, kde se mu naplno otevřel svět divadla a kultury. S manželkou měli dvě děti. Syna Tomáše, výtvarníka a básníka, a dceru Marii, socioložku. Věnoval se scenáristice, překladu, psaní i výuce, ale veřejnosti je nejvíce znám jako rozvážný moderátor debatních cyklů České televize.

Akademické působení

V roce 1946 byl přijat ke studiu na gymnáziu v Uherském Hradišti. Styl výuky na gymnáziu klasického formátu Přidalovi nevyhovoval a z počátku neprospíval dobře. V roce 1953 odmaturoval, a i přes nepříznivý posudek národního výboru byl přijat ke studiu anglistiky a hispanistiky na filozofickou fakultu v Brně. Atmosféra na fakultě v padesátých letech však přílišné kreativitě nepřála a Přidal s nechutí vzpomínal zejména na přednášky z Úvodu do marxistické jazykovědy Františka Trávníčka. Studium ukončil v roce 1958 pracemi *Raná poezie Carla Sandburga* (1958) a *Kniha pravé lásky Juana Ruize* (1958). Akademickou sféru na čas opustil a doktorský titul získal až v roce 1982.

Po revoluci měl na výběr mezi Filozofickou fakultou MU a JAMU. Rozhodl se pro větší volnost, kterou mu nabízela Janáčkova akademie múzických umění. Přidal zde založil a vedl Ateliér rozhlasové a televizní dramaturgie a scenáristiky. Na fakultě se nejprve habilitoval a o dva roky později, v roce 1993, získal také profesorský titul. Ateliér vedl až do roku 2010. Jako vedoucí se snažil o co největší mezioborovost, která měla studentům rozšířit rozhled – jako přednášející zde působily osobnosti z různých oborů, například Josef Válka nebo Vladimír Čermák.

Profesní působení a veřejná činnost

Po studiu pracoval v Českém rozhlase Brno. Sám na toto desetileté období vzpomínal jako na zlaté časy. V pozici redaktora literárního a dramatického oddělení připravil pro rozhlas několik pořadů a rozhlasových her, mimo jiné populárně naučný cyklus *Malá školní poezie* nebo *Potulky knihami a hudbou*, z rozhlasových her např. *Všechny moje hlasy* (1967) nebo *Sudičky* (1968). V roce 1963 absolvoval studijní pobyt na Kubě a v roce 1969 v Brazílii. Psal příspěvky, komentáře a fejetony do periodik *Host do domu*, *Světová literatura*, *Literární noviny* a *Svobodné slovo*. Byl také členem uměleckého Sdružení Q.

Po roce 1968 odmítl podepsat souhlas se vstupem vojsk Varšavské smlouvy a v roce 1970 byl z rozhlasu vyhozen. Jeho překlady a autorská díla přestaly být vydávány. Oficiálně byl zaměstnán jako spisovatel a překladatel ve svobodném povolání, ale jelikož nemohl publikovat pod svým jménem, vycházely jeho překlady pod jmény cizími (nejčastěji pod jménem Mirka Čejky, vysokoškolského pedagoga brněnské filozofické fakulty). V samizdatu vydal básnické sbírky *Nahý v trní* (1987) a *Hlavy nehlavy* (1988). Spolupracoval také s Věrou Mikuláškovou, dramaturgyní dětských pořadů brněnské televize (scénáře *Kouzelný hrášek*, 1973; *Jak se Kudla přepočítal*, 1974 nebo *O Stehlíkovi a Juliánce*, 1980).

Na jaře roku 1985 se seznámil s americkým velvyslancem Williamem Luersem, který ho pozval do USA v rámci stipendia University of Iowa. O rok později byla mezi Československem a USA uzavřena dohoda o kulturní spolupráci, a navzdory všem očekáváním mohl Přidal do USA odjet. Zde se setkal mimo jiné s Leo Rostenem – právě překladem Rostenovy knihy *Pan Kaplan má třídu stále rád* (1987) se Přidal jako překladatel nejvíce proslavil. Překládal samozřejmě i další autory (García Lorca, Patrick White, John Updike, Joseph Heller či Robert Lowell).

Po sametové revoluci pracoval v České televizi jako dramaturg, autor a moderátor debatních cyklů *Klub netopýr* a *Z očí do očí*. Pokračoval také ve své tvůrčí činnosti a publikoval sbírky *Kouzlo nechtěného* (2008) a *Zpovědi a odposlechy* (2015). Za svou práci byl několikrát oceněn. Nejprve v roce 1998 Cenou Ferdinanda Peroutky, poté v roce 2007 Cenou města Brna a zejména Státní cenou za překladatelské dílo.

Evaluace

Známý překladatel, publicista, básník a moderátor. Všestranný člověk s ohromným rozhledem.

Ohlasy

S Antonínem Přidalem odchází svět vzdělanců (ano, těch dnes tak vysmívaných humánně vzdělaných lidí), kteří současně byli obdařeni básnickou kreativitou. Mnohovrstevnatých osobností, které obohacují svým dílem, ale i životními postoji, hodnotovým ukotvením náš život, abychom nebyli tupým stádem. Kdo je zastoupí? \ **Břetislav Rychlík**

Byl to vztyčený pedagogický ukazováček – a nebudu zastírat, že často i noční můra studentských let. Nebyla s ním věru snadná komunikace. Takřka metaforická nedoslýchavost mezi námi se promítala do většiny našich rozhovorů. A to i v předmětu Umění rozhovoru nebo při konzultacích k mojí disertaci. Něco jako „ztraceno v překladu“ či rozmotávání klubka vlny, kdy nemůžete najít konec. Nebo je to začátek? Ale vždycky to stálo za to. Žádný text nespadl jen tak pod stůl, protože k němu nebylo co říct. \ **Tereza Semotamová**

Literaturu miloval, byl jí věrný i v těžkých časech. Nikdy ji nebral jako profesi, spíše jako službu, poslání. Nelíbilo se mu, jak někteří literární vědci nezúčastněně pitvají díla jiných, jako by to byly mrtvoly na stole prosektora. Nechápal stesky literárních profesionálů, že už toho přečetli tolik, že se na některé věci nemohou dívat běžnýma očima. Ztrácet schopnost normálního pohledu, varoval, je podobně žalostné jako přicházet o kritický rozum nebo přirozený cit. \ **František Mikš**

Prameny a literatura

HRUŠKA, Petr. *Antonín Přidal* [online]. 2017. [cit. 23. července]. Dostupné z: <http://www.slovnikceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1103>.

HUBEROVÁ, Vladimíra. *Antonín Přidal* [online]. 2018. [cit. 24. července 2018]. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmh/?acc=profil_osobnosti&load=26270>.

JEŘÁBKOVÁ, Olga (ed.). *Lásky a lijavce. Vzpomínky Antonína Přidala*. Brno: B/P, 2018.

Joseph Normon Rostinsky

Rodné jméno a příjmení: Josef Roštínský

Národnost: česká

Datum narození: 14. října 1945

Místo narození: Brno

Sociální zařazení: Spolu s rodiči Františkem a Annou bydlel od narození v Brně, nejprve v Pekařské ulici a poté v Kamenné kolonii. Celý život zasvětil studiu jazyků: ovládá angličtinu, němčinu, ruštinu, polštinu, japonštinu, turečtinu a čínštinu. Není ženatý, a podle svých slov by nejspíš ani nedokázal dobře vychovat děti. Kromě jazyků je jeho velkou zálibou divadlo a hudba. V současnosti žije v malé obci Klentnice poblíž Brna.

Akademická působení

Absolvoval gymnázium na Vídeňské ulici v Brně a poté nastoupil ke studiu na brněnskou filozofickou fakultu. Studoval anglistiku, amerikanistiku a germanistiku. Během studií dojížděl do Prahy, kde soukromě studoval arabštinu. V roce 1968 dostal stipendijní nabídku studovat v New Yorku. V lednu následujícího roku proto odcestoval do USA.

Za tři roky dokončil dva magisterské programy na Univerzitě v Albany – studoval zde ruštinu a němčinu. U svého profesora němčiny Josepha Strelky také pracoval jako asistent. Krátce také pracoval pro National Academy of Sciences ve Washingtonu jako výzkumný analytik. Vědecky se profiloval se jako lingvista se zaměřením na východní Evropu. Od roku 1975 studoval na Harvardu u profesora Romana Jakobsona a ve zdejší knihovně se seznámil s knihami Jakuba Demla. Na sémiotickou analýzu Demlových děl se zaměřil ve své disertační práci (*Jakub Deml's Proximity to the Czech Avant-garde*) a v roce 1981 získal doktorský titul. Během práce na disertaci učil na Texaské univerzitě v Austinu a na Brown University, kde zároveň studoval sémiotiku a komparativní literaturu.

V roce 1980 jej oslovil prorektor japonské Tokai University v Tokiu a Rostinsky zaměstnání na zkoušku přijal. Pomáhal zde založit institut evropských a amerických studií a vyučoval angličtinu. O dva roky později získal trvalou profesorskou pozici s výbornými pracovními podmínkami – nemusel žádat o granty a každoročně dostával štědré stipendium na nákup literatury, cestování i živobytí. Zaměřoval se zejména na kognitivní vědu a filozofii pragmatismu.

Po roce 2000 žil střídavě v ČR a v Japonsku. Na Masarykově univerzitě vedl semináře Kognitivní management v divadle a kurz Monogatari: příběh v japonském divadle, filmu a textu. V jarním semestru roku 2017 a 2018 vedl v Semináři estetiky FF MU kurz Beauty in Japanese Thought. Od roku 2011 je emeritním profesorem tokijské Tokai University, pravidelně přednáší a jeho studie vycházejí v řadě časopisů mezinárodního dosahu.

Ocenění vědeckou komunitou

V USA obdržel cenu National Defense F. L. Brown University. Je členem Modern Language Association, Torontského sémiotického kroužku a International House of Japan. Jako prezident Harvard Slavic Conference Association organizoval mezi lety 1974–1975 jazykovědné konference. V roce 1978 také vedl Slovanskou konferenci na Brown University. Je členem redakční rady časopisu *DISK* (Divadelní akademie múzických umění v Praze) a časopisu *TEMPO EXTERIOR* (Santiago, Španělsko).

Profesní působení a veřejná činnost

Na studia si vydělával jako překladatel pro cestovní kancelář Čedok. Věnoval se rovněž zpěvu a v Brně navštěvoval Hanácký kroužek. V roce 1966 zpíval tenorový part v Mahenově divadle ve hře *Komedie o Anešce, královně siciliánské*. V roce 1968 odjel na archeologické vykopávky do Libanonu, aby si v praxi procvičil arabštinu. Zde ho také zastihla zpráva o okupaci Československa. Po návratu do domů se zapojil do studentského stávkového výboru v Brně a v lednu 1969 zprostředkovával kontakt mezi pražským a brněnským výborem.

V USA se kromě studia věnoval také veřejné činnosti, zejména pro krajanská sdružení v Texasu. Pro krajany a své studenty na Texaské univerzitě v Austinu založil a vedl pěvecký sbor Texas University Czech Singers. Realizoval také festival českých filmů, čímž povzbuzoval mezi krajany zájem o současnou českou kulturu a také o studium bohemistiky. V Japonsku se zamiloval do tamní kultury a po návratu do České republiky ji začal propagovat prostřednictvím přednášek a článků.

Je členem Moravského historického klubu a dvakrát neúspěšně kandidoval ve volbách. Nejprve v roce 2009 do Evropského parlamentu a poté v roce 2010 do Poslanecké sněmovny. V obou případech jako nestraník navržený politickou stranou Moravané.

Evaluace

Mezinárodně uznávaný odborník na jazykovědu a sémiotiku, propagátor česko-japonských vztahů.

Ohlasy

Díky němu jsem se obohatil duchovně a začal na problémy nahlížet z různých, často netypických úhlů. Pomohly tomu především příběhy z jeho života, které mi vyprávěl v rámci naší běžné konverzace. Například často mluvil o svém učiteli Romanu Jakobsonovi, který mu mimo jiné odkázal svůj starý psací stroj, na kterém napsal všechny významné práce. Dále mi například vyprávěl, jak ho šokovaly hodiny Chomského, které navštěvoval během svých studií na MIT. Doba, kterou jsem měl možnost s profesorem Rostinským strávit, bylo jedno z nejlepších období mého života, protože jsem měl možnost osobně poznat jednu z nejvýznamnějších osobností současné světové jazykovědy.\ **žák Josepha Rostinského Koshi Hirayama**

Profesor Josef Rostinský je mezi českými akademiky jedním z největších světoběžníků. Duší však zůstal spjat s domovem.
\ Lucie Hostačná

Prameny a literatura

BLAŽEJOVSKÁ, Alena. *Jak se profesor tokijské univerzity Joseph Rostinsky ocitl v Klentnici* [online]. 2017. [cit. 17. srpna 2018]. Dostupné z: <https://brno.rozhlas.cz/jak-se-profesor-tokijske-univerzity-joseph-rostinsky-ocitl-v-klentnici-6447767>.

Joseph Rostinsky [online]. [cit. 16. srpna 2018]. Dostupné z: <http://www.gvid.cz/wp-content/uploads/2012/11/joseph-rostinsky1.pdf>.

Osobní rozhovor s žákem prof. Rostinského Koshim Hirayamou (29. srpna 2018).

Prof. Joseph Rostinsky [online]. [cit. 17. srpna 2018]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/auth/osoba/98104>.

Jaroslav Střítecký

Národnost: česká

Datum narození: 4. října 1941

Místo narození: České Meziříčí

Sociální zařazení: Jeho otec Jaroslav Střítecký se narodil jako nejmladší dítě rolníka Vincence Stříteckého. Po maturitě odešel na východní Slovensko, kde působil jako učitel a varhaník v obci Hýlov. Zde se seznámil se svou budoucí manželkou Eliškou Kosinovou. Po vzniku Slovenského štátu však rodiče museli Slovensko opustit. Útočiště našli v Českém Meziříčí na Opočensku, kde Jaroslav Střítecký získal místo varhaníka.

Akademické působení

Po maturitě na střední škole v Dobrušce odešel Jaroslav Střítecký do Brna na konzervatoř a poté nastoupil na filozofickou fakultu brněnské univerzity, kde v letech 1958–1963 studoval hudební vědu a historii. Roku 1963 úspěšně obhájil diplomovou práci z historie, která pojednávala o významném představiteli německého liberalismu G. G. Gervinovi. V témže roce ukončil také druhý obor, a to předložením práce o vztahu hudby a řeči. Akademickou půdu však neopustil, jako interní vědecký aspirant zůstal na katedře českých a světových dějin u profesora Jaroslava Kudrny. V prosinci 1966 obhájil disertační práci *Ke Gervinovu pojetí národa a státu*, na jejímž základě získal titul PhDr. Poté zastával až do roku 1986 funkci odborného asistenta na katedře filozofie a metodologie věd.

V 70. letech došlo na filozofické fakultě k reorganizačním změnám – z tohoto důvodu byl Jaroslav Střítecký roku 1970 přesunut na katedru sociologie, kde působil až do roku 1995. Na devět let pak dokonce stanul v jejím čele (1981–1990). I přes nepříznivé okolnosti dosáhla za jeho vedení katedra řady úspěchů a ocenění. Ke spolupráci přizval mnohé kolegy, kteří do té doby nesměli vyučovat, vytvořil zde poměrně svobodnou atmosféru a pracovní podmínky. Roku 1981 předložil kandidátskou disertační práci *Wilhelm Dilthey. Historické a filosofické zdroje duchovědné methodologie* a stal se kandidátem filozofických věd. Roku 1986 získal hodnost docenta sociologie, v únoru 1991 se habilitoval pro obor filozofie, a to na základě knihy *Dějiny a dějinnost. Studie k problému jednoty a jednotlivého u Diltheye a Kanta* z roku 1985. O dva roky později byl jmenován profesorem filozofie a začal spolupracovat s katedrou estetiky a hudební vědy. Od začátku devadesátých let vyučoval externě na JAMU a dodnes působí na Fakultě sociálních studií MU. Byl členem Vědecké rady MU (1990–1993) i Vědecké rady Filozofické fakulty MU (1981–1993). Je častým oponentem a vedoucím diplomových a disertačních prací a zasedá v odborných komisích při kvalifikačních řízeních, a to nejen v Brně, ale i Olomouci a Praze.

Ve výuce se zaměřoval především na filozofické a metodologické otázky společenskovědního poznání 19. a 20. století, na dějiny sociálních teorií a sociologie, na vybrané okruhy estetiky a sociologie umění. Vychoval řadu studentů, kteří poté významně působili na předních pracovištích a školách, především v oboru filozofie a sociologie.

Formování jeho vědeckého profilu ovlivnily také studijní zahraniční pobyty. Na kratší dobu vycestoval např. do Nizozemí (1966), opakovaně do Paříže (1967, 1968, 1985) a roku 1989 do Mnichova. Nejvíce na něj však zapůsobila stáž na Ústavu evropských dějin v Mohuči (1967–1968) a návštěvy přednášek Theodora Adorna a Jürgena Habermase ve Frankfurtu nad Mohanem. Jako hostující profesor vyučoval na Ústavu rakouských dějin Univerzity Leopolda Franzena v Innsbrucku (1994–1997) a na Institut für Kultursoziologie University Parise Lodrona v Salzburgu (1993–1995).

Ocenění vědeckou komunitou

Jaroslav Střítecký byl členem řady vědeckých institucí. Byl členem redakční rady časopisu *Host do domu*, lektorem nakladatelství Odeon pro německou literaturu, v letech 1990–1993 zasedal v kolegiu ČSAV a ve Vědecké radě Filozofického ústavu ČSAV v Praze. Dosud působí v Umělecké radě rektora JAMU, v Komisi pro sociální dějiny Österreichische Akademie der Wissenschaft.

Své výsledky často prezentoval v zahraničí. Přednášel na řadě německých a rakouských univerzit, ale také v Oxfordu a Budapešti. V německy mluvících zemích se stal velmi známou osobností. Často vystupoval v Bavorském rozhlase či v ORF a spolupracoval na cyklu přednášek o moderní české kultuře v mnichovském kulturním centru Gasteig.

Jaroslav Střítecký patří k zakladatelům vědeckého hnutí Bad Homburg Gruppe, které sdružuje významné české a německé historiky, sociology a filozofy. Jejich cílem je kritické prozkoumání česko-německých kulturních vztahů v období 1750–1939. Skupina vznikla v polovině 80. let a svou činnost zahájila v lednu 1990.

Výběr z díla

V pracích Jaroslava Stříteckého se projevuje interdisciplinarita s význačným filozofickým zaměřením. Problematikou německého liberalismu a filozofické sebereflexe historismu se zabýval již ve své kandidátské disertaci, která byla následně vydána v knižní podobě pod názvem *Dějiny a dějinnost. Studie k problému jednoty a jednotlivého u Diltheye a Kanta.* Publikoval studie o Gervinovu pojetí národa a státu (*Ke Gervinovu pojetí národa a státu*, 1965), věnoval se také formální estetice, českému myšlení a kulturnímu životu na přelomu 19. a 20. století. Z Adornova estetického semináře si odnesl zaujetí pro dílo Waltera Benjamina, jehož stěžejní texty zpřístupnil a vyložil v češtině (1979). Překládal nejen do češtiny, ale i do němčiny. Podílel se tak například na překladu Patočkova díla *Přirozený svět jako filozofický problém* (1990).

Velmi přínosné se staly rovněž jeho výklady postmoderny, kterou rozebíral u autorů jako Derrida, Foucault a Lyotard. Znalosti Adornovy filozofie mu pak umožnily analyzovat Habermasovu kritiku instrumentálního rozumu a komunikativní teorii jednání (*Proměny a konstanty Habermasovy sociologické teorie*, 1986). Problematice strukturalismu se věnoval prostřednictvím různých témat, od hudební estetiky až ke Gadamerovi (např. *Diltheyův strukturalismus dnes*, 1993)

V rámci sociologie se zajímá především o dějiny sociologie a sociální teorie – empirické výzkumy nepatří mezi jeho doménu. Velkou měrou jej zaujala otázka sociální racionality obsažená v úvahách teoretiků

frankfurtské školy. Velkým muzikologickým přínosem byl jeho překlad a rozbor Hanslickova pojednání *O hudebním krásnu* (1973). Kromě toho se zabýval vídeňskou modernou či operou na přelomu století a psal studie o souborném uměleckém díle.

Neodmyslitelnou součástí jeho vědecké činnosti se stala německá literatura, které věnoval velkou pozornost. Jeho sociologické a filozofické vzdělání mu otevřelo cestu k nevšední interpretaci německých velikánů, a to od Goetha až po autory moderní (Christa Wolf, Stefan Zweig, Peter Handke). Zaštiťoval jejich překlady do češtiny a doplňoval je originálními předmluvami.

Na jeho práce navazovali i někteří zahraniční autoři, jako například Gottfried Schramm (Freiburg), Hans Lemberg (Marburg), Ferdinand Seibt (Bochum), Eva Schmidt-Hartmannová (Mnichov) a mnoho dalších.

Evaluace

Jaroslav Střítecký je významným muzikologem, sociologem, historikem a estetikem. Jeho vědecký záběr je neuvěřitelně široký. Zabývá se tématy od klasické filozofie až po postmodernu. Ve svých analýzách prokazuje schopnost širokého zevšeobecňování, které je umocněno neotřelým jazykovým vyjadřováním. Je jedním z mála autorů, který dokáže spojit filozofii s její historicitou. Stříteckého odborná činnost je po celý život velmi úzce spjata s Filozofickou fakultou Masarykovy univerzity. Působil na několika pracovištích a v letech 1981–1990 vedl katedru sociologie. V současné době působí jako profesor na Ústavu hudební vědy FF MU.

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, habilitace a profesury, kart. 37/27.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, habilitace a profesury, kart. 53/4.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, habilitace a profesury, kart. 45/7.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, habilitace a profesury, kart. 55/6.

CELHOFFEROVÁ, Kristýna. Výběrová bibliografie prací Jaroslava Stříteckého. *Musicologica Brunensia,* 2011, roč. 46, č. 1–2, s. 9–13.

CELHOFFEROVÁ, Kristýna. *Jaroslav Střítecký* [online]. [cit. 5. dubna 2018]. Dostupné z: <http://www.ceskyhudebnislovnik.cz/slovnik/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=1002906>.

HROCH, Jaroslav. Střítecký, Jaroslav. Dějiny a dějinnost. Studie k problému jednoty a jednotlivého u Diltheye a Kanta. *SPFFBU*, G 32, 1988, s. 113–114.

JANÁK, Dušan. *Jaroslav Střítecký* [online]. [cit. 5. dubna 2018]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Střítecký_Jaroslav>.

MACEK, Petr. Jaroslav Střítecký at 70. *Musicologica Brunensia,* 2011, roč. 46, č. 1–2, s. 5–7.

Milan Suchomel

Národnost: česká

Datum narození: 13. července 1928

Místo narození: Brno

Sociální zařazení: Pochází z rodiny úředníka zemského finančního ředitelství v Brně. V roce 1959 se oženil s Jaroslavu Nedbalovou, která rovněž vystudovala brněnskou filozofickou fakultu (obor čeština a dějepis). Pedagogicky působila od roku 1960 v Pozořicích u Brna, dálkově absolvovala divadelní vědu na Univerzitě Karlově. Pracovala jako redaktorka Krajského nakladatelství v Brně, po revoluci byla zaměstnána v kulturní rubrice *Svobodného slova*. Roku 1970 se jim narodil syn Tomáš. Ten po maturitě zahájil studium matematiky a informatiky na Přírodovědecké fakultě MU, roku 1992 však přestoupil na filozofickou fakultu.

Akademické působení

V červnu 1947 odmaturoval na reálném gymnáziu v Brně a v říjnu téhož roku nastoupil na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity, kde studoval češtinu a filozofii. Roku 1951 předložil diplomovou práci *T. G. Masaryk jako literární kritik.* Přestože absolvoval až v roce 1952, již od září 1951 vyučoval na základní škole ve Francově Lhotě a ve Štítné nad Vláří. V letech 1952–1953 působil jako pedagog v kurzu pro přípravu pracujících na vysoké školy na Hostýně-Chvalčově. Poté se vrátil zpět do akademického prostředí. Působil jako asistent, nejprve na katedře slavistiky, později na katedře českého a slovenského jazyka a literární vědy. Roku 1959 nastoupil na pozici odborného asistenta. Disertační práci *Studie o moderní české próze* obhájil roku 1966 a na jejím základě získal titul PhDr.

Roku 1973 předložil kandidátskou disertační práci *Vývojové tendence české prózy v letech 1958–1967* a byl jmenován kandidátem věd o umění. Teprve po sametové revoluci, roku 1990, se habilitoval. Docenturu obdržel za práci *Měsíc Jiřího Mahena: text, kontext, čtenáři.* V letech 1991–1997 stanul v čele katedry, která mezitím byla přejmenována na Ústav české literatury FF MU. Po dvě funkční období byl členem Akademického senátu MU a roku 1998 byl jmenován profesorem české literatury.

Na filozofické fakultě v Brně vyučuje již od počátku 50. let. Jeho pedagogická činnost je spojena především s literární historií, literární teorií a literární kritikou. Studenty vždy seznamoval s moderními badatelskými postupy a často pro ně organizoval literárněvědné exkurze. Vedl diplomové práce z moderní české literatury, byl gestorem písemných přijímacích zkoušek a členem komisí pro státní závěrečné zkoušky. V letech 1992–1998 působil ve Vědecké radě FF MU. Kromě toho hostoval na univerzitách v Polsku, Bulharsku a Vídni.

Výběr z díla

K jeho hlavním badatelským zájmům patřila česká literatura 20. století, kterou sledoval na pozadí zahraniční tvorby a v souvislosti s tím jako součást kulturních dějin. Často využíval poznatky z filozofie a psychologie. V literárněvědných studiích se věnoval zejména Marii Pujmanové, Karlu Čapkovi, Karlu Konrádovi, Josefu Horovi, Jarmile Glazarové či Vladimíru Páralovi. Dlouhodobě se zabýval Bedřichem Václavkem a Jiřím Mahenem. V souboru václavkovských studií, který vznikl v 60. a 70. letech, se zaměřil na autorovo pojetí některých literárních směrů, jeho výklad zahraničních zdrojů i zkušeností soudobé české literatury. Studie věnované Mahenovi publikoval od konce 70. let. Zkoumal v nich objektivní a subjektivní typologii Mahenova díla a osobnosti s přihlédnutím k prvkům avantgardy a romantismu. Roku 1997 publikoval monografii *Jiné oči Jiřího Mahena*.

Podílel se i na tvorbě učebních textů, v nichž provedl literárněhistorickou syntézu dějin moderní české literatury. Společně se Zdeňkem Kožmínem připravil rozsáhlou čítanku pro střední školy. Vedle toho uspořádal výbor z českých milostných povídek, spolupracoval na vydání *Kritické ročenky Pro a proti* (1963) a publikoval výbor z české poezie *Mámivá noc* (1970). Spolupracoval na zahraniční edici *Prager Schule: Kontinuität und Wandel* a sborníku *International Postmodernism. Theory and Literary Practice.*

Zájem o současnou literaturu jej vedl ke kritické činnosti v literárních časopisech a denním tisku, psal rovněž knižní předmluvy a doslovy. Přispíval do řady periodik, jako například *Host do domu*, *Nový život*, *Plamen*, *Literární noviny*, *Orientace* či literárněvědné řady *Sborníku prací filozofické fakulty brněnské univerzity*. V 70. a 80. letech však musel literární kritiku v časopisech výrazně omezit a jeho studie se tehdy objevovaly především na stránkách univerzitních publikací. Své působení na poli literární kritiky shrnul v monografii *Literatura z času krize* (1992) a v souboru *Co zbylo z recenzenta* (1996).

Ocenění vědeckou komunitou

Jeho zájem o soudobou literaturu se projevoval také v rozsáhlé mimouniverzitní činnosti. Byl členem redakční rady *Hosta do domu*, časopisu *Česká literatura* a členem ediční rady nakladatelství Blok, působil ve Svazu československých spisovatelů a Svazu českých spisovatelů. Zasedal v porotách literárních soutěží a od poloviny 50. let působil jako literární kritik a autor řady recenzí věnovaných především současné próze, poezii a literární vědě. Lektorsky spolupracoval s nakladatelstvím Československý spisovatel a výše zmíněným nakladatelstvím Blok. Působil v Umělecké radě JAMU a Vědecké radě Ústavu pro českou literaturu ČSAV. Jeho činnost byla univerzitou oceněna udělením stříbrné a bronzové medaile.

Na katedře organizoval ideově politické vzdělávání učitelů, byl členem knihovní komise, vedoucím učitelem studijní skupiny. Roku 1983 pak absolvoval Večerní univerzitu marxismu-leninismu.

Milan Suchomel přednášel na mnoha konferencích, a to doma i v zahraničí. Roku 1990 byl pozván na konferenci o české literatuře, kterou pořádala Newyorská univerzita a AIREX. V témže roce pak po dobu jednoho semestru přednášel na univerzitě ve Vídni.

Evaluace

Milan Suchomel je významný literární kritik, historik, esejista a analytik. Celý jeho život i pedagogické působení jsou spjaty s Brnem a Filozofickou fakultou Masarykovy univerzity, na jejíž půdě vychoval několik generací literárních historiků a kritiků, kteří pokračují v jeho odkazu.

Ohlasy

Copak ctí kritika Suchomela v první řadě, je skromnost, schopnost dát najevo, že i on, kritik rodem, stojí, když jemně rozlišuje a soudí – spíš usuzuje – na prahu tajemství. Tvrdí-li něco Milan Suchomel, je tichý, jakoby letmý, zvažuje-li, umí se ptát, dokáže si namítat, uzavírá-li svou úvah, dokáže překvapivě pointovat. Vyznává umění neklidu, umění zneklidňující, a svým postřehem i slovem neklid budí. \ Jaroslava Janáčková

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, habilitace a profesury, kart. 38/1.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, habilitace a profesury, kart. 40/12.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, habilitace a profesury, kart. 59/3.

KUDRNÁČ, Jiří. K šedesátinám Milana Suchomela. *SPFFBU*, D 35, 1988, s. 131–137.

KUDRNÁČ, Jiří. Profesoru Milanu Suchomelovi k narozeninám. *SPFFBU*, D 10, 2007, s. 5–6.

PALAS, Karel. Milan Suchomel (Medailony). In *Slavica na Masarykově univerzitě v Brně. Literární věda, jazykověda, historiografie, uměnovědy.* Ivan Dorovský (ed.). Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 107.

PEŠAT, Zdeněk – KUNDERA, Ludvík. Místo portrétu: (dva příležitostné texty). *SPFFBU*, D 1, 1998, s. 5–8.

SVOZIL, Bohumil – TRÁVNÍČEK, Jiří. *Milan Suchomel* [online]. [cit. 30. května 2018]. Dostupné z: <http://www.slovnikceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=567>.

Dušan Šlosar

Národnost: česká

Datum narození:18. listopadu 1930

Místo narození: Staříč u Místku

Datum úmrtí: 18. srpna 2020

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Otec pracoval jako učitel na základní škole, v roce 1941 byl jako člen odbojové skupiny Obrana národa zatčen gestapem a zemřel na úplavici po dvou letech věznění v Ratiboři. Matka byla v domácnosti. První manželkou Dušana Šlosara se stala kolegyně ze studií Milada Hudcová, vnučka moravského spisovatele a překladatele z jihoslovanských literatur Jana Hudce, kterou si vzal v roce 1957. S ní má syna Dana, narozeného v roce 1961. Podruhé se oženil v roce 1989 s rusistkou Ljubou Lízalovou, rozenou Jermolajevovou. Mezi jeho zájmy patří především současné výtvarné umění, hudba a také pěší turistika.

Akademické působení

Po maturitě na reálném gymnáziu ve Frýdku-Místku, kterou složil v roce 1949, se Dušan Šlosar rozhodl studovat UMPRUM, kam ho však nepřijali. Druhou možnost představovala FF MU, kde se chtěl věnovat ruštině a angličtině. Angličtina se toho roku však neotevírala, a proto začal studoval češtinu. Takováto náhoda ho tedy nasměrovala k oboru, kterému zasvětil svůj život. Mezi jeho učitele na fakultě patřili třeba Adolf Kellner či Frank Wollman. A právě Adolf Kellner jej přivedl k dialektologii, když mu nabídl zpracovat jeho rodné nářečí jako diplomovou práci (*Nářečí severním Místecku a jižním Ostravsku*). Šlosar svá studia ukončil v roce 1953 a začal pracovat na dialektologickém oddělení brněnské pobočky Ústavu pro jazyk český ČSAV, kde se mimo jiné podílel na přípravě *Českého jazykového atlasu* a věnoval se klasifikaci východomoravských nářečí. V dialektologii lze nalézt kořeny jeho velké úcty a pozornosti k živému jazyku a jazykovému materiálu. V rámci svého působení na akademii věd také konzultoval lingvistické problémy v telefonické jazykové poradně, přičemž dotazy mu byly inspirací pro psaní populárně naučných textů, které otiskoval například v *Rovnosti*, *Hostu do domu* či *Vědě a technice*. O šest let později (roku 1959) se stal odborným asistentem na své alma mater. Jako pedagog začal učit historickou mluvnici, vývoj spisovného jazyka a dialektologii. V akademickém roce 1963/1964 působil na univerzitě v Greifswaldu v NDR. V roce 1967 obhájil disertaci *Ostravický typ lašského nářečí* a stal se kandidátem filologických věd. V témže roce získal na základě práce *Princip a vývoj staročeské interpunkce* doktorát; habilitaci *Slovotvorný vývoj českého slovesa* však mohl obhájit až v roce 1982. V letním semestru 1989 se Šlosarovi podařilo opět vyjet na zahraniční univerzitu, tentokrát do západoněmeckého Münsteru.

Po sametové revoluci (kterou však sám Šlosar nazývá výhradně něžnou) byl jmenován profesorem českého jazyka. Také mu byla nabídnuta funkce děkana FF, kterou však odmítl. Místo toho se stal předsedou fakultního

akademického senátu. V devadesátých letech pak vedl Ústav českého jazyka FF MU. I po svém odchodu do penze v roce 2001 (už v pozici emeritního profesora) stále udržuje s fakultou kontakt.

Výběr z díla

Kromě dialektologie, které se věnoval na začátku své vědecké kariéry, se Šlosar zaměřil na historickou slovotvorbu. Z jeho stovek publikovaných prací zmiňme alespoň ty nejvýznamnější: *Slovotvorný vývoj českého slovesa* (1981), *Česká kompozita diachronně* (1999), *Spisovný jazyk v dějinách české společnosti* (1979, 1982, 2004). Podílel se také na významných lingvistických kolektivních počinech, jako byl již výše zmíněný *Český jazykový atlas*, *Příruční mluvnice češtiny* (poprvé 1995) či *Encyklopedický slovník češtiny* (2002). Při tomto výčtu nelze nezmínit proslulou (a generacemi studentů prostudovanou) vysokoškolskou učebnici *Historická mluvnice češtiny* (1986), v níž zpracoval slovotvornou část. Za zmínku stojí i práce v oblasti muzikologie, z nichž nejvýznamnější je monografie *Dějiny české hudební terminologie* (2004). Pedagogické působení na zahraničních univerzitách spolu s lektorstvím na Letní škole slovanských studií ho přivedlo k napsání skript *Základní kurs češtiny pro cizince.* Spolu s Mirkem Čejkou a Janou Nechutovou se podílel na vydání Blahoslavovy *Gramatiky české*.

Za svou činnost Dušan Šlosar obdržel v roce 2000 zlatou medaili Masarykovy univerzity a také medaili Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy I. stupně. Zatím poslední formou uznání byla Cena města Brna, kterou získal v roce 2019. Během své kariéry se stal členem redakční rady časopisu *Čeština doma a ve světě*, předsedou a později členem předsednictva brněnské pobočky Jazykovědného sdružení a v letech 1982–2000 byl výkonným redaktorem jazykovědné části *Sborníku prací filozofické fakulty brněnské univerzity*.

Profesní působení

V roce 1964 začal připravovat korektury pro časopis *Host do domu*. Vzápětí v periodiku začal publikovat i své jazykové glosy, které se záhy staly velmi populární. Šlosar pak vydal i sbírky krátkých esejů o původu, vývoji a užívání slov či jazykových jevů *Jazyčník* (1985, reedice 2004), *Tisíciletá* (1990, reedice 2005) a *Otisky* (2006).

Veřejná činnost

Dušan Šlosar je znám také díky své revoluční a částečně i politické činnosti. Ačkoliv mu bylo členství v KSČ několikrát nabídnuto, nikdy do komunistické strany nevstoupil. V listopadu 1989 se stal jednou z vůdčích osobností sametové revoluce v Brně. Spolu se studenty založil stávkový výbor, který měl své sídlo v jeho pracovně na fakultě. Dušan Šlosar se stal hlavním vyjednavačem z řad učitelů. Zúčastňoval se schůzí nejen se zástupci fakulty a univerzity, ale také s brněnskými orgány státní správy. Velkou měrou se podílel rovněž na vytváření revolučních textů a hesel. Za svoji činnost během sametové revoluce obdržel v roce 1994 pamětní medaili.

Své názory vyjádřil také svými sympatiemi k občanským iniciativám, které se snažily upozornit na různé, převážně politické problémy 90. let. Stal se řečníkem výzvy z roku 1999 *Děkujeme, odejděte* nebo signatářem petic

za zrušení komunistické strany. I ve svém vysokém věku se věnuje komentování a často kritice současné politické situace, zvláště pak jazyku a argumentaci představitelů státu, a upozorňuje na důležitost poznání mateřského jazyka, protože: *„… česky psát a mluvit není samozřejmost, kterou bychom dostali zvenčí. Je potřeba zvládnout jazyk, abychom mohli kvalitně studovat také jazyky jiné a byli schopní pronikat do jazykových projevů hlouběji, než jak se nám jeví na první pohled. Třeba abychom, když posloucháme projev politika, poznali, že je lump. Nebo abychom, když čteme beletrii, nevnímali jenom povrch.“*

V roce 1989 vytvořil divadelní hru *Mordování panny Češtiny*, kterou uvedlo tehdejší zlínské Divadlo pracujících.

Evaluace

Dušan Šlosar je významný lingvista a popularizátor češtiny, komentátor současné společnosti a politiky. Do povědomí vešel především svojí činností ve stávkovém výboru v průběhu sametové revoluce.

Ohlasy

Nic z toho, co nynější jubilant dosud konal, nic z toho neodbýval. Ani studie, ani vědeckovýzkumné působení v akademickém ústavu, ani vysokoškolskou pedagogickou činnost přesahující tři desetiletí. Těm, kdož ho lépe znají, imponuje kulturním rozhledem, smyslem pro hodnoty etické i estetické a zároveň obětavou ochotou pracovat pro region, v němž našel svůj domov. Ceníme si jeho dlouholeté práce pro jazykovědu a na neposledním místě i stálého osobního nasazení pro věc spravedlivou. **\ Jan Chloupek**

Šlosar se živě zajímá o současné kulturní dění; má hluboký vztah k umění, zejména výtvarnému. Ale je také znám jako člověk s mimořádně vyvinutým smyslem pro spravedlnost a čestné jednání. Jsa náročný k sobě, vyžaduje totéž i od jiných. Svou práci, vědeckou i pedagogickou, vykonává jubilant vždy svědomitě a rád. Pro neúnavnou píli, vědeckou erudici spojenou s tvůrčí invencí a v neposlední řadě pro svůj pevný charakter požívá vážnosti u kolegů i žáků. **\ Jana Pleskalová**

Měl jsem to štěstí, že když jsem před více než čtyřiceti lety začal pracovat na Ústavu pro jazyk český, mohl jsem s naším jubilantem sdílet společnou pracovnu a měl jsem v něm spolehlivého rádce. Dodnes vděčně vzpomínám na jeho výjimečnou trpělivost, nevšední takt a ohleduplnou toleranci, s nimiž přistupoval k „objevným“ nápadům mladého adepta vědy. **\ Jan Balhar**

Dušan Šlosar není jen vynikajícím vědcem a špičkovým pedagogem, ale i čestným a spravedlivým člověkem, který byl a je svou mravní, kulturní a odbornou integritou jednou z největších osobností Masarykovy univerzity. **\ Jana Pleskalová**

Pan profesor byl velmi přísný pedagog, který se nesmířil s žádnou nepřesností, laxností či ignorancí; zároveň však představoval ten typ učitele, který byl připraven věnovat se individuálně a pozorně každému, kdo projevil zájem o obor, a ochotně se s ním podělil o všechny své zkušenosti. **\ Pavel Kosek**

Jak cenným člověkem prof. Šlosar je, mohli poznat především jeho kolegové, známí a studenti v četných peripetiích, které přinášel život, zejména v uplynulém století. Ve všech se jubilant projevil a dodnes projevuje jako čestný, přímý, odvážný a obětavý člověk, což nebylo a není ani snadné, ani časté, tím méně samozřejmé. **\ Zdenka Rusínová**

Nezapomenutelným se stal pan profesor také jako pedagog, na kterého vzpomínají stovky jeho studentů jako na svědomitého, pečlivého, poctivého, inspirativního, respektovaného, ale i přísného učitele. **\ Petr Malčík**

Pan Profesor! Vždy jsem se bál (už jsem chtěl napsat „bával“, ten by mi dal!) před ním mluvit, kvůli oprávněnému pocitu, že neumím česky. Máme ho rádi pro jeho nenápadný a půvabný humor. Nedávno nám odrecitoval část preambule návrhu ústavy Evropské unie a to v brněnském hantecu: *„Po tym, co si natlačili do štrycle evropskó kulturní, pámbičkářskó a lickó erbovačku, kerá zahlásila start vobecném hodnotám nečórnutelnýho rovnýho vegetu kdekterýho usoplenca...“* Máme co dohánět. Takže nezbývá než *„rozjaviť“* některou z jeho knih a učit se, učit se, učit se! **\ Petr Hloušek**

Šlosar učil starou češtinu a byl strašlivě obáváný, celkem bezdůvodně, protože u něj to spíš bylo impresivním zjevem orlího nosu a dlouhých vlasů. Když chodil sem a tam, působil dojmem orla nad kořistí. Také neměl rád, když někdo neuměl, ovšem. Mezi studenty, kterým stará čeština moc neříkala, byl ovšem předmětem hrůzyplných pověstí, jak to už bývá v převážně dívčím kolektivu (zajímavé je, že největší důvod se staré češtiny bát měli vždy hloupější studenti muži, protože studentky se nakonec naučily všechny, ale to jen na okraj). Jedna pověst pravila, šeptaná v zadních lavicích, že prof. Šlosar jednou ze zkoušky ze staré češtiny jedné studentce v záchvatu vzteku roztrhal index a vyhodil ho z okna. Co udělal jinak studentce, se tedy neříkalo, pravda, ale i toto působilo děsivě. Já jsem za ním několikrát byl se na něco češtinářského optat, byla s ním snadná domluva a rád poradil, jednou jsem se ho i zeptal na tuto historku. Hrozně se zasmál a pravil, že to bohužel není pravda, ale že by si přál, aby to pravda byla. No, popravdě, když jsem to vyprávěl vyplašeným spolužačkám, tak je to neuklidnilo, říkaly, že jsem ho zbytečně provokoval a teď to určitě udělá. **\ Ondřej Šefčík**

Ne, tak to se mi skutečně nestalo. Ale odvíjí se to asi od této epizody. To seděla jedna holka v historické mluvnici, taková bledulka, a já jsem najednou viděl, jak se tam hroutí. Říkám jí: *Vy jste celá zelená, běžte na vzduch.* A to bylo celé. Nemělo to žádnou souvislost s mými otázkami nebo se seminářem. Prostě se jí udělalo nevolno. Ale ano, byl jsem přísný, protože mi bylo líto vložené práce – a ony se ty kačeny přitom budou dívat z okna! **\ rozhovor Dušana Šlosara s Jiřím Trávníčkem a Jiřím Voráčem o tom, zda byl přísným učitelem a zda je pravdivá léta tradovaná historka, že v jeho semináři omdlela studentka hrůzou**

Karel Hynek Mácha
Muse, die ich ueber Alles liebe
Erfuelle meines Herzens tiefsten Drang
Erhelle meiner Seele dunkle Triebe
Begeistre mich zu meinem Klaggesang
Lass meiner Harfe Saiten duester Toenen
Du Echo, schall! der Harfe Klaenge nach
Enthuell des wunden Herzens leises Sehnen
Das unterm Schmerz der bittern Trennung brach
Ich hoffe nur auf jenes Auferstehen
Dort wo zum Geist flieht der verwandte Geist

V hanáčtině:
Ó Múzo, keró mám nad všecko rád
dé, ať má hercna z néhlóbši tóhe

prosvítí duše smutke dlóhý
rozfajruj mě, abech vezpival ten žal
a nes tóne strun vod harfe dál
zafachči, vozvěno, a z harfe sem doval
tichó tóho hercne zraněné
bolesťó vodluke zpizděné
Vjeřím enem na takový vzkřišení
kde jeden druhýho sténě si cení

V laštině:
Ty Muzo, keru mom najvjec rod
dej ať moje syrco z najhlubši tuhy
přesviti ťmave smutky moji duše
rozhycuj mje k smutne písničce
a tony strun moji harfy
ty ozvjeno opatruj podle teho hraňo
že by bylo poznať ten bul mojiho syrca
kery začnul od teho rozlučeňo
Včil myslim enem na take skřišeni
jak jeden je druhého brater

(ŠTĚDROŇ, Miloš – ŠLOSAR, Dušan. Mácha hanácky? Proč ne, když už je přeložen Hamlet, Odyssea a další... *Kontexty*, 2010, roč. 2, č. 5, s. 54.)

Prameny a literatura

BADAL, Milan a kol. *Sauna biblio. Sauna tenet Brunam = sauna v Brně trvá*. Tišnov: Sursum, 2015.

BALHAR, Jan. Profesor Šlosar jubilantem. *Univerzitní noviny. Listy Masarykovy univerzity a Nadace Universitas Masarykiana*, 2000, roč. 7, č. 10, s. 12–13.

ČEJKA, Mirek. Šedesátník Dušan Šlosar. *Naše řeč*, 1991, roč. 74, č. 1, s. 38–42.

ČERNÝ, Jiří – HOLEŠ, Jan. *Kdo je kdo v dějinách české lingvistiky*. Praha: Libri, 2008, s. 620–621.

Dušan Šlosar [online]. [cit. 22. září 2017]. Dostupné z: <http://nakladatelstvi.hostbrno.cz/nakladatelstvi/autori/slosar-dusan>.

DVOŘÁK, Jan – MALČÍK, Petr (eds.). *Opera Bohemica Minora*. Brno: Host, 2010.

CHLOUPEK, Jan. Jubileum Dušana Šlosara. *Slovo a slovesnost*, 1991, roč. 52, č. 2, s. 151–152.

KALENDOVSKÁ, Jiřina. *Prof. PhDr. Dušan Šlosar, CSc.* [online]. [cit. 22. září 2017]. Dosupné z: <http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=6835>.

KARLÍK, Petr – PLESKALOVÁ, Jana – RUSÍNOVÁ, Zdenka (eds.). *Pocta Dušanu Šlosarovi. Sborník k 65. narozeninám*. Boskovice: Albert, 1995.

MALČÍK, Petr. Charisteria Dušan Šlosario octogenario oblata. *Lingvistica Brunensia*, 2010, roč. 11, č. 1, s. 318–319.

PLESKALOVÁ, Jana. K životnímu jubileu Dušana Šlosara. *Naše řeč*, 2000, roč. 83, č. 4, s. 216–217.

PLESKALOVÁ, Jana – KOSEK, Pavel – KŘÍSTEK, Michal. Profesoru Dušanu Šlosarovi k narozeninám. *SPFFBU*, A 53, 2005, s. 196–198.

POVOLNÝ, David. *Šlosar: Komunisté pořád tahají za nitky* [online]. 2009. [cit. 22. září 2017]. Dostupné z: <https://www.online.muni.cz/veda-a-vyzkum/1627-slosar-komuniste-porad-tahaji-za-nitky>.

RUSÍNOVÁ, Zdenka. Profesor Dušan Šlosar osmdesátníkem. *Duha* [online], 2010, roč. 24, č. 4. [cit. 22. září 2017]. Dostupné z: <http://duha.mzk.cz/clanky/profesor-dusan-slosar-osmdesatnikem>.

ŠLOSAR, Dušan. *Jaké hlavy, takový jazyk. Rozhovor o češtině a o životě vedli Jiří Trávníček a Jiří Voráč*. Brno: Host, 2008.

ŠLOSAR, Dušan. *Obávám se, že zdejší hrubnutí jazykové komunikace bude postupovat* [online]. 2010. [cit. 22. září 2017]. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/lingvista-dusan-slosar-obavam-se-ze-zdejsi-hrubnuti-jazykove-komunikace-bude-postupovat-gv4-/zpr_archiv.aspx?c=A100223_100115_kavarna_chu>.

TŘEŠTÍK, Michael (ed.). *Kdo je kdo. Osobnosti české současnosti. 5000 životopisů*. Praha: Agentura Kdo je kdo, 2002, s. 648.

Miloš Štědroň

Národnost: česká

Datum narození: 9. února 1942

Místo narození: Brno

Sociální zařazení: Narodil se do hudebnické rodiny, která pocházela z Holic ve východních Čechách. Jeho dědeček hrál na několik nástrojů, ovládal řadu jazyků a za první republiky byl zaměstnán jako plukovní lékař. Matka hudbu vyučovala, strýc Vladimír působil jako korepetitor na pražské konzervatoři, strýc Bohumír absolvoval hudební vědu na Masarykově univerzitě u Vladimíra Helferta a strýc Jan, výborný houslista, vyučoval na konzervatoři v Kroměříži. Jeho otec sice vystudoval geografii, avšak téměř celý život pracoval jako bankovní úředník. Volný čas si zpestřoval hrou na housle a violu v komorním souboru, občas také vypomáhal v rozhlase. Miloš Štědroň měl s manželkou MUDr. Jiřinou Štědroňovou dva syny, které rovněž přivedl k hudbě. Starší syn Miloš Orson (1973) je skladatel a pedagog, mladší syn Petr (1976), dramaturg a překladatel, působí od roku 2013 jako ředitel Divadla Na zábradlí.

Akademické působení

Hudba provázela život Miloše Štědroně již od útlého dětství. Umělecké výchovy malého chlapce se ujal strýc Bohumír, který se svým synovcem často navštěvoval koncerty, kulturní akce a divadlo. Hudba byla přirozenou součástí jejich života, a tak se u Štědroňů doma téměř každý den hrálo. Miloš se tedy vydal v rodinných šlépějích. Po maturitě na jedenáctileté střední škole v Brně nastoupil na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity, kde v letech 1959–1964 studoval hudební vědu a bohemistiku. Velkou měrou jej ovlivnil Jan Racek, vedoucí hudebního pracoviště, a samozřejmě také strýc Bohumír, který na fakultě přednášel. Protože výuka probíhala částečně v hudebním oddělení Moravského zemského muzea, setkal se již během studia s Janáčkovými rukopisy, zápisy a skicami, které jej naprosto uchvátily. Ke konci studia pak získal v muzeu práci na částečný úvazek. Od roku 1963–1972 zde vedl Malé divadlo hudby, jež se zaměřovalo především na pořady týkající se nových hudebních směrů.

Hudební vzdělání si rozšířil na Janáčkově akademii múzických umění, kde studoval v letech 1965–1970 skladbu a hudební teorii u Miloslava Ištvana, Ctirada Kohoutka a Aloise Piňose. Aby se zdokonalil v kompozici, docházel na konzervatoř k profesoru Blažkovi. Roku 1967 obhájil na brněnské filozofické fakultě disertační práci *Leoš Janáček a hudební avantgarda* a získal titul PhDr. Postgraduálně pak na JAMU studoval elektronickou a technickou hudbu. Své hudební znalosti rozvíjel také během několika studijních pobytů v zahraničí. Roku 1966 odjel do Darmstadtu, dále navštívil Belgii a Nizozemsko. Přestože do tohoto období spadají počátky Štědroňovy skladatelské činnosti, s akademickou půdou se nerozloučil. Roku 1972 získal na katedře muzikologie místo odborného asistenta. Kromě toho vyučoval externě na pedagogické fakultě a JAMU. Roku 1985 obhájil kandidátskou disertaci *Leoš Janáček a hudba 20. století* a obdržel titul CSc. Na základě dlouholetých janáčkovských výzkumů byl roku 1988 jmenován docentem; profesorem muzikologie se stal roku 1994.

Na akademické půdě dosud zastává řadu významných funkcí. Je členem uměleckých, vědeckých a oborových rad pro doktorské studium na MU, JAMU a UP v Olomouci. Působí jako posuzovatel projektů pro grantové

agentury, oponent habilitačních a profesorských jmenovacích řízení. V letech 1998–2000 byl proděkanem pro vědu a výzkum FF MU.

Výběr z díla

Okruh zájmů Miloše Štědroně je velmi různorodý a pestrý. Neomezuje se pouze na vědecký výzkum, ale zabývá se rovněž komponováním, redakční prací, hudební kritikou, popularizací hudby a vzděláváním dalších generací muzikologů a hudebníků.

Štědroňova badatelská činnost navázala na tradici brněnské muzikologické školy, jejímž ústředním tématem byla janáčkovská problematika. O moravském skladateli napsal přes šedesát statí a studií. Za vrchol jeho badatelského úsilí je považována monografie *Leoš Janáček a hudba 20. století* (1998). Podílel se na tvorbě *Souborného kritického vydání děl Leoše Janáčka* a ve spolupráci se skladatelem Leošem Faltusem rekonstruoval několik nedokončených Janáčkových skladeb (houslový koncert *Putování dušičky*, symfonie *Dunaj*, fragment opery *Živá mrtvola*).

Dále se věnoval hudbě 16.–18. století, především pak epochám renesance, manýrismu a baroka. Roku 1985 vyšla jeho monografie o významném skladateli přelomu 16. a 17. století s názvem *Claudio Monteverdi – génius opery*. Ve spolupráci s bohemistou Dušanem Šlosarem pak zpracoval příspěvky o vývoji českého hudebního názvosloví od 15. století až po národní obrození. Své poznatky shrnuli v monografii *Dějiny české hudební terminologie* (2004, 2005). Zabýval se rovněž hudební teorií (skripta *Formování hudby,* 1987, 2001; *Základy mikrotektoniky*, 1991 *a Základy polymelodiky*, 1992) a soudobou hudbou (monografie *Josef Berg – skladatel mezi hudbou, divadlem a literaturou,* 1992). Z jeho editorských počinů lze zmínit například překlad a přepis pozdně barokních studentských písní z Brna *Písně rozmanité – Cantilenae diversae* (1992–1993) či rekonstrukci starých hudebních děl, jako například *Concertino pro housle, klarinet a orchestr* (2004) či hanácké opery *Jora a Manda, Pargamotéka*.

Jako skladatel se často inspiroval slovanskou tematikou. Význam cyrilometodějské misie reflektuje kantáta *Bez knih jsou národy nahé* (1977). Kromě vokálních opusů komponoval také komorní, počítačovou a elektroakustickou hudbu či skladby pro lidové nástroje. Ve svých hudebních dílech využíval především metodu koláže, pro niž je typické prolínání starších hudebních stylů s novějšími postupy. Pravidelně zhudebňuje texty moravských básníků 20. století (např. Jana Skácela). Za skladbu *Pláč Růženy Danielové z Hrubé Vrbky nad manželem v Osvětimi* pak obdržel společně s Arnoštem Parschem první cenu v soutěži Prix de musique folklorique v Bratislavě roku 1975.

Ocenění vědeckou komunitou

Miloš Štědroň se aktivně účastnil brněnských kolokvií, vyjížděl na zahraniční stáže a konference, byl například v USA, Německu, Rakousku, Slovinsku či Itálii. Spolupracoval s hudebním oddělením Moravského zemského muzea, stal se členem Leoš Janáček Gesellschaft Zürich, správní rady nadace Český hudební fond v Praze. Založil a vedl soubor Camerata Moravica. Jeho kritiky a recenze vycházely v brněnském denním i odborném tisku. Zajímal se o hudební dění v Brně, které pravidelně glosoval v *Univerzitních novinách MU*.

Na svém kontě má také řadu rozhlasových pořadů, televizních scénářů, bookletů ke kompaktním diskům a textů k obálkám gramofonových desek. Jako producent se podílel na mnoha CD, sestavil například nahrávky Ivy Bittové či sérii *Janáček neznámý*.

Komponuje scénickou hudbu, která doprovází představení předních pražských, a hlavně brněnských divadel (vedle Divadla Husa na provázku i Národní divadlo Brno, HaDivadlo a Divadlo u stolu). Na založení Divadla Husa na provázku (1967/1968) se podílel a stále zde působí jako jeden z kmenových hudebních autorů. Pro toto divadlo složil například hudbu na libreto Milana Uhdeho *Balada pro banditu* (1975), jehož filmová verze dosáhla ve své době značné popularity, a muzikál muzikál *Na Pohádku máje*. S libretistou a dramatikem Milanem Uhdem na tvorbě muzikálů stále spolupracuje, v současnosti především pro Městské divadlo v Brně (*Červený a Černý*, 2007; *Divá Bára*, 2012). Společně se skladateli A. Parschem, A. Piňosem a I. Medkem píše komorní opery, v koncertní hudbě pak propojuje folk se starší hudbou. Kromě toho složil hudbu k několika filmům, například *Hořký podzim s vůní manga* (1983).

Miloš Štědroň získal za svou tvorbu řadu ocenění. Obdržel první cenu v Prix musical de Radio Brno, díky skladbám *Mistr Machaut v Čechách* a *Terra* obhájil první místo v Soutěži mladých skladatelů ČSSR. Jak bylo zmíněno výše, roku 1975 byl oceněn v soutěži Prix musique folklorique de Radio Bratislava.

Evaluace

Miloš Štědroň je významný český skladatel a hudební vědec. Patří k představitelům třetí generace tzv. brněnské muzikologické školy. Svým působením na akademické půdě ovlivnil celé generace hudebníků a muzikologů. Jeho osobnost a dílo lze charakterizovat širokými zájmy a rozmanitostí jeho práce: je vědcem, pedagogem, publicistou a organizátorem brněnského kulturního života. Hudbu aktivně tvoří, popularizuje a komentuje. Spolupracuje s předními českými divadly, televizí i rozhlasem.

Ohlasy

Miloš je pravděpodobně mimozemšťan, protože nestárne, a navíc se o něm již nedá nic nového napsat, neb vše již bylo napsáno. Je vždy všude a u všeho. Nikam mu neutečete. Zajeďte si do kteréhokoliv světového velkoměsta a potkáte ho tam! Otevřete kteroukoliv knihu a ejhle… Zná Long Beach, Palm Beach i Třebíč! Máme ho rádi. Je skvělý kamarád a NIKDY nás neopustil, ani v těch nejtěžších chvílích. **\ Milan Badal**

Miloš je pro práci s divadlem perfektně vybaven. Komunikace s ním na divadelním tvaru je velmi dobrá, rozumí tomu, cítí to. Je nejenom hudebním skladatelem, ale mnohdy také autorem ve smyslu literárním. Je i perfektním hudebním dramaturgem a především duší divadelníkem… **\ Petr Oslzlý**

Milošek, jak jsme mu všichni říkali, byl dobrá duše a skvělý kamarád, který v době, kdy komponoval hudbu pro *Baladu*, neměl vůbec lehkou situaci. Režisér Pospíšil byl dostatečně cholerický a leckdy na něj křičel a posílal ho domů, aby partitury přepsal. Nakonec však mělo vše svůj smysl, jeho hudba zasáhla mnoho srdcí a představení se stalo kultovní záležitostí a bylo famózní. **\ Iva Bittová**

Miloš dokáže i hluchého naučit zpívat. Já jsem toho důkazem. V inscenaci Evy Tálské, někdy z roku 1979, která byla prakticky zpěvohrou, jsem hrála hlavní roli Smrtky. Miloš pro mě tehdy složil několik písní, ale hlavně je ze mě dostal. Naživo! [...] Bolek mi vždycky říkal: *„Neuč orla létat!“* A já Milošovi: *„Neuč hluchého zpívat!“* Hudební profesní kvality Miloše Štědroně všichni znají. Já za sebe jen dodám, že je to hlavně milý chlapík. Kdybych ho měla doma, tak bych ho aspoň jednou denně pochovala.
\ Dáša Blahová

Prameny a literatura

BADAL, Milan a kol. *Sauna biblio. Sauna tenet Brunam. Sauna v Brně trvá.* Tišnov: Sursum, 2015.

FROŇKOVÁ, Erika. Být, ne mít. Rozhovor se skladatelem s duší divadelníka. *Opus musicum*, 1997, roč. 19, č. 1, s. 24–28.

HANOUŠEK, Martin. Miloš Štědroň [online]. [cit. 3. března 2018]. Dostupné z: <http://encyklopedie.idu.cz/index.php/Štědroň,_Miloš>.

JEŘÁBKOVÁ, Olga. *Přijdu za poledne. Miloš. Můj život s hudbou a lidmi kolem ní.* Brno: Barrister & Principal – Sursum, 2012.

MACEK, Petr – STEINMETZ, Karel. Miloš Štědroň at 65. *SPFFBU*, H 41, 2006, s. 7–9.

MACEK, Petr – STEINMETZ, Karel. Výběrová bibliografie prací Miloše Štědroně. *SPFFBU*, H 41, 2006, s. 11–20.

MICHÁLKOVÁ SLIMÁČKOVÁ, Jana. *Přehled skladatelů varhanní hudby*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění v Brně, 2015, s. 207–208.

SMOLKA, Jaroslav (ed.). *Malá encyklopedie hudby.* Praha: Supraphon, 1983.

STEINMETZ, Karel. *Miloš Štědroň* [online]. [cit. 3. března 2018]. Dostupné z: <http://www.ceskyhudebnislovnik.cz/slovnik/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=2665>.

TOMEŠ, Josef (ed.). *Český biografický slovník XX. století. III. díl, Q–Ž.* Praha: Paseka, 1999, s. 303.

VYSLOUŽIL, Jiří a kol. *Hudební slovník pro každého. Díl 2. Skladatelé a hudební spisovatelé.* Vizovice: Lípa, 1999, s. 542–543.

Libor Štukavec

Národnost: česká

Datum narození: 2. listopadu 1930

Místo narození: Bystřice pod Hostýnem

Datum úmrtí: 30. května 2000

Místo úmrtí: Brno

Akademické působení

Vystudoval měšťanskou školu a reálné gymnázium v Holešově. V letech 1950–1951 pracoval jako dělník v Moravských impregnačních závodech a závodu TON (bývalá firma Thonet), do roku 1953 absolvoval vojenskou základní službu. Po návratu do Bystřice díky svým mimořádně rozsáhlým jazykovým znalostem (celkem osm cizích jazyků na excelentní nebo komunikační úrovni) začal pracovat jako překladatel u firmy TON, v letech 1956–1963 pak jako knihovník a referent ve Státní vědecké knihovně v Olomouci. Při zaměstnání absolvoval v roce 1962 studium češtiny a angličtiny na FF MU a také vyšší knihovnický kurz. V roce 1963 nastoupil na místo knihovníka v ústřední knihovně brněnské filozofické fakulty, od roku 1968 do 1991 vykonával tamtéž funkci vedoucího knihovníka, vyučoval kurzy severských jazyků a kultury a poté působil jako odborný asistent na Ústavu germanistiky, nordistiky a nederlandistiky FF MU.

Jako celoživotní nestraník s kritickým vztahem ke komunistickému režimu paradoxně zastával řídicí funkci: politický deficit svého osobního profilu kompenzoval mimořádnou pracovitostí, což uznávaly i vysoké orgány univerzity. Štukavec v roce 1977 získal ocenění děkana filozofické fakulty, v letech 1980 a 1981 ocenění rektora UJEP. Podle pracovního výkazu trávil v zaměstnání v průměru deset hodin denně po řadu let. Štukavec jako bytostně vědecky založená osobnost těžce nesl nevyhovující stav fakultní knihovny – jak co do prostorových parametrů, tak co do vybavení zahraniční literaturou; sám se snažil prostřednictvím svých početných osobních kontaktů získávat knihy výměnou nebo darem, neboť přidělené devizové prostředky často umožňovaly nakoupit jen deset knih západní provenience ročně.

Mimořádný význam mělo Štukavcovo dílo překladatelské. Jeho překlady z angličtiny, norštiny, a zvláště švédštiny náleží k tuzemské špičce. Patrně největší ohlas si získaly překlady dětské literatury, řada čtenářů dodnes vnímá Štukavcovy překlady knih o Muminech a Karkulínovi. Přeložil také řadu vědeckých, filozofických a uměleckých děl, např. *Dějiny švédské literatury* Erika Gustaffsona (1996). Vědecky se profiloval především jako expert na dějiny severské, především švédské kultury raného novověku a znalec díla Adama Michny z Otradovic.

Ohlasy

Byl badatelem v pravém slova smyslu. Knihovnu vnímal ale spíše jako útočiště vyučujících, kteří zde studovali z dostupných pramenů a svoje vědomosti dále zprostředkovávali studentům formou skript. Sám se zasloužil o získávání vzácných knih, mimo jiné také prostřednictvím mezinárodní výměny. A patrně i díky osobním kontaktům. Žil pro svou práci. Každé ráno obešel všechny své podřízené s otázkou: *„Co máte veselého?“* **\ pracovníci Ústřední knihovny FF MU**

Dr. Štukavec byl trnem v oku tehdejšímu vedení FF, neztotožňoval se s režimem, a asi právě proto byl „uklizen“ do knihovny. Hodně sil a osobní odvahy jej stálo úsilí o záchranu poškozených a tzv. zakázaných knih. Prokázal v mnoha případech osobní statečnost, když se neřídil pokyny vedení – např. odmítal tento typ knih zničit. Toužil také po nové knihovně, což se mu z výše uvedených důvodů nepodařilo prosadit. **\ pracovníci Ústřední knihovny FF MU**

Co se týče jeho pracovního nasazení: měl jsem příležitost pozorovat jej v nemocnici, na jednotce intenzivní péče, jak mezi mnoha aparáty, napojen na mnoho hadiček, překládá do češtiny obtížný sonet a piluje rytmus. Ještě krátce před smrtí, prakticky na smrtelné posteli, prováděl korekturu své edice básní a písní Adama Michny z Otradovic, kterého velmi miloval. Byl to pro něj nečekaný a opravdový dar, u nějž velmi těžce nesl, že měl vyjít již před mnoha lety a že se edice tolik zpozdila. **\ Jiří Munzar**

Libor Štukavec jako překladatel Mumínků

Jako dítě jsem Muminky zbožňovala a patří mezi první knížky, které jsem jako dítě přečetla. Ráda vzpomínám. **\ čtenářský ohlas knih o Muminech na webu**

Moje nejmilejší knížka z dětství. Občas ji znovu čtu při jízdě vlakem a užívám si bezstarostný svět Muminů a jejich přátel. *„Rád bych věděl, co budete dělat s Ferkovým zlatem?“* otázal se Šňupálek. *„Použijeme ho jako ozdobu na záhony,“* odpověděla muminkova maminka. **\ čtenářský ohlas knih o Muminech na webu**

Jedna z mých nejmilovanějších dětských knih. Doufám, že si ji oblíbí i naše ratolest! **\ čtenářský ohlas knih o Muminech na webu**

Krásné počtení, melancholické, lyrické, zároveň zábavné, plné nádherných obrazů – co je nejdůležitější: dokáže zaujmout děti, což u knih, které baví i rodiče, nebývá samozřejmostí. **\ čtenářský ohlas knih o Muminech na webu**

Kdysi jsem ji dostala jako malá, ale tehdy jsem ji nejspíš neuměla tak ocenit. Před pár dny jsem ji začala předčítat své dceři a sama jsem se do příběhu plného kouzelných bytostí, krásných barevných popisů přírody ponořila a nechala se vtáhnout do toho originálního a tajemného světa paní Janssonové. Už teď sháním další knížky. **\ čtenářský ohlas knih o Muminech na webu**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, ev. j. 56, inv. č. 46.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 RMU, osobní spisy, kart. 628/8.

MUNZAR, Jiří. In memoriam PhDr. Libor Štukavec. *SPFFBU*, R 6, 2001, s. 9–12.

Milan Uhde

Národnost: česká

Datum narození: 28. července 1936

Místo narození: Brno

Sociální zařazení: Pochází z právnické rodiny. Jeho otec Theodor Valter Uhde byl vrchním komisařem finanční prokuratury v Brně a poté vedoucím Úřadu pro mezinárodní právní ochranu mládeže, matka Olga Dagmar Uhdeová byla brněnská advokátka; pocházela ze židovské rodiny, její prarodiče z matčiny strany zemřeli v koncentračním táboře. Milan Uhde má tři mladší sourozence. První manželka Jitka se zabývala chemií, pracovala v ČSAV a v roce 1990 se stala ředitelkou nakladatelství Atlantis. Mají spolu dvě děti: Michala a Janu. Podruhé se oženil s překladatelkou Zuzanou.

Akademické působení

Milan Uhde studoval gymnázium v Brně – Králově Poli. Již jako studenta gymnázia jej spisovatelé Ivan Kříž a Jaromír Tomeček přivedli ho do Svazu československých spisovatelů. Po maturitě (1953) se rozmýšlel, na kterou vysokou školu nastoupí. Snil o studiu dramaturgie a režie na Janáčkově akademii múzických umění, ovšem maminka mu to rozmluvila – podal si přihlášku na brněnskou filozofickou fakultu, kde v letech 1953–1958 studoval obory čeština a ruština. Zajímal se převážně o literární vědu. Bezprostředně po ukončení studia dostal místo v literárním periodiku *Host do domu*.

Na univerzitní půdu se vrátil v roce 1967, kdy začal externě působit na Janáčkově akademii múzických umění v Brně. Dokonce mu na začátku 70. let bylo nabídnuto místo interního vyučujícího. Roku 1971 vykonal rigorózní zkoušku a na základě práce o české poezii 20. století *Od iluzí jednoho k iluzím všech* získal titul PhDr. Ovšem vzápětí přišel zákaz jeho literární činnosti a musel odejít i z JAMU.

Druhý návrat do akademického světa nastal po sametové revoluci. V roce 1990 začal přenášet na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně novodobou českou literaturu od národního obrození do současnosti. Pomýšlel také na habilitaci (k ní chtěl využít stostránkovou studii o komediích Václava Havla, uveřejněnou v časopise *O divadle*), ale soudobé podmínky to neumožňovaly. Toto působení netrvalo příliš dlouho, ještě téhož roku se stal ministrem kultury a odešel do politiky. Pracovní poměr na fakultě mu byl ukončen v roce 1995, s čímž se jen těžce smiřoval. V roce 1996 se habilitoval na Janáčkově akademii múzických umění knihou *Desítka her*. V roce 2001 začal přednášet na Literární akademii v Praze a zároveň i na brněnské JAMU. Dne 16. prosince 2011 obdržel čestný doktorát Janáčkovy akademie múzických umění.

Výběr z díla

Po vysokoškolských studiích nastoupil Milan Uhde jako elév do brněnského měsíčníku *Host do domu*. Po návratu z prezenční vojenské služby v roce 1960 už zastával funkci redaktora. Z osobností kolem tohoto periodika na něj

měl největší vliv Oldřich Mikulášek, ale také další spisovatelé a básníci jako Ludvík Kundera, Jan Skácel nebo literární kritik a estetik Oleg Sus.

Kromě toho psal verše, povídky, hry a kritiky a publikoval je i v jiných kulturních platformách (*Plamen*, *Literární noviny*, *Červený květ*, *Mladý svět*, *Kultura*, *Tvář*, *Divadlo*). Na začátku 60. let začal také tvořit písňové texty pro brněnská divadla, jako dramaturg připravoval pásma próz a písní různých autorů pro Divadlo poezie – například *Inzerát na skřivánka aneb Česká poezie nemilostná.* Tento pořad složený z básní Miroslava Holuba, Ludvíka Kundery, Miloše Macourka či Josefa Kainara byl nástrojem aktuální společenské analýzy a její kritiky. O rok později mu vyšla první básnická sbírka *Lidé z přízemí* (1962), kde kladl důraz na lyričnost a poetičnost všedních situací. První opravdu velký úspěch však mělo Uhdeho původní alegoricko-satirické drama *Král Vávra* (premiéra 1965 v Satirickém divadle Večerní Brno v režii Evžena Sokolovského). Hra propojuje hrané scény s lyrickými songy, pohybuje se na pomezí absurdního dramatu a problémového apokryfu; pomocí práce s jazykem, frázovitostí i opakováním sekvencí zdůrazňuje mechaničnost odlidštěné řeči i myšlení. Tematicky je drama inspirováno *Králem Lávrou* Karla Havlíčka Borovského. Ovšem publikum zaujala především podobnost krále Vávry s československou hlavou státu. Tato hra Milana Uhdeho jednak proslavila, jednak předznamenala pozdější zákaz jeho veřejné činnosti.

V 60. letech také publikoval ve znamení poetiky všedního dne sbírku krátkých povídek *Hrách na stěnu*, v nichž jsou vykreslena psychologická a sociální dilemata. V rychlém sledu pak pokračovalo uveřejnění dalších povídek, např. *Ošetřovna* (1965), kterou později zpracoval jako scénář k filmu *Souhvězdí Panny*, rozhlasové hry (*Komedie s Lotem*, 1963), *Výběrčí* (1966), či absurdní dramata (*Svědkové*, 1965; *Ten, který přichází*, 1968) a další. V roce 1968 byl zvolen do čela Svazu československých spisovatelů. Úspěšnou literární kariéru však přerušila srpnová okupace.

S nástupem normalizace byl zastaven časopis *Host do domu* (1970), a Milan Uhde se vydal na „volnou nohu“. Ovšem divadla zakrátko přestala přijímat jeho dramata. Chvíli se mu dařilo se ukrývat pod pseudonymem Miroslav Petr. Autor si zprvu nepřipouštěl, že by odmítnutí mohlo mít politické konotace, a hry donekonečna přepisoval. Oficiální stanovisko bylo zveřejněno v novinách v září 1972 a nařizovalo přerušit spolupráci s autory, jakým byl právě Uhde. Kádrové posudky mu navíc neumožnily vykonávat ani manuální práci. Za pomoci kolegů se dramatikovi dařilo čas od času uvést nějaké dílo pod cizím jménem. Do tohoto období spadá spolupráce s Divadlem na provázku, pro které napsal – kryt jmény Zdeňka Pospíšila, Petera Scherhaufera a Petra Oslzlého – několik dramat. Mezi nimi i legendární *Baladu pro banditu* (1975), ve které použil námět z Olbrachtova románu *Nikola Šuhaj loupežník*, aktualizoval ji v trampském duchu a konfrontoval šuhajovský mýtus s morálkou pragmatické většiny, která vnímá Nikolovy činy jen jako způsob osobního obohacení. Tato inscenace byla záhy převedena do filmové verze. Další z her bylo zpracování románu Vladimíra Párala *Profesionální žena* (1974) nebo Mrštíkovy *Pohádky máje.* V té době připravoval také vystoupení, dramatizace, písně pro divadlo jednoho herce, konkrétně pro Miroslava Částku.

V rámci samizdatu se zapojoval jako autor, ale i organizátor a editor. Publikoval v edici *Petlice*, kde mu například vyšly divadelní hry *Hra na holuba* (1974), *Velice tiché Ave* (1981), rozhlasová hra *Zubařovo pokušení* (1976) či televizní hra *Pár plamínků* (1977). Na radu Pavla Kohouta začal svoje díla posílat do exilových periodik (londýnské *Rozmluvy*, římské *Listy* či pařížské *Svědectví*). Jedna z nejvýraznějších her období osmdesátých let je *Zvěstování aneb Bedřichu, jsi anděl* (1987), opřená o osudy rodiny Karla Marxe.

Kromě toho mu některá díla vycházela v exilových nakladatelstvích, především v nakladatelství manželů Škvoreckých Sixty-Eight Publishers. Četné rozhlasové hry byly vysílány například v Polsku, Maďarsku, ale i ve Spolkové republice Německo, Belgii, Francii či Norsku a získaly různá ocenění.

V druhé polovině 80. let se podílel na obnovení *Lidových novin* vycházejících v samizdatu. V roce 1989 spolu s Jiřím Grušou a Petrem Králem vydali revue *Most*, která měla být platformou otevřenou všem česky píšícím autorům. Ještě do období před sametovou revolucí se datují plány na vybudování nakladatelství Atlantis, jehož se stal šéfredaktorem.

Listopadové události roku 1989 přinesly Uhdemu možnost svobodně publikovat. Již v prosinci byl zvolen do rady Obce spisovatelů. Začal opět psát a připravovat nové divadelní hry, ale brzy odešel do politiky. Na konci 90. let se znovu začal věnovat literatuře a divadlu. Napsal mj. televizní hru *Na rozchodnou* (2003), drama *Zázrak v černém domě* (2004) a převedl Zolův román *Nana* do muzikálové podoby.

Kromě uměleckých textů vydal také soubor úvah, článků a projevů *Česká republiko, dobrý den* nebo memoáry *Rozpomínky. Co na sebe vím* (2013).

Za svoji tvorbu byl několikrát odměněn různými cenami. V roce 1980 získal Cenu Egona Hostovského, o sedm let později Cenu Toma Stopparda (za hru *Pán plamínků*), v roce 2007 Cenu Sazky a Divadelních novin a také Cenu Alfréda Radoka (obě za hru *Zázrak v černém domě*). Prezident Václav Havel mu v roce 2000 udělil medaili Za zásluhy o stát v oblasti kultury a v roce 2006 od prezidenta Václava Klause získal čestnou plaketu Za vynikající výkony v literatuře a politice. Brněnský magistrát mu udělil Cenu města Brna za rok 2010 v literární oblasti.

Veřejná činnost

V mládí sympatizoval s komunistickým režimem, ve kterém dospíval a kterému důvěřoval. Jak se píše u jeho medailonku v projektu Paměť národa: *„I po únoru 1948 v něm převládala dětská důvěřivost a touha po loajalitě. Přestože se setkával s hrůzami komunistické diktatury, chápal je jako chyby jednotlivců, nikoli komunistického systému, kterému i nadále vnitřně věřil. Obrat v jeho myšlení a směřování nastal v roce 1956 v souvislosti s projevem tehdejšího čelného představitele Sovětského svazu N. S. Chruščova o kultu osobnosti a zvěrstvech stalinismu a také v souvislosti s událostmi v Maďarsku. Podle svých slov tehdy pochopil, že žije v ‚gangsterce'."*

Uhdeho protirežimní názory se vytvářely během působení v *Hostu do domu* a při psaní divadelních her. Samotný zákaz činnosti ho do jisté míry překvapil. Mezi disidenty se ocitl díky svým dřívějším kontaktům se spisovateli. Podílel se na vydávání samizdatu, setkával se s dalšími zakázanými autory, účastnil se přednášek bytové univerzity a podobně. Jako jeden z prvních podepsal *Chartu 77*, což s sebou přineslo další vlnu perzekucí, jako byly výslechy či domovní prohlídky – uvězněn však nebyl. V roce 1988 se stal signatářem Hnutí za občanskou svobodu. V průběhu sametové revoluce vstoupil do Občanského fóra, kde byl členem kolegia.

V roce 1990 přijal místo ministra kultury s programem, že se zasadí o naprosté odstátnění kultury v zájmu tvůrčí svobody umělce. V průběhu svého mandátu (1991) vstoupil do Občanské demokratické strany. V politice pak zůstal i v nadcházejícím období. V roce 1992 působil jako předseda České národní rady, po rozpadu Československa vykonával do roku 1996 funkci předsedy Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Jako

poslanec byl zvolen předsedou organizačního výboru a také se stal předsedou poslaneckého klubu ODS. Do poslaneckých lavic zasedal i v letech 1996–1998. V tomto volebním období byl členem výboru pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu a také členem stálé komise pro sdělovací prostředky. V letech 1996–1997 působil jako místopředseda poslaneckého klubu ODS. Poté, co přestal souhlasit se směrem, kterým se Občanská demokratická strana ubírá, odešel v roce 1998 do nově vzniklé Unie svobody. Ani zde však nebyl spokojen, a rozhodl se z politiky odejít. Od roku 1999 se nehlásí k žádné politické straně.

Od konce 90. let se začal znovu věnovat tvůrčí činnosti. Zároveň byl v roce 1999 zvolen do Rady Českého rozhlasu. V letech 2002–2006 se stal jejím místopředsedou a v letech 2004–2006 jejím tiskovým mluvčím. Od roku 2008 působil v Radě České televize a v letech 2011–2014 byl zvolen jejím předsedou.

Evaluace

Milan Uhde je absolvent Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Patří k uznávaným českým dramatikům. V letech 1972–1989 působil v disentu. V devadesátých letech vstoupil do politiky: dva roky působil jako ministr kultury Československé republiky, později se stal předsedou Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Po odchodu z politiky se vrátil ke své původní profesi. Milan Uhde je nositelem medaile Za zásluhy o stát v oblasti kultury.

Ohlasy

Milan Uhde není jen dramatik, tedy autor divadelních, rozhlasových a televizních her, ale i divadelník. Chci tím říct, že divadlo je pro něho způsobem existence a svět srozumitelný povýtce prostřednictvím divadelní optiky. Když čtete jakoukoli jeho publicistiku anebo třeba nasloucháte přednáškám o české obrozenecké literatuře, cítíte, jak i sem vnáší dramatický svár a divadelní obraznost a jak všechno uvádí do pohybu v tom dynamickém prostoru, kterým je divadelní pojetí světa. **\ Jiří Kratochvíl**

Na dobu perzekuce nevzpomíná s hořkostí. Je si vědom, že kdyby prožíval svá nejlepší léta ve svobodné společnosti, navštěvoval sympozia, festivaly, premiéry, účastnil by se diskusí, ale minula by ho cenná životní zkušenost s rezistentním disidentstvím. Setkal se v jeho rámci s řadou skvělých, odvážných lidí, kteří se uměli postavit zlu a platit za to. Poznal, jakým darem je pro něho manželka Jitka, která s ním snášela dobré i zlé a byla mu oporou. Jako po řadu let muž v domácnosti zhodnotil cenu společensky nejvíce opomíjené ženské domácí práce, viděl zblízka vyrůstat své děti, syna Michala a dceru Janu. A co chtěl napsat, tak jako tak napsal. **\ Jana Novotná**

Tradičně za námi přijeli na vinné trhy dva spolupsanci z Brna s nákladem čerstvých moravských příběhů a škvarků. Vysoký Milan Uhde a zavalitý Jan Trefulka tvořili dvojici, která měla tklivě komickou vznešenost Quijota a Sancho Panzy. V Brně se ze spisovatelů polepšili až na ně skoro všichni. Jim dvěma proto místní orgány, tiskové i politické, věnovaly po léta všechnu svou energii, protože jen na nich dvou mohly udělat kariéru. Vzdělaný, skeptický a ironický Uhde byl muž, jací za normálního chodu věcí zřídka hledají přátele. A už nejmíň v lidech jako já, odlišných téměř vším. **\ Pavel Kohout**

Milan Uhde je v ironii si libujícím dramatikem, starosvětsky smýšlejícím občanem, konzervativně provokujícím politikem. Trojjediný muž! Za jeho politickými postoji je nicméně vždy cítit jasné stanovisko, kultivovaně sdělená myšlenka a touha po sebereflexi. **\ Dora Kaprálová**

Objevil se tam [na brigádě na pionýrském táboře] vysoký, štíhlý mládenec s přilbou tmavých vlasů. Tam jsem poprvé poznala Milana Uhdeho. Já jsem vedla oddíl malých chlapců, Milan měl na starosti ty starší, zlobivější. Už tehdy bral svou práci velmi zodpovědně. Byl přísný a vymýšlel na výtržníky různé zvláštní tresty. Kluci ho ale poslouchali: Asi se ho trochu báli, ale nebyly s nimi žádné problémy. Ve chvílích volna mizel jako Ječmínek do ústraní. Pilně četl a studoval. [...] Bavit se s Milanem třeba o divadle je dost obtížné. Zavalí vás znalostmi o hře, o autorovi, dějinách a dalších faktech natolik, že si můžete připadat jako natvrdlý blbec. Myslím, že jeho mozkové závity by se měly po částech přidělovat těm, kteří je postrádají. \ **Věra Mikulášková**

Prameny a literatura

Doc. PhDr. Milan Uhde [online]. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/lide/milan-uhde/>.

FLASSIGOVÁ, Kateřina. *Memoárová literatura jako pramen poznání života a díla Milana Uhdeho*. Brno, 2016. Bakalářská diplomová práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.

JANOUŠEK, Pavel (ed.). *Dějiny české literatury 1945–1989. III. 1958–1969*. Praha: Academia, 2008.

JANOUŠEK, Pavel (ed.). *Dějiny české literatury 1945–1989. IV. 1969–1989*. Praha: Academia, 2008.

KAPRÁLOVÁ, Dora. Milan Uhde dnes slaví sedmdesát let. *Mladá fronta dnes*, roč. 17, č. 174, 28. 7. 2006, s. B11.

MIKULÁŠKOVÁ, Věra. *Zrcadlo vzpomínek.* Brno: Šimon Ryšavý, 2009, s. 128–130.

Milan Uhde [online]. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/uhde-milan-1936>.

NOVOTNÁ, Jana a kol. *111 příběhů královopolských osobností. Vydáno při příležitosti 100. výročí povýšení Králova Pole na město.* Brno: [s. n.], 2005, s. 126–127.

NOVOTNÝ, Vladimír – PŘIBÁŇ, Michal. *Milan Uhde* [online]. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <http://www.slovnikceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=445>.

ŠIBÍČKOVÁ, Jitka. *doc. PhDr. Milan Uhde* [online]. 2016. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=13656>.

TOMEŠ, Josef a kol. *Český biografický slovník XX. století. III. díl, Q–Ž.* Praha – Litomyšl, Paseka, 1999, s. 392–393.

TŘEŠTÍK, Michael (ed.). *Kdo je kdo. Osobnosti české současnosti. 5000 životopisů.* Praha: Agentura Kdo je kdo, 2002, s. 697.

UHDE, Milan. *Rozpomínky. Co na sebe vím*. Praha – Brno: Torst – Host, 2013.

Radoslav Večerka

Národnost: česká

Datum narození: 18. dubna 1928

Místo narození: Brno

Datum úmrtí: 15. prosince 2017

Místo úmrtí: Brno

Sociální zařazení: Pocházel z rodiny brněnského úředníka, původně učitele a po určitou dobu také knihovníka. Oženil se se středoškolskou profesorkou Jarmilou Voráčovou, s níž měl dvě dcery: Renatu a Zuzanu.

Akademické působení

Po maturitě na reálném gymnáziu, kterou složil v roce 1947, nastoupil Radoslav Večerka na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity. Studoval obory čeština a ruština. Mezi jeho učitele patřili Josef Kurz, Adolf Kellner, Václav Machek, Frank Wollman nebo František Trávníček. Kromě zmíněných hlavních oborů ho také přitahovala srovnávací slovanská a indoevropská jazykověda. Od třetího ročníku vedl lektorská cvičení z ruštiny pro studenty jiných fakult.

Ve své státní práci zpracovával syntax genitivu ve staroslověnských evangeliích. V této problematice pokračoval i v rigorózní práci. Svá studentská léta ukončil v roce 1950, ale na fakultě zůstal i nadále, a to až do svého odchodu do důchodu. Nejprve nastoupil na místo asistenta a staral o obsáhlou knihovnu Slovanského semináře FF MU. V letech 1952–1955 byl interním vědeckým aspirantem a v roce 1955 se stal odborným asistentem. O tři roky později získal hodnost kandidáta věd. V rámci pedagogické činnosti Večerka přednášel hlavně základy slovanské filologie a staroslověnštiny, ale svým studentům předával vědomosti i z vývoje bulharštiny nebo srbocharvátštiny, historické mluvnice češtiny či základů etymologie. V roce 1964 se habilitoval. V letech 1966–1968 zastával funkci proděkana filozofické fakulty. V akademickém roce 1968/1969 získal stipendium Humboldtovy nadace na pobyt na univerzitě v Erlangenu. Ve stejné době ho akademická obec navrhla na profesuru, ovšem tu z politických důvodů neobdržel. V roce 1990 mu byl udělen titul profesora a stal se vedoucím Katedry českého jazyka FF MU a také členem Vědecké rady FF MU. Od roku 2001 působil jako emeritní profesor FF MU.

Výběr z díla

Večerkovým hlavním polem zájmu byla paleoslovenistika a slovanská jazykovědná komparatistika. Zabýval se především syntaxí, lexikologií či etymologií. Jeho práce se vždy vyznačovala důkladnou znalostí jazykového materiálu (staroslověnského, staročeského, stejně jako ostatních slovanských jazyků), důrazem na detail a schopností zobecnění.

Ze syntaktických prací je nutné zmínit hlavně *Altkirchenslavische Syntax*, která vycházela v letech 1989–2002 ve Freiburgu nebo *Syntax aktivních participií v staroslověnštině* (1961). Z komparativně slavistických publikací uveďme alespoň *Postavení ruštiny mezi slovanskými jazyky* (1957), *Úvod do etymologie* (poprvé 1975), *Úvod do slovanské jazykovědy* (1977) nebo *Základy slavistiky a rusistiky* (1980). Z lexikografických prací je důležitá Večerkova účast na přípravě *Slovníku jazyka staroslověnského*, na díle *Staroslavianskij slovar' po rukopisjam 10–11 vekov* (1994) a na postupně vznikajícím *Etymologickém slovníku jazyka staroslověnského*. Podílel se také na projektu *Encyklopedického slovníku češtiny* (2002) a *Nového encyklopedického slovníku češtiny* (2016). Z posledních let jsou významné také slavistické publikace *Jazyky v komparaci 1* a *2* (2008, 2009).

Kromě samotného jazykovědného studia se Radoslav Večerka věnoval také kulturněhistorickému zasazení vývoje slovanských jazyků a literárnímu kontextu. Staroslověnštinu vykládal v komplexní jazykové realitě staré Moravy a raně středověkých Čech jako spisovnou vrstvu jazyka. V publikaci *Slovanské počátky české knižní vzdělanosti* (1963) připravil přehled staroslověnského písemnictví v českých zemích. Zabýval se také bohemismy v první staroslověnské legendě václavské, stylem *Života Konstantinova a Metodějova*, *Kyjevskými listy* nebo literárními souvislostmi přemyslovských Čech s Velkou Moravou.

Radoslav Večerka se podílel na překladech a edičním vydání pramenů k dějinám Velké Moravy *Magne Moraviae fontes historici* (vydáváno 1966–1971).

Odborně se zajímal i o dějiny slavistiky: v této oblasti publikoval práce *Československá slavistika v letech 1918–1939* (1977), *Česká slavistika v prvním období svého vývoje do počátku 60. let 19. století* (1995), *Česká slavistika od počátku 60. let 19. století do roku 1918* (1997) nebo německy psanou *Die Anfänge der slavischen Sprachwissenschaft in den böhmischen Ländern* (vydanou v Řezně v roce 1996) a *Slovník českých jazykovědců v oboru bohemistiky a slavistiky* (2013).

V neposlední řadě je nutné zmínit také sepsání skript k vysokoškolské výuce: *Staroslověnština* (1984) či *Staroslověnština v kontextu slovanských jazyků* (2006). Pro studenty připravil ve spolupráci s dalšími jazykovědci výbor *Staroslověnské texty* (1987), *Staroslověnskou čítanku* (1997) a knihu *Spisovný jazyk v dějinách české společnosti* (2009).

Ocenění vědeckou komunitou

Radoslav Večerka byl mezinárodně uznávanou osobností na poli slavistiky, o čemž svědčí nejen jeho čestné doktoráty udělené na univerzitách ve Freiburgu (1999) a Sofii (2001), ale také pozvánky k přednáškám na různých evropských univerzitách (Sofie, Budapešť, Szeged, Vídeň, Řezno, Erlangen, Münster, Heidelberg, Freiburg). V domácím prostředí obdržel mj. stříbrnou medaili MU za pedagogické zásluhy (1981), posléze zlatou medaili Masarykovy univerzity a konečně Cenu města Brna za vědu. Za kolektivní dílo *Československá slavistika 1918–1939* byl poctěn stříbrnou medailí ČSAV (1981) a Cenu Ministerstva školství Československé republiky obdržel za dílo *Altkirchenslavische (altbulgarische) Syntax I*.

Radoslav Večerka byl členem Českého komitétu slavistů. Od roku 1994 působil jako člen Vědecké rady Slovanského ústavu AV ČR v Praze. Na mezinárodním poli pak působil v komisi pro církevněslovanskou lexikografii při Mezinárodním komitétu slavistů. V letech 1961–1976 byl spoluorganizátorem mezinárodních sympozií o otázkách slovanské syntaxe na FF v Brně. Řadu let působil jako redaktor bohemistické řady *Sborníku prací filozofické fakulty brněnské univerzity* a byl redaktorem mnoha příležitostných publikací a sborníků.

Evaluace

Radoslav Večerka byl celým svým akademickým životem spjat s Filozofickou fakultou Masarykovy univerzity. Od studentských let se věnoval paleoslovenistice a srovnávací slovanské jazykovědě – v obou oblastech dosáhl mezinárodního uznání. Významná je i jeho pedagogická činnost: se staroslověnštinou seznámil tisíce studentů a napsal řadu skript.

Ohlasy

Docent Večerka je znám jako laskavý a trpělivý učitel, který dovedně pomáhá svým posluchačům zvládnout úskalí dávného jazyka, zároveň však i jako přísný examinátor (zkouška ze staroslověnštiny a základů slavistiky platí za jednu z nejtěžších). K dokreslení obrazu našeho jubilanta ještě několik slov k jeho lidskému profilu. Večerka nepatří k onomu poměrně častému typu vědců, kteří vyhledávají klid a ústraní. Prodlévá rád a často mezi svými přáteli a známými a je oblíben jako vtipný společník s živým zájmem o současné kulturní dění (divadlo, literaturu, hudbu). **\ Adolf Erhart**

S bohemistikou je ovšem trvale spjata i Večerkova pedagogická činnost. Jeho přednáškami a cvičeními ze staroslověnštiny a srovnávací slovanské jazykovědy prošly za více než třicetiletého učitelského působení již snad tisíce posluchačů češtiny a ruštiny. Většina z nich jistě ráda vzpomíná na svého učitele – sice přísného examinátora, ale také dovedného pedagoga, který dokáže vhodným způsobem oživit výklady o mluvnici dávného jazyka a zpřístupnit je posluchačům. **\ Adolf Erhart**

Podílí se též na výchově našeho etymologického dorostu, a to nejen tím, že mu předává své znalosti, ale i tím, že mu nabízí spolupráci, a dává tak nahlédnout do své „tvůrčí dílny". Pro nás ostatní jsou velmi inspirující debaty nad šálkem kávy o tom, na čem právě pracuje, co zajímavého přečetl, viděl nebo slyšel. Kdo ho zná, dovede si představit, že to z jeho strany rozhodně nebývají nudné monology, ale naopak nesmírně živé, gesty nešetřící etudy, v nichž i velmi složité odborné téma dovede srozumitelně vyložit. A co říci na závěr o jubilantovi? Snad jen to, že zatímco všichni kolem stárneme, Radoslav Večerka naopak zraje jako to nejlepší moravské červené… Důkazem toho je nejen jeho svěží vzhled a nevyčerpatelný elán, ale především jeho nevysychající tvůrčí potenciál. **\ Ilona Janyšková a Helena Karlíková**

Po vyzvání, abych napsala krátkou vzpomínku na profesora Večerku, jsem si vyhledala svůj starý vysokoškolský index, našla v něm předmět Základy srovnávání slovanských jazyků a staroslověnština klasifikovaný prof. Večerkou a krátce zavzpomínala. Naše cesty se zkřížily dvakrát. Poprvé to bylo při mém studiu oborů čeština a latina, a to již v prvním ročníku, kdy jsme měli výše uvedený dvousemestrový předmět. Jeho výuka v nás vzbuzovala téměř posvátnou hrůzu, a to nejen kvůli náročnému tématu, ale také kvůli velké autoritě prof. Večerky, už tehdy mezinárodně uznávaného vědce a pedagoga. Psal se rok 1967, kdy vyučující byli jedinými zprostředkovateli tehdejšího vědění, a my studenti jsme velmi snadno rozpoznali, kdo z nich přednáší látku na základě běžně přístupné a poměrně chudé odborné literatury a kdo ví o svém oboru více. K těm druhým nesporně patřil prof. Večerka. Je třeba připomenout, že se při svých vědecky fundovaných výkladech musel zpočátku potýkat s nedostatečnými znalostmi studentů, z nichž mnozí neznali ani takové termíny jako singulár a plurál. V této situaci se často obracel na nás, posluchačky oboru čeština–latina. Sedávaly jsme na jeho přání vpředu, aby prý *„měl jistotu, že mu aspoň někdo rozumí".* Vzhledem k Večerkovým mimořádným pedagogickým schopnostem mu nakonec porozuměli všichni, ale my latinářky jsme už v první řadě zůstaly. Zkoušku jsme úspěšně složily a teprve v dalších letech jsme ocenily, kolik cenných znalostí a zkušeností nám výuka staroslověnštiny poskytla pro další studium. Druhé setkání, spíše začátek dlouholeté – a troufám si říci velmi

plodné spolupráce – spadá do r. 1993. Tehdy jsem přešla z Ústavu pro jazyk český ČSAV (dnes AV ČR, v. v. i.) na filozofickou fakultu do Ústavu českého jazyka, a stala tak kolegyní prof. Večerky. S přibývajícím časem jsem postupně získala další pedagogické hodnosti (doc., prof.) a více než 10 let jsem vedla ústav. Po celou dobu, tedy i po svém odchodu do Ústavu slavistiky, se prof. Večerka podílel na našich významných grantových projektech a společně jsme vytvořili díla jako např. *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky* (2007) nebo *Nový encyklopedický slovník češtiny* (2016). **\ Jana Pleskalová**

Když jsem byla oslovena, abych přispěla nějakou osobní vzpomínkou na profesora Radoslava Večerku, začala jsem si promítat všechny situace spojené s jeho osobou. Vidím ho před sebou jako noblesní osobnost, muže, který již svým vzezřením, vzpřímenou chůzí, pečlivě upraveným vousem a elegantním oděvem vzbuzoval pozornost na chodbách filozofické fakulty. Na jeho přednáškách a seminářích ze staroslověnštiny, na nichž si nikdo nedovolil absentovat, nás udivoval nejen svými znalostmi, ale i tím, s jakým zaujetím a s jakou energií přednášel. Pro mě – a jistě nejen pro mě – představoval prototyp pravého vysokoškolského profesora. Na pana profesora si také vzpomenu vždy, když jdu do kina. V hodinách staroslověnštiny nás totiž vždy nabádal, abychom si paradigmata staroslověnských slov vypisovali na kartičky a pak si například při čekání ve frontě na lístky do kina (připomínám reálii z konce sedmdesátých let minulého století, kdy se na dobré filmy stály před kinem dlouhé fronty) procvičovali skloňování či časování staroslověnských lexémů. Nejosobitější a pro mě nejdůležitější událost je však z doby mnohem pozdější. Bylo to někdy na samém konci minulého století či na počátku století současného v období spolupráce Radoslava Večerky s brněnským etymologickým pracovištěm, kdy pracovní kontakty byly velmi živé. Jednoho dne, zcela neočekávaně, mně profesor Večerka nabídl tykání, za nímž následoval, jak už to bývá, polibek. Pro mě to byl ale přece jen šok. Zbytek pracovního dne jsem byla jako ve snách. Jak by ne, když si tykám s panem profesorem Večerkou, vlastně s Radkem! Moje vrstevnice, které prošly kurzy profesora Večerky, by mě určitě pochopily... Stejné pochopení jsem očekávala večer doma od svého manžela, když jsem mu převyprávěla onu slavnou událost. Jeho chladnou reakci omlouvá jen to, že nestudoval na filozofické fakultě. **\ Ilona Janyšková**

Ale to hlavní, co mě přivedlo k lingvistice, bylo, že jsem narazil na staroslověnštinu. Ne že by hned to první setkání bylo láskyplné, naopak já měl ze staroslověnštiny nejprve hrůzu a cítil jsem k ní maximální odpor. [...] Profesor Josef Kurz, který staroslověnštinu vyučoval, nám všem dal nedvojsmyslně najevo, že *„kdo nebude ta elementa bezpečně umět, tak u mě neprojde“*. Měl jsem ze staroslověnštiny zkrátka strašlivý strach a ten strašlivý strach mě přiměl k tomu, že jsem se to, co jsme se měli naučit k dismisi, naučil skutečně zevrubně. Udělal jsem tu zkoušku u Kurze velice dobře, a dokonce jsem získal, na to jsem byl tehdy hrdý, i jakousi pochvalu. Ale důležité bylo, že když jsem se do toho, ač nerad, zabral, ve chvíli, kdy jsem tu látku – z dnešního pohledu trapné minimum – zvládl, zjistil jsem, že mně to přináší zvláštní uspokojení. **\ Radoslav Večerka**

Já mám totiž zjevně po tatínkovi [...] učitelské střevo. [...] Tatínek jim to vášnivě vykládal a já to mám zjevně po něm, dokonce i s těmi intonacemi, s gestikulací a s tím, že se trochu potil a vyvaloval oči. Vždycky, až do vysokého věku, jsem měl mírnou trému, než jsem vstoupil do třídy mezi posluchače. Ale nebyla to zničující tréma, to byla tréma inspirující. Jakmile jsem vstoupil do učebny, získal jsem zvláštní jistotu. **\ Radoslav Večerka**

Prameny a literatura

ERHART, Adolf. Radoslav Večerka šedesátníkem. *Naše řeč*, 1989, roč. 72, č. 2, s. 98–99.

ERHART, Adolf. Radoslav Večerka šedesátníkem. *SPFFBU*, A 36, 1988, s. 27–29.

ERHART, Adolf. Šedesátiny Radoslava Večerky. *Universitas*, 1988, č. 2, s. 95–97.

CHROMÝ, Jan – LEHEČKOVÁ, Eva (eds.). *Rozhovory s českými lingvisty I.* Praha – Podlesí: Douphin, 2007.

MIKULÁŠEK, Miroslav. Radoslav Večerka. In *Slavica na Masarykově univerzitě v Brně. Literární věda, jazykověda, historiografie, uměnovědy.* Ivan Dorovský (ed.). Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 231–232.

Radoslav Večerka [online]. [cit. 30. října 2017]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/lide/2246-radoslav-vecerka/zivotopis>.

RACHŮNKOVÁ, Zdeňka – ŘEHÁKOVÁ, Michaela. *Česká slavistika. Osoby a instituce.* Praha: Národní knihovna České republiky, 1999, s. 328.

SKALKA, Boris. Radoslav Večerka sedmdesátiletý. *Opera slavica*, 1998, roč. 8, č. 2, s. 49–50.

TOMEŠ, Josef a kol. *Český biografický slovník XX. století. III. díl, Q–Ž.* Praha: Paseka, 1999, s. 438.

TŘEŠTÍK, Michael (ed.). *Kdo je kdo. Osobnosti české současnosti. 5000 životopisů.* Praha: Agentura Kdo je kdo, 2002, s. 717–718.

VEČERKA, Radoslav. *Biografickobibliografické medailonky českých lingvistů: bohemistů a slavistů* [online]. 2007. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/linguistica/art/vecerka/vec-medailonky.pdf>.

Radoslav Večerka o fakultních letech čtyřicátých a padesátých

Profesor Radoslav Večerka (narozen 1928 v Brně) patří k nejvýznamnějším a vědecky nejzdatnějším osobnostem brněnské Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Středem jeho badatelského zájmu je slovanská jazykověda, slavistika, a to jak z pohledu čistě lingvistického, tak i kulturně-historického. Vychoval stovky studentů, které učil základy slovanské filologie a zejména staroslověnštinu. K jeho curriculu vitae patří neodmyslitelně skutečnost, že si i v dobách pro vysoké školství a celou společnost obtížných zachoval nadhled a zásadovost, což se projevilo mimo jiné i tím, že nevstoupil do KSČ. Dodnes je badatelsky velmi činný, představuje oporu univerzitních grantů a výzkumných záměrů. Jeho mezinárodní věhlas byl vyjádřen celou řadou ocenění včetně čestných doktorátů. Udržuje si dobrou mysl a jeho smysl pro humor a velkorysost jsou pověstné. Hovořit s ním – o vědě, lidech, době – je skutečný zážitek.

Začal jste studovat ještě před rokem 1948, zažil jste tedy „starý režim“ se starým studijním systémem. Můžete jej popsat?

Maturita v té době byla vstupenka na kteroukoli vysokou školu a vy jste musel být zapsán. Jakmile jste měl maturitu, tak to bylo automaticky. Nebylo boha, který by tomu mohl zabránit. Já maturoval v létě 1947, čili na podzim 1947 jsem přišel na univerzitu. Fakulta byla tehdy čtyřletá, ne pětiletá. Minimálně čtyřletá, minimálně osmisemestrová, takhle bych to měl říct, poněvadž jinak jste mohl studovat třeba dvacet semestrů, když jste chtěl. Teď taková zajímavost: učit na fakultě směli jen profesoři, nikdo jiný než profesoři. Kromě profesorů tady bylo několik praktických učitelů – lektorů. To byli ti, kteří učili jazyky nebo něco jiného, byli najímaní zvenku... Pokud existovali asistenti, tak to byli ojedinělí lidé na velkých seminářích, tzn. na slavistice, na germanistice, na historii; jinak nebyli. A tito asistenti asistovali, nesměli učit, byli k dispozici svým profesorům. A kromě toho se habilitovali někteří učitelé zvenku, ale ti nebyli interně zaměstnáni. To nebylo jako dnes: odborný asistent, docent, žádná taková hierarchie neexistovala. Když se někdo habilitoval, tak přišel z gymnázia nebo z univerzitní knihovny a zůstával placený tam, ale měl jakožto docent – protože to bylo pro to pracoviště povzbuzující – snížený úvazek, nic jiného. Když to byl středoškolský kantor, tak měl místo 18 hodin 12. Docházel učit na fakultu a měl povinnost přihlásit jednu dvouhodinovku semestrálně. Pokud to po několik semestrů neplnil, tak byl zbavený „venia docendi“. Prostě musel něco, ale zcela svobodného, ohlásit na děkanátě – *„budu přednášet to a to“*, byla to třeba velmi speciální přednáška.

U mnoha profesorů se v archivech zachovaly seznamy přednášek, to je zajímavé čtení…

Jistě, já si pamatuju, že čerstvě habilitovaný Oldřich Králík tady přednášel Březinu. Protože na tom právě dělal. Když se získávali profesoři, tak se hlásili z těch docentů… Posluchači měli tyto povinnosti: každý semestr se zapisoval extra. Neexistovaly ročníky, čili každý semestr jsem si zapsal ze seznamu přednášek, cokoli jsem v nich uviděl. V prvním roce přednášel Trávníček předmět Česká skladba, tak jsem si to zapsal. Chodilo nás tam od prvního až do osmého semestru plno lidí. Čili tam se potkávali všichni. Ovšem byly i jakési předpisy, kdy a jak můžete ukončit studium. Mohlo se ukončit tak, že byla jenom jedna závěrečná státní zkouška – to se moc neosvědčilo, protože tam hodně lidí propadalo – proto byla zavedena tzv. první státní zkouška. K ní jste směl přijít nejdříve po čtyřech semestrech. Když po deseti – to byla vaše věc – dělejte si, co chcete, ale ne dřív než po čtyřech semestrech. Já jsem nevěděl, jaké jsou předpisy, ale když jsem si vzal ten seznam přednášek, tak jsem se v tom nevyznal, a jakási lejstra na zápis – ptal jsem se vrátného, jak si to mám zapsat, a prý zeptejte se těch starších posluchačů, oni vám to řeknou. Já vám řeknu, co byl pro mě problémový předpis. To, že bohemisti nebo slavisti musí mít čtyři semestry lektorátu nějakého slovanského jazyka, který neměli zapsaný jako obor. Např. já jsem chtěl studovat češtinu–ruštinu, tak jsem chodil na srbochorvatštinu. To bylo praktické cvičení, ale musel jste ho mít potvrzeno. Lektor nás nezkoušel, jen jsme pořád cvičili a cvičili, takže jsem nakonec uměl slušně srbochorvatsky, líp než rusky. Tato vysvědčení jsem si musel schovávat, abych se mohl přihlásit k první státní zkoušce.

To zní tak, jako by neexistovalo studijní oddělení.

Skutečně, studijním oddělením jsem si byl já sám. Zažil jsem, že na děkanátě bylo asi pět lidí. Jinak jen profesoři, lektoři a pár asistentů. Taky mně bylo řečeno: *„Posluchači, abys byl připuštěn ke státní zkoušce z češtiny nebo z ruštiny, musíš mít staroslověnštinu. Ale ta se musí zapsat třísemestrálně, čili zapiš si ji hned v prvním semestru, aby ses mohl dostat ke státnici, a navíc je z toho i zkouška.“* Potom byly dvě obecné přednášky, proseminář jazykový aspoň jeden semestr, proseminář literární, to byl vlastně úvod do literární teorie. Potom dvě věci mimooborové, jedna byla filozofická a jedna byla pedagogická. Já jsem tehdy měl úvod do etiky – to přednášel Inocenc Arnošt Bláha – to byl slavný profesor.

Jakým způsobem se přednášelo? Každý ve „svém stylu“?

Žádný z těch profesorů nepřednášel nic encyklopedicky. Jeden semestr měl nějakou speciální přednášku, jiný semestr měl seminář a další semestr zas něco jiného. Podle toho, čím se zrovna zabýval. Tak se získávala spíš metoda práce a člověk se pak musel shánět po literatuře. Celkový přehled musel být. Např. Arne Novák, i když toho já už nezažil, přednášel dějiny české literatury tak do hloubky, že je za osm semestrů celé nepřednesl. Trvalo mu to aspoň deset nebo dvanáct semestrů. Pak to vydal dodatečně jako knihu. Takže kdo šel k Arnu Novákovi, i kdyby to poslouchal všech osm semestrů, tak to neměl všechno.

Můžeme nyní obrátit pozornost k lidem, které jste poslouchal jako student? Vy jste tu byl ve velmi obtížné době, kdy se měnil nejen studijní systém, ale kdy nastaly změny ideologické.

Nejprve to bylo absolutní Freiheit Lehre und Forschung. Každý z profesorů mohl přihlásit cokoliv. Protože tím, že dostal „veniam docendi“, mu byla vyslovena důvěra… Po osmačtyřicátém to nastalo. První státnici jsem dělal ještě starým způsobem, pak jsem musel přejít na nový způsob. Ten se teprve zajížděl, takže druhou státnici jsem dělal také ještě postaru. Státnice byla psychologie a jiná filozofie, didaktika, byly tam přísné semináře. Jeden z nich byl „historická mluvnice“ a druhý „dějiny české literatury“. Oba byly velmi drsné. Když člověk chtěl, aby mu to kantor zapsal, musel mít referát. A když tam bylo moc lidí, tak nezbylo, než si to příští semestr zapsat znovu, aby se na něho konečně dostalo. Historickou mluvnici přednášel František Trávníček a literaturu Antonín Grund. Pak jsem zažil profesora Kellnera, měl nádhernou přednášku „úvod do češtiny“, a to proseminárním způsobem. Jen pár přednášek bylo pro všech osm semestrů, protože na to byli jen tři profesoři jazykovědní a tři literárněvědní. Každý měl asi pět hodin, něco z toho byly semináře, které byly svým způsobem předepsané, ale ostatní byly přednášky zdánlivě nesouvisející. Tohle jsem zažil později v Německu. Když jsem tam přišel, byl tam takový srandovní ústav, kde byl jeden profesor na všechno. Byla to slavistika a on přednášel Charvátská literatura 20. století, Ruská syntaxe, třetí obor Nářečí v lužické srbštině. Řekl mi: *„Štve mě, že k tomu dělám pořád tu staroslověnštinu. Ty ji za mne budeš dělat… abych se z toho osvobodil.“*

Na kterého svého učitele na fakultě nejraději vzpomínáte a kdo vám dal nejvíc?

Já jsem byl žákem Kurzovým. Kurz byl trošku přízemní a byl takový „akurátní“. On byl pozdní pozitivista, byl filologicky důsledný. Naučil mě elementární řemeslo, i když jsem se ho zprvu bál. Lingvisticky mi dal nejvíc Kellner, se kterým jsem jinak jako by neměl nic společného. Kellner byl jediný teoreticky vzdělaný člověk ve strukturalismu. Předvedl nám elementární pojmy a přístupy strukturalismu a od něho jsem si je pamatoval nadosmrti. Já jsem je potřeboval i pro tu staroslověnštinu – tam mně Kurz nestačil – jak se sbírají doklady, jak se cituje literatura – na to on byl nelítostný, což bylo až nepříjemné. Čemu se u nás říká státní práce (magisterská), to já jsem napsal na čtyři sta stránek. To bylo proto, že jsem tam měl asi devadesát stránek svého textu a ostatní byly citované doklady staroslověnské, tedy psané cyrilicí. Psal jsem to půl roku, jenom to opisování. Kurz tam chtěl mít všechno napsané, pak se dívá a říká: *„Tady máš chybu…“* Tím jsem se naučil jisté trpělivosti. Zajímavý byl ten pohled na jazyk od Kellnera ve srovnání s Trávníčkovým. Profesor Trávníček byl dost jednostranný a trval tvrdě na svém. Jako žák Zubatého přinesl do historické syntaxe etnografickou, etnopsychologickou metodu. Já jsem o ní víceméně jen slyšel. On někdy vyložil jen jeden jev. Když už jsem měl po státnici, tak jsem si řekl: To je zajímavé, ten Trávníček napsal *Neslovesné věty.* Já si ty dva svazky přečtu. A tak jsem se přes Trávníčka seznámil s tím velikánem Zubatým.

Rád bych se ještě vrátil k Trávníčkovi. Je známo, že byl v 50. letech velmi angažovaný, projevovalo se to ve výuce?

Ano, on pořád citoval Stalina. Po válce se vytvářela taková parta, že udělají historickou mluvnici. Trávníček už ve 30. letech napsal *Historickou mluvnici československou.* V té skupině napsal *Historickou českou syntax*, oni se k tomu

nevraceli, ale podle mě i podle Grepla, který dělá synchronní syntax a zná i jiné slovanské syntaxe, to je absolutně nejoriginálnější historická syntax ze všech slovanských jazyků, která byla takhle uceleně podána. A stále se tam dovolával Stalina. A nebylo to povinné, on to dělal z přesvědčení. Za první republiky byl antikomunista, psal články proti bolševikům – ty jsme si četli, schválně. A přistihovali jsme ho. Až po válce šel doleva. No, myslím, že to dělal trochu z kariérismu, taky sám sebe přesvědčoval, že to tak musí být. Takže si ten kariérismus nepřipustil v té „první vodě" – on tam byl skrytý, ale on byl přece „velký muž". Po Nejedlém byl největší muž v akademii. Nejedlý byl ten hlavní, protože ten dělal samozřejmě přímo ideologii, ale Trávníček jako jazykovědec se k té ideologii horlivě hlásil. Ale řeč s ním někdy byla až překvapivá. Například profesor Bauer, který s ním jednal, mu ideologicky vůbec nevyhovoval, protože to byl zbožný český bratr. Na Bauera si netroufali proto, že dělal u Trávníčka práci, takže byl krytý. Jinak to bylo nelítostné. Chodilo to v takových vlnách. Napřed to nevadilo, pak to třeba dva roky vadilo a byl hon na zbožné lidi, byli vyhazováni a pak to zas ustalo a pak byl hon na někoho jiného… Bauerovi kladli všelijaké překážky, ale nechali ho tam – netroufli si na něho kvůli Trávníčkovi, protože věděli, že Trávníček ho má rád. Bauer byl chytrý lingvista, a to Trávníček ocenit uměl. On dost rozuměl staré i nové češtině, ale neměl takovou tu kouzelnou filozoficky propracovanou metodu, jakou měli strukturalisti, i když se k nim hlásil. Strukturalisti byli rádi, že se k nim hlásí významný člověk, ale on o tom nevěděl skoro nic.

Vy jste vystudoval češtinu a ruštinu, můžete tedy ty obory srovnat v dost zajímavém období politického boomu ruštiny…

Na fakultě byl profesor Vilínský, který utekl ze Sovětského svazu, ten učil literaturu a uměl ji tedy alespoň věcně. Pak byl na literaturu jistý Jirásek, který se věnoval ruské literatuře už za první republiky takovým faktografickým způsobem, že si psal obsahy jednotlivých děl. Já jsem ho poslouchal v prvním i ve druhém semestru – on neuměl ani pořádně rusky, tak to přednášel česky. Já jsem taky ruštinu moc neuměl, takže když jsem chodil na Vilínského (on navíc šišlal), tak jsem mu nerozuměl. Ten Jirásek byl propagandista z první republiky a látku vykládal úplně bez metody. U mě by neuspěl ani u maturity. Vykládal obsahy a polemizoval s hrdiny. Já jsem se musel hrozně smát a řekl jsem si, že na něho chodit nebudu. Sehnal jsem si nějakou příručku, kde jsem se o těch knihách dozvěděl. Na jazyk nebyl na ruštině v první chvíli vůbec nikdo. Sehnali pak dva lektory. Jednak to byl Świrk, který byl za války zajatý v Rusku a naučil se tam rusky, ale nebyl ani lingvista. Učil hlavně výslovnost, to bylo dobré. Pak paní Ondroušková, která se rusky naučila nevím kdy – ta byla dobrá na praktický jazyk. Profesor tady nebyl, tak Trávníček napsal (aby ta ruština byla vůbec schopna existence) *Úvod do dějin ruštiny*. To byl předstupeň rusistiky, ale o vlastní rusistice se neříkalo nic. Tehdy bývalý asistent slovanského semináře Bořivoj Novák, asistent Arna Nováka, dělal ruštinu už za první republiky, ale moc prakticky ji neuměl. Vyslali ho do Leningradu, aby to tam nasál. Ale byl na praktický jazyk dost tvrdý, ani po těch dvou letech se rusky moc nenaučil. Ale řekl nám aspoň něco ze staré ruštiny. Novou ruštinu jsem se učil podle učebnic, které vyšly. Ty byly krásné. Jako metodik se účastnil i profesor Vachek. Vachek byl sice anglista a bohemista, ale oni ho vzali, protože to byla učebnice pro Čechy naplněná interpretací. Starou gramatiku a dialektologii jsem se učil z Bořivoje Nováka. Musel jsem si ho zapsat a mít seminář – Staroruský seminář. Protože jsem dělal staroslověnštinu, tak jsem si ty texty vzal, i ty staroruské, a poznal jsem, že ta stará ruština není čistá stará ruština, ale že ti staří Rusové užívali staroslověnštinu s ruským přelivem. Dovedl jsem odpreparovat tu

staroslověnsky neruskou a tu rusky novátorskou vrstvu v textu. Jednou jsem to u Bořivoje Nováka, když jsme četli starého Nestora, vykládal a on na mě vytřeštil oči – *„To je přesně to, to bych si netroufl očekávat, že tohle někdo bude vědět!“* Řekl jsem, že je to kvůli staroslověnštině a její konfrontaci s ruštinou. Taky u státnice mě už skoro nezkoušel. Ale celkově to s ruštinou bylo docela špatné.

To byl zřejmě také jeden z důvodů, proč jste se dal na bohemistiku a slavistiku...

Když rusistiku zakládali, tak pověřili postem profesora slovanské literatury Franka Wollmanna. Byl velkorysý a měl ohromný rozhled. Profesor starého typu, nóbl pán. Oni věděli, že ten Vilínský je trochu podezřelý politicky, Jirásek že je nemožný, tak řekli Wollmannovi, aby založil rusistiku podle nového stylu a získal tam odborné asistenty, nejenom lektory. Frank Wollmann tedy obsazoval volná místa a měl na starosti i jazykovědu. Obrátil se na dva tehdy poměrně mladé odborné asistenty, kteří už dělali doktorát, o kterých měl představu, že něco umí. To byl Stanislav Žaža a já. Mně řekl: *„Podívej, tys začal u Kurze, dělals u něho doktorát, ale co ta staroslověnština, prosím tě, co to je? To je stará záležitost, tady máš novou věc, a jestli seš tvořivej, jak si myslíš, tak rusistika je pro tebe ta pravá.“* Já jsem to tehdy odmítl. On se na mě nezlobil. Žaža dělal latinu, ale nabídku přijal. Pak se tam dostal Trávníčkův žák, který byl výborný, a to byl Roman Mrázek. Ten tomu dal glanc. Rychle se habilitoval, byl historik a rusista. Mimořádně talentovaný chlap, velmi muzikální. Dokonce vystudoval nějakou hudební školu a měl veřejný klavírní absolventský koncert. Pak dělal ruštinu a měl nádhernou výslovnost. Rusové říkali: *„Romane, ty mluvíš rusky líp než my.“* To bylo tou muzikou – on byl také herec, ničeho se nebál – a byl přitom katolík. Byl to takový nezadržitelný umělecký typ. Roman Mrázek napřed dostal pověření, aby učil na JAMU ruštinu. Oni to tam nenáviděli, ale pak mi jeden kluk říkal: *„S tím Mrázkem je to něco ohromnýho, co on s náma dělá... Vezme třeba dvě židle a skáče z jedné na druhou a předvádí nám ruský dialog.“* Když Bauer s Mrázkem vydávali ruštinu pro Čechy, druhý díl – skladbu, tak jim docházel dech a vzali Žažu. Mimochodem, to je supernádherná syntax, ze které můžete dodnes čerpat. Je to ruská syntax, ale na pozadí češtiny.

Slyšel jsem, že její dokončování bylo poměrně dramatické.

Mám k tomu anekdotu, která je skvělá: když to ti tři dokončovali, tak už nějak nemohli – tehdy se to psalo na stroji, a když jste udělal pět chyb na stránce, tak se musela zahodit a psát znovu, jinak to v tiskárně nevzali. Tak několik dní nespali, předtím to dopisovali věcně a pak opisovali a při opisování si to ještě honem opravovali, takže byli úplně vyčerpaní. Každý z nich na to reagoval jinak. Žaža se poctivě okamžitě zhroutil. Doktor potvrdil totální vyčerpání, a dostal dokonce týden volna. Mrázek zmizel. Po třech dnech přišla paní Mrázková na fakultu a říká: *„Nevíte, kde je Roman? On zmizel.“* Říkáme: *„Jak by zmizel? To někde chrápe. Je někde ve sklepě a spí, protože to byla hrozná práce.“* Načež přišla druhý den, abych se netrápil, a povídá: *„On celou tu dobu flámoval, přes noc i přes den, utratil všechny prachy, přišel bez hodinek, teď už je doma a konečně spí.“* Prostě totální flám. Bauer, ten šel hned další den přednášet. To bylo někdy v březnu nebo v dubnu. O měsíc nebo o dva později se zhroutil. Ale to už byly prázdniny. Každý reagoval jinak. Žaža – nevydržel, Mrázek – velkej flám, Bauer – práce. Na zhroucení byli tehdy všichni. Ale je to dodnes nádherná a dodnes platná kniha.

Vraťme se ke staroslověnštině a k vám. To musel být problematický obor, ne? Na jedné straně sice to slovanství, ale na druhé straně samé církevní texty.

To bylo napínavé. Ale já jsem měl tehdy na bohemistice profesora Arnošta Lamprechta. To byl komunista, takový elementární. Jeho tatínek byl zedník a komunista na Opavsku a za války ho gestapo umlátilo k smrti. Jenže on byl lingvista, který miloval lingvistiku nade všecko. I toho Mrázka bral a u sebe měl Bauera, na něho nedal dopustit. Lamprecht s námi mluvil otevřeně, psal klidně ústřednímu výboru KSČ – z toho titulu, že byl takový významný komunista – výhružné dopisy. Až jsem se divil. Všichni byli „posraní", ale on ne. Na katedře byli ve straně Grepl, Chloupek, ale taky nestraníci Rusínová, Šlosar, já a Erhart. A Lamprecht říkal: *„Kluci, vy dva, vy jste ve straně, starejte se o svou kariéru sami, já už o vás pečovat nebudu, já musím pečovat o ty naše nestraníky."* My jsme se měli tehdy rádi docela všichni. Pak se někteří naštvali na Chloupka – to se mi nelíbilo. Lamprecht se nám velice věnoval. Mně řekl: *„Počkej, my musíme napsat plán* (plán předmětu) *– kdo ví, kdo to bude držet v ruce. My tam musíme nějak zdůvodnit, proč děláme ty svatý texty. Tady jsou takový posuzovatelé a kádrováci, ti by to mohli nepochopit."* S jeho pomocí jsme to vždycky napsali hodně stranicky – jako že je to začátek feudalismu a tak… To bylo v těch padesátých letech, když jsem nastoupil, ale také ještě po padesátých letech. Lamprecht tu byl asi až do roku 1980. Říkal: *„Bez toho nelze starou češtinu dělat, pokud neznáme ty elementa staroslověnštiny a praslovanštinu."* My jsme tam totiž zdůrazňovali praslovanštinu, jak řekl soudruh Stalin (protože Stalin se o tom vyjádřil), proto se to tak musí dělat v postupném sledu.

Hrálo též nějakou roli, že šlo o slovanskou vzájemnost?

Ani ne. Nejedlý byl osamocený hlas. Praví straníci, takoví ti divocí a ostří, byli protislovansky zaměření, protože to nebylo třídní, bylo to etnické – etnicko-jazykové. A víte čeho dosáhli? Akademický slovanský ústav byl někdy v polovině 60. let zrušený! Díky historikům, kteří prohlásili, že nebudeme zkoumat etnické zájmy, ale třídní. Ale jedna složka Slovanského ústavu byl staroslověnský slovník. A tam byl Bohuslav Havránek a ten byl taky politicky mocný. Čili oni nechali Ústav staroslověnského slovníku, ale ostatní oddělení zrušili. Přestalo se to jmenovat Slovanský ústav a přešlo to pod obecnou historii. Není tedy pravda, že bylo slovanství podporované. To tak vypadá kvůli Nejedlému.

Dalo by se říct, že v Brně byla určitá pozitivnější atmosféra – ve srovnání s Prahou?

Jo, já jsem s těmi kolegyněmi ze Slovanského ústavu spolupracoval a ony mně říkaly, jak se tam kazí atmosféra. Když se dostal ke slovu Jan Petr, který byl slavista, tak jim šlapal ideologicky na paty. Byl tak politicky angažovaný, že po devětaosmdesátém spáchal sebevraždu proto, že začal ztrácet vliv. Dušan Šlosar mu na jakési schůzi řekl: *„Počkej, Jane, tys tady pořád všechny poučoval a posílal je do penze… To je konec! Teďka je jiná doba. Tys skončil. Pracuj si vědecky, jak chceš, ale tento rozhodující vliv už nemáš!"* A on krátce nato skočil z okna. Ve Slovanském ústavu mi říkali: *„Vy to máte ohromný, vy v Brně jste trochu stranou."* Proto i Jan Petr, který bojoval se všemi, se snažil najít pochopení v Brně. My dva jsme spolu lidsky docela vycházeli, ale například Milana Jelínka odsunul. Nechal

ho jen v Ústavu pro jazyk český, ale jak dožil šedesátky, tak ho hned penzionoval. Zakázal mu psát, publikovat. Za Jelínka tedy podepisovali jiní. Jeho bibliografie dnes vypadá jinak než tehdy. Petr byl takhle nelítostný. Brno tedy představovalo jisté závětří. I ty holky z Prahy říkaly, že naši komunisti (Grepl a Chloupek) jsou normální lidi, že se s nimi dá mluvit otevřeně.

Já znám z těch pražských učenců Václava Konzala. Ten měl problémy, ale nakonec, myslím, v Akademii také zakotvil...

Václav Konzal, ten napřed nesměl maturovat, pak se dostal na fakultu, ale nesměl studovat učitelský obor, takže studoval, myslím, gruzínštinu a ruštinu, pak nesměl jít nikam a dostal se do Akademie jako úředník. Jenomže Havránek ho uviděl a nenápadně ho přetáhl na pracoviště Slovníku. Také Karla Haderku. Také se tam dostal jeden mladý kluk jménem Vysloužil, který dělal i hebrejštinu. To byl zuřivý katolík, byl ještě mladý. On tu hebrejštinu dobře uměl, staroslověnštinu taky – Havránek ho tam prosadil. Čili to bylo uskupení politicky velmi podezřelé. Ale když zmizel Havránek, dostali strach a jen se dívali, odkud padne rána... Brněnské ovzduší navíc nebylo obecně brněnské, to bylo jen na naší katedře, i na rusistice i na bohemistice.

Je to těžké nějak stručně vyjádřit, ale pokuste se vystihnout hlavní přínos brněnského pracoviště vzhledem ke svému oboru.

V Brně na oborech slavistických vzniklo ohromné úsilí na půdě syntaxe. Bauer byl organizačně schopný, byl jen o málo starší než já, ale umřel na rakovinu. Zorganizoval tzv. Mezinárodní sympozia o slovanské syntaxi. Měl hromadu adres, tak mohl pozvat velké množství lidí – třeba Rusové byli šťastní, protože oni se jinak nikam nedostali. Taky pár lidí ze Západu, z Finska, Německa, nějaký Francouz. Povolení získali i lidé z NDR, Lužičtí Srbové, Bulhaři... v šedesátých a sedmdesátých letech. Dělalo se to celkem čtyřikrát, ale Bauer u čtvrtého už nebyl a vzal to Grepl. Mrázek se taky účastnil. Sedávali jsme u Mrázků na chatě a vymýšleli jsme programy. Ze začátku Bauer řekl: *„Oni jsou bez peněz, to není možný. My po nich budeme chtít referát, dáme to do sborníku, a když ten sborník bude už hotový nebo bude aspoň v tisku a vyjde k tomu sympoziu, tak my jim vyplatíme zálohu na honorář a budou mít peníze.“* Těm Slovanům získal ubytování na kolejích – tehdy to šlo skoro zadarmo – ministerstvo nám na to dalo deset tisíc. Bauer tvrdil, že je to významné politicky, atd. Myslím, že tehdy byl ještě Trávníček, poprvé to podepsal, pak už ne.

Tyto akce měly i mezinárodní ohlas?

Ano, americký slavista, který sem nepřijel, ale se kterým jsem se pak setkal, jmenoval se Henrik Birnbaum, nás proslavil. Byl to polský Žid, který za války utekl před nebezpečím se svým otcem do Švédska a po druhé válce se chtěli vrátit do Evropy, ale netroufli si do Polska, tak se dostali do západního Německa, do Mnichova. Birnbaum byl tak vynikající slavista, že pak získal místo v Los Angeles. Já jsem si s ním i psal. Napsal do jednoho časopisu

zprávu o tom, že se Brno stalo po druhé válce Mekkou slovanské syntaxe, takže to mimořádně ocenil. Vyšlo to anglicky, takže to naráz věděl celý svět. Časopis vycházel v Amsterodamu, ale šlo o anglický slavistický časopis, odebíral jej celý svět. Když jsem to četl, tak jsem se zaradoval. Setkal jsem se s ním takto: jednou se už jako americký profesor dostal do Evropy a chtěl jet do Vídně a do Brna se zdůvodněním, že se chce potkat s Bauerem, Mrázkem a Večerkou. Říkal: *„Napíšu staroslověnskou syntax."* A já jsem řekl: *„Já už ji píšu a mám už dva svazky. Jeden svazek vyjde každou chvíli a druhý svazek, mnohem tlustší, mám napsaný v rukopise."* Řekl jsem mu, aby si vzal ten můj rukopis, použije z něho, co chce, ale cituje, že to je můj rukopis, což jsem věřil, že by udělal. Oxeroxoval jsem ho a dal mu ho a on mi o dva měsíce později napsal: *„Ta Vaše syntax je tak skvělá a zevrubná, že dělat z toho výtah je hřích. Já se svého plánu vzdávám. Těším se, že vyjde Vaše syntax."* Mně pak vyšlo pět svazků syntaxe v Německu. A vedle syntaxe je tu ovšem indoevropeistika – tu dělal Erhart – byl to ovšem kantor pro supervzdělané, ne pro začátečníky. Říkal jsem mu často: *„To je musíš, Adolfe, tak nějak bavit."* A on na to: *„To máš marný, on tomu stejně nikdo nerozumí, co říkám."* Byl to absolutní didaktický pesimista, ale pár těch lidí vyučil, např. mé bývalé posluchačky, slavistky Karlíkovou a Janyškovou a další, co tady zůstaly. Eva Havlová byla už od dřívějška, vyučená od Machka. A když byly vyškolené také indoevropeisticky, rozhodly se, že v Brně vyjde slovanský slovník. Už se na něm několik let pracovalo, ale nebyli stavu to dodělat. Jen Kopečný udělal svůj slovník – gramatická slova – dva svazky. Ale nemohli udělat normální obecně slovanský slovník. Tak ty holky, které byly vzdělané, začaly dělat staroslověnský etymologický slovník. To je druhá brněnská věc – specifikum. Od začátku 90. let začali vydávat etymologický slovník při Ústavu pro jazyk český – udělali oddělení etymologického slovníku staroslověnštiny. Takže v oboru paleoslovenistiky se v Brně vzdělávaly syntax a etymologie.

Na tom je zajímavá spolupráce fakulty a akademie, jakési prolnutí.

Pořád to trvá. Ta spolupráce byla už dřív než od poloviny 80. let. Machek vedl v 60. letech akademické oddělení z fakulty. Po něm přišel Kopečný, už nebyl na fakultě, poněvadž jako katolík byl vyhnaný z Olomouce. Ulili ho do akademického ústavu, kde nemohl učit a ideologicky ovlivňovat mládež. Ale nechali ho ještě pracovat. Byl to pracant, ostatní tak ale nepracovali, takže vydal dvě věci sám. Ti ostatní zatím sháněli ty materiály, a pořád nic. Tak se pak celá ta pracovní skupina naštvala a řekla, když nic, tak aspoň ten staroslověnský etymologický slovník – na to máme. A ten vychází dodnes – v sešitech. Zvláštností Brna je, že tady opravdu nedocházelo ke kontroverzi akademie vs. fakulta. My jsme se prolínali, dokonce někteří přecházeli. Někdo přešel do akademie, protože nesměl učit. Někoho nechtěli ani v akademii. Ale většinou to šlo, když se řeklo, že je výborný atd. To prolínání u nás na slavistice bylo vždycky. Ústav pro jazyk český má několik oddělení. Dělali také dialektologický atlas. To byla taky záležitost, která byla vedená z Brna. Dodnes je tam skvělé oddělení. To je ta dialektologie, která měla kořeny u Kellnera, pak u Lamprechta, který z fakulty dělal šéfa akademického oddělení. Jan Balhar, který pak vedl velké dílo dialektologického atlasu, učil na fakultě průběžně, aspoň kouskem úvazku. Učil polskou historickou mluvnici, byl polonista. Dialektologové mají taky ohromný vztah k fakultě. Z akademie přešla na fakultu třeba Jana Pleskalová a dnes je vedoucí fakultního Ústavu českého jazyka.

Co kooperace Brno–Olomouc?

S Olomoucí to bylo na začátku tak, že mi Mirek Komárek jako bohemista, který mě znal a věděl, že dělám staroslověnštinu, telefonoval a říkal: *„Nemáš nějakýho paleoslovanistu?“* U mě tehdy dělala češtinu a srbocharvátštinu Helena Bauerová. Já jsem jí přednášel srbochorvatskou historickou mluvnici. Ona se pak dostala do Nového Sadu, a právě když Komárek telefonoval, už u mě dělala magisterskou práci ze staroslověnštiny. Byla to chytrá holka, to bylo vidět, v semináři byla taková uvolněná, namítala, nebála se, což se mi líbilo. Tak jsem mu řekl (Komárkovi): *„V Novém Sadě je nějaká Bauerová, mohla by dělat nějakej slovanskej jazyk – tu srbocharvátštinu. Má státnici ze srbocharvátštiny a umí ji výborně.“* Takže na moje doporučení ji vzali do Olomouce. Když se habilitovala, dělal jsem posuzovatele. Ona pak se mnou spolupracovala ještě na jiných věcech. Je to výborná kantorka, takže od ní vyšlo několik mladých vědeckých pracovníků, kteří jsou v Praze a v Olomouci. V Praze to je například ředitel akademického oddělení staroslověnského slovníku Václav Čermák, to je její žák.

Měli bychom na závěr mluvit víc o vás. Je fascinující, že máte pořád tolik energie. Na čem teď pracujete?

To důležité, co jsem napsal, je pět svazků *Altkirchenslavische Syntax*, to mně vyšlo v Německu. To je moje životní dílo a hlavně na jeho základě jsem dostal na dvou univerzitách, v německém Freiburku a v Sofii, titul doctor honoris causa. Když už jsem byl v penzi, tak mě vždycky žádali, abych aspoň dvouhodinovku učil – za pár korun, víte? Víte, kolik jsem dostával za dvouhodinovku semináře ze začátku, když mě o to požádali? 120 korun. A když jsem si pozval instalatéra, aby mně spravil vodovod, tak řekl: *„300 korun za to, že jsem přišel, a 250 za to, že jsem tady čtvrt hodiny byl.“* To bylo srandovní. Ale teď jsem se dostal před třemi roky, už jako stařec, do výzkumného záměru v rámci klasické filologie. Řekli mně, že to budou orientovat na staré jazyky, případně jejich důsledky pro nové jazyky. Že začnou těma svýma klasickýma, že vezmou z jazykovědného ústavu Šefčíka, který dělá sanskrt, obecného komparatistu Blažka, pak nějaké germanisty, a vzpomněli si, že slavistika je taky stará, ale dost pozdě, už ten návrh měli napsaný, ale nepodaný. S Bartoňkovými jsem přítel, tak mi řekli: *„Radku, dej tam i tu staroslověnštinu a praslovanštinu, tyto staré pohledy na slovanské jazyky, ať máme ten indoevropský balík hodně zevrubný.“* Taky romanistu tam vzali. *„A napiš, co by se tam tak mělo dělat.“* Tak já jsem z legrace napsal na stránku slohové cvičení. Řekli: *„Nezlob se, z toho nebude nic, poněvadž jsme zjistili, že se tam hlásí sedmnáct různých projektů a my tam nikoho neznáme, takže žádnou přímluvu mít nebudeme.“* Pak přišla Daša Bartoňková a řekla: *„My jsme to dostali.“* My jsme to dostali bez extra přímluvy, což je neuvěřitelné, a dostaly to jen dva nebo tři projekty ze sedmnácti. Mně z toho vyplynulo, že musím naplnit tu svou slohovku. Začal jsem vytvářet svůj plán. Pořád píšu… V rámci záměru jsem vydal *Jazyky v komparaci*. Během měsíce vyjde druhý díl. To jsou vlastně dějiny slavistiky a to druhé je srovnání charakteristiky slovanských jazyků. Vydal jsem asi deset článků a publikoval je. Teď píšu ještě další knížku, ta se bude jmenovat *Staroslověnská etapa české literatury*. Mám ji rozepsanou a musím ji odevzdat do nakladatelství ještě letos.

Dalo by se říct, že jste se rozepsal v době, kdy se jiní už jen dívají na televizi.

Mě to baví. Moje manželka Jarmila je šťastná. Říká: *„Tobě pořád hlavička fachčí, ale kdyby to nešlo, tak možná sedíš a díváš se do zdi. Takhle je to ohromný. Sice na mě někdy nemáš moc času…“*

(HANUŠ, Jiří. „Začal jsem vytvářet svůj plán…“. Rozhovor s Radoslavem Večerkou. *Kontexty*, 2009, roč. 1 (20), č. 6, s. 61–68.)

Milan Uhde o fakultním roce 1953

Živě si vzpomínám na přijímací zkoušku. Naladila mě skvěle, vzbudila velká očekávání. Examinátoři se neohlíželi na to, co se povinně učilo na střední škole, a kladli otázky zkoumající meze uchazečova poznání. Jedna z mých gymnazijních spolužaček přihlášená ke studiu historie reagovala na dotaz po politických poměrech za takzvané Výmarské republiky navykle: *„To jsme se prosím neučili.“* Nebyla přijata a stala se příkladem uváděným při děkanských komentářích: takový kandidátův přístup prý je odstrašující. U vysokoškoláka nás zajímá, co zná navíc.

Profesor Hrabák mi určil téma Březina a český symbolismus. Konkrétně žádal, abych odlišil, co v Březinových sbírkách odpovídá přísnému výměru symbolismu a co ne.

To mi vyhovovalo. Čítankově známou báseň věnovanou matce jsem použil jako příklad autorského východiska z realistického žánrového obrázku, který metaforickou cestou přerůstá v nadzemský portrét uctívané bytosti, a vedle něj postavil skladbu *Ruce*, v níž vystupují ryzí symboly oproštěné od bezprostřední vazby k pozemskému světu. Profesor mě potěšil tím, že přijal můj výklad jako samozřejmý, hned na něj navázal požadavkem, abych stejně zkusil charakterizovat symbolismus Sovův, a přikývl mé domněnce, že Sova souvisel se symbolistickou metodou výstavby obrazu spíše dočasně. Jako prozaik výslovně navázal na českou realistickou vypravěčskou tradici. Po otázce, co jsem ze Sovovy prózy četl – *Pankrác Budecius kantor* –, jsem byl propuštěn na chodbu.

Byl jsem přesvědčen, že jestli takhle bude vypadat seminář z české literatury, zvolil jsem studijní obor správně. Radoval jsem se však předčasně. Nadsazuju, ale ne příliš, když řeknu, že jsem takový rozhovor s vyučujícím od té doby až do konce studia neabsolvoval, samozřejmě s výjimkou přednášek doktora Suse a některých lekcí jazykovědných.

Vyučování měnil v duševní mornu především způsob práce. Přednášející se báli sepsat a vydat skripta, protože to v roce 1953 a dalších dvou třech letech byl čin velmi riskantní. Znamenal v době rozkolísaných hodnot veřejný projev vlastního názoru nebo lépe řečeno vlastní představy uplatnění dialektického a historického materialismu a marxismu-leninismu například v oblasti literárních dějin.

Kdo si to mohl dovolit?

Studenti byli proto vybaveni tlustými sešity nebo bloky papíru a zapisovali, co přednášející vyslovil. Před případnými udavači – setkal jsem se se studenty-denuncianty – se pak nabízela obrana, že posluchačův zápis je mylný.

K omylům samozřejmě docházelo. Vzpomínám si, že jeden z kolegů, a to talentovaný student, si až ke státní zkoušce přinesl údaj o názvu staré ruské literární památky jako o *Choždeniji Bogorodicy po rukách*. Památka přitom nelíčila artistický výkon Matky Boží, nýbrž její utrpení, choždenije po mukam.

Dobrá kolegyně rusistka u stejné zkoušky vytrvale opakovala zmínku o *Gospodě Golovljovych* netušíc, že gospoda jsou páni, panstvo, statkáři, nikoli hostinec.

Vynechat přednášku nebo seminář bylo porušení povinnosti a nutilo nejen shánět *„lékařský přípis“*, jak úřední neschopenku nazýval profesor slavistiky Josef Kurz, ale také zjednat si zmeškané informace.

Nedaly se získat z existující literatury. Byla nespolehlivá. Bylo třeba předem poprosit některého z kolegů, aby pod své zápisy vložil kopírák a další list, a svěřit se tedy cizímu pochopení a pojetí látky. Na první dva ročníky si tudíž vzpomínám hlavně jako na usilovné písaření, od kterého odpoledne bolela ruka tak, že jsme už nemohli dál a museli občas pár vět a údajů vědomě vynechat. Naštěstí jsem se na gymnáziu učil těsnopis, a i když jsem nebyl dobrý stenotypista, stačil jsem v nejhorším případě zachytit část přednášky touto metodou. Doma jsem však musel text přepisovat.

Přednášející si účast studentů zaznamenávali nebo při větším počtu posluchačů posílali prezenční listinu. Ještě důslednější pedagogové namátkově kontrolovali, zda se něčí podpis neocitl na listině zásluhou kolegů nebo kolegyň, ačkoli podepsaný nebyl přítomen.

Zvláště náročné byly po té stránce přednášky z marxismu-leninismu. Zlomyslný rozvrhář je naplánoval na pondělní ráno na sedm hodin. Po sedmé nikdo do posluchárny nesměl. To bylo kruté. Studenti zkoušeli přijít až o přestávce. Začínala v sedm čtyřicet pět. Jenže umístit podpis na prezenční listinu dodatečně bylo vyloučeno. Zejména přednášky společné pro všechny jazykové obory skýtaly skličující pohled: na sto dvacet studentů se tísnilo v přeplněné posluchárně a psalo a psalo a psalo.

Můj vstup na filozofickou fakultu však byl podobně jako před lety vstup na gymnázium předznamenán a poznamenán hlouběji, a to dvěma událostmi: smrtí vedoucího bohemistické katedry Antonína Grunda a uveřejněním Stalinových statí o jazykovědě.

Grund, jehož monografii o Erbenovi z roku 1935 jsem znal, byl jako žák Arneho Nováka postaven před volbu: uveřejnit ideologický odsudek svého mrtvého učitele, nebo odmítnutí zaplatit odchodem ze školy. Oběsil se, jako se kdysi otrávil Wintrův Kampanus.

Grundův tragický osud se probíral jen na chodbách a potichu. Své o tom jistě věděl úzký kroužek, jehož hostitelkou byla vdova po Arnem Novákovi. Podobná soukromá setkání údajně pořádala vdova po předčasně zesnulém profesorovi Adolfu Kellnerovi, skvělém dialektologovi. Chodili tam i někteří mladší odborníci, ale i o jejich jménech a vědecké a náboženské orientaci se pouze šeptalo. Spolužákyně Marta Kellnerová, profesorova dcera, nic neprozradila, aspoň ne širšímu okruhu kolegů.

(UHDE, Milan. *Rozpomínky. Co na sebe vím.* Praha – Brno: Torst – Host, 2013, s. 51–53.)

NORMALIZAČNÍ GENERACE

Libor Blažek

Evžen Boček

Václav Cejpek

Petr Fiala

Josef Krob

Tomáš Kubíček

Marie Kučerová

Josef Šmajs

František X. Halas

Jana Horváthová

Ivan Kania

Jan Keller

Jiří Voráč

NORMALIZAČNÍ GENERACE

Úvod (LF) 375

Libor Blažek (HČ) 382
Evžen Boček (MM) 384
Václav Cejpek (JČ) 387
Petr Fiala (JH) 390
František X. Halas (JH) 393
Jana Horváthová (HČ) 395
Ivan Kania (MM) 398
Jan Keller (HČ) 400
Josef Krob (JČ) 404
Tomáš Kubíček (JČ) 407
Marie Kučerová (JČ) 410
Josef Šmajs (HČ) 413
Jiří Voráč (JČ) 416

Studium v 70.–80. letech sice zastřešuje společný termín „normalizační éra“, ale ve skutečnosti se při podrobnějším pohledu na vzpomínky studentů, při analýze atmosféry na fakultě a dalších ukazuje, že se tato éra vlastně skládá ze tří částí.[1] Součástí námi sledované generace jsou lidé, kteří na fakultě prožili dozvuky uvolnění druhé poloviny 60. let a bouřlivé události 1968–1969, současně ale jejich studijní život spadá do období počínající „kádrové očisty“ vysokých škol nastartované novelou vysokoškolského zákona z roku 1969 a změnou zákoníku práce, který umožnil snadné propuštění pracovníka z důvodu politické nespolehlivosti. Ukazuje se ale, že zvláště v Brně, kde nebyly politické otřesy ve studentském prostředí tak silné jako v Praze, si studenti – zvláště ti v posledních ročnících studia a zaujatí přípravou kvalifikační práce – této plíživě nastupující normalizace nemuseli příliš povšimnout, protože případů perzekuce nebylo mnoho, řada z nich probíhala skrytě a v podstatě nenápadně, např. změnou rozvrhu, vyučujícího apod. Připomeňme, že hlavní pohovory s akademiky o jejich postojích v době pražského jara probíhaly od dubna 1970 do ledna 1972, přičemž reálný dopad na kariéru některých pracovníků se projevil občas se značným zpožděním, neboť někdy byl trest odložen z důvodu obtížné nahraditelnosti pracovníka, někteří postižení se tvrdě bránili a vedli pracovněprávní spory, jiní zkoušeli problémům uniknout přechodem do stavu nemocných.[2]

Dále se v této generaci nacházejí lidé, kteří nastoupili na fakultu již bez povědomí o jejím zapojení do událostí let 1968–1969. U nich i režim sám vcelku správně předpokládal, že malé životní zkušenosti společně s rychlou eliminací hlavních protagonistů reformního procesu na fakultě přispějí k tomu, že lidé nebudou vůči režimu vystupovat a priori nepřátelsky, ale že se bez větších obtíží zařadí do již normalizovaného života fakulty a oboru. Poměry tuhé normalizace trvaly ve vysokém školství přibližně do roku 1975, včetně nekompromisního uplatňování kádrově-politických požadavků, důsledného dohledu nad obsahem výuky a pečlivé eliminace učebních textů označených za závadné, resp. pocházející z pera politicky nespolehlivého autora. V polovině 70. let zůstala sice příslušná nařízení umožňující perzekuci nadále v platnosti, ale nebyla již využívána, nebo spíše nebyla využívána tak důsledně – lze tu hovořit o sistaci některých z nich, u jiných jen o příležitostném užívání.

---

1 FASORA, Lukáš. Univerzitní student. In *Člověk na Moravě druhé poloviny 20. století.* Lukáš Fasora – Jiří Hanuš – Jiří Malíř – Denisa Nečasová (red.). Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2011, s. 284–304, zde s. 300–302; ŠLOSAR, Dušan. *Jaké hlavy, takový jazyk. Rozhovor o češtině a o životě vedli Jiří Trávníček a Jiří Voráč.* Brno: Host, 2008, s. 93 an.; PAVLINCOVÁ, Helena. Člověk a filozof Lubomír Nový. K nedožitým sedmdesátým narozeninám. *SPFFBU*, B 47, 2000, s. 19–24 ad.

2 URBÁŠEK, Pavel. *Vysokoškolský vzdělávací systém v letech tzv. normalizace*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012, s. 71.

Hlavním důvodem byl pravděpodobně počínající tzv. helsinský proces, tedy snaha komunistických režimů zklidnit vztahy se Západem, neprovokovat jej příliš křiklavým porušováním lidských práv vázaným na politické postoje. Ale roli hrály i specifické fakultní okolnosti: velká část učitelů sice přestála prověrky a navenek se snažila působit prorežimně, ale v kroužcích osob, se kterými se cítili bezpečně, rozhodně loajalitou k režimu nehýřili a takto přistupovali i k výuce. V roce 1975 si vedení Svazu socialisté mládeže na univerzitě stěžovalo, že posílení loajality studentů k politice KSČ se nedaří *„kvůli osobám učitelů, kteří studenty vedou k přeceňování odborných znalostí na úkor politické výchovy a didaktiky*."[3] Tento „akademismus" vysokoškolských učitelů ostře kritizoval v roce 1983 tajemník Ústředního výboru KSČ Josef Havlín.[4]

Třetí skupina sledované generace tak byla konfrontována s fakultou, v jejímž rámci se mírně pootevřel prostor svobody, ale současně se nad těmi, kdo by si jí snad chtěli ukrojit větší kus, stále vznášel Damoklův meč dohledu stranických orgánů, vedení fakulty i Státní bezpečnosti. Tento stav trval přibližně do poloviny 80. let, kdy nastoupily poněkud svobodnější poměry spojené s Gorbačovovou perestrojkou a glasností (1985–1989).

Stejně jako mnozí komunisté ve vedení státu nahlíželi reformy M. S. Gorbačova uskutečňované v Sovětském svazu s rozpaky nebo i se zděšením, také na fakultě existovala skupina militantních odpůrců reforem režimu s programem důsledného potlačování jakýchkoliv náznaků uvolnění. Připomeňme například, že historik Bedřich Šindelář (děkan FF UJEP v letech 1976–1980) ještě v roce 1986 vydal knihu o čarodějnických procesech raného novověku vystavěnou na dogmatickém užití marxisticko-leninské metody a s předmluvou, která vyznívala bojovně antizápadně a antikatolicky.[5] Přesto bylo uvolnění citelné. Již v roce 1984 pod tlakem vážné personální krize vysokých škol vedení KSČ omezilo politická kritéria pro habilitační a jmenovací řízení, a tím do značné míry uvolnilo personální politiku, do té doby výsostnou doménu nejtvrdších odpůrců reforem. Zdrojem reformních snah byly jak v celé zemi, tak na univerzitě ekonomické složky vládnoucího režimu.[6] Na univerzitě si tedy kvestura a s ní zájmově souznící pracoviště zabývající se smluvním výzkumem pro podniky národního hospodářství žádaly větší autonomii rozhodovacích procesů, flexibilitu plánování a managementu, individuální zodpovědnost a střídmější užívání politicko-ideologických kritérií v personální politice. Svobodnější duch se začal projevovat také v mládežnické organizaci Svazu socialistické mládeže (SSM), jehož někteří představitelé (např. Maxmilián Strmiska[7]) již vystupovali vůči režimu odvážně kriticky. Státní bezpečnost, sledující aktivity vysokoškolských organizací, se znepokojením konstatovala, že se lavinovitě šíří různé druhy alternativních aktivit (ekologické, hudební i duchovní), včetně adorace západního životního stylu; studenti se stále častěji odvažovali otevřeně se vymezit vůči členství v SSM nebo deklarovat svoji religiozitu.

Souhrnně lze říci, že normalizační generace na fakultě prožila éru, která znamenala vážné rány pro československé vysoké školství. Období československé normalizace vysokého školství je v evropském srovnání nahlíženo jako doba, kdy se akademická sféra po slibných trendech modernizace 60. let propadla v kvalitě výzkumu

3 Moravský zemský archiv, G593 KSČ – Jihomoravský krajský výbor Brno, kart. 142, inv. č. 60 fol. 32.

4 URBÁŠEK – PULEC, *Kapitoly*, s. 302.

5 ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Hon na čarodějnice: západní a střední Evropa v 16.–17. století*. Praha: Rudé právo, 1986.

6 Srov. KALINOVÁ, Lenka – SOVA, Václav. *Lidský potenciál v podmínkách přestavby*. Praha: Svoboda, 1989; MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel a kol. *Politické strany v českých zemích a Československu II. 1938–2004*. Brno: Doplněk, 2005, s. 1266.

7 FASORA – HANUŠ, *Filozofická fakulta*, s. 69.

i výuky a dramaticky zaostala za vývojem západoevropských zemí, SRN i Rakouska, se kterými ještě v předchozí dekádě v mnoha ohledech držela krok.

Zatímco u nás se vedení resortu a vysokých škol soustředila na provedení politické očisty od aktérů pražského jara a odpůrců vstupu vojsk Varšavského paktu, v západních zemích prošlo vysoké školství zásadními reformami. Nelze rozhodně tvrdit, že by veškeré reformy vysokého školství provedené v kapitalistických zemích byly účinné nebo vůbec úspěšné, ale jedno je zřejmé: pod tlakem politických změn 60. let začaly západoevropské vysoké školy hledat cestu k vlastní modernizaci, otevření většímu množství studentů, zvýšení schopnosti vyhledávat a podporovat talenty, nabízet i lidem s průměrnými studijními výsledky efektivní uplatnění v tzv. znalostní ekonomice, podporovat studentskou a učitelskou mezinárodní mobilitu, účelné kontakty akademické a komerční sféry atd.[8] Společným znakem západoevropských reforem vysokého školství bylo hledání vzorů ve špičkových (privátních) univerzitách USA, ovšem s tím, že nebyl opuštěn model škol veřejné služby, tedy financovaných z veřejného rozpočtu. Před politickým vedením západoevropských států se tak rýsoval herkulovský úkol: dosáhnout kvality srovnatelné s Harvardem a Princetonem v situaci, kdy jsou disponibilní veřejné prostředky mnohem menší než soukromé zdroje amerických privátních škol – a kdy se navíc mnozí daňoví poplatníci a voliči dívají na užívání veřejných financí v akademické sféře s podezřením nebo nepochopením. Proto se i v Evropě začal prosazovat model tzv. akademického kapitalismu, známý v USA od 19. století; v podstatě představa, že univerzita funguje podobně jako soukromá firma, má příjmy, výdaje, zisky a ztráty a tomu odpovídá také její management.[9]

Koryfejové československé vysokoškolské politiky v éře normalizace se od těchto trendů, viditelných stále více i v blízkém kapitalistickém zahraničí, distancovali a s oblibou poukazovali na řadu negativních jevů doprovázejících reformy: etické otázky výzkumu spojené se spoluprací vysokých škol a soukromých firem, nedostatky ve vybavení škol zavalených od 70. let masou studentů nebo na nízkou kvalitu narychlo založených tzv. regionálních univerzit, vzniklých s cílem odlehčit tradičním vysokých školám od přívalu zájemců o studium.[10] V optimismu je posilovala skutečnost, že československá centrálně řízená ekonomika v první polovině 70. let vykazovala průměrný meziroční růst 5,7 %, a nutnost reforem tak nebyla vnímána jako akutní.[11] I když mnohé kritické postřehy k situaci na Západě byly relevantní, mince měla i svou druhou stranu: zatímco v západní Evropě byla k mání reformní snaha, sice klopotné, ale přece jen nějaké hledání odpovědí na naléhavé otázky po roli vysokoškolského vzdělání v měnící se společnosti, v československém vysokém školství zavládlo nadlouho mrtvolné ticho.

Režim pohlížel na akademickou inteligenci jako na pro sebe rizikovou společenskou vrstvu, která sice požívala ve společnosti nemalého respektu, ale v době pražského jara neodpustitelným způsobem politicky zakolísala, a jejíž deklarovaná příchylnost k novému režimu byla často vynucená, povrchní a labilní.[12] V důsledku

8 vom BRUCH, Universitätsreform als Antwort auf die Krise, s. 43–55; KAHLE, Heinz G. (ed.). *Die Hochschule in der Herausforderungen der 70en Jahre*. Karlsruhe: University of Karlsruhe Press, 1980.

9 Srov. RHOADES, Gary – SLAUGHTER, Sheila. Academic Capitalism, Managed Professionals, and Supply-Side Higher Education. *Social Text*, 1997, č. 51, s. 9–38; SLAUGHTER, Sheila – LESLIE, Larry. *Academic Capitalism. Politics, Policies, and the Entrepreneurial University.* Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1997; PAULUS, *Vorbild USA?*, s. 171–203.

10 CIPRO, *Idea vysoké školy*, s. 50–57.

11 URBÁŠEK, *Vysokoškolský vzdělávací systém*, s. 110 an.

12 MARADA, Radim. Intelektuálové a ideologie. K Mannheimově koncepci sociálně nezakotvené inteligence. *Sociologický časopis*, 1994, č. 4, s. 433–445.

kádrových prověrek a emigrace po porážce pražského jara odešla z vysokých škol přibližně pětina pedagogů.[13] Na fakultě vznikla na začátku 70. let personální struktura známá prakticky ze všech vysokých škol. Přibližně polovina učitelů byla privilegována, tj. označena za kádrově perspektivní (politicky aktivní příznivci režimu mezi členy KSČ) nebo „stabilní" (členové KSČ po úspěšném absolutoriu prověrek, ovšem bez většího zájmu o politickou práci). A vedle nich stáli neprivilegovaní: za prvé tzv. doživotní nestraníci, mnozí z nich opakovaně odmítající nabídky ke vstupu do KSČ, sice prověření kádrovými pohovory, ale považovaní za nepoužitelné pro politickou práci, a proto stíhaní různými drobnými i většími ústrky (pracovní smlouva výhradně na dobu určitou, nemožnost služebních zahraničních cest či omezené možnosti studia některých politicky citlivých témat). A za druhé nejproblematičtější skupina: osoby zbavené členství v KSČ vyškrtnutím. Šlo o mírnější formu vysokého stranického trestu; zatímco „vyloučení" museli z fakulty bez pardonu odejít, s „vyškrtnutými" bylo zacházeno milosrdněji. Platila táž omezení jako v případě nestraníků, navíc byli postaveni pod důkladný dozor Státní bezpečnosti a s ohledem na labilní hmotné poměry a celkově dosti tísnivé postavení mezi nimi politická policie hledala zvláště intenzivně své tajné spolupracovníky.[14]

Obvyklou cestou k udržení se na fakultě byla ochrana některého politicky vlivného kolegy, tedy zpravidla osoby z první zmíněné skupiny. Osobní vzorce chování měly v této době obrovský význam a otázky po vztahu morálky a politického angažmá provázely nejrůznější odpovědi. Angažovaný straník, aktivní a nebezpečný tzv. osmašedesátníkům v grémiích mimo fakultu, mohl na fakultě, nebo ještě častěji na vlastní katedře působit jako uvážlivý a moudrý člověk, který protektorsky omlouval prohřešky svých kolegů a podřízených. A pokud dotyčný „perspektivní soudruh" dokázal navazovat a držet konexe k jádru politických a bezpečnostních složek režimu, tedy krajským a okresním tajemníkům strany a vedení politické policie, např. prostřednictvím sdílené záliby v myslivosti, ve sportu nebo byl oblíbeným společníkem na setkáních stranické věrchušky s konzumací alkoholu, pak byla jeho pozice velmi pevná. Mohl si tak dovolit „nastavit kůži" za někoho, kdo třeba jen někde něco v nepravou chvíli řekl, kdo měl kádrový problém spojený s nedostatečně marxistickým základem své vědecké práce, s návštěvou kostela nebo s emigrací příbuzného – a tím si trochu vylepšit vlastní svědomí. V případě „vyškrtnutých" tak vidíme různé strategie: podstatou byla jejich (dočasná) eliminace od kontaktu se studenty, ale s pomocí politicky vlivných přímluvců se mohli na fakultě udržet jako výzkumníci, knihovníci nebo referenti.

Zvláštní kapitolou příběhu fakulty v této době jsou ingerence Státní bezpečnosti (StB). Agenda brněnské univerzity byla skartována v posledních dnech vlády komunistického režimu, vliv StB tak můžeme tušit jen na základě materiálů spojených s univerzitami v Praze a Olomouci. Politická policie disponovala sítí spolupracovníků ve vysokém školství již od 50. let. V 60. letech nabyla v souvislosti s intenzivnějším zapojením vysokých škol do mezinárodních sítí spolupráce agenda rozvědky a kontrarozvědky na významu. StB ve druhé polovině 60. let přišla o velkou část své sítě spolupracovníků na vysokých školách, a v 70. letech se proto snažila mezery rychle zacelit. Typickými objekty zájmu byly osoby z řad „vyškrtnutých", vnímané jako zdroj kontaktů k disentu, dále osoby přicházející do častějšího kontaktu se zahraničními studenty a skupina osob disponujících zahraničními kontakty a možností vyjíždět do kapitalistické ciziny. Kontakty StB s vedením univerzity a fakult je třeba vidět

13 URBÁŠEK, *Vysokoškolský vzdělávací systém*, s. 71.

14 Srov. MAŇÁK, Jiří. *Čistky v Komunistické straně Československa 1969–1970*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997, s. 53–55.

jako velmi těsné; také prakticky každý, kdo vycestoval služebně na Západ, byl podroben výslechu na StB a konfrontován s nabídkami těsnější spolupráce a celou temnou sítí informací, dezinformací i vyslovených provokací, kterou Státní bezpečnost vládla.[15] A je třeba mít na paměti reakci jednoho z pražských profesorů na odhalení jeho dlouholeté spolupráce s StB, tradovanou po léta na pražské UK, reakci smutnou, snad šokující, ale bezprostřední a v mnohém pravdivou: *„U nich byl každý, kdo tehdy něco znamenal…“*

Kromě kádrové politiky, hlavního zdroje normalizačního mravního marasmu, je třeba krizi fakulty spojit také s nejasnou vizí rozvoje a nedostatkem finančních prostředků. Veškeré závažné změny začínající normalizace se odehrávaly do značné míry v právním vakuu, neboť se opíraly o vysokoškolský zákon z roku 1966, jeho v důležitých bodech revidující dílčí novelu z roku 1969 a změny zákoníku práce. Nového, komplexního vysokoškolského zákona se Československo dočkalo až v roce 1980. Chaotický právní stav sice využili reformističtí ministři školství, pro Brno zvláště důležitý Vilibald Bezdíček, který narychlo prosadil obnovení Právnické fakulty UJEP a dokončil některá habilitační a jmenovací řízení osob nepohodlných normalizačním militantům. Ale podobně na hraně zákona následně postupoval normalizační ministr Jaromír Hrbek, náležející k jádru bojovných odpůrců reforem pražského jara, sám se označující za součást *„pancéřové divize marxizmu-leninismu“*[16], která *„s nepřáteli nejedná, ale bojuje“*.[17] Pro Hrbka, profesí neurologa z Univerzity Palackého, i pro následující ministry této éry mělo prioritu primární a sekundární školství, zvláště průmyslové a učitelské obory[18]. Vůči vysokým školám se stavěli jako k tématu nižšího významu – ovšem platy vysokoškolských pedagogů byly po dlouhé stagnaci jejich reálné hodnoty v 60. letech konečně zvýšeny.[19] Vedení resortu se znepokojením sledovalo zvláště rychle se zhoršující věkovou a kvalifikační strukturu vysokoškolských pedagogických sborů, eminentně právě v politicky exponované oblasti humanitních a společenských věd, přičemž postupně připouštělo, že na vině jsou příliš tvrdé a důsledně vymáhané politické požadavky. Druhým velkým zdrojem obav bylo podfinancování vysokého školství, snižující se podíl vysokoškoláků v populačních ročnících a zhoršující se zázemí studentů, přičemž přibližující se příchod generace tzv. Husákových dětí, tedy velmi silných populačních ročníků narozených na začátku 70. let, do vysokoškolských lavic byl sledován s bezradností danou celkovou politickou nejistotou.[20]

Normalizační generace studentů tak byla konfrontována se zmíněnými, byť stručně nastíněnými jevy v makrorovině, je ale třeba mít na paměti, že její zástupci mnohé registrovali zastřeně, něco vůbec a jiné si zase bez vhledu do kontextů nedokázali srozumitelně vysvětlit. Deformace jejich studia spočívala v podstatě ve čtyřech druzích selekce, které vytvářely z fakulty v jistém smyslu slova podivný skleník: první selekce spočívala v tom, že jen malé části maturantů bylo dopřáno studovat tu vysokou školu a přesně ten obor, který si vysnili a ke kterému prokazovali nadání. Ti šťastní, jimž bylo díky absolutoriu přijímacího řízení se silnými politickými podtexty vůbec umožněno na fakultě studovat, tak byli ochotni odhlédnout od skutečnosti, že se ke studiu dostali po řadě nezřídka ponižujících peripetií (angažmá v SSM, brigády v průmyslu a zemědělství, přímluvy politicky

15 URBÁŠEK, *Vysokoškolský vzdělávací systém*, s. 93–105.

16 Tamtéž, s. 56.

17 *S nepřáteli strany nejednáme, ale bojujeme…* [online]. [cit. 30. srpna 2018]. Dostupné z: <https://www.rozhlas.cz/archiv/projevy/_zprava/s-neprateli-strany-nejedname-ale-bojujeme--789738>.

18 URBÁŠEK, *Vysokoškolský vzdělávací systém*, s. 107 an.

19 Tamtéž, s. 75.

20 Tamtéž, s. 128.

vlivných známých apod.), a vnímali fakultu jako oázu vědění a svobody ve srovnání s poměry, které poznali na střední škole nebo při působení ve výrobě. A byli ochotni také přistoupit na vnucení studijního programu, resp. studijních kombinací, neboť ministerstvo sice redukovalo liberálně nastavené studijní možnosti z konce 60. let přibližně o polovinu, předepsalo povinné kombinace oborů na FF *„hlavně s ohledem na potřeby středních škol“*, ale nedokázalo překonat tradiční a hluboko zakořeněnou nechuť humanitních oborů ke slučování.[21]

Druhé selekce si studenti během studia často ani nepovšimli: šlo o velké, až absolutní omezení přístupu k informacím o podobě studia na jiných vysokých školách v Československu, a zvláště v zahraničí. Jako nedostižní odborníci byli studentům prezentováni koryfejové oborů z domácí fakulty nebo univerzity. Personální stav fakulty přitom skýtal neveselý obraz: profesorský sbor byl z velké části tvořen osobami nadřazujícími politickou práci nad činnost odbornou, část akademiků byla zdeptána politickými prověrkami a stigmatizována pro své postoje v době pražského jara, část akademiků si sice uchovávala vnitřní svobodu a s režimem se zaplétala jen v nezbytné míře, ale vůči studentům si udržovala odstup a pochopitelnou opatrnost ve vyjadřování. Politické tlaky a dohled Státní bezpečnosti si na fakultě vybíraly svoji daň v podobě alkoholismu, psychických obtíží a poškozených mezilidských vztahů. Zahraniční odborníci byli jako vědecké autority studentům zmiňováni málo, a pokud, šlo o odborníky sovětské nebo z tzv. lidovědemokratických zemí. Návštěva zahraničního profesora s přednáškou pro studenty byla mimořádným svátkem. Jazyková průprava byla nevalná a možnosti výjezdu do zahraničí velmi omezené.

Ruku v ruce s tím šlo další omezení, totiž reglementace přístupu k literatuře. V technických, přírodovědných nebo lékařských disciplínách indexace nežádoucích titulů postupovala umírněněji, především kvůli potřebě režimu udržet v chodu vzdělávání odborníků v těchto životně důležitých profesích. Ale v oblasti společenských a humanitních věd bylo postupováno velmi rázně, zvláště s ohledem na velký výzkumný a publikační boom oborů v 60. letech a tehdy běžnou „kreativní“ formu užívání marxismu, která byla režimem interpretována jako jeden z ideových zdrojů pražského jara.[22] V tomto světle je třeba vnímat boj knihovníků na FF o udržení dostupnosti každé jednotlivé knihy, nebo dokonce o nákup knihy západní provenience jako heroický.

Patrně nejvýznamnější reglementaci představuje selekce politická. Zatím byla zmíněna její otevřená forma v podobě přijímacích zkoušek a kádrových pohovorů. Ale existovaly formy skryté. Učitelský a vědecký dorost FF se rekrutoval převážně z vlastních posluchačů a těm bylo jasným i méně jasným způsobem sdělováno, kdo je perspektivní a kdo nikoliv. Zajisté, řada profesorů hleděla na odbornou erudici svého dorostu, ale vždy hrála roli také hlediska politická: rodinné zázemí studenta, jeho angažmá v satelitních organizacích režimu nebo přímo v KSČ, ochota a schopnost pracovat „marxisticko-leninskou metodou“, nebo tuto metodologickou kompetenci před příslušnými dohlížiteli aspoň předstírat. Ostatním bylo naznačeno, že jejich šance je malá, či přímo nicotná.

Suma sumárum je normalizační éra dobou, ve které si sice velká část akademické veřejnosti udržela v téměř každodenním nesnadném boji svůj prostor svobody a kdy se mnohé podařilo, ale současně fakulta přišla o mnohé talenty a propásla mnohé příležitosti. Ze vzpomínek osob, které prošly normalizační fakultou, sice víme, že tu zůstali inspirativní pedagogové i vynikající vědci, ale tyto pozitivně laděné vzpomínky jsou vyváženy informacemi, které dnes působí na čtenáře šokujícím dojmem a na konkrétní žité realitě tehdejšího studenta ukazují,

21 Tamtéž, s. 120–121.

22 Tamtéž, s. 73–74.

že s fakultou tehdy mnohé nebylo v pořádku. Výběr osobností – příslušníků normalizační generace – snad působí optimisticky. Jde o absolventy, kteří se ve svém profesním životě dobře uplatnili a módním obratem řečeno, „neztratili se“, navzdory tomu, že vklad vzdělání a morální orientace, který jim fakulta poskytla, byl v mnoha ohledech problematický a rozporný.

Libor Blažek

Národnost: česká

Datum narození: 19. února 1960

Místo narození: Pacov (okres Pelhřimov)

Sociální zařazení: Narodil se sice v Pacově, ale již od roku 1962 žije v Brně. Rodinu sem přivedla práce jeho otce Františka Blažka, který v Brně učil na letecké fakultě. Jeho matka Jarmila Blažková zde pracovala jako administrativní pracovnice v První brněnské strojírně. Vystudoval archivnictví. Manželka Jana Blažková je archivářkou Moravského zemského archivu. Libor Blažek se zajímá o hudbu a sport, hraje v kapele a je také věrným fanouškem brněnské Komety. Jeho kancelář zdobí podepsaný hokejový dres.

Akademické působení

Studoval na gymnáziu na brněnském Slovanském náměstí a v roce 1979 zde odmaturoval. Na gymnáziu absolvoval rozšířenou výuku klasických jazyků, což se Blažkovi hodilo v jeho pozdější akademické i profesní dráze. Jeho humanitní směřování ovlivnila zejména učitelka latiny Filoména Češková.

Poté nastoupil ke studiu archivnictví na brněnskou filozofickou fakultu. V této době bylo archivnictví úzce spjato se studiem historie: na seminářích jej učili přední odborníci jako Vladimír Vašků, Jan Janák nebo Miroslav Flodr. Právě Miroslav Flodr, vynikající znalec pečetí, se stal jeho školitelem. Libor Blažek pod jeho vedením napsal práci *Pečeti brněnských měšťanů* (1985), za kterou získal titul PhDr.

Badatelsky se zaměřuje na dějiny archivnictví, sfragistiku a zejména dějiny Brna. Je spoluautorem nové syntézy brněnských dějin – pro šestý díl syntézy (*Dějiny Brna 6, předměstské obce*, 2017) sepsal část o městské čtvrti Žabovřesky. Jako vedoucí Archivu města Brna spolupracuje s katedrou archivnictví a připravuje pro studenty odbornou praxi. Na filozofické fakultě v Brně také externě vyučuje.

Ocenění vědeckou komunitou

Je předsedou redakční rady sborníku *Brno v minulosti a dnes* a členem redakční rady projektu Velké dějiny města Brna. V rámci AMB pořádal řadu konferencí, např. konferenci Městské archivy a městští archiváři a v roce 2016 konferenci Jak psát dějiny velkých měst. Je členem České archivní společnosti a podílel se na založení Brněnské pobočky České archivní společnosti.

Profesní působení a veřejná činnost

Po studiu nastoupil na pozici archiváře a instruktora pro podnikové archivy do Státního oblastního archivu v Brně. Po pěti letech v archivu skončil a začal pracovat jako vedoucí knihovny Přírodovědecké fakulty MU.

Zabýval se zde zejména katalogizací, ale také akvizicí nových titulů a nákupem periodik. V knihovně pracoval až do roku 1990, kdy se vrátil do archivu, nově pojmenovaného Moravský zemský archiv, jako vedoucí Oddělení pro ochranu a využívání archiválií. Jako vedoucí badatelny pracoval v MZA až do roku 1995.

Jeho přítel František Novák, tehdejší ředitel Archivu města Brna, mu nabídl post zástupce ředitele a Libor Blažek nabízenou práci přijal. Kromě zajišťování běžného archivního provozu také od roku 2008 vedl projekt digitalizace archiválií. Spolu se svými kolegy připravuje odborné i veřejné přednášky. Jako městský archivář je předsedou pracovní skupiny Rady města Brna pro městské symboly a místopředsedou pracovní skupiny Rady města Brna pro názvosloví města Brna. Je brněnským patriotem a je také členem Občanského sdružení Masarykova čtvrť.

Evaluace

Úspěšný absolvent a odborník v oboru archivní a spisové služby. V současnosti ředitel Archivu města Brna.

Ohlasy

Asi málokdo tuší, že pod maskou úctyhodného ředitele Archivu města Brna se skrývá velký sportovní fanda. Mnohokrát jsme s kolegy zažili urputné fanouškovské nasazení, které zahrnovalo modlení se u televize a příchod do práce v dresu milovaného klubu. Snad největší radost mu udělala v minulých letech hokejová Kometa Brno. Se stejnou vášní se náš milý pan vedoucí věnuje také hudbě, sám hraje na elektrickou kytaru v kapele složené ze svých kamarádů a nám v Archivu často připravuje krásné pěvecké chvíle o vánočních večírcích i v jiné významné příležitosti. \ **Radana Červená**

Je vzácností, pokud člověk bytostně spojený s praxí dokáže své zkušenosti přenést na univerzitní půdu. Vyslechnout přednášky takřka cimrmanovského střihu, v nichž dr. Blažek dokáže netušeným způsobem odhalit souvislosti zdánlivě nezajímavých zákoutí archivní praxe, je však skutečným zážitkem. Když se k tomu přidá lidský přístup protkaný laskavým humorem, je jasné, že mladí adepti archivnictví mají na své studijní cestě skvělého průvodce. \ **Stanislav Bárta**

Prameny a literatura

Osobní rozhovor s Liborem Blažkem (19. června 2018).

Strukturovaný životopis laskavě poskytnutý Liborem Blažkem.

Evžen Boček

Národnost: česká

Datum narození: 6. října 1966

Místo narození: Kyjov

Sociální zařazení: Jeho otec Milan Boček pracoval jako řezač papíru v kyjovském provozu Grafie Brno, později jako řezač v Moravských tiskařských závodech tamtéž. Jeho matka Anežka Bočková, rozená Selucká, byla zaměstnána ve stejných podnicích jako ruční sazečka a později jako korektorka. Vyrůstal se dvěma mladšími sourozenci, sestrou Evou a bratrem Martinem. Evžen Boček je ženatý a má dvě dospělé dcery.

Akademické působení

Evžen Boček navštěvoval malotřídku v Kyjově-Boršově, poté přestoupil na základní školu do Kyjova, kde absolvoval rovněž gymnázium. Během středoškolského studia se zajímal především o češtinu, literaturu, angličtinu a dějepis, což se poté projevilo také v jeho dalším vzdělání. Po maturitě roku 1980 chtěl pokračovat ve studiu na brněnské právnické fakultě. Protože však nebyl přijat, nastoupil na jazykovou školu v Brně, aby si zdokonalil znalosti angličtiny. Poté se přihlásil na Filozofickou fakultu UJEP, kde studoval obory český jazyk a literatura, dějepis a učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů. Roku 1991 obhájil pod vedením Milana Suchomela diplomovou práci *Bibliografie Ludvíka Kundery*, na jejímž základě získal magisterský titul.

Výběr z díla

Evžen Boček debutoval roku 2000 knihou *Deník kastelána*. Popularitu mu však přinesl teprve příběh o česko-americké aristokratické rodině, která v polovině 90. let získala zpět své rodinné dědictví, šlechtické sídlo v Čechách. Děj je plný humorných scén, kdy se hlavní hrdinové snaží skomírající památku zachránit před bankrotem, a tak vymýšlí nejrůznější atrakce a lákadla, aby přivábili co nejvíce turistů. S hradem však rodina zdědí rovněž svérázné zaměstnance – konzervativního kastelána, hypochondrického zahradníka či ne příliš střízlivou kuchařku. Děj knihy je zasazen do prostředí hradu, místa, jež je autorovi – kastelánovi – velmi blízké. Bestseller s názvem *Poslední aristokratka* vyšel roku 2012, již o rok později spatřilo světlo světa jeho pokračování *Aristokratka ve varu*, roku 2016 byl publikován třetí díl *Aristokratka na koni*.

Za humorně laděnou trilogií však stojí náročná práce. Autor psal příběh mladé aristokratky Marie z Kostky osm let a původně ani nepomýšlel na jeho vydání. První verze vyprávěná v er-formě se mu příliš nelíbila, a proto ji přepsal do první osoby – tuto verzi pracovně nazval *Paměti guvernantky*. Nakonec se však rozhodl vytvořit deník šlechtické dcery Marie III. z Kostky. K zveřejnění humorného příběhu jej přemluvil nakladatel Martin Reiner, který se zasloužil rovněž o publikování Bočkovy prvotiny. Zájem o román však předčil autorovo očekávání. Tisícový náklad nestačil a následoval dotisk. Na vrchol žebříčku popularity pak *Poslední aristokratku* vynesla

obrovská publicita, kterou si autor vysloužil ziskem Ceny Miloslava Švandrlíka za humoristickou knihu roku a propagací na Velkém knižním čtvrtku. Přestože kritici knihu často označují za pouze řemeslně zvládnuté oddechové čtení k vodě, čtenáři jsou zcela jiného názoru. Román se dočkal rovněž divadelního zpracování, které od roku 2015 uvádí pražské Divadlo Na Jezerce.

Profesní působení

Po ukončení vysokoškolských studií krátce vyučoval na základní škole v Hodoníně. Roku 1992 se přihlásil do výběrového řízení na místo kastelána, které vyhrál, a stal se správcem barokního zámku v Miloticích nedaleko Hodonína. O zachovalou historickou památku se stará až dodnes.

Mezi jeho záliby patří cyklistika a četba, mj. tradičních českých autorů, jako je Jirásek, Němcová nebo Rais. Ve svých knihách se inspiruje humorem Miloslava Švandrlíka, Jeroma Klapky Jeroma, P. G. Wodehouse a Zdeňka Galušky.

Evaluace

Evžen Boček patří v současnosti mezi nejprodávanější české autory. Proslul svou trilogií o česko-americké aristokratické rodině, která v restitucích získala zpět hrad v Čechách. Absolvent Filozofické fakulty Masarykovy univerzity je často označován za novodobého Zdeňka Jirotku.

Ohlasy

Evžen je jeden z mála lidí, kteří dokážou napsat dobrou a přitom čtenářsky vstřícnou knihu. […] A zároveň je velmi, ale velmi pozorný čtenář, který nesnáší jakékoliv literární manýry a zbytečné zákruty. **\ Martin Reiner**

Padesátiletý Evžen Boček se tváří jako introvert, bručoun a zpátečník, který se docela obstojně hodí do zámku v jihomoravských Miloticích, na němž už čtvrt století žije a dělá kastelána. On ale zároveň v posledních letech vydává velmi vtipné knihy o mladé aristokratce Marii a její trhlé rodině, z nichž se staly bestsellery. **\ Tomáš Poláček**

Přestože otec je slovo spisovné a na správné používání našeho jazyka si taťka potrpí (nedávno jsem byla vypeskována za to, že drůbež se nepěstuje, ale CHOVÁ, nehledě na přísné embargo na užívání novodobých spojů jako *„život je o tom, že…“* nebo že něco *„je na pohodu“*), slovo otec neodpovídá osobnosti našeho taťky. Nikdy nebyl autoritářskou hlavou rodiny, která zjednává pořádek a vyžaduje dodržování pravidel, při popisu mých studijních výsledků jsem často slyšela, že si ho *„pletu s někým, koho to zajímá“*. I přesto jsem vždycky věděla, že ho vnitřně zajímám – třeba tím, že mi byl schopný přinést koblihy přímo do vyučování, abych neumřela hlady (bylo mi šestnáct a naše profesorka se z toho dlouho nemohla vzpamatovat), nebo když se mnou chodil v noci do kostela, abych mohla cvičit na varhany a nebála se: vydržel tam se mnou i přesto, že při delším poslechu hudby trochu trpí. Taťka mě nikdy nezásobil důležitými radami o životě, ale ten největší poklad mi předal – nebrat se vážně a všemu se umět zasmát, což je přístup, díky němuž se dá život krásně „přežít“. **\ dcera Evžena Bočka**

Prameny a literatura

BROLÍK, Tomáš. Kastelán humorista. *Respekt*, 2014, č. 31, s. 69–71.

Divadlo Na Jezerce chystá premiéru Poslední aristokratky [online]. [cit. 28. června 2018]. Dostupné z: <http://www.womanandstyle.cz/divadlo-na-jezerce-chysta-premieru-posledni-aristokratky/>.

Evžen Boček [online]. [cit. 28. června 2018]. Dostupné z: <http://www.druhemesto.cz/autor/bocek-evzen>.

KUBÍČKOVÁ, Klára. *Ač žertuje o Vondráčkové i knížeti, zatím si na Evžena Bočka nestěžovali* [online]. 2014. [cit. 28. června 2018]. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/kultura/literatura/rozhovor-evzen-bocek.A140310_135421_literatura_ts>.

MAREŠOVÁ, Milena M. *Hodně lidová aristokratka* [online]. 2014. [cit. 28. června 2018]. Dostupné z: <https://casopis.hostbrno.cz/archiv/2014/1-2014/hodne-lidova-aristokratka>.

MATYSOVÁ, Veronika. *Rozhovor s Evženem Bočkem: Píšu maximálně dvě hodiny denně* [online]. 2016. [cit. 28. června 2018]. Dostupné z: <https://www.odstartujtesvojiknihu.cz/rozhovor-s-evzenem-bockem-pisu-maximalne-dve-hodiny-denne/>.

POLÁČEK, Tomáš. *Já nechcu byt známý* [online]. 2016. [cit. 28. června 2018]. Dostupné z: <https://reportermagazin.cz/a/wrKBX/ja-nechcu-byt-znamy>.

PROCHÁZKOVÁ, Klára. *„Dokáži si představit, že bych napsal i něco jiného, než Aristokratku," říká spisovatel a kastelán Evžen Boček* [online]. [cit. 28. června 2018]. Dostupné z: <http://www.munimedia.cz/prispevek/dokazi-si-predstavit-ze-bych-napsal-i-neco-jineho-nez-aristokratku-rika-spisovatel-a-kastelan-evzen-bocek-11133/>.

Václav Cejpek

Národnost: česká

Datum narození: 21. března 1953

Místo narození: Brno

Akademické působení

Divadelní vědec Václav Cejpek se po maturitě na gymnáziu (1972) rozhodl studovat germanistiku na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity (tehdy UJEP). Toho roku se však germanistika otevírala pouze v dvouoborové kombinaci – přibral si proto ještě druhý obor, divadelní vědu. Cejpek se tedy ke svému budoucímu profesnímu zaměření dostal vlastně náhodou. V průběhu studia ho však druhý obor zaujal: nejvíce jej ovlivnil literární teoretik a teatrolog Artur Závodský. Na germanistice mu byl nejbližší Jiří Munzar. Studium ukončil v roce 1977 dvěma diplomovými pracemi – na germanistice *Heiner Müllers verhältnis zur Tradition* a v rámci divadelní vědy *Brněnské německé divadlo v letech 1918–1932*. Rigorózní řízení ukončil v roce 1982 na německé filologii a získal titul PhDr. V roce 1988 a také o čtyři roky později absolvoval studijní pobyty ve Vídni.

V roce 1990 začal působit jako pedagog dramaturgie a dějin světového divadla na Divadelní fakultě Janáčkovy akademie múzických umění. Ve stejné době se stal předsedou Akademického senátu JAMU i akademického senátu domovské fakulty. V roce 1994 se na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity habilitoval prací *Černý anděl. Pokus o interpretaci dramatické tvorby Thomase Bernharda*. V letech 1996–2002 působil jako děkan Divadelní fakulty JAMU a v následujícím období (2003–2010) se stal rektorem JAMU. Poté zastával funkci prorektora pro studijní, pedagogickou a uměleckou činnost. V roce 2000 byl jmenován profesorem. V pedagogické činnosti se zabýval především divadelní dramaturgií, činoherní režií, dějinami světového divadla a teorií herecké tvorby. Externě přednášel i na FF MU.

Cejpek je autorem řady publikací a studií z oblasti dějin divadla. Z jeho diplomové práce vychází kniha *Brněnské německé divadlo v letech 1918–1932* (1977, 2 díly), dále je autorem děl *Současná německá dramatika* (1986, 4 sešity), *Künstler als Versager* (2004) či *Co zbylo z Ibsena* (2006). Kromě vlastní tvůrčí činnosti se věnuje i překládání teatrologických textů z němčiny.

V období, kdy byl rektorem JAMU, zastával post místopředsedy pro oblast vzdělávání České konference rektorů. Stal se členem Umělecké rady Divadelní akademie múzických umění, Umělecko-vědecké rady Vysoké školy múzických umění v Bratislavě, Vědecké rady Masarykovy univerzity, pracovní skupiny Akreditační komise MŠMT pro oblast umění a uměnověd, poradenského sboru pro kulturu Rady statutárního města Brna nebo předsedou Rady Národního divadla. V roce 2009 byl členem poroty na prestižním festivalu všech německojazyčných divadelních škol Schauspieltreffen v Curychu. Kromě toho se zúčastnil řady mezinárodních konferencí.

V roce 2014 rektor Masarykovy univerzity Václavu Cejpkovi udělil zlatou medaili MU a také získal Cenu města Brna v oblasti dramatického umění.

Profesní působení

Po absolvování FF MU nastoupil v roce 1979 do Československé televize na pozici dramaturga. Nejprve pracoval v ostravském studiu (pořady *Bakaláři*, *Divadélko pod věží*), ale po čtyřech letech se vrátil natrvalo do Brna. Spolu s Milošem Zapletalem vymyslel pro brněnskou Československou televizi pořad *Manéž Bolka Polívky*. V televizi pracoval až do roku 1987, kdy se stal dramaturgem Mahenovy činohry Národního divadla v Brně. Zde se podílel na řadě inscenací jako *Kočka na rozpálené plechové střeše* (1989), *Markéta Lazarová* (1989), *Jak se vám líbí* (1990), *Hodina mezi psem a vlkem* (1990), *Babička* (1993), *Mnoho povyku pro nic* (1997, 2001), *Malý princ* (1998), *Lucerna* (1998), *Sen noci svatojánské* (2000) nebo *Maryša* (2001). Některé divadelní kusy také osobně překládal z němčiny, například *Velikány* T. Bernharda nebo *Hodina, kdy jsme o sobě navzájem nevěděli* P. Handkeho, Lessingovu *Emilii Galotti*, Mitterovo *V jámě lvové* nebo Ecovo *Jméno růže*. V Národním divadle Brno skončil v roce 2003, kdy se stal rektorem JAMU.

Veřejná činnost

Během studia nikdy nevstoupil do Československého svazu mládeže. Po dokončení studia se Václavu Cejpkovi naskytla příležitost zůstat pracovat na fakultě, ale podmínkou byl vstup do komunistické strany. Po období váhání mezi akademickou kariérou a členstvím v KSČ se rozhodl další setrvání v univerzitním prostředí odmítnout.

Evaluace

Profesor Václav Cejpek se zapsal do dějin české televize i divadla svými dramaturgiemi. Řadu let učil na Katedře divadelních studií Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Jeho domovskou vysokou školou se však na začátku devadesátých let dvacátého století stala Janáčkova akademie múzických umění, kde zastával řadu let post děkana a později i rektora.

Ohlasy

Prof. PhDr. Václav Cejpek je erudovanou a respektovanou osobností brněnského divadla s významným přesahem do širší kulturní oblasti. Jako pedagog vychoval řadu mladých umělců a odborníků, kteří se ke svému učiteli hrdě hlásí. **\ odůvodnění Ceny města Brna za rok 2014**

Vidět skutečnost analyticky a strukturálně, umět naslouchat, snažit se hledat a poznávat. **\ životní krédo Václava Cejpka**

Kromě znalostí mě studium naučilo samostatnosti, zbavilo mě ostychu a přemrštěné introverze. Naučilo mě komunikovat víc a intenzivněji se sebou samým i s lidmi kolem mě. Podnítilo mou kreativitu a bylo v tomto smyslu skvělou přípravou na mou pozdější profesi dramaturga a pedagoga.

Na celkovou atmosféru, na učitele, spolužáky. Ta doba – studoval jsem v letech 1972–1977 – byla dobou vrcholící normalizace, ale já jsem měl na fakultě pocit bezpečí, pospolitosti studentů a pedagogů, jak by to mělo na univerzitě být. Pocit jakési svobody, v níž jsme unikali krušné realitě politické. Někteří z mých tehdejších pedagogů se později stali mými dobrými přáteli a kolegy. \ **Václav Cejpek o svém vysokoškolském studiu**

Prameny a literatura

Ceny města Brna prof. PhDr. Václav Cejpek [online]. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://www.brno.cz/obcan/vyznamne-osoby-a-vyroci/ceny-mesta-brna/?pg=detail&idosobnosti=995>.

JEŘÁBKOVÁ, Olga. *Osudy Václava Cejpka. Jak to bylo s obrazovkou, jevištěm a talárem* [online]. 2017. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/osudy-vaclava-cejpka-jak-bylo-s-obrazovkou-jevistem-a-talarem-5981783>.

Prof. PhDr. Václav Cejpek [online]. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/auth/osoba/33919>.

Prof. PhDr. Václav Cejpek [online]. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <http://www.jamu.cz/organy-skoly/plesak.html>.

Prof. Václav Cejpek (21. 3. 1953) [online]. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <http://www.jamu.cz/o-nas/historie-jamu/historie-rektoru/prof-vaclav-cejpek.html>.

Rozhovor s Václavem Cejpkem o divadle i vzdělávání [online]. 2008. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/rozhovory/s-vaclavem-cejpkem-o-divadle-i-vzdelavani>.

Václav Cejpek [online]. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://www.fdb.cz/lidi-zivotopis-biografie/97404-vaclav-cejpek.html>.

Václav Cejpek [online]. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <http://www.ndbrno.cz/modules/theaterarchive/?h=person&a=detail&id=1702>.

Václav Cejpek [online]. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://www.i-divadlo.cz/profily/vaclav-cejpek>.

Václav Cejpek [online]. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/o-univerzite/vyznamenani/1022>.

Václav Cejpek: „Z oborů nabízených Filozofickou fakultou MU bych si dokázal vybrat“ [online]. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/o-nas/nasi-absolventi/vaclav-cejpek>.

TŘEŠTÍK, Michael (ed.). *Kdo je kdo. Osobnosti české současnosti. 5000 životopisů.* Praha: Agentura Kdo je kdo, 2002, s. 71.

Petr Fiala

Národnost: česká

Datum narození: 1. září 1964

Místo narození: Brno

Sociální zařazení: Dědeček byl právník, v meziválečné éře pracoval na pozici státního úředníka. Jeho otec byl ekonom a v období nacistické okupace byl vězněn. V roce 1956 vystoupil v reakci na události v Maďarsku z KSČ a nadále mohl pracovat pouze v dělnických profesích.

Akademické působení

Absolvoval brněnské gymnázium na třídě Kapitána Jaroše; v letech 1983–1988 vystudoval Filozofickou fakultu Univerzity Jana Evangelisty Purkyně, obory český jazyk a dějepis. Po skončení studia na brněnské FF nastoupil Petr Fiala na post historika starších dějin v Muzeu Kroměřížska (1988–1989), po převratu roku 1989 se vrátil do Brna a působil jako redaktor *Lidové demokracie*, *Revue Proglas* a nakladatelství Atlantis (1989–1990). Od roku 1990 byla jeho kariéra spojena s brněnskou univerzitou.

Po převratu roku 1989 se podílel na založení oboru politologie, nejprve na brněnské filozofické fakultě, později na Fakultě sociálních studií MU. V letech 1993–2002 byl vedoucím Katedry politologie FSS MU, v letech 2002–2004 Katedry mezinárodních vztahů a evropských studií FSS MU, v letech 1996–2004 ředitelem Mezinárodního politologického ústavu a ředitelem Institutu pro srovnávací politologický výzkum (2005–2011). Badatelsky se profiloval v oblasti srovnávací politologie, vydal práce sledující otázky politického zprostředkování zájmů, politickou dimenzi náboženství a politiku evropské integrace. V roce 1996 se habilitoval a v roce 2002 byl jmenován profesorem.

Po roce 2004 se do popředí jeho zájmu začala dostávat akademická politika. V roce 2004 zastával funkci děkana Fakulty sociálních studií MU, v letech 2004–2011 byl po dvě funkční období rektorem Masarykovy univerzity a v letech 2011–2012 prorektorem MU pro akademické záležitosti. Fialovo rektorské působení bylo na MU spojeno s pokračujícím růstem počtu studentů, MU se stala dokonce žádanější vysokou školou než Univerzita Karlova. Zvyšování počtu studujících (v roce 2011 celkem 44 tisíc) však nešlo vždy ruku v ruce se zvyšováním kvality studia, a proto již v závěru Fialova mandátu MU začala klást větší důraz na kvalitní magisterské a doktorské studium. Tyto tendence dále rozvinul Fialův nástupce Mikuláš Bek. Fialovo rektorské období bylo mj. orientováno na výstavbu univerzitního kampusu v Brně-Bohunicích, připravovanou již za jeho předchůdce, rektora Jiřího Zlatušky, a rozvoj výzkumné infrastruktury. Klíčovou roli v realizaci rozvojových kroků hrála možnost čerpat investiční prostředky z evropských operačních programů. Fiala dokázal zvládnout komplikovaná jednání se státními orgány, městem Brnem a konsorciem spolupracujících institucí – výstavba rozlehlého areálu středoevropského významu i díky němu významně pokročila. MU pod Fialovým vedením také otevřela výzkumnou stanici v Antarktidě, zavedla široce respektovaný systém pro odhalování plagiátů, pokročila v procesu otevírání studia zahraničním studentům a získávání zahraničních odborníků

do výzkumných týmů. Významně v této době vzrostla mezinárodní prestiž univerzity. V závěru Fialova funkčního období se MU podařilo získat několik let připravovaný projekt Středoevropského technologického institutu (CEITEC).

Již v době svého působení na vrcholných pozicích akademické sféry se Fiala etabloval v pozicích s přesahem politickým, zvláštní zmínku si tu zaslouží post předsedy České konference rektorů a členství v Radě pro výzkum, vývoj a inovace, také členství v Radě Ústavu pro studium totalitních režimů.

Výběr z díla

Fialovo dílo zahrnuje téměř dvacet knižních monografií a 300 odborných prací, z nejvýznamnějších lze jmenovat *Katolicismus a politika* (1995), *Skrytá církev* (1999, s Jiřím Hanušem), *Evropská unie* (2003, s Markétou Pitrovou), *Laboratoř sekularizace* (2007), *Evropský mezičas* (2007), *Politika, jaká nemá být* (2010), *Na konci bezstarostnosti* (2015), *Občané, demokraté a straníci* (2015), *Rozum a odvaha* (2017). Patří k nejvýraznějším postavám české politologie a významně ovlivňuje podobu oboru. Podílel se na řešení mnoha národních a mezinárodních grantových projektů, zasedal v redakčních grémiích *Politologického časopisu*, *German Policy Studies*, ve vedení České společnosti pro politické vědy a řadě dalších.

Veřejná činnost

Fiala patřil již v době studia na FF k nepočetným studentům, kteří s vědomím rizika vyloučení z univerzity pěstovali styky s disentem. S několika přáteli vydával časopis *Revue 88*, účastnil se bytových seminářů a přednášek. Politická činnost Petra Fialu přitahovala i po roce 1989, angažoval v intelektuálním dění doprovázejícím křesťanský konzervativně-liberální proud české politiky, ovšem členem politické strany se stal až v roce 2013, kdy vstoupil do Občanské demokratické strany.

Politická kariéra nad akademickou převážila v roce 2012, kdy se stal ministrem školství, mládeže a tělovýchovy ve vládě Petra Nečase. Již v letech 2011–2012 byl hlavním vědeckým poradcem předsedy vlády. Za čtrnáct měsíců ministerského působení (2012–2013) Petr Fiala stabilizoval resort oslabený avanturismem a častým střídáním ministrů v předchozích letech; krátké působení v úřadu mu ale neumožnilo prosadit významnější reformní kroky. Fiala patřil díky své kompetenci a vysoké kultuře vystupování k respektovaným osobnostem vlády, která však byla v závěru svého působení ochromena několika vážnými skandály a stižena mimořádně vysokou mírou nepřízně voličů. Z toho důvodu patřil k osobám, se kterými byla spojována naděje na politické oživení Občanské demokratické strany, těžce otřesené skandály, neprůhledným financováním a účastí v rozsáhlých korupčních sítích; personálně zdevastovaná strana s mnoha kompromitovanými politiky si Fialu zvolila za svého předsedu krátce po jeho vstupu do jejích řad v roce 2014. Fiala získal v letech 2013 a 2017 mandát poslance Parlamentu České republiky a podařilo se mu Občanskou demokratickou stranu stabilizovat, částečně očistit od korupčních praktik a učinit z ní opět významného aktéra politického života země.

Evaluace

Petr Fiala byl oceněn celou řadou státních a akademických vyznamenání, mj. medailí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy I. stupně (2004), medailí prezidenta Bulharské republiky (2005) a v roce 2011 zlatou plaketou prezidenta republiky. Je nejen významnou osobností současné politologie, ale také člověkem s mimořádně velkým vlivem na podobu české akademické sféry a jedním z nejvíce viditelných profesorů MU a absolventů FF MU ve veřejném dění.

Ohlasy

Petr Fiala má výdrž a nebojí se vést těžké a zdánlivě beznadějné bitvy. Poprvé jsme se setkali v roce 1988 na tajné schůzce redakcí samizdatových časopisů; já byl na setkání za brněnskou odnož revue *Střední Evropa*, Petr Fiala za samizdatový vysokoškolský časopis *Revue 88*. Oba jsme tehdy byli zapojeni do neoficiálních intelektuálních a vydavatelských aktivit, což obnášelo určité riziko. Ovšem s tím rozdílem, že já byl v té době topičem a neměl moc co ztratit, zatímco on dokončoval vysokou školu a za jeho aktivity mu hrozilo vyloučení. A co víc: redaktoři *Revue 88* uváděli v časopise plně svá jména a předkládali ho vystrašeným univerzitním profesorům k debatě, zatímco my jsme působili anonymně v přítmí kotelen a bytů. Vzhledem k tomu, že měl před sebou celý rok komunistické vojny, to byla obrovská odvaha. Míra osobního rizika byla vysoká a naděje na změnu zdánlivě žádná. **\ František Mikš**

Každý sebevrah, který do toho půjde, je dobrý. **\ Radek John o Fialově převzetí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy**

Prameny a literatura

FIALA, Petr. *Profesor na frontové linii. Rozhovor Miroslava Balaštíka.* Brno: Host, 2017.

FIALA, Petr (spoluautor). *Manifest čtyř. Program pro přátele svobody*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal Publishing – Pravý břeh, 2017.

FIALA, Petr. Právní úprava vysokoškolského prostředí. In Vojtěch Šimíček (ed.). *Právo na vzdělání*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 57–68.

FIALA, Petr (spoluautor). *Evropská unie*. 3., rozšířené vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2018.

FIALA, Petr. *Jak uvařit demokracii: Od vládní agonie k polokomunistické vládě*. Brno: Books & Pipes Publishing, 2018.

František X. Halas

Národnost: česká

Datum narození: 18. října 1937

Místo narození: Praha

Sociální zařazení: Historik, překladatel i diplomat. František Xaver Halas se narodil v době, kdy rodina básníka a zároveň úředníka nakladatelství Orbis Františka Halase žila v Kouřimské ulici v Praze. Druhé jméno jeho prvorozeného syna napovídá, že rodina se přátelila s literárním kritikem F. X. Šaldou. Život Františka X. Halase se vždy odehrával v trojúhelníku Praha – Brno – Kunštát. K prarodičům do Kunštátu jezdil pravidelně a v září 1943 tam zahájil školní docházku. Úzké vazby měla rodina i k otcovu rodnému Brnu. Problém s česko-moravskou identitou vyřešil František X. Halas tím, že podle svých slov *„hájí v Praze Brno a obráceně“*. V Praze se narodil i jeho bratr Jan, druhorozený syn básníka Halase. Ten se později stal novinářem, rozhlasovým redaktorem a vedoucím kulturní redakce na stanici Vltava.

Akademické působení

Navzdory kádrovému profilu mu bylo F. X. Halasovi umožněno začít v roce 1952 studovat na gymnáziu v Holešovicích, po dvou letech pak přešel do 10. třídy jedenáctiletky. V roce 1955 byl přijat na Filozofickou fakultu UK ke studiu historie a pedagogiky. Promoval v roce 1960. Mezi jeho spolužáky byl pozdější kardinál Miloslav Vlk a historik Antonín Klimek.

Už během studia se začal zaměřovat na duchovní a církevní dějiny. Na matčině pohřbu se seznámil s Dagmar Pojerovou, dcerou rodinného přítele, lékaře Jaroslava Pojera, kterou si později vzal za ženu. Po absolvování vojenské služby se v říjnu roku 1962 František Xaver Halas vrátil k práci v Pedagogickém muzeu J. A. Komenského v Praze. Bylo mu také poskytnuto roční stipendium na uspořádání korespondence jeho rodičů. Na jaře 1968 se Halasovi přestěhovali do Brna, kde se uvolnilo místo vědeckého pracovníka na tehdejší univerzitě Jana Evangelisty Purkyně (MU).

Od roku 1968 se tedy datuje Halasovo působení na brněnské univerzitě, kde měl jako nestraník „zaražený postup“, ale mohl se v rámci možností věnovat práci, která ho naplňovala. Podílel se na sbornících z historie univerzity, zvláště právnické fakulty, a další léta práce vyplnil studiem a tříděním korespondence Jana Evangelisty Purkyně (*Soupis korespondence J. E. Purkyně*, 1987). Tato publikace byla vyznamenána cenou Českého literárního fondu za rok.

F. X. Halas na tuto práci vzpomíná následovně: *„U mne se trest dal zhmotnit do jediného slova, byl jsem* neperspektivní. *To je tak, byli lidé, kteří byli z práce prostě vyhozeni, jiní tam sice byli ponecháni, ale bez perspektivy jakéhokoli profesionálního postupu. Pro mne to například znamenalo, že jsem nesměl dokončit řízení k získání vědecké hodnosti kandidáta věd, jež by mi dovolilo získat postavení vědeckého pracovníka, to je systematizované místo interního pracovníka Kabinetu pro dějiny Univerzity J. E. Purkyně. Já jsem potom tu kandidaturu dokončil v roce 1993. Ne proto, že bych samozřejmě tu práci nebyl napsal, ta byla hotová už v roce 1977. Ale po jejím dokončení nastala hra kočky s myší. Nejprve mi vždycky někdo z vedení univerzity a rozzářeným obličejem řekl, že už to snad půjde a budu smět práci obhájit, a pak se*

zase zachmuřili, že to nepůjde, a když se ten jas a chmury vystřídaly asi pětkrát, tak už jsem se přestal o povolení obhajoby ucházet. Shrnul jsem vše podstatné z obsahu kandidátské práce do relativně rozsáhlé studie, kterou přijal a pak v roce 1981 publikoval Časopis Matice moravské…“ (*Osudy*, s. 119)

Jako odborný pracovník spolupracoval Halas především s historikem Františkem Jordánem, a sice na edici dokumentů, které vyšly později pod titulem *Dokumenty k dějinám Masarykovy univerzity v Brně* (první svazek 1994, druhý svazek 1995).

Roku 1981 dostal nabídku od Dominika Duky, aby přeložil z francouzštiny takzvanou *Jeruzalémskou bibli* (tento nový překlad *Písma* vycházel ve Francii na přelomu 40. a 50. let 20. století). Manželé Halasovi nabídku přijali. Počátkem roku 1990 Halase oslovil Duka s návrhem, aby se stal se prvním československým velvyslancem ve Vatikánu. Halas svolil a strávil v Římě osm a půl roku. V roce 2006 vyšla jeho „životní kniha“ *Fenomén Vatikán*. F. X. Halas se habilitoval na Univerzitě Palackého v Olomouci a po návratu z Říma se opět vrátil k vědecké práci, tentokrát jako profesor církevních dějin a dějin diplomacie na olomoucké a pražské univerzitě.

Evaluace

F. X. Halas je příkladem učence, který strávil na brněnské filozofické fakultě obtížnou dobu normalizace. Přesto na ní zanechal významnou a badatelsky i ideově neposkvrněnou stopu.

Prameny a literatura

HALAS, František X. *Co je Jeruzalémská bible a proč by se měl vydat její překlad do češtiny?* Brno: Petrov, 1991.

HALAS, František X. *Vztahy mezi státem a církví z hlediska jejich mezinárodního rozměru*. Olomouc: CMTF UP, 2000.

HALAS, František X. *Fenomén Vatikán.* Brno: CDK, 2013.

HALAS, František X. *Osudy.* Havlíčkův Brod: Petrkov, 2014.

HALAS, František X. – JORDÁN, František. *Dokumenty k dějinám Masarykovy univerzity v Brně I*. Brno: Masarykova univerzita, 1994.

HALAS, František X. – JORDÁN, František. *Dokumenty k dějinám Masarykovy univerzity v Brně II*. Brno: Masarykova univerzita, 1995.

Jeruzalémská bible: Písmo svaté vydané Jeruzalémskou biblickou školou. Přel. František X. Halas – Dagmar Halasová. Praha: Krystal OP, 2009.

Jana Horváthová

Rodné jméno a příjmení: Jana Holomková

Národnost: česká, romská

Datum narození: 22. března 1967

Místo narození: Brno

Sociální zařazení: Jejím dědečkem byl Tomáš Holomek, první romský právník v Československu. K lásce k dějinám ji ovšem nasměroval spíše otec Karel Holomek, publicista a vzděláním strojní inženýr, a matka Marta Lahodová, pracovnice Moravské galerie. Jako malá vnímala atmosféru normalizace a velmi jí imponoval její strýc, disident Milan Šimečka. Je vdaná za kardiochirurga Vladimíra Horvátha, se kterým se potkala v Brně při zakládání Romské občanské iniciativy. Mají spolu tři dcery. Prací v Muzeu romské kultury doslova žije, ale ráda také cestuje po památkách a věnuje se ochotnickému divadlu.

Akademické působení

V roce 1985 maturovala na gymnáziu na Slovanském náměstí v Brně. K zájmu o umění a dějiny ji přivedli už rodiče a její humanitní zaměření se na gymnáziu ještě prohloubilo. S láskou vzpomíná zejména na třídního učitele, básníka Víta Slívu, a latinářku Věru Markovou. Poté nastoupila ke studiu historie, které v roce 1990 dokončila a získala titul PhDr. Její budoucí badatelské zaměření a kariéru nasměroval profesor Ctibor Nečas, přední odborník na dějiny Romů. Zpočátku se Horváthová snažila svůj romský původ spíše skrývat, ale právě studium Romů jí pomohlo k přijetí vlastní identity. Absolvovala prací *Integrace a asimilace svatobořických Romů* (1990).

Na brněnskou filozofickou fakultu se vrátila o tři roky později. Studovala muzeologii a v roce 1997 studium úspěšně zakončila prací *Vznik, vývoj a současný stav muzeálnímu myšlení v romském etniku u nás*. Na univerzitě také později učila. Mezi lety 2004–2008 pro Kabinet informačních studií FF MU vedla kurz Úvod do romistiky a od roku 2013 zajišťuje pro historické a muzeologické pracoviště odbornou praxi v Muzeu romské kultury a také přednáškový cyklus z dějin a kultury Romů. Pedagogicky působila také na Univerzitě Palackého v Olomouci.

V současnosti dálkově studuje doktorské studium na Historickém ústavu FF MU – tématem její disertační práce je *Duchovní a hmotná kultura původních Romů u nás ve vzpomínkách pamětníků*. Z jejích odborných prací můžeme uvést řadu publikací či katalogů k výstavám Muzea romské kultury (nověji např. *Poklad Romů – Amare Somnaka. Tajemství romského šperku*, 2017), několik příruček a kapitoly v učebnicích (*Kapitoly z dějin Romů. Identity v konfrontaci – učebnice a metodická příprava*, 2002) a také odborné články. Z dalších prací lze zmínit např. *Kdo byli čeští Romové* (2000) či *Utrpení Romů v době druhé světové války* (2003).

Ocenění vědeckou komunitou

V letech 2001–2004 byla členkou Vědecké rady Masarykovy univerzity. Je členkou redakční rady odborného romistického časopisu *Romano Džaniben* a je také odpovědnou redaktorkou periodika *Bulletin MRK*. Mezi lety 1999 a 2003 byla členkou redakční rady *Romano hangos/Romský hlas*. V rámci MRK také pořádá řadu seminářů a konferencí.

Profesní působení a veřejná činnost

Už od mládí pracovala v oboru historie jako průvodkyně na zámcích. Po listopadu 1989 se angažovala v Romské občanské iniciativě v Brně, ale podle vlastních slov rychle pochopila, že se do politiky nehodí, a vrátila se k odborné práci. V roce 1991 stála u zrodu Muzea romské kultury, jehož ředitelkou je od roku 2003.

Sbírky pro muzeum se začaly shromažďovat již od roku 1969, ale vlastní muzeum mohlo vzniknout až po revoluci. Všechny nově zakládané romské politické strany a hnutí měly ve svých programech a plánech založení muzea Romů. Skupina přátel Jany Horvátové, Karel Holomek, Bartoloměj Daniel a Eva Davidová, vytvořili spolu s ní na jaře roku 1991 Společnost pro založení Muzea romské kultury. Od roku 2000 muzeum sídlí na současné adrese a od roku 2005 je příspěvkovou organizací ministerstva kultury.

Pro Janu Horváthovou představuje Muzeum romské kultury více než práci. Potřeba odborné kvalifikace ji přivedla ke studiu muzeologie. Pro muzeum připravila výstavy jako Svět očima Romů nebo Poklad Romů a spolupodílela se na výstavě Hledání domova (pro MZM). V MRK soustavně pracuje na stálé expozici a navrhla vzhled většiny sálů. V roce 2018 převzalo MRK pod jejím vedením do správy památníky v Hodoníně u Kunštátu a také v Letech u Písku.

Podílela se na realizaci projektu nahrávek romských pamětníků 2. světové války pro Memorial Holocaust Museum ve Washingtonu. Dlouhodobě také spolupracovala s Českou televizí jako odborná poradkyně a scenáristka dokumentárních filmů (např. *Cikánské otázky*, *Margita a Lenka*, cyklus *Děti okamžiku*). Je členkou Rady vlády pro národnostní menšiny, nyní jako institucionální člen za MRK. Přednáší dějiny Romů a specifika romské menšiny pro lékaře, zdravotnický personál a styčné důstojníky pro národnostní menšiny u policie. Od roku 2010 je také členkou poroty Ceny Františka Kriegla.

Evaluace

Známá historička a muzeoložka, která se dlouhodobě věnuje dějinám Romů. Spoluzakladatelka a v současnosti také ředitelka Muzea romské kultury.

Ohlasy

Janu Horváthovou znám již od dětství. Naše matky byly kolegyněmi v Moravské galerii, a tak nás oba v zájmu o umění a historii formovaly exkurze Moravské galerie. Později jsme se s Janou setkali jako vysokoškolští spolužáci na historii a také na dějinách umění. Už tehdy bylo zřejmé, že osobnost Jany Horváthové v sobě zahrnuje nejen talent historičky a historičky umění, ale také kultivovaný projev a zájem o společenské dění. Mnohé z debat přelomu osmdesátých a devadesátých let probíhaly na uměleckohistorických seminářích – brigádách na hradě Bukově u Dolní Rožínky, pořádaných Zdeňkem Kudělkou. Myslím, že při jedné z takových diskusí Jana začala uvažovat o svém budoucím odborném zaměření a potažmo i o svém profesním uplatnění. \ Tomáš Knoz

Znám ji skoro dvacet let a za tu dobu jsem nezažil, že by nebyla připravena nebo nachystána. Je poctivá, puntičkářská, chce mít vše v pořádku a pod kontrolou. To vše proto, že je velmi zodpovědná. \ Jan Šáriský

Jana Horváthová hoří pro svou profesi. A kdo hoří, ten také zapaluje. Intenzita její práce pro Muzeum romské kultury, pro romské etnikum, pro jeho pozvednutí a zapojení do většinové společnosti je obdivuhodná a její nadšení je nakažlivé. \ Alena Křížová

Prameny a literatura

HOLECOVÁ, Simona. *Vítězství nad studem Jany Horváthové* [online]. 2006. [cit. 6. července 2018]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/vitezstvi-nad-studem-jany-horvathove/r~i:article:200081/?redirected=1529570863>.

Jana Horváthová: „Lidé nemají potuchy, jak to bylo s Romy za války“ [online]. [cit. 6. července 2018]. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/o-nas/nasi-absolventi/jana-horvathova>.

Osobní rozhovor s Janou Horváthovou (21. června 2018).

Ivan Kania

Národnost: česká

Datum narození: 5. března 1932

Místo narození: Ostrava

Sociální zařazení: Narodil se do rodiny Jindřicha a Marty Kaniových. Jeho otec byl vzdělaný, ovládal několik cizích jazyků, zajímal se o filozofii křesťanství a pracoval jako báňský inženýr. Matka se starala o domácnost. Oba rodiče byli silně věřící, měli celkem osm dětí.

Akademické působení

Rodina se kvůli zaměstnání otce často stěhovala. V dětství Kaniovi pobývali na Slánsku a Ivan s bratry navštěvoval mateřskou školu v Karlových Varech, kde se o děti starala německá vychovatelka. Poté se rodina přesunula do Prahy. Zde se stal Ivan Kania ministrantem v kostele sv. Ignáce na Karlově náměstí a vstoupil do skautského oddílu. Myšlenky skautského hnutí se shodovaly s křesťanskými názory rodiny, a navíc měl Ivan velkou zálibu ve sportu a vzdělávání.

Druhou světovou válku prožila rodina v Praze. Nakonec se Kaniovi usídlili v Brně, kde jim byl přidělen byt v centru města. Ivan nastoupil na gymnázium. Patřil k nejlepším studentům, věnoval se běhu a cyklistice, účastnil se křesťanských akcí pro mládež, což se mu také stalo osudným. Roku 1951, v posledním ročníku, musel stejně jako ostatní spolužáci předstoupit před politickou prověrkovou komisi, která zjišťovala postoj studentů k tehdejšímu režimu a ideologii. Ivan Kania veřejně odmítl ideu komunismu, a tak nebyl k maturitě připuštěn. Pro ty, co v prověrkách neobstáli, byla připravena několikaměsíční práce v továrnách, která měla napravit jejich smýšlení. Ivan Kania však neměl štěstí ani napodruhé – ke zkoušce dospělosti nepřistoupil, protože mu přišel povolávací rozkaz k oddílům pomocných technických praporů. Služba byla spojena s náročnou prací v karvinských dolech, dokázal se však vypracovat až na pozici směnaře.

V říjnu 1954, pár dní před koncem základní vojenské služby, byl však zatčen Státní bezpečností. Kvůli někdejší účasti na akcích křesťanské mládeže byl vzat do vazby; nejprve byl vězněn na Pankráci a poté v Trenčíně. Udělený trest si Ivan Kania odpykal v Leopoldově a jáchymovských dolech, kde se potýkal s extrémně náročnou prací, zimou a nedostatečnou stravou. Těžkou situaci proto pojal jako duchovní zkoušku a příležitost k sebezdokonalování. Z pracovního tábora byl propuštěn v květnu 1960 v rámci amnestie. Až do důchodu byl zaměstnán v podniku Geotest a postupně si doplnil středoškolské vzdělání.

Dlouholetý zájem o filozofii jej přivedl k myšlence vysokoškolského studia. Roku 1967 se přihlásil jako externista na brněnskou filozofickou fakultu, kde se věnoval filozofii a pedagogice. Studium ukončil v řádném termínu. Státní zkoušky z pedagogiky složil roku 1971. O rok později obhájil diplomovou práci v oboru filozofie *Problém substance ve filozofii 17. století*. V roce 1975 předložil rigorózní práci *K problematice substance ve filosofii u R. Descarta*, která vznikla přepracováním jeho diplomové práce. Využil zde některé původní výsledky, avšak hlavní část s názvem *Substanční model ve filosofii R. Descarta* byla zpracována zcela nově. Roku 1974 získal na jejím základě titul doktor filozofie.

V současnosti žije v Brně, kde se zabývá společensky prospěšnou činností. Je členem komunity Emannuel a jako dobrovolník se věnuje pacientům v Hospici sv. Alžběty.

Profesní působení

Krátce pracoval v První brněnské strojírně, poté až do důchodu jako soustružník v Geotestu. Roku 1969 byl vyznamenán u příležitosti Dne horníků čestným odznakem předsedy českého geologického úřadu jako nejlepší pracovník geologické služby.

Evaluace

Ivan Kania pochází ze silně věřící katolické rodiny. Kvůli svým aktivitám ve studentské katolické akci byl šest let vězněn v pracovních táborech v Jáchymově a v Leopoldově. I přes extrémně náročné podmínky duchovně podporoval své spoluvězně a těžké roky prožil bez větší újmy. Roku 1960 byl díky amnestii propuštěn, dokončil středoškolské vzdělání a vystudoval brněnskou filozofickou fakultu.

Prameny a literatura

Ivan Kania [online]. [cit. 30. června 2018]. Dostupné z: <http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/4819>.

SVANOVSKÁ, Hana. *V utrpení je třeba najít smysl* [online]. [cit. 30. června 2018]. Dostupné z: <https://www.proglas.cz/program/detail-poradu/?date=2015-11-12%2022%3A30%3A00>.

Jan Keller

Národnost: česká

Datum narození: 23. leden 1955

Místo narození: Frýdek-Místek

Sociální zařazení: Jan Keller pochází z Metylovic. Ve Frýdku-Místku absolvoval základní i střední školu. Po dokončení vysokoškolského studia oborů historie a sociologie na filozofické fakultě v Brně získal v roce 1980 doktorský titul a tři měsíce působil jako interní aspirant ČSAV. V následujících letech pracoval mimo jiné jako závozník v nošovickém pivovaru a učil na střední pedagogické škole v Havířově. Od roku 2000 působí jako profesor na Fakultě sociálních studií Ostravské univerzity. Sociolog Jan Keller je aktivní levicově orientovaný spisovatel a publicista, který pravidelně přispívá do mnoha nejčtenějších periodik. V roce 2013 byl zvolen poslancem Evropského parlamentu jako nestraník na čele kandidátky ČSSD. Má tři děti a je potřetí ženatý.

Akademické působení

Jan Keller vystudoval historii a sociologii na Filozofické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně. V roce 1980 zde obhájil disertační práci, v níž se věnoval rozboru koncepce dějin v díle německého sociologa Maxe Webera. Po tříleté přestávce, kdy po odchodu z university vystřídal několik zaměstnání, se v roce 1983 vrátil zpět na filozofickou fakultu – nastoupil jako odborný asistent na katedře sociálních studií. Jako stipendista francouzské vlády absolvoval v 80. letech a na počátku let 90. několik studijních pobytů na univerzitách v Bordeaux, Aix-en-Provence a na pařížské Sorbonně. Na počátku 90. let byl členem francouzsko-českého výzkumného týmu vedeného sociologem Alainem Tourainem, jenž se zabýval zkoumáním probíhající transformace postkomunistických zemí. I díky absolvovaným stážím pak Jan Keller v roce 1992 obhájil svou habilitační práci věnovanou byrokratizaci státní správy v předrevoluční Francii. O sedm let později, v roce 1999, pak byl na Masarykově univerzitě jmenován profesorem sociologie a enviromentalistiky. V rámci brněnské univerzity se výrazně podílel na vzniku oboru humanitní environmentalistiky.

Po odchodu z filozofické fakulty přednášel na Fakultě sociálních studií MU a krátce vyučoval též ve Francii na univerzitě v Rennes. Později nastoupil jako profesor na Zdravotně sociální fakultě (dnešní Fakulta sociálních studií) Ostravské univerzity, kde dodnes působí. Pravidelně přednáší též na univerzitě ve francouzském Lille. Mezi hlavní oblasti jeho vědeckého zájmu se řadí dějiny sociologie, modernizace a globalizace společnosti, problematika sociálního státu, trvale udržitelného rozvoje a společenských souvislostí ekologických problémů.

Ocenění vědeckou komunitou

Profesor Keller přednášel na mnoha zahraničních univerzitách a během svého akademického působení byl zapojen do celé řady vědeckých výzkumů. Byl řešitelem několika grantů GA ČR, které mu umožnily publikovat

sociologické přehledové práce v edici Sociologického nakladatelství v Praze. V roce 2000 dokončil úspěšnou knihu *Vzestup a pád středních vrstev*, v roce 2007 vydal publikaci *Teorie modernizace*.

Za svou práci zabývající se environmentalistikou byl oceněn v roce 1999, kdy získal Cenu ministra životního prostředí, udělovanou organizacím a osobnostem za přínos pro zlepšení životního prostředí. Jeho úspěšná publikace *Tři sociální světy* (2010) získala Cenu Hospodárského klubu Slovenska v Bratislavě a Cenu Akademie literatury české v Praze. Od prezidenta Miloše Zemana obdržel 28. října 2013 medaili Za zásluhy o stát v oblasti vědy.

Veřejná činnost

Jan Keller se hlásí k levicové politické orientaci a již od mládí je občansky i politicky velmi aktivní. Jako osmnáctiletý vstoupil v roce 1973 do Komunistické strany Československa, jejímž členem byl v 70. a 80. letech. Jeho zájem o environmentální problematiku jej v roce 2009 vedl k neúspěšné kandidatuře do Evropského parlamentu za Demokratickou stranu zelených. Při prvních přímých prezidentských volbách v roce 2013 působil jako poradce kandidáta Jiřího Dienstbiera. Europoslancem se Jan Keller stal v roce 2014, kdy uspěl ve volbách jako nestranický lídr kandidátní listiny České strany sociálně demokratické. V Evropském parlamentu od té doby působí jako člen Výboru pro zaměstnanost a sociální věci.

Je známý svými levicovými názory a kritikou neoliberalismu. V roce 2003 inicioval protestní akci požadující stažení české protichemické jednotky z Kuvajtu a zastavení české podpory chystanému útoku USA a jejich spojenců proti Iráku. Zapojil se rovněž do kampaně pro zamezení plánované výstavby amerického protiraketového systému v Brdech (2006–2008).

Profesor Keller je autorem několika desítek odborných i popularizačních knih a napsal rovněž řadu učebnic. Ve svých pracích se často zabývá racionalitou moderní společnosti (např. publikace *Nedomyšlená společnost*, 1992; *Dvanáct omylů sociologie*, 1995; *Abeceda prosperity*, 1997; *Politika s ručením omezeným*, 2001; *Nejistota a důvěra aneb K čemu je modernitě dobrá tradice*, 2009 či *Odsouzeni k modernitě*, 2015), společenskými aspekty ekologických problémů (*Až na dno blahobytu*, 1993; *Šok z ekologie*, 1996; *Naše cesta do prvohor*, 1998), byrokracií a byrokratizací (*Sociologie organizace a byrokracie*, 1996), problematikou sociálního státu (*Soumrak sociálního státu*, 2005), otázkami vzdělanosti (*Vzdělanostní společnost? Chrám, výtah a pojišťovna*, 2008) nebo fenoménem sociální exkluze (*Posvícení bezdomovců*, 2013). Ve své úspěšné publikaci *Tři sociální světy* (2011) se Keller věnuje problematice sociální stratifikace. V roce 2017 vyšla jeho publikace *Evropské rozpory ve světle migrace*, kde analyzuje současné problémy Evropské unie. Je též autorem několika učebnic, jako např. *Úvod do sociologie* (1992), *Dějiny klasické sociologie* (2004) nebo *Úvod do filozofie, sociologie a psychologie* (2008).

Jako aktivní publicista uveřejnil Jan Keller od roku 1998 již více než tisíc komentářů a článků. Pravidelně přispívá do deníku *Právo* a jeho texty vycházejí i v mnoha dalších periodikách, např. v *Lidových novinách*, *Britských listech* či *Haló novinách*.

Evaluace

Jan Keller je známý český sociolog, filozof, politolog, spisovatel a publicista, autor mnoha odborných i popularizačních knih. V roce 2013 obdržel z rukou prezidenta medaili Za zásluhy o stát v oblasti vědy a o rok později byl zvolen poslancem Evropského parlamentu.

Ohlasy

Jan Keller, přiznejme si to, není jen akademický autor, je už také fenoménem sám o sobě. Je možno ho nazvat mnoha přívlastky. Je sociologem levicovým a kritickým. Je badatelem sondujícím moderní úzkosti, je sociologem stejně tak aktivistickým jako aktivním, neboť sociologie je pro něj nástrojem změny. Píše rád a často. Je ironický, neodpouštějící, ve svém psaní hyperaktivní, přesvědčivý, protože svým idejím věří. **\ Jan Jandourek**

Jan Keller je jedna z našich nejvýraznějších nezávislých osobností s levicovými názory, která se velmi úspěšně prosazuje ve veřejném životě. **\ Bohuslav Sobotka**

Na život člověk nadává,
projíždím městem Ostrava.
Pozoruji elektrárnu Třebovice,
slepice je lepší na paprice.
Profesor Keller tu učí,
jak bezdomovcům v břiše kručí!

(ULČÁK, Zbyněk. *Život je černý i bílý.* Drnovice: Drnka, 2015, s. 75.)

V Americe utíká ropa,
roste nám ekologická stopa.
Končí se přírody nádhera,
vzpomínám na profesora Kellera!

(Tamtéž, s. 124.)

Prameny a literatura

ČTK, jih. *ČSSD do evropských voleb asi povede sociolog Jan Keller* [online]. 2014. [cit. 21. května 2018]. Dostupné z: <https://zpravy.e15.cz/domaci/politika/cssd-do-evropskych-voleb-asi-povede-sociolog-jan-keller-1053464?fb_comment_id=489943067793340_2591869#f14c944e3b37b34>.

Jan Keller [online]. [cit. 21. května 2018]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Keller>.

Jan Keller [online]. [cit. 21. května 2018]. Dostupné z: <http://www.nasipolitici.cz/cs/politik/3040-jan-keller>.

Jan Keller [online]. [cit. 21. května 2018]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/meps/cs/124695/JAN_KELLER_cv.html>.

Jan Keller [online]. [cit. 30. května 2018]. Dostupné z: <https://www.osu.cz/jan-keller/13387/#2-zivotopis>.

MORAVEC, Václav. *Sociolog Jan Keller považuje za základní problém sociální struktury ČR to, že se nedaří vybudovat dostatečně silné střední vrstvy* [online]. 2005. [cit. 11. června 2018]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/czech/interview/story/2005/09/050913_keller.shtml>.

Neoficiální stránky Jana Kellera [online]. [cit. 21. května 2018]. Dostupné z: <http://www.darius.cz/jankeller/index_pro.html>.

Prof. PhDr. Jan Keller, CSc. – europoslanec za ČSSD, sociolog [online]. [cit. 21. května 2018]. Dostupné z: <https://www.cssd.cz/nasi-lide/jan-keller/>.

ŠMÍDEK, Leoš. *Prof. PhDr. Jan Keller, CSc. – myšlenky a názory.* Zlín, 2014. Bakalářská diplomová práce. Fakulta humanitních studií Univerzity Tomáše Bati. [cit. 29. května 2018]. Dostupné z: <http://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/29360/%20m%EDdek_2013_dp.pdf?sequence=1>.

Josef Krob

Národnost: česká

Datum narození: 9. prosince 1956

Místo narození: Žďár nad Sázavou

Sociální zařazení: Otec se vyučil zámečníkem, ale později pracoval jako úředník. Matka byla učitelka. Josef Krob pochází ze tří dětí, s manželkou Věrou má syna a dceru.

Akademické působení

Josef Krob maturoval v roce 1976 na gymnáziu ve Žďáře nad Sázavou a poté nastoupil na filozofickou fakultu brněnské univerzity ke studiu filozofie a historie, které zakončil v roce 1981 diplomovou prací *Vznik a vývoj vesmíru jako filozofický problém*. V následujících dvou letech absolvoval studijní stáž na Ústavu marxismu-leninismu Vysokého učení technického v Brně. Ještě v té době nastoupil na Katedru filozofie FF MU a získal doktorát. V roce 1992 mu byl na základě práce *Člověk a vesmír nebo filosofie a kosmologie?* udělen titul kandidáta věd. V devadesátých letech absolvoval několik zahraničních stáží, mimo jiné v Dijonu, Bruselu nebo Paříži. V roce 1997 se habilitoval spisem *Hledání času, místa, smyslu*, v roce 2003 zahájil řízení ke jmenování profesorem, které o dva roky později úspěšně završil.

Věnuje se problematice vzniku a vývoje vesmíru v různých filozofických koncepcích. Zabývá se evoluční ontologií, snaží se usouvztažnit tradiční filozofické kategorie, jako je prostor, čas, pohyb, látka nebo hmota, a doplnit je dalšími, jimiž jsou struktura, informace a řád. Ve své pedagogické činnosti se věnuje výuce ontologie, epistemologie či antropocentrismu. Vyučuje také předmět Filosofie ve sci-fi, který spojuje jeho vědecké zájmy s osobními.

V roce 2006 se stal děkanem Filozofické fakulty Masarykovy univerzity a zvolen byl i v následujícím období. Hlavní náplní jeho funkčního období byla rekonstrukce budov filozofické fakulty, především její počáteční část – zajištění finanční podpory. V roce 2014, kdy opouštěl svoje děkanské křeslo, byla rekonstrukce tří budov v plném proudu a dvě další se na přestavbu připravovaly. V současné době je zástupcem vedoucí Katedry filozofie FF MU, členem Vědecké rady FF MU a pověřencem pro ochranu osobních údajů na Masarykově univerzitě. Od roku 2006 zasedá v redakční radě periodik *Universitas*, *Pro-Fil – An Internet Journal of Philosophy* a *Human Affairs – Postdisciplinary Humanities & Social Sciences Quarterly.* V roce 2017 se stal členem dozorčí rady Filosofického ústavu Akademie věd České republiky a také členem Vědecké rady Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. V roce 2014 mu byla udělena zlatá medaile Masarykovy univerzity.

Výběr z díla

Z Krobových prací lze uvést *Horizonty vesmíru a poznatelnosti* (1986), *Problémy matematizace společenských věd* (1987), *Úvod do ontologie* (1991, společně s J. Šmajsem), *Čas, konec ontologie* (1994), *O francouzské filosofii* (1999, společně s kolektivem autorů), *Evoluční ontologie* (2003, opět s J. Šmajsem). V neposlední řadě je autorem monografie *Gnoseologie. Od tradičních otázek k evoluční gnoseologii* (2006). V posledních letech se věnuje především popularizaci vědy – v roce 2018 byla publikována kniha *Co je to čas? Lekce z filozofie*, která se snaží pojmout filozofickou otázku cestou přístupnou laickému čtenáři. Autor v ní řeší definice času, nesmrtelnosti vesmíru a dochází k odpovědi, že čas je buď nejdůležitější element vesmíru, nebo vůbec neexistuje.

Josef Krob byl v letech 2003–2005 řešitelem projektu Gnoseologie na začátku 21. století podpořeného Grantovou agenturou ČR.

Evaluace

Josef Krob je dlouholetý člen akademické obce Filozofické fakulty Masarykovy univerzity a po dvě období (v letech 2006–2014) stál v jejím čele jako děkan. Kromě své vědecké činnosti se věnuje i popularizaci filozofie a sám říká, že: *„psát populární texty o vědě mi připadá mnohem užitečnější než neustálé vysvětlování, že vědu potřebujeme z těch a těch důvodů.“*

Ohlasy

Se vší vážností lze tvrdit, že díky němu přestal být filozof spojován s archetypem nesrozumitelného huhlala, rukou píšícího znaky řecké abecedy. Josef Krob přesvědčil své okolí o výhodách počítačů mnohem dříve než Windows 3.1x. Založil a vedl jeden z prvních tuzemských blogů, popularizoval moderní technologie, šířil počítačovou gramotnost ohněm i mečem. Stejně progresivní byl i jako děkan filozofické fakulty, kdy zbořil, co se dalo, a postavil, co mohl. […] Josef Krob byl muž mnoha profesí. Mezi jeho tradiční koníčky, tedy prudkou akceleraci v autě, popichování a destilaci, se později přidalo i jazykové puritánství. […] Jak už to ale u výrazných osobností bývá, téměř cokoli, co dělal, se někomu nelíbilo. Ať už šlo o založení katedrové Ligy destilatérů, vybavení katedrové chodby morbidními portréty slavných filozofů, bourání, přímočarost či hlasitou přítomnost na sociálních sítích, byl vždy zaskočen, když nenarazil na odpor. Josef Krob se nikdy nebál výzev, vždy vyzařoval odvahu, výdrž a zvláštní bezstarostnost či uličnictví. \ **Marek Picha**

Prameny a literatura

GABRIEL, Jiří (ed.). *Slovník českých filozofů*. Brno: Masarykova univerzita, 1998.

Josef Krob [online]. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/krob.html>.

Josef Krob [online]. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/o-univerzite/vyznamenani/1048>.

KROB, Josef. *Měli by akademici zpomalit?* [online]. 2017. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://www.em.muni.cz/komentare/9179-meli-by-akademici-zpomalit>.

Prof. PhDr. Josef Krob, CSc. [online]. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <*https://www.econ.muni.cz/o-nas/zamestnanci-fakulty/414/zivotopis*>.

Prof. PhDr. Josef Krob, CSc. [online]. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/osoba/414#cv>.

STARÝ, Jiří. *Podařilo se mi zneprovoznit jednu budovu, řekl děkan FF Josef Krob* [online]. 2010. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://lemur.mu/podarilo-se-mi-zneprovoznit-jednu-budovu-rekl-dekan-ff-josef-krob/>.

WEISNEROVÁ, Ema. *Jokr aneb online život filozofa* [online]. 2013. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://www.online.muni.cz/udalosti/4062-jokr-aneb-online-zivot-filozofa>.

WEISNEROVÁ, Ema. *Popularizační edici Munice otevřely teorie her a času* [online]. 2018. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://www.online.muni.cz/udalosti/10604-popularizacni-edici-otevrely-teorie-her-a-casu>.

Tomáš Kubíček

Národnost: česká

Datum narození: 28. srpna 1966

Místo narození: Brno

Sociální zařazení: Otec Jaromír Kubíček je bibliograf, pedagog, knihovník a autor řady prací o dějinách knihoven a teorii knihovnictví. Více než dvacet let stál v čele Moravské zemské knihovny.

Akademické působení

Tomáš Kubíček vystudoval češtinu a dějepis se zaměřením na vzdělávání na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, v roce 1991 obhájil diplomovou práci *Spory o Milana Kunderu – literární bibliografie o životě a díle Milana Kundery*. O osm let později úspěšně zakončil doktorské studium disertační prací *Naratologické kapitoly k románům Milana Kundery*, kterou napsal pod vedením školitele Milana Suchomela. Během doktorského studia pracoval jako odborný pracovník Ústavu české literatury Akademie věd České republiky a v roce 2000 se stal vědeckým pracovníkem na stejném ústavu. Mezi roky 1999 a 2003 vedl brněnskou pobočku ÚČL AV ČR, poté se stal zástupcem ředitele Ústavu české literatury AV ČR a zároveň vedoucím oddělení teorie prózy. Založil zde například tradici naratologického bádání. Současně v letech 2003–2010 vyučoval na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kde v roce 2005 získal titul PhDr. a o tři roky později se habilitoval prací *Vypravěč. Kategorie narativní analýzy*. Ve tomtéž roce začal přednášet na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Od roku 2011 vedl katedru bohemistiky na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. V roce 2013 byl Tomáš Kubíček jmenován profesorem. V následujícím roce odešel z olomoucké univerzity i z AV ČR a stal se ředitelem Moravské zemské knihovny v Brně.

Výběr z díla

Tomáš Kubíček se ve své akademické kariéře věnoval literární teorii, naratologii, literárněvědnému strukturalismu, kritice a české literatuře 20. století. Mezi jeho nejvýznamnější práce patří *Vyprávět příběh. Naratologické kapitoly k románům Milana Kundery* (2001), *Vypravěč. Kategorie narativní analýzy* (2007), *Felix Vodička – názor a metoda. K dějinám českého strukturalismu* (2010), *Středoevropan Milan Kundera* (2013), *Dvojí domov Jana Čepa* (2014) nebo *Sémantika narativního prostoru* (2015). Spolu s Jiřím Hrabalem a Petrem A. Bílkem napsali knihu *Naratologie. Strukturální analýza vyprávění* (2013), s Janem Wiendlem pak vydali *„Na téma umění a život". F. X. Šalda 1867–1937–2007* (2007) a *Moderna/Moderny* (2013). V roce 2007 vydal v Torontu publikaci *Intersubjectivity in Literary Narrative*. Podílí se na přípravě edice *Knihovna možných světů* vydávané nakladatelstvím Academia. K dalším projektům, kterých se Tomáš Kubíček účastnil, patřily *Dějiny české literatury 1945–1989* (2007–2008), *V souřadnicích volnosti. Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích* (2008), *Slovník českých literárních časopisů,*

periodických literárních sborníků a almanachů 1945–2000 (2002) nebo druhý díl *Slovníku českých spisovatelů od roku 1945* (1998).

Kubíček získal několik vědeckých grantů, poskytovaných vesměs Grantovou agenturou ČR. Grantové projekty se zaměřovaly na problematiku teorie vyprávění, osobnost Felixe Vodičky či Jana Čepa.

Tomáš Kubíček je od roku 2002 externím spolupracovníkem Forschergruppe Narratologie Hamburské univerzity, mezi roky 2008 a 2011 působil v European Narratology Network. V akademickém roce 2013/2014 byl členem Vědecké rady Filozofické fakulty Univerzity Karlovy a je členem Vědecké rady Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Zároveň je členem několika oborových rad doktorského studia na Univerzitě Palackého, na Jihočeské univerzitě a na Univerzitě Karlově. V letech 2013–2015 působil jako člen hodnoticího panelu Grantové agentury České republiky. Kubíček je členem redakční rady časopisu *Česká literatura*, časopisu *Duha*, vydávaného Moravskou zemskou knihovnou, a od roku 2016 zasedá v redakční radě *ProInflow*, časopisu, který vzniká při Kabinetu informačních studií a knihovnictví FF MU. Ve stejném roce se stal členem komise Ministerstva kultury České republiky pro udílení Státní ceny za literaturu a později i komise pro státní podporu vydávání periodických publikací. Mezi roky 2011 a 2014 působil v porotě pro udělení Ceny Jiřího Ortena pro mladé autory do 30 let, od roku 2015 je členem poroty Ceny Jaroslava Seiferta za vynikající beletristické dílo.

Opakovaně přednáší na řadě evropských i světových univerzit, například Hamburku, Paříži, Moskvě, Římě nebo Torontu, byl pozván i na univerzity Číně nebo Koreji.

Profesní působení

V letech 1991–1993 působil jako odborný pracovník v Moravském zemském muzeu a v letech 1994–1996 jako zástupce vedoucího literárního oddělení Moravského zemského muzea. Od roku 2014 působí na postu ředitele Moravské zemské knihovny v Brně. Ve stejném roce se stal členem Ústřední knihovnické rady a o dva roky později i místopředsedou Rady Národní knihovny České republiky.

Evaluace

Profesor Tomáš Kubíček je světově uznávaným naratologem, jehož profesní dráha je spojena s několika českými a moravskými bohemistickými pracovišti. V současné době vede Moravskou zemskou knihovnu v Brně.

Ohlasy

Měl jsem potěšení poznat kolegu Tomáše Kubíčka díky tomu, že v letech 2011–2014 působil jako vedoucí katedry bohemistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, tj. na pracovišti, na němž jsem v letech 1962–1967 získal vysokoškolské vzdělání a jež je od roku 1972 mým druhým domovem. Tomášovu erudici i jeho osobní šarm oceňovali jak jeho spolupracovníci, tak studenti a studentky bohemistiky, v tomto tradičně feminizovaném oboru značně převyšující studenty

svým počtem a nezřídka i studijním zanícením. Olomoucké bohemistky se ukázaly být na úrovni digitální doby, neboť využily sociální sítě Facebook, založené 1. února 2004 Markem Zuckerbergem, a zřídily zde Fanclub prof. Tomáše Kubíčka, určený *„Pro všechny bohemisty z Olomouce, kteří taky tak milují Kubíčkovy hlášky! :)“* Na této adrese lze nalézt rozličné fotografie kolegy Kubíčka, jeho výroky učiněné při pedagogické činnosti a také konfese jeho studentek – ad illustrandum několik příkladů: *„Nesoulad s celkem, to je zvláštnost, která nás v textu na něco upozorňuje… No anebo se autor zbláznil, to je vždycky ta druhá možnost.“ – „Často od studentů slýchám, že nečtou poezii, protože je to na ně příliš složitý. Jo, to je jasný. A oni si jako myslí, že román je jednodušší?!“ – „Víte, co je to analýza? To je rozšroubování textu a až ho úplně rozšroubujeme, tak se nám otevře jako Popelčiny oříšky!“ – „Chlap vstupující do krize středních let prostě musí napsat nějakou milostnou poezii. To se nám taky stane všem.“ – „V pondělky prostě na žádnýho jinýho chlapa nemyslím.“ – „Kdo by ho nezbožňoval? – V Olomouci ho něžnější část populace bezmezně miluje a to bez výjimky.“* Bolest nad odchodem kolegy Kubíčka z Filozofické fakulty UP výstižně vyjádřila anonymní pisatelka, jež, ač bohemistka, projevila stejně jako autorka předchozí konfese neznalost české interpunkce (oba výroky cituji, jak jsou psány), ale o její navýsost pozitivní „evaluaci“ univerzitního působení kolegy Tomáše Kubíčka nelze nikterak pochybovat: *„CHYBÍ MI KUBÍČEK CO ODEŠEL UŽ ANI NEMÁ SMYSL CHODIT DO ŠKOLY“*.
\ Jiří Fiala o Tomáši Kubíčkovi a facebookové stránce Fanclub prof. Tomáše Kubíčka, založené studenty bohemistiky filozofické fakulty v Olomouci

Prameny a literatura

FOBEROVÁ, Libuše. Rozhovor s docentem Jaromírem Kubíčkem. *Duha* [online], 2014, roč. 28, č. 2. [cit. 2. května 2018]. Dostupné z: <http://duha.mzk.cz/clanky/rozhovor-s-docentem-jaromirem-kubickem>.

Kubíček, Tomáš, prof. PhDr., Ph.D. [online]. [cit. 2. května 2018]. Dostupné z: <http://www.slaviste.cz/index.php?page=detail&id=590-kubicek-tomas-prof-phdr-phd>.

Prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D. [online]. [cit. 2. května 2018]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/auth/osoba/17670>.

Prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D. [online]. [cit. 2. května 2018]. Dostupné z: <https://www.mzk.cz/sites/mzk.cz/files/souboryMZK/pdf/tomas_kubicek-cv.pdf>.

Prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D. [online]. [cit. 2. května 2018]. Dostupné z: <http://pages.pedf.cuni.cz/kcl/lide/zamestnanci-katedry/prof-phdr-tomas-kubicek-ph-d/>.

Tomáš Kubíček [online]. [cit. 2. května 2018]. Dostupné z: <http://nakladatelstvi.hostbrno.cz/nakladatelstvi/autori/kubicek-tomas>.

Tomáš Kubíček [online]. [cit. 2. května 2018]. Dostupné z: <https://aleph.muni.cz>.

Marie Kučerová

Rodné jméno a příjmení: Marie Blížkovská

Národnost: česká

Datum narození: 7. března 1959

Místo narození: Brno

Sociální zařazení: Otec byl rostlinolékařem na Státní traktorové stanici v Brně a později pracoval jako aplikační technik či obchodní zástupce.

Akademické působení

Marie Kučerová studovala na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity (UJEP) nejprve historii, kterou úspěšně ukončila v roce 1982 prací *Městská hudební centra na Moravě v období pozdního feudalismu* a ziskem titulu PhDr. Druhým oborem jejího akademického zájmu se stala muzikologie, kterou studovala dálkově. Do hudby se zamilovala už ve třinácti letech, kdy se zaměřovala především na Chopina. Pro studium děl tohoto skladatele však v Brně nebyly příhodné podmínky, a tak se pod vedením Miloše Štědroně začala orientovat na renesanční a barokní hudbu. Ve své diplomové práci v roce 1984 se zabývala renesanční tabulaturou.

Profesní působení

Ještě v době studia hudební vědy pracovala jako průvodkyně v Památníku Leoše Janáčka. V letech 1984–1987 pracovala v Českém hudebním fondu, kde se s Milošem Štědroněm podílela na kritické edici díla Leoše Janáčka. Krátce před sametovou revolucí nastoupila na místo dramaturga hudební redakce v Československé televizi Brno. Ze studia záhy odešla řada kolegů a Kučerová se stala jednou z ústředních postav brněnské hudební redakce. V roce 1992 nastoupila na post producentky České televize studia Brno a od roku 2002 působila tamtéž jako šéfdramaturgyně Centra divadelní a hudební tvorby televizního studia Brno. O rok později neúspěšně kandidovala na post ředitele České televize Brno. Od roku 2011 zastávala post manažerky vývoje České televize Brno.

Kučerová stála u zrodu řady hudebních pořadů (např. cyklus *Orbis musicae pictus*). Podílela se také na koprodukci hudebních a tanečních filmů *Beethovenovy vlasy, Zápisník zmizelého, CarMen* nebo *Příběhy lišky Bystroušky.*

V době svého působení v televizi byla porotkyní mezinárodních festivalů Zlatá Praha, Prix Italia, Rose d'Or nebo International EMMY Awards. V roce 2002 se stala členkou výboru Music and Dance Experts Group European Broadcasting Union. V Brně působila v direktoriu Moravského hudebního festivalu Brno.

Zlom v profesním životě Marie Kučerové nastal na počátku roku 2013, kdy zvítězila ve výběrovém řízení na pozici ředitelky Filharmonie Brno. Do nové funkce nastoupila s vizí posílit vnímání značky Filharmonie Brno, lépe ji prezentovat v médiích a otevřít orchestr veřejnosti. Podle jejích slov se jednotlivé body postupně daří naplňovat. Hlavním projektem, který však jako ředitelka řeší, je výstavba Janáčkova kulturního centra, velkokapacitního koncertního sálu určeného právě pro brněnskou filharmonii.

Evaluace

Marie Kučerová je jednou z postav brněnské kulturní, a především hudební scény. Pracovala více než 20 let v České televizi Brno a od roku 2013 působí jako ředitelka Filharmonie Brno. Podařilo se jí hudební těleso a jeho program inovovat a přivést do hlediště také mladé publikum. Z pozice ředitelky zaštiťuje výstavbu nového koncertního sálu.

Ohlasy

Marie Kučerová ke mně přišla jako k asistentíkovi coby dcera pacientky mé ženy. Protože to bylo dva roky před její maturitou, domluvili jsme se, že se bude ucházet o studium hudební vědy. To však nebylo realizováno – studovala historii a u nás jako „třetí obor" hudební vědu, což byla gentlemanská dohoda nás kmánů s osvíceným a nezapomenutelným děkanem Janem Chloupkem, který odrážel blbost a aroganci dosazených politických kádrováků. […] Marie dělala diplomku na hudební vědě u mne a podařilo se mi najít jí žerotínský pramen – klavichordovou tabulaturu Velena ze Žerotína, která se po třicetileté válce ztratila „na Východě", tj. u nás ve Velkých Losinách. Zjistili jsme to díky bezvýznamné poznámce v Rackově monografii *Kryštof Harant*… Získali jsme film památky, editovali ji a Marie o ní napsala po absolutoriu velkou studii do prestižního švýcarského muzikologického časopisu, což se podařilo sjednat díky našim kolokvijním známostem. […] Od té doby se Marie nevěnovala vědecké dráze, ale byla úspěšnou a vynikající televizní dramaturgyní. Získala Brnu a České republice mnoho cen na Zlaté Praze a díky svému půvabu, perfektní jazykové výbavě a uchvacující milé povaze byla známa u všech papalášů mezinárodních filmových festivalů. Je známo, že na tehdejší Ruzyni přijel nějaký „velkošéf s prachama" pro festival Zlatá Praha a televizní generalita ho čekala v pozoru na letišti. On všechny minul a objal Marušku. **\ Miloš Štědroň**

Prameny a literatura

BLÍŽKOVSKÝ, Petr – KUČEROVÁ, Marie – BLÍŽKOVSKÝ, Tomáš. *Tati, povídej. Příběhy našeho tatínka.* Brno: T. Blížkovský, 2009.

HLAVÁČ, Jan. *Marie Kučerová, ředitelka Filharmonie Brno* [online]. 2016. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/marie-kucerova-reditelka-filharmonie-brno-5017644>.

KONRÁD, Daniel. *Marie Kučerová: Řídit orchestr je náročnější než pracovat v televizi* [online]. 2016. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://art.ihned.cz/klasicka-hudba-a-opera/c1-65099560-marie-kucerova-filharmonie-brno-rozhovor>.

Marie Kučerová [online]. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://www.detail.cz/osoba/marie-kucerova-kvetinarska-405-2-brno/hsYHVOczqvY/>.

Medailonek – Marie Kučerová [online]. 2016. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://cs.tedxbrnowomen.cz/medailonek-marie-kucerova>.

PhDr. Marie Kučerová [online]. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/lide/marie-kucerova/>.

raš. *Novou ředitelkou brněnské filharmonie se stala Marie Kučerová* [online]. 2013. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/zpravodajstvi-brno/kultura/211928-novou-reditelkou-brnenske-filharmonie-se-stala-marie-kucerova/>.

SOUKUPOVÁ, Jana. *Brněnská filharmonie má šedesátiny. Slaví ale mladistvě* [online]. 2015. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://brno.idnes.cz/rozhovor-s-reditelkou-brnenske-filharmonie-marii-kucerovou-pr5-/brno-zpravy.aspx?c=A150918_204524_brno-zpravy_zde>.

ŽÁKOVÁ, Markéta. *Marie Kučerová: V umění spoustu věcí nevykalkulujete* [online]. 2014. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://www.brno.cz/brnensky-metropolitan/brnensky-metropolitan-rozhovory/rozhovor-marie-kucerova-rijen-2014/>.

Josef Šmajs

Národnost: česká

Datum narození: 23. listopadu 1938

Místo narození: Skvrňov (okres Kolín)

Sociální zařazení: Josef Šmajs se narodil v malé vesnici Skvrňov nedaleko Kolína. Ač se nejprve orientoval spíše směrem technickým, při studiu na vysoké škole nalezl svůj hlavní zájem – filozofii. Vyslovuje se velmi kriticky vůči současné civilizaci a neschopnosti čelit ekologickým krizím. Je ženatý a má tři děti.

Akademické působení

Studijní zájem Josefa Šmajse se několikrát proměnil. Po vychození jedenáctiletky v Uhlířských Janovicích navštěvoval ženijní technické učiliště v Litoměřicích. Ke studiu se vrátil v roce 1964, když nastoupil na vojenskou akademii v Brně. V roce 1969 zde získal titul inženýr v oboru strojního inženýrství.

Zároveň se začal zajímat také o filozofickou stránku technického pokroku společnosti. Studoval filozofii na filozofické fakultě v Brně – studium ukončil v roce 1972 ziskem doktorského titulu. V této době byla jeho zájmem především filozofie vědy a techniky, která klade velký důraz na udržitelnost rozvoje a ekologii krajiny. V roce 1978 mu byl udělen titul kandidáta věd za práci *Vědeckotechnický pokrok ve vojenství*. Další výsledky svého bádání publikoval v monografii *Věda a ekologický problém* (1989). V letech 1987 až 1989 působil jako proděkan FF a poté sedm let jako člen Akademického senátu FF MU.

Po revoluci dál působil na katedře filozofie a spolu s Jiřím Cetlem publikoval knihu *Příroda a kultura* (1990). V roce 1993 se habilitoval spisem *Evoluční ontologie*. Svou filozofii postupně začlenil do ontologie a spolu s Josefem Krobem publikoval nejprve *Úvod do ontologie* (1994); poznatky rozvinul obšírněji v knize *Evoluční ontologie* (2003). Šmajsova koncepce evoluční ontologie staví do opozice kulturní bytí vytvořené člověkem a přírodu. Mezi lety 1996 a 2000 vedl filozofickou katedru a v roce 1997 byl jmenován profesorem filozofie. Ve své práci nadále akcentoval potřebnost ekologického myšlení: publikoval práce jako *Ohrožená kultura* (1997), *Drama evoluce* (2000), *Filozofie – obrat k Zemi* (2008).

Od roku 2003 pracuje na Ekonomicko-správní fakultě MU na katedře podnikového hospodářství. Vyučuje zde zejména filozofii a etiku; těmto tématům se věnoval v monografii *Podnikatelská a enviromentální etika* (2008).

Ocenění vědeckou komunitou

Jako člen redakční rady se podílel na vydávání *Filosofického časopisu*. V devadesátých letech byl předsedou či členem redakčních rad periodik *EKO*, *Filosofia* a *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*. Od roku 2000 je členem redakční rady *Journal of Ecology and Health*. Byl členem Vědecké rady FF MU a také poradním členem

mezinárodního výboru International Consulting Comittee of the Ecology and Life Foundation. Za knihu *Ohrožená kultura* obdržel Cenu ministra životního prostředí.

Profesní působení a veřejná činnost

Jako absolvent ženijního učiliště nastoupil ke službě v československé armádě. Pracoval zde mezi lety 1959 a 1964 – poté odešel do Brna, kde studoval strojní inženýrství. Již během studií se začal zajímat o filozofii techniky a po absolvování Vojenské akademie Antonína Zápotockého v Brně zde pracoval na katedře filozofie. V roce 1978 se však zúčastnil pohřbu Vítězslava Gardavského, svého bývalého učitele filozofie, který byl z akademie v rámci normalizačních čistek vyhozen. Na základě této skutečnosti byl Josef Šmajs nucen akademii rovněž opustit.

V osmdesátých letech aktivně publikoval v různých časopisech články o nutnosti ekologického přístupu a udržitelného rozvoje. Po revoluci byl členem poradního sboru ministerstva životního prostředí. V posledních letech se otevřeně vyslovuje k současným ekologickým problémům. V roce 2010 vydal spolu s Ivanem Klímou a Václavem Cílkem text o neudržitelnosti současné civilizace a ekologické krizi pod názvem *Tři hlasy*. V roce 2015 vyšla jeho kniha *Ústava Země: filosofický koncept*. Výsledky své práce často komentuje a popularizuje v rozhlase, tisku a v televizi.

Evaluace

Mezinárodně uznávaný filozof. Absolvent a dlouholetý vedoucí katedry filozofie na FF MU. Neúnavný propagátor ekologie a udržitelného rozvoje.

Ohlasy

I v zahraničí oceňovaný brněnský filozof [...] je už několik desetiletí jedním z našich nejvytrvalejších bojovníků za ochranu přírody i udržitelnost lidské civilizace. Prostředky boje volí adekvátní vlastní profesi – píše a zveřejňuje ty nejkvalitnější a myšlenkově nejcelistvější texty, které je schopen vytvořit, o minulosti a současnosti. **\ Zdeňka Petáková**

Domnívám se, že důležitým faktorem, který se promítá do kontroverzí i významu Šmajsova díla, je tak to, že jeho přístup nemůže brát příliš ohled na panující filosofický diskurs. Šmajsova filosofie může podle mě dýchat a silně inspirovat pouze tehdy, jestliže se mu příliš nepřizpůsobí. V tomto kontextu například nevnímám jako prohřešek to, že Šmajs nepřijal zaběhlý způsob psaní odborných textů. **\ Vratislav Moudr**

Prameny a literatura

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, osobní spisy, kart. 56/38.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 FF, habilitace a profesury, kart. 37/28, 40/13, 45/8.

Josef Šmajs [online]. [cit. 10. července 2018]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Šmajs>.

Josef Šmajs [online]. [cit. 10. července 2018]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/lide/2543-josef-smajs/zivotopis>.

POVOLNÝ, David. *Nemůžeme růst donekonečna* [online]. 2013. [cit. 10. července 2018]. Dostupné z: <https://www.online.muni.cz/veda-a-vyzkum/4026-nemuzeme-rust-donekonecna>.

SEDLÁK, Jiří. Josef Šmajs: Filozofie – obrat k Zemi. *Universitas*, 2010, č. 1, s. 72–73.

TOMEŠ, Josef a kol. *Český biografický slovník XX. století: III. díl, Q–Ž*. Praha: Paseka, 1999.

Jiří Voráč

Národnost: česká

Datum narození: 16. července 1965

Místo narození: Brno

Sociální zařazení: Pochází ze silně věřící katolické rodiny. Otec byl v mládí členem a funkcionářem Sdružení katolické mládeže, vojenskou službu strávil u PTP a tři roky pracoval v dolech na Mostecku a Ostravsku. Vystudoval strojní průmyslovku v Praze, na vysokou školu se nedostal: částečně z důvodů politických, částečně z důvodů sociálních. Matka po základní škole absolvovala dvouletou rodinnou školu, vystřídala několik zaměstnání a po narození Jiřího Voráče (je nejmladší ze tří bratrů) pracovala v administrativě v Adastu. Rodiče se výrazně podíleli na životě katolické komunity v Adamově. Rodina nebyla nikdy přímo politicky aktivní a její vztah k politickému dění byl de facto indiferentní, neboť smysl nacházela jinde. Po sametové revoluci zastával otec post místostarosty Adamova za Občanské fórum. Jiří Voráč je ženatý se Zuzanou Voráčovou.

Akademické působení

Jiří Voráč maturoval v roce 1983 na gymnáziu v Blansku, hlásil se ke studiu historie na filozofickou fakultu v Brně, ale nebyl přijat. V průběhu školního roku proto navštěvoval nultý ročník a pracoval jako průvodce v kasematech na Špilberku. O rok později opětovně konal přijímací zkoušky na filozofickou fakultu a začal studovat historii a český jazyk a literaturu. V době jeho studia byl na fakultě otevřen nový obor filmová a divadelní věda, který se stal jeho třetím studijním oborem. V posledním ročníku se rozhodl si přesunout státnice z jarního na podzimní termín, aby měl více času na přípravu. Pod vedením Milana Suchomela zpracoval diplomovou práci *Filmy Jiřího Menzla podle próz Bohumila Hrabala.* V listopadu 1989 však vypukla sametová revoluce: v čele její brněnské větve stál právě Voráč. Jeho státnice se nakonec konaly v den generální stávky. Jak sám říká v rozhovorech: *„Tak já jsem ráno v pondělí 27. listopadu vyběhl ze stávkového výboru o patro výš, kde zasedala státnicová komise, zjevně se oni báli víc mě než já jich. Já jsem se samozřejmě na státnici nepřipravoval a v té situaci oni se mě zeptali, co říkám současné politické situaci, já jsem konstatoval, že komunismus se hroutí, dostal jsem za jedna nebo za dvě a odešel jsem organizovat průvod na generální stávku. Já jsem byl pravděpodobně poslední student v Československu, který skládal státnice z marxismu-leninismu, protože několik dnů poté byl ten obor zrušen.“*

V roce 1993 začal Jiří Voráč působit jako odborný asistent pro dějiny filmu na Ústavu divadelní a filmové vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Přihlásil se na postgraduální studium filmologie pod vedením režiséra Bořivoje Srby, které dokončil v roce 1998 úspěšnou obhajobou disertační práce *Český film v exilu se zaměřením na režisérské osobnosti hraného filmu v období 1968–1990.* V roce 2000 se stal vedoucím Ústavu filmu a audiovizuální kultury FF MU. O šest let později se habilitoval v oboru teorie a dějiny dramatických umění na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. V roce 2012 byl jmenován profesorem filmového, televizního a fotografického umění a nových médií na Akademii múzických umění v Praze.

Výběr z díla

Absolvoval řadu zahraničních badatelských pobytů, například v Amsterdamu v rámci mezinárodního výzkumného projektu The Dissident Muse: Critical Theatre in Easter and Central Europe 1945–1989, získal grant Rakouského ústavu pro východní a jihovýchodní Evropu na pobyt ve Vídni. V roce 2000 absolvoval pobyt na University of Toronto, University of Michigan a University of Iowa. V letech 2003 a 2011 vyjel na stáž na Harvard University. Ve své pedagogické činnosti se věnuje dějinám české kinematografie, českému filmu v exilu, české nové filmové vlně, ale vede i prakticky orientované přednášky (Provoz kina, Filmová kancelář). Mezi Voráčovy monografie patří *Čeští a slovenští filmoví režiséři v exilu* (1993), *Český film v exilu* (2004), *Ivan Passer. Filmový vypravěč rozmanitostí aneb od Intimního osvětlení k Nomádovi* (2008) nebo studie *Spolupráce univerzity a filmového průmyslu: případ Brno* (2017).

V období ohraničeném léty 1997 a 2018 byl opakovaně členem Akademického senátu FF MU, v letech 2014–2018 členem Vědecké rady FF MU. V letech 2005–2014 byl rovněž členem Umělecké rady Divadelní fakulty Janáčkovy akademie múzických umění. Mezi roky 2003–2009 působil jako člen Rady České televize, v letech 2012–2015 pak jako člen Rady Státního fondu kinematografie. Od roku 2015 je expertem Magistrátu hlavního města Prahy pro grantové projekty v oblasti filmu. V uplynulých letech byl několikrát řešitelem grantových projektů vyhlašovaných v rámci Evropských strukturálních fondů, Grantovou agenturou České republiky nebo Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy ČR. Jiří Voráč bývá kurátorem při filmových festivalech (např. Mezinárodní filmový festival v Karlových Varech, Letní filmová škola v Uherském Hradišti, Mezinárodní festival dokumentárních filmů v Jihlavě). Stal se zakladatelem a vedoucím edice *Filmová knihovna* nakladatelství Host. Za svoji činnost dostal v roce 2009 pamětní medaili Filozofické fakulty MU za přínos rozvoji fakulty a univerzity.

Veřejná činnost

Jiří Voráč se od střední školy zajímal o československé disidentské prostředí, navštěvoval bytové semináře a nepovolené přednášky. Na vysoké škole se odmítal účastnit akcí Svazu socialistické mládeže, ze kterého byl také vyloučen – to znamenalo, že se nesměl podílet na vydávání fakultního literárního časopisu. V letech 1988–1989 proto začal spolu s dalšími vydávat studentský nezávislý časopis *Revue 88*, jediný vysokoškolský časopis vycházející jako samizdat. Všichni přispěvatelé v něm psali pod svými jmény, a dokonce se ho snažili zaregistrovat jako oficiální periodikum, což se však nepodařilo. Za částečné finanční podpory *Charty 77* vyšla čtyři čísla. Studenti kolem *Revue 88* se snažili na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity vytvořit nezávislý svaz jako protiváhu k SSM.

S Vladimírem Vyskočilem vypracoval petici *Společné prohlášení studentů vysokých škol*, ve které požadovali propuštění Václava Havla, ukončení trestních stíhání a zastavení kampaně proti nezávislým iniciativám v Československu.

V průběhu sametové revoluce patřil Jiří Voráč k vůdcům studentů nejen na filozofické fakultě. Stávkový výbor FF založil už v sobotu 18. listopadu 1989 a od pondělí organizoval stávky, promlouval k tisícům lidí, řadil průvody studentů na náměstí Svobody. Stál také u zrodu brněnského Občanského fóra.

Krátce po sametové revoluci založil s Janou Soukupovou nezávislý kulturně-politický týdeník *Moravské noviny* a v roce 1990 se stal jeho šéfredaktorem. Brzy ho však znovu přivábilo akademické prostředí a vrátil se na filozofickou fakultu.

Spolu s dalšími studentskými vůdci sametové revoluce se v roce 1999 vyjádřil k soudobé politické situaci (především opoziční smlouvě) prostřednictvím petice *Děkujeme, odejděte!* V roce 2010 stál u zrodu petice proti rozsudku soudu nad studenty architektury z roku 1989. Ti se měli omluvit pedagogu Janu Snášelovi za to, že o něm v listopadových dnech prohlásili, že je demagog.

Za svoji práci pro veřejnost dostal Jiří Voráč v roce 2008 od Nadace Charty 77 Cenu Františka Kriegla.

Evaluace

Jiří Voráč byl jedním ze studentských vůdců sametové revoluce v Brně. Patří k předním českým odborníkům v oblasti filmové vědy a po řadu let stál v čele Ústavu filmové vědy a audiovizuální kultury FF MU.

Ohlasy

Díky této své specializaci se před několika lety stal členem Rady České televize, kde se vyprofiloval jako největší kritik poměrů v televizi i v Radě samé. **\ Michal Prokop**

K poctě patří klip. Střihl bych do něj 22 flashbacků: student Jiří Voráč kráčí lesem a hovoří o filmech (seznámili jsme se na výletě); potkávám Jiřího s přáteli na Folkovém kolotoči v Břeclavi; kritik Jiří Voráč přináší v zimě 1989 do redakce *Rovnosti* podvratnou recenzi na tragikomedii *Dobří holubi se vracejí* (nemohu ji otisknout); revolucionář Jiří Voráč rozjíždí 20. listopadu 1989 v pracovně Dušana Šlosara studentskou stávku; šéfredaktor *Moravských novin* Jiří Voráč na 27. MFF v Karlových Varech komentuje retrospektivu exilových filmů; pedagog Jiří Voráč předkládá Bořivoji Srbovi plán výuky filmové vědy; badatel Jiří Voráč hovoří v Karlových Varech s Ivanem Passerem, v Torontu s Josefem Škvoreckým a ve Washingtonu s Arnoštem Lustigem; dr. Jiří Voráč křtí v kině Art svoji knihu *Český film v exilu* a beseduje s Bernardem Šafaříkem; doc. Jiří Voráč se na vánočním večírku filmové vědy radí se sekretářkou Pavlou Švédovou; přebírá Cenu Františka Kriegla za občanskou statečnost projevenou v Radě České televize; spolu s Monikou MacDonagh-Pajerovou odpovídá na otázky Michala Prokopa v pořadu *Krásný ztráty*; blahopřeje k obhajobám Petru Szczepanikovi, Anně Batistové, Lucii Česálkové; koncipuje petici za záchranu kina Scala; prof. Jiří Voráč pronáší na JAMU laudatio k čestnému doktorátu Vojtěcha Jasného; zahajuje akademický rok v kinosále FF MU; vítá Zdeňka Smejkala, Pavla Švandu a Jana Uhdeho při oslavách 50. výročí brněnské filmové vědy. Jaro 2018: Jiří Voráč řídí poradu s Patrycjí Astrid Twardowskou, Pavlem Skopalem a Radomírem Douglasem Kokešem k novým akreditacím a moderuje besedu s rektory Mikulášem Bekem a Jiřím Fialou o odkazu TGM při zahájení cyklu *Dějiny na 8* v rámci Studentského kina ve Scale. To be continued... **\ Jaromír Blažejovský**

Musím říct, že i na komunistické vysoké škole byli velice zajímaví, profesionálně i lidsky velice kvalitní lidé. I to podivné, šedivé akademické prostředí bylo vnitřně bohatší a diferencovanější, než se na první pohled zdálo, a i v té době tam byli lidé, kterých si dodnes hluboce vážím. Na druhé straně se stále nemůžu zbavit úžasu nad otrlostí a cynismem normalizačních kádrů, kteří se na škole drží zuby nehty a tváří se jakoby nic. **\ Jiří Voráč o svých vysokoškolských studiích**

Prameny a literatura

FOJTŮ, Martina. *Brněnský příběh jedné studentské revoluce* [online]. 2014. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://www.online.muni.cz/udalosti/4980-brnensky-pribeh-jedne-studentske-revoluce>.

Jiří Voráč [online]. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?org=421&id=5356&l=cz>.

Krásný ztráty [televizní pořad]. Monika MacDonagh Pajerová – Jiří Voráč. Česká televize. ČT2, 9. 11. 2009. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1096002521-krasny-ztraty/209562250500024/>.

KUBÍČKOVÁ, Klára. *Desítky lidí vyzvaly „demagoga", ať je zažaluje jako studenty z listopadu 1989* [online]. 2010. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://brno.idnes.cz/desitky-lidi-vyzvaly-demagoga-at-je-zazaluje-jako-studenty-z-listopadu-1989-15g-/brno-zpravy.aspx?c=A101206_191612_brno-zpravy_toi>.

OTÁHAL, Milan – VANĚK, Miroslav. *Sto studentských revolucí. Studenti v období pádu komunismu – životopisná vyprávění.* Praha: Lidové noviny, 1999, s. 796–810.

POLISTOPADOVÁ GENERACE

Veronika Ambros

Mikuláš Bek

Lucie Bittalová

Kamil Fila

Irena Radová

Barbora Schnelle

Petr Šimíček

Kateřina Tučková

Ivan Foletti

Stanislav Gálik

Josef Klein

Jiří Macháček

David Zbíral

POLISTOPADOVÁ GENERACE

Úvod (LF) 425

Veronika Ambros (MM) 431
Mikuláš Bek (LF) 433
Lucie Bittalová (JČ) 435
Kamil Fila (HČ) 440
Ivan Foletti (HČ) 443
Stanislav Gálik (MM) 446
Josef Klein (LF) 448
Jiří Macháček (HČ) 449
Irena Radová (HČ) 452
Barbora Schnelle (MM) 455
Petr Šimíček (MM) 457
Kateřina Tučková (JČ) 459
David Zbíral (JČ) 463

Milan Uhde o fakultním roce 1990 466

S politickými změnami zahájenými po pádu komunistického režimu v Československu v roce 1989 vstoupila do období velkých reforem i fakulta. Na samém začátku 90. let se zdálo, že politický vliv studentského hnutí, vybaveného tehdy velkou prestiží a důvěrou veřejnosti, bude mít dopad i na základní strukturální proměny tuzemského vysokého školství. Tato očekávání se ale nenaplnila. Po odchodu vůdčích studentských aktérů listopadových událostí z fakulty nastal, tak jako i jinde, až překvapivě rychlý pokles aktivity studentských organizací a většina studujících ztratila o veřejné záležitosti zájem. Proměny akademického prostředí se tak udály cestou rozhodování ústavních činitelů bez valné debaty se zástupci vysokých škol; zvláště autorita akademických senátů u širší veřejnosti se v tomto ohledu ukázala jako nedostatečná.

V souhrnu lze říci, že změny na fakultě přibližně sledovaly trajektorii, kterou prošly nebo stále procházejí univerzity a humanitně zaměřené fakulty v zemích účastných tzv. Boloňského procesu. Z hlediska periodizace se proto sledované období skládá ze dvou etap: první zahrnuje většinu 90. let a lze ji charakterizovat jako postupné procitání z letargie normalizačního období, vyrovnávání se s minulostí (aplikace lustračního zákona, rehabilitace osob postižených komunistickým režimem apod.), uvědomění si vlastních nedostatků ve srovnání s vyspělejším zahraničím a debatu o možnostech modernizace. Do těchto – často divergentních, naivitou a akademickým korporativismem poznamenaných – debat vstoupila Boloňská deklarace (1999), akt v podstatě definující základní obrysy státní vysokoškolské politiky pro další léta, a určující tedy směr reformy. Přenos zmíněných reformních zásad na univerzitu a fakultu si ještě žádal mnoho času a práce, ale debata už nebyla vedena o základním směru, nýbrž o konkrétních krocích: důsledné zavedení kreditového systému studia, autonomie studijní cesty každého studenta, manažerská autonomie ústavů a kateder, zvyšující se digitalizace manažerských a rozhodovacích procesů a s tím spojený důraz na srovnání podmínek napříč celou univerzitou, management kvality atd. Řada těchto závažných změn se prosazovala postupně, například první bakalářské diplomy byly na MU uděleny již v roce 1994, ale teprve v roce 1999 lze v souvislosti se spuštěním Informačního systému MU hovořit o plné implementaci bakalářského studia do univerzitního studijního procesu.[1]

Obecným cílem Boloňského procesu je vznik Evropské oblasti vysokoškolského vzdělávání: konkrétně se politika sdílená více než padesátkou států a nadnárodních organizací projevuje ve zvyšování nadstátní prostupnosti studijních programů, podpoře studentské a akademické výměny, zvyšování součinnosti akademického prostředí s aktéry trhu práce a v odlišení misí, které plní jednotlivé vysoké školy a fakulty v rámci systému.[2] Implementace

1 *Zakládání nové fakulty je krásná akademická bitva* [online]. [cit. 10. října 2018]. Dostupné z: <https://www.online.muni.cz/udalosti/931-zakladani-nove-fakulty-je-krasna-akademicka-bitva>.

2 *History. A common vision* [online]. [cit. 16. července 2018]. Dostupné z: <http://www.ehea.info/pid34248/history.html>.

Boloňského systému do vysokoškolského vzdělávání v jednotlivých zemích má pluralitní ráz, nebylo dosaženo a patrně ještě dlouho nebude dosaženo ani jednotného výkladu všech závazků plynoucích z Boloňské deklarace pro jednotlivé státy.[3] Především menší země tu ale nemají mnoho na výběr a jsou více či méně pod tlakem nutnosti reagovat na situaci ve velkých evropských zemích a snažit se o soulad vlastního univerzitního vzdělávání s „hlavním proudem". Postoj malých zemí vystihuje citát Jána Fígeľa, někdejšího slovenského eurokomisaře pro vzdělávání: *„Byť súčasťou Bolonského procesu neznamená, že ostatné krajiny uznajú všetko, no znamená to, že to uznajú ľahšie"*.[4]

Dopad Boloňského procesu na české vysoké školství, na Masarykovu univerzitu a také na její filozofickou fakultu je nesnadné zhodnotit v jeho komplexnosti. Nový systém má jen málo nadšených příznivců, spíše je většinou akademické veřejnosti vnímán jako jediná vcelku jasná perspektiva rozvoje vysokých škol se značnou politickou podporou. A politická podpora znamená přísun finančních prostředků. Fakulta zaznamenala hlavně díky financím plynoucím z operačních programů Evropské unie a z rozpočtu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR v letech 2011–2019 obrovský rozvoj, bezprecedentní v její dlouhé historii, vyjádřený navenek hlavně modernizací areálu kampusu fakulty v ulici Arna Nováka, kromě toho ale desítkami menších investic do celkové modernizace.[5] Velmi kvalitní podmínky pro výuku a výzkum jsou argumentem ve prospěch „Boloně", který akademici, pamatující stísněné a zastaralé prostory před rekonstrukcí, nemohou přehlédnout. Projevuje se tu proto jistá dávka fatalismu smíchaná z poznání výhod plynoucích ze zapojení do reforem a nemožnosti stát mimo hlavní proud evropské vysokoškolské politiky, z detailní znalosti problémů, které české vysoké školy jako celek – stejně jako Masarykova univerzita – mají, z vědomí, že stinných stránek Boloňského procesu není zrovna málo, a z toho, že se cítí být povoláni k obhajobě kvalitního vzdělání, jež by měly přinejmenším tradiční vysoké školy poskytovat a jež probíhající reformy mění, relativizují a někdy i zhoršují.

Co v praxi denního chodu fakulty a jejích oborů přijetí tzv. boloňských zásad vlastně znamenalo? Již v období normalizace příslušné státní orgány se znepokojením sledovaly demografický trend, který hovořil neúprosným jazykem: v roce 1992 bude kulminovat vlna zájemců o vysokoškolské studium z řad silných populačních ročníků tzv. Husákových dětí, a systém nemá kapacitu k tomu, aby jejich zájem uspokojil. Nešlo jen o prostorové a materiálové zabezpečení vysokých škol, ale vůbec o vizi, jak chápat vysokoškolské vzdělání v situaci, kdy jej absolvuje velká část mladých lidí v populačním ročníku. Na Západě vznikala poptávka po redefinici pozice vysoké školy v prostředí tzv. znalostní ekonomiky již od 70. let 20. století, a byť profil československé a české ekonomiky za parametry vyspělých západoevropských zemí ještě dlouho zaostával, od 90. let se zmíněné otázky objevovaly naléhavě i u nás. Česká ekonomika sice byla v této době stále ještě v mnoha ohledech levnou montovnou pro západní koncerny, ale ostrůvky vyspělých technologií s nárokem na vysoce kvalifikovanou práci tu již existovaly, především v Praze a v Brně. Trend byl zřejmý: v zemích OECD dosahovalo vysokoškolského vzdělání 30–80 % populačního ročníku.[6]

---

3 TEICHLER, Ulrich. Bologna – Kontinuität und Wandel der Hochschulentwicklung. In *Universität nach Bologna? Hochschulkonzeptionen zwischen Kritik und Utopie*. Paul Kellermann – Helmut Guggenberger – Karl Weber (eds.). Wien: Mandelbaum, 2016, s. 74–95, zde s. 74, 78–79.

4 ČIKEŠOVÁ, Mária. Aplikácia Bolonského procesu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. In *95 rokov Filozofickej fakulty UK. Pohľad do dejín inštitúcie a jej akademickej obce*. Martin Slobodník – Marta Glossová (eds.). Bratislava: Univerzita Komenského, 2017, s. 503–524, zde s. 504.

5 Rekonstrukce FF skončila. *MUNI*, 2018, září, s. 1–2.

6 SCHOFER, Evan – MEYER, John W. The Worldwide Expansion of Higher Education in the Twentieth Century. *American Sociological Review*, 2005, roč. 70, s. 898–920.

V těchto mantinelech, daných demografickým a politickým vývojem, lze hovořit o pěti hlavních trendech ve vývoji fakulty nahlížených z generačního pohledu:

Masové studium. Na konci komunistické éry a v první polovině 90. let na fakultě studovalo vždy kolem dvou tisíc studentů, v roce 1996 již 3 160 a následoval prudký nárůst: v roce 2011 dosáhl počet studentů FF historického maxima s počtem 11 332.[7] V roce 1992 připadalo na jeden úvazek učitele na FF 13 studentů, v roce 1999 již dvacet; přitom byl počet pedagogických úvazků postupně navyšován z přibližně 150 na začátku 90. let až na téměř 300 v současnosti (při 523 zaměstnancích). Masový ráz se projevil po reformě studia ve školním roce 1999/2000 spolu s přechodem na kreditový systém a týkal se hlavně nižšího, tedy bakalářského stupně studia.

Flexibilita studia. Zmíněný kreditový systém byl hlavní trasou pro přiblížení vysokoškolských vzdělávacích systémů zemí Boloňského procesu. Vzorem se stal hlavně britský systém, jehož prostupnost, flexibilita i schopnost pojmout velké množství zájemců se projevila především v bakalářském studiu. Možnost kombinace studijních předmětů, a to i napříč fakultami MU a jinými vysokými školami, se výrazně zvýšila. Student mohl běh studia více než dříve řídit a mohl si mnohem lépe vybrat pro sebe výhodnou studijní cestu, včetně absolutoria zahraniční stáže nebo praxe v komerčním či veřejném sektoru.

Výzkumná univerzita. Masarykova univerzita se v měnící se krajině vysokoškolského vzdělání v České republice vymezila jednoznačně jako univerzita výzkumná. Magisterské, a zvláště doktorské studium mělo na FF MU vždy silně výzkumné zaměření – z toho důvodu je také kladen velký důraz na kvalitní publikační činnost pedagogů. Náročnost se tu postupně zvyšuje: od cílů vymezených význačnou pozicí v prestižních tuzemských časopisech a nakladatelstvích v 90. letech až po metu intenzivního zapojení do evropského výzkumu, a dokonce kontinentální excelence v některých profilových tématech, jak je definována v současnosti. Filozofická fakulta se takto spolu s přírodovědeckou a lékařskou fakultou deklarovala v rámci Masarykovy univerzity nejvýrazněji. Vymezila se tak zejména vůči novým vysokým školám, rychle vznikajícím v tuzemsku po roce 1991, jejichž profil měl být orientován na poskytování všeobecného vysokoškolského vzdělání bakalářského stupně, a role výzkumu, tradičně postupně vystupující do popředí v magisterském, a především doktorském studiu, měla být druhořadá.

Rozdělení vzdělání na všeobecné, profesní a vědecké. Existence tohoto rozdělení studijních cest provázela fakultu a většinu oborů od doby jejich vzniku, s kreditovým systémem a jej doprovázejícími změnami ale nabyla na naléhavosti přesnější definice studijní nabídky dle zmíněných tří cest studia. Všeobecným studiem s nepříliš specializovanou nabídkou předmětů – a tedy s nutností vyprofilovat se jako student vedle studia nebo po něm tak říkajíc „ve vlastní režii" – se rozumí hlavně tříleté studium bakalářské, u nějž se jako perspektivní profilový znak absolventa ukazuje flexibilita ve vztahu k trhu práce. Vedle všeobecného studia se na fakultě postupně profilovalo a stále profiluje profesní vzdělávání středoškolských učitelů, pochopitelně pouze v předmětech uznaných v kurikulu střední školy. Podobný ráz má také knihovnické nebo archivní studium. A samozřejmě je tu poměrně malá část studentů, tradičně vnímaná jako svého druhu oborová elita, vychovávaná především v rámci doktorského studia k zaujetí pozic ve vědeckých a paměťových institucích (vysoké školy, akademie věd, muzea atd.).

7 *Výroční zpráva FF MU 2016* [online]. [cit. 1. října 2018]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/phil/uredni_deska/Ostatni_dokumenty/vyrocni_zpravy/>.

Internacionalizace studia a akademické práce. I podle skeptiků jde patrně o největší přínos Boloňského procesu. V mezidobí 1999–2007 se zvýšila mobilita studentů v rámci Evropy z 3 % na 3,3 % studijního ročníku.[8] To sice není šokující změna, navíc se řada těchto „mobilit" odehrává tak trochu mimo smysl celého programu: připomeňme hojné stáže Slováků v České republice, bavorských nebo jihotyrolských studentů v Rakousku nebo studium etnických Maďarů z Rumunska a Slovenska na maďarských univerzitách. Přesto je ale dramatické zvýšení počtu osob, které se mohou ve svém studijním nebo akademickém kurikulu pochlubit zkušeností ze zahraniční stáže, semestrálního studijního pobytu nebo účastí v mezinárodních projektech a organizacích, velmi markantní a činí tuto změnu adeptem na vůbec nejvýznamnější reformní skok v dějinách fakulty a hlavní znak polistopadové generace.

Polistopadová generace studentů tak vlastně představuje ty, kdo měli možnost si výše uvedené trendy vyzkoušet na vlastní kůži jako první. Na místě je obezřetnost, neboť náš výběr „tváří" je vychýlen směrem k těm, kteří se v novém systému dokázali uchytit, využít jeho předností a vyhnout se rizikům. V souboru osobností je proto zastoupen vzorek těch, kdo prošli kariérní cestou spojenou se studiem a stážemi v zahraničí, často na prestižních pracovištích, kdo dokázali fakultní výzkum obohatit o vynikající výstupy národního i evropského ohlasu, kdo přenesli znalosti a dovednosti získané na fakultě do praxe a stali se uznávanými aktéry veřejného diskursu k problematice společenského vývoje. Nezapomínejme ale na mnoho těch, kteří toto nedokázali, změny vnímali negativně nebo s nimi spojených šancí nechtěli, případně nedokázali využít. Připomeňme problémy, se kterými se fakulta potýká: poměrně vysoká studijní neúspěšnost, tzv. akademický inbreeding a částí akademické veřejnosti pociťovaný pokles všeobecné vzdělanosti, interpretovaný často jako generační fenomén.

Studijní neúspěšnost se stala fenoménem souvisejícím s masovým rázem studia. Právě filozofická fakulta je ve srovnání např. s fakultami lékařskou nebo právnickou stižena skutečností, že je pro mnoho uchazečů o studium „fakultou druhé volby". Téměř dva tisíce předčasně nebo neúspěšně ukončených studií v roce 2016 vypovídají o nízké motivaci části studentů, jejich nezralosti pro studium a také o neschopnosti některých oborů je pro studium nadchnout.[9] Odchod velké části studijního ročníku ze studia během několika prvních semestrů byl v minulosti na fakultě neznámým jevem, v současnosti se stal pravidlem. Od roku 2020 se univerzita a fakulta pokusí reagovat na tento neblahý stav ještě větší flexibilitou a individualizací studia, a tedy větší vstřícností vůči mladým adeptům studia, kteří patrně potřebují k jistému dozrání a ujasnění si studijních a životních priorit čas delší, než bylo dříve obvyklé.

Akademickým inbreedingem je označováno personální uzamčení vysokých škol, fakult a oborů před pedagogickými a výzkumnými pracovníky přicházejícími zvenčí. Jedním z aspektů tohoto údajného nešvaru je nedostatečná výuka konaná v cizích jazycích, a tudíž otevřená také pro zahraniční studenty. Ve střední Evropě, kde je univerzitní kultura profilována silným akcentem na národní roli univerzity (pochopitelně zvláště v humanitních oborech), je sevřenost akademických obcí v tomto smyslu vyšší než v západní Evropě, s odlišnou historií a tradicemi univerzit. Ty jsou navíc podpořeny přitažlivostí „velkého jazyka", globálně rozšířenou znalostí základních kulturních znaků a samozřejmě také např. podstatně vyššími příjmy akademiků, než je běžné v tuzemsku. Přiměřená internacionalizace výuky a výzkumu je pro školu blahodárná: debata je ovšem vedena o smyslu

8 TEICHLER, *Bologna*, s. 74.

9 *Výroční zpráva FF MU 2016. Příloha 3, 4* [online]. [cit. 30. srpna 2018]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/phil/uredni_deska/Ostatni_dokumenty/vyrocni_zpravy/VZ_FF_MU_2016.pdf>.

výuky v cizích jazycích v situaci, kdy zahraničních studentů je v seminární skupině jen hrstka nebo vůbec žádný; o významu angličtiny jako akademické *lingua franca* v situaci, kdy se humanitní obory cítí být povinovány strážit kulturní bohatství jiných, menších jazyků a národů; a vůbec o roli univerzity v profilaci národní identity, hrdosti a vazby k zemi a regionu, včetně homogenity akademických obcí schopných přestát různé formy krizí, jež je internacionalizací údajně ohrožena. A to vůbec nemluvě o radikálních názorech, které celou kampaň za internacionalizaci vidí jako zástěrku pro „odliv mozků" ze zemí střední, východní a nově také jižní Evropy na Západ.[10]

Problém poklesu kvality vysokoškolského vzdělání je tématem, které se stalo evergreenem nespočetných debat v akademických grémiích i kuloárech. Také v Německu od 70. let postupně přibývaly hlasy, že veškeré tehdejší reformy a celý Boloňský proces jsou vlastně postupným loučením se s humboldtovskou tradicí univerzity a podkopáváním její identity.[11] Obava je vyjadřována o oblast akademické svobody, neboť spolu s masovým rázem vzdělávání a obrovskými finančními prostředky plynoucími na ně z veřejných rozpočtů plíživě narůstá administrativní zátěž a také byrokratický dohled nad prací akademiků.[12] Tlak na prostor svobodného výzkumu a výuky přichází s mechanismy tzv. akademického kapitalismu, tedy z představy velké části voličů, politiků a manažerů vysokých škol, že lze *universitas* řídit jako svého druhu firmu: tj. kvantifikovat náklady a výnosy, vybudovat mechanismy hodnocení každé organizační složky a každého pracovníka, které jasně ukážou na slabé a silné stránky práce atd.[13] Vysoké školy si budou muset postupně přivyknout této změně atmosféry ve společnosti, zhlížející se v principech známých ze slavných anglosaských privátních vysokých škol a volající po jejich (částečném) přenesení i do tuzemského veřejného vysokého školství. Účelné vyrovnání se s touto poptávkou je velkou výzvou zvláště pro humanitní obory, u nichž je kapitalizace vědění velmi problematická.

Již na konci 90. let se rozšířil mezi akademiky starší a střední generace dojem, že se vzdělávací systém takříkajíc „posunul". Tedy, že maturita doznala poklesu kvality a s tím také prestiže – což do debaty vtahuje mnoho učitelů středních škol –, přičemž deficit vzdělání je doháněn v rámci bakalářského studia. To vlastně jaksi supluje nedostatky střední školy. Tříleté bakalářské studium je nahlíženo s podezřením, opřeným o mnohdy problematickou kvalitu bakalářských diplomových prací, jejichž autory jsou často mladí lidé se sotva základní orientací v příslušném oboru, nezralí pro skutečné bádání. „Skutečné" vysokoškolské vzdělání s tradiční náročností je pak prý k vidění až v navazujícím magisterském a ještě více doktorském studiu.

Akademici tento svůj poněkud elitářský postoj před veřejností skrývají, mimo jiné s ohledem na finance, které na univerzitu přicházejí právě s vazbou na bakalářské studium; přesto je celková hořkost z pocitu poklesu kvality studia nemalá. Jde patrně o jev zákonitě provázející masové studium. Pokud studuje vysokou školu až 80 % populačního ročníku, nutně se prudce zvětšuje rozdíl mezi nejlepšími a nejhoršími studenty a kontrast

10 HRYNIEWICZ, Janusz – JAŁOWIECKI, Bohdan – MYNC, Agnieszka. *Ucieczka mozgów ze szkolnictwa wyższego i nauki. The Brain Drain in Poland* [online]. [cit. 2. ledna 2018]. Warszawa: Regional and Local Studies, 1992. Dostupné z: <https://financialobserver.eu/cse-and-cis/serbia/serbia-experiencing-health-sector-brain-drain/>.

11 Srov. vom BRUCH, Langsamer Abschied; vom BRUCH, Universitätsreform als Antwort auf die Krise.

12 ZÁVADA, Jiří a kol. „Benchmarking" v hodnocení kvality vysokých škol. *Aula*, 2006, roč. 14, zvláštní číslo, s. 83–96; VINŠ, Václav a kol. Vnitřní hodnocení na vysokých školách. Analýza výročních zpráv a dlouhodobých záměrů vysokých škol. *Aula*, 2006, roč. 14, zvláštní číslo, s. 61–82.

13 SLAUGHTER – LESLIE, *Academic Capitalism*; KAUPPINEN, Ilkka. Towards transnational academic capitalism. *Higher Education*, 2012, roč. 64, č. 4, s. 543–556.

s horizontem zkušeností akademiků starší a střední generace je dramatický – vždyť jejich obraz vysoké školy byl utvářen v době, kdy studovalo přibližně 15 % populačního ročníku, přijímací zkoušky měly přísně výběrový ráz a cílevědomost studentů, a tedy také studijní neúspěšnost, měly úplně jiné parametry.[14]

V souvislosti se vznikem nových škol a fakult se také na poli humanitního a společenskovědního vzdělání studijní nabídka stala postupně z pohledu uchazeče nepřehlednou a rozdíly mezi školami se z pohledu veřejnosti postupně stíraly. Veřejnost se více než dříve zaměřila na prostou skutečnost, že studium na různých vysokých školách je završeno diplomem formálně stejné hodnoty. Pro mnohé se rozhodujícími motivacemi pro volbu školy stala daleko více dopravní dostupnost z místa bydliště, levné studentské bydlení, možnosti studentské zábavy apod., nikoliv tradice nebo kvalita vzdělání a výzkumu, která se navíc dala jen nesnadno změřit.[15]

Fakulta je nadto pro své humanitní a společenskovědní zaměření více než jiné konfrontována s přesunem vzdělávání mimo školy, především na internet a sociální sítě, kde lze snadno dohledat mnoho informací na fakultě dříve vyučovaných. Pochopitelně lze na internetu snáze nalézt informace např. o mnichovské dohodě než návod na provedení operace žlučníku. Školy ale monopol na poskytování vzdělanosti ztratily jako celek a velká část veřejnosti je vnímá jako zastaralé a odtržené od běžného života.[16] Tato pluralizace poskytovatelů vzdělání přinesla řadu změn do všech oblastí života fakulty, především se z *učitele – vykladače látky* stává krok za krokem spíše *manažer debaty* o různých výkladech skutečnosti.[17] Přitom jsme v posledních deseti letech svědky enormního vzestupu vlivu ideologií, mystifikací a polopravd, souvisejících se společenským neklidem vyvolaným hospodářskou krizí z roku 2008, celkovou fragmentací a radikalizací politiky a změnami ve způsobech veřejné komunikace.

Zvolený soubor zástupců polistopadové generace představuje jednak vzorek opřený o optimismus z rozvoje fakulty v posledních třiceti letech, jednak je volba samozřejmě poznamenána nedostatečným odstupem od skutečností letmo popsaných v textu výše. Změny jsou zatím příliš živé, mnohé z nich právě aktuálně probíhají a jiné se již objevují na horizontu; na jejich celkové zhodnocení je zatím brzy.

---

14 Srov. LIESSMANN, Konrad P. *Teorie nevzdělanosti. Omyly společnosti vědění*. Praha: Academia, 2010; LIESSMANN, Konrad P. Das Kloster. Ůber die Zukunft der Universität. In *Die Aufgabe der Bildung. Aussichten der Universität*. Philip Kovce – Birger Priddat (eds.). Marburg: Metropolis, 2015, s. 103–114.

15 Srov. PRUDKÝ, Libor – PABIAN, Petr – ŠIMA, Karel. *České vysoké školství. Na cestě od elitního k univerzálnímu vzdělávání 1989–2009*. Praha: Grada, 2010.

16 MITTELSTRASS, *Die unzeitgemäße Universität*, s. 95–104.

17 WEHRLIN, Ulrich. *Hochschul Change–Management*. Göttingen: AVM, 2014, s. 46–54; ŠUBRT, Jiří – VINOPAL, Jiří. K otázce historického vědomí obyvatel České republiky. *Naše společnost*, 2010, č. 1, s. 9–20, zvl. s. 12–13.

Veronika Ambros

Národnost: česká

Datum narození: 19. srpna 1947

Místo narození: Praha

Akademické působení

Veronika Ambros se narodila v Praze, kde rovněž strávila své dětství. Ve dvaceti letech emigrovala do Německa. Studovala slavistiku a politologii na univerzitě v Kolíně nad Rýnem a roku 1972 získala bakalářský titul. Poté nastoupila na Freie Universität Berlin. Zde dosáhla v roce 1974 magisterské hodnosti. Akademickou půdu však neopustila a v letech 1981–1988 působila na katedře slavistiky berlínské univerzity jako odborná pracovnice. Roku 1989 obhájila disertační práci o Pavlu Kohoutovi a stala se doktorkou filozofie. Na počátku 80. let se na konferenci v Bamberku seznámila s Lubomírem Doležalem, profesorem torontské univerzity, který jí nabídl hostování v Kanadě. Do Toronta se trvale přesunula roku 1989. Na tamní katedře slavistiky a komparatistiky působí jako docentka a vyučuje český jazyk a literaturu, divadlo a film. Vybudovala zde studijní program s bohemistikou jako hlavním oborem. O českém strukturalismu a dramatu však přednáší také na jiných amerických univerzitách a mezinárodních konferencích; v kontaktu je i s univerzitami evropskými.

Po roce 1989 se často vrací do své rodné země a přispívá do českých periodik. Její články vychází na stránkách *Theatralie*, *České literatury*, *Divadelní revue* či *Sborníku prací filozofické fakulty brněnské univerzity*. V současnosti úzce spolupracuje s katedrou divadelní vědy FF MU.

Výběr z díla

Veronika Ambros se věnuje především problematice Pražského lingvistického kroužku (*Jakobson: The Experimental Stage and the Beginnings of Multimedia Theory*, 2014). Zabývá se také jeho předchůdci, ruskými formalisty, a jeho pokračovateli, Lotmanem a tartuskou školou. Dalším předmětem jejího zájmu je sémiotika, především pak sémiotika divadla (*Přesýpací hodiny – aneb pražská sémiotika divadla a dramatu v kontextu soudobých semiotických teorií*, 2001).

Ve výzkumu se dále soustředí na Prahu, kterou chápe jako místo střetávání české a německé literatury, ale i kultury ruské emigrace. V pražském prostředí objevuje vztah mezi reálným prostorem a fikcí, mezi multikulturalismem a nacionalismem. Intermedialitu zkoumá prostřednictvím imaginárních bytostí, jako jsou golemové a roboti (např. články *Golem mezi hororem a komedií, divadlem a filmem, loutkou a sochou,* 2010; *Keine so zufällige Begegnung zwischen Maske und Statue. V+W, Golem und die Prager Schule*, 2012). V rámci tohoto tématu se zabývá také prolínáním výtvarného umění a architektury s kinem a divadlem.

Roku 1993 vyšla na základě její disertační práce monografie *Pavel Kohout und die Metamorphosen des sozialistischen Realismus*. Kniha se věnuje dramatické činnosti Pavla Kohouta v 50. letech. Je rozdělena do tří částí – na období lyrické, epické a absurdní. Podílela se také na publikaci *Structuralism(s) Today* (2009).

Evaluace

Česká slavistka a bohemistka, která se zabývá zejména problematikou pražské lingvistické školy a teorií dramatu a divadla. V současnosti žije v Kanadě, vyučuje na torontské univerzitě a spolupracuje s brněnskou katedrou divadelní vědy.

Prameny a literatura

HOLÝ, Jiří. Ještě ke knize V. Ambrosové a P. Kohoutovi. *Divadelní revue*, 1994, roč. 5, č. 4, s. 42–43.

JANATOVÁ, Táňa. Emigrace? Kanadský moučník po českém jídle. *Literární noviny*, roč. 41, 18. 10. 2007, s. 15.

STEHLÍKOVÁ, Eva. *Veronika Ambros (1947)* [online]. [cit. 18. června 2018]. Dostupné z: <http://host.divadlo.cz/art/clanek.asp?id=14438>.

Veronika Ambros [online]. [cit. 18. června 2018]. Dostupné z: <http://sites.utoronto.ca/slavic/people/faculty/Ambros.shtml>.

Veronika Ambros [online]. [cit. 18. června 2018]. Dostupné z: <https://munkschool.utoronto.ca/profile/ambros-veronika/>.

Mikuláš Bek

Národnost: česká

Datum narození: 22. dubna 1964

Místo narození: Šternberk

Sociální zařazení: Syn Josefa Beka (1934–2005), muzikologa, pracovníka ČSAV a redaktora časopisu *Nová mysl*. Rodiče pocházeli z Litovle a Uničova. Narodil se ve Šternberku, mládí prožil v Praze a v letech 1982–1986 studoval na Filozofické fakultě UJEP v Brně obor hudební věda. Poté působil na univerzitách v Londýně, Praze, Olomouci a Brně (od roku 1998). Je dvakrát rozvedený a má dvě dospělé děti.

Akademické působení

Magisterské studium zakončil diplomovou prací *Ke genezi Dvořákova Jakobína* (1986, vedoucí Miloš Štědroň). Po absolvování povinné vojenské služby nastoupil na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, nejprve jako interní aspirant (1987–1990), později jako asistent (1990–1993) a odborný asistent (1993–1999). V roce 1995 ukončil doktorské studium hudební vědy (titul Ph.D.) disertační prací *Vybrané problémy hudební sociologie*. V letech 1991 až 2002 vedle UK souběžně pedagogicky působil na Katedře muzikologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. V roce 1998 začal pracovat na Ústavu hudební vědy FF MU v pozici odborného asistenta a v letech 1999–2004 jako vedoucí ústavu. Roku 2004 se v Brně habilitoval spisem *Konzervatoř Evropy? K sociologii české hudebnosti*. Jeho vědecký profil se vyznačoval zájmem o sociologii hudby 19. a 20. století; pro veřejnost byl nejviditelnější jeho podíl na *Českém hudebním slovníku osob a institucí*. V roce 2004 zahájil kariéru v managementu Masarykovy univerzity, nejprve ve funkci prorektora (nejprve pro vnější vztahy, později pro strategii a vnější vztahy) a v letech 2011–2019 ve funkci rektora.

Dvojí rektorský mandát Mikuláše Beka v čele univerzity přinesl pochopitelné pokračování starších trendů, ale rovněž někdy kontroverzních novinek. Především se dále snižoval počet studentů, což odpovídalo demografickému vývoji: v roce 2011 MU realizovala 44 tisíc studií, v roce 2017 již pouze 33 tisíc. V roce 2017 získala MU institucionální akreditaci k samosprávnému řízení studijní nabídky a od roku 2018 probíhá průlomová reforma společného studia se zapojením všech fakult MU. Reforma zpřehlednila studijní nabídku uchazečům a posílila tendenci mezifakultní spolupráce s historicky novým konceptem sdruženého bakalářského studia (maior a minor). Univerzita tak reagovala na častou neujasněnost studijních záměrů u velké části uchazečů, hojné neúspěšné studium a také na nedostatek studentů u některých úzce specializovaných oborů.

Impozantním tempem pokračovala další výstavba výzkumných a studijních infrastruktur, když se Bekovu vedení podařilo díky financím z Operačních programů velmi úspěšně rozvinout, resp. dokončit projekty započaté na MU v minulosti. Dokončena byla výstavba Středoevropského technologického institutu a čtyř nových pavilonů přírodovědecké fakulty, nové prostory dostaly pedagogická a filozofická fakulta a fakulta informatiky. V dějinách brněnské univerzity jde o bezprecedentní investiční rozvoj.

Vedení MU zvyšovalo tlak na kvalitu studia a výzkumu, postupně rostly nároky na odborný růst učitelů, na internacionalizaci výuky i studia a byl připravován také průlomový koncept elitního doktorského studia. S ohledem na nejasnou státní koncepci rozvoje vysokých škol tu MU často markantně předbíhala celostátní vývoj – právě rychlé změny přinesly MU symbolický úspěch v podobě významného posunu pozice ve světových žebříčcích kvality vysokých škol.

Důraz na kvalitu výuky a výzkumu s sebou přinášel nutnost implementovat do organizace univerzity nové prvky kvalitativního managementu a zřídit instituce dohlížející na akreditaci studia (Odbor kvality RMU, Rada pro vnitřní hodnocení) a kvalitu výzkumu (International Scientific Advisory Board).

Veřejná činnost

Mikuláš Bek se dlouhodobě profiluje jako člověk se zájmem o politiku. Během doktorských studií na UK v Praze se stal kandidátem členství v KSČ (1988–1989), navzdory tomu patřil k širšímu okruhu předáků studentské revolty o rok později. Ve funkci rektora MU se projevoval neobvykle aktivním vystupováním v médiích a komentováním politických a společenských otázek přímo nesouvisejících s akademickým provozem, což část akademiků kvitovala jako naplňování veřejného poslání univerzity, část nahlížela s despektem jako zavlékání školy do politických přestřelek. Univerzita pod Bekovým vedením neobvykle silně vstupovala do veřejného života. Pozornost veřejnosti přitahovalo např. Univerzitní kino Scala, prostor pro promítání uměleckých filmů, setkávání i odborné konference; v roce 2014 pak zahájila činnost dětská univerzita MjUNI. Univerzita celkově učinila řadu kroků ke zlepšení své prezentace ve veřejném prostoru a v médiích, mj. přechodem na jednotný vizuální styl a změnou oficiální zkratky školy z MU (1990) na MUNI (2018).

Největší pozornost vzbudil Bekův dlouhý spor s prezidentem Milošem Zemanem, datovaný od roku 2013, kdy rektor prezidentovi neumožnil vystoupit na půdě školy s odkazem na blížící se volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Roztržka byla hojně sledována médii a katapultovala Mikuláše Beka mezi hlavní oponenty politiky a politické kultury Hradu v letech 2013–2018. Bek v roce 2017 odmítl nabídku Andreje Babiše vést ministerstvo školství. Jeho politická činnost pokračovala v roce 2018 úspěšnou kandidaturou do Senátu Parlamentu ČR v obvodu Brno-město, v němž jako nezávislý kandidát získal podporu napříč politickým spektrem.

Prameny a literatura

Bek, Mikuláš [online]. [cit. 15. října 2018]. Dostupné z: <http://www.ceskyhudebnislovnik.cz/slovnik/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=2615>.

Rektor Bek odmítl Babišovu nabídku vést ministerstvo školství. *Novinky.cz* [online]. [cit. 15. října 2018]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/453643-rektor-bek-odmitl-babisovu-nabidku-vest-ministerstvo-skolstvi.html>.

Kdo jsem [online]. [cit. 15. října 2018]. Dostupné z: <https://www.mikulasbek.cz/o-mne>.

Je důležité, jak se člověk chová, říká k dvojroli rektor a senátor Bek. *Idnes.cz* [online]. [cit. 15. října 2018]. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/brno/zpravy/mikulas-bek-senatni-volby-politika-nezavislost-masarykova-univerzita-brno.A181013_190608_brno-zpravy_mos1>.

Lucie Bittalová

Národnost: česká

Datum narození: 15. prosince 1987

Místo narození: Valtice

Datum úmrtí: 20. listopadu 2015

Místo úmrtí: Brno

Sociální zázemí: V době jejího dětství otec onemocněl schizofrenií, rodiče se rozvedli a bratr se předávkoval prášky. Dospívala s matkou a sestrou. Od 16 let se o sebe starala víceméně sama. Rodina se znovu semkla v době Luciiny těžké nemoci.

Akademické působení

Lucie Bittalová absolvovala gymnázium v Bohumíně. Poté nastoupila ke kombinovanému studiu anglického jazyka a literatury na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity. Přednášky na fakultě ji přivedly k boji proti rasismu. Jak sama řekla v jednom z rozhovorů: *„Lektor Jeffrey Vanderziel tu učí o bojích černochů za občanská práva a podobné zajímavé předměty, díky kterým jsem o lidských právech začala přemýšlet.“* V roce 2013 dokončila bakalářskou práci *The Origins and Development of Jamaican Creole* a úspěšně absolvovala státní zkoušku. Ve studiu pokračovala a mimo jiné vyjela do Berlína na studijní pobyt Erasmus. Po návratu do České republiky jí byla diagnostikována rakovina. V roce 2015 byla děkanem Filozofické fakulty Masarykovy univerzity nominována na Cenu rektora FF za aktivní rozvoj občanské společnosti za kampaň Měsíc raka.

Veřejná činnost

Lucie Bittalová je známa především pro svůj občanský aktivismus. Začínala tím, že na sociálních sítích bojovala proti rasismu a nenávisti ironickými komentáři a statusy. Vrchol těchto aktivit představuje událost z roku 2014, když se jí podařilo narušit demonstraci neonacistů v Brně. V jednom z rozhovorů ke své činnosti uvedla: *„Pro mě je trolling spojený s děláním něčeho pozitivního. Je to nástroj, který používám, abych prosadila nějakou myšlenku nebo upozornila na nějaký problém.“*

Na základě jejích internetových aktivit ji v dubnu 2014 oslovili lidé z Úřadu vlády České republiky a nabídli jí místo koordinátorky mediální kampaně proti rasismu HateFree Culture. Starala se právě o sociální sítě a komunikaci s autory článků zapojených do projektu. Podílela se také na přípravě brněnské HateFree Stage, která měla za cíl zábavnou formou zviditelnit problematiku lidských práv.

Poté, co jí na počátku roku 2015 byla diagnostikována rakovina děložního čípku v posledním stadiu, dokázala se s touto nemocí statečně poměřit a přetavit své pocity v kampaň, jejímž cílem byla pomoc jiným ženám, které by mohly nemocí také onemocnět. Vznikla akce Měsíc raka, ve které heslem *„Nebuď blbá, běž na prohlídku“*

oslovovala dívky a ženy, aby neodkládaly návštěvu gynekologa a chodily na pravidelné kontroly. Kampaň postavila na svém vlastním příběhu, který začal právě podceněním prevence. Během kampaně, vyzývající ženy, aby se v Měsíci raka (22. června – 22. července) objednaly na gynekologickou prohlídku, byla vystavena útokům ze strany lidí, proti kterým dříve trollovala. Ti jí psali zprávy o tom, že si nemoc zaslouží, případně, že si ji vymyslela. Bittalová však byla s účinkem akce spokojená, protože za den a půl se k webu kampaně přihlásilo na 11 000 lidí a stovky žen jí v průběhu měsíce napsaly, že díky ní lékaře opravdu navštívily. Lucie Bittalová po devíti měsících léčby a dvou cyklech chemoterapie zemřela, ale její kampaň Měsíc raka pokračovala i v dalším roce. Bez bezprostředního kontaktu s touto nemocí a nasazení samotné autorky projektu však už druhý ročník neměl takový dosah a úspěch jako předcházející.

Za činnost v rámci kampaně Měsíc raka byla několikrát oceněna. V květnu 2015 ji účastníci PR Summitu v Praze vyhlásili Českou osobností public relations. O rok později, tedy již po své smrti, získala cenu Gratias Tibi pro mladé lidi, kteří pozitivně ovlivňují své okolí. In memoriam jí také byla udělena Cena Olgy Havlové. Úspěšná byla i v anketě Křišťálová lupa (obsadila 9. příčku jako osobnost roku).

Evaluace

Lucie Bittalová zastupuje nejmladší generaci osobností Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Snažila se upozorňovat na diskriminaci národnostních menšin a bojovat proti rasismu. Poté, co onemocněla rakovinou, zahájila kampaň Měsíc raka upozorňující na nutnost prevence.

Ohlasy

V pátek 20. listopadu zemřela Lucie Bittalová, kamarádka, aktivistka a jeden z nejhodnějších a nejlaskavějších lidí, jaké jsem poznal. Od chvíle své diagnózy začala okamžitě přemýšlet nad tím, jak pomoci dalším, jak jiné zachránit před koncem, který bohužel nakonec potkal ji. Taková Lucka prostě byla. Svůj boj s nemocí nepřežila, ale vyhrála tam, kde jiní prohrávají každý den. Tam, kde se lidé poddají své nenávisti, zlobě a sobectví, Lucka nikdy se svými vnitřními démony neprohrála. K všem vždy byla hodná a soucitná, snažila se jim porozumět a pochopit je, vedla s nimi dialog. Tak si ji vždy budeme pamatovat a tak na ni vždy budeme vzpomínat. A proto nám taky bude nesmírně chybět. **\ Jaroslav Cerman**

Lucie konfrontovala rakovinu jako aktivistka: vyhlásila proti ní kampaň. Bál jsem se, že bude chtít být jemná, že se bude přetvařovat, aby se někoho nedotkla. Naopak: *„Kundorak“*. Touha probouzet lidi z apatie ostrým humorem, zamířit rovnou na komoru a ignorovat akutní nedostatek servítků jí zůstala i poté, co se dozvěděla diagnózu. To jsem na ní obdivoval. […] Lucie nebyla žádná spasitelka. Byla aktivistka: konala, když ostatní remcali, a neztratila glanc, když šlo do tuhého. **\ Adam Hrubý**

Lucka byla činorodá a paličatá holka, která díky svému humoru a umanutosti dokázala dělat věci, které vytáčely k nepříčetnosti spoustu pitomců. S odzbrojujícím zápalem a sympatickou naivitou bojovala proti nenávisti, která lidi svazuje a omezuje. S rakovinou se pokusila vyrovnat stejnými prostředky – humorem a paličatostí. Jenže to byl předem prohraný boj. Lucka nemohla opravdu bojovat, mohla se jen bránit. Hledala zoufale nějaký smysl toho všeho. Byla hrozně šťastná za každou zprávu od žen, které díky její kampani šly na prohlídku, za každý článek, který rozšířil povědomí o téhle zákeřné, ale v počátcích dobře léčitelné

nemoci. Lucka, jak jsem ji viděla já, nebyla statečná. Byla bezbranná, vyděšená, utíkala před tím, co bylo naprosto zřejmé, bála se připustit sobě i okolí tu otřesnou realitu. Hrála před sebou i námi ostatními roli statečné bojovnice, protože jiné role pro ni byly nepřijatelné. **\ Barbora Antonová**

Lucka byla paličatá, náladová a často mě posílala do háje. Měla svou hlavu a odmítala dělat to, co jí bylo proti srsti. Byla neskutečně kreativní, měla nezaměnitelný smysl pro humor a při práci v sobě postupně objevila také silné organizační a komunikační schopnosti, přestože byla paradoxně extrémní introvert. Neměla ráda, když jí lidé říkali a psali, že to stoprocentně dá. Cítila stres z toho, že nás třeba všechny zklame a prostě zemře. Popisovala, že z toho je snad vystresovaná mnohem víc než ze samotné nemoci. Když jsem se pak za měsíc z cesty vrátil, stála tu odhodlaná silná mladá žena, která měla jasno v tom, že chce něco změnit, bez ohledu na to, zda přežije, nebo ne. Přestože ve šťastný konec hodně dlouho sama věřila. Několikrát mi říkala, že má strach, aby její život nebyl zbytečný. Měla pocit, že ještě nic nedokázala, a bála se, že po ní nic nezůstane. To, kolik lidí a jak hluboce její smrt zasáhla, ale svědčí o pravém opaku. **\ Lukáš Houdek**

Byla hodně bojovný člověk, který se snažil jednak věřit tomu, že se uzdraví, ale musela se i prostřednictvím kampaně kontaktovat právě s tou smutnou nebo krutou pravdou, že na ni číhá smrt. **\ Ivan Studený**

Lucka je silná samostatná holka a najednou se ocitla v situaci, kdy není schopna věci sama řídit. To je pro ni těžké, to v sobě musela vnitřně překonávat – říct si o pomoc a přijímat ji. **\ Eliška Bartošová**

Nebýt Lucie, nejspíš bych si ještě namlouvala, že na to, abych si našla v Praze gynekologa, mám čas. Byla jsem blbá, ale měla jsem štěstí. Moje rakovina byla menšího vzrůstu a v září jsem se s tou mrchou (snad nadobro) rozloučila. Až ex post jsem od doktorky zjistila, že ten divnej kousek, co mi odřízli z děložního hrdla, byl podle rozborů už karcinom. Dozvěděla jsem se to v momentě, kdy v mým těle už nic nebujelo, nemusela jsem na chemoterapie ani ozařování, nehryzala jsem si nehty při čekání na další výsledky. Občas se stejně chtě nechtě zaobírám konstrukcemi postavenými na „co by kdyby“ a věřím tomu, že kdyby Lucie nerozjela kampaň Měsíc raka a já s ní v červenci netočila rozhovor, nejspíš bych si ještě teď říkala, že na tu preventivní prohlídku zajdu někdy příště, až se to bude líp hodit, třeba za týden… Měla jsem prostě sakra štěstí, že tahle statečná skvělá holka promluvila. Před pár měsíci jsme si psaly naposledy, smály jsme se tomu, že mě asi tehdy při natáčení nakazila. Nevím, jak jinak teď uctít její památku, než dalším šířením (ne rakoviny) – vážně, nebuďte blbé a jděte na ty pitomé prohlídky, vždyť vidíte, že Lucie nakonec štěstí neměla. **\ uživatelka Anna z webu Měsíc raka**

Protože jsem neuměla mlčet, chybělo málo k tomu, abych taky dostala přes držku. Dodneška nezapomenu na rozzuřené oči opilé náckyně v těžkých botách, která měla neodbytný pocit, že by mi slušel monokl. Zrovna ji naštěstí pevně držela její kamarádka, tak na mě aspoň před mým odchodem plivla. […] Tak mi dali aspoň hezkou přezdívku Židovka. Podívali se na můj nos a hned věděli. Od té doby jsem byla za hurónského smíchu přítomných vždy několikrát za večer připravována na převoz do Osvětimi. Díky této zkušenosti vím, že stát se terčem něčí agrese je až příliš snadné. Fyzické agrese jsem byla ušetřena možná proto, že jsem holka, ale psychického traumatu z verbální šikany se mi podařilo zbavit až za několik let po přestěhování se do zahraničí. Ráda bych, aby si podobnými zážitky musel projít co nejmenší počet lidí, proto jsem součástí HateFree Culture. **\ Lucie Bittalová**

Prameny a literatura

AUST, Ondřej. *Lucie Bittalová zvolena PR osobností roku* [online]. 2015. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://www.mediar.cz/lucie-bittalova-zvolena-pr-osobnosti-roku/>.

BITTALOVÁ, Lucie. *Židovce už nenalívej* [online]. 2015. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://www.hatefree.cz/zidovce-uz-nic-nenalivej-za-chvili-ji-ceka-transport>.

Bojovnice proti rakovině Lucie Bittalová zemřela [online]. 2015. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/irbX4/bojovnice-proti-rakovine-lucie-bittalova-zemrela>.

Co je HateFree [online]. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://www.hatefree.cz/o-nas/o-hate-free/195-lucie-bittalova>.

DOLEŽAL, Jiří X. *Rekviem za Lucii Bittalovou* [online]. 2015. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/komentare/67599/rekviem-za-lucii-bittalovou.html>.

GECOVÁ, Veronika. *Nebuď blbá, běž na prohlídku! S babičkou, hlásá kampaň Měsíc raka* [online]. 2016. [cit. 19. února 2018]. Dostupné z: <https://brnensky.denik.cz/zpravy_region/nebud-blba-bez-na-prohlidku-s-babickou-zve-kampan-mesic-raka-20160710.html>.

jw. *Zemřela Lucie Bittalová* [online]. 2015. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://zpravy.idnes.cz/zemrela-lucie-bittalova-owi-/domaci.aspx?c=A151121_093251_domaci_jw>.

KROC, Vladimír. *Zemřela iniciátorka osvětové kampaně proti rakovině Lucie Bittalová* [online]. 2015. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://www.irozhlas.cz/clovek/zemrela-iniciatorka-osvetove-kampane-proti-rakovine-lucie-bittalova_201511211158_mbrychta>.

Lucie Bittalová [online]. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Lucie_Bittalová>.

Lucie o rakovině [online]. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <http://mesicraka.cz/lucie-o-rakovine/>.

Měsíc raka – Ohlasy [online]. [cit 19. února 2019]. Dostupné z: <http://2016.mesicraka.cz/ohlasy/>.

MICHL, Petr. *PR osobností roku je Lucie Bittalová* [online]. 2016. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <http://www.m-journal.cz/cs/aktuality/pr-osobnosti-roku-je-lucie-bittalova__s288x11664.html>.

NOHL, Radek. *Zemřela aktivistka Lucie Bittalová, která vyzývala k prevenci* [online]. 2015. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/zemrela-aktivistka-lucie-bittalova-ktera-vyzyvala-k-prevenci/r~b1edecc0903111e5897e002590604f2e/>.

Výroční zpráva FF MU 2015 [online]. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/media/30874/vz_ff-mu_2015.pdf>.

PLÍHAL, Jakub – HRONOVÁ, Zuzana. *Už zase žijeme v době temna. Vy mladí jste naše největší naděje* [online]. 2016. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/obrazem/uz-zase-zijeme-v-dobe-temna-vy-mladi-jste-nase-nejvetsi-nade/r~2e6cb8d827ce11e6bff10025900fea04/>.

RUMANOVÁ, Jolana. *Díky trollingu pracuje pro vládu* [online]. 2015. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://www.online.muni.cz/student/5838-diky-trollingu-pracuje-pro-vladu>.

RUMANOVÁ, Jolana. *Nebuď blbá, varuje studentka před rakovinou* [online]. 2015. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://www.online.muni.cz/student/6284-nebud-blba-varuje-studentka-pred-rakovinou>.

STUDENÝ, Ivan. *Udělala jsem chybu, přiznává Lucie Bittalová. O boji s rakovinou děložního čípku píše na facebooku* [online]. 2015. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/zajimavosti/_zprava/udelala-jsem-chybu-priznava-lucie-bittalova-o-boji-s-rakovinou-delozniho-cipku-pise-na-facebook--1547422>.

sva. *Zemřela Lucie Bittalová. Žena s rakovinou, která boj nevzdávala* [online]. 2015. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://www.lidovky.cz/zemrela-lucie-bittalova-zena-ktera-rakovinou-onemocnela-a-ostatni-pred-ni-varovala-gkh-/lide.aspx?c=A151121_103415_lide_ele>.

SVOBODOVÁ, Ivana. *Zemřela Lucie Bittalová* [online]. 2015. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/2015/27/mesic-raka-a-pak-hyje>.

Za aktivistkou Lucií Bittalovou [online]. 2015. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2015/11/za-aktivistkou-lucii-bittalovou/>.

Zemřela aktivistka Lucie Bittalová, k prevenci rakoviny přesvědčila tisíce žen [online]. 2015. [cit. 19. února 2019]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zena/zdravi/clanek/zemrela-aktivistka-lucie-bittalova-k-prevenci-rakoviny-presvedcila-tisice-zen-332820>.

Kamil Fila

Národnost: česká

Datum narození: 28. června 1980

Místo narození: Znojmo

Akademické působení

Fila studoval na gymnáziu ve Znojmě a po maturitě byl přijat na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně. Přestože chtěl původně studovat sociologii a žurnalistiku, přihlásil se nakonec ke studiu oborů teorie a dějiny filmu a audiovizuální kultury a filozofie, kterou však nedokončil. Na jeho další směřování měl velký vliv jeho učitel Jaromír Blažejovský. Ještě během vysokoškolských studií začal Kamil Fila publikovat články ve studentských periodikách a přispíval též do několika internetových časopisů a kulturních občasníků.

Svou bakalářskou práci věnoval rozboru filmu *Klub rváčů* režiséra Davida Finchera. V magisterské diplomové práci pak zkoumal, jakým způsobem lze interpretovat filmy Davida Lynche, přičemž zkoumal i samotnou obecnou problematiku možností interpretace. Práce v médiích jej nakonec vedla k rozhodnutí ukončit po osmi letech studia na vysoké škole: zanechal doktorského studia filmové vědy a začal se naplno věnovat publikování filmových recenzí v soukromých periodikách. Kamil Fila příležitostně přednáší na FF MU, FAMU nebo na Vyšší odborné škole publicistiky v Praze.

Ocenění vědeckou komunitou

V roce 2013 obdržel Fila v Havlíčkově Brodě cenu Novinářská křepelka. Český literární fond jej tímto oceněním vyznamenal za jeho novinářskou činnost v předcházejícím roce. Za práci na svém webovém projektu *Ještě větší kritik, než jsme doufali* pak byl v roce 2016 nominován na ocenění Křišťálová lupa v kategorii One (wo)man show.

Profesní působení a veřejná činnost

Mezi média, v nichž Kamil Fila prezentoval své recenze, patří internetové časopisy *Sever.cz*, *Inzine.cz*, *Renaulrevue.cz*, *Filmweb.cz*, magazíny *Živel*, *Tamto, Film a doba* či servery *Moviezone.cz* nebo *Filmpub.cz*. Od roku 2003 pak přispíval jako externista do filmového měsíčníku *Cinema* a v letech 2005 až 2010 byl redaktorem v časopise *Cinepur*. Od roku 2008 do 2012 působil současně v redakci kulturní rubriky na serveru *Aktuálně.cz* a poté pracoval do roku 2015 jako redaktor v týdeníku *Respekt*.

Od roku 2016 publikuje komentáře k filmům na svých stránkách *Ještě větší kritik, než jsme doufali* a jeho videorecenze vycházejí také na webu *Aktuálně.cz*. Je autorem téměř stostránkového dodatku k druhému vydání knihy Roberta Fischera *Lynch: temné stránky duše* z roku 2006. Zde Fila využil svých poznatků získaných při psaní

diplomové práce a v šesti kapitolách rozebral Lynchovy filmy natočené v letech 1996 až 2006. Spolupracoval též na překladu knihy *Matrix*, jejímž autorem je americký spisovatel a žurnalista Joshua Clover. Kamil Fila vypracoval doslov k českému vydání tohoto díla, jež bylo publikováno v roce 2007. Svým příspěvkem se podílel rovněž na vytvoření publikace *Kmeny* vydané v roce 2011, v níž zpracoval kapitolu *Meatheads,* věnovanou popisu specifické subkultury návštěvníků posiloven. K tomuto prostředí má Fila velmi blízko, neboť posilování patří mezi jeho koníčky, a vedle hodnocení filmů se navíc věnuje i správě webu *Body-Test.cz*.

Ve svých recenzích se Fila snaží pohlížet na hodnocené filmy z nezvyklých úhlů a zasazovat je do širších souvislostí. Nedělí snímky pouze do kategorií „umělecké" a „ty ostatní" a svými texty se pokouší čtenářům ukázat recenzované dílo v novém světle, tak aby o filmových snímcích čtenáři skutečně přemýšleli.

Evaluace

Přední český filmový kritik a recenzent. Absolvent oboru teorie a dějiny filmu a audiovizuální kultury na FF MU.

Ohlasy

Mezi českými publicisty se před časem objevil mladý, energický a neortodoxní filmový kritik, který vzbuzuje respekt nejen svými názory, ale i svým muskulaturním zevnějškem. Řeč je o Kamilovi Filovi. **\ Ondřej Krejcar**

Pozici jakéhosi opinion leadera mezi filmovými kritiky si v posledních letech vedle Mirky Spáčilové nárokuje i Kamil Fila. Někdo ho vnímá jako rozzlobeného mladého muže nekompromisně pojmenovávajícího všechny neduhy současné české kinematografie, jiní jeho psaní vnímají jen jako takové intelektuálně nadmuté blogýskování, v němž se mnohem víc zrcadlí problémy a mindráky autora než kohokoliv jiného. Pro jedny je brilantní analytik, jiní v něm vidí obratného demagoga, který je schopen – obrazně řečeno – z barvy potahů odvozovat obsah motoru. **\ Jaroslav Sedláček**

Prameny a literatura

BROŽ, Filip. *Bojuji proti ignoranci, říká kritik Kamil Fila* [online]. 2017. [cit. 21. května 2018]. Dostupné z: <https://trebicsky.denik.cz/kultura_region/bojuji-proti-ignoranci-rika-kritik-kamil-fila-20170120.html>.

FILA, Kamil. *Kdo jsem* [online]. [cit. 21. května 2018]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/uzivatel/64-tetsuo/>.

FILA, Kamil. Od nerda a cinefila k intelektuálovi a kritikovi. *Prostor* [online], 2016, roč. 33, č. 105. [cit. 21. května 2018]. Dostupné z: <https://revueprostor.cz/kamil-fila-od-nerda-a-cinefila-kintelektualovi-a-kritikovi>.

FILA, Kamil. *Osobní profil Kamila Fily* [online]. [cit. 21. května 2018]. Dostupné z: <http://www.jestevetsikritik.cz/o-projektu/osobni-profil-kf>.

HORÁKOVÁ, Kateřina. *Kamil Fila o české tvorbě: Kosmo je hybrid, ale těším se na Masaryka. Může to být český Vlk z Wall Street* [online]. 2017. [cit. 21. května 2018]. Dostupné z: <https://www.expres.cz/kamil-fila-rozhovor-cesky-filmy-dnu-/celebrity.aspx?c=A161220_203246_dx-celebrity_khor>.

Hyde park [televizní pořad]. Česká televize. ČT24, 3. 3. 2014. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10252839638-hyde-park-ct24/214411058080303-hyde-park>.

Kamil Fila [online]. [cit. 21. května 2018]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/auth/osoba/14530>.

Kamil Fila [online]. [cit. 21. května 2018]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Kamil_Fila>.

Konfrontace Petra Fischera [televizní pořad]. Česká televize. ČTArt, 1. 12. 2016. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10899989577-konfrontace-petra-fischera/216562227010032-ja-jsem-znacka/obsah/507499-kamil-fila/>.

Recenzenti recenzentům 2.3 – Kamil Fila [online]. 2011. [cit. 21. května 2018]. Dostupné z: <http://www.fantasyplanet.cz/uncategorized/recenzenti-recenzentum-2-3-kamil-fila/>.

Ivan Foletti

Národnost: česká, švýcarská

Datum narození: 17. listopadu 1980

Místo narození: Praha

Sociální zařazení: Ivan Foletti má velmi pestré kořeny. Jeho dědeček se narodil v Rusku, babička v Bělehradu a oba se později přestěhovali do Prahy. Jeho matka je tedy Češka, otec je Švýcar. Oba rodiče jsou herci a v současnosti provozují kočovnou hereckou společnost. V době, kdy bylo Ivanu Folettimu jedenáct let, přestěhovali se za prací do Švýcarska. Natrvalo se Foletti do České republiky vrátil až po doktorském studiu. Je ženatý s historičkou a slavistkou Karolínou Foletti. Má dobrodružnou povahu a často se vydává se na různá pěší putování nejen po Evropě. Nevlastní mobilní telefon a nepoužívá sociální sítě.

Akademické působení

Základní školu absolvovat částečně v Praze. Už během školní docházky našel zalíbení v historii, a to zejména prostřednictvím knih Aloise Jiráska. Ve Švýcarsku navštěvoval lyceum v Locarnu. Při studiu jej výrazně ovlivnil jeho profesor italštiny a dějin umění Claudio Guarda.

Poté začal na univerzitě v Lausanne studovat slavistiku, italskou literaturu a filologii a dějiny a teorii výtvarného umění. V posledním roce studia měl možnost vycestovat do Říma a závěrečnou práci na téma *Prima dell'Etimasia. L'iconografia del trono vuoto dal IV al IX secolo* (*O obrazech a smyslu prázdných trůnů od 4. stol do 9. stol. ve výtvarném umění*) dokončit zde. Již během studia pracoval jako assistant-étudiant a od roku 2005 vedl semináře o středověkém umění.

Během prvního roku doktorského studia působil na Moskevské státní humanitní univerzitě M. A. Šolochova. Posléze se vrátil do Lausanne, kde pracoval na své doktorské práci *Da Bisanzio alla Santa Russia: Nikodim Kondakov (1844-1925) e la nascita della storia dell'arte in Russia: con la traduzione del primo volume dell' „Ikonografija Bogomateri"*, již dokončil v roce 2010. Práce pojednává o Nikodimu Kondakovovi a její součást tvoří překlad Kondakovovy práce *Ikonografie Matky Boží*. Školitelkou mu byla profesorka Serena Romano, odbornice na malířství Itálie 11.–14. stol.

V roce 2011 se zúčastnil se konkurzu na pozici odborného asistenta v Semináři dějin umění FF MU, který vyhrál, a na zkrácený úvazek zde začal pracovat. Působil zároveň na univerzitě v Lausanne, a to až do února 2017. V této době se rozšířil svůj badatelský zájem na byzantské umění a publikoval práci *Da Bisanzio alla Santa Russia* (2011).

Pomyslný zlom v jeho kariéře přišel v roce 2013, kdy spolu se svými doktorandy založil na filozofické fakultě v Brně Centrum raně středověkých studií. Ve spolupráci s univerzitou v Lausanne, ÚDU AV ČR a MU vznikl časopis *Convivium*, který se postupně stal mezinárodně známým periodikem, v němž publikují přední odborníci dějin umění. V rámci předmětů na fakultě také Foletti realizoval množství exkurzí a výjezdních seminářů. Tyto aktivity pomyslně vyvrcholily projektem Stěhovaví historici umění, který se uskutečnil v roce 2017 a během

nějž strávil Foletti se svými studenty celý jarní semestr putováním po Francii. Tato neortodoxní metoda výuky a zároveň propagace a popularizace oboru byla oceněna Cenou děkana a medailí MŠMT. Projektu se také dostalo velkému ohlasu v médiích.

V roce 2015 se Foletti habilitoval prací *Le porte lignee di Santa Sabina. La zona liminare del nartece e l'iniziazione Cristiana*. Zpracovává téma dřevěných dveří v kostele svaté Sabiny, které sloužily k oddělení prostoru katechumenů čekajících na křest od lidu v kostele. Absolvoval řadu zahraničních stáží a vyžádaných přednášek na univerzitách v Itálii, Švýcarsku, Francii, Anglii, Německu či USA.

Na filozofické fakultě v Brně přednáší dějiny umění středověku a také historiografii dějin umění. Ve své vlastní výzkumné činnosti se zabývá uměním a liturgií raného středověku, byzantským uměním, pozdně antickým Římem, Milánem a Lombardií, uměním kočovných národů a také poutními cestami v Galii 11.–13. stol. Kromě Centra raně středověkých studií je od roku 2016 vedoucím Knihovny Hanse Beltinga. Současně také velmi akcentuje pedagogickou a popularizační činnost vědy. Do svých projektů neváhá zapojit studenty napříč všemi stupni studia.

Ocenění vědeckou komunitou

V září roku 2011 byl obdržel za svou disertační práci Cenou Filozofické fakulty Univerzity Lausanne. Je také držitelem ceny Bourse Société Académique Vaudoise za výjimečný vědecký počin, Ceny Josefa Krásy pro mladé badatele v oboru dějin umění a medaile MŠMT za výjimečnou pedagogickou činnost. Od roku 2012 je členem Association Suisse des études byzantines. Dále se také angažuje v Société francaise d'archéologie a v roce 2017 byl zvolen členem International Center of Medieval Art (ICMA). Založil a do dnešní doby vede Centrum raně středověkých studií na FF MU. Je spoluzakladatelem a šéfredaktorem mezinárodního odborného časopisu *Convivium*, členem redakční rady *Bulletinu Národní galerie* a spravuje několik edičních řad.

Profesní působení a veřejná činnost

Od roku 2000 pracoval několik let vždy v létě v komunitách Archy Jeana Vaniera pro osoby s fyzickým a mentálním postižením (v římské komunitě Il Chicco prožil celý rok). Přestože sám není aktivní na sociálních sítích, jeho projekty vyvolávají veřejný zájem a jsou prezentovány prostřednictvím přednášek, filmů na YouTube nebo knih (například *Zápisky z cest*). Jeho přednášky mají u veřejnosti velký ohlas. Pravidelně přednáší na univerzitě třetího věku. Otevřeně se angažuje ve společenských otázkách a do budoucna připravuje projekt zaměřený na potenciál migrace.

Evaluace

Mezinárodně uznávaný historik umění. Vedoucí Centra raně středověkých studií a výrazná tvář Filozofické fakulty MU.

Ohlasy

V rámci výuky pravidelně přivádí studenty do terénu na dobrodružné exkurze, při nichž teprve vzniká to pravé nadšení pro dějiny umění. Ploty či zamčené brány k památkám pro něj nejsou překážkou, nebojí se improvizovat a vynaložit nemálo energie, aby přesvědčil místní autority k zpřístupnění míst, kam se běžný návštěvník nikdy nepodívá. Jeho zaujetí i nasazení jsou nakažlivá, stejně jako přirozené stírání hierarchického odstupu mezi profesorem a žáky. Při diskusích a prezentacích, které jsou nedílnou součástí jeho výuky, se studenti i vyučující stávají učiteli sobě navzájem. **\ studenti Ivana Folettiho**

Ivan Foletti, to je esence čiré energie, lidské, učitelské i pedagogické. Mohl bych dlouze mluvit o jeho odborných znalostech, publikacích, vědeckých projektech či bytostně internacionálním zakotvení jeho práce. To nepochybně představuje zásadní přínos pro utváření aktuálního obrazu a činnosti semináře dějin umění. Za nemenší vklad Ivana Folettiho ovšem považuji i to, jakým způsob obohatil zdejší prostředí neslábnoucím a nakažlivým entuziasmem, nakažlivým pro studenty i jeho kolegy. **\ Ondřej Jakubec**

Prameny a literatura

Foletti. Jsme první blázni, kteří ušli 1 500 kilometrů. Evropa se k nám chovala neuvěřitelně štědře [televizní pořad]. DVTV, 25. 8. 2017. Dostupné z: : <https://video.aktualne.cz/dvtv/foletti-jsme-prvni-blazni-kteri-usli-1500-kilometru-evropa-s/r~a121469a897111e7867b002590604f2e/>.

Ivan Foletti [online]. [cit. 19. června 2018]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/auth/osoba/115455#skolitel>.

Osobní rozhovor s Ivanem Folettim (19. června 2018).

POVOLNÝ, David. *Foletti: Když přijdeme o minulost, ztratíme sami sebe* [online]. [cit. 19. června 2018]. Dostupné z: <https://www.online.muni.cz/udalosti/10638-kdyz-prijdeme-o-minulost-ztratime-sami-sebe>.

Stanislav Gálik

Národnost: slovenská

Datum narození: 16. června 1986

Místo narození: Bojnice

Sociální zařazení: Narodil se do rodiny horníka Stanislava Gálika. Jeho matka, Rozália Gáliková, pracovala jako matrikářka, později pečovala o seniory. Rodiče se v důchodovém věku přestěhovali na Vysočinu. V České republice studoval také jeho o pět let starší bratr.

Akademické působení

Roku 2005 nastoupil na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity, kde studoval obor psychologie. V letech 2008–2009 vycestoval na studijní pobyt do Spojených států a navštěvoval New Mexico State University. Roku 2010 obhájil diplomovou práci s názvem *Persuázia – fundamentálne princípy a kauzalita,* a úspěšně tak dokončil vysokoškolské studium. Kromě toho studoval čtyři semestry mediální studia a žurnalistiku na brněnské fakultě sociálních studií. Roku 2011 předložil rigorózní práci *Teorie persvaze* a získal titul PhDr. Impulsem pro sepsání práce se stala jeho cesta kolem světa, během níž se rozhodl zkoumat filantropii bohatých.

Na Masarykově univerzitě v Brně přednáší psychologii přesvědčování, kreativitu a manažerskou komunikaci. Vyučuje rovněž na soukromé Vysoké škole aplikovaného businessu Newton College v Praze a Brně. Účastnil se řady vědeckých konferencí. Kromě toho se zaměřuje na chování spotřebitelů a jejich rozhodování, zabývá se změnami lidských postojů a chování. Dva roky byl prezidentem Central European Neuromarketing Association.

Výběr z díla

Stanislav Gálik je autorem knihy *Psychologie přesvědčování* (2012), která obsahuje nejnovější trendy z oblasti psychologické manipulace, ovlivňování a přesvědčování. V roce 2016 vyšla jeho druhá publikace *Jak jsem stopoval letadlo*. Autor zde popisuje svou cestu, během které navštívil jedenáct zemí, a to za necelé tři měsíce. Využil ojedinělou metodu, kterou nazval richhiking neboli stopování bohatých. O svém putování vytvořil blog, na jehož základě jej oslovilo nakladatelství BizBooks, které si přálo, aby příspěvky publikoval v knižní podobě.

Profesní působení

Roku 2011 založil pánský krejčovský salon Galard, z něhož se za několik let stala respektovaná a úspěšná firma. Po dvou letech tvrdé práce podnik výhodně prodal a stal se členem vlivné investiční skupiny DRFG, kde vedl inovativní centrum Unifer. Jeho následný rozvod spolu s nulovou motivací začínat jinde zcela od začátku jej

přivedly k myšlence odjet daleko od domova. Svou „cestu kolem světa“ pojal poněkud netradičně. Během 75 dní projel jedenáct států na čtyřech světadílech. Setkal se s řadou pozoruhodných osobností, s většinou z nich strávil několik dní, bydlel v jejich domech, navštívil jejich oblíbené restaurace a poslouchal jejich životní příběhy a zkušenosti. Cestu absolvoval stopem – originálním způsobem, který nazývá richhiking, tedy *„cestování od bohatého člověka k jinému bohatému člověku“*. Každou osobu, kterou potkal, poprosil, aby ho odvezla k další úspěšné osobnosti. Ač s sebou Stanislav Gálik neměl větší finanční obnos, dopravoval se limuzínami a soukromými tryskáči, byl ubytován v luxusních bytech a jedl v noblesních restauracích.

Od dubna 2016 byl zaměstnán u České spořitelny. Jako konzultant se podílel na dlouhodobých projektech společností J&T Banka nebo Tesco Stores. Byl externím konzultantem Mototechny, kde spolupracoval na strategickém nastavení marketingu a komunikace růstu značky. V současnosti působí jako výkonný ředitel Aures Laboratories a ředitel pro inovace v AAA Auto. Pracuje také jako byznys konzultant pro několik velkých českých firem, kterým radí, jak nejlépe uspokojit zákazníky.

Evaluace

Stanislav Gálik je absolvent oboru psychologie na FF MU, podnikatel, inovátor a učitel. Poté, co prodal firmu Galard, jej časopis *Forbes Česko* zařadil mezi třicítku úspěšných mužů v Česku pod třicet let. Sám o sobě tvrdí, že byl velmi posedlý úspěchem a teprve díky tzv. richhikingu prozřel a poznal, co je v životě důležité.

Prameny a literatura

FILIPOVÁ, Hana. *Největší katastrofa je porovnávat se s ostatními, říká zakladatel značky Galard Stanislav Gálik* [online]. 2016. [cit. 29. června 2018]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/rozhovory/nejvetsi-katastrofa-je-porovnavat-se-s-ostatnimi-rika-zakladatel-znacky-galard-stanislav-galik-1325233>.

PhDr. Stanislav Gálik [online]. [cit. 29. června 2018]. Dostupné z: <https://www.newtoncollege.cz/vyucujici/phdr-stanislav-galik>.

Stanislav Gálik [online]. [cit. 29. června 2018]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/zivotopis/stanislav-galik-50072>.

Stanislav Gálik: Jak jsem vydělal svůj první milion? [online]. [cit. 29. června 2018]. Dostupné z: <https://svetuspesnych.cz/stanislav-galik-jak-jsem-vydelal-svuj-prvni-milion/>.

Stanislav Gálik: Jak stopnout letadlo. A taky ferrari, maserati, BMW a ultralight [online]. 2016. [cit. 29. června 2018]. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/rozhovory/74778/stanislav-galik-jak-stopnout-letadlo-a-taky-ferrari-maserati-bmw-a-ultralight.html>.

Stanislav Gálik: Peníze z vás neudělají filantropa [online]. [cit. 29. června 2018]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zena/styl/418184-stanislav-galik-penize-z-vas-neudelaji-filantropa.html>.

Josef Klein

Národnost: česká

Datum narození: 7. prosince 1948

Místo narození: Šitbořice

Datum úmrtí: 21. ledna 2017

Místo úmrtí: Lovčičky

Sociální zařazení: Dlouholetý vedoucí správy budov FF MU. S manželkou Jarmilou měl syna Petra a dceru Jarmilu.

Profesní působení

V roce 1966 absolvoval na odborném učilišti Jihomoravských cukrovarů v Břeclavi obor provozní elektromontér. Vzdělání si doplnil v letech 1985–1987, kdy při zaměstnání studoval obor elektrotechnika – výroba a provoz strojů.

V letech 1966–1967 pracoval ve Strojní traktorové stanici Hustopeče jako elektromontér, po absolvování základní vojenské služby nastoupil do Stavebního podniku města Brna opět jako elektromontér. V roce 1984 dosáhl pozice mistra, v letech 1988–1992 pracoval jako vedoucí střediska – měl na starosti vedení kolektivu asi 200 zaměstnanců a obstarávání výstavby v oblasti elektroinstalací a rozvodů plynu. Jeho náplní práce byly převážně rekonstrukce nemovitostí v majetku města Brna. V letech 1993–1995 působil jako prodejce zemědělské techniky a v letech 1996–2007 jako vedoucí kolektivu elektromontérů u firmy Alois Stehno.

Na postu vedoucího správy budov FF MU působil v letech 2007–2016; největší zátěž ve funkci představoval v letech 2011–2015 podíl na realizaci zásadní přestavby areálu FF v rámci projektu Centrum podpory humanitních věd CARLA v gesci vědeckého ředitele projektu prof. Tomáše Knoze, s výší investice dosahující téměř půl miliardy Kč. V roce 2016 odešel Josef Klein do starobního důchodu a brzy nato zemřel.

Jeho celoživotní zálibou bylo kutilství, v němž maximálně zúročil svoje manuální dovednosti, technické znalosti a zkušenosti. Volný čas věnoval hlavně rodině a práci na malém hospodářství. Byl vášnivým čtenářem, často sledoval dokumenty s přírodní tematikou a měl rád dobré jídlo.

Jiří Macháček

Národnost: česká

Datum narození: 21. dubna 1971

Místo narození: Nové Město na Moravě

Sociální zařazení: Filozofickou fakultu navštěvoval Jiří Macháček ještě jako nenarozený – v té době zde studovala jeho matka Arnoštka Macháčková. Jeho otec Jiří Macháček vystudoval strojní inženýrství a matka pracuje jako překladatelka. Od mládí ho zajímala archeologie; už na základní škole jezdil pomáhat na archeologické výzkumy. Během jednoho z výzkumů na Rokštejně potkal svou ženu Ivetu Macháčkovou, germanistku a vysokoškolskou pedagožku. Spolu mají dva syny. Když to čas dovolí, Jiří Macháček rád vyjede na běžky nebo horské kolo.

Akademické působení

Jeho pozdější badatelskou činnost a zájem o archeologii nasměroval strýc Martin Puttner, absolvent FF a spolužák profesora Zdeňka Měřínského, významného archeologa. Již na základní škole jezdil na brigády pomáhat na archeologické výzkumy; pokračoval v tom i při studiu gymnázia. Odmaturoval v roce 1989 na gymnáziu v Novém Městě na Moravě.

Mezi lety 1989–1995 studoval archeologii na FF MU. Během studií ho významně ovlivnil profesor Bořivoj Dostál, odborník na raně středověkou archeologii, který byl také jeho školitelem. Magisterskou diplomovou práci napsal na téma *Podunajský typ aneb Keramika středodunajské kulturní tradice*. Poté ještě tři roky studoval nově reformované doktorské studium – byl jedním z prvních doktorandů Ústavu archeologie a muzeologie FF MU. Doktorský titul získal na základě disertační práce *Studie k velkomoravské keramice* (1999) a byl přijat na místo odborného asistenta.

Od roku 1998 byl vedoucím vědeckovýzkumné základny MU na Pohansku u Břeclavi. Výzkum na Pohansku patří k pilířům jeho dosavadní akademické činnosti. S tímto místem je také výrazně spjat i jeho volný čas a osobní život. Výzkumy na Pohansku probíhají kontinuálně od roku 1958 a Macháček patřil již ke třetí generaci výzkumníků této lokality. Podle jeho vlastních slov se jedná o *„stěžejní místo výzkumu a průpravy pro několik generací archeologů z MU i ze zahraničních univerzit“*. Mezi jeho nejvýznamnější nálezy patří objev rotundy s pohřebištěm, publikovaný v práci *Břeclav – Pohansko VII., Kostelní pohřebiště na Severovýchodním předhradí* (2016).

Habilitoval se v roce 2006 prací *Pohansko u Břeclavi. Raně středověké centrum jako socioekonomický systém.* Práce byla později přepracována a v angličtině vydána prestižním nakladatelstvím Brill v Bostonu. V roce 2010 mu byl udělen profesorský titul. Od roku 2016 je vedoucím Ústavu archeologie a muzeologie Filozofické fakulty MU. Vyučuje dějiny starších Slovanů, staroslovanskou hmotnou kulturu, raně středověkou keramiku a využití výpočetní techniky v archeologii.

Absolvoval několik zahraničních stáží v Rakousku, Německu a Slovinsku. Jako stipendista Humboldtovy nadace studoval ve Frankfurtu nad Mohanem a jako hostující profesor působil v roce 2017 na univerzitě v Bamberku. V pozici hlavního řešitele se podílel na několika projektech GA ČR. V jeho badatelské činnosti se projevuje

snaha moderní archeologie o zapojení odborníků z různých oborů, zejména antropologie a historie. V současnosti patří mezi naše přední odborníky na raně středověkou archeologii.

Ocenění vědeckou komunitou

Je držitelem několika cen. V roce 1997 obdržel čestné uznání ministra školství jako talentovaný začínající vědec. O tři roky později získal Cenu Jana Rulfa v soutěži o nejlepší práci v oboru archeologie autorů do 36 let. V souvislosti s jeho zájmem o využití počítačové techniky v archeologii mu byla udělena cena The Intergraph Best Practices Awards za nejlepší aplikaci geografického informačního softwaru ve vědě a výuce (v konkurenci světových univerzit). Je také členem redakčních rad časopisů jako *Slavia Antiqua* či *Archeologické rozhledy* a spoluvydavatelem archeologické edice *Studien zur Archäologie Europas*. Je dvojnásobným držitelem Ceny rektora Masarykovy univerzity za významný tvůrčí čin.

Profesní působení a veřejná činnost

Jiří Macháček se věnuje také popularizaci vědy. Publikuje články v populárně naučných časopisech jako *Vesmír*, *Dějiny a současnost* a *ERA21*. Příležitostně přednáší na univerzitě třetího věku. Je členem správní rady Archaia Brno, z. ú., a také členem Akademického senátu FF MU.

Evaluace

Mezinárodní odborník na raně středověké dějiny střední Evropy a významný archeolog. Vedoucí Ústavu archeologie a muzeologie FF MU.

Ohlasy

Jiří Macháček mě coby vědce formoval již od počátků mého studia na oboru archeologie. Jeho široký odborný rozhled, který mně i dalším svým žákům předával prostřednictvím četných metodologických lekcí, mi umožnil nejen mnohem lépe pochopit východiska současného globálního archeologického diskurzu, ale také pojmout celé mé bádání způsobem, který umožňuje regionální problematiku zasadit do širšího rámce globálních témat a vědeckých výzev. **\ Michal Hlavica**

Jiří Macháček pro mě znamená Pohansko. Genius loci této archeologické základny mohu v rámci naší specifické mezioborové spolupráce zakoušet každé léto již téměř dvacet let. Jiřího Macháčka jsem za tu dobu poznal mimo jiné jako skvělého posluchače, který v každém rozhovoru srší otázkami a nápady, i když náš společný zájem o minulost dělí dlouhá staletí. Pohansko jsem za tu dobu poznal jako úžasnou akademickou laboratoř, kde Jiří Macháček a jeho žáci uváděli v život technologické

inovace, internacionalizaci i multidisciplinaritu, a to zpravidla dříve, než se tato slova stala vzývanými akademickými mantrami. Právě schopnost zapojovat žáky v různých stupních studia do samotného jádra výzkumu dělá z brněnské archeologie excelentní obor. \ Tomáš Dvořák

Jeho osoba je vyobrazena a použita na kartě populárně naučné karetní hry *Impact*, která zábavnou formou přibližuje archeologii a výzkumníky veřejnosti.

Prameny a literatura

Jiří Macháček [online]. [cit. 19. července 2018]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/lide/17965-jiri-machacek/>.

Osobní rozhovor s Jiřím Macháčkem (21. června 2018).

Irena Radová

Rodné jméno a příjmení: Irena Janásková

Národnost: česká

Datum narození: 3. září 1975

Místo narození: Kyjov

Sociální zařazení: Irena Radová se narodila 3. září 1975 v Kyjově a v mládí žila spolu s rodinou v nedalekých Koryčanech. Celoživotní záliba v čtení antických klasiků ji přivedla ke studiu latiny, němčiny a klasické řečtiny na Masarykově univerzitě v Brně. Na Filozofické fakultě MU, kde je zaměstnaná od roku 1999, získala v roce 2003 doktorát z oboru klasické filologie a v roce 2010 se pro stejný obor habilitovala. Od roku 2004 (se dvěma ročními přestávkami v letech 2007 a 2010/2011) působí na Ústavu klasických studií FF MU jako jeho vedoucí. V letech 2006 až 2014 pak – opět s výjimkou dvou výše zmíněných přestávek – působila na fakultě také ve funkci proděkanky. Irena Radová se specializuje na zkoumání řecké a římské antické literatury. Kromě četby patří mezi její záliby též jízda na koni a voltiž, avšak v současnosti věnuje všechen volný čas svým dvěma dětem.

Akademické působení

Po maturitě, kterou složila na gymnáziu v Kyjově, začala Irena Radová studovat německý jazyk na univerzitě ve Vídni, přičemž si v rakouské metropoli vydělávala jako au pair. O rok později se přihlásila i na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity ke studiu latiny a němčiny. Studia ve Vídni nedokončila, ale záhy v Brně začala studovat třetí obor, klasickou řečtinu. Studium latiny a němčiny dokončila v roce 1999, diplomovou práci věnovala rozboru eposu *Argonautica* římského básníka Gaia Valeria Flakka. O rok později absolvovala klasickou řečtinu (oborová práce *Literární prostředí Apollónia Rhodského*).

Na svá magisterská studia Radová navázala doktorandským studiem klasické filologie, během nějž absolvovala stáže na univerzitách v Soluni, Heidelbergu a Neapoli. V disertační práci *Zpracování mýtu o Argonautech v díle Apollónia Rhodského a Valeria Flakka*, kterou obhájila v roce 2003, navázala na své předchozí výzkumy a porovnávala v ní známý epos řeckého básníka Apollónia z Rhodu s verzí římského autora, řadícího se k tzv. stříbrnému období římské literatury. Během vysokoškolského studia ji nejvíce ovlivnili profesorka Nechutová, profesor Bartoněk a vedoucí její disertační práce, docentka Bartoňková. Docentský titul získala na základě habilitační práce *Genologická typologie starořeckých scholií* v roce 2010. V habilitaci se zabývala rozborem a klasifikací různých druhů antických scholií, tedy poznámek či glos dopisovaných na okraje stran klasických děl. Své výsledky o rok později publikovala v německy psané publikaci *Altgriechische Scholien: ein typologischer Versuch*.

Na Filozofické fakultě MU vyučuje docentka Radová dějiny antické literatury, antickou metriku a mytologii či rozbor děl klasiků antické literatury. V současné době pracuje na monografii zabývající se dochovanými hymny významného řeckého básníka a filologa Kallimacha z Kyrény.

Ocenění vědeckou komunitou

V roce 2004 vystřídala docentku Bartoňkovou na místě vedoucí Ústavu klasických studií FF MU a na této pozici působí kromě dvou přestávek vynucených mateřskou dovolenou až doposud. V letech 2006 až 2014 zastávala rovněž post proděkanky pro přijímací řízení a rozvoj studijních programů FF MU.

Od roku 2005 do 2007 byla řešitelkou úspěšně dokončeného projektu GA ČR Scholia k Apollóniovi Rhodskému: metodologie antického vědeckého přístupu k literárnímu dílu. Jako spoluřešitelka projektu Antické písemné prameny k nejstarším dějinám našeho území, který probíhal v letech 2006 až 2008, byla po jeho úspěšném ukončení navržena na ocenění příslušným hodnoticím panelem GA AV. V současnosti se podílí se na hodnocení panelu Lingvistika a literární vědy GA ČR. Mezi lety 2007 až 2011 působila též jako výzkumná pracovnice Střediska pro interdisciplinární výzkum starých jazyků a starších fází jazyků moderních při Ústavu klasických studií. Přednášela mimo jiné i na univerzitách v Budapešti, Neapoli, Rize či australském Adelaide.

Na konci roku 2017 obdržela zlatou medaili Řecké společnosti literárních překladatelů za šíření řecké literatury. Irena Radová je členkou Společnosti novořeckých studií, Jednoty klasických filologů a v roce 2018 ji čestnou členkou jmenovala Řecká společnost literárních překladatelů.

Výběr z díla

Irena Radová je autorkou mnoha odborných článků a jako editorka se také podílela na vydání několika sborníků. Veřejnost zná její knihu *Dobrodružství Argonautů: Řecko versus Řím*, jež vyšla v roce 2004. V této publikaci, srovnávající řecký a římský pohled na epos o Argonautech, vycházela především ze své disertační práce. V publikaci *O neuvěřitelných příbězích*, vydané v roce 2005, přeložila Irena Radová dochované mytologické dílo starořeckého spisovatele Palafaita. Podílela se rovněž na překladu knihy italského spisovatele Luciana Canfory o Gaiu Iuliu Caesarovi, která vyšla v nakladatelství Vyšehrad v roce 2007. Společně Dagmar Bartoňkovou je autorkou publikace *Antické písemné prameny k dějinám střední Evropy,* vydané v roce 2010.

Evaluace

Přední česká klasická filoložka Irena Radová se specializuje na antickou literaturu a je úspěšnou vedoucí ústavu klasických studií brněnské filozofické fakulty. V letech 2006 až 2014 zastávala post proděkanky FF MU. Je autorkou mnoha odborných článků a jako editorka se zasloužila o vydání několika sborníků. Svou odbornost prokazuje už řadu let nejen na českém vědeckém poli, ale i v zahraničních kruzích.

Ohlasy

Docentku Irenu Radovou znám od jejích studentských let. Láska k antice je zřejmě dědičná, neboť také Irenina maminka Mgr. Zdena Janásková-Burianová studovala latinu. Velmi se zajímala o antickou literaturu, což samozřejmě znamenalo dobře zvládnout jazyk latinský i starou řečtinu. Byla nadaná, pečlivá a svědomitá studentka, aby mohla zodpovědně pracovat s odbornou, vesměs cizojazyčnou literaturou, studovala také několik dalších jazyků. Vedla jsem její práci diplomovou i doktorskou, sledovala jsem i její práci habilitační a ne náhodou jsem si ji vybrala jako spolupracovnici při vydání publikace *Antické písemné prameny k dějinám střední Evropy* a také při překladu obsáhlých *Dějin řecké i římské literatury*. Její vystoupení na mezinárodních konferencích (zvláště v rámci našeho výzkumného záměru Středisko pro interdisciplinární výzkum starých jazyků a starších fází jazyků moderních) a organizační schopnosti měly vždy velmi kladný ohlas, což mi potvrdili při debatách o budoucnosti klasických studií v naší zemi také kolegové ze zahraničí (např. z Itálie, Německa, Rakouska). Irena Radová vždy zvládala náročné úkoly velmi zodpovědně, proto jsem také navrhla, aby se po mém odchodu stala vedoucí našeho ústavu. \ Dagmar Bartoňková

Paní docentky Radové si hluboce vážím. Je to skromná žena, která svým životem ukázala, že je možné skloubit zaměstnání i osobní život a uspět v obojím. Vždy mi velmi ochotně pomáhala jak při studiu, tak v zaměstnání. Nebylo jediného setkání, kdy by neprojevila upřímnou starostlivost. Docentka Radová je pro mě bezesporu významnou odbornicí na klasickou filologii, ale zároveň opravdu velmi laskavou ženou. \ Nina Jašková

Prameny a literatura

Irena Radová [online]. [cit. 21. května 2018]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/auth/osoba/radova#cv>.

Osobní rozhovor s Irenou Radovou (29. května 2018).

Barbora Schnelle

Rodné jméno a příjmení: Barbora Uhdeová

Národnost: česká

Datum narození: 13. února 1974

Místo narození: Brno

Akademické působení

Po maturitě na Gymnáziu Matyáše Lercha v Brně nastoupila roku 1992 na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity, kde studovala divadelní vědu a estetiku. Absolvovala roční stáž na Humboldtově univerzitě v Berlíně. Zde se věnovala kulturní komunikaci, divadelní a kulturní vědě. Roku 1997 předložila diplomové práce *Divadlo jako dokument doby. K problematice západoněmeckého dokumentárního divadla a jeho české jevištní reflexe* (na oboru divadelní věda) a *Konec karnevalu? Některé aspekty diaspory karnevalismu* (na oboru estetika), na jejichž základě získala magisterský titul. Poté na akademické půdě působila jako asistentka. V doktorském studiu studovala obor teorie a dějiny divadla, filmu a audiovizuální kultury. Roku 2001 obhájila disertační práci *Divadlo svědomí Elfriede Jelinek* a získala titul Ph.D. Roku 2001 se přestěhovala do Berlína, kde pracuje jako literární překladatelka, divadelní kritička a kulturní manažerka. Spolupracuje s Katedrou divadelních studií FF MU, kde např. roku 2017 vedla přednáškový blok Dramatička Elfriede Jelinek – feministické a politické aspekty její tvorby.

Výběr z díla

Barbora Schnelle uvedla do českého prostředí dramatické dílo rakouské držitelky Nobelovy ceny, spisovatelky Elfriede Jelinek. Roku 2006 vydalo nakladatelství Větrné mlýny její knihu *Elfriede Jelinek a její divadlo proti divadlu*, která vycházela z její disertační práce vzniklé v letech 1998–2000, tedy v době, kdy tato dramatička u nás ještě nebyla příliš známá. Jako překladatelka se Barbora Schnelle věnuje současné dramatice: divadelní hry překládá jak z němčiny do češtiny (Elfriede Jelinek, Peter Handke, Kathrin Röggla, Maxi Obexer, Miroslava Svolikova aj.), tak z češtiny do němčiny (Roman Sikora, Kateřina Rudčenková, Eva Prchalová aj.). V roce 2014 v Berlíně založila a kurátorsky vede festival současného českého divadla Ein Stück: Tschechien. V roce 2018 vydala rozsáhnou antologii současné české dramatiky v němčině pod názvem *Von Masochisten und Mamma-Guerillas* (Berlin, Neofelis Verlag).

Ocenění vědeckou komunitou

Barbora Schnelle se účastnila řady vědeckých konferencí. V březnu 1998 přednesla svůj příspěvek o znovunalézání principů politického divadla a komparaci her Elfriede Jelinekové a Romana Sikory na setkání českých a rakouských teatrologů ve Vídni. Konferenci na téma česko-rakouské spolupráce na divadle organizoval brněnský Ústav divadelní a filmové vědy FF MU a Ústav divadelní vědy Vídeňské univerzity.

V roce 1999 spoluzakládala na Divadelní fakultě JAMU internetový divadelní časopis „věcné zuřivosti" *Yorick*. Poslední číslo bylo vydáno roku 2001, mnoho přispěvatelů totiž ukončilo studium a někteří redaktoři začali psát pro renomovaná periodika.

V roce 2009 založila se svou kolegyní Antje Oegelovou projekt Drama Panorama. Jedná se o internacionální fórum pro dramatiky a překladatele divadelních her, jehož cílem je propojení autorů a jejich navázání na živé divadlo. V rámci projektu jsou organizovány překladatelské dílny, diskuse, workshopy a čtení nových her. Od roku 2014 vede v Berlíně festival české současné dramatiky s názvem Ein Stück: Tschechien (Jeden díl: Česko). Je členkou redakční rady časopisu *Theatralia*.

Evaluace

Barbora Schnelle je překladatelka, publicistka a kulturní manažerka. Absolventka Ústavu divadelní vědy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity se prosadila v Berlíně, kde v rámci festivalu Ein Stück: Tschechien propaguje současné české dramatiky. Teatrologii obecně podporuje především svým mezinárodním projektem Drama Panorama.

Prameny a literatura

Internetové časopisy vydávané studenty katedry divadelní vědy [online]. [cit. 12. června 2018]. Dostupné z: <https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/128440/1_Theatralia_16-2013-2_6.pdf?sequence=1>.

Schnelle Barbora [online]. [cit. 12. června 2018]. Dostupné z: <http://www.aura-pont.cz/schnelle-barbora-p1695.html>.

ŠIMŮNKOVÁ, Tereza. *Barbora Schnelle: Překládat autorům od úst* [online]. [cit. 12. června 2018]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/kultura/salon/241619-barbora-schnelle-prekladat-hercum-do-ust.html>.

ŠŤÁVOVÁ, Jitka. První dáma rakouského dramatu přichází. *SPFFBU*, C 10, 2007, č. 10, s. 180–181.

Petr Šimíček

Národnost: česká

Datum narození: 10. března 1971

Místo narození: Ostrava-Vítkovice

Sociální zařazení: Jeho otec působil jako profesor českého jazyka a dějepisu na středním odborném učilišti stavebním. Matka byla zaměstnána u podniku Služby města Ostravy jako kadeřnice.

Akademické působení

V letech 1977–1985 navštěvoval základní školu v Ostravě-Porubě. Ve téže městské části poté navštěvoval gymnázium, kde se zajímal především o humanitní předměty. V roce 1985 se stal členem divadelního klubu v Ostravě. Po maturitě nastoupil na pedagogickou fakultu v Ostravě a úspěšně zde dokončil první ročník. Roku 1990 přestoupil na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity a studoval češtinu a historii. V roce 1994 předložil diplomovou práci a názvem *Proces Buchal a spol.*, na jejímž základě se stal magistrem. Rovněž získal pedagogickou způsobilost pro výuku na základních a středních školách.

Výběr z díla

Podílel se na tvorbě knihy *Společně dějinami*, spolupracoval na metodických publikacích *Rok po roce*, *Paměť kraje*, *Pětačtyřicátý* a *Okamžik rozhodnutí*. Společně s dalšími kolegy připravil v rámci grantu nadace Open Society Fund metodiku s názvem *Přes práh totality*. Kniha se zabývá moderními československými dějinami po druhé světové válce, obsahuje výkladové pasáže, dobové texty, návrhy postupů pro práci s předloženými materiály, ale i otázky a úkoly pro studenty, odkazy k dalšímu studiu a přehled základní odborné literatury k jednotlivým tématům. Součástí je rovněž CD s dalšími texty, obrazovými materiály a výukovými prezentacemi.

Profesní působení

Od roku 1994 vyučuje český jazyk a dějepis na Gymnáziu Olgy Havlové v Ostravě-Porubě. Každoročně organizuje středoškolské studentské konference zaměřené na československé dějiny po roce 1945. Od roku 1997 realizuje na gymnáziu dva celoroční projekty, a to Holocaust – selhání lidskosti a Československý lidově-demokratický režim v realitě 50. let. Pravidelně se zapojuje do projektu společnosti Člověk v tísni s názvem Příběhy bezpráví. Kromě toho spolupracuje s Konfederací politických vězňů, Odborem školství Magistrátu města Ostravy a s regionálními médii. Je také místopředsedou Občanského sdružení PANT. Tato organizace vznikla roku 2007 a usiluje nejen o změnu výuky moderních dějin a popularizaci 20. století, ale i o zlepšení vzdělávání učitelů a studentů. Petr

Šimíček působí rovněž ve skupině ministerstva školství pro výuku dějin, je spoluzakladatelem a redaktorem vzdělávacího webu *Moderní dějiny*, kde spravuje rubriky *Výuka*, *Prameny* a *Dějiny v médiích*.

Petr Šimíček se účastní řady konferencí, které jsou zaměřené především na výuku nejmodernějších československých dějin druhé poloviny 20. století. Tyto konference často sám organizuje. Zahraniční sympozia mu umožňují srovnávat nejrůznější způsoby vyučování, ale také celkový systém výuky dané země. Roku 2008 se podílel na organizaci konference I mlčení je lež.

Mezi jeho zájmy patří studium dějin komunistického Československa, návštěvy výstav, muzeí a galerií, četba expresionistických či avantgardních autorů a cyklistika.

Evaluace

Petr Šimíček je absolvent Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, učitel a reformátor výuky novodobých dějin. Obrazu klasického pedagoga se však vymyká, svým studentům nepředává pouze informace, ale snaží se je naučit kriticky myslet, hledat souvislosti, nahlížet z různých perspektiv a vyjádřit vlastní názor. Velkou měrou se angažuje ve veřejném životě.

Ohlasy

Nostalgie narůstá každým rokem. Vzpomínám na divoká hektická léta na „filďácké“ Tvrdého koleji, na neopakovatelné přednášky milovaných profesorů Kožmína, Kopeckého, Války a mnoha dalších, na smysluplné a nekonečné debaty v akademickém senátě raných 90. let, na první Semestrendy na dvoře fakulty, které jsme na koleně dávali dohromady, na kultovní hospodu U Čápa, na ženské ze studijního a moudrou sovu ve fakultní vrátnici. **\ vzpomínka Petra Šimíčka na vysokoškolská studia**

Prameny a literatura

Jak to začalo [online]. [cit. 20. června 2018]. Dostupné z: <https://www.centrum-pant.eu/about/>.

Petr Šimíček [online]. [cit. 20. června 2018]. Dostupné z: <http://20predstav.eu/predstavy/simicek/>.

Petr Šimíček [online]. [cit. 20. června 2018]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/redakce/detail/id/53>.

POLÁČKOVÁ, Petra. *ŠIMÍČEK: Ve škole se studenty jsem šťastný a spokojený* [online]. 2008. [cit. 20. června 2018]. Dostupné z: <https://www.online.muni.cz/veda-a-vyzkum/1113-simicek-ve-skole-se-studenty-jsem-stastny-a-spokojeny>.

ŠIMEK, Michal. *Učitel není jen tichý služebník státu* [online]. 2009. [cit. 20. června 2018]. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/clanky/ucitel-neni-jen-tichy-sluzebnik-statu.html>.

Kateřina Tučková

Národnost: česká

Datum narození: 31. října 1980

Místo narození: Brno

Sociální zařazení: Matka i otec pracovali v zemědělství, matka později v TOS Kuřim. Od útlého věku vyrůstala bez otce, který předčasně zemřel. Kateřina Tučková pochází ze čtyř sester a je vdaná za Roberta Hédervériho.

Akademické působení

Spisovatelka a kurátorka Kateřina Tučková se narodila v Brně, ale do svých šesti let žila v Moutnicích, vesnici nedaleko Brna. Poté se s maminkou a sestrami přestěhovala do Kuřimi. Svá středoškolská studia absolvovala na brněnském gymnáziu na třídě Kapitána Jaroše. V té době jí učaroval svět umění. Po maturitě nastoupila na Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity a studovala obory český jazyk a literatura a dějiny umění. V roce 2005 obhájila diplomovou práci z kunsthistorie *Johann Georg Gutwein, autor trompe l'oeil*. O rok později dokončila i studium bohemistiky diplomovou prací *Věra Sládková – prozaické dílo*. Doktorské studium absolvovala na Ústavu pro dějiny umění Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a v roce 2014 obhájila disertační práci *Skupina Radar*, která pojednává o problematice tvůrčích skupin pracujících v období komunistické totality.

Profesní působení

Již v době svého studia založila projekt ARSkontakt, v rámci kterého organizuje na podporu tvorby mladých malířů výstavy svých vrstevníků a pořádá konfrontační výstavu s udělením Ceny ARSkontakt. V roce 2006 začala pracovat jako kurátorka brněnské neziskové galerie zaměřené na prezentaci tvorby nejmladší generace výtvarníků. V současné době je kurátorkou na volné noze.

Výběr z díla

Věnuje se především modernímu a současnému umění, spolupracuje s řadou galerií a institucí. Podílí se na mnoha mezinárodních projektech. Jedním z nich byla realizace výstavy Transfer v galerii Whitebox v Mnichově a v České národní budově v New Yorku. Mezi další podobné projekty patří putovní výstava Our House Is Your House, která byla uvedena v Drážďanech nebo v Mnichově. Od roku 2010 pracuje pro městskou Výstavní síň Chrudim.

Z tuzemských výstav, na kterých se podílela, je možné jmenovat Brno Art Open – Sochy v ulicích 2013. K projektu napsala libreta/povídky *Na hraně příběhu – Sochy v ulicích*, podle kterých pak umělci vytvořili své sochy umístěné ve veřejném prostoru Brna. Dalším brněnským projektem byla výstava Brno – moravský Manchester

v Moravské galerii, na níž spolupracovala a ke které napsala libreto/knihu *Fabrika. Příběh textilních baronů z moravského Manchesteru* (2014) o rodině textilního továrníka Johanna Heinricha Offermanna.

Kromě přípravy výstav a tvorby katalogů k nim píše i odborné práce o umění, z nichž můžeme jmenovat například *Michael Rittstein. Práce na papíře* (2005), *Nová trpělivost: Hranice ustupují* (2007), *Radim Malát* (2007), *Slovem i obrazem* (2008), *Ohlédnutí za dílem Dobroslava Folla* (2008), *Normální malba* (2009), *Věra Sládková. Prozaické dílo* (2009) nebo *Bezelstně provokativní umění Aleny Kupčíkové* (2015).

Jméno Kateřiny Tučkové je známo především v souvislostí s jejími romány. Debutovala v roce 2003 v literárním časopise *Tvar*, další práce publikovala v periodikách *Netřesk*, *Literární noviny* či *Weles*. Prvotinou se stala novela *Montespaniáda*, kterou vydalo v roce 2006 nakladatelství Větrné mlýny. Následně publikovala povídku *Poslední večer* v čítance současných českých ženských povídek *Ty, která píšeš* (2008). Ovšem první větší úspěch přišel o rok později, kdy v nakladatelství Host vyšel román *Vyhnání Gerty Schnirch*, zachycující osudy brněnské Němky v době po druhé světové válce. Za toto literární dílo byla nominována na Cenu Josefa Škvoreckého, Magnesii Literu v kategorii próza a Cenu Jiřího Ortena. Kniha byla přeložena do několika jazyků a byla publikována také jako audiokniha. Od října 2014 uvádí divadelní adaptaci brněnské HaDivadlo v režii Mariána Amslera, který za tuto inscenaci získal Cenu Divadelních novin 2015 v kategorii Činoherní divadlo.

Dosud největší úspěch zaznamenal román *Žítkovské bohyně*, vydaný v roce 2012. Kniha byla přeložena do více než deseti jazyků, a to včetně exotických, např. arabštiny. Autorka za tuto knihu obdržela řadu ocenění, mezi nimi Cenu Josefa Škvoreckého, Magnesii Literu – Cenu čtenářů, Cenu čtenářů České knihy nebo ocenění Český bestseller. Také tato kniha vyšla v podobě audioknihy. Divadelní zpracování uvedlo v roce 2014 Městské divadlo Zlín v režii Doda Gombára a filmová práva zakoupila společnost Bionaut Films.

Kromě vlastních děl spolupracovala Kateřina Tučková na beletrizovaném životopise *Můj otec Kamil Lhoták* (2008), který ukazuje tohoto malíře z pohledu jeho syna Kamila Lhotáka mladšího.

Ze slovenské literatury uvedla prostřednictvím vlastního českého překladu román slovenské spisovatelky Veroniky Šikulové *Místa v síti.*

Veřejná činnost

Kateřina Tučková se výrazně občansky angažuje. Jedna část jejích aktivit spočívá v realizaci desítek autorských čtení za rok, v jejichž rámci se věnuje i komentování různých historických či společenských problémů, které se jejích románů přímo dotýkají. Vzhledem ke skutečnosti, že témata jejích vydaných děl jsou ožehavá (především v případě *Vyhnání Gerty Schnirch* a odsunu Němců z Brna), bývají tyto diskuse často vypjaté a autorka bývá napadána za své lidskoprávní postoje. S tím souvisí i účast Kateřiny Tučkové v kampani iniciativy HateFree Culture z roku 2015 Jsme v tom společně.

Pro humanitární organizaci napsala v roce 2014 jednu z povídek zařazenou do antologie *Miliónový časy. Povídky pro Adru*.

V současnosti je Kateřina Tučková především v brněnském prostředí spojena s multižánrovým festivalem Meeting Brno, který z pozice programové ředitelky vede. Festival navazuje na Rok smíření, který se konal v roce 2015 a měl připomenout konec druhé světové války v nejširším kontextu. Meeting Brno vytváří platformu pro setkání zástupců různých názorů, kultur a náboženství. V jeho rámci probíhá řada diskusních fór a uměleckých vystoupení.

Evaluace

Absolventka Filozofické fakulty Masarykovy univerzity Kateřina Tučková je v současnosti jednou z nejčtenějších českých spisovatelek. Pracuje ale především jako kurátorka v různých galeriích a institucích, kde se specializuje na moderní a současné umění a snaží se pomoci uvádět mladé umělce do povědomí odborné i širší veřejnosti. Angažuje se v různých lidskoprávních projektech.

Ohlasy

Pro interprety, kteří literární hodnoty vidí především v tvarových výbojích, může být próza Kateřiny Tučkové nezajímavá. Pokud však vnímáme sociální rozměr literárních děl, jde svým způsobem o zlomovou práci, která suverénním způsobem naplňuje jednu z možných a důležitých funkcí literatury. Je prostředkem sebereflexe dané komunity, v tomto případě českého národa. Neboť bez schopnosti této komunity poznat a pojmenovat vlastní zločiny je daleko menší naděje, že se obdobné jednání nebude v budoucnu, v jiných kulisách a s jinými aktéry, opakovat. **\ Pavel Janoušek**

Omlouvám se, pokud se zdá, že stereotypnost náhledu Tučkové (stereotypnost spočívající v programovém potírání domnělých stereotypů) dokládám příliš bohatě, a konstatuji: jsem stručný. Kniha totiž kromě těchto obrazů neobsahuje zhola nic. *„Pokud někdo interpretuje obsah knihy jako popření kolektivní viny, má pravdu,“* říká autorka v jednom z rozhovorů. Román je důkazem toho, že teze a ideový záměr autora, ať je jakýkoli, jsou pro hodnotu literárního díla bezcenné. Stará pravda, že umělecké dílo má „objevovat“ svět (to znamená ukazovat v něm něco nebývalého, neobyčejného), v tomto kontextu nezní banálně. […] Je naprosto pochopitelné, že kniha dostala hlavní českou čtenářskou cenu. „Čtenář“ totiž obvykle rád čte to, co si sám myslí, a krásné mu připadá to, co odpovídá jeho představě světa. Představě originální a jedinečné, jak se domnívá. **\ Petr Šimák o knize Vyhnání Gerty Schnirch**

Kateřina Tučková (1980) je autorkou čtenářsky úspěšného románu *Vyhnání Gerty Schnirch* (2010), se kterým sklidila jednu literární cenu a tři nominace. A jistě oprávněně. Na závažnosti jejímu románu tehdy přidalo, že byl dostatečně obsáhlý, byl o něčem ze skutečnosti, tedy žádná vymyšlenina, a šlo v něm o život. Těmito charakteristikami se vyznačuje i Tučkové novinka *Žítkovské bohyně.* Protentokrát ale autorka zvolila nápaditější téma, přestože není zcela literárně netknuté (jak sama autorka v doslovu přiznává). […] Autorka téma zpracovává zcela pasivně, s nekriticky přijímanou prvoplánovou pravdou archivů, důvěrou v lokální patrioty a nadšence. Téma neposouvá ani výrazově, ani jej nedokáže nahlédnout analyticky. Se stejně mechanickou poslušností ho pak ilustrují v románu jednotlivé postavy. […] Tučkové román není na zdejší poměry zase takovou katastrofou, jeho čtenářský potenciál vyvěrá jak ze zajímavého tématu, tak z autorčina stylu, který je sice literárně naprosto nezajímavý, na druhou stranu je ale všeobecně srozumitelný a přijatelný. Autorská osobitost se ale nedokáže se svým nízkým sebevědomím prodrat skrze balast primární a sekundární literatury, jako by měla pocit, že všechny informace musí vděčně zpracovat a ještě poděkovat archivním pracovníkům. To vše je lidsky pochopitelné, ale literárně nefunkční. **\ Eva Klíčová**

Žítkovské bohyně se vyznačují velkou čtivostí. Relativně krátké kapitoly fungují na seriálovém principu a nechávají zásadní informace „na příště“, takže chtě nechtě musíte číst dál. Text je občas až patetický a čtenáře může přepadnout strach, aby kniha neskončila nějakým nepatřičným, příběh degradujícím happyendem. Tato slabší místa lze ale autorce snadno odpustit, drží totiž v rukou spoustu jiných trumfů. Jedním z nich je tematická různorodost prózy. Její těžiště leží v příběhu několika pozoruhodných žen, ze kterého dokáže Tučková vytěžit spoustu dílčích závažných otázek, zahrnujících politickou tematiku, mezilidské vztahy, zkázonosnost lidské nenávisti a zášti, nemožnost bránit se nespravedlnostem, složitost rodinných vazeb

atd. Zajímavou složku díla představuje konfrontace pohledu dětských a dospělých očí jedné osoby na stejné události. Tučková nenásilně ukazuje, jak postupem času člověk začíná prohlížet a zjišťuje, že ne vše je takové, jaké se v dětství zdálo. Sečteno a podtrženo, na novou knihu Kateřiny Tučkové jsme si museli počkat nějaký ten měsíc navíc, ale vyplatilo se. *Žítkovské bohyně* nezklamaly. **\ Iva Frühaufová**

Ve vztahu k psaní jsem moc ráda, že jsem mohla navštěvovat semináře tvůrčího psaní Zbyňka Fišera. To mě motivovalo a otevřelo nové obzory, jak psát a jak se na psaní dívat. Psala jsem už předtím, ale měla jsem pocit, že to nemůže nikdy vyjít. Jak jsme ale na semináři o psaní mluvili jako o práci, která má vést k cíli, tedy k vydání, můj pohled se změnil.

V kurátorské práci mi studium dalo veškerý potřebný rozhled po historii umění. Bylo důležité, i když tento typ humanitních znalostí se při jistém úsilí dá nastudovat i mimo univerzitu, z knih. Vůbec za celé studium na filozofické fakultě jsem moc vděčná, protože mě prostřednictvím několika výborných pedagogických osobností naučilo především způsobu koncentrované práce i jejího objektivního zhodnocení – a to je ta nejpodstatnější věc. Získala jsem úctu k poznání a, jak doufám, i schopnost dál ho rozvíjet, teoretickou i uměleckou formou. Ale to případně potvrdí až budoucnost. **\ Kateřina Tučková o studiu na brněnské filozofické fakultě a práci kurátorky a spisovatelky**

Prameny a literatura

ARSkontakt [online]. [cit. 20. listopadu 2017]. Dostupné z: <www.arskontakt.org>.

Festival Meeting Brno [online]. [cit. 20. listopadu 2017]. Dostupné z: <https://meetingbrno.cz/>.

HLOUŠKOVÁ, Lenka. *Spisovatelka Kateřina Tučková: Zlomily to bohyně* [online]. 2015. [cit. 20. listopadu 2017]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zena/styl/clanek/spisovatelka-katerina-tuckova-zlomily-to-bohyne-287816>.

JANOUŠEK, Pavel. Svědectví nejen o Gertě Schnirch aneb Takoví jsme byli. *Host*, 2009, roč. 25, č. 9, s. 61–62.

Kateřina Tučková [online]. [cit. 20. listopadu 2018]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Kateřina_Tučková>.

Kateřina Tučková [online]. [cit. 20. listopadu 2017]. Dostupné z: <http://www.katerina-tuckova.cz/zivotopis.html>.

Kateřina Tučková [online]. [cit. 20. listopadu 2017]. Dostupné z: <https://www.hostbrno.cz/nakladatelstvi/autori/tuckova-katerina>.

Kateřina Tučková [online]. [cit. 20. listopadu 2017]. Dostupné z: <http://naposlech.cz/profil/katerina-tuckova>.

KLÍČOVÁ, Eva. Folklorní svéráz a kontinuita autorského typu. *Host*, 2012, roč. 28, č. 5, s. 60–61.

NYKLOVÁ, Milena – TUČKOVÁ, Kateřina. Jak se stát spisovatelkou. *Biblio. Literární noviny*, 2013, roč. 1, s. 4–6.

POVOLNÝ, David. *Tučková: Kurátorkou a spisovatelkou na volné noze* [online]. 2009. [cit. 20. listopadu 2017]. Dostupné z: <https://www.em.muni.cz/absolventi/1650-tuckova-kuratorkou-a-spisovatelkou-na-volne-noze>.

ŠIMÁK, Petr. Úspěch románu Vyhnání Gerty Schnirch. *Revolver revue*, 2011, č. 84, s. 230–234.

Tučková, Kateřina [online]. [cit. 20. listopadu 2017]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/29901/tuckova-katerina-zitkovske-bohyne>.

VÁVRA, Roman. *Spisovatelka a kunsthistorička Kateřina Tučková* [online]. 2014. [cit. 20. listopadu 2017]. Dostupné z: <http://www.xantypa.cz/archiv/cislo-7-8-14/2505-3/spisovatelka-a-kunsthistoricka-katerina-tuckova>.

David Zbíral

Národnost: moravská

Datum narození: 23. července 1980

Místo narození: Brno

Sociální zařazení: Otec je analytický chemik a matka pracuje jako administrativní pracovnice. Pochází ze tří sourozenců. Spolu s manželkou Petrou má dceru Annu.

Akademické působení

David Zbíral začal v roce 2000 studovat na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity religionistiku a francouzský jazyk a literaturu. Během studia se úspěšně účastnil religionistických soutěží. Vedle studia v Brně spolupracoval na grantovém projektu Univerzity Karlovy Překlad novozákonních apokryfů II. Magisterské studium uzavřel v roce 2005 diplomovou prací *Niquintova listina a katarské setkání v Saint-Félix (1167)*. Zároveň se stal laureátem Ceny rektora Masarykovy univerzity v Brně pro nejlepší studenty magisterských studijních programů. O rok později získal na základě práce *Dualismus v učeneckých vyprávěních o katarství* titul PhDr. Současně pracoval i na své disertační práci, kterou obhájil v roce 2008 (*Qui duo ponunt principia: Role dualismu v tradici myšlení o katarech*). V letech 2006 a 2008 absolvoval dvouměsíční výzkumné pobyty na École des hautes études en sciences sociales v Paříži, podpořené stipendiem Ministerstva zahraničních věcí Francouzské republiky. Během svého doktorského studia obdržel dvakrát grant z Programu rektora Masarykovy univerzity na podporu tvůrčí činnosti studentů a také prostředky z Grantového fondu děkana FF MU.

Po ukončení doktorského studia začal působit na Ústavu religionistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity jako odborný asistent. Současně pracoval i pro Oddělení speciální informatiky ve Středisku pro pomoc studentům se specifickými nároky Teiresiás, kde působil dva roky. V letech 2011–2012 působil jako koordinátor v Laboratoři pro experimentální výzkum náboženství při Ústavu religionistiky FF MU a v letech 2012–2013 jako odborný asistent v Centru pro komplexní inovaci studijních oborů FF MU. Absolvoval několik zahraničních výzkumných pobytů v Paříži nebo ve Florencii, z nichž nejdelší byl půlroční postdoktorský výzkumný projekt Scholastic Rationality and Its „Other“: Searching for the Place of Cathar Dualism in Theological Discourses on Good and Evil, Society, and the World (1160–1300), podpořený grantem magistrátu města Paříže, který se uskutečnil v roce 2014. V témže roce se habilitoval v oboru religionistika prací *Podoby a hranice religiozity ve vybraných inkvizičních záznamech z let 1270–1330*.

Výběr z díla

Ve své vědecké práci se věnuje především středověkým herezím, jako je katarství a bogomilství, konstrukci ortodoxie a hereze v protikacířských a inkvizičních textech, středověké inkvizici, historické antropologii

a interdisciplinárnímu pojetí historie, staré okcitánštině, dále pak analýze sociálních sítí nebo digitálním humanitním vědám, počítačové lexikografii a značkovacím jazykům. Kromě toho vyučuje kurzy zaměřené na tematiku náboženství v historické a srovnávací perspektivě, ortodoxie a hereze ve středověkém západním křesťanství, sexuality v dějinách křesťanství nebo digital humanities. K pedagogickým projektům Davida Zbírala patří i předmět Křesťanství na Wikipedii, ve kterém studenti pod jeho vedením doplňují a zkvalitňují hesla v internetové encyklopedii.

Ke Zbíralovým nejvýznamnějším pracím patří monografie *Největší hereze. Dualismus, učenecká vyprávění o katarství a budování křesťanské Evropy* (2007). Z posledních let to pak jsou časopisecké studie *Sexuální morálka, koexistence norem a kontrola myšlení ve středověké Evropě. Případ Petra Vidala* a *Pojednání O katarské herezi v Lombardii (1190–1215)*, obě publikované v časopisu *Religio* v roce 2013, dále pak *Le codex cathare occitan de Lyon. Un livre de Pèire Autier?* (2016), otisknutá v časopise *Archives ariégeoises* nebo *Heretical Hands at Work: Reconsidering the Genesis of a Cathar Manuscript* (2017), uveřejněná v pařížské *Revue d'histoire des textes*. V minulosti byl řešitelem dvou projektů podpořených Grantovou agenturou České republiky, konkrétně Inkviziční pojmy, klasifikace a identity a jejich ozvuky v badatelské tradici (2009–2011) a Prameny ke studiu nesouhlasných náboženských hnutí ve středověkém západním křesťanství se zaměřením na katarství (2012–2015).

Ocenění vědeckou komunitou

V roce 2002 se David Zbíral stal členem České společnosti pro religionistiku a od roku 2008 jejím tajemníkem. V letech 2005–2010 byl členem Centre d'Études Cathares a v roce 2012 se stal zakládajícím členem Collectif International de Recherche sur le Catharisme et les Dissidences. Působí také v několika redakčních radách časopisů: v letech 2006–2009 v *Heresis. Revue semestrielle d'histoire des dissidences médiévales*, od roku 2015 v časopisu *Pantheon. Religionistický časopis*, v letech 2009–2016 byl výkonným redaktorem časopisu *Religio. Revue pro religionistiku* a dodnes působí v jeho redakční radě. Také se stal členem redakční rady ediční řady *Christentum und Dissidenz* nakladatelství LIT Verlag Berlin. Je zván na české, ale i zahraniční univerzity (například v nizozemském Nijmegenu a Amsterdamu, německém Lipsku, švýcarském Bernu nebo francouzské Paříži). Kromě toho se věnuje i popularizaci a komunikaci vědy, například prostřednictvím projektů Studenti píší Wikipedii nebo Partnerství ve vzdělávání, který se soustředí na přednášky na středních školách.

Je členem Akademického senátu FF MU a od roku 2011 zastává post zástupce vedoucího Ústavu religionistiky FF MU. Působil jako člen hodnoticí komise Grantového fondu pro akademické pracovníky FF MU (2014–2018), je členem Ekonomické komise Akademického senátu FF MU a Ekonomické komise děkana FF MU.

Veřejná činnost

David Zbíral byl v minulosti i umělecky činný. Věnoval se psaní fantasy příběhů; některé své práce zveřejnil na vlastních webových stránkách. Jeho povídky vyšly v časopise *Dech draka* nebo ve sbornících *Drakobijci*. Se svou tvorbou se účastnil soutěží O spár Zlatého draka a O železnou rukavici lorda Trollslayera. Píše také poezii, je autorem v básnické sbírky *Cesta do tiché země*, složené částečně z veršů ve francouzštině. Několik let hrál ve folkové kapele Morion, pro kterou psal i texty. Vydali album *Modravé hory*.

Evaluace

David Zbíral je progresivní osobností české religionistiky. Zabývá se především středověkými křesťanskými herezemi, inkvizičními procesy a využitím analýzy sociálních sítí v historickém bádání. Nedílnou součástí jeho práce je i popularizace vědy.

Ohlasy

Za celé své studium jsem nepotkal vyučujícího s tak upřímným zájmem o studenty, jako je David Zbíral. Nejenže studentům věnuje spoustu svého volného času, ale má k lidem i velmi laskavý přístup. Pro mě tak není jen skvělým učitelem, ale i skvělým člověkem. **\ Vít Marša**

David Zbíral je pohodový chlap proslulý svojí pořádkumilovností. Máme společný zájem, a tím je literatura fantasy. **\ Ondřej Šefčík**

V rozích
Tíživé ticho úterních popelnic
mazlavá břečka ztrácí se ze silnic
v rozích rozkvétají stíny
a že jsi divný, jiný
rozkvétáš s nimi, něco slyše
vzdáleně
a tiše

(ZBÍRAL, David. 7. února 2009)

Prameny a literatura

David Zbíral [online]. [cit. 10. července 2018]. Dostupné z: <http://www.david-zbiral.cz/autor.htm>.

David Zbíral [online]. [cit. 10. července 2018]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/auth/osoba/david.zbiral#cv>.

Milan Uhde o fakultním roce 1990

Nově instalovaný rektor Milan Jelínek jejich přání podporoval, a tak jsem se začal chystat k plnění úkolu, který mě sice velmi těšil, ale na který jsem zdaleka nebyl připraven. Zabýval jsem se studiem jen některých českých autorů, kteří mě buď provokovali k nesouhlasu, nebo kteří mi byli blízcí, ale obsáhnout ve svých čteních celou novodobou českou literaturu od obrození po dnešek bylo nad mé tehdejší síly.

Usilovně jsem četl a studoval. Naštěstí mé přednáškové téma v letním semestru obemykalo pouze takzvanou zakázanou produkci. Měl jsem ji po ruce, a dobře přečtenou, ať už šlo o samizdat nebo o svazky pocházející z českých zahraničních vydavatelství, a musel jsem ve znalostech zaplnit pouze některé nepodstatné mezery.

V únoru 1990 jsem přednášky zahájil.

Určili mi termín na pondělí v sedm ráno. Potlačil jsem perzekučně bludnou myšlenku, že je to pokus znesnadnit mi tak trochu nástup; pamatoval jsem si, že to byl v dobách mých studií nejhorší možný termín: přespolní studenti přijížděli teprve během dopoledne a po neděli se všem špatně vstávalo.

Ale zájem o mou přednášku byl tak velký, že jsem přednášel v aule – a byla plná. Nepřipisuju to ani tak sobě jako tématu: přinášel jsem s sebou ve dvou objemných taškách strojopisné samizdaty a dával je kolovat. V sále kromě studentů sedali i novináři a další zájemci, kteří využívali toho, že vysokoškolské přednášky byly přístupné pro veřejnost.

Drobná praktická komplikace spočívala dále v tom, že jsem neměl klíče od pracovny; sdílel jsem ji se třemi mladšími kolegy, kteří však přicházeli až kolem desáté, případně v pondělí nedocházeli vůbec. Vlastní klíče prý dostanu až v prosinci, kdy speciální zámečnická firma jednou do roka přikročí k výrobě obzvláště speciálních patentních bezpečnostních otvíracích nástrojů, jimiž své zaměstnance na vyšší pokyn vybavovala filozofická fakulta.

Považoval jsem to za zbytek předpisů ze sedmdesátých let, ale snášel jsem to dobře. Nosíval jsem své tašky ovšem i na toaletu v obavě, že kdybych je nechal bez dohledu na chodbě, kde jsem měl stanoviště a kde o přestávce proudily zástupy studentů, mohl by mi někdo nějaký vzácný exemplář ukrást. Ale učitelská práce byla radostná a neobyčejně mě těšila.

Kromě toho jsem měl v pondělí odpoledne výběrový seminář, ve kterém jsem se snažil uplatnit pohledy na českou literaturu počínaje obrozením a konče obdobím do roku 1970.

Měl jsem v plánu sestavit českou čítanku, ale zbyl z něho jen zlomek: svazek sedmadvaceti portrétů českých spisovatelů s ukázkami. Vycházel jsem z takzvaného „druhého čtení“, které následovalo po „prvním čtení“ absolvovaném ve fakultních škamnách a vedlo mě k přehodnocení někdejších výkladů, k němuž jsem postupně dospíval poté, co mě zakázali.

Kolegové z katedry, kteří si mě pamatovali z dob studia, se mě ptali, zda nebudu prožívat úkorně, že se katedra skládá převážně z profesorů, docentů nebo přinejmenším kandidátů věd, zatímco já jsem pouhý odborný asistent a za jménem žádný titul nemám. Považoval jsem za normální, že jako nováček bez pedagogické praxe a bez vědecké průpravy nemohu být zařazen a označen jinak. Vyslovil jsem ovšem zájem co nejdříve se habilitovat: publikoval jsem v časopise *O divadle* téměř stostránkovou studii o komediích Václava Havla a chtěl jsem textový rozbor doplnit o analýzy inscenací, které se nyní jen rojily. Byl bych se na tom domluvil nejspíš s Bořivojem Srbou, který vedl katedru divadelní vědy, ale i katedra nebo ústav české literatury mi mohly dodat školitele a oponenta. Leč takový záměr nebyl uskutečnitelný: informovali mě, že k docentuře mi chybějí předpoklady, které nemohu v dohledné době splnit: neabsolvoval jsem požadovaný počet zahraničních studijních pobytů ani nedosáhl kandidatury věd. Handicap vzniklý za starého režimu mi tudíž nebylo souzeno překonat. Pro nával práce jsem se tím nestačil trápit.

(UHDE, Milan. *Rozpomínky. Co na sebe vím.* Praha – Brno: Torst – Host, 2013, s. 482–483.)

Léta s fakultou

Marie Krčmová

Těch 60 (vlastně už 61) let prožitých na fakultě a s fakultou mi dává možnost vyjádřit se na základě vlastní zkušenosti k jejím proměnám, zvratům doby, které se v nich odrážely, i ke kontinuitě bádání a učení, která se přes ně udržela. A také k možnostem, které by jí mohly nabídnout další roky. Moje vzpomínky jsou samozřejmě limitované pamětí, která těžko udrží po léta všechna fakta, dobou, již jsem prožila, charakterem oborů, které jsem studovala a v nichž jsem později pracovala, a konečně i postavením ve fakultním prostoru, které se měnilo od studentky 1. ročníku až k dnešní pozici emeritní profesorky.

Začneme vzpomínkou na studium, protože právě v kontextu s tím můžeme posoudit, co se měnilo a jaké výhody i nevýhody to přinášelo a přináší. Na fakultu jsem nastoupila v r. 1957. Studium bylo organizované dvouoborově a kombinace oborů byla dána podobně jako sled disciplín. Bylo také „směrné číslo" pro přijímání a uplatňoval se „kádrový přístup". Celkové zaměření studia bylo podřízeno budoucímu učitelskému působení, protože filozofická fakulta byla profilována jako vysoká škola připravující učitele středních škol, přičemž obory, kde to opravdu nešlo (třeba národopis, dnes etnologie), se otevíraly jen občas. Didaktická složka celé naší výuky však byla – kromě teorie – na okraji zájmu. Organizace studia ve shodě s dobovým kolektivismem byla vedena po studijních skupinách a také zkoušky (vždy ústní, i když někdy doplněné testem nebo písemnou prací) byly vypisovány pro tyto skupiny. Ty byly různě velké, což odráželo preference jednotlivých kombinací při celostátním plánování, a tak vedle maličkých skupin se západními jazyky tu byly větší skupiny jako čeština–ruština, v níž nás bylo 15. Byla tu možnost vybrat si i „třetí obor", ten si však volili jen někteří. To vše jsme samozřejmě nevnímali nijak úkorně prostě proto, že jiné možnosti nebyly a pohled za hranice a zkušenosti z ciziny byly nulové. Dokonce ani možnost zahraničních pobytů pro studenty neexistovala, jako „malí" rusisté jsme se nedostali ani do tehdejšího Sovětského svazu. Z vyprávění rodičů jsme věděli o tom, jak probíhalo studium v meziválečném období, ale my jsme volbu neměli.

Ukončení studia na počátku 60. let nás už uvedlo do doby jistého uvolnění ve společnosti. Situaci na fakultě jsem moc neprožívala, protože až do r. 1971 jsem byla ve vědecké výchově v Ústavu pro jazyk český, jehož brněnské pracoviště bylo s fakultou personálně propojeno. V té době (a doznívalo to i po r. 1969) spolu učitelé téže generace udržovali kontakty napříč obory. Tak např. my lingvisté, nejen mladí, jsme se scházeli na Cikháji a šlo o skutečně neformální odborná setkání, kde poznatky z jednoho oboru inspirovaly jiné. Zato vědeckých konferencí bylo poskromnu. Celá fakulta se v 60. letech dostávala postupně do pohybu, v němž hráli důležitou roli mladší učitelé, kteří vystudovali po r. 1945. Tato silná generace, jejíž členové postupně získávali vědecké renomé,

vytvářela kontinuitu jednotlivých vědních disciplín – rozvoj však byl limitován nejen politickým klíčem k obsazování pozic a omezeným kontaktem se zahraničím a se západní literaturou, ale i vinou systemizace, která petrifikovala počet pracovníků fakulty a neumožňovala dostatečně reflektovat vznik nových vědních oborů. Po r. 1968 pak dokonce striktní kádrování bránilo získávání vědeckých hodností u mnoha osobností oboru, dávno ceněných nejen doma, ale i v cizině. Maličké uvolnění v tomto směru nastávalo až koncem 80. let.

Můžeme vzpomenout na roky 1970–1990, které jsem už prožila s fakultou – prodělávala jsem různá školení, z nichž jen účast ve zdravotním družstvu CO měla smysl i pro normální život, chodila na První máje do průvodu, kde jsme vzhledem k tomu, že pochod byl celouniverzitní, mohli pohovořit s kolegy z jiných oborů a fakult, a tak se povinnost měnila ve společenskou akci ukončenou nákupem banánů. Zejména bezprostředně po r. 1969 došlo k personálním změnám, úhybným manévrem fakulty pak bylo to, že někteří pro vyšší stranické orgány nežádoucí učitelé byli přesunuti na neučitelská místa a publikovali pod jmény jiných, eventuelně v podobě skript, která nestála tolik v centru pozornosti. Stále probíhající dálkové studium vytrhovalo učitele od vědecké činnosti, bylo však, jak jsme věděli, také cestou ke studiu pro ty, kdo neprošli do běžného studia kádrovým sítem.

Přestože doby normalizace byly šedé a postupně umrtvující, život pod příkrovem musel jít dál. Pokusy o sloučení filozofické a pedagogické fakulty naštěstí vyšuměly, zato povinné zapojení učitelů do prověřených vědeckých úkolů trvalo, i když někdy muselo být vzhledem k typu oborů jen formální. Někteří kolegové byli v té době politicky aktivní ve smyslu protirežimním, o tom jsme věděli, ale nemluvili.

Změny po roce 1989, které jsou v relativně čerstvé paměti, byly v porovnání s dávnou minulostí výrazné. Po politickém kvasu dní listopadu a prosince 1989, na němž se podílela fakulta jak aktivitou mnohých učitelů, tak činností studentů, nastaly všední dny, které měly směřovat k přebudování fakulty pro novou dobu. Vnějším projevem byl návrat k původnímu jménu Masarykova univerzita, podstatné však byly postupné změny uvnitř. Bylo zvoleno nové vedení fakulty i celé univerzity, které se ujalo práce. Pokládám za projev vysoké sociální inteligence, že se zvolení netoužili mstít těm, kteří byli do té doby představiteli „strany a vlády“ na fakultě, ale naopak se snažili co nejrychleji napravit vzniklé škody. Profesorské hodnosti tak dostávají urychleně z mých oborů např. prof. Večerka a prof. Grepl, oba docenti už od poloviny 60. let, jejichž vědecký profil byl nezpochybnitelný. Později – už po změně vysokoškolského zákona, postupují k hodnostem další lingvisté, část z nás se dokonce rehabilitovala v původním významu slova, tj. absolvovali jsme nové habilitační řízení, po němž s přiměřeným odstupem následovalo i řízení profesorské. Stále tu však byly limity pro počty pracovníků, tentokrát vázané spíše na finanční možnosti. Období 90. let je typické vydělováním oborů do samostatných kateder, později přejmenovaných na ústavy, případně jejich oddělení. Tak velké rozdrobení celku fakulty nepokládám za vhodné, mizí vztahy mezi kolegy řešícími podobné úkoly, na druhé straně to však umožnilo rychleji reagovat na změny, které se ukázaly jako významné dík vznikajícím živým kontaktům se světem. Fakulta už nemusí být vysokou školou připravující především učitele, posiluje se její vědecký profil a konečně se může stát fakultou v pravém slova smyslu, dává příležitosti a ukazuje cestu, nikoli hotový soupis faktů a nácvik dovedností. Uvolňuje se náplň oborů dík skutečné svobodě učení, která má být pro vysoké školy samozřejmá. Není však bezbřehá, protože opakující se akreditace některé směry bádání preferují, zatímco jiné nikoli. Pro humanitní studia je však bohužel akcentovaná potřeba uplatnění výsledků v praxi záhadou – co asi je praktický výstup pro studium historické mluvnice, syntaxe, staroslověnštiny nebo indoevropeistiky? A přitom právě to má v publikacích našich docentů a profesorů velký ohlas ve světě a výsledky jejich bádání jsou součástí humanitního, eventulně kulturního základu celé civilizace.

Po r. 1989 se mění také sám systém studia. Kritizované dvouoborové studium ustupuje studiu jednooborovému a tomu odpovídá nabídka kurzů. Namísto oborů jde nyní o studijní programy, o nichž už rozhoduje sama škola, která bere v úvahu jak personální možnosti, tak i potřeby společnosti. Dělení na stupeň bakalářský a magisterský, na nějž navazuje u některých studentů ještě stupeň doktorandský, zavedené vysokoškolským zákonem a vedené po inspiraci z ciziny dobrými úmysly, trhá celek studia, je však výhodné pro dnes tak aktuální studentskou mobilitu. Počty studentů velice vzrostly, neplatí už kádrový klíč, na druhé straně však vidím menší studijní zaujetí, otevírají se nůžky mezi těmi, kdo mají skutečný hluboký zájem o obor, a těmi, kdo jen „jsou na škole". Rozvoj internetu dal nepoctivým z nich do ruky nástroj k podivnému vytváření kvalifikačních prací a bylo nutno vytvořit programy, které plagiáty odhalují. Preference písemných zkoušek, většinou v podobě testů, vede k tomu, že student umí napsat test, ale ne o látce smysluplně hovořit, což je velká chyba hlavně u studia jazyků, kde musí být mluvený projev stejně kvalitní jako písemný. Setká-li se student s první větší ústní zkouškou až při bakalářské státnici, je to pozdě – a kromě toho, mnohdy ztroskotá ne pro neznalost faktů, ale proto, že je neumí vyjádřit a diskutovat o nich. To nepokládám za vinu systému nebo učitelů, jsou k dispozici v konzultačních hodinách a po domluvě i jindy, ale zájemci jaksi nejdou – nemají čas, nezaujali jsme je my a náš obor, nechce se jim? Kdo ví.

Dívám se zpětně na svůj text. Vidím v něm nostalgii stáří, tendenci vidět dnešek na pozadí minulosti. A velké zaměření na problémy studia a studentů samých. Připomeňme si, co dobrého přinesla poslední desetiletí dnešním studentům: je tím především velká samostatnost, mohou řídit svůj směr studia i jeho průběh, mohou využívat možnosti mobility nejen v rámci ČR, ale i ve světě, mohou studovat jazyk v autentickém prostředí, získávat zkušenosti, mít kontakt s osobnostmi oboru při jejich hostování na fakultě i při pobytu v zahraničí. Nemají problém se studijní literaturou, funguje knihovna, texty si mohou pro potřeby studia rozmnožit a dál s nimi pracovat. A mají nekonečné možnosti získávat poznatky cestou internetu – s nimi by se však měli naučit pracovat kriticky. V rámci univerzity je péče o handicapované studenty, která není založena na snižování nároků, o něž ani nestojí, ale na zprostředkování publikací apod. v podobě, se kterou mohou pracovat. A pro učitele je to vlastně podobné – kontakt se světem, nelimitované bádání, velké publikační možnosti. Mladší kolegové jsou také daleko lépe jazykově vybaveni, než jsme byli my, aktivní znalost angličtiny se už mlčky předpokládá; publikování výsledků bádání tak má daleko větší okruh možných příjemců. Svou vědeckou prací spoluvytvářejí pozici humanitních věd jako základu života společnosti, základu v některých chvílích málo ceněného, ale ve skutečnosti velmi důležitého, neboť buduje identitu jednotlivce i celé společnosti.

V tom vidím také budoucnost celé fakulty. Vnějškově zkrásněla výstavbou a rekonstrukcí objektů, ale důležitější jsou změny uvnitř. Myslím, že po období diverzifikace oborů a ústavů nastane čas jejich třeba neformálního sbližování, protože izolace ve vědě je cesta do pekel. Věřím, že všichni studenti najdou znovu cestu k hlubšímu studiu oborů, které si budou volit vědomě a zodpovědně s ohledem nejen na svůj okamžitý zájem nebo, jak říkali a říkají, že je obor bude bavit, ale budou pamatovat i na budoucí uplatnění. Fakulta jim dává základ, nabízí cestu, ale jít po ní musí už každý sám. Bude na rozdíl od doby před půl stoletím skutečně sám – volný, svobodný a za svůj další osud zodpovědný. Ovšem zdá se mi, že těžko naváže tak důvěrné vztahy jako kdysi my, když jsme společně nejen studovali, ale i spali na brigádách v jediné velké místnosti spolu s pobíhajícími hlodavci. Přežili jsme – a i na to vzpomínáme.

Budou mít dnešní studenti na co vzpomínat?

Dílna svobodného tvůrčího myšlení

Petr Oslzlý

„Každá vysoká škola při procesu vzdělávání čerpá ze své minulosti, je živým pracovištěm – dílnou současnosti – a všechen smysl její práce je upřen do budoucnosti."

Skrze toto trojí časové zasazení vnímám podobu, programování a poslání vysokých škol i jejich jednotlivých fakult (vyslovil jsem je při své rektorské inaugurační řeči na Janáčkově akademii múzických umění). Přemýšlím-li tedy nad svou almou mater, Filozofickou fakultou Masarykovy univerzity, nemohu jinak, než vycházet ze zážitků a událostí, které určují můj vztah k ní a utvářejí její obraz uložený v mojí paměti.

Na Filozofickou fakultu (tehdy UJEP) jsem nastoupil po překonání řady překážek, k čemuž jsem musel vyvinout značné úsilí. Přijetí na filozofickou fakultu bylo tedy v pravém slova smyslu zlomovou událostí mého života. Chápal jsem je jako vzácný dar, kterého by se mi nedostalo, nebýt obrodného procesu pražského jara roku 1968.

Větší část prvního semestru jsem však strávil v Londýně, kde jsem prožil do té doby nepoznané a ani netušené dobrodružství v oblasti společenského poznání i uměleckého působení. Výsledkem byla předtím nepředstavitelná nabídka divadelního angažmá i studia v New Yorku. Na základě obtížně promyšlené vlastní volby – k níž mne vedle osobních důvodů přivedla i potřeba nepromarnit vyvzdorovanou šanci studovat na škole, kterou jsem si poprvé mohl sám vybrat – jsem se však vrátil domů.

Filozofická fakulta prožívala bouřlivé období, žila – a já od návratu naplno v nich zaangažován – studentskými aktivitami iniciovanými svobodným Spolkem posluchačů filozofie, založeným v roce 1968 a vedeným kolegy z vyšších ročníků, historikem Janem Eliášem a sociologem Martinem Potůčkem, v nichž nám nešlo o nic menšího než o svobodu. V reakci na sebeobětování Jana Palacha – který chtěl vyprovokovat českou společnost k obraně proti ruské okupaci a nastupující normalizaci, a u studentů naší fakulty se mu to podařilo – jsme několik měsíců stávkovali za svobodu akademického života, svobodu vzdělávání, svobodu názoru a slova, v nejširším i nejhlubším smyslu pak za svobodu celé společnosti. Stávkovali jsme dlouho, ale nakonec jsme ustoupili nátlaku nastupující normalizační moci. Duch této stávky však mezi námi – přinejmenším mezi užší vrstvou, která se pojmenovávala jako zdravé jádro – pulzoval dál. A všichni, kteří jsme se snažili nevzdávat se, jsme si jej – tak či onak – odnesli i do dalších životů.

Krátké osvobození myšlení od totalitních ideologických doktrín, jež umožnil obrodný proces, jsme se snažili bránit a pokoušeli se ho co nejdéle udržovat i nejlepší pedagogové, z nichž většina byla postupně z fakulty vytěsňována. Vzdávali se jen pomalu, snažili se alespoň pro úzký kroužek největších zájemců realizovat semináře na

fakultě v polotajném režimu v pozdních večerních hodinách nebo mimo fakultu ve vlastních ateliérech a bytech, jak se odehrávaly například strukturalistické semináře Olega Suse, lekce z malířské teorie i praxe Bohdana Laciny, a především výklad všech postupů a tajů dramaturgie Bořivoje Srby. Pochopil a vštípil jsem si ze setkání s těmito pedagogy (i s dalšími zde nejmenovanými), že člověk, který ví, proč poznává, bádá a tvoří, pociťuje posléze povinnost předávat své zkušenosti a pokouší se o to veden vyšším etickým řádem, i když je mu to zakazováno.

Toto přesvědčení mne motivovalo a posilovalo od poloviny osmdesátých let při realizování takzvané Podzemní univerzity. Ze všech svých zkušeností (a třeba i nesplněných představ), jež jsem si odnesl z filozofické fakulty, jsem vyšel, když jsem prostřednictvím předního brněnského chartisty Jiřího Müllera navrhoval partnerům z The Jan Hus Educational Foundation, britským akademikům pozoruhodných jmen, že chci sérii těchto tajných vysokoškolských seminářů programově koncipovat jako Faculty of Arts. A oni, věrni tradici, sahající až do středověku, to pochopili, takže za pět let existence této Podzemní univerzity se vedle filozofů čistých, sociálních a politických v jejích seminářích vystřídala i řada teoretiků umění a praktických umělců, spisovatelů, výtvarníků, hudebních skladatelů i architektů. A z řad studentů filozofické fakulty se rekrutovala i část pravidelných frekventantů těchto seminářů, kteří, když jsem je k tomuto podniknutí po pečlivém uvážení přizval, neváhali, i když mohli tušit, že v krizové situaci by účast na něm mohla vést i k vyloučení z oficiálního studia. Uvědomovali si totiž, vedeni svou touhou po vzdělání a talentem, jak velkou cenu má zde se jim otevírající možnost svobodného poznávání a myšlení (jak to ostatně dokládají i porevoluční úspěšné aktivity většiny z nich).

Stručný výčet událostí tvořících moji vnitřní mapu vzpomínek na filozofickou fakultu mohu sklenout (i když ne uzavřít) zážitkem z 21. listopadu 1989. Jako představitel stávkujících divadelníků a zakládající člen Občanského fóra jsem měl v ten den dopoledne příležitost promluvit ke stávkujícím studentům na dvoře hlavního (tehdy jediného) sídla fakulty. Improvizované pódium bylo instalováno k zadní stěně budovy vstupu z ulice Arna Nováka tak, aby jednoduchá zesilovací technika mohla být napájena elektřinou vyvedenou z přízemního okna. V emocionálně vypjaté atmosféře naplno se rozbíhající sametové revoluce jsem zde tehdy zažil doslova uchvacující pocit déjà vu. V jednom okamžiku se mi vybavilo, že na tomtéž místě stávalo pódium při našich stávkových mítincích na jaře roku 1969. Silně emotivně jsem si uvědomil, že odhodláním nabití mladí lidé, ke kterým jsem z onoho improvizovaného pódia mluvil, se vedeni jakousi tajemnou prostorovou pamětí postavili na místo, které jsme my před dvaceti lety byli donuceni vyklidit. Asi v tom však nebyla žádná metafyzika a stávku organizující studenti byli stejně jako my před dvaceti lety vedeni stejnými praktickými důvody. Ať tomu však bylo jakkoliv, tento pocit se nesmazatelně vepsal do mé osobní mytologie, a umět se v pravém okamžiku postavit na místo, odkud se vede boj za svobodu, tvoří významnou součást mého chápání tradice Filozofické fakulty Masarykovy univerzity.

Má-li být univerzita jako taková výspou na stráži svobody a demokracie, filozofické fakulty (stejně jako umělecké akademie) by měly být v tomto smyslu předsunutými hlídkami. Znamená to, že by se nejen měly dokázat v nekritičtějších okamžicích totálního ohrožení obojího postavit, i za cenu krajního rizika, na pozici, odkud se boj za svobodu vede, jako to dokázali studenti brněnské filozofické fakulty z roku 1989 i my z roku 1969. Ale také to znamená, že i v obdobích, kdy zdánlivě ohroženy nejsou, by svobodu i demokracii pěstovat a rozvíjet – již v méně dramatických procesech – měly o to víc a také by ji měly s hlubokým přesvědčením ochraňovat v každodenním životě.

Chtěl-li bych se – ovšem pouze s ostychem – pokoušet přemýšlet o budoucnosti filozofické fakulty, pak ji především vidím jako prostředí sdílené nezávislým společenstvím učitelů a studentů a rozvíjející svobodné

myšlení. Jeho středobodem – i když se tomu praktické tíhnutí současné společnosti brání – by měl být především obor čisté filozofie, který by měl být pěstován s největší péčí a zároveň otevřeností k novým podnětům v tradici Masarykově a Patočkově. Filozofické myšlení by se však nemělo uzavírat, a již vůbec ne zavíjet samo do sebe, mělo by penetrovat do všech dalších oborů, z nichž by se naopak mělo nepřetržitě napájet a oživovat, neboť každý z těchto oborů po své linii a ve své oblasti svými nezávislými postupy poznává svět a naši existenci v něm.

Zapřel bych pak sám sebe a smysl i výsledek svého někdejšího studia na filozofické fakultě, pokud bych ji i do budoucna neviděl především jako tvůrčí dílnu. Nemyslím tím, že by měly být preferovány uměnovědné obory, a již vůbec ne, že by zde praktické umělecké pokusy k sobě měly poutat větší pozornost studentů než uměnovědné úvahy teoretické. Chtěl bych tím vyjádřit svou představu o filozofickém a teoretickém myšlení, které je tvořivé a nenechává se spoutávat žádným diktátem, jímž může být stejně tak ortodoxní výklad a aplikace teorie zavedené jako konjunkturální vyznávání nové módní teorie a terminologie, jež nakonec vede k nové ortodoxii. Uměnovědné obory by vedle potřebného historického bádání měly ve vztahu k současnosti především zodpovídat otázky ontologické a etické: Co je dnes uměním a jaký je jeho význam? Co a proč ještě je v současnosti uměním?

V období skomírání či přinejmenším oslabování jazykové kultury pak velký význam přikládám pro futuro oborům lingvistickým. Od jazyka elektronických medií a médií vůbec by se neměly distancovat ani by se mu neměly přizpůsobovat, měly by jej zkoumat, a především by před jeho degenerujícím vlivem měly bránit vysokou úroveň českého překladatelského umění.

Všechno toto otevřené a svobodné myšlení, bádání a poznávání by se však mělo řídit vědomím základních morálních hodnot a svědomím. Ani v našem rozkolísaném světě – či právě v něm – by jeho úběžník neměl nikdy ztrácet etický rozměr. A Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, jak jsem se pokoušel doložit stručnou reflexí událostí – případově volených jen z omezeného časového období – jej v sobě vždy měla, i když někdy jen ve skrytých, ponorných proudech.

Artes et scientiae

Jana Nechutová

OMNES ARTES, QUAE AD HUMANITATEM PERTINENT, habent quoddam commune vinculum, et quasi cognatione quasdam inter se continentur.

VŠECHNY HUMANITNÍ VĚDY jsou navzájem spjaty jakýmsi poutem, něčím jsou si příbuzné.

Haec studia adulescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugium ac solacium praebent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur.

Tyto nauky mladého člověka vychovávají, starého obveselují, štěstí činí barvitějším, v neštěstí poskytují útočiště a útěchu; když jsme doma, těší nás, v cizině nám nijak nepřekážejí, jsou s námi, když uléháme, a i když jsme na cestách nebo na dovolené.

V první polovině dvacátého století by bylo takové záhlaví, motto, téma, nošením sov do Athén; taky by nebylo potřeba podávat překlad těch vět. V akademické obci byly tyto výroky díky gymnaziální latině známy a většinou se také vědělo, že jsou to citáty ze soudní řeči, již pronesl Marcus Tullius Cicero jako obhájce básníka Sexta Roscia. Bývalo také známo, že slavný římský rétor a politik využil tehdy řečnického fora k obhajobě a také oslavě básnictví. A jak vidíme hned z prvních slov citátu, mluví zde nejen o básnickém, ale o veškerém umění, a dokonce neváhá říci *„omnes artes, quae ad humanitatem pertinent“* – všechny humanitní vědy. Tak byly *„artes liberales“* i v pozdějších staletích předmětem oslav a objahoby.

Odvážím se bez dlouhého historického výkladu ztotožnit sousloví *„artes liberales“* nebo *„artes, quae ad humanitatem pertinent“* se souborem nauk označovaných jako humanitní vědy a rovnou si položit otázku, zda je třeba se těchto oborů zastávat a hájit je ještě i dnes, ve společnosti, která se označuje jako společnost vzdělanostní. Známé rezervy a rozpaky vůči tomuto adjektivu a pokusy nahradit je polemickou a ironickou charakteristikou „společnost nevzdělanosti“ totiž postihují stále zřejmější skutečnost, že to, co se běžně rozumí „vzděláním“ nebo „vzdělaností“, trpí povšechností, povrchností, a zejména nedostatečnou ukotveností v tom, čemu staří říkali *„artes“*.

Artes, tento výraz, který byl v římské antice a také později označením pro humanitní vědy a pro obsah vzdělanosti vůbec, doprovází v současném jazyce přízvuk druhořadosti: artes nejsou scientiae, humanitní vědy

nejsou vědami v užším a vlastně pravém smyslu slova. Za to je samozřejmě zodpovědný významový posun, jejž slovo prodělalo v angličtině, ale obecný jazykový usus tomuto posunu masívně podlehl. (Když jedu tramvají od zastávky Grohova, jejíž označení je na monitoru pro cestující přívětivě rozvedeno sdělením „*Faculty of Arts*“, teprve na zastávce další, symbolicky směrem vzhůru, se dostanu k sídlu té skutečné vědy – „*Faculty of Sciences*“.)

Ovšem, svět humanitních věd je odlišný od světa přírodních a technických věd nejen tím, co mohou společnost naučit a co jí mohou takříkajíc nabídnout, ale především svým prostředím, předměty výzkumu a metodami. Mám na mysli zejména humanitní vědy v užším slova smyslu, jimž dominuje sama filozofie, a dovolíte-li, teologie, a dokonce – opět s laskavým dovolením čtenáře – také klasická filologie; jinak je tomu co do prostředí, cílů i metod s tzv. společenskými vědami (jsou dnes z větší části na fakultě sociálních studií). Právě o oněch humanitních vědách v užším smyslu se dozvídám a dočítám, že se jejich postavení v české společnosti zhoršilo. Snad, ale záleží na tom tolik? Asi by bylo potřeba definovat „společnost“, což zde jistě není mým úkolem. Jistěže jsou mezi našimi spoluobčany lidé spokojující se s pokleslými segmenty kultury a pohrdající nepraktickými praštěnými knihomoly. Setkávám se však spíš s takovými, kteří si vzdělání (artes) a vzdělaných lidí váží a nijak nezpochybňují jejich místo a význam ve společnosti a přinejmenším tuší, že je tomu tak, jak to kdysi tak přesně vyjádřil římský řečník a filozof. – Myslím, že se zhoršilo něco jiného, totiž vnímání humanitních věd těmi, kdo o kulturní a akademické politice v České republice rozhodují, což se týká nejen lidí, ale také a zejména institucí (ovšem lidmi tvořených). Stalo se a děje se, že navzdory zmíněné odlišnosti prostoru humanitních věd od prostoru věd přírodních a technických se tyto rozhodující instituce dobraly závěru, že zde žádný rozdíl není, nebo spíš je nenapadlo, že takový, a to podstatný, rozdíl je. Je podle mého, a jistěže nejen mého, názoru naprosto absurdní žádat po filozofovi, filologovi nebo historikovi překotné publikování a po pospolitosti filozofů, filologů nebo historiků, aby vydané dílo svého kolegy, studii nebo monografii, okamžitě recenzovali, citovali – a vůbec spěšně reagovali na něco, co má dlouhodobý akční radius a z okamžitého pohledu se dokonce nemusí (konečně by se asi ani nemělo) jevit jako aktuální. To, že naši akademickou existenci, a zvlášť existenci našich mladých a často skutečně nadějných kolegů, umožňují jen finanční podpory udílené granty všech rozsahů, rozměrů a typů, je zhoubné samo o sobě; ale snad ještě do hlubších pekel vede z toho všeho plynoucí překotné publikování: z pětiletého projektu vzejde více než sto publikačních „výstupů“, zvaných monografie. I toho jsem byla svědkem a nedovedu si představit, že by takovéto monografie spatřily světlo světa, aniž by jejich autoři byli vystaveni tomuto tlaku. Vycházejí pak práce nehotové, nepromyšlené, celkově nekvalitní – ale hlavně: nikdo je nečte, proč by tak také činil (ovšem recenzovány a citovány jsou!). A nejenže jsou všechny až dodnes nalezené a nacházené scientometrické nástroje nedostatečné a chybné, ony jsou prostě špatné pro nároky, jež si činí, a vlastně již samou svou existencí. Na tuto hru jsme všichni přistoupili. A také jsme dopustili, z velké části i v této souvislosti, nesmyslný a příšerný, i „za komunistů“ nepředstavitelný, nárůst administrativy.

Máme výborné mladé učitele a odborníky, skvělé docenty a věrohodné profesory. V tom došlo za třicet let nového režimu – aspoň na naší fakultě – k nanejvýš žádoucí změně. A studenti? Některé obory, ten můj v to počítajíc, sice živoří (ekonomisticky vzato) pro jejich početní nedostatek, zato máme tak kvalitní studenty a absolventy magisterských, a zejména doktorských programů, že je těžko si vzpomenout a odhadnout, kdy tomu tak bylo naposledy; bezpochyby je to nepřímá úměra – čím méně studentů, tím vyšší kvalita, a je to i logické: učitelé se svým žákům mohou věnovat. Obávám se jen, že na oborech s velkými počty studentů je tomu jinak. Je potěšitelnou skutečností a svědčí o zdravém rozumu těch, kdo o tom rozhodují, že se v posledních letech počty přijímaných uchazečů zvolna zmenšují. Jsou-li zde tedy dobří učitelé i dobří studenti, je škoda, bude-li fakulta

nadále vystavována ekonomickému a od něj odvozenému scientometrickému tlaku a administrativnímu útlaku (je to útlak – většina učitelů je nucena vzdávat se solidní badatelské a učitelské práce a místo ní trávit vzácný čas studiem grafů, tabulek a statistických koláčů a vyplňováním formulářů). Domnívám se, že by bylo dobré zteřelý a vlastním bujením tlející grantový (projektový) systém financování akademického provozu nahradit, vrátit se ke starému dobrému institucionálnímu financování; vím, že by to nebylo snadné, pokud vůbec možné: jednak je zde mezinárodní prostředí, kde zatím nic takovou změnu nenaznačuje, a pak – tzv. univerzit je pro tento záměr v této zemi příliš mnoho.

Jsou-li zde dobří učitelé, zvlášť ti mladí a nejmladší, i dobří studenti, je zde naděje, že se tomu, co je špatně, nějak účinně vzepřou, aby zůstala zachována akademická důstojnost, vlastně svoboda vůbec, i důstojnost jejich práce zvlášť. A aby přežily artes et litterae, studia humanitatis.

Vždyť společnost bez nich, bez humanitních věd, postrádá radostnou barvitost, potěšení, útočiště i útěchu.

Prameny a literatura

Archivní prameny

Archiv Masarykovy univerzity, fond A1 Rektorát, A II.

Archiv Masarykovy univerzity, fond A2 Filozofická fakulta II.

Archiv Univerzity Palackého, fond Filozofická fakulta.

Moravský zemský archiv, fond G560 KSČ – Krajský výbor Brno.

Moravský zemský archiv, fond G593 KSČ – Jihomoravský krajský výbor Brno.

Tištěné prameny

BOREK, Zoltán – LHOTKA, Jaroslav. *Studentské bouře*. In *Za lepší zítřek. Sborník a vzpomínek na studentské pokrokové hnutí třicátých let.* Eduard Goldstücker a kol. (eds.). Praha: SPN, 1963, s. 96–104.

CIPRO, Miroslav. *Idea vysoké školy. Studie o vysokém školství ve světě socialismu a kapitalismu*. Praha: ÚVTEI, 1981.

ČERNÝ, Václav. *Paměti III. 1945–1972*. Brno: Atlantis, 1992.

Die Naturwissenschaften als Grundlage der Schule. *Volksfreund*, roč. 7, č. 5, 10. 3. 1887, s. 2.

DOMIN, Karel. *Můj rektorský rok. Z bojů o Karolinum a za práva Karlovy univerzity*. Praha: Univerzita Karlova, 1934.

DOMIN, Karel – VOJTÍŠEK, Václav – HUTTER, Josef. *Karolinum statek národní*. Praha: Univerzita Karlova, 1934.

Hodnocení kvality vysokých škol jako světový problém. Praha: Centrum pro studium vysokého školství, 1997.

HOELL, Čestmír. *Moravskoslezské vysokoškolské studentstvo ve statistice*. Brno, 1947, rukopis uložený v Archivu Masarykovy univerzity, inv. č. H III 350.

von HUMBOLDT, Friedrich. O vnitřní a vnější organizaci vyšších vědeckých ústavů v Berlíně. In *Idea univerzity*. Jakub Jirsa (ed.). Praha: Academia, 2015, s. 31–39.

JASPERS, Karl. *Erneuerung der Universität. Reden und Schriften 1945/1946*. Heidelberg: Lambert Schneider Verlag, 1986.

KALINOVÁ, Lenka – SOVA, Václav. *Lidský potenciál v podmínkách přestavby*. Praha: Svoboda, 1989.

KOSTA, Jiří. Rozvoj československého vysokého školství ve světle mezinárodního srovnání. *Časopis Vysoká škola*, 1966/1967, s. 241–250.

MACŮREK, Josef. *Úvahy o mé vědecké činnosti a vědeckých pracích*. Brno: Matice moravská, 1998.

MACHÁČEK, Jaroslav. *Výzkum na vysokých školách v USA a jiných kapitalistických státech*. Praha: ÚVTEI, 1966.

MÁLEK, Ivan. *Boj nového se starým v dnešní naší vědě*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1955.

MÁLEK, Ivan. *Otevřené otázky naší vědy*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1966.

MEZNÍK, Jaroslav. *Můj život za vlády komunistů*. Brno: Matice moravská, 2005.

Představujeme vám… prof. Dr. Arnošta Lamprechta. *Universitas*, 1983, č. 1, s. 48–51.

Rekonstrukce FF skončila. *MUNI*, 2018, září, s. 1–2.

ŠINDELÁŘ, Bedřich. *Hon na čarodějnice: západní a střední Evropa v 16.–17. století*. Praha: Rudé právo, 1986.

ŠLOSAR, Dušan. *Jaké hlavy, takový jazyk. Rozhovor o češtině a o životě vedli Jiří Trávníček a Jiří Voráč*. Brno: Host, 2008.

Zpráva o činnosti Masarykovy univerzity za rok 1959. Brno: Univerzita, 1960.

ŽILKA, Ladislav – VAŠEK, Otakar. O brněnských vysokých školách. In *Za lepší zítřek. Sborník a vzpomínek na studentské pokrokové hnutí třicátých let*. Eduard Goldstücker a kol. (eds.). Praha: SPN, 1963, s. 177–184.

Internetové zdroje

History. A common vision [online]. [cit. 16. července 2018]. Dostupné z: <http://www.ehea.info/pid34248/history.html>.

S nepřáteli strany nejednáme, ale bojujeme… [online]. [cit. 30. srpna 2018]. Dostupné z: <https://www.rozhlas.cz/archiv/projevy/_zprava/s-neprateli-strany-nejedname-ale-bojujeme--789738>.

Výroční zpráva FF MU 2016 [online]. [cit. 1. října 2018]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/phil/uredni_deska/Ostatni_dokumenty/vyrocni_zpravy/>.

Výroční zpráva FF MU 2016. Příloha 3, 4 [online]. [cit. 30. srpna 2018]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/phil/uredni_deska/Ostatni_dokumenty/vyrocni_zpravy/VZ_FF_MU_2016.pdf>.

Zakládání nové fakulty je krásná akademická bitva [online]. [cit. 10. října 2018]. Dostupné z: <https://www.em.muni.cz/udalosti/931-zakladani-nove-fakulty-je-krasna-akademicka-bitva>.

Literatura

ANDERSON, Robert A. *European Universities from the Enlightenment to 1914*. Oxford – New York: Oxford University Press, 2004.

ASH, Mitchell G. Konstruierte Kontinuitäten und divergierende Neuanfänge nach 1945. In *Gebrochene Wissenschaftskulturen. Universität und Politik im 20. Jahrhundert*. Michael Grüttner – Rüdiger Hachtmann – Konrad Jarausch – Jürgen John – Matthias Middell (eds.). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2010, s. 215–245.

BAUMGARTNER, Marita. *Professoren und Universitäten im 19. Jahrhundert*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1997.

BERAN, Karel. Proč je univerzita veřejnoprávní korporací? In *Historie, současný stav a perspektivy univerzit. Úsvit nebo soumrak akademické samosprávy.* Josef Staša (red.). Praha: Karolinum, 2008, s. 110–120.

BOROVSKÝ, Tomáš (red.). *Historici na brněnské univerzitě. Devět portrétů*. Brno: Archiv města Brna, 2008.

vom BROCKE, Bernhard. Wege aus der Krise. In *Konkurrenten in der Fakultät. Kultur, Wissen und Universität um 1900*. Christoph König – Eberhard Lämmert (eds.). Frankfurt am Main: Fischer, 1999, s. 191–215.

vom BROCKE, Bernhard. Die Entstehung der deutschen Forschungsuniversität. Ihr Blüte und Krise um 1900. In *Humboldt International. Der Export der deutschen Universitätsmodells im 19. und 20. Jahrhundert.* Rainer C. von Schwinges (ed.). Basel: Schwabe Verlag, 2001, s. 367–401.

vom BRUCH, Rüdiger. Langsamer Abschied von Humboldt? Etappen deutscher Universitätsgeschichte 1810–1945. In *Mythos Humboldt. Vergangenheit und Zukunft deutscher Universitäten*. Mitchell G. Ash (ed.). Wien – Köln – Weimar: Boehlau, 1999, s. 29–57.

vom BRUCH, Rüdiger. Kommentar und Epilog. In *Akademische Vergangenheitspolitik. Beiträge zur Wissenschaftskultur der Nachkriegszeit*. Bernd Weisbrodt (ed.). Göttingen: Wallstein, 2002, s. 281–288.

vom BRUCH, Rüdiger. Universitätsreform als Antwort auf die Krise. Wilhelm von Humboldt und die Folgen. In *Die Idee der Universität heute*. Ulrich Sieg – Dietrich Korsch (eds.). München: De Gruyter, 2005, s. 43–55.

BRZEZIŃSKI, Jerzy M. Od uniwersytetu Humboldta do e-uniwersytetu. In *Uniwersytety. Tradycje – dzień dziesiejszy – przyszłość*. Zbigniew Drozdowicz (ed.). Poznań: Wydawnictwo UAM, 2009, s. 109–122.

CONNELLY, John. *Zotročená univerzita: sovětizace vysokého školství ve východním Německu, v českých zemích a v Polsku v letech 1945–1956*. Praha: Karolinum, 2008.

ČIKEŠOVÁ, Mária. Aplikácia Bolonského procesu na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. In *95 rokov Filozofickej fakulty UK. Pohľad do dejín inštitúcie a jej akademickej obce*. Martin Slobodník – Marta Glossová (eds.). Bratislava: Univerzita Komenského, 2017, s. 503–524.

DAVID-FOX, Michael – PÉTERI, György. On the Origin and Demise of the Communist Academic Regime. In *Academia in Upheaval. Origin, Transfers, and Transformations of the Communist Academia Regime in Russia and East Central Europe.* Michael David-Fox – György Péteri (eds.). London: Praeger, 2000, s. 3–38.

DOLEŽALOVÁ, Antonie. Ve vleku nemožného čechoslovakismu? Financování Univerzity Komenského v meziválečném období (skrze československý státní rozpočet). In *95 rokov Filozofickej fakulty UK. Pohľad do dejín inštitúcie a jej akademickej obce*. Martin Slobodník – Marta Glossová (eds.). Bratislava: Univerzita Komenského, 2017, s. 89–103.

ENGELBRECHT, Helmut. *Geschichte des österreichischen Bildungswesens. Bd. 4. Von 1848 bis zum Ende der Monarchie.* Wien: Österreichischer Bundesverlag, 1986.

FASORA, Lukáš. Univerzitní student. In *Člověk na Moravě druhé poloviny 20. století.* Lukáš Fasora – Jiří Hanuš – Jiří Malíř – Denisa Nečasová (red.). Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2011, s. 284–304.

FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří. *Masarykova univerzita. Příběh vzdělání a vědy ve střední Evropě*. Brno: Nakladatelství MU, 2009.

FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří. *Filozofická fakulta Masarykovy univerzity. Pohledy na dějiny a současnost*. Brno: Masarykova univerzita, 2010.

FRIEDLAENDER, Saul. The Demise of the German Mandarins. The German University and the Jews. In *Von der Aufgabe der Freiheit. Politische Verantwortung und bürgerliche Gesellschaft im 19. und 20. Jahrhundert. Festschrift Hans Mommsen.* Christian Jansen – Lutz Niethammer – Bernd Weisbrod (eds.). Berlin: De Gruyter, 1995, s. 69–82.

GOLDSTÜCKER, Eduard a kol. (eds.). *Za lepší zítřek. Sborník a vzpomínek na studentské pokrokové hnutí třicátých let*. Praha: SPN, 1963.

GRUETTNER, Michael. Machtergreifung als Generationskonflikt. Die Krise der Hochschulen und der Aufstieg der Nationalsozialismus. In *Wissenschaften und Wissenschaftspolitik*. Ruediger vom Bruch – Brigitte Kaderas (eds.). Stuttgart: Steiner, 2002, s. 339–353.

HAVRÁNEK, Jan (red.). *Dějiny Univerzity Karlovy III. (1802–1918)*. Praha: Karolinum, 1997.

HERRMANN, Hans P. *Krisen. Arbeiten zur Universitätsgeschichte 1933–2010 am Beispiel Freiburg i. Br.* Berlin – Wien: Rombach, 2015.

HRYNIEWICZ, Janusz – JAŁOWIECKI, Bohdan – MYNC, Agnieszka. *Ucieczka mozgów ze szkolnictwa wyższego i nauki. The Brain Drain in Poland* [online]. [cit. 2. ledna 2018]. Warszawa: Regional and Local Studies, 1992. Dostupné z: <https://financialobserver.eu/cse%E2%80%93and%E2%80%93cis/serbia/serbia%E2%80%93experiencing%E2%80%93health%E2%80%93sector%E2%80%93brain%E2%80%93drain/>.

CHLUPOVÁ, Alena. K volbě rektora a prvnímu otevřenému vystoupení nacistických studentů na Německé univerzitě v Praze roku 1922. *Acta Universitatis Pragensis*, 1978, roč. 18, sešit 2, s. 78–92.

JAREŠ, Jakub – SPURNÝ, Matěj – VOLNÁ, Katka. *S minulostí zúčtujeme. Sebereflexe Filozofické fakulty UK v dokumentech sedmdesátých a devadesátých let 20. století*. Praha: Academia, 2014.

JESKOW, Jan. Die Entnazifizierung des Lehrkörpers an der Universität Jena von 1945 bis 1948. In *Hochschule im Sozialismus. Studien zur Geschichte der Friedrich-Schiller-Universität Jena (1945–1990)*. Uwe von Hoßfeld – Tobias Kaiser – Heinz Mestrup (eds.). Wien – Köln – Weimar: Böhlau, 2007, s. 71–95.

JOHN, Jürgen. Der Mythos von „rein gebliebenen Geist“: Denkmuster und Strategien des intellektuellen Neubeginns 1945. In *Hochschule im Sozialismus. Studien zur Geschichte der Friedrich-Schiller-Universität Jena (1945–1990)*. Uwe von Hoßfeld – Tobias Kaiser – Heinz Mestrup (eds.). Wien – Köln – Weimar: Böhlau, 2007, s. 19–70.

JORDÁN, František a kol. *Dějiny university v Brně*. Brno: UJEP, 1969.

KAHLE, Heinz G. (ed.). *Die Hochschule in der Herausforderungen der 70en Jahre*. Karlsruhe: University of Karlsruhe Press, 1980.

KAUPPINEN, Ilkka. Towards transnational academic capitalism. *Higher Education*, 2012, roč. 64, č. 4, s. 543–556.

KERNBAUER, Alois. An elitist group at elitist universities. Professors, Academics an Universities in Habsburg Monarchy from the Middle of 19th Century to World War I. In *Universities and the Elite Formation in Central, Eastern and South Eastern Europe.* Florian Bieber – Harald Heppner (eds.). Zürich – Wien: LIT, 2015, s. 93–110.

KINDL, Vladimír. Pokus o zařazení tzv. dělnického práva do výuky Právnické fakulty UK v období buržoazní ČSR. *Acta Universitatis Carolinae*, 1984, roč. 24, sešit 1, s. 45–66.

KOCEVOVÁ, Marie. *Přehled o aplikovaném výzkumu na univerzitách v USA*. Praha: ÚVTEI, 1978.

KONRÁD, Ota. *Dějepisectví, germanistika a slavistika na Německé univerzitě v Praze 1918–1945*. Praha: Karolinum, 2011.

KORBAŠOVÁ, Anna. Golemiáda. *Sacra*, 2014, roč. 12, 2014, č. 1–2, s. 38–59.

KUBÁČEK, Vojtěch. Pokrokové tradice Univerzity Jana Evangelisty Purkyně. *Universitas*, 1979, č. 1, s. 3–5.

KUČERA, Karel – TRUC, Miroslav. Poznámky k fašizaci Německé univerzity pražské. *Acta Universitatis Pragensis*, 1960, roč. 1, sešit 1, s. 203–223.

KUČERA, Martin. K politické činnosti historika Antonína Rezka. *Východočeské listy historické*, 1997, č. 11–12, s. 11–33.

LANGEWIESCHE, Dieter. Die „Humboldtsche Universität" als nationaler Mythos. Zum Selbstbild der deutschen Universität in ihren Rektoratreden im Kaiserreich und in der Weimarer Republik. *Historische Zeitschrift*, 2010, roč. 1, č. 290, s. 53–91.

LENTZE, Hans. *Die Universitätsreform des Ministers Graf Leo Thun-Hohenstein*. Wien: Böhlau, 1962.

LIESSMANN, Konrad P. *Teorie nevzdělanosti. Omyly společnosti vědění*. Praha: Academia, 2010.

LIESSMANN, Konrad P. Das Kloster. Űber die Zukunft der Universität. In *Die Aufgabe der Bildung. Aussichten der Universität*. Philip Kovce – Birger Priddat (eds.). Marburg: Metropolis, 2015, s. 103–114.

MAJEWSKI, Piotr (ed.). *Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego 1915–1945*. Warszawa: Wydawnictwo UW, 2016.

MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel a kol. *Politické strany v českých zemích a Československu II. 1938–2004*. Brno: Doplněk, 2005.

MAŇÁK, Jiří. *Čistky v Komunistické straně Československa 1969–1970*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997.

MARADA, Radim. Intelektuálové a ideologie. K Mannheimově koncepci sociálně nezakotvené inteligence. *Sociologický časopis*, 1994, č. 4, s. 433–445.

MATTHEWS, John. *Majáles 1956. Nevydařená revolta československých studentů*. Brno: Prius, 2000.

MÍČEK, Martin. *Vývoj chemického výzkumu ve Zlíně (1928–1945)*. Brno, 2018. Bakalářská diplomová práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity.

MITTELSTRASS, Jürgen. *Die unzeitgemäße Universität*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1994.

MÜNCH, Richard. *Akademischer Kapitalismus. Űber die politische Őkonomie der Hochschulreform*. Berlin: Suhrkamp, 2011.

NAGEL, Anne C. Anspruch und Wirklichkeit in der nationalsozialistischen Hochschul- und Wissenschaftspolitik. In *Wissenschaften im 20. Jahrhundert: Universitäten in der modernen Wissenschaftsgesellschaft*. Jürgen Reulecke – Volker Roelcke (eds.). Stuttgart: Steiner, 2008, s. 245–262.

PAULUS, Stefan. *Vorbild USA? Amerikanisierung von Universitäten und Wissenschaft in Westdeutschland 1946–1976*. München: Oldenbourg, 2010.

PAVLINCOVÁ, Helena. Člověk a filozof Lubomír Nový. K nedožitým sedmdesátým narozeninám. *SPFFBU*, B 47, 2000, s. 19–24.

PERNES, Jiří. *Krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008.

PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze do roku 1948*. Praha: Univerzita Karlova, 1983.

PRUDKÝ, Libor – PABIAN, Petr – ŠIMA, Karel. *České vysoké školství. Na cestě od elitního k univerzálnímu vzdělávání 1989–2009*. Praha: Grada, 2010.

PSOTOVÁ, Věra. Fašizace německého studentstva a ohlas tohoto procesu mezi německými studenty v Československu. *Acta Universitatis Pragensis*, 1980, roč. 20, sešit 1, s. 31–60.

RHOADES, Gary – SLAUGHTER, Sheila. Academic Capitalism, Managed Professionals, and Supply-Side Higher Education. *Social Text*, 1997, č. 51, s. 9–38.

RINGER, Fritz K. *Die Gelehrten. Der Niedergang der deutschen Mandarine 1890–1933*. Stuttgart: Klett-Cotta, 1983.

RÖHRS, Hermann. *Einfluss der klassischen deutschen Universitätsidee auf die Higher Education in Amerika*. Weinheim: Deutscher Studienverlag, 1995.

RÜEGG, Walter (ed.). *Geschichte der Universität in Europa. Band IV.* München: Beck Verlag, 2010.

SCHOFER, Evan – MEYER, John W. The Worldwide Expansion of Higher Education in the Twentieth Century. *American Sociological Review*, 2005, roč. 70, s. 898–920.

SHILS, Edward – ROBERTS, John. The Diffusion of European Models outside Europe. In *A History of the University in Europe. Volume 4.* Walter Rüegg (ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 2004, s. 163–230.

SLAUGHTER, Sheila – LESLIE, Larry. *Academic Capitalism. Politics, Policies, and the Entrepreneurial University.* Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1997.

SPURNÝ, Matěj – JAREŠ, Jakub – VOLNÁ, Katka. *Náměstí Krasnoarmějců 2. Učitelé a studenti na Filozofické fakultě UK v období normalizace.* Praha: Togga, 2012.

STINIA, Maria. *Uniwersytet Jagielloński w latach 1871–1914. Modernizacja procesu nauczania*. Kraków: Towarzystwo Wydawnicze Historia Iagellonica, 2014.

ŠAUR, Josef – VLHA, Marek a kol. *Kalendárium Masarykovy univerzity 1919–2019*. Brno: MuniPress, 2019.

ŠUBRT, Jiří – VINOPAL, Jiří. K otázce historického vědomí obyvatel České republiky. *Naše společnost*, 2010, č. 1, s. 9–20.

TEICHLER, Ulrich. Bologna – Kontinuität und Wandel der Hochschulentwicklung. In *Universität nach Bologna? Hochschulkonzeptionen zwischen Kritik und Utopie*. Paul Kellermann – Helmut Guggenberger – Karl Weber (eds.). Wien: Mandelbaum, 2016, s. 74–95.

TRAUNER, Karl-Reinhart. *Die Wahrmund-Affäre*. Wien: AFV, 1992.

URBAN, Otto. *Česká společnost 1848–1918.* Praha: Svoboda, 1982.

URBÁŠEK, Pavel. *Vysokoškolský vzdělávací systém v letech tzv. normalizace*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012.

URBÁŠEK, Pavel – PULEC, Jiří a kol. *Kapitoly z dějin univerzitního školství na Moravě v letech 1945–1990*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003.

VÁVRA, Jaroslav. Zapomenutá doktorská disertace o Jaroslavu Haškovi. Ke vztahům mezi posluchači a profesory Karlovy univerzity za fašistického ohrožení ČSR. *Acta Universitatis Carolinae*, 1984, roč. 24, sešit 2, s. 55–68.

VINŠ, Václav a kol. Vnitřní hodnocení na vysokých školách. Analýza výročních zpráv a dlouhodobých záměrů vysokých škol. *Aula*, 2006, roč. 14, zvláštní číslo, s. 61–82.

WEHRLIN, Ulrich. *Hochschul Change-Management*. Göttingen: AVM, 2014.

WEISBROD, Bernd. Dem wandelbaren Geist. Akademisches Ideal und wissenschaftliche Transformation in der Nachkriegszeit. In *Akademische Vergangenheitspolitik: Beiträge zur Wissenschaftskultur der Nachkriegszeit.* Bernd Weisbrod (ed.). Göttingen: Wallstein, 2002, s. 23–26.

WOLFF, Hans J. *Die Rechtsgestalt der Universität*. Köln: Westdeutscher Verlag, 1956.

ZÁVADA, Jiří a kol. „Benchmarking“ v hodnocení kvality vysokých škol. *Aula*, 2006, roč. 14, zvláštní číslo, s. 83–96.

Použité fotografie a jejich zdroje

Zakladatelská generace

Antonín Beer [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 37, Antonín Beer.

Inocenc Arnošt Bláha [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 6, Inocenc Arnošt Bláha.

Eugen Dostál [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 12, Eugen Dostál.

Vladimír Groh [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 47, Vladimír Groh.

Bohuslav Havránek [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 485, Bohuslav Havránek.

Prokop Miroslav Haškovec [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 22, Prokop Miroslav Haškovec.

Vladimír Helfert [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 41, Vladimír Helfert.

Vladimír Hoppe [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 373, Vladimír Hoppe.

Václav Hrubý [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 183, Václav Hrubý.

Otokar Chlup [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 179, Otokar Chlup.

František Chudoba [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 187, František Chudoba.

Roman Jakobson [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 326, Roman Jakobson.

Leoš Janáček [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 72, Leoš Janáček.

Arne Novák [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 2, Arne Novák.

František Novotný [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 1, František Novotný.

Mihajlo Rostohar [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 8, Mihajlo Rostohar.

František Smejkal [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C II fotografie, inv. č. 96, František Smejkal.

Ferdinand Stiebitz [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 26, Ferdinand Stiebitz.

Emanuel Šimek [fotografie]. Zdroj: Archiv Ústavu archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity.

Emanuel Šrámek [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 311, Emanuel Šrámek.

František Josef Trávníček [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 7, František Josef Trávníček.

Otakar Zich [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 138, Otakar Zich.

Meziválečná generace

Josef Hrabák [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 19, Josef Hrabák.

Vilém Chmelař [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 14, Vilém Chmelař.

Robert Konečný [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 75, Robert Konečný.

Jiří Krystýnek [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 342, Jiří Krystýnek.

Antonín Kříž [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 621, Antonín Kříž.

Josef Macůrek [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 174, Josef Macůrek.

František Pavelka [fotografie]. In *Wikipedie* [online]. [cit. 2. března 2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/František_Pavelka>.

Stanislav Sahánek [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 42, Stanislav Sahánek.

Jindřich Šebánek [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 177, Jindřich Šebánek.

Tomáš Špidlík [fotografie]. Zdroj: Archiv Centra Aletti Velehrad – Roma.

Josef Tvrdý [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 76, Josef Tvrdý.

Jan Uher [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 43, Jan Uher.

Bedřich Václavek [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 248, Bedřich Václavek.

Frank Wollman [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 35, Frank Wollman.

Leopold Zatočil [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 62, Leopold Zatočil.

Artur Závodský [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 74, Artur Závodský.

Bruno Zwicker [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 247, Bruno Zwicker.

Poválečná generace

Antonín Bartoněk [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 252, Antonín Bartoněk.

Jan Firbas [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 320, Jan Firbas.

Emilie Halašková [fotografie]. Zdroj: AMU, fond A2 Filozofická fakulta II, osobní spisy, kart. 40/3, Emilie Halašková.

František Hejl [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 34, František Hejl.

Radislav Hošek [fotografie]. Zdroj: AMU, fond B109, osobní spisy, kart. 1, Radislav Hošek.

Milan Jelínek [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 96, Milan Jelínek.

Dušan Jeřábek [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 457, Dušan Jeřábek.

Josef Jirásek [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 739, Josef Jirásek.

Jessie Kocmanová [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 355, Jessie Kocmanová.

Jaroslav Kudrna [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 260, Jaroslav Kudrna.

Ludvík Kundera [fotografie]. Zdroj: Bundesarchiv Berlin [online], Bild 183-26681-0008, Ludvík Kundera und Kurt Barthel. [cit. 2. března 2019]. Dostupné z: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ludvik_Kundera_30_September_1954.jpg>. Licencováno pod CC-BY-SA-3.0-DE, licenční podmínky dostupné z: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/de/deed.en>.

Arnošt Lamprecht [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 95, Arnošt Lamprecht.

Josef Macháček [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 169, Josef Macháček.

Jaroslav Mezník [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 489, Jaroslav Mezník.

Radovan Perka [fotografie]. Zdroj: AMU, fond A2 Filozofická fakulta II, studijní spisy, kart. 600/2, Radovan Perka.

Radko Martin Pernička [fotografie]. In Třicáté výročí úmrtí docenta Radko Martina Perničky. *Universitas* [online], 2016, č. 1, s. 54–55. [cit. 2. března 2019]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/universitas/article/view/5408/4495>.

Josef Poulík [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 245, Josef Poulík.

Liběna Skálová [fotografie]. In In Memoriam. Za Liběnou Skálovou. *Universitas* [online], 2014, č. 2, s. 71–72. [cit. 2. března 2019]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/universitas/article/viewFile/1719/1341>.

Zdeněk Smejkal [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 339, Zdeněk Smejkal.

Oleg Sus [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 610, Oleg Sus.

Jaroslav Šabata [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 358, Jaroslav Šabata.

Bedřich Šindelář [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 274, Bedřich Šindelář.

Ludvík Tošenovský [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 408, Ludvík Tošenovský.

Josef Válka [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 91, Josef Válka.

Generace padesátých a šedesátých let

Leo Davídek [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 551, Leo Davídek.

Jaroslav Hnát [fotografie]. Zdroj: AMU, fond A2 Filozofická fakulta II, osobní spisy, kart. 40/9, Jaroslav Hnát.

František Jordán [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 246, František Jordán.

Libor Míček [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 336, Libor Míček.

Ivo Možný [fotografie]. Zdroj: Archiv Magazínu M.

Jana Nechutová [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 70, Jana Nechutová.

Lída Osecká [fotografie]. Zdroj: Rodinný archiv Lídy Osecké.

KRATOCHVÍLOVÁ, Marie. Pavel Osecký [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 718, Pavel Osecký.

Petr Oslzlý [fotografie]. Zdroj: Archiv Magazínu M.

TEPLÝ, Libor. Ivo Osolsobě [fotografie]. Zdroj: Rodinný archiv Iva Osolsobě.

Rudolf Pečman [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 87, Rudolf Pečman.

Antonín Přidal [fotografie]. Zdroj: Archiv Magazínu M.

BLAŽEJOVSKÁ, Alena. Joseph Rostinsky [fotografie]. Zdroj: Český rozhlas Brno.

Jaroslav Střítecký [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 645, Jaroslav Střítecký.

RŮŽIČKOVÁ, Eva. Milan Suchomel [fotografie]. Brno: Ad translationem, 26. října 2017. In *Bohemica Litteraria* [online], 2018, roč. 21, č. 1, s. 6. [cit. 2. března 2019]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/11222.digilib/138264>.

Dušan Šlosar [fotografie]. Zdroj: Archiv Magazínu M.

Miloš Štědroň [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 478, Miloš Štědroň.

Libor Štukavec [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 594, Libor Štukavec.

Radoslav Večerka [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 359, Radoslav Večerka.

Milan Uhde [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 455, Milan Uhde.

Normalizační generace

SCHMERKOVÁ, Marie. Libor Blažek [fotografie]. Zdroj: Archiv města Brna.

Evžen Boček [fotografie]. Zdroj: Rodinný archiv Evžena Bočka.

FRANCÁN, Petr. Václav Cejpek [fotografie]. Zdroj: Rodinný archiv Václava Cejpka.

Petr Fiala [fotografie]. Zdroj: Archiv Magazínu M.

František X. Halas [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 119, František X. Halas.

Jana Horváthová [fotografie]. Zdroj: Archiv Magazínu M.

Ivan Kania [fotografie]. In *Paměť národa* [online]. [cit. 2. března 2019]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/kania-ivan-1932>.

Jan Keller [fotografie]. Zdroj: AMU, sbírka C I fotografie, inv. č. 638, Jan Keller.

Josef Krob [fotografie]. Zdroj: Digitální knihovna fotografií MU [online]. Dostupné z: <https://dkf.ics.muni.cz//list_folders.php3?coll=1&folder=1512&show_type=1&cols_no=4&sort_by=0&view_type=0&show_thumbs=1>.

MITÁŠ, David. Tomáš Kubíček [fotografie]. Zdroj: Archiv Moravské zemské knihovny.

Marie Kučerová [fotografie]. Zdroj: Archiv Magazínu M.

Josef Šmajs [fotografie]. Zdroj: Archiv Magazínu M.

Jiří Voráč [fotografie]. Zdroj: Archiv Magazínu M.

Polistopadová generace

Veronika Ambros [fotografie]. Zdroj: Rodinný archiv Veroniky Ambros.

Mikuláš Bek [fotografie]. Zdroj: Archiv Magazínu M.

HOUDEK, Lukáš. Lucie Bittalová [fotografie]. Zdroj: Archiv Magazínu M.

BROŽ, Filip. Kamil Fila [fotografie]. In *Deník N* [online]. [cit. 2. března 2019]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/ostatni_kultura/bojuji-proti-ignoranci-rika-kritik-kamil-fila-20170120.html>.

Ivan Foletti [fotografie]. Zdroj: Archiv Magazínu M.

Stanislav Gálik [fotografie]. Zdroj: Archiv Magazínu M.

Josef Klein [fotografie]. Zdroj: Rodinný archiv Josefa Kleina.

Jiří Macháček [fotografie]. Zdroj: Archiv Magazínu M.

ČUČKA, Petr. Irena Radová [fotografie]. Zdroj: Archiv Filozofické fakulty Masarykovy univerzity.

HANDREJCH, Jan. Barbora Schnelle [fotografie]. Zdroj: Rodinný archiv Barbory Schnelle.

KONEČNÝ, Pavel. Petr Šimíček [fotografie]. Zdroj: Rodinný archiv Petra Šimíčka.

Kateřina Tučková [fotografie]. Zdroj: Archiv Magazínu M.

FUJDA, Milan. David Zbíral [fotografie]. In *Gehir* [online]. [cit. 2. března 2019]. Dostupné z: <http://gehir.phil.muni.cz/>.

Resumé

Publikace vycházející ke stému jubileu založení Filozofické fakulty Masarykovy univerzity rekapituluje dějiny školy netradičním způsobem. Obvyklého cíle pamětních publikací – tedy připomenutí dějinného příběhu instituce, vyzdvižení etického odkazu a posílení svébytné identity fakultní komunity – je tu dosaženo kombinací biografické a generační metody při analýze a následné syntéze příběhů osobností spojených se školou. Biografická data jsou uspořádána podle jednotné matrice, přičemž důraz je kladen na zastoupení osob reprezentujících všechny aspekty činnosti univerzity: práci pedagogickou, výzkumnou i vliv na společnost ve městě a regionu; opomenuti nezůstali ani provozní zaměstnanci. Rozsáhlý biografický soubor, zahrnující více než stovku osob, je roztříděn podle generačního hlediska s cílem vystihnout proměnu školy se zřetelem ke studiu, výzkumu nebo politickému životu, přičemž klade důraz na hlavní změny, které každá z generací zažila během svého působení na fakultě. Zvolený přístup umožňuje autorům knihy, jimiž jsou pracovníci a studenti filozofické fakulty, podniknout inspirativní sondy do minulosti školy a bez patosu i zažitých klišé nahlédnout zkušenost, kterou v rámci svých studií a případného dalšího působení získali jejich předchůdci. Zvolený soubor metod umožnil mimo jiné sblížit makro- a mikrohistorický pohled na školu, jež po velkou část svých dějin sloužila jako propagandistická instituce nedemokratického režimu. To je důvodem skutečnosti, že při hodnocení její činnosti na škále dobro–zlo je možné podlehnout určitým svodům a dezinterpretacím. Kniha totiž vedle svého hlavního zájmu o otázku proměny klade také otázky po míře a podobě kontinuity, provázející fakultu napříč stoletím existence, napříč politickými režimy a společensko-ekonomickými poměry. Důraz na mikrohistorický pohled pak vystupuje do popředí i díky zařazení osobních vzpomínek nejstarších členů akademické obce.

Summary

ONE HUNDRED FACES, ONE HUNDRED STORIES

Selected personalities in the history of the Faculty of Arts of Masaryk University

This publication, issued on the occasion of the 100th anniversary of the foundation of the Faculty of Arts of Masaryk University recapitulates the history of the school in a novel way. The traditional aim of a commemorative publication, namely, commemorating the institution's history, highlighting its ethical legacy and strengthening the distinct identity of the faculty community, is achieved here by combining biographical and generational methods in analyzing and synthesizing the stories of personalities connected to the university. The biographical data is organized in accordance with a unified matrix, with an emphasis on including personalities representing all aspects of the university's activities. These encompass its pedagogical and research work, as well as its impact on society in the city and the region. The faculty non-academic staff were also included in here. This extensive biographical collection, which comprises over a hundred people, is categorized into generations in order to depict the transformation of the school with regard to study, research or political life, while emphasizing the profound changes that each generation experienced during its time at the faculty. This approach has allowed the book's authors, employees and students of the Faculty of Arts, to probe for inspiration into the past of the school and take an unsentimental and unclichéd look at the experience gained by their predecessors during their studies and further work at the faculty. These methods have also made it possible to bring together a macro- and micro-historical view of the school, which for a large part of its history served as an institute of propaganda for an undemocratic regime. This is why it is possible to be lured into certain temptations and misinterpretations when evaluating the faculty's activity on a continuum of good and bad. In addition to the book's main interest, which is the issue of transformation, it also raises questions about the degree and form of continuity that has accompanied the faculty throughout its century of existence, across political regimes and across socio-economic conditions. The emphasis on the micro-historical view also stands out due to the inclusion of the personal memories of the oldest members of the academic community.

Jmenný rejstřík

Ambros, Veronika 422, 424, **431–432**, 489

Bartoněk, Antonín 86, 87, 134, 135, 180, 182, 184, 186, **189–193**, 204, 205, 305, 452, 486
Beer, Antonín 14, 16, 22, **23–27**, 129, 170, 485
Bek, Mikuláš 299, 390, 418, 422, 424, **433–434**, 489
Bittalová, Lucie 422, 424, **435–439**, 489
Bláha, Inocenc Arnošt 14, 16, 20, 22, **28–31**, 176, 360, 485
Blažek, Libor 372, 374, **382–383**, 488
Boček, Evžen 372, 374, **384–386**, 488

Cejpek, Václav 372, 374, **387–389**, 488

Davídek, Leo 276, 278, **286–287**, 487
Dostál, Eugen 14, 16, **32–34**, 80, 485

Fiala, Petr 372, 374, **390–392**, 488
Fila, Kamil 422, 424, **440–442**, 489
Firbas, Jan 180, 182, 183, 188, **194–197**, 486
Foletti, Ivan 423, 424, **443–445**, 489

Gálik, Stanislav 423, 424, **446–447**, 489
Groh, Vladimír 14, 16, 21, 22, **35–37**, 83, 93, 272, 485

Halas, František X. 50, 82, 144, 155, 156, 373, 374, **393–394**, 488
Halašková, Emilie 180, 182, **198–199**, 486
Haškovec, Prokop 15, 16, 22, **43–46**, 485
Havránek, Bohuslav 15, 16, **38–42**, 66, 69, 70, 118, 129, 169, 226, 272, 364, 365, 485
Hejl, František 139, 180, 182, 183, 184, 186, 194, **200–202**, 255, 292, 486
Helfert, Vladimír 15, 16, 20, **47–51**, 107, 116, 162, 272, 322, 343, 485
Hnát, Jaroslav 276, 278, **288–289**, 487
Hoppe, Vladimír 15, 16, **52–54**, 125, 126, 485
Horváthová, Jana 373, 374, **395–397**, 488
Hošek, Radislav 85, 87, 95, 181, 182, 186, **203–205**, 272, 302, 486
Hrabák, Josef 89, 110, 112, **118–121**, 130, 369, 486
Hrubý, Václav 14, 16, **55–58**, 145, 485

Chlup, Otokar 14, 16, 20, **59–63**, 154, 158, 159, 175, 485
Chmelař, Vilém 89, 110, 112, **122–124**, 128, 310, 486
Chudoba, František 14, 16, 22, **64–65**, 485

Jakobson, Roman 14, 16, 20, **66–71**, 118, 328, 329, 431, 485
Janáček, Leoš 15, 16, 48, **72–76**, 223, 322, 343, 344, 345, 410, 485
Jelínek, Milan 181, 182, 184, 188, **206–207**, 293, 364, 365, 466, 486
Jeřábek, Dušan 81, 82, 105, 127, 128, 181, 182, **208–212**, 272, 273, 486
Jirásek, Josef 181, 182, **213–215**, 362, 363, 486
Jordán, František 11, 113, 115, 188, 276, 278, 282, **290–292**, 394, 482, 487

Kania, Ivan 373, 374, **398–399**, 488
Keller, Jan 373, 374, **400–403**, 488
Klein, Josef 423, 424, **448**, 489
Kocmanová, Jessie 180, 182, 187, **216–219**, 486
Konečný, Robert 53, 54, 110, 112, **125–128**, 160, 208, 210, 486
Krob, Josef 372, 374, **404–406**, 413, 488
Krystýnek, Jiří 110, 112, **129–132**, 174, 486
Kříž, Antonín 111, 112, **133–135**, 486
Kubíček, Tomáš 224, 372, 374, **407–409**, 488
Kučerová, Marie 372, 374, **410–412**, 488
Kudrna, Jaroslav 180, 182, 185, 186, 187, **220–221**, 270, 331, 486
Kundera, Ludvík 180, 182, **222–225**, 259, 260, 336, 350, 384, 487

Lamprecht, Arnošt 113, 180, 182, 187, **226–229**, 364, 366, 480, 487

Macůrek, Josef 111, 112, 114, **136–139**, 149, 200, 269, 290, 480, 486
Macháček, Josef 181, 182, 183, 184, 185, **230–232**, 487
Macháček, Jiří 423, 424, **449–451**, 489
Mezník, Jaroslav 148, 149, 181, 182, 183, 185, 186, 188, 201, **233–238**, 262, 263, 271, 280, 304, 480, 487
Míček, Libor 276, 278, **293–295**, 487
Možný, Ivo 277, 278, **296–301**, 487

Nechutová, Jana 86, 87, 96, 192, 203, 277, 278, **302–305**, 338, 452, 475, 487
Novák, Arne 15, 16, 20, 21, 22, 29, 52, 53, 62, 69, 75, **77–82**, 83, 107, 118, 129, 144, 154, 162, 208, 209, 211, 360, 362, 370, 485
Novotný, František 15, 16, 20, 21, 22, 24, **83–87**, 133, 134, 189, 203, 281, 302, 485

Osecká, Lída 277, 278, 280, **306–308**, 309, 487
Osecký, Pavel 277, 278, 306, **309–311**, 487
Oslzlý, Petr 276, 278, 282, 284, **312–316**, 345, 350, 472, 487
Osolsobě, Ivo 276, 278, 279, **317–320**, 487

Pavelka, František 111, 112, **140–141**, 486
Pečman, Rudolf 49, 50, 108, 260, 261, 276, 278, **321–324**, 487
Perka, Radovan 181, 182, 183, **239–240**, 487
Pernička, Radko Martin 181, 182, **214–244**, 487
Poulík, Josef 180, 182, 183, 187, **245–248**, 487
Přidal, Antonín 276, 278, **325–327**, 487

Radová, Irena 192, 193, 422, 424, **452–454**, 489
Rostinsky, Joseph Normon 277, 278, **328–330**, 488
Rostohar, Mihajlo 15, 16, 20, 21, 53, **88–90**, 107, 122, 123, 124, 125, 485

Sahánek, Stanislav Adolf 111, 112, 115, **142–144**, 168, 272, 486
Schnelle, Barbora 422, 424, **455–456**, 489

Skálová, Liběna 180, 182, **249–251**, 487
Smejkal, František 14, 16, **91–92**, 485
Smejkal, Zdeněk 180, 182, **252–255**, 418, 487
Stiebitz, Ferdinand 14, 16, 22, 83, 84, 86, **93–96**, 189, 192, 203, 281, 302, 485
Střítecký, Jaroslav 277, 278, 284, 300, 301, **331–333**, 488
Suchomel, Milan 259, 277, 278, **334–336**, 384, 407, 416, 488
Sus, Oleg 180, 182, 183, **256–261**, 315, 321, 350, 369, 473, 487

Šabata, Jaroslav 181, 182, 184, 185, 186, 239, **262–263**, 270, 487
Šebánek, Jindřich 110, 112, 114, 144, **145–150**, 233, 290, 486
Šimek, Emanuel 14, 16, **97–99**, 485
Šimíček, Petr 422, 424, **457–458**, 489
Šindelář, Bedřich 149, 150, 181, 182, 183, 185, **264–266**, 376, 480, 487
Šlosar, Dušan 120, 121, 167, 186, 227, 228, 232, 259, 261, 277, 278, 284, **337–342**, 344, 364, 375, 418, 480, 488
Šmajs, Josef 372, 374, 405, **413–415**, 488
Špidlík, Tomáš 110, 112, **151–153**, 486
Šrámek, Emanuel 14, 16, **100–102**, 485
Štědroň, Miloš 76, 276, 278, 284, 324, 341, **343–346**, 410, 411, 433, 488
Štukavec, Libor 276, 278, 280, 282, 284, **347–348**, 488

Tošenovský, Ludvík 181, 182, 184, 186, 210, **267–268**, 487
Trávníček, František Josef 15, 16, 20, 21, 22, 66, **103–105**, 122, 129, 138, 169, 186, 226, 325, 354, 360, 361, 362, 363, 365, 485
Tučková, Kateřina 422, 424, **459–462**, 489
Tvrdý, Josef 53, 110, 112, 115, 125, 143, **154–156**, 205, 272, 486

Uhde, Milan 69, 70, 101, 186, 225, 258, 259, 261, 262, 271, 276, 278, 279, 345, 353, **354–358**, 369, 370, 418, 424, 466, 467, 488
Uher, Jan 60, 61, 62, 110, 112, 113, 117, **157–161**, 272, 486

Václavek, Bedřich 30, 49, 111, 112, 116, 118, **162–164**, 209, 272, 335, 486
Válka, Josef 181, 182, 185, 186, 188, 236, 237, **269–271**, 304, 305, 325, 458, 487
Večerka, Radoslav 70, 105, 228, 229, 276, 278, 284, **349–353**, 358, 359, 366, 368, 470, 488
Voráč, Jiří 121, 255, 261, 340, 342, 373, 374, 375, **416–419**, 480, 488

Wollman, Frank 66, 111, 112, 114, 118, 129, 130, 131, 162, **165–167**, 208, 226, 281, 317, 337, 354, 363, 486

Zatočil, Leopold 26, 27, 111, 112, 113, 114, 143, 144, **168–170**, 486
Závodský, Artur 111, 112, **171–174**, 204, 254, 315, 387, 486
Zbíral, David 423, 424, **463–465**, 489
Zich, Otakar 15, 16, **106–108**, 257, 318, 323, 485
Zwicker, Bruno 30, 110, 112, **175–177**, 486

STO TVÁŘÍ, STO PŘÍBĚHŮ

Vybrané osobnosti v dějinách Filozofické fakulty Masarykovy univerzity

Lukáš Fasora, Jan Čermin, Jana Čerminová
Jiří Hanuš, Michaela Máliková

Vydala Masarykova univerzita, Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno

Redakce ediční řady MUNI ARTS 100: Mgr. Kateřina Najbrtová, Ph.D.
Produkce: Mgr. Vendula Hromádková
Grafická koncepce a návrh obálky: Mgr. Pavel Křepela
Sazba: Mgr. Pavel Křepela

Vydání první+ dkdjsqnmhbję, 2020

ISBN 978-80-210-9605-9
HRAM 867,7/,10/,8271,8 'aqnůnu`mć u`ya`(
https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M210-9605-2020

MUNI 100

MUNI PRESS

MUNI ARTS